ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Ζ' ΤΟΜΟΣ 7.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.
(Παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.)

1878.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη καὶ ἑκατὸ πρὶν ἢ πέσῃ γενναίως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ συμπέσῃ μετ' αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία, ἀφικνεῖτο εἰς τὴν ὡραίαν γῆν τῆς Ἰταλίας εἷς τῶν πρώτων ἐξ Ἑλλάδος φυγάδων. Ἦτο ὁ κῶδιξ τοῦ Ὁμήρου ὃν ἔπεμπεν ὁ βυζαντῖνος Νικόλαος ὁ Σιγηρὸς εἰς τὸν μέγαν Ἰταλὸν ὅστις ἐκαλεῖτο Φραγκίσκος Πετράρχης. Καὶ τιμᾶται τότε παρὰ τὸν Βιργίλιον ὁ ψάλτης τῆς Ἰλίου καὶ ἀναβαίνει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν φιλομούσων ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐλησμονημένης Ἑλλάδος καὶ ἀκούεται ἀπὸ τῶν χειλέων τοῦ Πετράρχου καὶ Βοκκακίου ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ θερμαίνει ἡ διαπόντιος ἑλληνικὴ αὔρα ἡ πνέουσα ἀπὸ τοῦ ἑτοιμοθανάτου Βυζαντίου τὴν καρδίαν τῆς ἀναγεννωμένης Ἰταλίας. Ὅτε δὲ μετὰ πάροδον τινῶν δεκαετηρίδων τὰ ναυάγια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καταράσσονται εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτάς, οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου γίνονται δεκτοὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρὰ τῶν διψώντων ἑλληνικῆς παιδείας Ἰταλῶν. Ἀνοίγονται δὲ σχολαὶ καὶ Ἀκαδήμειαι καὶ παρακάθηνται πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Χρυσολωρᾶ καὶ τοῦ Ἀργυροπούλου φιλακροάμονες ἄνδρες πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας. Ἐπιχειροῦνται πλόες μακροὶ πρὸς συλλογὴν ἑλληνικῶν κωδίκων, ἀποτινάσσεται ἡ κόνις κεκρυμμένων βιβλιοθηκῶν καὶ λευκαίνονταί ποτε ἀκμαίου φιλέλληνος αἱ τρίχες ἐπὶ τῇ λύπῃ τῆς κατὰ τὸν διάπλουν ἀπωλείας Ἑλλήνων συγγραφέων κομιζομένων εἰς Ἰταλίαν. Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος ἐπανειλημμένως ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ θαυμάζει τοὺς τόπους καὶ ἀντιγράφει ἐπιγραφὰς καὶ συλλέγει νομίσματα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς ἀντιγράφονται, μεταφράζονται, ὑπομνηματίζονται. Τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀποκαλυπτόμενα προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν θεωμένων, ἐν δὲ Ἀκαδημείαις καὶ συλλόγοις συζητεῖται τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ

φιλοσοφία. Πρὸς τὰς αὐλὰς τῶν Παπῶν καὶ τῶν Μεδίκων ἀνταγωνίζεται τὸ ἐλευθέριον τῶν ἰδιωτῶν· ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνοι ἱδρύουσι πολυτόμους βιβλιοθήκας καὶ ἀνεγείρουσι πολυτάλαντα μουσεῖα, πίνουσιν οὗτοι εἰς τραπέζας κεκοσμημένας δι' ἀρχαίων ... ευῶν ἀπὸ κυπέλλων ἑλληνικῶν. Ἁπανταχοῦ θαυμασμὸς καὶ ...τρεία τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀσχολία παντοειδὴς περὶ τὴν ἔρευναν αὐτῆς καὶ μελέτην. Ἀρχαῖαι εἰκόνες καὶ ἀγάλματα, νομίσματα καὶ σφραγῖδες, κώδικες καὶ ἐπιγραφαί, ἅπαντα συλλέγονται, μελετῶνται καὶ γίνονται ἀντικείμενα μιμήσεως.

Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ποικίλων τούτων περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐρευνῶν ἀνεπτύχθη, ὡς εἰκός, τὸ διάφορον τῶν λογίων καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ κυριώτατος χαρακτὴρ ταύτης τῆς περιόδου εἶνε ἡ ἐνθουσιώδης ἐνασχόλησις περὶ τὰ παλαιὰ καὶ ἡ μίμησις τῶν ἀρχαίων, τοιοῦτόν τινα ῥυθμὸν περιβάλλεται καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων κληθεῖσης φιλόλογοι σπουδάζουσι περὶ τὰ πρόσωπα μᾶλλον ἢ τὰ πράγματα καὶ ἐνασμενίζουσιν εἰς περίεργα μᾶλλον ἀνέκδοτα, εἰς ἀποφθέγματα καὶ παράδοξα τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἑκάστων πολλῷ μᾶλλον ἢ εἰς συνεχῆ καὶ καθολικὴν ἔρευναν περὶ τοῦ ὅλου πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ διανοητικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἄλλην δὲ τροπὴν λαμβάνει ἡ περὶ τὴν ἀρχαιότητα διατριβὴ κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον, ἥτις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἐπωνομάσθη γαλλικὴ διὰ τὴν κατ' αὐτὴν ἐπικράτησιν Γάλλων μάλιστα φιλολόγων. Εἶνε δὲ κατ' αὐτὴν ἐπιφανὴς ἡ σπουδὴ περὶ τὴν συλλογὴν πασῶν πάντοθεν τῶν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀναγομένων εἰδήσεων καὶ ἡ τάσις πρὸς πολυμαθίαν τινὰ καὶ πολυϊδρίαν. Καὶ δὲν ἔχει μὲν ἔτι ἀναπτυχθῇ ἡ κριτικὴ μέθοδος καὶ ἡ διάκρισις τοῦ γνησίου ἀπὸ τοῦ ὑποβολιμαίου, ἡ δ' ἀρχαιολογικὴ ἀσχολία περιορίζεται εἰς τὰ κείμενα μᾶλλον, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐγεννήθησαν κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, ἀπὸ τοῦ ις'. μεσοῦντος μέχρι τοῦ ιζ'. τελευτῶντος, γενναῖά τινα ἔργα προοδοποιοῦντα τὴν ἱστορικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ὧν ἐξέχουσι μάλιστα αἱ περὶ χρονολογίας μελέται τοῦ Σκαλιγέρου καὶ Πεταυΐου καὶ αἱ ποικίλαι συγγραφαὶ τοῦ Ἀλλατίου, Spanheim, Περιζονίου, Μεουρσίου, Gerhard Voss καὶ Montfaucon.

Ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔλαβε τότε μάλιστα πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀληθῆ ὅτε καὶ ἡ φιλολογία ὑψώθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς ἐπιστήμην ἱστορικὴν περιλαμβάνουσαν ἐν τῇ ἐρεύνῃ αὐτῆς ὅλον τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ πολιτείᾳ βίον τῶν ἐκκρίτων τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν. Ἡ δ' ἱστορία, ἡ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκή, ἦγε θρίαμβον περιφανῆ ὅτε ὁ κλεινοῦ διδασκάλου, τοῦ Φρειδερίκου Αὐγούστου Wolf, περικλεὴς μαθητής, August Böckh, διδάσκων τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς φιλολογίας, ἔνθα τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἐξήνεγκε τὸν διάσημον καταστάντα ὁρισμὸν καθ' ὃν ἡ φιλολογία εἶνε ἡ *ἀνάγνωσις τῶν ἐγνωσμένων* (die Erkenntniss des Erkannten) ἔγραφε σοφὰ λόγια περὶ τῆς συγγενείας τῆς φιλολογίας πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ ἀνεκήρυττε τὴν ἐπιστήμην ἧς ἦτο μύστης ταὐτόσημον καὶ ἡ ἱστορία*.

Εἶχε δὲ τότε σπουδαίως εὐρυνθῇ ὁ ὁρίζων τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Καθ' οὓς χρόνους ἤρξατο διδάσκων ὁ Böckh ἦτο αὐτόχρημα ἱστορικὴ ἐποχή· διότι ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ τοῦ Ναπολέοντος αἱ νῖκαι, ἐξεγείρασαι παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀντιστάσεως, ἔδωκαν κίνησιν ἀξίαν λόγου εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐρεύνας. Οἱ δὲ λαοὶ ἐζήτησαν νὰ διακρίνωσιν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ τιτανομαχίᾳ τοὺς ἰδίους ἕκαστος παλμοὺς καὶ νὰ ἀναδιφήσωσι διὰ τῆς ἱστορικῆς μελέτης τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπόν, νὰ εὕρωσιν, οἱονεὶ εἰπεῖν, τὸ *ἐγὼ* αὐτῶν. Τὸ δ' ἱστορικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, ἐπιδράσαν ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐν μὲν τῇ θεολογίᾳ ἐγέννησε τὴν σχολὴν τῆς Τυβίγγης, ἐν δὲ τῇ νομικῇ μαθήσει τὴν ἱστορικὴν

* Böckh's, Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften. Ἔκδ. Bratuscheck. σ. 40 κ. ἑ.

σχολὴν τοῦ Savigny, ἐν δὲ τῇ φιλολογίᾳ τὴν ἱστορικὴν σχολὴν τοῦ Βοικχίου.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν μέθοδος εἶχε καταστῆ ἀσφαλεστέρα, ἡ δ' ἀσχολία ἐνθουσιωδεστέρα, ηὔξανεν ἡ ὕλη τῆς ἀρχαιότητος ἐπαισθητῶς. Ἡ μὲν κλοπὴ τοῦ Ἔλγιν διευκόλυνε τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ Παρθενῶνος, ἐν δὲ Μονάχῳ ἐξενίζοντο ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ἐν μουσείῳ καλῷ τἀγάλματα τοῦ αἰγιναίου ναοῦ, κατὰ δὲ νοτίαν τινὰ τῆς Ἀρκαδίας ἐσχατιὰν ἐχόρευον οἱ ἐγχώριοι περὶ τἀποκαλυπτόμενα λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλείας. Ἐν Σικελίᾳ δ' ἀνευρίσκοντο τῆς Σελινοῦντος αἱ ἀρχαιότροποι μετόπαι, δεικνῦσαι τὸ αὐστηρὸν τῆς δωρίδος τέχνης. Οὐ σπανίως δὲ ἀνεβίου καὶ νέα τις δέλτος ἄγνωστος, ἐκ κωδίκων ἀφανῶν, ἐκ παλιμψήστων δυσαναγνώστων, ἐκ τῶν ἀπηνθρακωμένων παπύρων τοῦ Ἡρκλάνου ἢ ἐκ τῆς λάρνακος αἰγυπτιακῆς μομμίας. Ἐν δὲ Μυκήναις ἀποκαθαιρομένη ἡ Πύλη τῶν Λεόντων ἀνεβίβαζε τὴν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱςορίας γνῶσιν εἰς χρόνους προελληνικοὺς περὶ ὧν δὲν ἐσώθησαν μαρτυρίαι ἐν ταῖς βίβλοις τῶν ἀρχαίων. Ἔνθα δὲ ἀπέληγον καὶ τὰ μνημεῖα καὶ πᾶσα ἀνθρώπων μνήμη παρηκολούθει τοὺς πρώτους, παναρχαιοτάτους Ἕλληνας εἰς τὸ σκότος λαβυρίνθων ἄλλως ἀδιεξόδων καὶ εἰς χώρας ἀπωτάτας ἐπιστήμη νέα, τολμηρά, ῥιψοκίνδυνος, ῥηξικέλευθος, ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία, τοῦ Bopp τὸ στιβαρὸν τέκος.

Οὐδ' ἦτο ἀναξία λόγου ἡ παρὰ τῆς γεωγραφίας συμβολή· ἐξ ὧν χρόνων αὕτη, εἰσηγουμένου τοῦ Ritter, εἶχεν ὑψωθῆ εἰς ἀληθῆ ἐπιστήμην, ἀναλαβοῦσαν ἔργον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἱπποκράτους δεδηλωμένον, τὸν σύνδεσμον τῶν *ἀνθρώπων* μετὰ τῆς *χώρας*, τὴν ἐξέτασιν δῆλα δὴ τῆς ἐπενεργείας τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς τύχας τῶν ἐγκατοίκων. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον πολλαὶ ἔρευναι ἐξετάζουσαι σὺν ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὴν φυσικὴν αὐτῆς κατασκευὴν καὶ τὰς κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας ἀσχολίας τῶν κατοίκων, τὴν ἐν πολλοῖς πολλάκις ἐξάρτησιν τῆς τύχης καὶ ἱστορίας τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀπὸ τοῦ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε φυσικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς γῆς αὐτῶν.

Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ τέως γνωστὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἐλάλησαν ὡσεὶ νέαν γλῶσσαν, βαθύτερον μελετώμενα ὑπὸ τῆς ἀναγεννηθείσης φιλολογίας. Ὅ τι δ' εἶχε πράξει ὁ Niebuhr διὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἐξετάζων τὰς πηγὰς μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος καὶ διακρίνων διὰ βλέμματος ὀξυδερκοῦς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ μύθου, ἐγίνετο τότε κατὰ μικρὸν καὶ τμηματικῶς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Παυσαμένης δὲ ἤδη τῆς τυφλῆς πίστεως εἰς τὰ παραδεδομένα, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα, σύμβολον ποιησαμένη τὸ *ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς*, ἤρξατο ἀναδιφοῦσα κριτικῶς αὐτὰς τὰς πηγάς, διακρίνουσα τὰς ἀρχικὰς εἰδήσεις ἀπὸ τῶν ἐπιγενεστέρων, τἀξιόπιστα ἀπὸ τῶν ἀπιθάνων, ἀναλύουσα τὴν παράδοσιν εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς καὶ ἀναζητοῦσα ἐν ταῖς διηγήσεσι τῶν συγγραφέων τὸ ἴδιον καὶ τὸ δεδανεισμένον, τὸ γνήσιον καὶ τὸ ὑποβολιμαῖον. Οὐδὲ περιωρίζοντο τὸ ἐξῆς οἱ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν σπουδάζοντες εἰς τὰς εἰδήσεις τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἤρχοντό που σποράδην χρησιμοποιοῦντες καὶ τὰς ἀρχαίας ἐπιγραφάς, διασαφηνιζούσας μέρη τῆς ἱστορίας καὶ γεγονότα περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς.

Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἐξητάζοντο ἤδη, μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν. Ἐγεννήθησαν δὲ τότε ἔργα διάσημα καὶ μονογραφίαι σκοπὸν ἔχουσαι τὴν παράστασιν τῆς τοπικῆς ἱστορίας πόλεων ἢ φυλῶν, ὧν μάλιστα ἐξεῖχον αἱ τοῦ K. O. Müller, καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τῶν θρησκευτικῶν, δικαστικῶν, οἰκονομικῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀρκεῖ δὲ νὰ μνημονεύσω τῶν ὀνομάτων τοῦ Wachsmuth, K. F. Hermann, Schömann, Welcker, Meier, Platner, Ross. Ἰδία δὲ θέσις ἀνάγκη νὰ ἐπιφυλαχθῇ, οἱονεὶ ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ τῆς φιλολογίας, διὰ τὸ περὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων γεραρὸν σύγγραμμα τοῦ Böckh.

Ἀλλ' ἡ ὅλη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ αὕτη ἐργασία εἶχε περιορισθῆ εἰς μονογραφίας, εἰς ἔργα εἰδικά, εἰς ἀρχὰς καμάτων. Μόνον δὲ δύναταί τις νὰ ἐξαιρέσῃ δύο ἔργα, τοῦ Niebuhr τὸ

μέρος τῶν περὶ ἀρχαίας ἱστορίας μαθημάτων ὅσον ἐπραγματεύετο τὴν Ἑλλάδα, ἔχον ἐνίοτε πρωτοτυπίαν πολλὴν καὶ παρατηρήσεις ἀξίας λόγου, καὶ τοῦ Droysen, τοῦ ἐμοῦ διδασκάλου, τὴν Ἱστορίαν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἔργον πλῆρες ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν νεαρὸν κατακτητὴν καὶ πραγματευόμενον ἐποχὴν κατακτήσεων καὶ πλάσεως κρατῶν οὐχ ὅλως ἀνομοίαν πρὸς τὴν τῶν χρόνων οἵτινες εἶχον ἀμέσως προηγηθῆ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τούτων τῶν δύο ἔργων ἡ Γερμανία μόλις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Κουρτίου ἔργον μέγα καὶ ἐνιαῖον διεξιὸν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Καὶ ὅμως τοῦτο συνέβαινεν ἐν χώρᾳ ἔνθα ἡ περὶ τὴν πατρίαν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ῥωμαϊκήν, ἐνασχόλησις εἶχεν ἤδη παραγάγει καρποὺς ἀγλαούς. Ἀλλ' ἐπ' ἐκείνην μὲν ἦγε τοὺς Γερμανοὺς ἐθνικὴ χρεία, ταύτην δὲ προύβίβαζον αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ ἱστορικὴ μελέτη τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

Ἄλλως δ' εἶχε τὸ πρᾶγμα περὶ τὴν *ἑλληνικὴν* ἱστορίαν. Αὕτη δὲν κατέτεινεν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς κλάδους αὐτῆς μέχρι τοῦ παρόντος, οὐδὲ παρεῖχεν ὡς ἡ ἱστορία τοῦ ἑτέρου τῶν ἐκκρίτων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος, τῶν Ῥωμαίων, ζητήματα κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ἐφαπτόμενα ἀμέσως καὶ ἀναποδράστως αὐτῆς τῆς σαρκὸς τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἔμελλον πολλὰ μὲν νὰ διαλυθῶσι, πλεῖστα δὲ νἀναπλασθῶσιν, ἐνίοτε δέ τινων κατασκευασμάτων κοινωνικῶν τε καὶ πολιτικῶν νὰ τεθῶσιν αὐταὶ αἱ βάσεις, ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἀληθῶς δὲν ἠδύνατο νὰ συνεισενέγκῃ πολλά. Διότι ὁ βίος ὁ ἑλληνικὸς παρὰ τὴν ἔκτακτον αὐτοῦ πλαστικὴν καλλονὴν ἦτο λίαν ἀπῳκισμένος· ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάπτυξις, ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ ἠδύναντο μέν, φωτιζόμενα ὑπὸ τεχνίτου δεξιοῦ, νὰ ῥίψωσι σκιὰν καλὴν καὶ εὐπερίγραφον οἷον ἀγάλματος ἀρχαίου, ἀλλ' ἡ σκιὰ αὕτη οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ χρῶμα, τολμῶ δ' εἰπεῖν τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν, ἣν ἐν περιστάσεσι συγγενέσι παρεῖχεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ νέου Εὐρωπαίου ἀπέκμαγμα τοῦ βίου τοῦ ῥωμαϊκοῦ. Καὶ χωρὶς τούτου, ὅτι ὁ ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἦτο ὁ ἄμεσος πρόδρομος τοῦ νεωτέρου· ἀλλ' ἦσαν ὁμογενῆ πολλὰ τῶν κατ' αὐτὸν φαινομένων πρὸς τὰ συμβάντα τῶν συγχρόνων ἡμερῶν, ἀλλ' ἐζητεῖτο ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας πεῖρα πολιτική, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ τοὺς Ῥωμαίους Πλεβηΐους ἐδίδασκε πολλὰ περὶ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν στάσεων. Ἔπειτα δ' ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ ἡ στήλη τοῦ τέρματος ἡ ἐπιγράφουσα διὰ τοὺς Ῥωμαίους τὸ *κάμψον* δὲν ἦτο ἡ ἀφετηρία ἡ παρορμῶσα τοὺς Γερμανοὺς τὸ *ἀρίστευε*; Ἔπειτα δὲν ἦτο ἡ Ῥώμη ἐκείνη ἡ μήτηρ ἢ ἡ ἀφορμὴ ὁμάδος ὅλης λαῶν, τῶν νεολατινικῶν φύλων, ἅτινα ὡς ἰδιόρρυθμον φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ θεωρεῖ καὶ ἐξετάζει ὁ σαξονικὸς γερμανισμός;

Ἀντὶ δὲ τούτων πάντων ὁ ἑλληνικὸς βίος ἦτο περὶ πολλὰ ἀρχαιότροπος, σχεδὸν ἀλλόκοτος διὰ τὸν νεώτερον ἐρευνητήν· πολιτικῶς μὲν ἄπειρος, περὶ δὲ τὰ νόμιμα σχεδὸν στοιχειώδης. Ἡ δ' ἑλληνικὴ ἱστορία ἦτο βραχυχρόνιος καὶ ὁ ὁρίζων αὐτῆς πολλῷ στενότερος τοῦ τῆς ῥωμαϊκῆς. Ἀλλ' ὅμως οἵα πρωτοτυπία· πανταχοῦ τὰ πάντα καλλίχροα καὶ εὔπλαστα καὶ νεουργά, ἀγήρω περιβεβλημένα φύσιν. Στέφανοι κοσμοῦσι τὸν νεκρὸν καὶ τοὺς ζῶντας, τὸν ἄρχοντα τὸν λειτουργοῦντα ὡς τὸν βωμὸν καὶ τὸ ἱερεῖον. Οἵα ἁρμονία καὶ ἀκρίβεια καὶ τέχνη καὶ κάλλος ἀπὸ τῶν ὑποθετικῶν λόγων, ὡς ὀνομάζουσιν οἱ γραμματικοὶ ἓν τῶν λογικωτάτων καὶ καλλιτεχνικωτάτων προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, μέχρι τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Διὸς τοῦ χρυσελεφαντίνου!

Ἀλλ' ἂν ὁ ῥωμαϊκὸς βίος, πλήρης ὢν συνέσεως δικανικῆς, διδάσκαλος παντοδαπῆς πολιτικῆς σοφίας, κονίστρα στάσεων αἱματηρῶν καὶ ἀγώνων παγκοσμίων, ἐσαγήνευε τὸν ζῆλον τῶν πολυπραγμόνων ἱστοριογράφων καὶ ἔσχεν ἀναδιφητὰς αὐτοὺς ἐκείνους οἵτινες ὡς ἐνεργοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες συνηύξανον τὰ νέα πολιτικὰ οἰκοδομήματα, ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ὡς κόρη καλὴ ἀλλ' ἄνηβος ἔτι εἵλκυσεν ἐφ' ἑαυτὴν τὴν μητρικὴν στοργὴν τῶν

φιλολόγων καὶ ἀρχαιολόγων, ὧν εἴδομεν ἀνωτέρω τὰ ἔργα.

Χρυσὸς λοιπὸν πολὺς ἔμενε συνεσωρευμένος οἱονεὶ ἀναμένων τὸν μέλλοντα νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κοινὸν κτῆμα τοῦ κόσμου. Καὶ εὑρέθη τραπεζίτης ὅςτις μὴ λησμονῶν τὴν πρώτην αὐτοῦ τέχνην, κόψας εἰς νόμισμα, παρέδωκεν εἰς τὴν συναλλαγὴν τὸν τέως ἄσημον χρυσόν.

Ὁ παλαιὸς δ' οὗτος τραπεζίτης ἐκαλεῖτο Γεώργιος Γρότε καὶ ἦτο Ἄγγλος. Οὐδὲ τοῦτο ἦτο τυχαῖόν τι· ἀναλογίαι δὲ πολλαὶ τῆς πατρίας ἱστορίας πρὸς τὴν ἑλληνικήν, ἰδίως τὴν ἀθηναϊκήν, πάντων δὲ μάλιστα ἡ κατὰ θάλασσαν ἀγγλικὴ ἡγεμονία, ἔχουσά τι τὸ παραπλήσιον πρὸς τὴν τῶν πάλαι Ἀθηναίων, εἶχον ἤδη ἐνωρὶς προκαλέσει τὸ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας διάφορον τῶν λογίων παρὰ τοῖς ὁμοεθνέσι τοῦ Γρότε, παρ' οἷς ὁ εἰς κατανόησιν τῶν ἱστορικῶν φαινομένων ἀπαραίτητος πολιτικὸς βίος ἦτο ἰδιαζόντως ἀνεπτυγμένος.

Ἤδη δὲ πρὸ τοῦ Γρότε εἶχον γράψει ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν μὲν παλαιοτέροις χρόνοις ὁ Goldsmith, ὁ Gillies, ὁ Mitford, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὁ ἐν τῷ Trinity College τῆς Κανταβριγίας καθηγητὴς Connop Thirlwall, ἔπειτα γενόμενος ἐπίσκοπος ἐν St-Davis τῆς Οὐαλίας. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπίτομον ἔργον τοῦ Goldsmith μόνην ἀρετὴν εἶχε τὸ γλαφυρὸν αὐτοῦ ὕφος, αἱ δὲ συγγραφαὶ τοῦ Gillies καὶ Mitford τὸ μὲν ἔδιδον μείζω τοῦ δέοντος πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς ἔρευνα δὲν διεπνέετο ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς, τὸ δὲ παρεβλάπτοντο ὑπὸ τῶν ὡρισμένων πολιτικῶν τάσεων ἃς ὑπέθαλπον οἱ συγγραφεῖς, ὁ μὲν Gillies συντασσόμενος εἰς τοὺς οὐΐγους, ὁ δὲ Mitford κηρύσσων μοναρχικὰς δοξασίας καὶ κρίνων τὴν ἱστορίαν τὴν ἑλληνικὴν ὥς τις τόρυς τοῦ ἀγγλικοῦ παρλαμέντου.

Πολλῷ δ' ἀνώτερον τούτων ἦτο τὸ σύγγραμμα τοῦ Thirlwall, ὅςτις βασιζόμενος ἐπὶ τῶν μονογραφικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν καὶ κεκτημένος βαθεῖαν μὲν παιδείαν, ὀρθοτάτην δὲ κρίσιν καὶ ἱκανὴν ἀμεροληψίαν ἐξέθηκεν ἐν ὀκτὼ τόμοις τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἁλώ-

σεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ Μομμίου, κατάγων ἔπειτα αὐτὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διὰ γραμμῶν μεγάλων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ φιλολάκωνος ἀρχιεπισκόπου ἐνεῖχε πλὴν ἄλλων ἀσυμβιβάστων πρὸς τὴν αὐστηρὰν τῆς νέας ἐπιστήμης μέθοδον τὸ μὲν ἐμμονὴν εἰς τὴν καθεστῶσαν παράδοσιν θαυμαστήν, τὸ δὲ ἀμάρτυρον αὐθαιρεσίαν.

Ἀλλὰ πάντα τὰ πρότερα ἔργα ὑπερηκόντισε πολλῷ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γρότε, ὅςτις, ἀσκήσας τὸν νοῦν καὶ τὴν πεῖραν εἰς τὰ σπουδαιότατα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὡς τραπεζίτης καὶ βουλευτής, ἐπεδόθη μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τοῦ χρηματιστικοῦ καὶ πολιτικοῦ σταδίου εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου μετὰ σπανίας ἐπιμονῆς καὶ πολυμαθίας. Τέλος δὲ μετὰ προηγηθεῖσαν μελέτην εἴκοσιν ὅλων ἐτῶν ἐξεδόθησαν οἱ δύο πρῶτοι τόμοι τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῷ 1846, μεθ' οὓς ἀνὰ δύο ἐδημοσιεύθησαν καὶ οἱ λοιποὶ δέκα ἐντὸς δεκαετίας.

Τὸ δὲ διακρίνον τὸν Γρότε εἶνε ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἡ ἐκτεταμένη ἀσχολία περὶ τὰς νεωτέρας ἐπεξεργασίας τῶν μερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀκριβείας ταύτης Γερμανοῦ καθηγητοῦ συνδέει τὰς πρακτικὰς γνώσεις Ἄγγλου gentleman καὶ τὸ διορατικὸν Βρετανοῦ πολιτευομένου· ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ ἰδιάζουσα θερμότης ἡ διαπνέουσα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς συγγραφῆς.

Ὁ Γρότε ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὸν τὸν βίον τοῦ ἔθνους οὗ ἐξέθετε τὴν ἱστορίαν καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου οὐχὶ ψυχρῶς αὐτὰ ἀνατέμνων ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν προγενεστέρων ἐρευνητῶν, ἀλλὰ σταθμίζων δικαίως τὰ διανοήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἠδυνήθη δὲ οὕτω νὰ ἐκτιμήσῃ μὲν ὀρθῶς τὸν νοῦν τῶν ἀρχαίων πολιτικῶν κατασκευασμάτων, νὰ δείξῃ δὲ τὴν σημασίαν τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ διεισδύων βαθέως εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων νὰ ἑρμηνεύσῃ ἐπιμελῶς τὴν ἠθικήν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν οὐσίαν τῶν γεγονότων.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν μαρτυριῶν, τῆς ζωη-

ρᾶς ἀντιλήψεως τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ ἠθικοῦ τρόπου τῆς τῶν συμβάντων ἑρμηνείας σπουδαία εἶνε παρὰ τῷ Ἄγγλῳ ἱστοριογράφῳ ἡ ἕνεκα τῆς παντοειδοῦς πολιτικῆς καὶ ἱστορικῆς αὐτοῦ παιδείας συχνὴ χρῆσις τῆς ἀναλογίας, ἥτις, παρεισαγομένη εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν ἐν μέτρῳ, εἶνε ἓν τῶν κυριωτάτων καὶ ψυχολογικωτάτων βοηθημάτων πρὸς ἐξήγησιν πράξεων καὶ γεγονότων, πρὸς ὧν τὴν ἐντελῆ παράστασιν δὲν ἀρκοῦσι πολλάκις αἱ σωζόμεναι ἐξωτερικαὶ εἰδήσεις. Ὑπεβοήθουν δὲ τὴν ἀκριβῆ χρῆσιν τῆς ἱστορικῆς ἀναλογίας αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ὁδοιπορίαι ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, πλὴν αὐτῆς δὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα καὶ θέλων δὲν κατώρθωσέ ποτε νὰ μεταβῇ. Καὶ τοὺς μὲν μύθους πραγματευόμενος ἐπάγεται ἀναλογίας ἐκ τῶν κύκλων τῆς ἱπποτικῆς μεσαιωνικῆς ποιήσεως καὶ τῶν χριστιανικῶν συναξαρίων, ἵνα δ' ἑρμηνεύσῃ τὸ ἀθηναϊκὸν πολίτευμα ποιεῖται χρῆσιν παραδειγμάτων ἐκ τῆς ἑλβετιακῆς πολιτείας, ἡ δ' ἀγγλικὴ καὶ γερμανικὴ ἱστορία παρέχουσιν αὐτῷ πολλὰς ἀναλογίας πρὸς ἐξήγησιν ἄλλων γεγονότων. Τέλος δὲ τοῦ ὅλου ἔργου προφανὴς τάσις εἶνε ἡ ἐκχώρησις ἀπὸ τοῦ στενοῦ κύκλου φιλολογικῆς τῶν καθ' ἕκαστα γεγονότων ἑρμηνείας καὶ ἡ διασαφήνισις αὐτῶν ὡς ἀληθῶς πολιτικῶν συμβάντων. Καὶ ἡ μὲν μέθοδος αὐτοῦ εἶνε αὐστηρὰ καὶ ἀκριβής, τὰ δὲ πορίσματα τῆς ἐργασίας ἐκτίθενται οὕτως ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἱστορία αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς συνεχὴς καὶ διαρκὴς ὑπομνηματισμὸς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν γίνεται καταφανὴς ὁ κόπος καὶ ὁ ὄχλος τῆς ἐρεύνης.

Εἰς ταῦτα δὲ πάντα προσθετέα ἡ ἄκρα φιλαλήθεια καὶ εὐσυνειδησία τοῦ ἱστοριογράφου· διότι ὁ Γρότε δυνατὸν ἴσως νἀπατᾶται ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπινα πάσχων, ἀλλ' οὔτε ψεύδεται, οὐδὲ φιλοψευδεῖ. Ἀλλ' ὅμως ἀπατᾶται, καὶ ἀλλαχοῦ μέν, ἔνθα ἢ τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν πηγῶν παράγει τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ κρίσιν ἢ αἱ πηγαὶ ἐξετάζονται μονομερῶς, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Διότι ὁ Γρότε εἶνε φιλαθηναιότατος ἀνδρῶν ἁπάντων· εἶνε δὲ τοσούτῳ φιλαθήναιος

ὥστε οὐκ ἀδίκως ἐρρήθη περὶ αὐτοῦ ὅτι πολλάκις ἀπέβη μᾶλλον ὁ συνήγορος τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου ἢ ἱστορικὸς ἡσύχως καὶ ἀμεροληπτως τὰ πράγματα σταθμίζων. Ζητῶν δὲ νἀπαλλάξῃ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἀπό τινων κηλίδων αἵτινες ῥυπαίνουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν μομφῶν αἵτινες ἐπερρίφθησαν κατὰ τῆς κεφαλῆς του ὑπὸ τῶν ἄλλων ἱστοριογράφων, δικαιόνει αὐτὸν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδικαιολογήτοις, καὶ καταναλίσκεται εἰς ὑπερκριτικὰς συζητήσεις καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἄφευκτος καὶ ἀμείωτος ἀπαιτεῖται ἡ καταδίκη τῆς ἱστορίας, ὡς ἐν τῇ περιβοήτῳ δίκῃ τῶν ἐν Ἀργινούσαις στρατηγησάντων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεραπολογία τοῦ Κλέωνος εἶνε θερμοτέρα τοῦ προσήκοντος καὶ αἱ περὶ τῶν σοφιστῶν κρίσεις παράδοξοι, ἂν μή τι ἄλλο. Πολλαχῶς δ' ἐπεκρίθη τὸ μισαλέξανδρον φρόνημα τοῦ ἀνδρός, μάλιστα δὲ πάντων αἱ περὶ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν δοξασίαι αὐτοῦ καὶ τὸ ἀσυνεπὲς ἐν τῇ πραγματείᾳ τῶν μυθικῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων. Διότι ἐν ᾧ διὰ τοὺς πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων αἰῶνας περιορίζεται εἰς ἔκθεσιν τῶν μύθων οἵους ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ἐπιλέγων τὸ τοῦ Ζεύξιδος ἐκεῖνο «ἡ αὐλαία εἶνε ἡ εἰκὼν ἣν ἐζωγράφησα», διὰ τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς δωρικῆς καθόδου μέχρι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος παρέλαβέ τινα τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πιστευομένων ὡς ἱστορικὰ γεγονότα, καίπερ καταριθμῶν καὶ ταύτην τὴν περίοδον εἰς τὴν *ἱστορίαν τῶν Λόγων*.

Οὐδ' ἦσαν ταῦτα τὰ μόνα ἁμαρτήματα τοῦ ἔργου τοῦ Γρότε. Τινὲς μὲν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἔψεγον τὸ ὕφος καὶ τὴν ἔλλειψιν χρωμάτων καὶ τὴν πολλὴν χρῆσιν νεολογιῶν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ μάλιστα βίου τῶν Ἄγγλων εἰλημμένων· οἱ δὲ Γερμανοί, ἐνδιατρίβοντες περὶ τὰ εἰδικά, εὕρισκον καὶ παρεννοήσεις τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ παραμέλησιν τῶν πορισμάτων τῆς γλωσσολογίας διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἀλλ' ὅμως Ἄγγλοι τε καὶ ξένοι ἀνεγνώριζον τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου, ὅπερ δικαίως εἶχεν ἐπονομάσει ὁ John Stuart Mill τὸ *opus magnum*.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτατον ἐλάττωμα τῆς γροτείου συγγραφῆς

εἶνε τὸ ἑξῆς, ὅτι ἐν ᾧ ὁ ἱστοριογράφος ποιεῖται χρῆσιν ἀκριβεστάτην καὶ εὐφυεστάτην τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικοῖς μαρτυριῶν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν φιλοσόφων, ῥητόρων καὶ ποιητῶν, ἐλάχιστα ἐχρήσατο τοῖς λοιποῖς λειψάνοις τῆς ἀρχαιότητος, ἰδίως δὲ τοῖς νομίσμασι καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς. Τοῦτο δὲ εἶνε ἔλλειψις σπουδαία, ἣν ὡς συνδεομένην πρὸς τὸ ζήτημα τῶν πρώτων πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀναγκάζομαι νὰ πραγματευθῶ διὰ μακροτέρων.

Καὶ τῷ ὄντι ἡ χρῆσις μόνων τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν συνεπάγεται γνῶσιν τῆς ἱστορίας μονομερῆ καὶ ἀτελῆ. Διότι ἐπὶ τέλους κατὰ τί διαφέρουσι τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἱστοριογράφων ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶν ἔργων τῶν πραγματευομένων τοὺς ἀρχαίους χρόνους; Δὲν εἶνε ὡς ταῦτα καὶ ἐκεῖνα ἁπλαῖ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, οὐχὶ δὲ αὐτὴ ἡ ἱστορία, οὐχὶ δὲ ἄμεσος ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γνῶσις τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος; Τί δὲ ἄλλο ζητοῦμεν ἡμεῖς μάλιστα ἀλλ' ἢ τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν προσέγγισιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα, τίνος μάλιστα ἔχομεν χρείαν ἀλλ' ἢ τῆς ἱστορικῆς *αὐτοψίας*; Καὶ βεβαίως μὲν αὐτόχρημα αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι χρόνων παρῳχημένων καὶ πραγμάτων ἀπῳκισμένων ἀδυνατοῦμεν νὰ γείνωμεν, ἀλλὰ πρῶτον χρέος τῶν φιλιστορούντων εἶνε ἡ ὡς πιστοτάτη ἀντίληψις τῶν στοιχείων τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, οἷα θὰ προσέπιπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀνδρὸς αὐτόπτου καὶ αὐτηκόου. Διότι ὅταν γεγονός τι ἢ σειρὰ γεγονότων ἀναλυθῇ εἰς ταῦτα τὰ στοιχεῖα, ἡ ἐντεῦθεν γεννωμένη εἰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν αἴσθησις εἶνέ τις ἄμεσος καὶ βεβαιοτέρα. Ἐκ ταύτης δ' ἀφορμώμενοι ἡμεῖς θὰ ἐξηγήσωμεν μέν, ἐξετάζοντες τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φύσιν προγενεστέρου τινὸς ἱστοριογράφου, πῶς ἐκεῖνος ἔφθασεν εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην παράστασιν τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων οὓς ἐξιστορεῖ, ἀναλαμβάνοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν αὐτῶν γεγονότων θὰ πράξωμεν τοῦτο ἐξ ἀμέσου καὶ ἰδίας ἀφορμῆς, συνῳδὰ δὲ πρὸς τὰς ἰδέας καὶ πεποιθήσεις τῶν χρόνων ἐν οἷς ζῶμεν καὶ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἰδίας ἡμῶν ψυχῆς. Καὶ δὲν εἶνέ τι ὅλως

ἀνόμοιον ὁ ἀπαρτισμὸς τῆς εἰκόνος τῶν χρόνων οὓς ἐξιστοροῦμεν πρὸς τὴν σύνθεσιν ψηφιδώματος διανθοῦς ἐκ λίθων ποικίλων οἵτινες προεστάθησαν ἀναγκαίως ἐνώπιον ζωγράφου ψηφοθετοῦντος. Διότι ὁ μὲν καλλιτέχνης δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸ ἔργον τὴν ἰδίαν ψυχὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, ἀλλ' εἶνε ὡρισμένος αὐτῷ ἔξωθεν καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἀπόχρωσις τῶν ψήφων. Οὐδ' ἀποδείκνυται ἀληθὲς τὸ ῥηθὲν ὑπό τινος τῶν ἐπιφανεστέρων Ἄγγλων ἱστοριογράφων, τοῦ James Froude, ὅτι «ἡ ἱστορία πολλάκις φαίνεται αὐτῷ ὥς τις τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων κατασκευαζομένων πυξίδων ἐν αἷς περιέχονται τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, ἐξ ὧν ποικίλως συντασσομένων δυνάμεθα παίζοντες νἀποτελέσωμεν κατὰ βούλησιν οἱανδήποτε λέξιν. Ἀρκεῖ δὲ πρὸς τοῦτο νὰ ἐξάρωμεν ὅσα γράμματα βουλώμεθα, νὰ τάξωμεν αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν καὶ νὰ παραβλέψωμεν ἐντελῶς ὅσα ἀντιτάσσωνται εἰς τὰς ἡμετέρας προθέσεις*.» Καὶ ἴσως μὲν ἦτο δυνατὸς κίνδυνός τις τοιοῦτος, οἷον ὑποδηλόνει ὁ Froude, παρ' ἀνεπιστήμονος ἱστοριογράφου· ἀλλ' εἰς τὸν εὐσυνείδητον ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις πάντων τῶν γραμμάτων, εἰς ἃ οὐδὲν δύναται νὰ προσθέσῃ, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν αὐτῶν νἀφαιρέσῃ. Ἀπόκειται δὲ μόνον εἰς τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ βούλησιν ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη θέσις τῶν γραμμάτων, ἡ ἐπίδειξις αὐτῶν ἢ ἡ παρ' ἔργον θέσις· διότι τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς πραγματείας εἶνε δεδομένα αὐτῷ κατ' ἀνάγκην ἔξωθεν.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὕψιστον καθῆκον τοῦ ἱστοριογράφου εἶνε ἡ ὡς οἷόν τε πληρεστάτη γνῶσις τῶν πηγῶν, ἤτοι τῶν ἐν τῷ παρόντι λειψάνων τοῦ παρελθόντος, ἅτινα δυνάμεθα ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν συγγραφέων νὰ πορισθῶμεν, ἀνευρίσκοντες ἐν αὐτοῖς ταῦτα διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εἰς τὰς πρώτας πηγάς, ἢ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ περισυναγάγωμεν ἔξω τῶν ἀρχαίων συγγραφῶν.

---

* Froude, the science of history ἐν τοῖς Short studies on great subjects σ. 1.

Τοιαῦτα δὲ λείψανα τοῦ παρελθόντος ἐν τῷ παρόντι εἶνε κυριώτατα αὐτὰ τὰ ἀμέσως ἀπομένοντα ἔτι μέρη τοῦ σώματος τοῦ παρελθόντος, αὐτὰ τὰ σωζόμενα ἴχνη τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, ἤτοι ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, ἠθικὰ κατασκευάσματα (ἤθη, νόμοι, πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ὀργανισμοί), ἔγγραφα προελθόντα ἐξ αὐτῆς τῆς τελέσεως ἱστορικοῦ τινος γεγονότος, οἷον συνθῆκαι, ἐπιστολαί, ἐκθέσεις, ψηφίσματα καὶ τὰ τοιαῦτα, τέλος δὲ καὶ αὐταὶ αἱ ἐκ τοῦ παρελθόντος συγγραφαί, ἀλλ' ἐξεταζόμεναι οὐχὶ ὡς εὑρετήρια εἰδήσεων, ἀλλὰ μόνον ὡς ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προϊόντα τῶν ἐν οἷς ἐγράφησαν χρόνων.

Τούτων δὲ τῶν ἀμέσων καὶ πρώτων πηγῶν εἶνε καὶ τὰ νομίσματα καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Καὶ ὁποῖον μὲν ταμιεῖον πλούσιον γνώσεων ἱστορικῶν εἶνε τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων κατέδειξαν ἤδη ἐνωρὶς αἱ ἔρευναι τοῦ Eckhel, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πλὴν ἄλλων μάλιστα τοῦ ἀώρως θανόντος Brandis ἡ ἀτυχῶς ἀτελὴς μείνασα συγγραφή.

Τί δὲ νὰ εἴπω περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἃς κατὰ χιλιάδας καὶ μυριάδας ἐξάγει ἡ ἑλληνικὴ γῆ οἱονεὶ ἀνοίγουσα εἰς τοὺς φιλαρχαίους τὰ κεκρυμμένα αὐτῆς μητρῷα; Τίς φάσις τοῦ οἰκογενειακοῦ ἢ κοινωνικοῦ βίου, τίς θεσμὸς πολιτικὸς δὲν διαφωτίζεται ὑπὸ τῶν στηλῶν ἐκείνων ἐν αἷς ἐνεκολάφθησαν διὰ χαρακτήρων εὐγράμμων μονονοὺ πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων; Ἐπ' ἐκείνων ἀναγινώσκομεν καὶ ἀνευρίσκομεν τὰς ποικίλας ἀναγραφὰς τῶν ἐν ἀγῶσι νικητῶν, τῶν ἐν πολέμοις πεσόντων, τῶν ἀρχόντων καὶ ἱερέων. Ἐπὶ τῶν στηλῶν ἐκείνων ἀνεγράφησαν αἱ δαπάναι τῆς οἰκοδομῆς τειχῶν καὶ ναῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ἐν τοῖς νεωρίοις νηῶν καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐν αὐταῖς ἀναγράφονται αἱ διδασκαλίαι τῶν δραμάτων καὶ οἱ κατάλογοι τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἐκεῖναι διαφυλάττουσιν ἡμῖν τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, τὰς ἐμπορικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας τῶν διαφόρων Ἑλληνίδων πόλεων, τοὺς φόρους τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Ἐπ' ἐκείνων ἐγκολάπτεται τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος καὶ τὸ ἀνάθημα τοῦ ἀναρρώσαντος, αὗται

χωρίζουσι τὰ ἴδια ἀπὸ τῶν δημοσίων, τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν βεβήλων, τὰ θεῖα ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων. Ἐπ' αὐτῶν ἀναγράφονται πᾶσαι αἱ ἐν εἰρήνῃ πράξεις καὶ πᾶσαι αἱ συνέπειαι τῶν πολέμων· τέλος δὲ οὐδὲν πολυτιμότερον τῶν κοινῶν ἐκείνων λίθων. Ὅτι δὲ οὐδεμία ἐπιγραφή, καὶ ἡ κατ' ἐπιφάνειαν τὰ μάλιστα ἄσημος καὶ ἡ μέχρις ἀφανείας λελωβημένη καὶ ἀποκεκρουσμένη, εἶνε ἀπορριπτέα, ἀποδεικνύουσιν εὐγλώττως οἱ ὀρθότατοι λόγοι τοῦ σεβαστοῦ μου διδασκάλου Στεφάνου Κουμανούδη, ἐφ' ᾧ δικαίως καυχωμένη ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀναγράφει τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Böckh καὶ Ross, Kirchhoff καὶ Köhler, Le Bas καὶ Dumont. «*Τίς οἶδεν*, λέγει ὁ σοφὸς καθηγητής, *ἂν τριῶν μικρῶν στήλης τεμαχίων, σωζόντων νῦν ἀνὰ ἓν μόνον Ω χωριστά, δὲν εὑρεθῶσι τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἄλλα οἰκεῖα τεμάχια, εὐαρμοστοῦντα οὕτω κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραύσεων, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς ὄψιν ἡμῶν πλῆρες τὸ γεράσμιον ὄνομα* ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΣΚΟΥ ΑΛΩΠΕΚΗΘΕΝ; *Τότε ποῖον θὰ ἔχῃ κρατημὸν ἡ χαρὰ σύμπαντος τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ πόσαι αἱ εὐλογίαι εἰς τὸν διατηρήσαντα εὐλαβῶς τὰ τρία πρῶτα ἄσημα δῆθεν τεμάχια!*»*

Τοιούτων δὲ οὐσῶν τῶν ἐπιγραφῶν εἶνε κρίμα ὅτι ὁ Γρότε δὲν ἐποιήσατο τὴν προσήκουσαν χρῆσιν.

Πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῦ Γρότε ἐμελέτησεν αὐτὰς ὁ ἕτερος τῶν συγγραψάντων ἀξίαν λόγου ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ ἐν Βερολίνῳ καθηγητὴς καὶ ἐμὸς διδάσκαλος Ἐρνέστος ὁ Κούρτιος, οὗ ἡ συγγραφὴ ἐξεδόθη μετὰ τὴν τοῦ Γρότε τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ 1857 ἕως τοῦ 1866 εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους.

Ὁ Κούρτιος δὲν μετέσχεν ὡς ὁ Γρότε τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, οὐδ' ἔχει τὰς οἰκονομολογικὰς ἐκείνου γνώσεις· ἀλλ' ἔχει ἄλλας τινὰς ἀρετὰς αἵτινες παρέχουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ ἔκτακτον θυμηδίαν. Παρατηρητικώτατος ὢν περὶ τοὺς τόπους καὶ γνωρίζων τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος

* Στεφ. Κουμανούδη, Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι σ. ή

ὅσον ὀλίγοι τῶν Ἑλλήνων, εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ δημοσιεύσει μελέτας τοπογραφικάς, μάλιστα δὲ τὴν περὶ Πελοποννήσου δίτομον συγγραφήν, ὁμολογουμένως τὸ ἄριστον τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν ᾗ συνδυάζει δεξιῶς τὴν περιγραφὴν τῶν τόπων μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ πειρᾶται ὡς μαθητὴς τοῦ Ritter νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν γεγονότων ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐν ᾗ διεδραματίσθησαν. Ἡ δ' ἀρετὴ αὕτη δηλοῦται πασιφανῶς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ εὐθὺς ἐν τῷ προλόγῳ, ἔνθα μετὰ χάριτος ἀπαραμίλλου καὶ γλαφυρότητος ἡδυτάτης ζωγραφίζει τοὺς τόπους οἵτινες ὑπῆρξαν ἡ σκηνὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ θερμότης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ πρωτοτυπία τοῦ πνεύματος διήκουσι διὰ παντὸς τοῦ ἔργου. Καὶ ἔνθα μὲν ἡ ἱστορικὴ ὕλη εἶνε βασιμωτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα προέκειτο κυρίως περὶ ἐπιτηδείας ταξινομήσεως αὐτῆς, περὶ διακρίσεως τοῦ οὐσιώδους ἀπὸ τοῦ ἐπουσιώδους, περὶ καταλλήλου χρήσεως τῶν μαρτυριῶν. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας μάλιστα διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, διότι ὁ Κούρτιος δὲν ἀκολουθεῖ τῷ Γρότε ἐν τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ, ἀλλὰ τὸ μὲν δὲν ἀπορρίπτει ὅλως τὴν ἱστορικὴν χρησιμότητα τῶν μύθων, τὸ δὲ ἠδυνήθη νὰ ποιήσῃ κατάλληλον χρῆσιν τῶν ἀνακαλύψεων τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ φοινικικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῶν πορισμάτων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας πρὸς τὴν παράστασιν τῶν χρόνων καθ' οὓς λείπουσι ῥηταὶ ἱστορικαὶ εἰδήσεις. Ἐντεῦθεν δὲ προήχθη εἰς θεωρίας πρωτοτύπους, οἷα μάλιστα ἡ περὶ τῆς μεταναστάσεως τῶν Ἰώνων, εἰς οὓς ἀποδίδει σημασίαν μεγίστην, παριστῶν αὐτοὺς ὡς ἀρχῆθεν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἱδρυμένους καὶ ὡς μεταβιβάσαντας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ὀλίγον τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀσίας, ἰδίως δὲ τῆς Φοινίκης. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παραστάσει τῆς ἱδρύσεως τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους νεωτερίζει ὁ Κούρτιος πολλαχῶς, θέλων νἀποδείξῃ ἀχαϊκὸν τὸ κοινῶς δωρικὸν νομιζόμενον ἐκεῖνο κράτος. Καὶ εἰς τὸ δελφικὸν δὲ μαντεῖον ἀποδίδει πλείω τοῦ πιστευτοῦ δύναμιν καὶ περὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας εὗρε τοὺς ἀντιφρονοῦντας, τοῦθ' ὅπερ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ὀλιγώτερον συμβαίνει, περιοριζομένης τῆς ἀντιφωνίας εἰς τὰ καθ' ἕκαστα, καθ' ὅσον τὸ ἔργον προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς σχεδὸν παγκοσμίας ἐπικρατήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἑλληνικωτέρας πολιτείας τῶν Μακεδόνων.

Ἡ γνῶσις τῶν χωρῶν καὶ ἡ μελέτη τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καταστάντα δυνατὰ εἰς τὸν Κούρτιον ἕνεκα μακρᾶς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς, χρησιμεύουσι πολλαχῶς εἰς εἰκονικὴν καὶ ζωηρὰν παράστασιν τῶν σκηνῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὸ διακρίνον τὸν Κούρτιον ὑπὲρ τὸν Γρότε. Ἡ δὲ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ ποιητικὴ ἀντίληψις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἡ συνεχὴς καὶ θερμὴ μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν μικροτεχνημάτων, παρέσχον αὐτῷ τὴν δύναμιν τῆς ζωηρᾶς ἐξεικονίσεως πάσης φάσεως τοῦ πνευματικοῦ μάλιστα βίου τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ, ἔχουσα καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς συντομίας καὶ ἐκθέτουσα τὰ γεγονότα χωριστὰ ἀπὸ τῆς περὶ αὐτῶν ἐρεύνης, ἥτις παραπέμπεται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μέχρι μέτρου, εἰς τὰς σημειώσεις, εἶνε ἀνάγνωσμα εὐαρεστότατον, ἀληθῶς μὲν παράγον συνεχῶς τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς γοητείας τοῦ λόγου ἐπὶ τὰ ἀμαρτύρητα καὶ τὰς εἰκοτολογίας, ἀλλὰ δυνάμενον, ὡς ὀλίγα ἔργα ἱστορικά, καὶ νὰ ὑψώσῃ καὶ νὰ θερμάνῃ καὶ νὰ γοητεύσῃ. Μετὰ μεγάλης δὲ ὀξυνοίας κατορθόνει ὁ συγγραφεὺς νὰ διακρίνῃ τοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων, νἀντιληφθῇ τῶν ποικίλων συμφερόντων τῶν ἑλληνίδων πόλεων, νὰ ὁρίσῃ τοὺς ῥυθμοὺς τῆς τέχνης, νὰ ψυχολογήσῃ περὶ τῶν διαφόρων προσώπων· ὑπὸ δὲ τῶν Μουσῶν ἐδόθη αὐτῷ ἡ δύναμις νὰ παραστήσῃ πάντα ταῦτα εὔγραμμα καὶ καλὰ ὡς εἰκόνας ἀττικῶν ἀναγλύφων διαπνεομένας ὑπὸ ἑλληνικῆς Σωφροσύνης. Μὴ ζητήσατε ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Κουρτίου βαθείας πολιτικὰς δοξασίας καὶ ἑρμηνείας πολιτειακάς, ὡς παρὰ τοῦ Γρότε. Δὲν εἰσερχόμεθα ὡς μετ' ἐκείνου εἰς βουλευτήριον, ἐν ᾧ θὰ ἐπιδειχθῶσιν ἡμῖν τὰ

βουλεύματα τῶν πολιτευομένων καὶ τὸ σύνθημα τῶν φατριῶν καὶ ἡ ὑψίστη πολιτικὴ ἰδέα τοῦ κράτους· ἀλλὰ πατοῦμεν τὸ τέμενος ναοῦ καλλιμαρμάρου ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα γινόμεθα θεαταὶ πανηγύρεων φαιδρῶν καὶ καλλινίκων ἀγώνων καὶ θαυμασταὶ ἀγαλμάτων καλῶν καὶ ἀκροαταὶ λόγων ἡδυεπῶν. Τοῦ δὲ καλοῦ τούτου ναοῦ τὸ ἀέτωμα κοσμοῦσιν ὡς ποικίλα ἑκατέρωθεν συμπλέγματα αἱ εἰκόνες τοῦ βίου τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων καθ' ἕκαστα, τῶν μητροπόλεων τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος καὶ τῶν πολυκινήτων ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Μεσογείου ἀποικιῶν, εἰκόνες κορυφούμεναι καὶ ἀπολήγουσαι τέλος εἰς τὴν μεγίστην καὶ κυριωτάτην ἐν μέσῳ, τὴν εἰκόνα τῆς ἑνότητος τῆς Ἑλλάδος, οἵαν ἀπετέλουν ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ κοινὰ ἤθη, οἱ κοινοὶ ἀγῶνες, ἡ κοινὴ πίστις καὶ τὸ ἐφ' ἅπαντας ἐπεκτεινόμενον κῦρος τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Οὕτω δὲ συνδεομένη διὰ δεσμῶν ἀρρήκτων ἐσωτερικῆς συγγενείας εὑρίσκεται ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοῦ κοινοῦ βαρβάρου ἐχθροῦ καὶ νικᾷ διὰ τοῦ πνεύματος τὴν πολλὴν ὕλην. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς πολυδαιδάλου εἰκόνος τῶν περσικῶν πολέμων ἐκλάμπει ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, πρὸς ἣν ἑλκύεται διὰ διπλῆς γοητείας ὁ Κούρτιος, οὐ μόνον διὰ τὴν φυσικὴν ὑπερτέρησιν τῆς πόλεως ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θερμὴν αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ διὰ τοῦτο γίνεται ἔνθους ὅτε καταφθάνει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Περικλέους, ἡ δὲ περιγραφὴ τοῦ λαμπροῦ βίου τῆς μεγάλης πόλεως ἐν ἐκείναις ταῖς δυστυχῶς ὀλίγαις καὶ παροδικαῖς ἡμέραις εἶνε τὸ γραφικώτατον καὶ γλαφυρώτατον μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Εἶνε δ' ἅμα τοῦτο τὸ παρέχον τὴν ἀρίστην ἰδέαν περὶ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως, ἤτοι τῆς παραστατικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ τῆς θερμῆς φαντασίας. Ἐν γένει δὲ δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Γρότε, ὅτι εἶνε συγγραφὴ ἀνδρὸς οἰκονομολόγου καὶ πολιτευομένου, περὶ δὲ τῆς τοῦ Κουρτίου, ὅτι εἶνε ἔργον ἀρχαιολόγου καὶ ποιητοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ δὲν γίνεται χρῆσις τῶν

ἐπιγραφῶν τελεία, ὥστε εἶνε ὀρθὸν τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Köhler, ὅτι ἀφόβως δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν, ὅτι ἡ πλουσιωτάτη ὕλη ἣν εἶχε σωρεύσει ὁ Βοίκχιος ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum οὐδέποτε ἐχρησιμοποιήθη τελείως διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν*. Πολὺ δὲ μᾶλλον συμβαίνει τοῦτο διὰ τὴν πολλαπλασίασιν καὶ τὸν σκορπισμὸν τῶν ἐπιγραφῶν· διότι αἱ ἐπιγραφαὶ ηὐξήσαν ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τῶν νέων ἀνασκαφῶν, ὥστε ἐν ᾧ ἐν τῷ Corpus τοῦ Böckh περιελαμβάνοντο ἐν συνόλῳ 1050 ἀττικαὶ ἐπιγραφαί, μόναι αἱ ἐπιτυμβίδιοι στῆλαι τῆς Ἀττικῆς ὑπερβαίνουσι νῦν τὰς ὀκτακισχιλίας.

Μένει λοιπὸν ἔτι στάδιον εὐρὺ ἐνεργείας εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσιν ἀνεώχθησαν πάλιν ὡς ὑπὸ μαγικῆς τινος ῥάβδου τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ ἐξεπήδησαν πρὸς ἔκπληξιν τοῦ κόσμου οἱ ἀρχαιότροποι θησαυροὶ τῆς Τροίας καὶ τῶν Μυκηνῶν, τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Σπάτα, τὰ ἀριστοτεχνήματα τῆς Ὀλυμπίας, αἱ καλαὶ κόραι τῆς Τανάγρας καὶ αἱ στῆλαι τῶν παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπων. Ὁποία πολύτιμος ὕλη πρὸς ἑρμηνείαν τῶν προϊστορικῶν αἰώνων τῆς Ἑλλάδος, πρὸς πλουτισμὸν τῶν σελίδων τῆς τέχνης, πρὸς ἀληθῆ ἐκτίμησιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων!

Τοιαῦτα τὰ δύο σπουδαιότατα ἔργα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· κατ' ἀνάγκην δ' ἐξῄρεσα τοῦ ἐμοῦ λόγου τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων εἰδικῶν συγγραφῶν καὶ τῶν ἀτελῶν μεινάντων ἔργων, ἐν οἷς καὶ ἡ ἀξιολογωτάτη Ἱστορία τοῦ Duncker.

Ἀλλὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Γρότε καὶ τοῦ Κουρτίου, τὰ δύο ταῦτα σπουδαιότατα ἔργα περὶ τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, περιλαμβάνουσι μόνον τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, χρόνους πλήρεις μὲν εὐκλείας καὶ μεγαλείου, ἀλλὰ δυστυχῶς βραχεῖς.

---

* Sybel's, Historische Zeitschrift τόμ. XXXI, σ. 157.

'Αλλὰ μετὰ τὸν Περικλῆ καὶ τὸν 'Επαμεινώνδα, μετὰ τὸν 'Αλέξανδρον καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς αὐτοῦ διαδόχους εἵπετο ἐποχὴ μακρὰ ταπεινώσεως καὶ μαρτυρίων. Τὴν δ' ἑλληνικὴν γῆν πατοῦσι πόδες βαρβάρων καὶ γίνεται δούλη τῆς ἐλευθερίας ἡ κοιτίς. Ταπεινοῦται δ' ἀπαρρησίαστον τὸ φρόνημα τὸ ἑλληνικὸν καὶ χαλαροῦνται αἱ τέχναι καὶ βαίνει ἡ ποίησις πεζῇ, ἡ δὲ φιλοσοφία βατταρίζει ἄσοφα καὶ ἡ θρησκεία ὑδαροῦται. Ὁ δ' ἑλληνισμὸς δὲν κλείει τοὺς κόλπους αὐτοῦ εἰς τοὺς ξένους οὐδὲ φράττει τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ ἁγνότητα ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν. 'Εκ δὲ τῶν ἀκτῶν τῆς 'Ασίας παρεισελαύνουσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ὄλυμπον θεοὶ ἐπήλυδες καὶ ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως τῶν 'Αθηναίων σεβάζεται μᾶλλον τῆς Παρθένου ἡ μόνη στιβαρὰ θεὰ τοῦ τότε κόσμου, ἡ dea Roma. 'Εκπεπληγμέναι δ' ἀκούουσιν αἴφνης ἡμέραν τινὰ ἐκ τοῦ 'Αρείου Πάγου αἱ πρεσβύτιδες τῶν 'Αθηνῶν καὶ οἱ σοφισταὶ καὶ τὰ θρᾳκικὰ καὶ ποντικὰ μειράκια τὰ χάριν σπουδῆς εἰσρέοντα εἰς τὰς 'Αθήνας ὅτι ὑπάρχει ἄγνωστος θεός, θεὸς ἀγάπης καὶ ἐλέους καὶ ὅτι πρὸ τῆς τούτου ἀγαθότητος *οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος.*

Ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἀνανεόνει κατ' ὀλίγον καὶ βραδύτατα τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν, ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ κολοσσοῦ τῆς ἀρχαίας πίστεως καὶ τῆς ἀρχαίας παιδείας. 'Εν ᾧ δὲ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμὸς τρέφει ἔτι καὶ θερμαίνει τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ δὲ θαυμασία ἐξομοιωτικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐξελληνίζει τὴν ἀνατολικὴν ῥωμαϊκὴν βασιλείαν καὶ ἀνθρωπίζει τοὺς βαρβάρους, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ ἀγῶνος μεθιστάμενος εἰς ἀγῶνα καὶ μεταμείβων ἀπὸ δεσπότου δεσπότην ἀνορθοῦται ὑπὸ τῶν διδαγμάτων τοῦ 'Ιησοῦ καὶ πραΰνεται ὑπὸ τῆς δουλείας τῆς τὰ πάντα ἐξομοιούσης· ἀναμιγνύμενος δὲ τὸ μὲν μετὰ τῶν δούλων ὧν ἦρχε, τὸ δὲ μετὰ τῶν δεσποτῶν ὧν ἐδέσποσε, μετουσιοῦται ἀπὸ ἐθνικοῦ λάτρου τοῦ Διὸς καὶ τῆς 'Αθηνᾶς εἰς Ἕλληνα πιστεύοντα εἰς Χριστὸν καὶ Θεοτόκον ἀπὸ τῆς 'Αλβανίας μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τῆς Αἰγύπτου οὐχὶ 'Αθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης, οὐχὶ

ἐλεύθερος καὶ δοῦλος, ἀλλὰ μία ποίμνη μὲ μίαν πίστιν καὶ ἕνα ποιμένα ἁπανταχοῦ ἔνθα λαλεῖται ἡ εὔηχος ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ πάλλουσι στήθη ἑλληνικά, ἁπανταχοῦ ἔνθα σώζεται ἡ μνήμη κοινοῦ κλέους παρελθόντος, τὸ ἄλγος παρῳχημένων, ἀλλὰ-φεῦ-καὶ παρόντων κοινῶν μαρτυρίων καὶ ἡ παρήγορος ἐλπὶς κοινοῦ μέλλοντος ἀγαθωτέρου.

Τῶν τυχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον ἡ μελέτη μοιράζεται εἰς πολλὰς καὶ ποικιλωτάτας ἐρεύνας. Ὁτὲ μὲν πρόκειται περὶ τῆς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὁτὲ δὲ περὶ τῆς βαθμιαίας ἐξελληνίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἄλλοτε περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὸν ἑλληνισμὸν καὶ τῆς διὰ τῶν χριστιανικῶν κηρυγμάτων, ἡνωμένων μετὰ τῆς ἐν τῇ δουλείᾳ ἰσομοιρίας τῶν δυναστευομένων, βαθμιαίας μετουσιώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλοτε δὲ πρόκειται περὶ τῆς διοικητικῆς καὶ οἰκονομικῆς διοργανώσεως τοῦ μεγάλου βυζαντιακοῦ κράτους, ἄλλοτε περὶ τῶν τυχῶν τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος. Ἡ ἔρευνα διασχίζεται καὶ μερίζεται ὅτε πρόκειται περὶ τῶν ποικίλων πολέμων τῶν Βυζαντίνων πρὸς τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Μωαμεθανούς. Ὁποία ποικιλία ζητημάτων θρησκευτικῶν καὶ ὁποῖος ὁ πλοῦτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὁποῖος λαβύρινθος ἀδιέξοδος δογματικῶν συζητήσεων μετὰ τῆς Ῥώμης. Ὁποῖον στάδιον ἐρευνῶν νομικῶν καὶ ὁπόσον κοπιώδης ἡ παρακολούθησις τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἐν ταῖς ποικίλαις αὐτοῦ περιπετείαις κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς βυζαντιακῆς ἱστορίας! Ὁπόσαι μελέται ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀναδίφησιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους πρὸς τὰ τῆς Δύσεως καὶ τοὺς σλαβικοὺς καὶ ἀνατολικοὺς λαούς. Ὁπόσον εἶνε δυσχερής, ἀλλὰ θελκτικὴ ἡ ἔρευνα περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ τὸ μὲν ἐπὶ τοὺς Ἄραβας, τὸ δὲ ἐπὶ τὴν Δύσιν, ἔνθα ἔμελλέ ποτε νὰ φέρῃ εἰς τὴν 'Αναγέννησιν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν Μεταρρύθμισιν! Ὅτε δὲ οἱ Νορμαννοὶ ὁρμῶσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ καταλαμβάνουσι τὴν

Σικελίαν, ὁποία θλιβερὰ ἀρχὴ διηνεκοῦς ἔπειτα καὶ μακροτάτης κυριαρχίας τῶν Φράγκων ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις γίνεται καὶ πάλιν ἑλληνικὴ ἐπὶ δύο ἔτι αἰῶνας, ἀλλὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καταπλημμυρίζει ἑσμὸς παμπληθὴς ξένων ἀρχόντων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Τίς θὰ νεύρῃ τὰ στέμματα τῶν πολλῶν δεσποτίσκων, τίς θὰ ἐξαρτήσῃ τὴν σειρὰν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν διαφόρων μεγάλων ἐξουσιαστῶν τῆς γῆς εἰς οὓς ἀνέφερον τὸ κράτος, εἴτε ἦτο ἡ θαλασσοκράτειρα Βενετία, εἴτε ἡ Γένουα καὶ ἡ Πῖσα, εἴτε οἱ εὐγενεῖς τῆς Καμπανίας, εἴτε οἱ Ἀνδηγαυοὶ ἡγεμόνες, εἴτε οἱ Καταλώνιοι ἐπιδρομεῖς, εἴτε τὰ γένη τῆς Φλωρεντίας; Καὶ ὁπόσος μόχθος νὰ νευρεθῇ παρὰ τὴν αἴγλην τοσούτων αὐλῶν ἡ πτωχικὴ καλύβη τοῦ συγχρόνου Ἕλληνος, παρὰ τὰ ᾄσματα τῶν τρουβαδούρων τὸ καταλόγιον τοῦ ἀπελάτου ἢ τὸ πρῶτον ἐθνικὸν ἐπύλλιον! Ὁπόση ἔντασις διανοίας χρειάζεται ἵνα γείνῃ ἀκουστὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς μυριοφώνου κραυγῆς ποικίλων συμφερόντων ἀλλογενῶν δεσποτῶν ὁ παλμὸς τῆς καρδίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκείνου λαοῦ, ὅςτις δὲν λησμονεῖ ὁπωςδήποτε τὸ παρελθὸν καὶ μένει Ἕλλην καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν αἴσχιστον τῶν ζυγῶν, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Τούρκου! Ἄλλη πάλιν μέριμνα ἡ συναγωγὴ τῶν ὀλίγων σπινθήρων οἵτινες συνήθως ἔξωθεν εἰστινασσόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνάπτουσι τὴν πυρκαϊὰν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ δεσπότου, προωρισμένης - φεῦ - νὰ σβεσθῇ πάλιν προώρως καὶ προκαλούσης νέα δεινά. Ἀλλ' ὁπόσον τέλος παρήγορος καὶ θυμηδὴς ἡ βαρεῖα ἐργασία τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως τοῦ μεγάλου ἱεροῦ ἀγῶνος, ἡ συναγωγὴ τῆς διεσπαρμένης ὕλης, ἡ διὰ τῆς κριτικῆς ἀνακάθαρσις τῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς ἀδιεξόδου ἐκείνης αἴγλης ἥτις περιβάλλει πάντοτε τὰς ὁμοίας ἐποχάς. Διότι θὰ ἐκλίπῃ μὲν οὕτως ἐν πολλοῖς τὸ γόητρον τοῦ μύθου, ἀλλὰ θὰ προέλθῃ γόητρον ἄλλο, τὸ τῆς ἱστορικῶς ἀληθοῦς καὶ ἀξίας θαυμασμοῦ ἀνδρείας καὶ τῆς ἀξιοπίστου μὲν ἱστορικῶς, ἀλλ' ἀνθρωπίνως μόλις πιστευτῆς καρτερίας δι' ἧς οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδωκαν ἡμῖν τέμαχος γῆς ἐλευθέρας.

Ὁ δὲ παρ' ἐμοῦ λόγος περὶ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τῶν πραγματευομένων τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς μακροὺς τούτους χρόνους γενήσεται συλλήβδην, ἔσται δὲ κατ' ἀνάγκην βραχύτερος καὶ ἐν ἀνίσῳ μοίρᾳ πρὸς τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰρημένα. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον διότι δὲν εὑρίσκω ἔργα ἑνιαίως πραγματευόμενα τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν δευτέραν ταύτην φάσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἤτοι τὴν μετὰ τὴν πάροδον τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νεωτέρων κοινωνικῶν ἰδεῶν, συντεινούσης ἔπειτα καὶ τῆς δουλείας, μετουσίωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸν νεώτερον· οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διότι ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῆς ὕλης οἵα ὑπάρχει μέχρι σήμερον καὶ τῆς ἐπὶ μήκιστον χρόνον μονομεροῦς αὐτῆς ἐξετάσεως, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπὸ πολλῶν ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τούτου τοῦ μέρους τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων, ἡ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων ἔρευνα εὑρίσκεται μόλις ἐν ᾧ σημείῳ ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πρὸ τοῦ Thirlwall καὶ Γρότε.

Ἐξετάζων δὲ τοὺς τρεῖς τούτους λόγους τῆς ἀτελοῦς μέχρι τοῦ νῦν παραστάσεως τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἄρχομαι πρῶτον ἀπὸ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ τίς μὲν θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων καὶ Τούρκων δὲν φέρει ἄλγος εἰς τὴν ψυχήν; Καὶ βεβαίως τίς θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶνε προκριτοτέρα τῆς δουλείας καὶ ὅτι ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς οὔτε τοὺς καλλιτέχνας, οὔτε τοὺς ποιητάς, οὔτε τοὺς φιλοσόφους, οὔτε τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔσχε ποτέ; Τς θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ νεωτέρα αὕτη ἱστορία δὲν ἔχει οὔτε τὸ πλαστικὸν κάλλος τῆς ἀρχαίας, οὔτε τὸ ἐν μικρῷ ἐπιγραμματικόν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκείνης μεγαλεῖον. Ἡ ἀρχαία ἱστορία εἶνε οἷον ὁ μικρόκοσμος τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἔχει δὲ καὶ ταύτην τὴν ἀρετὴν ὅτι εἶνέ τις τετελεσμένη, ὥστε ἔχο-

μεν πρὸ ἡμῶν τὴν ὅλην πορείαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ καὶ δυνάμεθα εὐχερέστερον νὰ περιλάβωμεν καὶ πραγματευθῶμεν τὰς τύχας αὐτοῦ καὶ νἀναγνωρίσωμεν τὰ αἴτια τῆς ἀναπτύξεως, τῶν μεταπτώσεων καὶ τῆς παρακμῆς. Ὅ τι δὲ μάλιστα παρέχει ἠθικὴν ἀξίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶνε ἡ ἐν αὐτῇ ἐκφαινομένη δύναμις τοῦ ἀτόμου. Δὲν ἔχομεν ἐν αὐτῇ πλήθη λαοῦ ὡς μηχανὰς ὑπὸ μιᾶς χειρὸς περιαγομένας, ἀλλ' ἐνεργοὶ δυνάμεις εἶνε τὰ ἔθνη καὶ πάντες οἱ πολῖται μετέχουσι τῶν κοινῶν. Τὸ ἀληθῶς ἱστορικὸν στοιχεῖον εἶνε τὸ πνεῦμα· τὴν δὲ ὑπερτέρησιν ταύτην τοῦ πνεύματος εἴπερ τις ἄλλη διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἀρετῶν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔχει καὶ κακίας ἅς, φαίνεται, λησμονοῦσιν οἱ ὑποτιμῶντες τὴν ἀξίαν τῆς μεταγενεστέρας ἱστορίας. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος ἔφθασεν εἰς ἠθικὴν μόνον ἑνότητα, ἡ δὲ πολιτικὴ ἑνότης τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἀνέφικτος καὶ μόλις που ἀνεφάνη ἐν ὥραις κοινοῦ κινδύνου καὶ ἀργά, ὅτε ἤδη αἱ μακεδονικαὶ σάρισσαι κατέκλυζον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠκούετο ἤδη ὑπόκωφος ἡ σάλπιγξ τῶν εἰσελαυνόντων ῥωμαϊκῶν λεγεώνων. Ἀλλὰ πλὴν ταύτης τῆς κακίας ἥτις ἐπήνεγκε ταχύτερον τὸν ὄλεθρον τὸν πεπρωμένον, αὐτὴ ἡ σύστασις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας ἀπεκώλυε τὴν αὔξησιν τῶν ἀτόμων ἅτινα ἀπετέλουν τὴν κυριωτάτην αὐτῆς βάσιν καὶ καθίστη ἀδύνατον τὴν ἀνανέωσιν αὐτῆς. Ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς διευκόλυνε τὴν εἰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὰς πνευματικὰς ἀσχολίας ἐπίδοσιν τῶν ἐλευθέρων, ἦτο ἀφ' ἑτέρου λείψανον βαρβαρότητος καὶ ἓν τῶν κυριωτάτων κωλυμάτων τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως. Παραλλήλως δ' ἔβαινεν ἡ ταπεινὴ θέσις τῆς γυναικός, ἥτις εἶνε τὸ καλλίστευμα τῆς νεωτέρας κοινωνίας καὶ ἡ ἑστία τῆς οἰκογενείας, σεβαστὴ μὲν ὡς μήτηρ, ἐρασμία δὲ ὡς φίλη, ὡς δὲ σύζυγος περιπόθητος καὶ πανσθενής. Οὐδ' ἔλειπον ταῦτα μόνα ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος, ἀλλ' ἐστερεῖτο καὶ ἄλλων πολλῶν αἰσθημάτων, νῦν μὲν εἰς ἡμᾶς κοινῶν καὶ καθημερινῶν, εἰς δ' ἐκεῖνον ἀγνώστων.

Καὶ μόνη λοιπὸν ἡ παρακολούθησις τῶν στοιχείων τούτων ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ θὰ ἤρκει νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀξίαν λόγου, ἐξετάζουσαν παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν τὴν παρ' Ἕλλησι κατάργησιν τῆς δουλείας, τὴν ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν κατ' ὀλίγον ἀνάπτυξιν τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων. Οὐδ' εἶνε ταῦτα τὰ μόνα ἄξια γνώσεως.

Τὸ βυζαντιακὸν κράτος ἔχει βεβαίως πλείστας κακίας· ἐν μέσῳ κείμενον δύο κόσμων, τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ, μετέχει περὶ πολλὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἐκείνου ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἀμαθίας· εἶνε μεστὸν βαρβάρου ἀγροικίας ἐν τῇ πολιτείᾳ, πλαδαρᾶς δὲ σοφιστείας καὶ ψυχρότητος ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν τῷ βίῳ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὦμεν ἄδικοι, μᾶλλον δὲ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ κράτος τοῦτο ἐν παραλληλισμῷ πρὸς τὸν τότε σύγχρονον κόσμον. Ὅταν δὲ ἐξετάσαντες εὕρωμεν τὸν μὲν μωαμεθανικὸν καὶ σλαβικὸν πολιτισμὸν πολλῷ βαρβαρώτερον, τὰ δὲ κράτη τῆς δύσεως πολλῷ ἀγροικότερα, δὲν θὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἀλλὰ θαγασθῶμεν καὶ τῶν λαῶν τὴν ἀγαθωσύνην καὶ τῶν ἀρχόντων τὴν αὐστηρότητα καὶ τῶν βασιλέων τὴν λαμπρότητα καὶ τὰς νίκας καὶ τοῦ κράτους τὴν ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτον· θἀνεύρωμεν δέ που καὶ ἄνδρας περιφανεῖς καὶ χρόνους εὐτυχεῖς, θὰ μάθωμεν δὲ τοῦτο μάλιστα, νὰ ὦμεν δίκαιοι, τὸ μέγιστον τοῦτο χρέος τῶν ἱστορούντων.

Ἔπειτα δὰ δὲν εἶνε ὅλως ἀναξία λόγου, λέγω δὲ καθόλου διὰ τοὺς περὶ τἀνθρώπινα διατρίβοντας, ἡ ἱστορία λαοῦ οὗτινος αἱ τύχαι συνδέονται καθ' ὅλους τοὺς μέσους αἰῶνας ἀναποσπάστως πρὸς μονονοὺ πάντας τοὺς τότε γνωστοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ὅστις εἶχε τὴν δύναμιν διὰ μυρίων περιπετειῶν νὰ διασώσῃ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν καὶ νἀναστῇ καὶ πάλιν πρὸς τιμὴν ἑαυτοῦ καὶ σωτηρίαν, τίς οἶδε, τῆς Εὐρώπης καὶ πάλιν.

Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐνόμισαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ ἱστοριογρά-

φοι τῆς Δύσεως, ταπεινώσαντες τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου χάριν ἰδίων παθῶν καὶ διὰ τὰς ἀντιπαθείας ἐκείνας ἃς ἀναγκαίως ἐπήνεγκε τὸ μοιραῖον ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, κληθείσης κατωτέρας (law empire, bas-empire) ὑπὸ χρονικὴν ἔννοιαν, οἷον μεταγενεστέρας τῆς ῥωμαϊκῆς ἧς ἐξάρτημα παρακμάσαν ἐθεωρήθη, κατήντησεν ἔπειτα νὰ μεταπέσῃ εἰς ὄνομα ὕβρεως καὶ ἐλέγχου ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς καταπτώσεως.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο πταίει οὐ μικρὸν καὶ ἡ φύσις τῶν πηγῶν καὶ ἡ ἀτέλεια τῆς ἱστορικῆς ὕλης. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου ἐγνώριζον οἱ λόγιοι μόνον παρὰ τῶν βυζαντίνων χρονογράφων καί τινων ὀλίγων εἰδήσεων τῆς δυτικῆς χρονογραφίας, καθ' ὅσον μάλιστα ἀνεφέρετο εἰς τὰ ζητήματα τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἀλλ' αὗται μὲν ἦσαν, ὡς εἰκός, δυσμενεῖς πρὸς τοὺς Βυζαντίνους, ἡ δὲ βυζαντιακὴ χρονογραφία παρεῖχεν εἰκόνα ἀτελῆ καὶ ἀνακριβῆ τῆς ἱστορίας. Οἱ βυζαντῖνοι δὲν ἔχουσι τὴν ἀκρίβειαν ἐκείνην καὶ τὴν πλήθουσαν ἀξίαν ἥτις διακρίνει τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ἱστοριογράφων· κύριον μέλημα ἔχοντες τὴν παράστασιν τῶν αὐλικῶν σκευωριῶν καὶ τὰς πολεμικὰς διηγήσεις, ἀμελοῦσι πλείστων πραγμάτων ὧν ἔχομεν ἀπόλυτον χρείαν. Σπάνια δ' εἶνε ἔργα οἷα τὰ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου καὶ τὰ ἀπανθίσματα τοῦ Κωδίνου ἐξ ὧν μανθάνομεν οὐσιώδεις εἰδήσεις περὶ τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, τῆς διοικήσεως τῶν θεμάτων, τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτοι ὄντες οἱ βυζαντῖνοι χρονογράφοι ἔχουσιν ἐκδοθῆ ἀτελῶς καὶ κακῶς, ἐνίοτε οἰκτρῶς. Τοῦθ' ὅπερ δ' εἶνε ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς ἱστορίας τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἡ δημοσίευσις καὶ μελέτη τῶν διαφόρων ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀρχετύπων ἐγγράφων εἶχε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἀμεληθῆ παρὰ τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν. Τὰ μόνα συλλεχθέντα ἔγγραφα ἦσαν τὰ εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίαν ἀναφερόμενα 83 τὸν ἀριθμόν, ἅτινα συναχθέντα ὑπὸ τοῦ Ducange ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς Histoire de Constantinople ὁ Buchon. Ἐλάχισται, καὶ τυχαίως μόνον, εἶχον ἐκδοθῆ βυζαντιακαὶ ἐπιστολαί, μόλις δέ πού τι πλὴν τῶν μακρῶν χρονογραφιῶν ἐκ τῶν βραχέων ἐκείνων ἔργων, τῶν μονῳδιῶν, τῶν ὑπομνημάτων, τῶν ἐκθέσεων, ἅτινα δικαίως θεωροῦνται ὡς αἱ πρῶται ἱστορικαὶ πηγαί. Οὐδ' ἦσαν ταῦτα αἱ μόναι πηγαὶ τῆς βυζαντιακῆς καὶ μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας αἵτινες ἔπρεπε νὰ γνωσθῶσιν· ὑπελείποντο οἱ σλάβοι καὶ ἄραβες χρονογράφοι, τὰ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις τῆς δύσεως ἄπειρα ἔγγραφα, τὰ μολυβδόβουλλα, τὰ νομίσματα, ἑλληνικά τε καὶ λατινικά, τέλος πλεῖστα ἔτι βυζαντιακὰ χρονικὰ ἀνέκδοτα. Οὐδ' εἶχεν ἔτι συμπληρωθῆ ἡ μελέτη τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν νόμων, ἥτις πλεῖστα ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ καὶ πολλὰ σκοτεινὰ νὰ διαφωτίσῃ.

Ἄρα καὶ μετὰ τὰ ἔργα τοῦ Ducange καὶ μετὰ τὰς συγγραφὰς τοῦ Γίββωνος καὶ τοῦ Lebeau, πρὸς ὧν τὴν μακροτέραν ἐκτίμησιν ἐπιλείπει με ὁ χρόνος, καὶ μετὰ τὰς ποικίλας περὶ τῆς συγχρόνου τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος μαρτυρίας τῶν διαφόρων περιηγητῶν οἵτινες ἤρξαντο φοιτῶντες αὐτόσε, καὶ μετὰ τὰς πολλὰς περὶ Μωρέως καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος συγγραφάς, ἃς προὐκάλεσεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μοροζίνη, καὶ μετὰ τὰ πολλὰ ὅσα ἐγράφησαν περὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐργασία ἥτις ὑπελείπετο διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἦτό τις τεραστία. Καὶ ἐδημοσιεύθησαν μὲν ἔργα πολλὰ πραγματευόμενα διάφορα τμήματα ταύτης τῆς περιόδου, ὧν ἐξέχουσι τὰ τοῦ Finlay, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄνω δηλωθεῖσαν ἀτέλειαν τῶν πηγῶν τὸ ἔργον τῆς τελείας ἱστορικῆς παραστάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπίκαιρον, κυριώτατον δὲ χρέος τοῦ ἱστορικοῦ εἶνε τὸ τῆς ἐρεύνης, τὸ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐσφαλμένων, ἀλλὰ μάλιστα τὸ τῆς συμπληρώσεως τῶν πηγῶν.

Πρόκειται δὲ μάλιστα περὶ ἀνευρέσεως καὶ ἱστορικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἔτι ἀνεκδότων βυζαντίνων χρονογράφων, τῶν ποικίλων μονῳδιῶν, ἐπιστολῶν, ἱστορικῶν ποιημάτων, πανη-

γυρικῶν λόγων, βιογραφιῶν καὶ τοσούτων ἄλλων ἱστορικῶν πηγῶν· πρόκειται περὶ τῆς ὅσον οἷόν τε τελειοτάτης χρήσεως τῶν σλαβικῶν μαρτυριῶν· πρόκειται τέλος περὶ τῆς μόλις ἀρξαμένης ἐργασίας τῆς ἐξερευνήσεως τῶν ἰταλικῶν ἀρχείων, μάλιστα δ' ἐκείνου ὅπερ, ἀπρόσιτον ἔτι μένον δυστυχῶς, τὰ μέγιστα θέλει διαφωτίσει τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν ὅταν ἀνοιχθῇ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἱστοριοδιφῶν, ἐννοῶ δὲ τὸ τοῦ Βατικανοῦ.

Πλεῖστοι δὲ εἶνε οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τοιαύτας ἐρεύνας ὡς καὶ οἱ συγγράψαντες διαφόρους μονογραφίας περὶ τῆς μεσοχρονίου καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ καταντλήσω τῆς κεφαλῆς ὑμῶν τὸν μακρὸν τοῦτον κατάλογον ἐν βραχεῖ λόγῳ ἐναρκτηρίῳ, θὰ ῥηθῶσι δὲ περὶ αὐτῶν διὰ μακρῶν τὰ δέοντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος, ὅπερ πρῶτον θὰ διδάξω, *περὶ τῶν πηγῶν τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἱστορίας*. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω ἀμνημόνευτα τὰ ὀνόματα δύο ἀνδρῶν οἵτινες ἐδαπάνησαν ὅλον τὸν βίον αὐτῶν περὶ τὴν μελέτην τῆς μεσοχρονίου ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων.

Πῶς νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου Buchon; Ὅστις ἀναλαμβάνων τὰς περὶ φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι μελέτας τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ducange κατέβαλεν ἐν τῇ τετρατόμῳ σειρᾷ τῆς Collection des Chroniques καὶ ἐν ταῖς Chroniques étrangères τὰς πρώτας βάσεις τῶν εὐρυτάτων αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ ἐδημοσίευσε τὸ *Βιβλίον τῆς κουγκέστας*, τὴν περιεργοτάτην ταύτην καὶ σπουδαιοτάτην πηγὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. Τῷ δὲ 1840, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα μελετήσῃ τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας κατὰ χώραν, ἔστρεψε μὲν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ σωζόμενα παντοειδῆ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων, τοὺς πύργους, τὰς ἐκκλησίας, τὰ στέμματα, τὰ νομίσματα, μετὰ κόπου δ' ἀνεζήτησε νὰ εὕρῃ κώδικας ἀνεκδότους, ἀναφερομένους εἰς τὴν ἱστορίαν ἧς προέθετο τὴν ἐξέτασιν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ἡ ἐν Ἑλλάδι τοιούτων μνημείων συλλογὴ μικρά, πολλῷ δὲ πλουσιωτέρα ἡ ὕλη ἣν ἀπεκομίσατο ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν τῆς Κερκύρας, μάλιστα δ' ἐκ τῶν τῆς Φλωρεντίας καὶ Νεαπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ὁ Buchon ἐργασθεὶς πολλῷ ἀπεῖχε τοῦ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν πλουσιωτάτην ὕλην. Τὰ μὲν ἐν Βενετίᾳ ἀρχεῖα φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν ἐξετάσει, ἀνεπαρκὴς δ' ὑπῆρξεν ἡ παρ' αὐτοῦ ἀναδίφησις τοῦ πλουσίου ἐν Νεαπόλει ἀνδηγαυϊκοῦ ἀρχείου.

Πολλῷ δ' ἐκτενέστεραι καὶ ποικιλώτεραι ὑπῆρξαν αἱ ἔρευναι τοῦ Γερμανοῦ Καρόλου Hopf. Πεπροικισμένος ὢν ὑπὸ θαυμαστῆς ἐπιμονῆς καὶ μνήμης, ἐπεκτείνας δὲ τὰς μελέτας αὐτοῦ εἰς βαθμὸν ἐκπληκτικόν, κατώρθωσεν ἔπειτα διὰ δύο ταξιδίων εἰς Ἰταλίαν τῷ 1853 μέχρι τοῦ 1854 καὶ ἀπὸ τοῦ 1861 ἕως τοῦ 1863 καὶ κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα νὰ περισυναγάγῃ πλείστην ὕλην καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ κυριώτατα τῶν αὐτόθι ἀρχείων πρὸς συγγραφὴν πλείστων μονογραφιῶν καὶ ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ μελετηθέντα ἔγγραφα τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἀρχείων τῆς Βιέννης, Βενετίας, Μεδιολάνων, Ταυρίνου, Γενούης, Νεαπόλεως, Μελίτης, Κερκύρας, Ζακύνθου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους δὲν ἀριθμοῦνται καθ' ἑκατοντάδας οὔτε κατὰ χιλιάδας, ἀλλὰ κατὰ πολλὰς μυριάδας. Ἡ δὲ μελέτη τοῦ εὐθαρσοῦς τούτου μεσαιωνοδίφου ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος καὶ συνεχὴς μέχρις αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἐπελθόντος ἐν ἔτι νεαρᾷ ἡλικίᾳ τῷ 1874 καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζετο, ὥς μοι ἔγραφε, νἀπέλθῃ εἰς Γένουαν πρὸς ἀναδίφησιν νεωστὶ εὑρεθέντων ἀρχείων. Ὁ Hopf κατέλιπε μακρὰν ἱστορίαν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος, δημοσιευθεῖσαν ἐν ταῖς κατακόμβαις, ὡς οὐκ ἀστόχως ἐκλήθησαν, τῆς μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch καὶ Gruber. Ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καρπὸς ἀγώνων καὶ ἐρεύνης μακρᾶς, εἶνε οὐδὲν πλέον ἢ ἡ ἔκθεσις τῶν πορισμάτων ταύτης τῆς ἐρεύνης. Εἶνε ξηρὸν καὶ ἄτεχνον μέχρις ἀνίας, εὑρετήριον μᾶλλον ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ χρονολογιῶν ἢ ἔργον διαπνεόμενον ὑπὸ θερμότητος καὶ γλαφυρότητος συγγραφικῆς. Καὶ ἐσκόπει

μὲν ὁ συγγραφεὺς νὰ προβῇ ποτε εἰς τεχνικωτέραν ἔκθεσιν τῆς μεσοχρονίου ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὁ θάνατος προέλαβεν αὐτόν· ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν καὶ ἐπιζῶν θὰ συνέγραφεν ἔργον ἀληθῶς ἱστορικῆς ἀξίας, ἐπειδὴ ὁ Hopf στερεῖται ἱστορικοῦ πνεύματος, καίπερ ὢν θαυμαστὸς περὶ τὴν ἀναδίφησιν τῆς ἱστορικῆς ὕλης*.

Εἶνε δὲ ταῦτα ἔργα δύο, πολλῷ ἀπέχοντα ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν ἐπιστήμων ἱστοριογράφος ἔχει χρέος ἀναπόφευκτον τὴν ἔρευναν, ἀλλ' ὁ ἱστοριοδίφης δὲν ὑψοῦται πάντοτε εἰς τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἱστοριογράφου. Ἀλλά, ἐπαναλαμβάνω, καὶ ὁ καλλιτεχνῶν ἱστορικόν τι ἔργον ὀφείλει νἀσχοληθῇ περὶ τὸ ταπεινὸν ἔργον τῆς ἱστορικῆς ἀναδιφήσεως. Ἰδοὺ δὲ τίνα λέγει ὀρθὰ περὶ τούτου ὁ διάσημος Γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ ἱστορικὸς Roscher**· «Καὶ ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς »ταύτας τὰς ἐργασίας, εἰς τὰς ὑποχθονίους ταύτας δομήσεις, »ὡς ἐκάλεσεν αὐτὰς ὁ Niebuhr· ἀλλὰ τούτων γενομένων, »ἐξεύρει νὰ ἐκχωρίσῃ δι' ἀναλύσεως τὰς σκωρίας ἀπὸ τοῦ με»τάλλου, νὰ παράσχῃ ἀκήρατον τὸ εὐγενὲς μέταλλον καὶ νὰ »πλουτίσῃ δι' αὐτοῦ ἐν ἀληθείᾳ ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον. Διὰ »τοῦτο δὲν πρέπει νὰ προθυμώμεθα ἐν βίᾳ νὰ κηρύξωμεν τὸν »ἱστορικὸν ἐρευνητὴν τοιοῦτον χειρώνακτα ἁπλοῦν. *Πᾶσαι αἱ* »ἐργασίαι τοῦ χειρώνακτος ἐπιδάλλονται καὶ εἰς τὸν καλλι»τέχνην, ὁμοίως ἐπίμοχθοι, ὁμοίως λεπτομερεῖς· μόνον δὲ πολ»λῷ ἀπέχει οὗτος τοῦ νὰ περιορίζηται εἰς ταῦτα τὰ ἔργα. »Ἀλλὰ καὶ τὰ μηχανικώτατα ἔργα, ἡ ἀντιγραφὴ κωδίκων, ἡ

* Ὅ τι ἐσκόπει νὰ πράξῃ ὁ Hopf, ἂν ἐπέζη, ἐπεχείρησεν ὁ ἐν Χάλλῃ καθηγητὴς G. Hertzberg, γράψας Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς παρακμῆς τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι τῆς σήμερον, ἧς ἐξεδόθησαν ἤδη τρεῖς τόμοι, ὑπολείπεται δ' ὁ τελευταῖος· ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο, καίπερ εὐχαρίστως ἀναγινωσκόμενον, οὔτε εἰς ἰδίας ἐρεύνας στηρίζεται, οὐδ' ἐκπληροῖ τοὺς ὅρους περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος.

** Roscher's, Klio. Beiträge zur Geschichte der historischen Kunst. Göttingen. 1842 σ. 14.

»ἔκδοσις τοιούτων ἀντιγράφων δύναται νὰ γείνῃ καθῆκον τοῦ »γνησίου ἱστορικοῦ.»

Δὲν πρέπει λοιπὸν νἀποθαρρυνθῆτε, ὅσοι ὑμῶν σκοπὸν ἔχετε τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰς τοιαύτας ἀναδιφήσεις, ὑπὸ τοῦ ἐπιμόχθου καὶ ἀχαρίστου τῆς ἐργασίας. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις παρὰ τὴν τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν καταπόνησιν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ πονηρὸν ἔργον θὰ νομισθῶσιν οἱ τοιοῦτοι ἐνδιατρίβοντες περί τινα πρόχειρα καὶ κοινά, ἀλλ' ἐπ' ἴσης βέβαιον εἶνε ὅτι καὶ μόνοι οὗτοι θὰ ἔχωσι τὴν χαρὰν τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τὴν ἐνδόμυχον συνείδησιν ὅτι προήγαγον εἰς φῶς τὰ ἀγνοούμενα τέως. Δι' ἐκείνους δὲ ὅσοι σκοποῦσι ταῦτα, προστησάμενοι ὡς παράδειγμα μιμήσεως τοὺς πολλοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχοληθέντας ξένους, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων τὸν Μουστοξύδην, Ζαμπέλιον, Σακελλίωνα καὶ Σάθαν, δι' ἐκείνους, ἀνάγκην ἔχοντας τῆς γνώσεως τῆς γραφῆς τῶν κωδίκων καὶ τῆς κριτικῆς αὐτῶν, ἀνέλαβον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γραφογνωσίας.

Τοιαῦται εἶνε αἱ μονογραφικαὶ ἔρευναι αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ἐξ ἑτέρου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ πᾶν· ὑψίστη δὲ καὶ φιλοσοφικὴ ἀνάγκη ἦτο ἡ ἐξέτασις τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχι τῶν καθ' ἡμᾶς δι' ἧς ἔμελλε νὰ δειχθῇ ἡ διὰ τῶν αἰώνων διάσωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ διῆκον διὰ πάσης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Τοῦτο δ' ἐπεχείρησε τῷ 1832, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῆς ἐπελθούσης ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουλιέλμος Zinkeisen· ἀλλ' ἀργότερον ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὸ ἔργον ἀτελὲς μέχρι μόνον τῆς στρατείας τοῦ Ῥογέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, μεταχειρισθεὶς μέρος τῆς λοιπῆς ὕλης διὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ Ἱστορίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τὸ δ' ἔργον ἀνέλαβε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ ἐμός τε καὶ πάντων ἡμῶν καθηγητὴς Κωνσταντῖνος ὁ Παπαρρηγόπουλος, οὗτινος καὶ ἡ διδασκαλία ἔτερψε καὶ ἐμὲ καὶ ὑμᾶς καὶ ἡ συγ-

γραφὴ ἐδίδαξε καὶ διδάσκει. Ἐν τῇ πεντατόμῳ ἢ μᾶλλον ἑξατόμῳ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ διέρχονται πρὸ ἡμῶν τριάκοντα ὅλοι αἰῶνες ἑλληνικῆς ἱστορίας. Τίς ἱστορία ἠδύνατο νὰ εἶνε μακροτέρα, τὰς δὲ ψυχὰς ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων τίς ἄλλη νὰ θίξῃ μᾶλλον καὶ νὰ θερμάνῃ ἀλλ' ἢ ἡ ἱστορία ἡ διδάσκουσα ἡμᾶς τὴν δόξαν τῆς εὐκλεοῦς Ἑλλάδος, τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἄθλους τῆς παλαιούσης κατὰ τῶν ὄγκων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Σκυθίας, τὰ μαρτύρια τῆς δουλευούσης καὶ τὰς ἀναλαμπούσας ἐλπίδας τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος; Ὁ Παπαρρηγόπουλος λαμβάνων διὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν ἀσφαλῆ ὁδηγὸν τὴν συγγραφὴν τοῦ Γρότε, ἀλλὰ διατηρῶν ἀπέναντι ἐκείνου τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν, διὰ δὲ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους αἰῶνας χρησιμοποιήσας τὰς πολλὰς καὶ ποικιλωτάτας μονογραφίας, ἐν δὲ τῇ βυζαντιακῇ ἱστορίᾳ πολλαχῶς νεωτερίσας καὶ ἐκτιμήσας δικαίως τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν βίον τοῦ ἔθνους, συνέγραψεν ἔργον ἄξιον λόγου πολλοῦ, ὅπερ καὶ ἐξετιμήθη καὶ ἐκτιμᾶται δεόντως. Κατώρθωσε δὲ μετὰ χάριτος πολλῆς καὶ δυνάμεως λόγου νὰ παραστήσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἑλληνικῶς, διότι δὲν εἶνε ξένη ἡ καρδία αὐτοῦ πρὸς τὰς τύχας τοῦ ἔθνους οὗτινος ἐκλήθη ἱστοριογράφος. Ἀνήκει καὶ εἰς αὐτὸν ἓν μικρὸν τμῆμα τῆς ἁλουργίδος ἥτις περιβάλλει τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ᾐσθάνθη καὶ αὐτὸς καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, μεταξὺ τῶν μαρτύρων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος εὑρίσκετο πάντως καὶ εἷς τῶν οἰκείων αὐτοῦ καὶ πᾶς νυγμὸς νύσσων τὰ σπλάγχνα τῆς πατρίδος σήμερον κεντεῖ καὶ ἐκείνου τὰ στήθη καὶ πᾶσα ἐλπὶς ζωογονοῦσα τὸ πανελλήνιον μέλλον στέλλει μίαν αὐτῆς ἀκτῖνα καὶ εἰς ἐκείνου τὴν καρδίαν.

Τοιοῦτος εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἐθνικὸς ἱστοριογράφος· τοιοῦτος δὲ πρέπει νὰ εἶνε πᾶς ὁ διδάσκων ἀπὸ ταύτης τῆς ἕδρας τὴν πάτριον ἱστορίαν. Τοιοῦτος δ' εὔχομαι ἀναδειχθεὶς κἀγὼ νὰ δικαιώσω μὲν τὴν ὁμόφωνον ψῆφον τῆς σεβαστῆς τῶν φιλοσόφων σχολῆς καὶ τὴν παρὰ τοῦ σεβαστοῦ ἐπὶ τῆς παιδείας ὑπουργείου ἐπίνευσιν, νὰ θερμάνω δὲ καὶ

συγκινήσω ὑμᾶς διὰ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν πατρίων καὶ νὰ σταλάξω ποτὲ χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, χαρμόσυνα εὐαγγελιζόμενος.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ Δ. Φ.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1877(*).

Πέντε εἶναι τὰ εἰς τὸν ἐφετεινὸν ἀγῶνα, τὸν ἐπικόν, ἀποσταλέντα ποιήματα—ἀγῶνα, οὗ πρυτανεύει ἡ φιλοτιμία τοῦ κ. Βουτσινᾶ. Εἶναι δὲ τοσοῦτον ὀλίγα, διότι, ὡς φαίνεται, ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἐξεφόβησε τὰς εἰρηνικὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης ὡς δειλὰς περιστερὰς πρὸς τὰ βαθύτερα ἄλση τοῦ Ἑλικῶνος, ὅπου δὲν ἐθάῤῥησαν οἱ πολλοὶ δυσέρωτες νὰ τὰς παρακολουθήσωσιν.

Ἐκ τῶν πέντε ποιημάτων τὰ μὲν δύο ἡ Κρήτη μας καὶ αἱ Ἑσπερίδες εἶναι ἐπικολυρικά, τὰ δὲ τρία ἡ Αἰκατερίνη, Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων καὶ ἡ Μάννα τοῦ Γενιτσάρου εἶναι ἐπικά. Παραλείποντες τὰ τρία ἐκ τῶν πέντε, τὴν Κρήτην μας καὶ τὴν Αἰκατερίνην ὡς ἐστερημένα ἀξίας σπουδαίας, τὸν δὲ Ἀμβρόσιον ὡς ὄντα καὶ αὐτὸν ἔπος ἱστορικόν, καίτοι προϊὸν ἠσκημένου καλάμου, περιοριζόμεθα, κατὰ τὰ ἐν τῇ περισυνῇ συσκέψει τῶν κριτῶν ἀποφασισθέντα κοινῇ, σήμερον εἰς τὴν ἀνάλυσιν μόνων τῶν εριζόντων περὶ τοῦ βραβείου.

(*) Σ. Ε. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐτυποῦντο συνήθως ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ δαπάναις τοῦ ἀγωνοθέτου κ. Ἰωάννου Βουτσινᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τελευταία ἴσως τοῦ ἀγῶνος τούτου ἔκθεσις αὕτη, ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὸν μάϊον τοῦ 1877 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, ἔμενε μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτος, ἐκτυποῦται νῦν ἐνταῦθα, εἰ καὶ ἀργά, χάριν τῶν τοῦ Ἀθηναίου ἀναγνωστῶν καὶ τῶν τῆς νεωτέρας ἡμῶν ποιήσεως φίλων, ὧν τινες πιθανῶς μετὰ λύπης βλέπουσι τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀγῶνος τούτου.

Αἱ Ἑσπερίδες, ἢ μῦθοι τοῦ λαοῦ καὶ παραδόσεις,

Τῆς γιαγιᾶς τὰ παραμύθια
κάν' ὁ ποιητὴς ἀλήθεια.

Ἔργον ποιητοῦ εὐπαιδεύτου, συλλαβόντος τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ καλλιτεχνήσῃ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον μύθους ἢ παραδόσεις τοῦ λαοῦ εἴς τε διδασκαλίαν καὶ εἰς τέρψιν.

Τρία ἐπύλλια, ὡς αἱ παρὰ Γερμανοῖς Balladen, περιέχονται ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ· ὁ *ῥαψῳδός*, αἱ Ὀρειάδες καὶ ὁ Πύργος τῆς Κόρης.

Ἴσως τὴν πρώτην ἰδέαν τοῦ *Ῥαψῳδοῦ* (=Ἀρέθουσα) ἠρύσθη ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ Ἀρίωνος τοῦ Schiller· ἀλλ' ὅθεν καὶ ἂν ἠρύσθη, διέπλασεν αὐτὴν ἰδιορρύθμως, ὁμολογητέον δὲ καὶ οὐχὶ ἄνευ χάριτος. Ἰδοὺ ἡ ὑπόθεσις.

Γέρων σεβάσμιος, λυρῳδὸς πλάνης ὡς ὁ Ἀρίων, κρούων τὴν λύραν, καλεῖ τὰ παιδία περὶ ἑαυτὸν εἰς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν. Ψάλλει παραγγέλματα πείρας καὶ σοφίας, διαπλέκων παραδόσεις τοῦ λαοῦ, ὡς τὴν τοῦ σιδηροχόρτου, δι' οὗ ἀνοίγονται οἱ εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς κεκλεισμένοι θησαυροί, κατὰ τὰ παρὰ τῷ κορινθιακῷ μάλιστα λαῷ ἔτι καὶ νῦν πιστευόμενα ἐν ἡμῖν, καὶ κατακυρούμενα διὰ τῶν μυκηναίων ἀνασκαφῶν. Διὰ τοῦ σιδηροχόρτου τῆς πείρας καὶ γνώσεως ἀφηγεῖται ὁ γέρων, ὅτι ἀνεζήτησεν ἐν τῷ πολυπλανήτῳ βίῳ τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν προσωπίδων, καὶ εἶδε δι' αὐτοῦ, ὅτι πολλαὶ ἀγγέλων μορφαὶ ὑπέκρυπτον ψυχὴν διαβόλων, καὶ διέκρινεν ἁπανταχοῦ διαφανεῖς τὰς πλεκτάνας τοῦ δόλου. Εἶναι τὸ τέρας, ὁ *Δόλος*, διφυὲς τὴν μορφὴν καὶ τὴν γνώμην, καὶ ἕρπει ἀμφίδρομον, δακρύον τὰ πρόσω, γελῶν τὰ ὄπισθεν, σπαράσσον ἐν τῷ λείχειν καὶ λύσσαν διαχέον ἐν τῷ φιλεῖν. Τὴν πρακτικὴν ταύτην ἀλήθειαν διὰ πολλῶν ἑλιγμῶν καὶ μεταφορῶν πειρᾶται ὁ ῥαψῳδὸς νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν ἁπαλὴν καρδίαν τῶν ἀκροωμένων παιδίων.

Διηγεῖται ἐφεξῆς ὅτι, ἐνῷ ποτε ἐπλανᾶτο παρὰ τὴν κυματαγήν, κεκμηκὼς ἐκ τῶν τοῦ βίου ταλαιπωριῶν καὶ καταπεπονημένος ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ κακίας, ἀνέδυσεν ἐκ τῶν κυμάτων γέρων, ὅστις δεξιωθεὶς αὐτὸν ἀνέμνησε τὴν παλαιὰν γνωριμίαν, καὶ

ὅτι παῖδα ἔτι ἀθῷον καὶ ἄπειρον, ἐδίδαξεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν πατρικὴν στέγην πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐσθλὰ καὶ καλά, καὶ δὴ κα τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν, καὶ τὴν τέχνην τοῦ ὑμνεῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα. Ἤλεγξε δὲ αὐτὸν ἐν τέλει ἠπίως ἐπὶ τῇ μικροψυχίᾳ:

«Ἀνάλαβε, φίλ' 'κ τῆς τέρρας σαυτόν,
γενοῦ ὡς ὁ φοῖνιξ παιδίον καὶ πάλιν,
ἢ ἀφεὶς τὴν φροντίδα χαμαὶ τῶν βροτῶν,
ἐλθέ μ' εἰς τὴν θείαν ἀγκάλην.
Γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν ὅστις ποθεῖ,
οὐδὲ τὴν σκιάν της λαμβάνει,
ἡ ναῦς, ἣν ὁ σάλος τῆς τύχης ὠθεῖ,
τὴν γῆν τῶν μακάρων δὲν φθάνει.—
ὑπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἐμάνθανε ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων».

Λαβὼν δὲ τότε ὁ γέρων τὸν ῥαψῳδὸν ἐκ τῆς χειρός, ἥπλωσεν ἐπὶ τῶν γλαυκῶν κυμάτων τὸν ποδήρη μανδύαν καὶ ἀνήχθησαν ἀμφότεροι πρὸς τὸ πέλαγος, ἐνῷ κατὰ μικρὸν ὁ βράχος τῆς ἀκτῆς καὶ ἡ ἠχὼ τῶν καταγνυμένων κυμάτων ἠφανίζοντο, μόνα δὲ ἀντήχουν τῶν θαλασσίων Νυμφῶν τὸ ᾆσμα καὶ αἱ φωναί, ὑφ' ὧν κατεβαυκαλίσθη ὁ ῥαψῳδὸς εἰς ὕπνον λυσίπονον· ἀφυπνίσθη δὲ *ἐν τῇ χώρᾳ τῶν μύθων*.

Τοῦ αἰνίγματος τούτου τὴν λύσιν παρέχουσιν αἱ ἑξῆς στροφαί, ἀποτεινόμεναι ὑπὸ τοῦ ῥαψῳδοῦ πρὸς τὰ παιδία:

«Καὶ τίς ἐξ ἡμῶν, ἂν ἀκτὶς καθαρὰ
θερμῆς φαντασίας εἰς τ' ὄμμα του θάλλει,
δὲν ἦρθ' εἰς τὰ κοῦφα τῶν πόθων πτερά;
δὲν εἶδε τὰ θεῖά της κάλλη;
Ἐκεῖ τῆς ἀγάπης τὸ πνεῦμα γλυκὺ
πιστὴ τὴν καρδίαν θωπεύει,
χαρὰ κ' εὐτυχία χρυσῆ κατοικεῖ,
κ' εἰρήνη ἀληθὴς βασιλεύει.
—ὑπέψαλλ' ὁ γέρων κτλ.
Ἐκεῖ δὲν ὑψοῦτ' ὁ γλαυκὸς οὐρανὸς
νὰ φύγῃ τῆς γῆς τὴν κακότητα θέλων·
δὲν χαίν' ὁ βυθὸς τῆς ὑγρᾶς ἀφανῶς,
τοῦ κόσμ' ὑποσκάπτων τὸ μέλλον.

Τὰ μὲν τῶν βουνῶν εἶν' εὐώδης τυρὸς,
κ' εἶν' ἄρτος ἀφρόλευκος τ' ἄλλα,
κ' ὁ ῥύαξ, ἀνθῶν μυροβόλων ἱδρὼς,
προχέει τὸ μέλι καὶ γάλα.
—ὑπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἐθέλγετ' ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων.
Δὲν κλαί' ὀφθαλμὸς τῆς πενίας ἐκεῖ,
δὲν στένουν μικροὶ, δὲν ὑβρίζουν μεγάλοι·
ὑγεία τὰ σώματα πάντων οἰκεῖ,
κι' ἀμήχαν' ἀμάραντα κάλλη,
καὶ τ' ἄνθος δὲν φθίνει, ὡς ἐδῶ, τῆς ζωῆς,
κοσμοῦν τῶν σχολείων τὰς θύρας,
ἀλλ' ἔχων τὰς γνώσεις καθεὶς συμφυεῖς,
αὐξάν' εἰς σοφώτατον γῆρας
—'Υπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἠγάλλετ' ὁ κ ύ κ λ ο ς τῶν παίδων ἀκούων.

'Εν τῇ χώρᾳ λοιπὸν ταύτῃ τῶν μύθων, ὅπου ῥέει τὸ ἀθάνατον ὕδωρ, καταθελχθεὶς ὁ ῥαψωδὸς ὑπὸ τοῦ ἀειζώου ῥείθρου, ἔφερε τὰ διψῶντα χείλη πρὸς αὐτό· ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον προσεπάθει νὰ τὸ φθάσῃ, τόσῳ μᾶλλον ἐκεῖνο ἀπεμακρύνετο· ἐκ δὲ τῆς ἀγωνίας ἀφυπνισθεὶς προσέκρουσεν εἰς τὸν λίθον κρύου μνήματος, οὗ ἡ ἐπιγραφή:

'Εντεῦθεν ζωὴ βασιλεύ' ἀληθὴς
καὶ λήγει τὸ κράτος τοῦ Μύθου.

Συνελθὼν ὁ ῥαψωδὸς εἰς ἑαυτὸν καὶ τραπεὶς ἀπὸ τῆς χώρας τῶν ὀνείρων καὶ τῶν πόθων ἐπὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ βίου, εἶδεν ὅτι:

Τὸ ῥόδον ἀνέθαλλ' ἐν μέσ' ἀκανθῶν,
ὁ κόσμος ὀχεῖτ' ἐπ' ἐλπίδων,....
ἐν πᾶσι πλὴν ἦνθ' ἁρμονία καλὴ,
ἐφόρει τὸ πᾶν τῆς προνοίας τὸν τύπον,
κ' ἔφερετ' εἰς τρίβον ὀρθὴν κ' ἀσφαλῆ.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐπιθυμεῖ βαρύθυμος ὁ ῥαψωδός:

κ' ἂν φαίνωνται ταῦτα καλὰ κ' ἀληθῆ,
ἀλλ' ἦν ἡ τοῦ Μύθου πατρὶς καλλιτέρα·
εἰς πέλαγος ὧδ' ἀμφιρρέπει βαθὺ,
ἐκεῖ διατρέχ' ἡ ψυχὴ τὸν αἰθέρα.

Προσβλέψας δὲ τὰ παιδία ὁ ῥαψωδὸς ἐπᾴδει:

«Κ' ἂν ἤχησ' εὐμόλπως ἡ πρώτη μ' ᾠδὴ,
τῆς λύρας μ' ἂν στέργετ' ἀσμένως τὰ μέλη,
δευτέραν ᾠδὴν ἐφεξῆς ῥαψῳδεῖ,
κ' ἐπαίνους ὁ γέρων δὲν θέλει!
'Αλλ' ἂν ἐβαρύνθητε σεῖς, κ' ἐπειδὴ
ὁ λάρυγξ κατέστη βραχνὸς τοῦ δυστήνου,
κερνᾶτε τὸν ψάλτην, καὶ φεύγ' ἐν σπουδῇ,
μ' ἓν μέγα ποτήριον οἴνου...
—'Υπέψαλλ' ὁ γέρων τὴν λύραν του κρούων
κ' ἐγέλασ' ὁ κύκλος τῶν παίδων ἀκούων.

Τὸ ὁπωσοῦν σκοτεινὸν τοῦτο ἐπύλλιον, οὗ ἑκάστη στροφὴ περιέχει ἓν δίδαγμα, πρὸς ὃ ἀναλόγως ἁρμόζεται ἡ ψυχὴ τῶν ἀκροωμένων παιδίων, ὁτὲ μὲν ἀγαλλομένων ἐπὶ τῷ ἀκούσματι, ποτὲ δὲ διακεντωμένων εἰς ἀπορίαν καὶ σκέψιν, ἄλλοτε γελώντων κτλ. κτλ. ἔχει, λέγομεν, τὸ ἐπύλλιον τοῦτο, ἂν καλῶς ἀντελήφθημεν αὐτοῦ, νοῦν τὸν ἑξῆς· ἡ γνῶσις ἀποκτᾶται διὰ τῆς μαθήσεως, τῶν ἀκροαμάτων καὶ διὰ τῆς πείρας. 'Εκ τῆς συζεύξεως τούτων βλαστάνει τὸ *σιδηρόχορτον*, δι' οὗ ἀνοίγονται τῆς φρονήσεως, τῆς φαντασίας καὶ τῶν πόθων αἱ πύλαι αἱ σιδηραῖ. 'Αλλ' ὅμως ὅτι καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν ἐν τῷ βίῳ, καὶ μάθησιν καὶ πεῖραν, πάλιν, τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν μόνον πέραν τῶν τάφων, ἐν σφαίρᾳ ἀΰλῳ, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν. 'Αναζητοῦντες ὅμως ἐκείνην, δὲν πρέπει ἀπογνώσεως βλέμμα νὰ ῥίπτωμεν ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν τῆς πραγματικότητος φύεται τὸ ῥόδον τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, καὶ ὅτι σκοπίμως ἐνεφυτεύθη ἐκεῖ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι οὔτε ἄχαριν οὔτε ἀνοικονόμητον εὑρίσκομεν τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἀλληγορίαν τοῦ ῥαψωδοῦ. Τὸν ἱστὸν δι' οὗ ἐξυφάνθη τὸ ἐπύλλιον ὑπολαμβάνομεν ἀρυσθέντα ἐκ τοῦ ἀρχαίου μύθου τῶν 'Εσπερίδων, ἐκ τῶν περὶ τοῦ πλάνητος ῥαψῳδοῦ 'Αρίωνος, περὶ οὗ πρόκειται ἡ περίφημος ῥαψῳδία Ballade τοῦ Σχίλλερ, ἐκ τῆς περὶ σιδηροχόρτου καὶ ἀθανάτου νεροῦ παραδόσεως, καὶ τραφέντα ἐκ γερμανικῶν μελετημάτων.

Τὸ δεύτερον ἡ *Ἐρύθεια=αἱ Ὀρειάδες*, εἶναι σκοτεινότερον τοῦ πρώτου. Ἐν αὐτῷ νέος, καταλιπὼν πτωχὴν, εὐδαίμονα καὶ χρηστὴν ἐρωμένην, ἀποδημεῖ εἰς τὰ ξένα εἰς μαθητείαν τέχνης· ὅθεν μετὰ τρία ἔτη ἐπιστρέφει οἴκαδε, ἵνα τελέσῃ τοὺς γάμους. Νὺξ ἦτο καὶ διά τινος δάσους διαβαίνων πρὸς τὴν πατρῴαν ἑστίαν, ἵνα φέρῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν πρὸς τὴν μητέρα καὶ τὴν μνηστὴν, ἀκούει κώδωνος ἦχον, ὃν ὑπολαμβάνει μὲν ἐν ἀρχῇ ὡς τὸν τοῦ ἀμνοῦ, τοῦ πιστοῦ συντρόφου τῆς πιστῆς ἐρωμένης του, παραχρῆμα ὅμως βλέπει προερχόμενον ἐκ θιάσου νέων ἐν ᾠδαῖς καὶ αὐλοῖς καὶ τυμπάνοις σοβούντων διὰ τοῦ δάσους καὶ ἑορταζόντων. Ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ θιάσου ἡ παλαιὰ φίλη, ἀστράπτουσα ἐξ ἀδαμάντων καὶ χρυσοῦ καὶ πάντων τῶν σημείων τῆς γηΐνου ὀλβιότητος, περιχύνεται περὶ τὸν τράχηλον τοῦ νέου καὶ τὸν συμπαρασύρει εἰς τὸν μεθύοντα στρόβιλον τῆς ἡδονῆς. Ἀποροῦντι δὲ ἐπὶ τῇ τηλικαύτῃ μετατροπῇ, λέγει τῷ νέῳ ἡ κόρη, ὅτι

Εἶδ' ἀνοικτὸν τὸν οὐρανὸν
τὸ βλέμμα μ' ἀγρυπνῆσαν
εἰσήκουσ' ὁ Θεὸς ἁγνὸν
τὸ στόμμα μου λαλῆσαν.
Θερμή μ' ἐποίησεν εὐχὴ
πλουσίαν, φίλε, κ' εὐτυχῆ
πρὸ τοῦ μεσονυκτίου
τ' ἁγίου Βασιλείου.
Τὰς ἐρωτήσεις μ' ἁπαλὰ
φιλήματα σφραγίζει·
περὶ τὸ σῶμά του κολλᾷ,
φιλεῖ καὶ ἠλεκτρίζει.

Πάλιν λέγει ὁ νέος:

«Σεμνὴν κ' ὠχρὰν μὲ συμπαθῆ
σ' ἠγάπησα καρδίαν,
οὐδὲ σ' ἐγνώρισ' ἐμπαθῆ,
κ' ἐρῶσαν μ' ἀκοσμίαν.
σφοδρῶς ἡ φύσις νῦν ὀργᾷ,
πᾶν μέλος καίει καὶ σφριγᾷ·

πάθος ἐν σοὶ κυμαίνει·
τί τάχ' αὐτὸ σημαίνει;

Τὰ κάλλη μου πένθος βαθὺ
καὶ λῦπαι τότ' ἀφεῖλον·
κ' εἶχ' ἡ ψυχή μου μαρανθῆ,
ὡς φθινοπώρου φύλλον.
Ἄχ! ἠφανίσθη πολιὸς
ὁ κόσμος τῶν κροτάφων·
. . . .
κ' ἠρχόμην μόνη τὴν αὐγὴν
καὶ ἐθρήνουν παρὰ τὴν πηγὴν,
. . . .
Γραῖα τότε ἐπιφανεῖσα
«Αἰδοῦ καὶ τίμα τὸ κυφὸν,
παρθένε, εἶπε, γῆρας·
ὡς θάλλ' ὁ βίος σ', ἐντρυφῶν
εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς Μοίρας,
θ' ἀνθήσ' ὁ πόθος σου πολὺς,
κ' ἡ καλλονή σ' ἀειθαλής·
εἶμ' ἡ καλή σου Τύχη,
ὑγίαινε κ' εὐτύχει.

Πλουσία νῦν καὶ σφριγῶσα ἐκ πάθους καὶ καλλονῆς προσπαθεῖ νὰ πείσῃ ἡ νέα τὸν ἐραστὴν, ὅτι ἀεὶ διαμένει πρὸς αὐτὸν ἡ πιστὴ, ἡ παλαιὰ, ἡ τρυφερὰ φίλη, καὶ συμπαρασύρουσα εἰς τὸν στρόβιλον τῆς εὐθυμίας καὶ μέθης, ἐκριζόν' ἐκ τοῦ νοός του πάντα φόβον καὶ δισταγμόν. Τότε δὲ·

«εἰς ἓν ὁμοίωμ' ἀσφαλῶς
μ' ἐκεῖνον συνεπλάκη,
καὶ τῶν ὀστῶν τ' ὁ μυελὸς
ὁλοσχερῶς ἐτάκη.
Κατὰ μικρὸν ἰλιγγιᾷ
κλίνει ὁ νέος κ' ὠχριᾷ·
μετέωρον τὸν φέρει,
καὶ βλέπει κ' ἐπιχαίρει.
. . . .
Ἄχ! Ἄχ! τὸ στῆθός του πονεῖ,
ῥιγοῦν τὰ κόκκαλά του·
σφραγὶς πιέζει μελανὴ

τὰ κρύα βλέφαρά του!
ἡ μανιώδης ἐριννὺς
ὡς βδέλλα μετ' ἐπιμονῆς
ἐμύζησεν ἠρέμα
τὸ τελευταῖον αἷμα!

Τίγγ! Τίγγ! ὁ κώδων τὸ τραχὺ
τονίζει λάλημά του.
Τίγγ! τίγγ!...ἐτράπ' ἡ ταραχὴ
εἰς σιωπὴν θανάτου.

....

Τίγγ! τίγγ! καλή μ', ὑπομονὴ
κ' ἦλθ' ἡ στιγμὴ τοῦ γάμου
κ' ἐστρώθη ἡ κλίνη κ' ἡδονὴ
τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου.
Ὠχρὸς πλὴν καὶ ἄνευ πνοῆς
ἐστρώθ' ὁ νέος κατὰ γῆς...
ἐπ' ὤμων τὸν ἐπαίρνουν,
καὶ τέσσαρες τὸν φέρουν.

Ἐξαντληθεὶς ὁ νέος ἐκπνέει λοιπόν· ὁ δὲ θίασος τῆς ἡδονῆς ἄγριος ἀναρριχᾶται τὰ ὄρη, πένθιμα ᾄδων. Ἡ μήτηρ μετὰ τῆς πραγματικῆς νύμφης καὶ τοῦ ἱερέως μάτην προσμένουσι τὴν ἄφιξιν τοῦ μνηστῆρος καὶ τοῦ υἱοῦ· διότι...

«Φρικῶδες ἄκουσμα κ' οἰκτρὸν
τὴν χώραν καταθλίβει,
ἐπὶ τῶν βράχων καὶ πετρῶν
ῥιφθεὶς κατεσυντρίβη·
ἐτράπ' εἰς πένθος ἡ χαρά,
ἐκπνέ' ἡ μήτηρ παγερά...
ἡ νύμφη της χηρεύει
καὶ τοὺς νεκροὺς κηδεύει...

Ὁ δὲ νοῦς τοῦ ἐπυλλίου ἐκτίθεται ἐν ἐπιλόγῳ ὡς ἑξῆς·

«τῷ συμφθαρέντ' εἰς τὸν χορὸν,
ἀγρίων Ὀρειάδων,
μέν' ὁ ναὸς ἐδῶ κλειστὸς»
πλὴν εἶν' οἰκτείρμων ὁ Χριστὸς
κ' ὑψοῦ θὰ τ' ἀνατείλῃ
τῶν οὐρανῶν ἡ πύλη.

Τὸ ἀλληγορικὸν καὶ παραβολικὸν τοῦτο ἐπύλλιον, ἐν ᾧ εἰκονίζεται ἡ ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἡδονῶν ἀποπλάνησις τῶν νέων ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ὁ ὄλεθρος αὐτῶν καὶ ἡ συγκαταστροφὴ τῶν οἰκείων, εἶναι μὲν ἐστηριγμένον ἐπὶ μυθευμάτων τοῦ παρ' ἡμῖν ὄχλου, ὅτι τὴν παραμονὴν τοῦ ἔτους ἀνοίγονται τὰ οὐράνια, ὅστις δὲ ἐμβλέψει εἰς τὸ στιγμιαῖον ἄνοιγμα, ἀπολαμβάνει ὅ τι ἂν προφθάσῃ νὰ εὐχηθῇ πρὶν ἢ ἡ θύρα κατακλεισθῇ· πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης μυθεύσεως, ὅτι ἡ Μοῖρα ἐμφανίζεται κατὰ καιροὺς εἰς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνέλπιστα προμηθεύει τὰ ἀγαθά, οἷόν τι π. χ. ἱστορεῖται ἐν τῷ παραμυθίῳ τῆς Μάρως καὶ Κάλως. Εἶναι ὅμως ἐν μέρει τὸ ἐπύλλιον πεποικιλμένον διὰ *φαυστικῶν* ἀναμνήσεων. Καθ' ὅλου δὲ ἐξεταζόμενον ὡς πρὸς τὴν ἐπίνοιαν εἶναι καλὸν καὶ διδακτικόν· μόνον τῇδε κἀκεῖσε περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐφάνη ἡμῖν ἐπίψογον μάλιστα ὡς πρὸς τὴν παχυλὴν παράστασιν τῶν θελγήτρων καὶ τῶν θωπειῶν τῆς πλουσίας νέας, ἥτις μεφιστοφηλικῷ τῷ τρόπῳ ὑφαρπάσασα τὸ ὁμοίωμα τῆς πτωχῆς νέας, τῆς παρὰ τῇ μητρὶ τοῦ μνηστῆρος περιμενούσης τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἐραστοῦ, ἐκβακχεύει εἰς τὸν ὄλεθρον. Παρίστανται δὲ ἐν τῷ ἐπυλλίῳ τὰ πράγματα ἀντίστροφα ἢ ὡς ἐν τῷ Φαύστῳ τοῦ Goethe. Ἐκεῖ μὲν ὁ Φαῦστος μετημφιεσμένος ἀποπλανᾷ τὴν Μαργαρίταν εἰς τὸν ὄλεθρον. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἡδονὴ, ὁ πειρασμὸς, ὑποκριθεῖσα τὴν ἁγνὴν ἐρωμένην, ἀποπλανᾷ τὸν χρηστὸν νεανίαν εἰς τὴν φθοράν. Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ παράστασις προσκρούει ἐνιαχοῦ εἰς τὴν λεπτότητα τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀναγνώστου. Ὁμοιάζει τὰς εἰκόνας ἐκείνας, ἐν αἷς ἀποκαλύπτονται τὰ ἐπιψογώτερα μέλη τῶν παριστανομένων προσώπων, ἢ γίνονται σφόδρα διαφανῆ. Ὁ φόρτος ὅμως οὗτος εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ ἀφαιρεθῇ ἄνευ βλάβης τοῦ ὅλου· καὶ πιστεύομεν ἄλλως τε ὅτι ὁ δεξιὸς εἰκονογράφος δὲν θὰ δυσκολευθῇ τινὰ τῆς εἰκόνος του μέρη νὰ καταστήσῃ ἧττον διαφανῆ, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ ἔργον εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ δημοσίου, οἷον π. χ.

Τὰς ἐρωτήσεις μ' ἁπαλὰ
φιλήματα σφραγίζει,
περὶ τὸ σῶμά του κολλᾷ,

φιλεῖ, καταγλωττίζει,
ὑπομειδᾷ καὶ γελᾷ,
θλίβει καὶ τρέμει καὶ ῥοφᾷ·
κ' ἐν βακχικῇ ἀγκάλῃ
τὴν δύναμίν του βδάλλει.

Ἐκεῖνος εἶχ' ἐξαντληθῆ,
κ' ἐλευθερίαν θέλει
καὶ ν' ἀποφύγῃ προσπαθεῖ
τὰ θαλπερά της μέλη·
πλὴν περισφίγγετ' ἰσχυρῶς,
κ' ἱδρόνει, τήκεται ὡς κηρὸς
κ' ἀσθμαίνει κ' ἀναπάλλει
ἐν διαπύρ' ἀγκάλῃ.

καὶ παρακατιών·

σφοδρῶς ἡ φύσις σου ὀργᾷ
πᾶν μέλος καίει καὶ σφριγᾷ.

καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τοῦ φλογεροῦ κάλλους, καὶ αἱ μέχρις ὀστῶν καὶ κοκκάλων καὶ μυελῶν ῥιγήσεις καὶ ῥοφήσεις, πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα εἶναι γραμμαὶ χρωστῆρος, ἐμβαπτισθέντος πάρα πολὺ βαθέως εἰς τὸν ἐπαγωγικὸν κυκεῶνα τῆς ἡδυπαθείας. Ἀλλ' ἂς ποιήσῃ ὁ ποιητὴς ὅπως δόξῃ αὐτῷ. Αὐτὸς εἶνε κύριος.

Ὁ πύργος τῆς Κόρης=ἡ Αἴγλη=εἶναι ἐστηριγμένος ἐπὶ μυθεύματος ἀγνῶς Ἑλληνικοῦ. Πολλὰ φέρονται παρ' ἡμῖν τὰ παραμύθια, ἐν οἷς γέφυραι ἢ πύργοι κτίζονται τὴν ἡμέραν ὑπὸ τολμηρῶν ἀρχιτεκτόνων, ἀνατρέπονται δὲ διὰ νυκτὸς ὑπὸ Νηρηΐδων καὶ ἄλλων πνευμάτων κακοποιῶν. Τὸ παρὸν ἐπύλλιον ἄρχεται διὰ τῆς ἱστορήσεως τῆς χαρᾶς καὶ τῶν τελετῶν, ἅτινα ἀνέλαμψαν ἐν Βυζαντίῳ, ὅτε μετὰ μακρὰν στείρωσιν ἐτέχθη θυγάτριον, μόνος τοῦ θρόνου διάδοχος τῷ αὐτοκράτορι. Παρέστησαν τότε εἰς τὴν πομπὴν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αἰχμάλωτοι Ἀχαιῶν. Περίλυπος καὶ ἡ χρησμοδότις ἱέρεια τοῦ δελφικοῦ μαντείου, ἐκδιωχθεῖσα ἐκ τῆς δαφνοσκεποῦς ἑστίας, τῆς ἐν Δελφοῖς, μετὰ τὴν σύλησιν τοῦ μαντείου καὶ τὴν μετακόμισιν τοῦ ἱεροῦ τρίποδος εἰς τὸν ἱππόδρομον τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα εὑρίσκεται μέχρι σήμερον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Ἀτμεϊδανίου, ἡ ἱέρεια ἡ ἐν Δελφοῖς, μετεσχημα-

τίσθη εἰς μάντιδα τῶν τριόδων, ἐξ ἐκείνων, οἷαι περισώζονται μὲν μέχρι τινὸς καὶ ἐν Βυζαντίῳ, πλανῶνται δὲ ὅμως καὶ ἀνὰ τὰς ἀγυιὰς τῶν Ἀθηνῶν τῶν ἰοστεφάνων. Ἀνερωτηθεῖσα ἡ μάντις περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀρτιγενοῦς θυγατρίου:

«Τὸ βλέμμ' ἀνησύχως ἡ κόρη στροφᾷ,
κυμαίνουν σπαργῶντα φοιβόληπτα στήθη,
σροδρύνεται νῦν ὁ σπασμός, νῦν λωφᾷ...
ἡ μαύρη σφραγὶς τῶν μελλόντων ἐλύθη.
—«Ἐς στάδιον δούλων φροντὶς περιττὴ
τὸν τρίςσπειρον μ' ὄψιν δεσμώτην κρατεῖ
εἰς πρέπουσαν ὥραν αὐτὴ
ἡ σαύρα τ' ἀγροῦ τὸν ἰόν της ἂν πτύσῃ,
τοῦ θρόνου των τ' ἄστρον θὰ σβύσῃ!

ἐπὶ τῷ χρησμῷ τούτῳ:

Τῶν μὲν ἐθολώθ' ἐξ ὀργῆς ἡ χολή,
οἱ δὲ μυκτηρίζουν τὸν ἄφρονα γρῖφον·
τὸ πνεῦμα σιγῶν ὁ πατὴρ ἀσχολεῖ
εἰς χάος βαθὺ λογισμῶν ἀποκρύφων·
ὁ νοῦς ἀψηφεῖ δεισιδαίμον' ἀχλὺν,
στοργὴ καὶ καρδία ταχύποπτος πλὴν
προαίσθησιν θάλπει τυφλὴν,
κ' ὑπ' ὄφεως τρέμει, μὴ θάνῃ δηχθεῖσα
ἡ κόρ' ἐν πορφύρᾳ τεχθεῖσα.

Ἐπινοεῖ λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ προφυλάξῃ τὴν κόρην ἐν πύργῳ, ἐκτισμένῳ ἐν τῷ Βοσπόρῳ, ἐν τῇ θαλάσσῃ. Τολμηρὸς νέος ἀρχιτέκτων ὑπισχνεῖται τὸ ἔργον, ἂν ὑποσχεθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα τῆς κόρης, καὶ ὁ βασιλεὺς

Σ' ἀνήκ', ἐν τῷ πύργῳ ἡ κόρ' ἂν σωθῇ,
κ' ἡ χείρ της κ' ὁ θρόνος μου, τύχ' ἀγαθῇ·
ἂν ὅμως ἡ τύχη ψευσθῇ,
κ' εἰς ἔργα δὲν κτίσῃς τοὺς λόγους συντόμως
σ' ἀμείβ' ἀπηνὴς λαιμητόμος.

Ὁ ἀρχιτέκτων ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἔργου. Ἄμετροι ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ οἱ κτίσται, καὶ ἀφειδῶς δαπανᾶται ὁ χρυσός. Τὰ θεμέλια ὑψοῦνται ἤδη ὑπεράνω τῶν κυμάτων, ἀλλ' ὅ δι' ἡμέρας ἐκτίζετο, ἀνετρέπετο διὰ νυκτός. Ἤγγιζεν ἡ προθεσμία καὶ ὁ ὀλε-

θρος ἐπεσείετο εἰς τὸν κτίστην. Περίλυπος αὐτὸς ἀνερευνᾷ δι' ὅλης νυκτὸς τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ, ὅτε ἀκούει ἀπὸ μέσων τῶν κυμάτων ἐξ ἄντρων ὑγρῶν ἀναπεμπομένην μολπὴν, κατὰ μικρὸν δὲ βλέπει ἀναδυόμενον ὅμιλον Νυμφῶν, ὅστις χορεύων περὶ τὸν πύργον ἀνατρέπει αὐτὸν μετὰ χλεύης :

Σκορπίσατε κόραι μ' ἀγρίαν χολὴν
τοῦ νάνου θνητοῦ τὴν γιγάντειον φρένα,
ἀφοῦ παραβλέψας τὴν ἐπιπολὴν,
θρασὺς ἐμβαθύν' ἐρευνῶν τὸν πυθμένα.
Κλονεῖται καὶ σφάλλετ' ὁ πύργος τραπεὶς,
σαλεύεται, τρέμει καὶ τρίζ' ἡ κρηπὶς,
μὲ τάχος ὀργίλ' ἀστραπῆς
τὰς χεῖρας κινοῦν τ' ἀλαλάζοντα πλήθη
καὶ κοῦφ' ἀφανίζοντ' οἱ λίθοι.

Ἐπιχυθεὶς ὁ τεχνίτης ἁρπάζει τὴν Νύμφην τὴν ἄγουσαν τὸν χορόν.

Ἐδῶ, Σατανᾶ, κρατερὰ σὲ κρατῶ,
καὶ μάτην ζητεῖς τοῦ λοιποῦ νὰ μ' ἐκφύγῃς.
μ' ἐπέκλωσας σὺ τὸ δυστύχημ' αὐτὸ,
καὶ σὺ τὰς λοιπὰς πρὸς τ' ἀδίκημ' ὡδήγεις·
κ' ἂν ἦσαι κακοῦργος δυσχείρωτος σὺ,
εἰς μάμας ἀρκεῖ νουθεσία χρυσῆ...

Ταῦτα δὲ λέγων ἀφαιρεῖ τὸν πέπλον τῆς Νηρηΐδος :

Ὤ, δός μοι τὸν πέπλον! τὸν πέπλον μου δὸς,
καὶ λάβ' ἀντ' αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι ἄλλο θελήσῃς.
Ποθεῖς εὐτυχίαν ; πιστή σ' ὀπαδὸς
σ' ἀμείβ' εὐπειθὴς μ' ἡδονὰς κ' ἐντρυφήσεις·
κ' ἐὰν ἡ ψυχή σ' ὡς ἀδάμας σκληρὰ
πρὸς θάλλοντα κάλλη κ' ἐρώτων πυρὰ
κωφεύ' ἀπαθὴς καὶ ψυχρὰ,
ἀπαίτησον πλούτη καὶ θρόνους καὶ κρότον,
πλὴν δὸς τὴν καλύπτραν μου πρῶτον!

Ἀλλ' ὁ νέος ἀπαιτεῖ τὴν ὑπὸ τῆς νύμφης ἀνοικοδόμησιν καὶ ἐπιστέγασιν τοῦ πύργου. Τίθεται παραυτίκα ἡ χεὶρ εἰς τὸ ἔργον· καὶ ἐπειδὴ εἶχε μὲν ἡ ὥρα τῆς νυκτὸς παρέλθει, καὶ ἤγγιζεν ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος, ἐσπάνιζον δὲ καὶ οἱ λίθοι, ἡ νύμφη ἀνεπλήρωσε τούτους διὰ στίχων ἐκ σωμάτων Νηρηΐδων. Ἀέναοι δὲ γογγυσμοὶ καὶ στόνοι ἠκούοντο περὶ τὰ βάθρα τοῦ πύργου, ἐμπετρουμένων τῶν νυμφῶν.

Ταράσσετ' ὁ ῥοῦς, φρικιοῦν τὰ νερὰ,
οἱ ναῦται τὸν τρέμοντα πύργον φοβοῦνται.
Μέν' ἥσυχος, κτίστα, εἶν' τ' ἄνω στερρὰ
καὶ μόνον τὰ κάτω ἀπαυδοῦν καὶ κλονοῦνται·
ἀπόδος μ' ἀντὶ τῶν τοσούτων ἀγώνων
τὸν πέπλον, τὸν πέπλον μου μόνον!

Ἀποκρίνεται ὁ κτίστης :

Ἀλλ' ἂν οὗτος ἐκτίσθη τοῦ λείπ' ὁ σταυρὸς,
καὶ λείπ' εἰς τὸν ἄκρον ἱστὸν ἡ σημαία.

Πρὶν δὲ καὶ ταῦτα ἀναρτηθῶσι, φωνεῖ ὁ ἀλέκτωρ, καὶ αἱ μὲν νύμφαι ἀφανίζονται, ὁ πύργος δὲ μένει, ἐφ' οὗ ἀντὶ σημαίας

«καὶ νῦν εἰς τὰς αὔρας ὁ πέπλος παλαίει
καὶ ἐπάν' ὁ σταυρὸς θριαμβεύει.

Ἐν τῷ πύργῳ κατοικισθεῖσα ἡ βασιλόπαις αὐξάνεται καὶ κρατύνεται, ἁγνὴ, ἀθῴα, ἀμόλυντος ἐκ τῆς σηπεδόνος τοῦ κόσμου, ὑπερβάλλουσα πάσας εἰς κάλλος καὶ ἀρετήν. Πανταχόσε ἡ φήμη τὴν διαλαλεῖ, πανταχόθεν φέρονται διαμηνύματα περὶ γάμου μετὰ βασιλοπαίδων καὶ ἡγεμόνων. Εἷς μάλιστα ἡγεμὼν πρὸς τοῖς πολλοῖς δώροις, ἃ πέμπει τῷ αὐτοκράτορι, συναποστέλλει καὶ τὴν ἀπειλὴν ὅτι διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου θὰ ἐκβιάσῃ τὴν χεῖρα τῆς κόρης :

κ' ἐκλήθ' ὁ στυγνὸς τῶν ἀρχόντων χορὸς
καὶ πάντων ἡ γνώμη κ' ἡ ῥώμ' ἠρωτήθη·
πλὴν ἔφερ' ἐξ ἴσου καθεὶς φθονερὸς
τὸ φρόνημα δόλιον, νόθα τὰ στήθη,
τοῦ θρόν' ἀνορθῶν τὴν πεσοῦσαν τιμὴν
κ' εἰς εὔνουν τὸ μέλλον τῆς κόρης στιγμὴν
λαμπρύνων, συμπείσθητ' ἡμῖν,
καὶ τάμ', αὐτοκράτωρ, ὁδὸν τὴν ἀρίστην
τοῦ πύργ' ἀποκτείνων τὸν κτίστην.

Οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἀγγέλλεται ἡ φήμη τῶν βασιλικῶν κηδεστειῶν καὶ τῶν γάμων, πανταχόθεν δὲ ἀποστέλλονται πλου-

σια τὰ γαμήλια δῶρα, ὧν μεταξὺ καὶ κάνιστρον μετ' ἀνθέων. Ταῦτα δὲ τὰ ἄνθη μόλις ἐγγίζει ἡ κόρη καὶ

"Αχ! εἶν' ἐκεῖνος ὁ πρέπων καιρός·
ὃν ἐχρησμόδησεν ἡ αἰχμάλωτος ἱέρεια τῶν Δελφῶν,
εἶν' ἐκεῖνος ὁ πρέπων καιρὸς,
ὁ κάκιστος ὄφις ἐκεῖ κεκρυμμένος
τὴν ἄκραν κεντᾷ τῆς λεπτῆς της χειρὸς,
κ' αἰσθάνεται φρίκην θανάτ' ἡ παρθένος,
ἰὸς τὴν ἁβρὰν καλλονὴν ἀναλίσκει,
καὶ φθίν' ἡ παρθένος καὶ θνήσκει!

Δονοῦνται, βομβοῦν καὶ βροντοῦν κ' ἀντηχοῦν
δυσάγγελοι φθόγγ', αἱ κλαγγαὶ τῶν κωδώνων·
ἓν μήνυμα φῆμαι βαρύπτερ' ὀχοῦν
«ἠ τ έ κ ν ω σ' ὁ φθόνος τὸν ἄ δ ι κ ο ν θ ρ ό ν ο ν».
'Ετράπ' ὁ χορὸς εἰς πομπὴν νεκρικὴν
κ' ἡ κόρ' ἡ καλὴ μὲ στολὴν νυμφικὴν,
εἰς ὕπνον ἐτάφη γλυκὺν
πλησίον τοῦ πρώτου μνηστῆρος κειμένη...
πλὴν ἔμειν' ὁ πύργος καὶ μένει....

'Ο δὲ νοῦς τῆς παραβολῆς εἶναι, ὅτι τῶν ἀπίστων καὶ δολερῶν βουλευμάτων μοιραῖον πέρας ἕπεται ἡ καταστροφὴ τῶν ἐργατῶν.

'Η ἐκτέλεσις τοῦ ἐπυλλίου τούτου εἶναι ἑλληνικωτέρα τῆς τοῦ προηγουμένου τῶν 'Ορειάδων. Δὲν ἐμπεριέχει ὑπερβολὰς, οὔτε στρέφεται ἐκτὸς τοῦ σώφρονος μέτρου ὡς ἐν μύθῳ. Διεγείρουσα δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου ζωηρὸν τὸ διάφορον ὑπὲρ τοῦ τολμηροῦ κτίστου, ἐπαφίνει τὴν πρέπουσαν βαρυθυμίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν (=τὴν κάθαρσιν) καὶ τὴν πρέπουσαν διδασκαλίαν ἐμπεδοῖ, τόσῳ ἀσπασιωτέραν ἐν τοῖς νῦν χρόνοις, ὅσον αἱ κηδεστεῖαι οὐχὶ σπανίως ἀπορρέουσιν ἐκ λελογισμένου δόλου καὶ συνάπτονται κατὰ πλειοδότησιν συμφερόντων.

Ἔχομεν νὰ ψέξωμεν κατὰ πάντων τῶν ἐπυλλίων τούτων τὸ ἐν πολλοῖς ἐσφυρηλατημένον τῶν στίχων, τὰς ἀφορήτους καὶ βιαίας, δὸς δ' εἰπεῖν, καὶ ἀμούσους ἀποκοπὰς φωνηέντων καὶ διφθόγγων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῶν λέξεων, τὰς ἐπακολουθήσεις συμφώνων καὶ συλλαβῶν ταὐτοήχων, ἐξ ὧν πάντων πράγματι κοπιώδης ἐνιαχοῦ ἀποβαίνει καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωσις, πολὺ

δὲ μᾶλλον ἡ ἐμμελὴς καὶ εὔφωνος ἀπαγγελία τῶν στίχων. Ἤθελέ τις σχεδὸν εἰπεῖ, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶναι κωφὸς, ἢ ὅτι οὐδέποτε ἀνέγνωσε τοὺς στίχους του φωνῇ γεγωνυίᾳ, ἢ ὅτι ζῶν ἐν ἀλλογλώσσοις ἀπέβαλε τὴν λεπτότητα τῆς αἰσθήσεως ὡς πρὸς τὴν πάτριον γλῶσσαν. Παράδειγμα ἡ ὅλη στροφὴ ἡ ἑξῆς·

Αὐτόθ', ἔνθα πλέον τῆς λήθης τὸν ῥοῦν
τὸ πνεῦμ' ἀποβάλλει τῆς ὕλης τὸν φόρτον,
βλαστὸν κατ' αἰῶν' ἀποκτᾷ σιδηροῦν
κ' ὠθεῖ τὸ σιδήρινον χόρτον·
ἐκλείπ' ἐν ἡμέρ' ἀφανὲς ἢ νεκρὸν,
τὴν νύκτ' ὡς ἀδάμας ἐκπρέπει,
αἱμάσσει κ' ἐκπέμπ' ἕνα στόνον πικρὸν
ὁσάκις ἡ χείρ μας τὸ δρέπει.

'Εν τῇ στροφῇ ταύτῃ περιέχονται 10 ἀποκοπαὶ φωνηέντων καὶ διφθόγγων. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀκροατῶν μου δὲν ἐννοοῦσιν ἅμ' ἀκούοντες τὸν νοῦν τοῦ στίχου· καὶ πόθ' ἀείποτε ποθ' (=πόθου) ἀδελφὸς (πλανῶν μ' ἀπωτέρω ἀνενδότως). Συγκοπαὶ ὡς τὸ γῆρας μ'=γῆρας μου, τὸ σῶμα μ'=σῶμά μου, ὁ νοῦς μ'=ὁ νοῦς μου, ἐμπρός τ'=ἐμπρός του, καὶ πάλιν ὦ! εἴθε μακρὰν ἀπὸ τοῦτ' ἀπηνῆ νὰ σκέπ' ὁ Θεὸς τὴν καρδίαν σας, αἴρων ὑψόθ' ὅσ' (=ὅσον) ἀπέχουν οἱ κοῖλ' οὐρανοὶ, τῆς φρίκης τῶν μαύρων νερτέρων.

Τοιαῦται, λέγω, συγκοπαὶ καὶ κακοφωνίαι δυσπρόφερτοι βρίθουσιν ἁπανταχοῦ τῶν 'Εσπερίδων. 'Αλλὰ καὶ οἱ γρίφοι ἐν αὐταῖς δὲν εἶναι σπάνιοι, ὡς οὐδὲ τὰ γλωσσήματα, τὰ ἀσινῆ, εἰκῆ, στυγέω, αἱμύλα, φιλῶ-ὀχῶ τὸ φορτίον κτλ. κτλ.

Παρὰ πάσας ὅμως τὰς κῆρας ταύτας θεωροῦμεν τὰς 'Εσπερίδας ἀξίας λόγου πολλοῦ· ἡ δὲ ἀξία αὐτῶν ἤθελεν εἶσθαι ἀνυπερθέτως μείζων, βεβαιοτέρα δὲ ἡ ἐξ αὐτῶν ἠθικὴ ὠφέλεια, ἂν ἦσαν ἀφελέστερα καὶ σαφέστερα τὰ ἐπύλλια, ὃ ἴσως κατορθωθῇ, ὅταν ἐπιξεσθῶσι καὶ ἀπολειανθῶσιν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ.

Ἡ Μάννα τοῦ Γενιτσάρου, ἔπος μακρὸν, ἐκ 3,500 περίπου στίχων, ἀπεικονίζει μίαν τῶν θλιβερωτάτων σκηνῶν τῆς ζωῆς τῶν ὑπὸ δουλείαν 'Ελλήνων.

Ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐξεθρόνιζον καὶ ἀπετύφλουν ἀλλήλους, βλακωδῶς δὲ προσέβλεπον οἱ ὑπήκοοι εἰς τὰ ἐπαίσχυντα ὄργια τῆς ἀρχομανίας ἢ ἐμεθύσκοντο ἐκ τῶν πονηρῶν ἁμιλλῶν τῶν ἱπποδρομείων, ἐδημιουργεῖτο ἐν σιγῇ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις τῶν Τουρκομάννων ὑπὸ τὸν Ὀρχάνην καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἀλινεδδὶν καὶ τὸν ἀνώτατον δικαστὴν τοῦ στρατοῦ, τὸν Καρὰ Χαλὶλ Τσενδερελίν. Ἀσύντακτοι εἶναι τέως οἱ μισθοφόροι τῶν Τουρκομάννων, οἱ περίπυστοι Ἀκιντσίδες, οἱ ὅσον ἀκάθεκτοι κατὰ τὴν ἱππικὴν προβολὴν, τοσοῦτον ἀχαλίνωτοι περὶ τὸ λαφυραγωγεῖν, καὶ ἐπιτήδειοι μᾶλλον εἰς τὸ καταστρέφειν τὰ καθεστῶτα, ἢ εἰς τὸ δημιουργεῖν νόμιμα καὶ ἑδραῖα. Ὁ Καρὰ-Τσενδερελὶς λοιπὸν διενοήθη νὰ σχηματίσῃ στρατιὰν, ἥτις κατὰ τὴν διαβολικὴν ἐπίνοιαν ἔχει πολλὴν τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ὡς δηλαδὴ τοῦτο κατέστη τὸ ἰσχυρότατον ὄργανον τῆς καταδουλώσεως τῶν συνειδήσεων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, οὕτω καὶ οἱ Γενίτσαροι κατέστησαν τὸ ἀτέραμνον ἔρεισμα τῆς τῶν Ὀσμανλιδῶν κυριαρχίας. Ἐστρατολογοῦντο οἱ Γενίτσαροι μεταξὺ τῶν χριστιανῶν· καὶ ἄρα ὡς τὰ πολλὰ παῖδες Ἑλλήνων ἦσαν οἱ δημιουργοῦντες τὰς τάξεις τῶν πολεμίων τοῦ Γένους, καὶ συμπληροῦντες τὰ χάσματά των. Ἀνηρπάζοντο οἱ παῖδες ἐν τρυφερᾷ ἡλικίᾳ καὶ ἐξεβιάζοντο εἰς ἀσυνείδητον ἐξόμοσιν, ἀποκοπτόμενοι ἀπὸ παντὸς συνδέσμου μετὰ τῆς πατρῴας ἑστίας καὶ τῶν γονέων καὶ φίλων. Δὲν εἶχον οἱ Γενίτσαροι οἰκογένειαν· δὲν εἶχον πατρίδα, δὲν εἶχον τέκνα. Ἑστία των ἦτον ὁ στρατὼν, σύμβολον τῆς ὑπάρξεως ὁ μαγειρικὸς λέβης, ἔργον τὸ μάχεσθαι κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ ἦσαν ἐν αὐτῷ φοβεροὶ καὶ δυσκαταγώνιστοι, ἐπὶ ὅλους αἰῶνας ἀποτελέσαντες τὰ νεῦρα τοῦ Ὠθωμανικοῦ κράτους, οὗ τὰς μεγάλας καὶ βαθείας κρηπῖδας αὐτοὶ ἐλάξευσαν μὲ τὴν σπάθην των, καὶ οὗτινος τὴν ἀπαισίως πελαγίσασαν κορυφὴν αὐτοὶ ἐπύργωσαν μὲ τὰ ἄγρια σώματά των.

Μίαν σκηνὴν ἄγρας τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐν τῷ Λιτοχωρίῳ τοῦ Ὀλύμπου ἐπεχείρησεν ὁ γενναῖος ποιητὴς ἐν τῇ Μάννᾳ τοῦ Γενιτσάρου νὰ γράψῃ, καὶ νὰ παραστήσῃ τοὺς θρήνους καὶ τὰ μαρτύρια τῶν γονέων, ἐφ' ὧν ἐξετείνετο ἡ φοβερὰ τῶν Τουρκομάννων ἁρπάγη.

Πλουσία χήρα, ἡ Χρυσάϊδω, ἐν τῷ Λιτοχωρίῳ εἶχε κόρην περικαλλῆ, τὴν Μόσχων, καὶ παιδίον ἄρρεν, τὸν Φῶτον. Τὴν κόρην ἐζήτησεν εἰς γάμον μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Φλῶρος, ἁρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου· ἀλλ' ἡ χήρα μήτηρ προὐτίμησε τὸν συντοπίτην καὶ δημογέροντα Τόσκαν, ἵνα ἔχῃ αὐτὸν προστάτην ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ παντὸς συναντήματος. Εἶχον οἱ γάμοι πρὸ ἔτους τελεσθῆ, ὅτε ἦλθε διαταγὴ καὶ περιπολία τουρκικὴ, ἵνα συλλεγῶσιν οἱ ἐξέχοντες τῶν Ἑλληνοπαίδων. Ὡς κεραυνὸς δ' ἐνσκήψασα ἡ σκληρὰ διαταγὴ μετέτρεψεν ἐν ἀκαρεῖ εἰς κοιλάδα κλαυθμῶνος ὅλον τὸ χωρίον. Ἐπάγωσεν ὑπὸ τοῦ τρόμου ἡ Χρυσάϊδω ἐπὶ τῷ διαλαλήματι, καὶ σπεύδει πρὸς τὸν γαμβρὸν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ τέκνου· ἀλλ' οὗτος, προβλέπων τὴν ἱκεσίαν τῆς πενθερᾶς, καὶ τὴν ἰδίαν γινώσκων ἀδυναμίαν, ὑποκρίνεται τὸν ἀσθενῆ.

Ἄπρακτος ἐντεῦθεν τρέχει ἔπειτα ἡ μήτηρ πρὸς τὸν σπαχὴν τοῦ χωρίου, ὃν καὶ πολλάκις εἶχε προευεργετήσει. Ἀλλ' ὅσην καὶ ἂν δεικνύῃ συμπάθειαν καὶ αὐτὸς ὁ σπαχὴς πρὸς τὴν Χρυσάϊδω, οὐδεμίαν παρέχει βοήθειαν, εἰμὴ τὴν πικρὰν παρηγορίαν ὅτι τιμαὶ καὶ πᾶσα ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν Σουλτάνων περιμένει τὸ τέκνον της ἐν ταῖς τάξεσι τῶν Γενιτσάρων.

Ἐξαντλημένη ἐπανέρχεται ἡ μήτηρ εἰς τὸν οἶκόν της καὶ ἐμπίπτει εἰς ὕπνον ληθαργώδη, ἀφ' οὗ μόλις ἀνανήφει διὰ τῶν περιποιήσεων τῆς Μόσχως καὶ τῶν γειτόνων, τρέμουσα ἐκ τοῦ φρικτοῦ ὀνείρου ὃν εἶδε καὶ ἐξ οὗ προμαντεύεται τὸν θάνατον τοῦ παιδίου της. Ἀποπέμψασα τὰς γείτονας, ἐκλιπαρεῖ παρὰ τῆς θυγατρὸς νὰ ἀναβῇ τὸν Ὄλυμπον πρὸς τὰ *Λημέρια* τοῦ Φλώρου, καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν πέρυσι καταφρονηθέντα ἁρματωλὸν νὰ σώσῃ τὸ τέκνον της. Πείθεται ἡ Μόσχω καὶ, στολισθεῖσα κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν ὑπόδειγμα, ἔρχεται πρὸς τοὺς κλέφτας καὶ ἐξιστορεῖ τὸ πάθημα τῆς μητρὸς, τὰ δάκρυα, τὴν ἀπελπισίαν.

Ἐπαγγέλλεται τῷ Φλώρῳ παρὰ τῆς μητρὸς ὅτι θέλει τῷ προμηθεύσει νύμφην καὶ ὡραιοτέραν καὶ πλουσιωτέραν αὐτῆς. Λελουμένη ὑπὸ δακρύων προσπίπτει εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁρματω-

λοῦ· τῷ ὑπενθυμίζει τὴν παλαιάν, τὴν παρθενικὴν ἀγάπην τὴν ἀμοιβαίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἐθυσίασεν ὡς κόρη εὐσεβὴς εἰς τὸ θέλημα τῆς μητρός. Ὑπόσχεται νὰ τὸν στεφανώσῃ. Ἀναῤῥιπίζονται παρὰ τῷ ἁρματωλῷ πᾶσαι αἱ φλόγες τοῦ μόλις ὑπολωφήσαντος πάθους, ἐλπίζει δὲ οὗτος μίαν στιγμήν, ὅτι ἴσως ἡ Μόσχω ποιήσῃ ἓν ἔτι βῆμα, μίαν ἔτι θυσίαν ὑπὲρ τῆς μητρὸς καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ· καὶ ἐκλιπαρεῖ ἀπ' αὐτῆς νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὰ ὄρη, ἀπαρνουμένη τὸν δειλὸν καὶ ἀναίσθητον δημογέροντα. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις τῆς Μόσχως ἡ σαφής, ἡ βραχεῖα καὶ χριστιανικὴ ἐξάγει πάραυτα τὸν ἁρματωλὸν ἐκ τῆς ἀπάτης. Ἀνιχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἄλγους ὁ Φλῶρος πάσχει μίαν τῶν περιοδικῶν ἐκείνων διαταράξεων τῆς ψυχῆς, ὑφ' ὧν προσεβάλλετο κατὰ καιρούς, καὶ τρέχει ἡμέρας τινὰς ὡς μαινόμενος εἰς τὰ δάση, φεύγων πᾶσαν κοινωνίαν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὕστερον δὲ ἐξημεροῦται κατὰ μικρόν, ὅταν βαρυνθῇ ὑπὸ τῆς ἀσιτίας καὶ τοῦ καμάτου. Λέγουσι τότε κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ οἱ κλέφται εἰς τὴν κόρην ὅτι θὰ περιμένῃ εἰς μάτην ἐπάνοδον ἀβεβαίαν, βαθέως δὲ συγκινηθέντες ἐκ τοῦ πάθους τῶν χριστιανῶν, βεβαιοῦσιν αὐτοί, ὅτι ἅμα ὡς ἐπιστρέψῃ ὁ καπετάνιος, πάντες οἱ κλέφται θὰ σπεύσωσιν εἰς τὰς κλεισωρείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Φώτου καὶ τῶν λοιπῶν παιδίων τοῦ Λιτοχωρίου.

Ἔμενεν ἡ μήτηρ πρὸ τοῦ Λιτοχωρίου παπταίνουσα πρὸς τὴν κόρην ἐπανακάμπτουσαν ἐκ τῶν ὀρέων, ὅτε ἤκουσεν αἴφνης τὸ φοβερὸν διαλάλημα·

Ἀκοῦτέ το:

«Ὡς αὔριο, τὸ ταχυνὸ ν' ἀρθῆτε δίχως ἄλλο,
νὰ δώκετε τ' ἀγόρια σας· κανεὶς νὰ μὴ πομείνῃ·
καλὰ νὰ τ' ἀγροικήσετε! μὴν κρύψῃ τὸ παιδί του
κανεὶς γονιός· γιατὶ φωτιὰ καὶ σίδερο θὰ πέσῃ
ἀπ' τὸν ἀφέντη.
«Ὡς τ' ἄκουσεν ἡ ἄμοιρη, κλονίσθ' ἡ κεφαλή της·
σάλεψ' ὁ νοῦς της· βιαστικὰ τρέχει καὶ ξανατρέχει·
θέλει νὰ φύγῃ, δὲν μπορεῖ. Τῆς μένει μιὰ ὀλπίδα,
ἡ Μόσχω ἀπὸ τὸ βουνὸ κ' ὁ Φλῶρος μὴ προκάμουν
νὰ σώσουνε τὸ γιόκα της. Μ' ἂν ἴσως καὶ δὲν ἦτον

ὁ Φλῶρος κεῖθε στὸ βουνό; μὴν ἦταν σὲ καρτέρι;...
—«Θεέ μου! τότε χάθηκε τὸ ἀκριβὸ παιδί μου,
καὶ τί νὰ κάμω; τὸ πωρνὸ τὸ πέρνουν δίχως ἄλλο,
τὸ πέρνουνε, Γενίτσαρος νὰ γείνῃ καὶ τὴν πίστι,
πίστι καὶ μάννα ν' ἀρνηθῇ»!—Τῆς ἄναψε τὸ αἷμα:
—«Ἃ! κάλλιο τούτη τὴ στιγμή, νὰ τὸ ἰδῶ νὰ πέσῃ
νεκρό... Μὰ πάλ' ἂν στὴν ψυχὴ ἐνθύμησι βαστάξῃ,
πῶς εἶχε μάννα χριστιανή, καὶ χριστιανὸ πατέρα,
καὶ μέσα μέσα 'ς τὴν καρδιὰ χριστιανὸς 'πομένει,
δὲν θ' ἄχῃ τὴ συγχώρεσι ἀπὸ Θεὸ κ' ἀνθρώπους;
—Μέσα μ' ἐγὼ τὸ συγχωρῶ.—Ἂς πάω νὰ ρωτήσω
τὸν Παπαθύμιο... θὰ μοῦ πῇ· ὡς τόσο καὶ ὁ Φλῶρος
ἴσως κατέβη».

Οὕτως ἐμονολόγει ἔμπληκτος ἡ μήτηρ, ὅτε προβαίνει ἡ κόρη μὲ κάτω νεύοντας ὀφθαλμούς, καὶ μόλις σύρουσα τὰ κατάκοπα σκέλη· «Μευθαύριον, εἶπον οἱ σύντροφοι τοῦ Φλώρου, ὅτι θὰ καταβοῦν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου.—Μεθαύριον! ἀνακράζει ἡ μήτηρ ἔξω φρενῶν· ἀλλ' αὔριον τὸ ταχυνὸ τῆς ἀφαιροῦσι τὸ τέκνον!

«Ἄχ! Μόσχω μου, βοήθα με, ποῦ βρίσκομαι δὲν ξέρω·
θαρρῶ πῶς κουλουριάζονται γύρω μου χίλια φύδια,
καὶ μὲ δαγκώνουν. Στοῦ παπᾶ ἔλα μαζὶ νὰ πᾶμε,
στοῦ Παπαθύμιου, κἄτι τι θέλω νὰ τὸν ρωτήσω».

Καὶ ἐλθοῦσα πρὸς αὐτὸν δρομαία καὶ ἀσθμαίνουσα·

«Πές μου, ἄχ! πές μου, δέσποτα, ἂν γείνουν τὰ παιδιά μας
Γενίτσαροι, θὰ προσκυνοῦν εἰς τὸ Τσαμὶ σὰν Τοῦρκοι;
Τάχα θελὰ τὰ χάσωμεν πέρα 'ς τὸν ἄλλον κόσμον;
Τὸ λάδι δὲν θὰ φυλαχθῇ ποῦ τ' ἄλειψ' ὁ νονός του
καὶ τ' ἅγιο μύρο ὁ παπᾶς; Ἃ! ῥήνεψε τὸ νοῦ μου!»—
Σ' αὐτὰ τὰ λόγια κάρφωσε κάτω στὴ γῆ τὸ μάτι
ὁ Παπαθύμιος. Τί νὰ πῇ 'ς τὴ δύστυχη μητέρα;
λέγει, ξελέγει· ἀργινᾷ τὸν λόγον καὶ τὸν κόβῃ
ἀτέλειωτο· «'ς τὸ ὕστερο, Χρυσάϊδω μου, τῆς λέγει,
ὁ χριστιανὸς εἰς τὸν Θεὸ ἐλπίδ' ἂς ἔχῃ πάντα.
Αὐτοὶ ποῦ Τοῦρκοι θὰ γενοῦν, χριστιανοὶ νὰ μείνουν
δὲν γίνεται. Τὸ βάπτισμα μαζὺ καὶ τ' ἅγιο μῦρο
τὰ χάνουν, καὶ στὴν ἐκκλησιὰ σὰν χριστιανοὶ δὲν μπαίνουν.
Μἄχ' ὁ Θεὸς...ποιὸ ὕστερα μπορεῖ νὰ γείνουν πάλι

χριστιανοί, σὰ βαφτισθοῦν καὶ πάλαι βάλουν λάδι,
καὶ τότε στὸν Παράδεισο μαζί μας θὲ λὰ μποῦνε».—
«Καὶ ποιὸς, παπᾶ μ', σὰν τούρκεψε, πάλαι τὸ ματαεῖδε,
γενίτσαρος νὰ βαπτισθῇ; ἐφώναξ' ἡ Χρυσάϊδω,
μὲ βραχνιασμένη τὴ φωνή. Ποιὸς εἶδε τὸ παιδί του
γενίτσαρο ν' ἀφοκρασθῇ τὸ κλάϋμα τοῦ γονιοῦ του;
'Εχθὲς ἀκόμη τὄλεγε στὴ γειτονιὰ ἡ Βάσσω
ἡ ἄμοιρη! Τῆς τούρκεψαν τὸ μοναχὸ παιδί της,
κ' ἀπὸ τὰ χρόνια πέρασε ὀρδὶ Γιανιτσαρέων
καὶ εἶδε καὶ ἐγνώρισε τὸ μαυρογιὸ, γιατ' εἶχε
ἕνα σημάδι κόκκινο ἀνάμεσα 'ς τὰ φρύδια.
Καὶ πῆγεν ἡ μαυρόμοιρη καὶ τοὔλεγε: Παιδί μου,
ἐγῶμ' ἡ Βάσσω, ἡ μάννα σου, καὶ σεῖσαι τὸ παιδί μου,
γιὰ γνώρισε με! κύτταξε· μ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ στήθια
σ' ἔχω βυζάξει. 'Επανωθιὸ σὲ τούτη τὴν καρδιά μου
τὸ κεφαλάκι ἀκούμπαγες! Παιδί μου, μίλησέ μου.»
κ' ἐκεῖνος δὲν τὴν γνώρισε, δὲν ἤθελε νὰ ξέρῃ
πῶς ἤτανε χριστιανῶν Γκιαούριδων βλαστάρι,
μόν' εἶπε καὶ τὴν ἔδιωξαν μὲ ξύλο στρατιῶται!
Τέτοι' ἄχ! καὶ μένα, δέσποτα, τὴ μαύρη παντυχαίνουν!
Σύρε, παπᾶ μου, στὸ καλὸ...στὸ σπῆτ' ἡ πρεσβυτέρα
θὰ σὲ προσμένῃ. Δύστυχα γεννήκανε τὰ χρόνια
κ' εἶν' ὅλα φόβοι...Κ' ἔσκυψεν ἡ πικραμένη μάνα
κ' ἐχαμοκουκουβιάστηκε, σὰν νάθελεν ὁ ὕπνος
νὰ τὴν ἐπάρῃ. 'Ο παπᾶς τὸ πίστεψε καὶ φεύγει
ἀγάλι, γάλι.....

'Απελθόντος τοῦ ἱερέως, ἐγείρεται ἡ μήτηρ καὶ συλλαμβάνει τὴν φοβερὰν ἰδέαν νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸ τέκνον κάλλιον ἢ νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς ἐκτουρκισμόν. Στολισθεῖσα λοιπὸν, ἀνάπτει τὰς λαμπάδας τοῦ Πάσχα, θυμιάζει τὸν οἶκον, καὶ λαβοῦσα τὸ ἠγαπημένον μαχαίριον τοῦ συζύγου, ἀφυπνίζει τὸ παιδίον καὶ ἄρχεται μοιρολογοῦσα περὶ αὐτὸ ὡς περὶ νεκρόν.

«Πλάκες ποῦ σκέπετε στὴ γῆ νεκροὺς σαβανωμένους,
στὸν ἀκριβό τὸ γιόκα μου ἀνασκωθῆτε ψίχα!
γιατ' εἶν' τὸ δόλιο ἀμάθητο τῆς πέτραις νὰ σηκώνῃ,
καὶ σὰν πονῇ, τὴν μάννα του, τὴν ἄμοιρη θὰ κράζῃ
ὤχ! ἄμοιρη μὲς τὰ βουνὰ, ζωσμένη μὲ τὰ φείδια
θὰ ροβολάῃ...

"Ετσι τραγούδα ἡ δύστυχη, κ' ἀπάν' στὸ μοιρολόγι
κοιμήθη πάλι τὸ παιδὶ, ποὖταν ὀχτὼ χρονῶνε...
Νὰ τελειώσω, τί σφαχτὸ ποῦ στὸ Χριστὸ θὰ δώσω—
εἶπε καὶ ἐτινάχθηκε μὲ τρίχαις σηκωμέναις,
κ' ἔτσ' εἶναι θέλημα Θεοῦ, νὰ γείνῃ δίχως ἄλλο,
γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια καὶ τουρκέψῃ
ὁ Φῶτος μου...'Αγάπη μ', ἄχ! 'Αφέντη μου, Χριστέ μου,
σοῦ στέλνω τὸ παιδάκι μου στὴν ἀγκαλιὰ νὰ τὤχῃς
νὰ μὴν τουρκέψῃ. Κύτταξε νὰ μὴν τὸ βασανίσῃ
τὸ χέρι μου· βοήθησε νὰ εὕρῃ τὴν καρδιάν του...
νὰ μὴν ἀργήσῃ, στὴ στιγμὴ στὸν οὐρανὸ ν' ἀνέβῃ.
"Αχ! γιὰ νὰ ἰδῶ, κόβει καλά; καλά 'ν' ἀκονισμένο;
κ' ὡς πιάνει τὸ μαχαῖρι της, λὲς κ' ἔπιασ' ἕνα φεῖδι,
καὶ τὸ πετάει βιαστικὰ μὲ μιὰ φωνὴ μεγάλη
π' ὅλο τὸ σπῆτι βόηξε, κ' ἐξύπνησεν ὁ Φῶτος.—
«Τ' ἔχεις, γλυκειὰ μανοῦλά μου, τί ἔπαθες, ποιὸς εἶναι;
μὴν ἦρθαν κλέφταις; 'μίλησε νὰ σηκωθῶ νὰ δράξω
ἀπὸ τὸν τοῖχο τὸ σπαθὶ καὶ τὸ μακρὺ τουφέκι
τ' ἀφέντη μου..........
—"Οχι, παιδί μου, τίποτα δὲν εἶναι. Νὰ ξυπνήσῃς
σὲ ἤθελα...γιὰ σήκω μιὰ καὶ κάνε τὸ σταυρό σου
καὶ πές μου τὸ Πάτερ ἡμῶν, σὰν πῶς στὴν ἐκκλησία
τὸ ἔλεγες, καὶ ψάλλε μου καὶ τὸ Χριστὸς ἀνέστη.
Ψάλτο μου, Φῶτο, ψάλτο μου, ν' ἀκούσω τὴ λαλιά σου,
γιατ' εἶν' ἡ ὕστερη φορά..."Αχ! μάννα μου τί ἔχεις;
Τί ἔπαθες, μανοῦλά μου, κ' ἔχεις θολὰ τὰ μάτια;
μέσα τους εἶναι κόκκινα καὶ μαυρισμένα γύρω.
—"Αχ! μ' ἔπιασε πονόμματος...ἔλα στὸ κονοστάσι·
ἔλα, παιδί μ', στὴν Παναγιὰ, καὶ πὲς τὴν προσευχήν σου,
καὶ πὲς καὶ παρακάλεσε, πάλαι καλὰ νὰ γείνω.
—«"Αν εἶναι γιὰ τὴ μάννα μου, γιὰ τὴ χρυσή μου μάννα,
νἆναι καλὰ, ποτὲ καϋμὸς μὴ σώσῃ, μὴν τὴν εὕρῃ,
σταυρόνω τὸ χεράκι μου καὶ λέω τὴ προσευχή μου.
Μάννα μου, μιὰ μὲ ἔπιασε τρεμοῦλα ποῦ δὲν ξέρω,
...ἕνα μαχαῖρι κοφτερὸ μοῦ φαίνετ' ἐκεῖ χάμω...
δὲν εἶναι τοῦ πατέρα μου;.........
—'Ανάστασι, παιδάκι μου, σοῦ εἶπα θὲ λὰ κάμω,
λαμπάδες, γλέπεις, ἄναψα, ἔχω αὐγὰ βαμμένα,
καὶ θὲ λὰ σφάξω καὶ τ' ἀρνί· μόν 'πὲς τὴν προσευχή σου.
—Τὴν ἔλεγε καὶ ἔσκυφτε τὸ ἄκακο, κ' ἐκείνη

σὰν ἀστραπὴ ἐχύθηκε, ἁρπάζει τὸ μαχαῖρι,
καὶ μιὰ τοῦ δίνει στὰ πλευρὰ, ποῦ μπήχθ' ὡς τὸ μανίκι.
«Χριστιανὸ σὲ γέννησα, 'Ρωμειὸ θὲ νὰ σὲ θάψω»·
φωνάζ' ἐκείνη. Ὤχ! αὐτό· στρέφει τὸ πρόσωπόν του,
χλωμιάζει καὶ ξαπλώνεται σὰν λεμονιὰ στὸ ῥέμμα,
ὅταν ποτάμι ἄγριο τὴν ῥίζαν της ξεχώση
καὶ τὴν κυλίση στὸ γκρεμνό...

Ἡ μήτηρ παρεφρόνησε καὶ συναγείρει διὰ τῶν ᾀσμάτων τοὺς γείτονας.

«Μοῦστειλεν ὁ πατέρας του γραφὴν ἀπὸ τὸν ἅδη,
«Χρυσάϊδω, τὸ παιδάκι μας τὸν Φῶτο μας τὸν θέλω·
πολὺν καιρὸν τὸν χάρηκες, καὶ τόρα στεῖλέ μου τον,
γιατὶ αὐτοῦ ποῦ βρίσκεται λύκοι τὸν τριγυρνᾶνε.
Στεῖλτον κ' ἐγὼ νὰ τὸν χαρῶ, νὰ ἰδῶ τί χάραις ἔχει.
Στεῖλτον. Τὸν θέλουν γρήγορα ἀπάνω οἱ ἀγγέλοι,
στὸ χοροστάσι τοῦ Χριστοῦ νὰ ψάλη μετ' ἐκείνους....
Σήκω τ' ἀγόρι μ', ξύπνησε, ὥραν πολλὴ κοιμᾶσαι·
σήκω νὰ ἰδῆς τὰ λούλουδα ποῦ φέρν' ἀπὸ τὸν κάμπο·
μοσχοβολᾶνε· τῆς αὐγῆς ἔχουν δροσιὰ πιομένα....—
ἔτσ' ἔλεγε καὶ ἔκλαιγαν ἡ ἄλλαις ἡ γυναῖκες.—
Κοιμᾶται τ' ἀγγελοῦδι μου. Κοιμήσου τὸ παιδί μου,
κοιμήσου. Ἐπαράγγειλα χρυσὴ στολὴ νὰ κάμουν,
στὴ Βενετιὰ μὲ μάλαμμα, στὴν πόλι τὸ κρεββάτι,
καὶ στὸ Μωριὰ μεταξωτὰ παπλώματα νὰ γέρνης,
ὁ Φῶτος μου, τ' ἀγόρι μου, ὕπνο γλυκὸ νὰ παίρνη....—

Ἐν τοσούτῳ οἱ Τοῦρκοι διασπαρέντες εἰς τὸ *παιδομάζωμα*, καὶ εὑρόντες νεκρὸν τὸν Φῶτον, ὑπολαμβάνουσιν ἑαυτοὺς ἐμπαιχθέντας ὑπὸ τοῦ Τόσκα, καὶ τοῦτον μὲν ἀνασκολοπίζουσι, τὴν δὲ Μόσχω σύρουσιν αἰχμάλωτον μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ μήτηρ πλανᾶται παράφρων κατὰ τοὺς ἀγρούς. Ταχέως δὲ ἀνέδραμεν ἡ θλιβερὰ ἀγγελία πρὸς τοὺς ἁρματωλοὺς, καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γενόμενα ὁ Φλῶρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, καταλαμβάνουσιν ἐν σπουδῇ τὰς διόδους, διρβάνια, ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ Βιτώλια ὁδοῦ.

Ἐκεῖ κοντὰ στὴ Νάουσα, τὸν παινεμένον τόπον,
ποῦ πάντα του στὰ πράσινα ντυμένος καμαρόνει,
καὶ μὲς τὴ λίμνη λούζεται κ' ἔχει στὴν ἀγκαλιά του

κοπέλλαις τριαντάφυλλα, καὶ λεύκαις παλληκάρια,
εἶναι θεόρατο βουνὸ, καὶ φέρνει στενοδρόμι
μὲς τοὺς κρεμνοὺς καὶ ῥεματιαῖς ἕνα πρὸς τὰ Βιτώλια.

Ἐκεῖ ἀνέμενον οἱ ἁρματωλοὶ τοὺς Τούρκους καὶ τὴν λείαν αὐτῶν. Ἐπιπεσόντες δὲ τοὺς μὲν διεσκόρπισαν, ἠλευθέρωσαν δὲ τὰ παιδία καὶ τὴν Μόσχων. Πίπτει ὁ Φλῶρος βαρέως πληγωθεὶς ἐν τῇ συμπλοκῇ. Τὸν ἐπαίρνουν οἱ σύντροφοι καὶ ἡ Μόσχω καὶ φέρουν εἰς τὸ Λιτόχωρον. Ἐκεῖ δὲ τὰ πάντα μηχανᾶται ἡ Μόσχω ἵνα τὸν ὑγιάνῃ·

Τῆς λὲν, βαθειὰ πῶς τὴν πληγὴν τὰ ξωτικὰ στὰ ὄρη
τὴν κάναν, καὶ μὲ γνωτικὰ θὰ ξεγερέψη πάλι.

Ἀλλ' εἰς μάτην ἡ Δέσπω, ἡ πολύπειρος τοῦ χωρίου ἰάτρισσα, ἀναλαμβάνει νὰ ἐρωτήσῃ τὰς Νηρηΐδας.

Θέλεις καλή μανούλα μου (ἀποκρίνονται αἱ Νηρηΐδες)
Θέλεις καλὴ μανούλα μου μιὰ τύχη νὰ σοῦ δώσω,
ὁποῦ τὴ λύρα νὰ βαρῇς, τὸν κόσμο νὰ τρελλάνης;
φέρε δοξάρι, πιάσε το ἀνάποδα, καὶ πάλαι
πιάσε το ἴσια, καὶ θὰ ἰδῆς τὴ νοστιμιὰ ποῦ χύνη.
Θέλεις φλογέρα νὰ φυσᾷς; ἔλα κ' ἐγὼ σοῦ δίνω
ν' ἀντιλαλοῦν ἑφτὰ φοραῖς λόγκοι καὶ ῥιζοβούνια
νὰ σκάῃ τ' ἀηδόνι στὴ βατνειὰ, καὶ ἡ πέρδικα στὴ θρούμπη.
τὸ μοῦ χαλεύεις, βολετὸ δὲν εἶναι νὰ σοῦ δώκω.
θὰ φάη ἡ λαβωματιὰ τὸν Φλῶρο καπετάνιο.

καὶ ὀλίγαι ἀπέμειναν εἰς τὸν Φλῶρον αἱ στιγμαὶ τῆς ζωῆς.

Τοῦρκο μου, λέει στὸν ψυχογιὸ, παραγγελιὰ σοῦ δίνω...
σ' εἶσαι μ' ἀδέλφι γκαρδιακὸ, καὶ σένα θέλ' ἀφήκω
τὴν ὑστερνή μου θέλησι. Τὴν Μόσχω σὰν τὰ μάτια σ'
νὰ τὴν τηράῃς....Ἡ ἄμοιρη παντέρημη στὸν κόσμο
θὰ θὲ λὰ μείνῃ....Ὕστερα πάρε τὸ φλάμπουρό μου
καὶ κάρφωσέ το 'κεῖ ψηλὰ, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
ὅπου γυρνᾶν οἱ σταυραετοὶ, καὶ ῥοβολᾶν οἱ λύκοι,
νὰ τὸ τηρᾶν 'ς τὴ Λάρισσα, στὰ Τρίκαλα, στὸν Κάμπο,
καὶ νὰ τὸ ἀγνατεύουνε ἀπὸ τὴν Ἀλασσῶνα
ὡς μέσα εἰς τὴ Νιάουσα. . . . .
κ' ὅταν τὰ μάτια μου κλειστοῦν πὸ σένα καὶ τὴ Μόσχω,
κτίσε μνημοῦρι πυργωτὸ μὲ μαρμαρένια σκέπη,

να στέκ' ορθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
σὰν ἔρθ' ἡ ὥρα..καὶ θ' ἀρθῇ, θαρθῇ καὶ θὰ περάσῃ
γιὰ νἄρθῃ πάλαι...νά τηνε χαράζῃ..ἄχ, κ' ὁ δόλιος
τόρα πεθαίνω»....Κ' ἔγειρε ὁ Φλῶρος τὸ κεφάλι
νὰ κρύψ' ἀπὸ τὸ σύντροφο, νὰ κρύψ' ἀπὸ τὴ Μόσχω
τὸ δάκρυ ποῦ κατέβαινε.—«Τοῦρκο μ', τὸ παραθύρι
ἄνοιξ' κατὰ τὸν Ὄλυμπο μίνια ματιὰ ἀκόμα
θέλω νὰ ρίξ'. Ἔχετε 'γειά, ἔλατα φουντωμένα
καὶ βρύσαις μὲ τὰ κρυὰ νερά, καὶ σεῖς πιστὰ συντρόφια..
Τοῦρκο μ', ἀπὸ τὸν ὦμο μου κρέμασ' τὸ δαμασκί μου,
βάλ' τὸ τουφέκι στὴν ποδιὰ καὶ δῶμ' τὸν ταμπουρᾶ μου
καὶ βάστα με νὰ σηκωθῶ καὶ κράτει με νὰ κάτσω...»
Καὶ πῆρ' ὁ κλέφτης ἐλαφρὰ στὸ χέρι του μπουζοῦκι
κ' ἤρχισε καὶ τραγούδαγε σὰν νἄταν στὰ καλά του
τὴν ὥρα ποῦ βασίλευε στὸν Ὄλυμπον ὁ ἥλιος.
«Ἄχ! τί γλυκὸ βασίλεμα ποῦ ἔχεις, Ὄλυμπέ μου!
Χίλια πουλιὰ σὲ τραγουδᾶν, καὶ χίλιοι ξεφαντώνουν
κλέφταις στὰ κορφοβούνια σου, τὰ ἔλατα, τὰ πεῦκα..
κ' ἐγὼ σ' ἐπάτουν μιὰ φορά, καὶ σ' εἶχα σύντροφό μου!
Ἔχετε 'γειά, λημέρια μου! ἔχετε 'γειὰ πλατάνια,
βρυσούλαις μὲ τὰ κρυὰ νερά, καὶ πεῦκα μὲ τὰ λάφια!
Ἔχετε 'γειὰ καὶ σεῖς παιδιά, καὶ Τοῦρκό μου, καὶ Μόσχω...»
Κ' ἔγυρ' ὁ Φλῶρος στὸ πλευρό. . . . . . .

Κατέβησαν οἱ σύντροφοι νὰ παραλάβουν τὸν νεκρὸν εἰς τὸ ὄρος· ἡ δὲ Μόσχω, στολισθεῖσα ὡς νύμφη, προσέρχεται περίλυπος εἰς τὸν νεκρὸν καὶ ἀποποκείρασα τὴν χρυσῆν κόμην, ἐνῷ ἔκυπτε νὰ δώσῃ τὸν ὕστατον ἀσπασμόν, ἐκπνέει ἐκ τοῦ πόνου. Δρομαία καὶ λυσίκομος προβαίνει ἡ παράφρων μήτηρ καὶ ἐπιρρίπτουσα στέφανον ἐξ ἀγριαμπέλου, ἄρχεται νὰ ψάλῃ τὸ *Ἡσαΐα χόρευε*, ἐνῷ οἱ κλέφται ἐπαίρουσιν ἀμφοτέρους τοὺς νεκρούς, τιμῶντες τὴν ἀγάπην τοῦ Φλώρου.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ τραγικώτατον τοῦτο ἔπος, ἐκτιθέμενον ἐν πολλοῖς δι' αὐτοτάτων τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ, ἔπος ἠντλημένον ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου μαρτυρολογίου τῶν πατέρων ἡμῶν, μαρτυρολογίου, τοῦ ὁποίου, ἂν κατὰ καιροὺς ψυχαὶ εὐγενεῖς δὲν ἐξετίνασαν τὸν παχὺν κονιορτὸν τῆς λήθης, ἤθελε τελείως ἀπολεσθῆ τὸ μνημόσυνον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς μνήμης τῶν ἐπιζώντων ἄνωθεν

ἕως κάτω. Ἐσφάδαζε τὸ ἑλληνικὸν γένος σπαρασσόμενον ὑπὸ τῶν ὀνύχων τῆς Τουρκίας κατὰ τρόπους, ὧν ἔμπροσθεν ὠχριᾷ ἡ τολμηροτάτη τῶν ποιητῶν φαντασία. Πάντες οἱ ζωηροὶ καὶ γενναῖοι βλαστοὶ τοῦ ἐθνικοῦ δένδρου ἀπεκόπτοντο καὶ μετετρέποντο εἰς ἀξίνας, μετὰ λύσσης καταφερομένας κατὰ τοῦ καθημαγμένου στελέχους. Εἶναι ἀπίστευτον, εἶναι ἱστορικὸν θαῦμα ὅτι ἐπεζήσαμεν δοῦλοι. Θὰ ἀποδείξωμεν ἆρά γε τὴν αὐτὴν καρτερίαν καὶ ζωτικότητα ὡς ἐλεύθεροι; Ἂς τὸ εὐχηθῶμεν καὶ ἂς τὸ ἐλπίζωμεν! Τὰ νῦν δρώμενα ἐν ἡμῖν ἀκατάβλητον ἐμποιοῦσι βαρυθυμίαν.

Ὅτι μὲν λοιπὸν ὁ ποιητὴς ἐπέτυχε περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως εἶναι βέβαιον. Ὃ ἐτελέσθη ἐν Λιτοχωρίῳ τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐν μικρογραφίᾳ, ἐτελεῖτο κατὰ φοβερὰν μεγαλογραφίαν αἰῶνας ὅλους ἐν ὅλῳ τῷ Γένει, ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἴστρου καὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρι Ταινάρου καὶ Κύπρου. Ὅτι ἔθιξεν ἐν τῷ ἔπει τὰς βαθυτάτας χορδὰς τῆς ἑλληνικῆς καρδίας κατὰ ῥυθμὸν οὐχὶ ξενικὸν οὔτε νόθον, ἀλλ' ἠντλημένον ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, τῆς Ἰλιάδος ταύτης τῶν Ἑλληνικῶν καὶ παθῶν καὶ δόξης καὶ αἰσθημάτων, εἶναι ὁμοίως καταφανέστατον. Ὅτι ἐπεμελήθη καὶ ἐπέτυχε νὰ διαπλέξῃ ἐν τῷ ἔπει ἤθη, ἔθιμα, γλῶσσαν, παραδόσεις, προλήψεις, δεισιδαιμονίας καὶ πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον, προκύπτει ὁμοίως σαφές, καὶ οἱ παρεστῶτες δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἀντελήφθησαν αὐτοῦ ἐκ τῶν παρατεθέντων χωρίων. Ὅτι ἀπανταχοῦ τοῦ ἔπους εἰκονίζεται ἡ βαθεῖα προσκόλλησις πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἡ παρορμῶσα μέχρι τῆς ἰδιοχείρου σφαγιάσεως τῶν φιλτάτων, εἶναι βέβαιον οὐδ' εἶναι σπάνιον καὶ ἀνιστόρητον ἐν ἡμῖν ἡ ἰδία θυσία καὶ ὁ θυσιασμὸς τῶν οἰκείων πρὸ τοῦ φοβεροῦ διλήμματος τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας. Τὸ Ζάλογγον, ἡ Κυλλήνη, ἡ Νιάουσα, τὸ Κούγγι, τὸ Ἀρκάδιον, ἡ γολέτα τοῦ Ἀποστόλη ἐν τῷ λιμένι τῶν Φαρῶν εἶναι ἀποχρῶσαι μαρτυρίαι καὶ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐχώρησεν οὔτε πέραν τοῦ πιθανοῦ, οὔτε ἐκεῖθεν τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος. Ἐν ταῖς μεγίσταις ἀρεταῖς τοῦ ποιήματος καταλέγομεν καὶ τὸ ὅτι μετεχειρίσθη τὴν δημώδη γλῶσ-

σαν, ἀφοῦ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτον, ὡς φαίνεται, νὰ ἀναξέσῃ τὰς παλαιὰς πληγὰς τοῦ Γένους, καὶ νὰ ἐμποιήσῃ βαθὺ, ἀνεξάλειπτον, αἰώνιον τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἐμαράνθη ὑπὸ τὴν παγερὰν πνοὴν τῆς ἀρχομανίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῶν ἐφημέρων συμφερόντων ἄνωθεν ἕως κάτω.

Ἡ πλοκὴ τοῦ ἔπους εἶναι κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν ἔθος. Ἐκ παθήματος τοῦ πρωταγωνιστοῦ—ἐνταῦθα δὲ πρωταγωνιστὴς ἡ Χρυσαΐδω—ὁρμᾶται ὁ ποιητὴς καὶ περὶ αὐτὸ συντάσσει τὰ πάντα ἀβιάστως, καὶ οὕτως ὥστε οὐδὲν μόριον ἄνευ βλάβης τοῦ ὅλου δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ· πρὸς ποικιλίαν διαπλέκει καί τινα περὶ τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν ἐν Ὀλύμπῳ, τὰ γνωστὰ ἐκ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων. Οἱ χαρακτῆρες εἶναι σαφεῖς καὶ γνήσιοι Ἑλληνικοὶ κατὰ τὴν ἱστορουμένην ἐποχήν. Ἀπομιμήσεις εὑρίσκομεν μόνον ὀλίγας καὶ ταύτας ὁμηρικὰς ἢ ἐξ Εὐριπίδου. Ἔν τισι μόνον ἔχει ἀναλογίαν πρὸς τὸν μονομάχον τῆς Ῥαβέννης τοῦ Friederich Haluc. Ἡ παράστασις εἶναι ζωηρὰ, καίτοι σχοινοτενεστέρα τοῦ δέοντος, καὶ ἐμβεβαπτισμένη εἰς τηλικοῦτον πάθος, ὥστε πολλάκις ὁ ἀναγνώστης καταπονεῖται ὡς ὁ ἀναπνέων ἀτμόσφαιραν πνιγηράν. Ἡ ἔκθεσις εἶναι ἀφελὴς μὲν, ἐνιαχοῦ ὅμως καὶ ἐγγίζουσα εἰς τὸ τετριμμένον.

Διὰ ταῦτα πάντα ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἐδίστασε *νὰ ἀπονείμῃ τὴν δάφνην* εἰς τὸν γενναῖον ποιητὴν τῆς Μάννας τοῦ Γενιτσάρου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον σπουδαῖον ὑπολαμβάνει καὶ τὸν ἕτερον ποιητὴν τὸν τῶν Ἑσπερίδων, καὶ *ἐπαινεῖ καὶ αὐτὸν δημοσίᾳ*, εὐχομένη ἀμφοτέροις νὰ προκόψωσιν εἰς παιδείαν καὶ ἀρετὴν καὶ αἴσθησιν καὶ τέχνην, καὶ νὰ γλυκαίνωσι διὰ τῶν ᾀσμάτων αὐτῶν τὰς πικρὰς ἡμέρας τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Γένοιτο!

Οἱ κριταὶ

Ε. Κοκκινος.

Θ. Ορφανιδης.

Ὁ εἰσηγητὴς

Θ. Αφεντουλης.

Παρελθὼν τότε ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου κ. Κόκκινος ἤνεῳξε τὸ δελτίον τῆς Μάννας τοῦ Γενιτσάρου, καὶ ἀνέγνωσε ἐν μέσῳ ζωηροτάτων χειροκροτήσεων τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, Ἀντ. Ἀντωνιάδου, γυμνασιάρχου, ὅστις προςελθὼν καὶ λαβὼν τὴν δάφνην ἀφιέρωσε τὰς 1000 δραχμὰς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Ἐθνικοῦ στόλου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς ἑκάστην ἀνὰ 500 δραχμάς. Εἶτα ἤνεῳξεν ὁ κ. Πρύτανις καὶ τὸ δελτίον τοῦ ἐπαινεθέντος ποιήματος, τῶν Ἑσπερίδων, ἐν ᾧ περιείχετο τὸ ὄνομα τοῦ κ. Βιζυηνοῦ, καὶ ἄλλοτε βραβευθέντος ἐν τῷ παρόντι. Ζωηραὶ χειροκροτήσεις ἐχαιρέτισαν καὶ τότε τὸν νεαρὸν καὶ ἀπόντα ποιητήν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ.

§ 1.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ κατασκευὴ τῶν οἰκοδομημάτων ἐμφαίνει τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὑπάρχοντα ἔν τινι πολιτείᾳ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι ἀντικείμενον εἶχον μᾶλλον ἑαυτὰς ἢ τὸ τοῦ πολίτου πρόσωπον, ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ δέον ὡς πρὸς ἐκείνας νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν δημοσίων μᾶλλον οἰκοδομημάτων ἢ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν· καὶ τῷ ὄντι ὅτε τὰ πρῶτα ὑπερεῖχον κατά τε τὴν τέχνην καὶ τὴν σεμνότητα, ἡ πολιτεία διέτρεχε τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ τῆς δόξης, τοὐναντίον δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἰδιωτικῶν ἐμαρτύρει τάσιν ἀτομικοῦ συμφέροντος ἐφ' ἧς οὐδέποτε εὐδοκίμησε πολιτεία ἀρχαία. Τούτου ἕνεκα βλέπομεν τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων ἀναφαινομένην πάντοτε ἐν τῇ παρακμῇ τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν· οὕτως ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς διαφθορᾶς τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχον οἰκίαι δίκην πόλεων ἐξῳκοδομημέναι, ad modum urbium exædificatæ, καθὼς λέγει ὁ Σαλλούστιος

(Catil. c. 12), ἐπὶ δὲ τῆς ἐκπτώσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἦσαν τινὲς *τὰς ἰδίας οἰκίας τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρας κατεσκευασμένοι*, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Δημοσθένους (Ὀλυνθ. Γ'. 29—κατὰ Ἀριστοκράτους 208).

Ἐν τῇ παρακμῇ τῶν Ἀθηνῶν ἔζη, ὡς πασίγνωστον, καὶ ὁ Σωκράτης· ὅπως δὲ κατὰ πάντα διεκρίνετο ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, οὕτω διέφερε καὶ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἥτις μικρὰ οὖσα καὶ εὐτελής, ἀνεμίμνησκε μᾶλλον τὰς ἀρχαίας οἰκίας τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐφαίνετο τρόπον τινὰ διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς τάσεως τῆς συγχρόνου ἰδιωτικῆς πολυτελείας. Ἡ μεγάλη δὲ αὕτη ἀντίθεσις καὶ τὸ κλέος τοῦ φιλοσόφου κατέλιπον ἡμῖν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἃς παρατιθέντες συνειλεγμένας δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν ὡς ἐκ φιλολογικῶν ἐρειπίων νὰ παραστήσωμεν ἐν τῇ διανοίᾳ ποία τις ἦτο ἡ περὶ ἧς λόγος οἰκία τοῦ Σωκράτους.

§ 2.

Ἐν πρώτοις εὑρίσκομεν αὐτὴν μικροτάτην ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις οἰκιῶν (Stallb. — Krosch. εἰς Πλάτ. Πρωτ. 310 A), αἵτινες τότε ἦσαν πλείονες ἢ δεκακισχίλιαι τὸν ἀριθμὸν (Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 6, 14. Böckh Πολιτ. οἰκον. τῶν Ἀθην. Τόμ. Α'. σελ. 57 καὶ 92). Τούτου ἕνεκεν ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ἀποκαλεῖ αὐτὴν *οἰκίδιον* (Νεφέλ. 93), ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐδίδου εἰς τὸν Σωκράτην μέγαν τόπον ἵνα ἐνοικοδομήσῃ οἰκίαν, ὅπερ ὅμως ἀπέῤῥιψεν ὁ φιλόσοφος (Διογ. Λαέρτ. Β, 5).

Ἴσως ὁ τοῦ Σωκράτους οἰκίσκος ὑπῆρχεν ᾠκοδομημένος, καθ' ὃν τρόπον ἐδίδασκεν ὁ φιλόσοφος ὅτι πρέπει νὰ οἰκοδομῶνται αἱ οἰκίαι. Δηλαδὴ ὁ Σωκράτης ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει τις νὰ οἰκοδομῇ τὰ μὲν πρὸς μεσημβρίαν ὑψηλότερα, ἵνα ὁ ἥλιος τὸν μὲν χειμῶνα μὴ ἀποκλείηται, τὸ δὲ θέρος παρέχῃ σκιὰν ὑπὲρ τῆς στέγης πορευόμενος,—τὰ δὲ πρὸς ἄρκτον χθαμαλώτερα, ἵνα μὴ ἐμπίπτωσιν οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι (Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 8, 9) (α).

(α) Ταῦτα σχεδὸν νομίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Α' τῶν Οἰκονομικῶν: «καὶ πρὸς εὐημερίαν δὲ καὶ πρὸς ὑγίειαν δεῖ (τὴν οἰκίαν) εἶναι εὔπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος· εἴη δ' ἂν ἡ τοιαύτη κατάβοῤῥος οὖσα καὶ μὴ ἰσοπλατής» (Ἀριστ. Τόμ. Β', σελ. 1345 Bekk.).

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας ἦτο λίαν μικρά, *θύριον* καλουμένη ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ, πιθανῶς δ' ἐστερεῖτο ῥόπτρου· τοῦτο ὅμως δὲν ἐξάγεται, ὡς νομίζει ὁ ἐκδότης τῶν Νεφελῶν Teuffel (Λειψ. 1863) ἐκ τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ

...τί ταῦτ' ἔχων στραγγεύομαι
ἀλλ' οὐχὶ κόπτω τὴν θύραν; (131—132)

διότι γινώσκομεν ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης χάριν γέλωτος ποιεῖ ἐνίοτε τὰ πρόσωπα ἀγροίκως κόπτοντα τὰς θύρας (ἴδε Βατράχ. σ. 38. 462)· ὅθεν τὴν ἔλλειψιν τοῦ ῥόπτρου ἐδυνάμεθα μᾶλλον νὰ ὑπονοήσωμεν ἐκ τοῦ Πλάτ. Πρωταγ. 310 Β, καθ' ὃ Ἱπποκράτης ὁ Ἀπολλοδώρου ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτη «ἔκρουσε τὴν θύραν *τῇ βακτηρίᾳ*» ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, διότι ἡ ἐπίσκεψις ἐγένετο *ἔτι ὄρθρου βαθέος*, ὅθεν ἐν τῷ σκότει προχειροτέραν εἶχεν ὁ Ἱπποκράτης τὴν βακτηρίαν ἢ τὸ ῥόπτρον, ἂν ὑπῆρχεν. Περὶ δὲ τῆς ἐλλείψεως τοῦ θυρωροῦ περιττὸς πᾶς λόγος, διότι τοιούτους εἶχον ἐν Ἀθήναις ὀλίγιστοι μόνον οἶκοι—οἱ κατ' ἐξοχὴν ὄλβιοι (Stallb.—Krosch εἰς Πλ. Πρωτ. 314 C).

Ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας ὑπῆρχεν ὁ ἰδιωτικὸς βωμὸς ἢ ἡ ἑστία τοῦ Σωκράτους, ἐν ᾗ πολλάκις εἶδον αὐτὸν θύοντα (Ξ. Ἀπομν. 1, 1, 2) (6)· ὡς δὲ ἡ θύρα κατὰ τὸ μέγεθος ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν οἰκίαν, οὕτω καὶ ὁ βωμὸς θὰ εἶχεν ἀνάλογον λιτότητα πρὸς τὰς ἐπ' αὐτοῦ θυομένας *μικρὰς ἀπὸ μικρῶν θυσίας* (αὐτόθι. 1, 3, 3).

---

(6) Ὁ Barthelemy ἐν τῇ Περιοδείᾳ τοῦ Ἀναχάρσιδος (κεφ. 25) οὕτω σαφῶς ὁρίζει τὴν θέσιν τοῦ οἰκιακοῦ βωμοῦ:

«Πλεῖσται οἰκίαι ἔχουσιν ὄπισθεν κῆπον, ἔμπροσθεν δὲ μικράν τινα αὐλὴν καὶ συχνότερον εἶδός τι στοᾶς, ἥτις ἀπολήγει εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, φυλαττομένην ἐνίοτε ὑπ' εὐνούχου τινός. Ἐκεῖ δὲ ὑπάρχει ὁτὲ μὲν εἰκών τις τοῦ Ἑρμοῦ, ἵνα διώκῃ τοὺς κλέπτας, ὁτὲ δὲ κύων, ἐπιφοβώτερος ὢν τοῦ ἀγάλματος, καὶ πάντοτε σχεδὸν βωμός τις τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐφ' οὗ θύει ὁ οἰκοδεσπότης προσερχόμενος ἡμέρας τινάς».

§ 3.

Καὶ ταῦτα μὲν μᾶλλον κατ' ἐξωτερικὴν ὄψιν· περὶ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκίας ἔχομεν εἰδήσεις ἀναφερομένας μόνον εἰς τὴν ἀνδρωνῖτιν, ἤτοι εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦ φιλοσόφου· ἡ δὲ κυρία Ξανθίππη, ὡς σεμνὴ καὶ σώφρων 'Ατθὶς εἰωθυῖα

εἴσω ἥσυχος μένειν δόμων (γ)

ἐτήρησε πάντη ἄγνωστα τὰ κατ' αὐτήν. Τὸ ἐνδιαίτημα λοιπὸν τοῦ Σωκράτους ἦτο ἐνδεὲς πάσης *γραφῆς* καὶ *ποικιλίας*, διότι αὗται κατὰ τὸν φιλόσοφον «πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι» (Ξ. 'Απ. 3, 8, 10). 'Εν αὐτῷ ὑπῆρχεν εἷς *σκίμπους* ἤτοι κλινίδιον εὐτελὲς (Πλ. Πρωτ. 310 C. 'Αρφ. Νεφέλ. 254), ἐφ' οὗ ὕπνωττεν ὁ μέγας τῆς Φαιναρέτης υἱός. 'Ο σκίμπους δὲ οὗτος ἦτο, φαίνεται, καὶ τὸ κάθισμα τῆς ὑποδοχῆς.

Λύχνον ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔκαιεν ὁ Σωκράτης τὴν νύκτα· τοὐλάχιστον παρὰ τῷ Πλάτωνι δεχόμενος τὸν 'Ιπποκράτην ἐν βαθείᾳ νυκτὶ, ἀντὶ ν' ἀνάψῃ τὸν λύχνον, ἐξανίσταται μετ' ἐκείνου εἰς τὴν αὐλὴν καὶ διαμένει αὐτοῦ μέχρις ὅτου *φῶς γίγνεται* (Πρωτ. 311 A).

'Εν τοῖς στρώμασι τοῦ σκίμποδος ὑπῆρχον καί τινα τῶν ζωϋφίων ἐκείνων ἅπερ ἐλύπησαν οὐκ ὀλίγους περιηγητὰς τῆς 'Ελλάδος—δηλ. κόρεις ἢ κατὰ τὸν κωμικὸν Κορίνθιοι (Νεφ. 710) καὶ ψύλλαι. Μηδὲ νομίσῃ τις ὅτι ταῦτα εἶνε ὑπερβολὴ τοῦ 'Αριστοφάνους ἐπὶ σκοπῷ κωμικῷ γενομένη· τοσοῦτον πενιχρὸς καὶ ἠμελημένος ἦτο ὁ βίος τοῦ φιλοσόφου ὥστε οὐδεμίαν ὑπερβολὴν κατελίμπανεν εἰς τὸν κωμικὸν ποιητήν. Τοῦτο συνιδὼν καὶ ὁ περιώνυμος Böckh ῥητῶς ἀπεφήνατο ὅτι die Darstellung des Aristophanes nicht sehr übertrieben, sondern im Wesentlichen nach dem Leben gezeichnet ist. (ἔνθ' ἀνωτέρ. σελ. 160.)

'Υπὸ τὸν σκίμποδα ἴσως ἐκεῖνον ἔκειντο, ὥς τις ἄθικτος παρακαταθήκη, *αἱ βλαῦται*, ἤτοι τὰ ὑποδήματα (δ) τοῦ Σωκράτους,

(γ) Εὐριπ. 'Ηρακλεῖδ. στ. 477.

(δ) Βλαύτη· εἶδος ὑποδήματος. Σουΐδας.

ἅπερ σπανιώτατα ἐφόρει (Πλ. Συμπ. 174 A), τὸν δὲ πλείονα χρόνον διετέλει ἀνυπόδητος. 'Εν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος 229 A λέγει ὁ Φαῖδρος πρὸς Σωκράτην: «εἰς καιρὸν, ὡς ἔοικεν, ἀνυπόδητος ὢν ἔτυχον· *σὺ μὲν γὰρ δὴ ἀεί*». Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τούτου τοῦ χωρίου, ἀνυπόδητοι ἐπορεύοντο καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὄχι ἄποροι (Böckh ἔ. ἀν. σ. 160 σημ.).

§ 4.

Οὕτω λοιπὸν εἶχεν ἡ οἰκία τοῦ Σωκράτους κατά τε τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν καθ' ὅσον μανθάνομεν ἐκ τῶν ἀρχαίων. Αἱ ὀλίγαι αὗται εἰδήσεις μαρτυροῦσι τὴν μικρότητα καὶ τὴν εὐτέλειαν αὐτῆς καὶ τὴν μεγάλην φιλοσοφικὴν λιτότητα τοῦ Σωκράτους. Τοιαύτη δὲ οὖσα ἡ οἰκία, ἀναγκαίως ἦτο ἐλαχίστης ἀξίας· ἐν τῷ τοῦ Ξενοφῶντος Οἰκονομικῷ (II, 3) λέγει αὐτὸς ὁ Σωκράτης: «ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ ἀγαθοῦ ὠνητοῦ ἐπιτύχοιμι, εὑρεῖν ἄν μοι *σὺν τῇ οἰκίᾳ* καὶ τὰ ὄντα πάντα πάνυ ῥᾳδίως πέντε μνᾶς». Πέντε μναῖ ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 125 τάλληρα· ἐπειδὴ δὲ τοσούτου ποσοῦ ἐτιμᾶτο πᾶσα ἡ περιουσία τοῦ Σωκράτους, ἕπεται ὅτι ἡ οἰκία αὐτοῦ ἤξιζε τρεῖς μόνον μνᾶς (75 τάλληρα), τὴν ἐλαχίστην τιμὴν 'Αττικῆς οἰκίας (ε). 'Εντεῦθεν δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ λοιπὴ περιουσία τοῦ Σωκράτους ἦτο ἀξία πεντήκοντα μόνον ταλλήρων (2 μνῶν)· τοῦτο ὅμως ἀποβαίνει σχεδὸν ἀπίστευτον, διότι τότε πῶς ἐτρέφετο αὐτὸς, ἡ Ξανθίππη (ς) καὶ οἱ τρεῖς παῖδες αὐτοῦ; 'Ομολογεῖται ὅμως ὅτι ὁ Σωκράτης διετέλει ἐν *μυρίᾳ*, ὡς αὐτὸς λέγει (Πλ. 'Απολ. 23 c) πενίᾳ, ἣν κυρίως παρῆγεν ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ ἐν γένει ὁ φιλοσοφικὸς βίος αὐτοῦ.

'Εν 'Αθήναις τῇ 6 Φεβρουαρίου 1878.

Σ. Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

(ε) 'Η τιμὴ τῶν ἐν 'Αθήναις οἰκιῶν ἀνέβαινεν ἀπὸ τριῶν μέχρις 120 μνῶν ἤτοι 3000 ταλλήρων (Böckh, ἔ. ἀ. σελ. 94).

(ς) 'Η εἴδησις ὅτι ὁ Σωκράτης ἔλαβε βραδύτερον καὶ δευτέραν γυναῖκα, τὴν Μυρτὼ, ἐξηλέγχθη ἤδη ψευδής. Ἴδε Stallbaum εἰς Πλάτ. Φαίδωνα 116 B.

Η ΠΑΡΑ ΤΗι ΘΗΡΑι ΕΚΡΗΞΙΣ ΤΟΥ 1650.

Ὁ ἡφαίστειος γίγας ὁ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἐν χρόνοις ἀμνημονεύτοις τὴν νῆσον Θήραν ἀνυψώσας, ὁ δι' ἐπανειλημμένων ἐκρήξεων ταύτην μεγεθύνας, εἶτα δὲ τὸν κῶνον καὶ μέγιστον αὐτῆς μέρος καταποντίσας, καὶ ἐκ τῆς οὕτω διανοιγείσης ἀβύσσου τὴν ἀνάδυσιν νέων νησίδων ἐπενεγκών, μετὰ ὀγδοηκονταέτη περίπου ἀνάπαυλαν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Μικρᾶς Καμένης, καταλιπὼν τὸ τέως θέατρον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, τὸν τῆς Θήρας κόλπον, πέραν τῆς ΒΑ. αὐτῆς ἀκτῆς καταπληκτικὰ ἐξεδήλωσε φαινόμενα, πολλῷ μὲν καταπληκτικώτερα τῶν ἀναφερομένων περὶ τῶν ἄλλων ἐκρήξεων, οὐχ ἧττον ὅμως ἐκείνων πιθανά (1).

Τῷ 1649 ἤρξαντο προσβάλλουσαι τὴν νῆσον σεισμῶν δονήσεις τοσούτῳ ἰσχυραί, ὥστε οἱ κάτοικοι ὑπὸ τρόμου καταληφθέντες, διενοοῦντο, ἵνα ἀλλαχόσε πρὸς ἀσφάλειαν ἀποδημήσωσιν. Αἱ δονήσεις πολλῷ σφοδρότεραι ἐπανελήφθησαν τῷ ἐπιόντι Μαρτίῳ 1650, πολλαὶ οἰκίαι διερράγησαν, καὶ βράχοι ἐκ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου ἀπορρώγων ἀποσπασθέντες, κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἅμα τούτοις αὐχμὸς καὶ νηνεμίαι ἐπῆλθον τοσούτῳ

(1) Αἱ ἐκτενέστεραι τῶν περισωθεισῶν ἡμῖν περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης περιγραφῶν εἰσι δύο, ἡ μὲν ἑλληνιστί, ἡ δὲ γαλλιστὶ γεγραμμένη. Ἡ ἑλληνικὴ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Διήγησις πανωφέλιμος, ὁποῦ ἔδειξεν ὁ πανάγαθος Θεὸς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν κατοικούντων ἐν τῇ νήσῳ Σαντορήνῃ»· ἐδημοσιεύθη δὲ ἐν τῇ ὑπὸ Ἀνσέλμου ἐκδιδομένῃ τῷ 1837 «Ἀνθολογίᾳ τῶν κοινωφελῶν γνώσεων» (φυλλ. Μαρτίου, σελ. 50 κ. ἑ.) ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ κ. Βούρου, ὃς εὗρε τὸ χειρόγραφον ἐν Νάξῳ. Ὁ ἀνώνυμος ταύτης συγγραφεύς, μάρτυς αὐτόπτης τῆς ἐκρήξεως, ἦν Θηραῖος ἐκ τοῦ χωρίου Πύργου, ἴσως ἱερωμένος· ἡ δὲ περιγραφὴ φέρει μορφὴν ὁμιλίας παραινετικῆς. —Ἔμμετρος ταύτης παράφρασις μετὰ θρησκευτικῶν προσθηκῶν ἐδημοσιεύθη ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1770 ὑπὸ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε, ἐν τῇ Χρηστοηθείᾳ αὐτοῦ, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς στίχους·

Ὅστις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ τί εἶναι δὲν ἠξεύρει,
Ἀνάγκη νὰ τὸν φοβηθῇ ἐδῶ καὶ νὰ τὸν εὕρῃ.

Ἡ δὲ γαλλικὴ περιγραφὴ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἐν Θήρᾳ διαμένοντος τότε

μακραί, ὥστε τῶν ἀνεμομύλων οὐκέτι ἀληθόντων, τὸ ἄλευρον ἐξέλιπε καὶ λιμὸς ἠπείλει τοὺς κατοίκους. Βραχεῖα τῶν δονήσεων διάλειψις ἀνεπτέρωσε μικρὸν τὰς τῶν Θηραίων ἐλπίδας· ἀλλὰ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον βιαιότεραι αὗται καὶ συνεχέστεραι ἐπαναληφθεῖσαι, πρὸς τῇ Θήρᾳ ἁπάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου συνεκράδαναν· συνωδεύοντο δὲ ὑπὸ ὑποχθονίων μυκηθμῶν τοσούτῳ ἰσχυρῶν, ὥστε καὶ οἱ μάλιστα γενναῖοι κατελήφθησαν ὑπὸ δέους.

Ἐνῷ δὲ τέως οὐδαμοῦ τῆς Θήρας καὶ τῶν πέριξ ἐξεδηλώθη ἐντοπίσεως ἡφαιστείας ἐνεργείας φαινόμενον, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐν ἀποστάσει μιλίων τινῶν ἀπὸ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Κουλούμβου, ἐν ἀρχῇ μὲν παρετηρήθησαν πρασινόχροα τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, εἶτα δὲ ἐφάνη ἅλως ὡσεὶ χιὼν λευκοτάτη. Καί τινες μὲν ἐπίστευσαν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἦν τοῦτο ἢ ἄκρας νηνεμίας φαινόμενον· ἀλλ' ὅσοι ἐγνώριζον ὅτι καὶ ἄλλοτε ἡφαίστεια φαινόμενα παρὰ τῇ Θήρᾳ ἐφάνησαν, ἐκ τῶν τότε παρομαρτημάτων εἴκασαν ὅτι ἡ ἀναφανεῖσα ἅλως, νέας ἐκρήξεως πρόσημον, ἐδήλου τὴν κορυφὴν ξηρᾶς ἐκεῖ τέως λεληθότως ἀναδυομένης. Καὶ ὄντως· ἦν ἔτι 27 Σεπτεμβρίου, ὅτε σεισμὸς παλματίας τοσούτῳ βίαιος ἐπῆλθεν, ὥστε αἱ οἰκίαι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αὐτοπτῶν, ὡς πλοῖα ἐφέροντο ὑπὸ κλύδωνος πληττό-

Ἰησουΐτου πατρὸς Ῥιχάρδου καὶ ἐδημοσιεύθη μικρὸν μετὰ τὴν ἔκρηξιν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Relation de ce qui s'est passé du plus remarquable à Saint-Erini. A Paris 1657». Πλὴν τοῦ συγγράμματος τούτου σύντομον διήγησιν τοῦ πατρὸς Ῥιχάρδου περιέχει τὸ «Mundus subterraneus Athanasii Kircheri» lib. IV., p. 182.

Ὁ Pègues (Histoire et phénomènes du volcan et des îles volcaniques de Santorin etc., chap. VI) ἀναφέρει καὶ τρίτην ἰταλιστὶ γεγραμμένην περιγραφήν, ἄλλοθεν ἄγνωστον ἡμῖν.

Πλὴν τῶν ἄνω ὁμιλεῖ ἐν παρόδῳ περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ὁ Thevenot ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Relation d'un voyage fait au Levant, 1665» p. 203-4, καὶ ὁ Κρὴς Τζάννες Μπουνιαλῆς ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου. Ἐνετίῃσιν αχπά», σελ. 205.

Ὅσα δὲ γνωρίζομεν, παρ' ἄλλων ἀναφερόμενα, περὶ τῆς ἐκρήξεως ταύτης εἰσὶν ἐλαχίστης ἀξίας.

μενα, ὡς κάλαμοι ὑπὸ ἀνέμων μαστιζόμενοι· ἅμα δὲ ἐκ τῆς ἀλωειδοῦς ξηρᾶς λάμψεις καὶ στῆλαι πυκνοτάτου ἀτμοῦ οὐρανομήκεις ὑψοῦντο, αἵτινες, ἐπὶ μικρὸν διασκεδαζόμεναι, ὑφ' ἑτέρων ἠκολουθοῦντο, καὶ ὑπὸ βαρυτάτης ὀσμῆς συνωδεύοντο, ἣν αἱ αὖραι, καίτοι ἄπνοοι ὅλως, ἀνά τε τὴν νῆσον καὶ ἀνὰ πᾶν τὸ Αἰγαῖον ἐν τάχει διέχεαν. Ἀνοιγείσης ἤδη ὁδοῦ τῇ τῶν ἐγκάτων ἐνεργείᾳ, αἱ σφοδραὶ δονήσεις, αἱ ἐκ βάθρων σείουσαι τὴν Θήραν, ἐγένοντο ἀσθενέστεραι· ἀλλ' ἡ σφοδρότης τῶν τοπικῶν φαινομένων οὐδαμῶς παρέσχεν ἠρεμίαν τῇ ἡφαιστοπλήκτῳ ταύτῃ νήσῳ. Τῇ ἐπιούσῃ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡφαιστείου ὑπῆρξεν ἐντονωτάτη, νέφη ἀτμοῦ ἀναφυσώμενα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν, βαθύτατοι κρότοι ἠκούοντο, καὶ μύδροι ἄπειροι ἐξεσφενδονίζοντο εἰς τὰ πέριξ. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν οὐδὲν σχετικῶς πρὸς τὰ κυοφορούμενα ἀδήλως. Τῇ ἐπιούσῃ, τῆς γῆς ἅμα τρεμούσης καὶ τῆς θαλάσσης μανιωδῶς μυκωμένης, φοβερώτατον παρέστη θέαμα. Φλόγες ζωηρόταται ἀνεφάνησαν ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου, μέλανα καὶ πυκνότατα νέφη ὑπὸ μορφὰς πολυκεφάλων δρακόντων ἀνέθρωσκον, λαμπηδόνες δίκην ἀστραπῶν καὶ κεραυνοὶ κατὰ πᾶσαν φορὰν διηυλάκιζον τὸν οὐρανόν, βράχοι πυριφλεγεῖς εἰς μέγιστον ὕψος καὶ μεγάλας ἀποστάσεις ἐξεσφενδονίζετο, καὶ κρότοι ἰσχυρότατοι ὡσεὶ μυρίων ἅμα κροτούντων τηλεβόλων ἠκούοντο (2). Συγ-

χρόνως ἡ θάλασσα λάβρως κατὰ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου ἐπέδραμε, καὶ μακρὰν καταλιποῦσα τὰς τέως κυματωγάς, εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν τὰς πεδιάδας κατέκλυσε, πᾶν τὸ προστυχὸν δένδρα καὶ ζῶα παρέσυρε, ναοὺς κατηδάφισε, καὶ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἁγίου Στεφάνου, ὅπου δύο ἀρχαίων πόλεων ἐρειπιῶνες ὑπὸ τὰς τῶν ὑδάτων ἐλάνθανον ἐπιχώσεις, παρασύρασα ταύτας, πολλὰ τῶν ἐκεῖ λειψάνων ἀπεκάλυψε (3).

---

(2) Κατὰ τὴν διήγησιν Τζάννε τοῦ Μπουνιαλῆ (Διήγησις τοῦ ἐν Κρήτῃ πολέμου, σελ. 205) συγχρόνως τῇ ἐν Θήρᾳ ἀναφανείσῃ ἡφαιστείᾳ ξηρᾷ ἑτέρα ἐν Μήλῳ ἀνεφάνη· κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν ἀμφοτέραις ἐγένοντο ἐκρήξεις. Παρατίθεμεν μέρος τῆς περιγραφῆς, κυρίως ὡς δεῖγμα τῶν τότε προλήψεων·

Τότες τὰ κάστρη ἀρχίζουσι πόλεμον μοναχά τως,
καὶ χάνετον ἡ θάλασσα καὶ φαίνετον ὁ πάτος.
Κ' ἀποὺ τὴ Μῆλο ἤρχοντα φωτιαὶς 'ς τὴ Σαντορήνη,
καὶ πάλε ἐρρίκταν ἀστραπαὶς 'ποῦ τὸ κισσῆρι· ἐκίνει
ν' ἀστράπτῃ ὁ κόσμος μὲ βρονταὶς καὶ νὰ παρακουνιέται
ἡ Κρήτης καὶ τὸ πέλαος δίχως ἀφροὺς νὰ σειέται·
κι' ὥραις ἐφύρα μοναχὴ καὶ εἰς ὥραις νὰ πληθαίνῃ,
κι' ἀπὸ τὰ τείχια ἤρχασι σὰν ὁ ἐχθρὸς νὰ μπαίνῃ,
ἐπλήθαινε καὶ γιάγερνε δίχως ἀνέμου χάρι,
καὶ τὰ καράβια ἔσερνε 'ς τὰ βάθη της νὰ πάρῃ.
. . . .
Καὶ κάτεργα δαιμονικὰ εἴδασι καὶ προβαίνου,
Σὰν νά 'θελέ των ἀπαρθενᾶ ἐκεῖ λουμπάρδαις σέρνου,
Κ' εἰς τὸ καστέλλι σίμωσαν γιὰ νὰ τὸ πολεμήσουν,
Καὶ λουμπαρδιαὶς τοῦ σύρασι ὀγιὰ νὰ τὸ βουλήσουν,
Κ' ἀπῆτις τὸ νικήσανε κι' ἀπῆς ἐπαραδόθη,
Ἀπὸ τὸν πάτο τοῦ γιαλοῦ ὅλο ἐξερριζώθη.

Ὁ δὲ πατὴρ Ῥιχάρδος, πολλῷ ἀξιοπιστότερον περιγράφει τὴν ἔκρηξιν ταύτην οὑτωσί (σ. 418)·
«...dautant que la mer meugloit, la terre trembloit, et l' air paraissoit tout en feu: parce que ces vapeurs ensoufrées, qui poussées des feux sous-terrains sortoient de la mer comme des nuées noires, et se portoient en haut; lors qu' elles arrivoient à la moyenne region de l' air, elles prenoient feu, et le tout se tournoit en esclaires, en foudres, et en autres figures. Vous eussiez veu des serpens voler, des lances et des espées esclater, des torches ardentes voltiger.» Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὡς κεραυνῶν, μέρος ἦσαν ὄντως κεραυνοί, ὡς ἄλλοθεν δείκνυται. Κατωτέρω ἐπιπροστίθησιν ὅτι πολλοὶ τῶν εἰς Θήραν ἐκσφενδονισθέντων βράχων ἦσαν τοσούτῳ μεγάλοι, ὥστε οὐδ' ὑπὸ 50 ἀνθρώπων μετεκινοῦντο.

(3) Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ὡς ἡ ζῶσα παράδοσις ἀναφέρει, ἡ κατὰ τὰ παράλια κράσπεδα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τέως ὑπάρχουσα δίοδος μεταξὺ Περήσσης καὶ Καμαρίου. Τὴν δίοδον ταύτην μετὰ πιθανότητός τινος (βεβαίως οὐ μεγίστης) ὑποδηλοῖ καὶ ἡ τοπωνυμία Π ε ρ ῆ σ σ α, παραχθεῖσα ἴσως ἀπὸ π ε ρ α σ j α κατὰ μετατροπήν, ἧς ἀνάλογα παραδείγματα ἔχομεν πολλά.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω, αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἄπαυστοι δονήσεις ἔσχον οὐχὶ ἀσήμαντα ἀποτελέσματα. Ὑπὲρ τὰς διακοσίας οἰκίας, καίτοι πᾶσαι θολωταί, διερράγησαν· πλείονες τῶν πεντήκοντα κατέπε-

Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ τῆς ἡφαιστείας ἐνεργείας ἐγένετο ἐπαισθητὴ οὐ μόνον ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶν τὸ Αἰγαῖον. Ἐν Ἴῳ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης περὶ τοὺς 60 πόδας ὑψώθησαν, ἐν Σικίνῳ προὐχώρησαν πλέον τῶν 350 ποδῶν εἰς τοὺς ἀγρούς· ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ ὁμοίως ἐγένοντο πλήμμυραι, καὶ τοσούτῳ ἡ θάλασσα ἐταράσσετο, ὥστε τὰ πλοῖα ἐν τοῖς λιμέσι σφοδρῶς συνεκρούοντο, καὶ δύο μεγάλα σκάφη καὶ πλείονα ἐλάσσονα κατασυνετρίβησαν. Οἱ δὲ γενόμενοι κρότοι τοσούτῳ ἦσαν ἰσχυροί, ὥστε ἄχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἠκούσθησαν· ἐν δὲ τῇ Χίῳ, πιστεύσαντες οἱ κάτοικοι ὅτι ἐγγὺς ὁ ἐνετικὸς καὶ τουρκικὸς στόλος ἐναυμάχει, ἐπὶ ὑψηλῶν ἀνέβησαν μερῶν, ἵνα γένωνται θεαταί. Πλὴν τούτων ἡ ἀφθόνως ἀποπεμπομένη κίσσηρις ὑπὸ τῶν κυμάτων ἄχρι τῶν ἀπωτάτων ἤχθη ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου, τοὺς πλείστους λιμένας πληρώσασα καὶ τὸν πλοῦν μικρῶν σκαφῶν διακωλύουσα. Ἐπειδὴ δὲ ἦν γνωστὸν ὅτι μόνον ἐν Θήρᾳ κίσσηρις ἀφθόνως ὑπῆρχεν, ἐπίστευσαν πανταχοῦ, ὅτι ἡ νῆσος αὕτη κατεποντίσθη· κούφη δὲ ἡ κίσσηρις, ἐπιπλεύσασα, ὑπὸ τῶν κυμάτων διεσκεδάσθη.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς Θήραν. Τὰ φαινόμενα τῆς ἡμέρας ταύτης τοσούτῳ φοβερὰν ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν, ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων οὐδαμῶς ἐπίστευον πλέον, ὅτι πρόκειται περὶ φυσικῶν φαινομένων, ἀλλὰ περὶ ἐνεργειῶν ὄντων ὑποχθονίων· πολλοὶ δὲ δι' ὑπέρμετρον φαντασίαν ἐν μέσῳ τῶν ἀτμῶν καὶ τῶν λάμψεων, ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ταράχου, ἐβεβαίουν ὅτι εἶδον τῆς κολάσεως δαίμονας. Ἀφ' ἑτέρου τὰ γενόμενα εἰς τοσαύτην περιήγαγον τοὺς Θηραίους ἀπόγνωσιν, ὥστε ἐξ ἴσου ἐθρήνουν ὡς νήπια, καὶ ὡς γυναῖκες ἐκόπτοντο, οἵ τε δειλότατοι καὶ οἱ γενναιότατοι τέως. Καὶ ἐνῷ ἐν ἀρχῇ τῶν δεινῶν καὶ οἱ ἥκιστα ἀπιστοῦντες περὶ τὰ θεῖα, καὶ οἱ μάλιστα πεποιθότες εἰς τὸ μοιραῖον καὶ ἀναπότρεπτον τῶν φαινομένων τῆς φύσεως εὐλαβὲς ἔκλινον γόνυ, ῥύστην τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι· ἤδη πάντες ἀπέλπιδες παρ' ἀλλήλων ᾔτουν συγγνώμην καὶ συνεχώρουν ἀλλήλοις, καὶ ἡ μήτηρ ἔσφιγγεν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ ἑαυτῆς τέκνον, ὡς δι' ὑστάτην φοράν, καὶ ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν περιεπτύσσετο, καὶ ὁ συγγενὴς τὸν συγγενῆ, καὶ πάντες πρὸς βέβαιον ἡτοιμάζοντο θάνατον.

σον· τὸ ὄρος τοῦ Ἡμεροβιγλίου, μικρὸν βορειότερον κείμενον τῆς νῦν πρωτευούσης τῆς Θήρας, διερράγη· βράχοι δ' ἔκτοτε καθ' ἑκάστην ἐκρημνίζοντο εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἀλλὰ μετὰ τὰ καταπληκτικὰ φαινόμενα, ἅπερ ἐξεδηλώθησαν δι' ὅλης τῆς Κυριακῆς, βραχεῖα περὶ τὴν ἑσπέραν ἐγένετο αἰθρία, τὰς τῶν κατοίκων ὀδύνας ἀνακουφίσασα (4). Ἐπελθούσης ὅμως τῆς νυκτός, βαρεῖα αὖθις θείου ὀσμὴ διεχύθη δι' ἁπάσης τῆς νήσου· περὶ τὸ μεσονύκτιον ζωηραὶ λάμψεις ἐξέλαμψαν ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου καὶ μυκήματα ἰσχυρὰ ἐπανελήφθησαν. Τῇ ἐπαύριον αἱ θειώδεις ἀναθυμιάσεις οὐ μόνον οὐδαμῶς ἠλαττώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀφθονώτεραι ἐγένοντο. Ἐπιστρέφοντες τότε ἀπὸ λιτανείας οἱ κάτοικοι, περίεργον εἶδον θέαμα ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν. «Ἐπήγαμεν, διηγεῖται ὁ ἀνώνυμος τῆς ἐκρήξεως μάρτυς, ἐπήγαμεν μέσα εἰς τὰ σπίτια καὶ ηὕραμεν ὅλα τὰ ἀσήμια καὶ χρυσάφια ἄλλης λογῆς. Πρᾶγμα ἐξαίσιον! μέσα εἰς ταὶς κασσέλαις κλειδωμέναις νὰ ἔμπῃ τὸ κακὸ ἐκεῖνο, νὰ φαίνωνται τὰ ἀσήμια ὡσὰν χαλκώματα καὶ τὸ χρυσάφιον ἔγεινε μαῦρον ὡσὰν σίδερον σκουριασμένον, ὁμοίως καὶ τὰ εἰκονίσματα ἔγειναν ὡσὰν καμένα. Τὸ χάλκωμα καὶ ὁ μπροῦντσος ἔγειναν ὡσὰν μολύβιν καὶ ὅπου ἦτο τοιχίον καινούριον ἔγεινε πράσινο ὡσὰν τάφιν.» (5)

(4) Ὁ Θηραῖος αὐτόπτης διηγεῖται ὅτι τότε μεγίστη εὐωδία διεχύθη ἐφ' ἁπάσης τῆς νήσου· «Μᾶς ἔστειλε, λέγει, (ὁ Χριστὸς) εἰς δύο ὥραις τῆς νυκτὸς μίαν εὐωδία ὡραιοτάτη, μεγάλη καὶ θαυμαστή, καὶ ἐγέμισεν ὅλα τὰ καστέ[λλια] ... Ἄχτα τί εὐωδία λογιάζετε καὶ νὰ ἦταν;.. καὶ ἂν εἴπω πῶς ἦτον σὰν καμιᾶς λογῆς μυρωδία ἐπίγειος, θέλω ψευστῆ, διατὶ αὐτήνη ἀπὸ μερτζουβὶ ἢ καὶ μόσχον δὲν ἦτον τίποτης.»

(5) Οὐ μόνον ἐν Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, πρότερον ἔτι, ἐπέδρασαν τὰ ἐκπεμφθέντα ἀέρια ἐπὶ τῶν μετάλλων. Ὁ Thevenot, ὁμιλῶν περὶ τοῦ κρότου, ὃς ἠκούσθη τῇ κυριακῇ ἐν Χίῳ, προστίθησι· «Cette in-

'Αλλ' ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀναθυμιάσεων οὐδαμῶς περιωρίσθη ἐπὶ τῶν μετάλλων. Τῇ ἐπιούσῃ οἱ κάτοικοι ἤρξαντο αἰσθανόμενοι σφοδρότατον ἄλγος κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μετ' ἀπαύστου δακρυρροίας, καὶ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ τὴν ὅρασιν ἀπέβαλον πάντες. «Ὅλοι μας ἐτυφλώθημεν, διηγεῖται ὁ αὐτός, μικροί τε καὶ μεγάλοι, ἱερεῖς καὶ λαϊκοί, γυναῖκες καὶ παιδία. . . . Ὅλοι ἐκλαίγαμεν θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, διότι ἔτρεχαν τὰ ὀμμάτιά μας δάκρυα πολλά. Εἰς τόσον ὁποῦ ἐπαντονάρχμεν ὅλοι μας τὴν ζωὴν καὶ ἐπαρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν λογιάζοντας πῶς δὲν θέλομεν ἰδεῖν πλέον τὸν ἥλιον οὐδὲ τὸν κόσμον. . . Ἔτσι ἐπεράσαμεν οἱ ταλαίπωροι τυφλοὶ καὶ ὀδυρόμενοι ἕως τὴν τρίτην καὶ [ἠκολού]θει ἕως τὴν τετράδην· καὶ ὅποιος ἤθελεν ἔβγει ἀπὸ τὸ σπίτιν του δὲν ἔβλεπε πλέον νὰ τὸ εὕρῃ καὶ ἔπερνε ἄλλον ὁποῦ τοῦ ἦτονε συνεπερασμένον τὸ κακὸν καὶ τὸν ἔπερνε καὶ τὸν ἐπήγαινεν εἰς τὸ σπίτιν του. . . »

Καίτοι δὲ ἡ ἐπελθοῦσα ὕφεσις ἐδείκνυ, ὅτι οὐδὲν δεινὸν ἠπειλεῖτο πλέον, οὐχ ἧττον ἐγένετο ἔτι ἡ ἔκρηξις συμφορῶν τινων πρόξενος. Δεκεμβρίου ἀρχομένου, πλοιάρια δύο Θηραίων, ἐξ Ἀμοργοῦ ἱστία ἀναπετάσαντα, ἔπλεον εἰς Θήραν. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ηὐπλόουν· ἀλλ' ὁπόταν οὐ μακρὰν τοῦ ἡφαιστείου εὑρίσκοντο, δυσμενεῖς πνοαὶ πρὸς τὰς ἐκεῖ ἀναθυμιάσεις τὸ ἕτερον τούτων ἀπέωσαν· πάντες δὲ τότε οἱ τοῦ πληρώματος λιπόθυμοι ἔπεσον, καὶ ἄφυκτος αὐτοὺς περιέμενε θάνατος, εἰ μή, τινὸς τούτων μετὰ μικρὸν συνελθόντος, οἱ λοιποὶ ἐπαναχθέντες εἰς τὴν ζωήν, μακρὰν τῶν ἀτμῶν τὸ ἑαυτῶν πλοῖον ὡδήγουν. Καὶ οὗτοι μὲν ἠγνόουν τὴν τύχην τοῦ συμπλέοντος

---

fection s'estendit aussi loin que le bruit qui l'avoit précédé, car non seulement dans cette isle, mais mesme à Chio, et à Smyrne tout l'argent devint rouge, soit qu'il fut dans les coffres ou dans les poches, et nos Religieux demeurans en ces lieux-là me dirent que tous leurs calices en estoient devenus rouges. Au bout de quelques jours cette infection se dissipa, et l'argent reprit sa première couleur».

σκάφους, ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας εἶδον αὐτὸ ἐξ Ἴου ἀκίνητον ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους· καὶ ἐπίστευσαν μὲν ἐν ἀρχῇ ὅτι, καίπερ πλησίστιον, ἥκιστα ἐχώρει πρὸς τὰ πρόσω διὰ τὸ ἄκρον τῆς νηνεμίας· ἀλλ' ὁπόταν μεθ' ἡμέρας ἀκίνητον πάντοτε παρετήρουν, τινὲς διὰ λέμβου ἐκεῖσε προσπελάσαντες, πάντας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ εὗρον νεκρούς, ἕκαστον κατέχοντα τὴν ἑαυτοῦ θέσιν, παρὰ τῷ οἴακι, παρὰ τῇ κώπῃ ἢ ἄλλῳ τινὶ ὀργάνῳ, καὶ εἰς Ἴον μετενεγκόντες, ἔθαψαν ἐκεῖ.

Ταῦτα ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν φοβερὰν ἔκρηξιν τῆς Κυριακῆς.

'Αλλὰ τῆς τέως ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι ἐκδηλωθείσης σφοδροτάτης ἐνεργείας, οἱονεὶ ἐκλυσάσης τὰς τοῦ ἡφαιστείου δυνάμεις, τὰ τούτου φαινόμενα ἀσθενῆ καὶ διαλείποντα κατέστησαν, δονήσεις ἐπήρχοντο, ἀλλ' ἀσθενέσταται, αἱ λάμψεις ὀλιγαυγεῖς εἰς μέτριον ὕψος ὑψοῦντο· ἀντὶ δὲ τῶν προτέρων καταπληκτικῶν μυκηθμῶν βαιὰ μόνον ἑκάστοτε ἠκούετο βοή. 'Αλλ' ὅμως ἴχνη ζωῆς ἐσώζοντο ἔτι. Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἐπανελήφθησαν αὖθις οἱ σεισμοί· τῇ δὲ 4 Νοεμβρίου, ἐνῷ οἱ ἀγρόται ἀπὸ τοῦ τρόμου συνελθόντες, εὑρίσκοντο ἠσχολημένοι ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ πολλοὶ κατὰ τὰς παρηφαιστείους τῆς Θήρας παραλίας, αἴφνης μέλαν καὶ πυκνότατον νέφος ὑψώθη ἀπὸ τοῦ κρατῆρος, ὅπερ ὑπὸ ζόφου τὰ πάντα ἐκάλυψε, καὶ βαρυτάτην ἐπέχυσε πέριξ θείου ὀσμήν. Ὑπὸ τῶν ἀερίων καταληφθέντες οἱ ἐγγὺς ἀρόται, πολλοὶ ἔπεσον λιπόθυμοι, εἴκοσι δ' ἐξέπνευσαν παραυτα.

Μακρὰ εἶτα ἠκολούθησεν ὕφεσις. Καὶ αὖθις μὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἡ θάλασσα ὑπὸ μικροῦ ἐταράσσετο σάλου, καὶ ἐπὶ μικρὸν κατὰ τῶν ἀκτῶν, πλὴν βραδυκύμων, ἐφέρετο, καὶ ἰσχυραί τινες δονήσεις ἐπῆλθον, καὶ ἀμυδραί τινες λάμψεις ἐφάνησαν· ἀλλὰ τὰ φαινόμενα ταῦτα ἦσαν ὅ τι διὰ τὸν ἐκπνέοντα αἱ ὕσταται τῆς ζωῆς ἀναλάμψεις. Τῇ 6 Δεκεμβρ. σχεδὸν τὰ πάντα ἐπαύσαντο, καὶ τὰ τέως ὑπέρυθρα ἢ πρασινόχροα τῶν πέριξ ὕδατα τὴν συνήθη ἀνέκτησαν χροιάν. Τοῦ ἔτους τελευ-

τῶντος, ὀλίγος ἀνεφάνη αὖθις ἀτμός, ἐλαφρόταται ἐγένοντο δονήσεις, εἶτα πᾶσα ἐνέργεια ἐξέλιπεν.

Ἐξέλιπε πᾶσα ἐνέργεια· ἡ δὲ ἐκεῖ ξηρά, ἡ μόλις ὑπὲρ τὰ κύματα ὑψωθεῖσα, πλὴν τὸ θέατρον καταπληκτικωτάτων φαινομένων γενομένη, μικρὸν καθιζήσασα, ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκρύβη τὰ ὕδατα· εἰρηναία δ' ἔκτοτε ὑπνώττει ἐκεῖ, ὅπου ταύτην εὑρίσκει βολίζων ὁ ναύτης (6).

Κ. Σ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ ΤΟΠΩΝ.

Πρὶν δώσωμεν καὶ σήμερον κείμενα ἐπιγραφῶν, λέγομεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφῶν πῶς ἐχώρησαν κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, καὶ τοῦτο ποιοῦμεν τόσον μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ ἀπὸ δύο ἐτῶν συνεχῶς ἐξακολουθοῦσαι αὗται ἀνασκαφαὶ πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως ἐσχάτως διεκόπησαν, ἀφοῦ καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκραν τῆς πέτρας τῆς Ἀκροπόλεως μικρὸν περιέκαμψαν, καὶ οὕτως ἔλαβεν οἷον τέλος τὸ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἔργον τῆς Ἑταιρίας καὶ δύναταί τις

(6) Περὶ τῆς ὑφάλου τοῦ Κουλούμβου ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας γειτνιαζούσας ἡφαιστείας νήσους σημειοῖ τὰ ἑξῆς ὁ Virlet d'Aoust ἐν τῇ «Histoire des Kaimenis»· «Il est à remarquer que si du Banc de Kolumbo, ou plutôt de l'île Amorgopoulo, située à 24 ou 25 kilomètres encore plus au nord-est, on fait passer une ligne par les Kaimenis et qu'on la prolonge vers le sud-ouest, elle va rencontrer à 25 et 26 kilomètres les ilots également volcaniques de Christiana (les anciennes Ascania). Cette ligne No 40o E. indique une fracture tout-à-fait parallèle à notre système dardanique, parallèle lui-même au grand cercle de comparaison des Alpes occidentales de M. Elie de Beaumont».

ἐπιθεωρῶν αὐτὸ νὰ ἀντιληφθῇ καὶ ἐκθέσῃ σχεδὸν ἐντελῶς τὰ οὐσιώδη πορίσματά του· διότι, ἂν καὶ ὑπολείπονται ἔτι μικραί τινες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνακαθάρσεις ἢ διευθετήσεις νὰ γίνωσι, δὲν παρακωλύεται ἡ τοῦ ὅλου ἀντίληψις. Καὶ τὰ μὲν παλαιότερα τῶν πορισμάτων, δηλ. τὰ μέχρι τέλους τοῦ 1877 καί τι πρός, ἐγένοντο ἤδη εἰς τὸ κοινὸν γνωστὰ παρὰ διαφόρων, γραψάντων ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς, μέλλουσι δὲ καὶ κατ' αὐτὰς νὰ γίνωσι γνωστότερα διὰ τῶν νῦν ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκτυπωθέντων Πρακτικῶν τῆς Ἑταιρίας. Τὰ νεώτατα δὲ πορίσματα, περὶ ὧν ἢ οὐδὲν ἔτι ἢ πάνυ βραχὺ ἐδημοσιεύθη, εἶναι τὰ ἑξῆς τρία.

Α'. Γενομένης ἀνακαθάρσεως ἐπιμελοῦς καὶ τελείας πρὸς νότον τοῦ νοτιωτάτου τῶν τέως γνωστῶν τοίχων τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου(*), ἐφάνησαν ἐναργῶς τὰ θεμέλια καὶ ἄλλου ἔτι παραλλήλου τοίχου, ἐξ οὗ δὴ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν ἐσυμπεράνθη, ὅτι ἦτό ποτε ἐκεῖ στοὰ μεγαλοπρεπής, ἰσομήκης τῷ τοίχῳ, ἀναπεπταμένη πρὸς νότον· ἐννοεῖται δέ, ὅτι μόνον τὰ θεμέλια αὐτῆς σώζονται καὶ ἄδηλον ὁποῖον ἆρά γε εἶχε τὸν ἀρχιτεκτονικὸν κόσμον. Ἄν τις εἰς ταύτην μᾶλλον τὴν στοὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν κατὰ μῆκος τῶν πωρίνων ἀψίδων, θελήσῃ νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τῆς πολυζητήτου Εὐμενείου, δὲν ἐναντιούμεθα.

Β'. Οἱ ἀνατολικῶς τοῦ θεάτρου μεγάλοι σωροὶ χωμάτων ἀφοῦ ἀπεκομίσθησαν, ἐφάνη ὁποῖοι ἦσαν τὸ πάλαι οἱ ἔξω τοῖχοι τῆς ὑποδομῆς τοῦ κοίλου αὐτοῦ, ὅλως δηλ. ἀλλοῖοι τῶν κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος. Εἶναι δὲ τοιοῦτο περίπου τὸ σχῆμά των, ὡς τὸ ἑξῆς πρόχειρον διάγραμμα δεικνύει, ἐν ᾧ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως καὶ τὸ πολὺ μεῖζον μῆκος τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολικῆς παρόδου.

(*) Ἐν τῷ ιά. τεύχει τῆς Ἀθηνῶν Ἀρχαιολ. ἐφημερίδος 6'. περιόδου (τοῦ ἔτους 1863) ὑπάρχει τὸ σχέδιον τοῦ θεάτρου. Ἐκεῖ ὁ τοῖχος οὗτος ἀτελῶς ὢν δεδηλωμένος (μάλιστα πρὸς ἀνατολάς, ἐπειδὴ τότε ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀνασκαφῇ ὅλος ὁ ἐκεῖ χῶρος,) ἔχει ἐπάνω του τὰ στοιχεῖα Ε, Ζ.

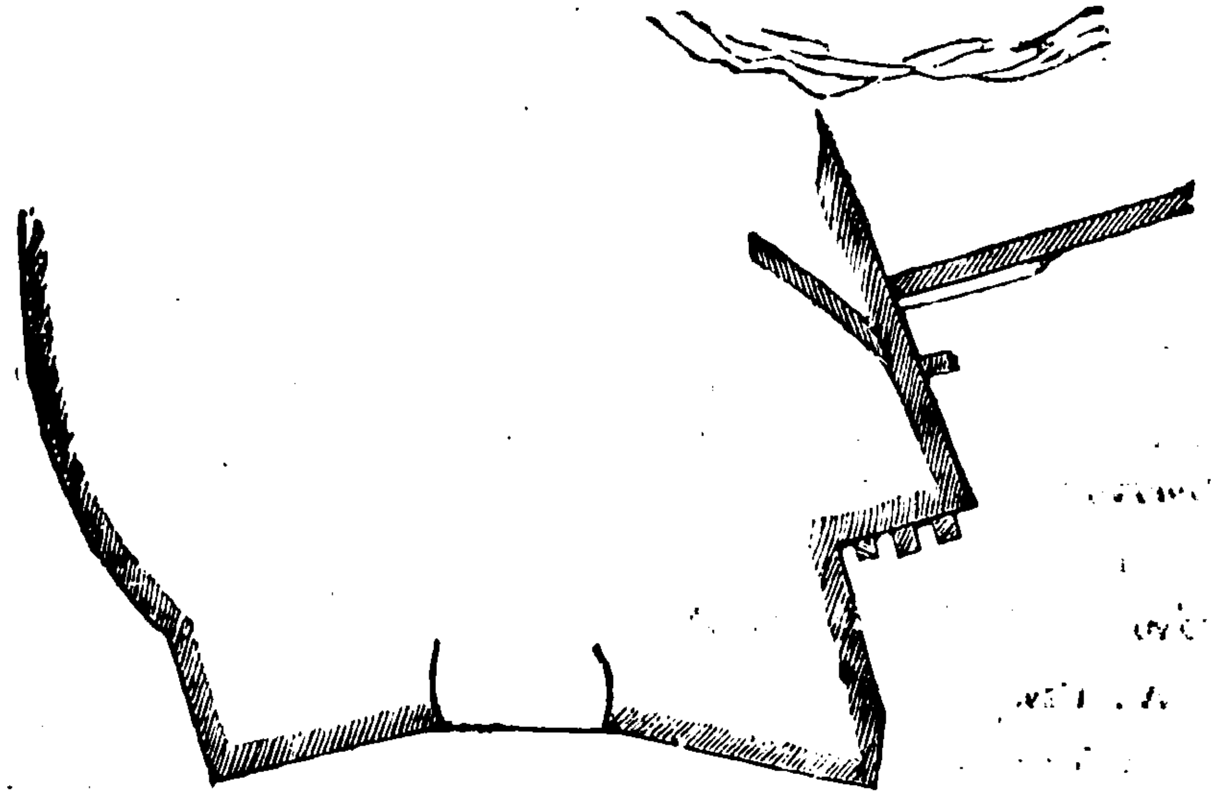

Καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο ὅτι εἶναι τῆς πρώτης οἰκοδομῆς κα οὐχὶ μεταγενεστέρας τινὸς τυχὸν μεταρρυθμίσεως ἢ ἐπισκευῆς, φαίνεται ἡμῖν βεβαιότατον, διότι καὶ τὸ εἶδος τῶν λίθων καὶ ἡ στερεὰ συναρμογή των καὶ τὰ πάντα τὸ μαρτυροῦσι. Λόγος τις δυσχωρίας βεβαίως ἐκίνησε τοὺς παλαιοὺς νὰ μὴ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐδῶ τὸ ἁπλοῦν σχέδιον τῆς δυτικῆς ὑποδομῆς.

Γ'. Ἀπωτέρω τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου πρὸς νότον καὶ δὴ ἐπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς νῦν δενδροφύτου λεωφόρου δι' ἀνασκαφῆς ἀνεφάνησαν πρῶτον μὲν διάφορα ὑδραγωγεῖα καὶ πλησιέστατα αὐτῶν ἓν ἐκ λίθων καὶ κεράμων ὀπτῶν τεχνηέντως ᾠκοδομημένον κτίσμα, ὅπερ ὁλόκληρον εἰσέτι δὲν ἀπεκαλύφθη, ἕνεκα τοῦ ἐκ τῆς λεωφόρου προερχομένου κωλύματος. Τὸ κτίσμα παρουσιάζει ἐν τῷ κέντρῳ μὲν ἑξάγωνον μετρίου μεγέθους δεξαμενήν, πέριξ δὲ τοῖχον χωρισμένον εἰς ἕξ, ὡς ὑποθέτομεν, ἀντιστοίχους ταῖς πλευραῖς τῆς δεξαμενῆς εἰσοχὰς κογχοειδεῖς, ὧν ἑκάστη πάλιν ἔχει ἀνὰ τρεῖς κόγχας ἤτοι νύμφας (niches) μεγέθους τόσου, ὅσον νὰ χωρῇ ἓν ἀνδρόμηκες ἄγαλμα. Στέγη ἢ θόλος τοῦ κτίσματος δὲν διεσώθη. Ποίων χρόνων καὶ πρὸς τί ἦτο ὡρισμένον τὸ κτίσμα, ἄδηλον. Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὰ πλησίον ὑδραγωγεῖα οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐφάνη σαφής. Ὅμως δὲ τὸ ὠνόμασάν τινες προχείρως Νυμφαῖον τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἄλλοι βαλανεῖον. Ἡ μέλλουσα δὲ ἀνασκαφὴ ἴσως δείξῃ τὸ ἀληθές. Ἰδοὺ τὸ σχῆμά του.

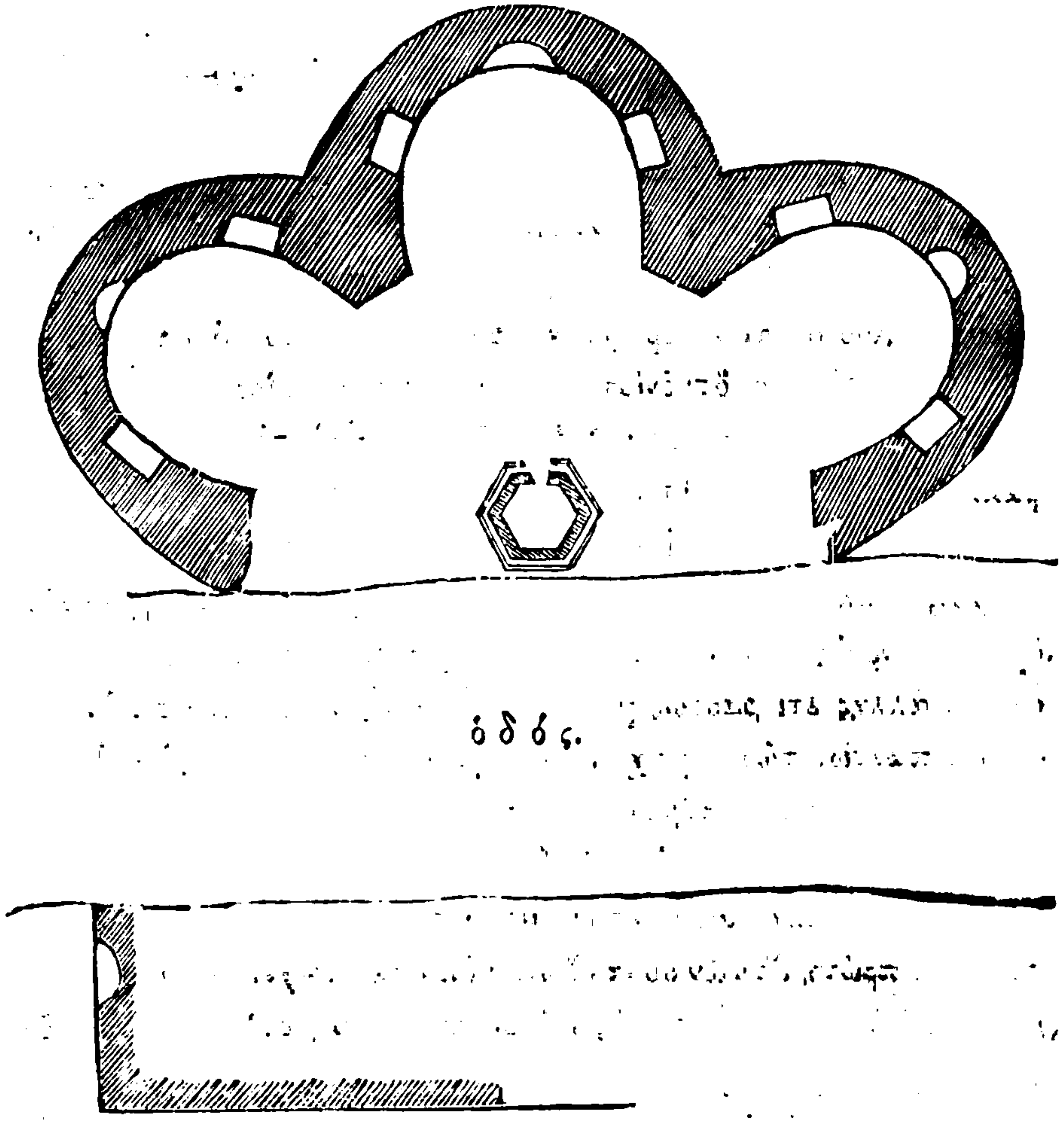

Κατὰ πάντα τὰ μέρη ταῦτα εὑρέθησαν διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα, γλυπτὰ ἢ ἐνεπίγραφα, ἀλλ' ὄχι τόσον πολλά, ὅσον κατὰ τὰ ἄλλα μέρη τὰ πρότερον ἀνασκαφέντα.

Μεταβαίνομεν τώρα εἰς τὰς ἐπιγραφάς.

Δεκαεννέα τεμάχια καταλόγου ποιητῶν κωμῳδίας καὶ ὑποκριτῶν εὑρέθησαν ἐντὸς διετίας κατὰ τὰς ἔσω καὶ ἔξω τοῦ Σερπεντζὲ ἀνασκαφάς. Ταῦτα σήμερον ἐκδίδοντες λέγομεν πρῶτον, ὅτι ἅπαντα εἶναι λίθου Πεντελησίου, δεύτερον δέ, ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ λίθου ἢ μᾶλλον τῶν λίθων, ὧν τὰ συντρίμματα ἔχομεν, ἦτο ἐπίμηκες ἐπιστυλιοειδὲς καὶ μετρίου ὕψους, μόλις 40 ἑκατοστῶν τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου. τόσου δὲ σχεδὸν καὶ πά-

χους. Πόσον δὲ εἶχε τὸ ὅλον μῆκος, ἄδηλον. Βέβαιον ὅμως, ὅτι τοὐλάχιστον δύο εἰμὴ καὶ πλείονες λίθοι παραλλήλως τεθειμένοι ἀπετέλουν τὸ μνημεῖον, καὶ ἄνω μὲν εἶχον λεπτὸν κυμάτιον, ὑποκάτω δ' εὐθὺς τὰ γράμματα εἰς πλείονας ἐν μετρίᾳ ἀποστάσει σελίδας (colonnes), αἱ ὁποῖαι ἦσαν στεναί, ὡς ἐν ἑκάστῳ στίχῳ μόνον ἓν ὄνομα ἀνδρὸς μετ' ἀριθμητικῶν ὀλίγων ψηφίων ἔχουσαι. Δύο δὲ τῶν τεμαχίων τούτων, τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Β καὶ Ρ, δεικνύουσιν, ὅτι ἐνίοτε οἱ στίχοι τῆς σελίδος, καίπερ βραχεῖς ὄντες, μετέβαινον ἐκ τοῦ ἑνὸς λίθου καὶ εἰς τὸν ἑπόμενον παραλλήλως, ἵνα ἀπαρτίσωσι τέλειον τὸ ὄνομα μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων. Κάτω οἱ λίθοι δὲν εἶχον οὐδένα ἀρχιτεκτονικὸν κόσμον, ἀλλ' ἦσαν ἁπλῶς ἐκεῖ ἀποκεκομμένοι κατὰ γραμμὴν ὁριζόντειον, ὡς τοῦτο ἐκ πλειόνων τεμαχίων δηλοῦται. Βεβαίως δὲ ἐπὶ ἄλλης ἔτι βάσεως μαρμαρίνης ἐδράζοντο, τοιοῦτοι ὄντες.

Ἐκ πάντων τῶν τεμαχίων δύο μόνας συστάδας ἠδυνήθημεν νὰ ἀπαρτίσωμεν, ἑκατέραν ἐκ δύο μόνων τεμαχίων, συναρμοζομένων κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραύσεων. Τὰ λοιπὰ δεκαπέντε τεμάχια, ὡς φαίνεται, δὲν συναρμόζονται, διότι ἐξέλιπον τὰ μεταξύ. Ἡ πρώτη δὲ τῶν συστάδων, ἡ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Δ, δ, συγκειμένη ἐξ ἑνὸς ἄνω καὶ ἐξ ἑνὸς κάτω τεμαχίου μετ' ἀσημάντου ἐν τῷ μέσῳ χάσματος, παρέχει ἡμῖν εὐτυχῶς τὸ ὅλον ὕψος τοῦ μνημείου, ὅπερ ἐχώρει στίχους ὄχι πλείονας τῶν 17. Ἡ δευτέρα συστάς, ἡ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ν, ν, ἀπαρτίζεται ἐκ δύο παραλλήλων τεμαχίων τοῦ κάτω μόνον μέρους. Ἓν δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν τεμαχίων, τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Κ καὶ Κ δίς, εἶναι παραξενώτατον χρῆμα. Ἀνῆκον εἰς τὰ τοῦ κάτω μέρους καὶ σῶζον τὸ ὅλον ἀρχικὸν πάχος, ἔχει καὶ τὰς δύο ἀντιθέτους ἐπιφανείας (τὴν ἐμπροσθίαν καὶ τὴν ὀπισθίαν) λείως ἐξειργασμένας, καὶ ἐπιγεγραμμένας, ἀλλ' ἡ ἑτέρα τῶν ἐπιφανειῶν, ἡ ἔχουσα τὰ μείζονα καὶ ἀραιότερα γράμματα, ἔχει καὶ τὰς λεγομένας ταινίας ἐπιστυλίων, καί, ἂν ὅλως δὲν ἀπατῶμαι, τὸ τεμάχιον ἀνῆκέ ποτε εἰς χορηγικὸν μνημεῖον, ὕστερον δὲ δι' οἱονδήποτε λόγον ὁ αὐτὸς λίθος προσέλαβεν ἐπὶ τῆς ἑτέρας αὐτοῦ ἐπιφανείας ἀλλοίαν ἐπιγραφήν, ταύτης δὴ τῆς ἀναγραφῆς ποιητῶν καὶ ὑποκριτῶν μέρος. Ἂν

δὲ εἶχον καὶ πάντα τὰ ἄλλα τεμάχια ἐπιγεγραμμένας ὡσαύτως τὰς δύο ἐπιφανείας των, πολὺ ἀμφίβολον, διότι δὲν σώζεται ὁλόκληρον τὸ πάχος των.

Ζητῶν δὲ ἐγὼ ἀρχήν τινα, καθ' ἣν νὰ εὐθετήσω ἐν τῇ ἐκδόσει μου τὰ τεμάχια πάντα, ἄλλην δὲν εὗρον, εἰ μὴ νὰ τὰ χωρίσω εἰς ἄνω, μέσα καὶ κάτω τεμάχια, πρῶτον δὲ νὰ τάξω ἐν τῶν ἄνω τεμαχίων, τῶν μετὰ κυματίου, τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Α, ὅπερ ἐν τέλει τῶν πρώτων αὐτοῦ δύο κολοβῶν στίχων τῆς ά. σελίδος, τῶν οὐδεμίαν σαφῆ λέξιν παρεχόντων, δὲν παρουσιάζει τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία, τὰ εὑρισκόμενα ἐν τῷ τέλει πάντων τῶν ἄλλων στίχων πάντων τῶν τεμαχίων, καὶ διὰ τοῦτο μετά τινος μικρᾶς πιθανότητος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκρύπτον ἐκεῖ τὴν κεφαλίδα τῆς ὅλης ἀναγραφῆς. Ἠδυνάμην καὶ ἄλλην τάξιν νὰ παραδεχθῶ· ἀφοῦ δηλ. ἡ γραφὴ τῶν τεμαχίων πάντων δὲν εἶναι ἐντελῶς ἡ αὐτή, ἀλλὰ διακρίνονται δύο ἴσως καὶ τρεῖς χεῖρες, ἠδυνάμην νὰ προτάξω τὰ τῆς ἀρχαιοπρεπεστέρας· ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι αἱ διαφοραὶ δὲν εἶναι μεγάλαι. Καθ' ὅλου ἡ γραφὴ τῶν πλείστων τὰ τέλη τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος καὶ τὸν γ^{ον} αἰῶνα ἐμφαίνει, ἴσως δὲ ἐν δυσὶ τεμαχίοις (ἰδίως τῷ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Π) καὶ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα τοῦ β^{ου}, ἀλλὰ δὲν διϊσχυρίζομαι. Ἐν τούτοις τὸ μετὰ κεκλασμένης τῆς μεσαίας κεραίας ἄλφα δὲν ἐμφανίζεται, καὶ τὸ σίγμα δὲ δὲν ἔχει οὐδαμοῦ ὅλως ὁριζοντείως τὴν ἄνω καὶ κάτω κεραίαν, ὥστε φαίνονται οὕτω ἀποκλειόμενοι οἱ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως χρόνοι, μόνον δὲ αὐτοὺς ἀγγέλλει τὸ ἐν τῷ ὑπὸ τὸ στοιχ. Π τεμαχίῳ ὄνομα Νούιος, ὅπερ βέβαια εἶναι μεταγραφὴ τοῦ Novius.

Ταῦτα προειπὼν χωρῶ εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ κειμένου. Ἀφοῦ διέστειλα τὰ τεμάχια εἰς Ἄνω (ὄντα ἕξ), Μεσαῖα (τρία) καὶ Κάτω (δέκα), ἔθεσα μελανωτὰς γραμμὰς διπλᾶς καὶ μονάς, τὰς μὲν διὰ τὰ Ἄνω πρὸς δήλωσιν τῶν σωζομένων κυματίων, τὰς δὲ διὰ τὰ Κάτω πρὸς δήλωσιν τῶν σωζομένων ἄκρων τῶν ἐπιφανειῶν, (εἴτε τῶν κάτω, ὡς ἐν τοῖς πλείστοις, εἴτε τῶν πλαγίων,) τὰ δὲ τῆς μεσαίας κατηγορίας τεμάχια διακρίνονται ἱκανῶς διὰ τῶν προτεθειμένων καὶ ἐπιτεθειμένων στίχων ἐκ στιγμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐξεδόθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ τρία ἄλλα τεμάχια ὁμοίου καταλόγου, ἔκρινα καλὸν νὰ μετατυπώσω καὶ ταῦτα εἰς τὸ τέλος ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Σ, Τ, Υ, ἀφοῦ ἔκαμα νέαν αὐτῶν ἀντιπαραβολήν. Ἐξ αὐτῶν τὸ πρῶτον, τὸ καὶ μεῖζον, λέγεται εὑρεθὲν «πρὸς τὸ βόρειον τοῦ Πειραιῶς.» (Ἴδε Ἐφ. Ἀρχ. ά. περ. ἀρ. 732.) Ἐγὼ ἀμφιβάλλω. Ἀπόκειται δὲ τώρα ἐν τῇ λεγομένῃ Ἀδριανείῳ στοᾷ, καὶ εἶναι λίθου Πεντελησίου, καὶ ὅλως ὅμοιον τοῖς ἄλλοις τεμαχίοις, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἀπόκεινται ἐν τῇ Πινακοθήκῃ, ἐξ ὧν τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Τ ἐξεδόθη ἐν Ἐφ. Ἀρχ. ά. περ. ἀρ. 1810, ποῦ δὲ ἐξεδόθη τὸ ἄλλο, ἀγνοῶ.

1.

Α.

. . . Α;. . ι ι Τ;ων	Πο. . . . .
. . . ων	Με. . . .
Ξ)ενόφιλος Ι	Θεο. . . .
Τηλεκλείδης Π	Πολ(ίοχος ;. .
Ἀριστομένης ΙΙ	Νικοφ(ῶν. .
Κρατῖνος ΙΙΙ	Ἀπολ(λόδωρος ;. .
Φερεκράτης ΙΙ	Ἄμ(φις ;. .
Ἕρμιππος ΙΙΙΙ	Νι(κ. . . .
Φρύνιχος ΙΙ	Ξ(εν. . .
Μυρτίλος Ι	. . . . .
Εὔ)πολις ΙΙΙ	
. . . . .	

Β.

. . . ς. Ι	Φιλιπ(π. .	
. . . . ης ΙΙ	Χόρηγ(ος ;. .	
. . . ος Ι	Ἀναξα(νδρί	δης. .
. . . ς ΙΙΙΙ	Φιλέτα(ιρ	ος . .
. . . .	Εὔβουλος	. .
. . . ς Ι	Ἔφιππος Ι	
	Ἀντιφάνη(	ς. .
	Μνησίμαχ(	ος. .
	. . . . . .	.

Γ.

Ζώ)πυρος ΠΙ
Φι)λήμων ΙΙ
Κα)λλίστρατ(ος. .
. . . .

Δ.

Ἀρισταγόρας Ι	Πολυ. . .
Κάλλιππος ΙΙΙΙ	Λύκις. . .
Ἀσκληπιόδωρος Π	Σωσικλῆ(ς. .
Π)ολύευκτος Ι	Πολύζηλος. .
Π)υῤῥαλεὺς Ι	Πυθάρατος Ι
Μοσχίων ΙΙ	Καλλίας ΙΙΙ
. . V.Ι. ΙΙ	Μενεκλ(ῆς) Ι
Ἱ)ερώνυμος ΙΙΙΙ	Δ. . Ν;. . ος ΙΙ
Ἀ)ριστόμαχος ΙΙΙ	Πιτθεύς Ι
Δ)έρκετος Ι	Ἡρακλείδης ΙΙ
. . . .	. . .
Φιλοκ. . . .	. . .
Ἀριστοκράτης Ι	. . .
Ἐμμενίδης Ι	. . .
Αὐτόλυκος Ι	Δ. . . . . .
Φιλωνίδης Ι	Φιλ. . . .
Σωκράτης Ι	Ἑρμ. . . .

Ε.

Τ;. . . .
ΙΙΙ Κλεοδ. . .
Αἰσχυλ. . .
Ἀρίμνη(στος. .
Ἐπαμε(ιν. . .
Ἐροτ. .
Ἀ)ρισ(τ. . .
. . . . . .

Ζ.

. . . . ων Ι	Ἔχετος ; ΙΙΙΙ
. . . .	Ἐπίνικος ΙΙΙΙ
	. . . . . .

Η.

....	
...ος I	......
. . .εος I	Χα. . .
Ποσεί)διππος I I	Δ I. . . .
. . . . .	. . . . . .

Θ.	Ι.
....	.....
Ξ)ενοφῶν I	Α I...
Φιλύλλιος I	Φιλ...
Φιλόνικος I	Φιλο I...
....	Καλλίστρ(ατος..
	Ἐμμενίδ(ης..
	Πολυκ...
	......

Κ.

. . . . ; . . . . . .
Ἀκα)μαντὶς π(αίδων ἐνίκα·
Δ)είνων Αἰγι(λιεὺς ἐχορήγει·
Κλεάριτος Λ . . . .

Κ, κ.

.... I	......	
	Ἡρακλε....	
	Ἀλέξανδρ....	
	Καλλικλῆς I I I	
	Εὐρήμων..	.....
	Εὐ)κράτης	Πάμφιλος..
	....κος I I	Σωσίθεος I I
	...ος I	Πολύκριτος I
	...ος I	Ναύσων I
	...ο...	Ἀρκεσίων I I

Λ.

......
Αἰσχυλ....

Εὐ)έτης I
Πο)λυφράσμ(ων..
Φ(λ)ιππος I
....κλῆς ΔΠΙ I I
...τος I..
...νας..

Μ.

...	...
....ας I	I....
Θεόδωρος I I I I	Ἀρχίας..
Ἵππαρχος ΠΙ	Πραξια..
Ἀμεινίας..	Ἱερομν(ήμων..
Ἀ)νδροσθένης I	Φιλ...
Νεο)πτόλεμος I	Νικ...
....λλος I I	Ἀρι...
...ς I I	[κενὸν
...τ;ίων I	τριῶν
..άδ;ης I	στίχων]

Ν.

		...
		..λυ;...
		Θεμισ...
	...I	Θεω...
....	..όδωρ(ο)ς I	Θεοδ...
...... I	Εὐμήδη(ς) I I	Διοσκο(ρίδης..
....ς I I	Πανδαί(τ)ης I	Εὐβου(λίδης..
	Μενεσθεύς I	Θεοδο.....
		(Μ)νησ.....

Ξ.

......
...δ I ....
...ς I
...νης..
...ς I

..μος |
...τίδης..
...νος ΠΙ
...π)είθης ||
...της |||
.....ος ||

Ο.

......
...νων ||||
Παρμένων |
Λύκων ||
Ναυσιχ(ράτης..
Ἀμ)φιχ(άρης..
..Ρ....

Π.

	....
	...ενίδης |
	..στων |||
	Νούιος |||
	Διονύσιος ||
.......ς |	Ἀγαθοκλῆς |
... |	Ἀρχικλῆς ||
	Βίοττος |
... |||	Νικόδημος ||

Ρ.

	....	
	Γο |...	
	Νίκων ||	
...... ||||	Ἀριστόν(ι	χος..
	Πύρριχος	..
	Ἀγήτωρ |	
	Θηραμέν(	ης..
	Κλεῖτος	..

Τὰ προεκδεδομένα τρία τεμάχια.

Σ.

.. ||	Ο || ....
....	Δ|...ος |
...δης |||	Κλέα(ρ)χος..
...ς ||	Ἀθηνοκλῆς..
...ΠΙ	Πυρ..|..
	ΑΛΙ..ΩΡ |
...ς Π|||	Τιμοκλῆς ||
..ος |	Προκλείδης |
...ης |||	Μέ(ν)ανδρος |..
.....	Φιλήμων |||
	Ἀπολλόδωρο(ς
	Δίφιλος |||
	Φιλιππίδης ||
	Νικόστρατος..
	Καλλιάδης |
	Ἀμειν(ί)ας |
.....ιος |	Χ;.....

Τ.

.....	
...|..	...
...κ)ύδης |||	Α...
... ης |	Σ...
..... ωρ |||	Δ...
.... ω)ν |	Β...
Διονυ)σόδωρος ||	Α...
Ἀρισ)τομένης ||	Κ/...
Διον)ύσιος |	Δι...
....ω)ν ||	Σω...
.....	Α;...
	.....

Υ.

	....
....	Ε......

......ς I I	Βαχχ...	
...ς I I	Στεμφ(ύλι	ος..
...ς I	Ξένων I..	
...ων I	Χαρίας..	
....	Ἀντιμέ..	..
	Τεισίλα.	..
	....	

Ὁ τὴν ἀνωτέρω ἀναγραφὴν ἀναγινώσκων, καὶ μετρίαν ἂν ἔχει γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος, βλέπει ὅτι περιλαμβάνει πλεῖστα ὀνόματα τῶν τῆς παλαιᾶς, μέσης καὶ νεωτέρας κωμῳδίας ποιητῶν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ὑποκριτῶν, οἷον τοῦ Καλλιστράτου, Θεοδώρου, Νεοπτολέμου, Ἱππάρχου, Λύκωνος, Παρμένοντος, Στεμφυλίου, Σωκράτους, Ἀρχίου καὶ ἄλλων. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς θέλει ἰδεῖ καὶ ὀνόματα πολλὰ ἀνδρῶν, περὶ ὧν ἡμεῖς δὲν ἠξεύρομεν, ὅτι ὑπῆρξαν ποιηταὶ κωμῳδίας ἢ ὑποκριταί. Σημειῶ τινὰ τούτων· Ἀγήτωρ, Ἀρίμνηστος, Δέρκετος, Ἐμμενίδης, Εὐμήδης, Θηραμένης, Μενεκλῆς, Μενεσθεύς, Πιτθεύς, Πυθάρατος, Πύῤῥιχος, Πυῤῥαλεύς. Δύο μάλιστα τούτων καὶ ἁπλῶς ὡς ὀνόματα ἀνδρῶν ἀγνοοῦνται, τὸ Δέρκετος καὶ τὸ Πυῤῥαλεύς· ὡσαύτως καὶ τὸ κολοβὸν Ἐροτ . . . . Ἀπορεῖ δέ τις καὶ εἰς τὸ ἑξῆς· διὰ τί ὀνόματά τινα, οἷον τὸ Ἐμμενίδης καὶ τὸ Καλλίστρατος ἐπαναλαμβάνονται δίς· εἶναι ἆρά γε ταῦτα τῶν αὐτῶν ἀνδρῶν ἢ ἄλλων ὁμωνύμων; Ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ ἀναγνώστης ἀναζητεῖ τὸ τί σημαίνουσι τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία, τὰ μεθ' ἕκαστον τῶν ὀνομάτων; Ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ ἑνὸς προβαίνουσι ταῦτα μέχρι τοῦ δεκαοκτώ (Ἴδε ςίχον ε. τοῦ ὑπὸ ςοιχ. Α τεμαχίου). Νίκας ἆρά γε ἐν ἀγῶσι δραματικοῖς σημαίνουσιν ἢ ἄλλο τι; Ἂν νίκας, διὰ τί οἱ μείζονες ἀριθμοὶ καὶ ὁ πάντων μέγιστος εἶναι παρατεθειμένοι εἰς τὰ ἀσημότερα τῶν ὀνομάτων; Εἰς ταῦτα πάντα τὰ ἀπορήματα καὶ εἰς ἄλλα τυχόν, ἃ ἐγὼ δὲν παρετήρησα, εὐκταῖον εἶναι νὰ δοθῶσι λύσεις παρὰ τῶν μάθησιν καὶ σχολὴν ἐχόντων φιλολόγων. Εὐκταῖον δ' ἔτι καὶ νὰ εὑρεθῇ τις ὁ θέλων νὰ κοπιάσῃ πρὸς τὴν τελειοτέραν συναρμογὴν τῶν τεμαχίων τούτων, δοκιμάζων ἂν εἶναι δυνατή. Ἐγὼ ἀπέτυ-

Δ)ακτύλιος χρυσοῦς ἄστ(α)τος Ξενοκ[(....ἀ)νέθηκε(ν ἐν ἐλύτ(ρ = στέφ)ανος ἀργυ(ρ)οῦς ὃν Δίων ἀνέθη(κ)εν οὐ-
κ ἔστιν· Διοπείθης πρὸς πινακίωι = ▯ = Καλλίμαχος ἐ(ν) πινακίωι πρὸς τῶι τοίχ = Δ Δ Δ Δ = Μνησαρέτη = Δ = ἐλ-
λείπει = ⊦ ⊦ ⊦ = ταύτας δεῖν ἔφη ἀποδοῦναι Διοκλέα Μυρρι = ἑτέρας ἐνδεῖ = ⊦ = παρὰ Τελεσίαι· Καλλιστὼ =
πρὸς τῶι ὑπερτοναίωι = ⊦ | | (=) Αἰσχυλίδης πρὸς ταινιδίωι = ⊦ | | (|) = ἑτέρα ἐμ πινακίωι = ⊦ = πρόσωπον μικρὸν
ἐν καλιάδι πρὸς τῶι τοίχ = Δημοστράτη οἰνοχόην χαλκ = Ἡδύλη οἰνοχόην χαλκ = Νικιας κόγχον Παρίου λ-
ίθου· Ἐνπορίων πρὸς πινακί = Δ ⊦ ⊦ = Ὄνασος ἐμ πινακίωι = Δ ⊦⊦ = ἐ(ν)δεῖ = ⊦ ⊦ ⊦ ⊦ τουτο τὸ ἐλλεῖπον ὃ ὑπὲρ ἐα-
τοῦ το ἀπέδωκε Πολύξενος θυμιατήριον ξύλι = πηχυαῖον ἐπίχρυσον· Μυννίον = Γ = ταύτας ἔφη ὁ ἱερε = Εὐ-
νικίδης Ἁλαι = παλαιὰς εἶναι· Διοδότη = Δ Δ = καὶ σκέλος ἐπίχρυ = χλαμύς, θρόνος ξύλι = Τάδε ἀνετέθη ἐπὶ
Διοκλέους = ἱερέ = ἄρχοντος δὲ Θεοφράστου· ἀργυρίου συμμείκτου = σταθ = ⊦⊦ ⊦⊦ Πασιλέα ἐνέλυτρον πρὸς
τῶι τοίχωι = Δ Δ = Δίφιλος ἐν πινακίωι πρὸς τῶι τοίχ = πρόσωπον ἀργυροῦν καὶ ἀργυρίου = Δ = Πύθων ἐμ πι-
νακίωι πρὸς τῶι Ἀντιγόνας πινακίωι = Δ Δ Δ Δ = Ἡγήμων Ἀθμο = ἐν ταινιδίωι = ▯ Δ = Κλυμένη ἐμ πινακί = ▯ Δ Δ
⊦ ⊦ ⊦ ⊦ | | | = Νικόμαχος ἐμ πινακίωι = Δ = Καλλίας Καλλιέπου Ῥαμνού = φιάλην ἀργυρ = ἄστατον ἐν ἐλύτρ = στα-
θμὸν ἐπιγέγραπτ = Η Η ▯ = φιάλην Ἀριστοφῶν Ἀζηνι = ἀνέθηκε ἄστατον, σταθμ = ἐπιγέγραπται = Η = φιάλη ἀ-
ργυρᾶ ἣν Φίλων ἀνέθη = ἄστατον ἐν ἐλύτρ = Τελέσαρχος Χολαρ = ποτήριον ἀργυροῦν ἄστατον, σταθ = ἐπιγ-
έγρα = ▯ Δ ⊦ ⊦ | | ; = οὗ τὰ Νικίδια κυμβίον ἀργυ = ἐν ἐλύτρ = ὃ Θεανὼ ἀνέθη = ἄστα = κυμβίον ἀργυροῦν ἄστατ = ὃ Φίλη
ἀνέθη = σταθμ = ἐπιγέγράπται = ▯ = Οἰνάνθη ἐν ταινιδίωι = ⊦ ⊦ = Μέλητος καρδίαν ἀργυρᾶν καὶ ὀφίδιον =
πρὸς πινακί = Χαλκᾶ· Φίλων Φαληρε = δικαδίαν, Παμφίλη τριποδίσκον, Τιμόξενος καρχήσιον | ἀσπίδε(ς
Γ = δακτύλιος ὑάλι = σφραγῖδες ὑάλι = Γ = χλαμὺς φαιά· Τάδε ἀνετέθη ἐπὶ Λυσιμαχίδου ἄρχοντ = ἱερεί(ως
δὲ Πολυξένου· χρυσίον σταθμ = | = ἀργύριον σύμμεικτ = Γ | = Χρήσιμος = Δ Δ = Φίλων κερχνίον ἄστατ = χρυσ-
ῶι ἁλυσίωι δεδεμέ = σταθμ = ἐπιγέγραπται = ⊦ C = φιάλη ἀργυρᾶ ἄστατ = ἣν Θεόδωρος ἀνέθη = πρὸς τῶι τέτ-
τιγι τῶι ξυλίνωι τῶι κατακεχρυσωμέ = χρυσαῖ δραχμαὶ = ⊦ ⊦ = Κλεαρέτη ἐμ πινακίωι = Φίλη ἐν ἐλύτ(ρ-
Δ Δ Δ Δ = Ἀριστόδωρος ἐν ἐλύτρ = ⊦ ⊦ = ὀφθαλμοὶ χρυσοῖ ἄστατοι πρὸς πινακίωι οὓς Λυσις ἀνέθη = Ἡγησίας
Σουνι = δύο τριώβολα πρὸς τῶι τοίχ = Μενίππη κερχνίον ἐν πινακίωι ἄστατον, ἀστράγαλοι δορκάδεοι ἀ-
ργυρίωι δεδεμέ = Δ = στλεγγίδες = | | = χαλκεῖ ἁλύσει δεδεμέ = δύο, ἡ μὲν χαλκῆ, ἡ δὲ σιδηρᾶ· τούτων ἡ μία ὀρ-
ειχαλκίνη· δακτύλιος σιδηρ = ἁλύσει χαλκεῖ δεδεμέ = Ἀμεινὼ ἴασπιν ἐπικεχρυσωμέ = ἁλύσει χαλκῆι =
δεδεμέ = δακτύλιος σιδηροῦς ὑπηργυρωμέ = σφραγίδια = | | | | = χυτά, λίθινον ἓν καρχήσιον ὃ Κλεινὼ Χαλκ-
ἀνέθηκε· δακτύλιοι σιδηροῖ = Δ Γ | = καὶ κλειδίον πεντεβάλανον, οἰνοχόη ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνδριάντ =
τοῦ Πολυκρίτου στέφανοι ὑπόχαλκοι = | | = σφραγὶς σύνθετος χρυσίον διὰ μέσου Ἀρισταγόρα ἀνέθη = ἴα-
σπις σάρδιον συνκολλητ = σφραγὶς ὄνυ = Ἐπὶ Τεισίου ἱερέ = ἄρχοντος δὲ Χαιρώνδου ὀφθαλμοὶ ἐπίχρυ = | |
τετράδραχμον ἕν, τύπος ἀργυροῦς πρὸς πινακίωι, ὀφθαλμοὶ ἐπίχρυσοι = | | = ὑποδημάτων γυναικε = ζεύγη
| | | = θολία, πίναξ Παρίου λίθου, κυλιχνὶς Παρίου λίθου καὶ αὐλός, Ἰὰς ἀνέθη = δραχμὰς ἐν ἀνθεμίωι = Δ Γ =
ἑτέρας Ἕρμων ἀνέθη = Γ = ἀστραγάλιον ἐπίχρυ = ἁλυσίωι χαλκῶι δεδεμέ στλεγγίς, λήκυθος, στλεγγίδες
σ(ι)δηραῖ = | | | = λήκυθος σκυτ(ί)νη λήκυθος ἁλύσει δεδεμέ = στλεγγὶς σιδηρᾶ, λήκυθοι = Γ = σιδη-
ρ)κύα χαλκῆ, ἑτέρα στλεγγὶς χαλκῆ σιδηρᾶ[ν] λαβὴν ἔχου = στλεγγίδες σιδηραῖ = | | = στλεγγὶς πρὸς ληκύθ-
ωι σιδηρᾶ, στλεγγὶς σιδηρᾶ, κυμβίον χαλ..προσκεφάλαιον ἐρεοῦν, κυλιχνὶς ἐν ἐλύτρ = ξυλίνωι, λύρα, κ-
υλιχνὶς Παρ(ί)ου (λί)θ(ου) ...... Ο Η· ὀφθ(αλμ)οὶ επι ..Ο |... ο)ἱ μὲν δύο ἀργυροῖ, οἱ δὲ δύο χρυσοῖ, Φανὶς ἀν-
έθη = Καλλ... ..⊦⊦ = Σιμάλη = ⊦
⊦ ⊦ ⊦ = σφρ(αγι... ...Κλ)έων ἀνέ-
θη = ἄστα(τ.. ...(ὀφθα)λμοὶ =
ἀργυροῖ.......................ἀνέθη-
κυλιχνι... ...λή-
κυθος εν | ... ...ον
καὶ δραχμα(ὶ.. ...ὑπό(χ-
αλκος εν... |.
κον ἔχου.......................... ..
⊦ ⊦ C = Φαι... ξύ-
λιναι... ..Λ
τιον... ...σιοC |
στλεγγί... ...ιoΝ|
χαλκ..............................ΟΓ
ανδρ... ...ἄ-
λυσιν... ... = Γ ;
⊦ ⊦ ⊦ = αρ... ...|ξπ-
ρὸς τῶι... ...τρ =
πρὸς πιν(ακι.......................δεδεμένος =
Χαιρήμων... ...κυμβία ἀργυρᾶ = | |
Λ Λ Λ Λ ιας.ε... ε..ἀνέθ = γρα(μμ-
ατα ἀργυ(ρ... κ)όγ(χ)ος ἐν (κ)ιβωτ (;Π)αρί-
ου λίθου... ἀνέθη = τύποι ἀργυρο =;
| | = λωτο. Γ .. Δ. ....ΟΥΣ.........σφραγίδιον λίθινον
ἴασπις Ευθ... ... | ..ἐπι(γ-
...σ)τλεγγί..

ργυρίωι δεδεμέ = Δ = στλεγγίδες = ΙΙ = χαλκει ἀλύσει δεδεμέ = δύο, ἡ μὲν χαλκῆ, ἡ δὲ σιδηρᾶ· τούτων ἡ μία ὀρ-
ειχαλκίνη· δακτύλιος σιδηρ = ἀλύσει χαλκει δεδεμέ = Ἀμεινὼ ἴασπιν ἐπικεχρυσωμέ = ἀλύσει χαλκῆι =
δεδεμέ = δακτύλιος σιδηροῦς ὑπηργυρωμέ = σφραγίδια = ΙΙΙΙ = χυτά, λίθινον ἓν καρχήσιον ὃ Κλεινὼ Χαλκ-
ἀνέθηκε· δακτύλιοι σιδηροῖ = ΔΠΙ = καὶ κλειδίον πεντεβάλανον, οἰνοχόη ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνδριάντ =
τοῦ Πολυκρίτου στέφανοι ὑπόχαλκοι = ΙΙ = σφραγὶς σύνθετος χρυσίον διὰ μέσου Ἀρισταγόρα ἀνέθη = ἴα-
σπις σάρδιον συνκολλητ = σφραγὶς ὄνυ= Ἐπὶ Τεισίου ἱερέ = ἄρχοντος δὲ Χαιρώνδου ὀφθαλμοὶ ἐπίχρυ = ΙΙ
τετράδραχμον ἕν, τύπος ἀργυροῦς πρὸς πινακίωι, ὀφθαλμοὶ ἐπίχρυσοι = ΙΙ = ὑποδημάτων γυναικε = ζεύγη
ΙΙΙ = θολία, πίναξ Παρίου λίθου, κυλιχνὶς Παρίου λίθου καὶ αὐλός, Ἰὰς ἀνέθη = δραχμὰς ἐν ἀνθεμίωι = ΔΠ =
ἑτέρας Ἕρμων ἀνέθη = Π = ἀστραγάλιον ἐπίχρυ = ἀλυσίωι χαλκῶι δεδεμέ στλεγγίς, λήκυθος, στλεγγίδες
σ)ιδηραῖ = ΙΙΙ = λήκυθος σκυτ(ί)νη λήκυθος ἀλύσει δεδεμέ = στλεγγὶς σιδηρᾶ, λήκυθοι = Π = σιδη-
ρ)κύα χαλκῆ, ἑτέρα στλεγγὶς χαλκῆ σιδηρᾶ[ν] λαβὴν ἔχου = στλεγγίδες σιδηραῖ = ΙΙ = στλεγγὶς πρὸς ληκύθ-
ωι σιδηρᾶ, στλεγγὶς σιδηρᾶ, κυμβίον χαλ..προσκεφάλαιον ἐρεοῦν, κυλιχνὶς ἐν ἐλύτρ = ξυλίνωι, λύρα, κ-
υλιχνὶς Παρ(ί)ου (λί)θ(ου) ...... ΟΗ. ὀφθ(αλμ)οὶ επι ..Ο Ι... ο)ἱ μὲν δύο ἀργυροῖ, οἱ δὲ δύο χρυσοῖ, Φανὶς ἀν-
έθη = Καλλ... . . . . ..ͰͰ = Σιμάλη = Ͱ
ͰͰͰ = σφρ(αγι... . . . .Κλ;έων ἀνέ-
θη = ἄστα(τ.. . . . .(ὀφθα)λμοὶ =
ἀργυροῖ. ἀνέθη-
κυλιχνι... . . . .λή-
κυθος εν Ι... . . . .ον
καὶ δραχμα(ί.. . . . .ὑπό(χ-
αλκος εν... . . . . Ι.
κον ἔχου. . . . .
ͰͰC = Φαι... . . . . ξύ-
λιναι... . . . . ..Λ
τιον... . . . .σιοC Ι
στλεγγί... . . . .ιοΝΙ
χαλκ. ΟΓ
ανδρ... . . . .ᾶ-
λυσιν... . . . . = Π;
ͰͰͰ = αρ... . . . .Ιξπ-
ρὸς τῶι... . . . .τρ =
πρὸς πιν(ακ. . . . . .δεδεμένος =
Χαιρήμων... . . . .κυμβία ἀργυρᾶ = ΙΙ
ΛΛΛΛ ιας.ε... . . . . ε..ἀνέθ = γρα(μμ-
ατα ἀργυ(ρ... . . . . κ)όγ(χ)ος ἐν (κ)ιβωτ (;Π)αρί-
ου λίθου... . . . . ἀνέθη = τύποι ἀργυρο =;
ΙΙ = λωτο. Γ . . Δ. . . . . ΟΥξ. . . . . .σφραγίδιον λίθινον
ἴασπις Ευθ... . . . .Ι ..ἐπι(γ-
ἔγραπτ = ...σ)τλεγγί..
δύο ἄστα(τ... . . . .το)ῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυ-
κρίτου.υ... . . . .ον ἀνηλώθη-
σανΟΤ...Ο. . . . .σχος τετρ-
άγωνος ΕΙξΥΓΟ..Ο.. . . . .ςΤ(ε)λεσίας Φλυ-
ἱερεὺς τη... . . . . το....ο ὑπ(ἐρ;τ)ῆς β-
ευλῆς...Ο.. . . . .ω.
α πρόσωπον... . . . .(ἴ)ασ-
πις = ἄργυρ. . . . . Π = φιάλη
ἄστατο... . . . .Ἀ)πολλόδωρος ἀνέθ-
νομισματο... . . . . ἀνέθηκε Λυσιμάχ(η)
ὦτα ἀργυρ(ᾶ... . . . . φιάλη κρέατος φιάλη ἀν-

χα. Ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζω ἄλλους. Μάλιστα ἐνθυμίζω εἰς πάντα τινὰ τοὺς ἑξῆς καλοὺς στίχους παλαιοῦ τινος δραματικοῦ ποιητοῦ.

> Τόλμα τι, κινδύνευε, πρᾶττ', ἀποτύγχανε,
> ἐπίτυχε· πάντα μᾶλλον ἢ σαυτὸν πρόου.

Ἵνα δὲ ἰδίως τὸ ἔργον τῆς συναρμογῆς καλῶς τελεσθῇ, χρεία εἶναι νὰ ἐκτοιχισθῶσι τὰ ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Πινακοθήκης τεμάχια καὶ συμβληθῶσι τοῖς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπερ ἐγὼ ἕνεκα τοῦ ὀχληροῦ τό γε νῦν δὲν προεκάλεσα. Καλὸν δὲ εἶναι καὶ ἐν γένει νὰ καταργηθῇ ἡ πάλαι ποτὲ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις διδασκάλοις τοῖς Εὐρωπαίοις ἐπικρατήσασα κακίστη συνήθεια τοῦ ἐντοιχίζειν ἐπιγραφάς, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἐπρότεινα καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνω.

(Τὴν 2. ἐπιγραφὴν ἴδε ἐξ ἀριστερῶν εἰς ἰδιαίτερον μέγα φύλλον τετυπωμένην).

Στήλη λίθου Πεντελησίου, ἁπλῆ, ἄνευ τινὸς ἀρχιτεκτονικοῦ κοσμήματος, ὕψους 1,40, πλάτους 0,66, πάχους 0,10, ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἀναγραφὴν ἀναθημάτων εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Εἶναι δὲ πρόδηλον, ὅτι ἡ στήλη αὕτη δὲν ἦτο ἡ πρώτη τῆς ἀναγραφῆς, ἀλλὰ ἡ τελευταία, ἅτε ἄνω μὲν στερουμένη κεφαλίδος, κάτω δὲ ἔχουσα ἱκανὸν ἄγραφον τόπον. Προηγεῖτο δὲ αὐτῆς ἄλλη ἢ ἄλλαι, ὅπου θὰ ἦτο ἐγκεχαραγμένον καὶ τὸ ψήφισμα, καθ' ὃ ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἡ ἀναγραφή, ὡς περὶ τούτου πληροφορούμεθα ἐξ ἄλλων τε λίθων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ πρὸ μηνὸς δημοσιευθέντος ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῳ Δελτίῳ Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας. Ἡ παροῦσα δὲ στήλη εὑρέθη πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐντὸς τοῦ Σερπεντζέ, πρὸς τῇ πέτρᾳ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς στέγασμα ἐπὶ τάφου χριστιανικοῦ πάνυ παλαιοῦ καὶ δὴ οὕτως ἐπιτεθειμένη, ὥστε τὰ γράμματά της ἔβλεπον εἰς τὸ κενὸν τοῦ τάφου. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἄνω ἓν τέταρτον περίπου μέρος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας της, ὅπερ ἦτο ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ στενοῦ τοίχου τοῦ τάφου, ὡς καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐπιμήκων αὐτῆς πλευρῶν, ἅπερ ὡσαύτως ἐπερείδοντο ἐπὶ τῶν πλαγίων τοῦ τάφου πλευρῶν, αὐτὰ μόνον ἢ

σ)ιδηραῖ = | | | = λήκυθος σκυτ(ί)νη λήκυθος ἀλύσει δεδεμέ = στλεγγὶς σιδηρᾶ, λήκυθοι = Γ = πιδη-
σ)κύα χαλκῆ, ἑτέρα στλεγγὶς χαλκῆ σιδηρᾶ[ν] λαβὴν ἔχου = στλεγγίδες σιδηραῖ = | | = στλεγγὶς πρὸς ληκύθ-
ωι σιδηρᾶ, στλεγγὶς σιδηρᾶ, κυμβίον χαλ. . προσκεφάλαιον ἐρεοῦν, κυλιχνὶς ἐν ἐλύτρ = ξυλίνωι, λύρα, κ-
υλιχνὶς Παρ(ί)ου (λί)θ(ου) ...... Ο Η· ὀφθ(αλμ)οὶ επι ..Ο |... ο𐅂 μὲν δύο ἀργυροῖ, οἱ δὲ δύο χρυσοῖ, Φανὶς ἀν-
έθη = Καλλ... . . ⊢⊢ = Σιμάλη = ⊢
⊢⊢⊢ = σφρ(αγι... . . . Κλ;έων ἀνέ-
θη = ἄστα(τ.. . . . (ὀφθα)λμοὶ =
ἀργυροῖ. . . . . .ἀνέθη-
κυλιχνι... . . . λή-
κυθος εν | ... . . . ον
καὶ δραχμα(ὶ.. . . . ὑπό(χ-
αλκος εν... |.
κον ἔχου. . . . .
⊢⊢C = Φαι... ξύ-
λιναι... . . Λ
τιον... . . . σιοC |
στλεγγί... . . . ιοΝ|
χαλκ. .ΟΓ
ανδρ... . . . ἅ-
λυσιν... . . . = Γ;
⊢⊢⊢ = αρ... . . . |ξπ-
ρὸς τῶι... . . . τρ =
πρὸς πιν(ακι. . . . . .δεδεμένος =
Χαιρήμων... . . . κυμβία ἀργυρᾶ = | |
ΛΛΛΛ ιας.ε... ε. . ἀνέθ = γρα(μμ-
ατα ἀργυ(ρ... κ)όγ(χ)ος ἐν (κ)ιδωτ (;Π)αρί-
ου λίθου... ἀνέθη = τύποι ἀργυρο =;
| | = λωτο. Γ . . Δ. . . . . ΟΥξ. . . . . .σφραγίδιον λίθινον
ἴασπις Ευθ... . . . | . . ἐπι(γ-
ἔγραπτ = ... σ)τλεγγὶ. .
δύο ἄστα(τ... . . . το)ῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυ-
κρίτου.υ... . . . ον ἀνηλώθη-
σανΟΤ. . .Ο. . . . . .σχος τετρ-
άγωνος ΕΙξΥΓΟ. .Ο. . . . . ςΤ(ε)λεσίας Φλυ-
ἱερεὺς τη... το. . . .ο ὑπ(ὲρ;τ)ῆς β-
ουλῆς. . .Ο. . . . . . . .ω.
α πρόσωπον... . . . (ἴ)ασ-
πις = ἀργυρ... . . . . .Γ = φιάλη
ἄστατο... . . . 'Α)πολλόδωρος ἀνέθ-
νομισματο... ἀνέθηκε Λυσιμάχ(η)
ὦτα ἀργυρ(ᾶ... φιάλη κρέατος φιάλη ἀν-
έθη = σταθμ(ὸν) Εὔβουλος ἀνέθη = ἄστ(ατ)ον τυπο. . η. . εν
πινακίωι ξ. . . . . .ἀνέ-
θη = σταθμό(ν... . . .
⊢ = τύποι Ο|.. . . .
μος ἀνέθη(κε... . . .
Μνησιμαχο... . . .
.οῦς ὁ ἀνέθ(ηκε. . . . .
λαμπάδεο... . . .
ε;ῖχεν ὁ Θεό(ς.. . . .
. .έτη ἀνέθ... . . .
.Λυστις κ... . . .
. .Λες Παν(α)θη(ναι). . . . . ἀργυρίου. . . . .
ἀνετέθη ε... . . . γ-
ραμματεΟ... . . .
Διόδοτος... . . .
ι)στομάχη... . . .
. .κων = Δο. . . . .
τ)ύπος ἐμ πι(ναx).. . . .
ἄστατος Λ.. . . . ἀργ-
υροῦς ἄλυ(σ.. . . .
.ης ἄλυσε.. . . τ-
ε;ρ;α ὧν εχε. . . . . .σ)άρ-
διον ἐν ἐλ.... . . .
ατον Μελι... Δαρ-
εικοὺς = | | . . . .
δακτύλιο... ἐπίχ-
ρυσον Φιλ. . . . .
στλεγγί

ι)στομάχη... ...
..κων = Δο... ...
τ)ύπος ἐμ πι(νακ).. ...
ἄστατος Λ.. ...ἀργ-
υροῦς ἁλυ(σ.. ...
.ης ἅλυσε.. ..τ-
ε;)ρ;α ὧν εχε... σ)άρ-
διον ἐν ἐλ.... ...
ατον Μελι... Δαρ-
εικοὺς = II ...
δακτύλιο... ἐπίχ-
ρυσον Φιλ... ...
σφεγγί... ...
χοῖς κιον;.. ...κ-
εκρυφαλο.. ....
Θεοδότη ξ... λή(κ-
υθος Παρί(ου λίθου...
δέδεται ΧΥ... ...
δακτύλιοι... ...
ἱερέ = ἄρχοντος δὲ... ...
ινακίωι ΠΛ ...
ος πινακί = ... (πρόσ)ωπον ἀργυροῦν Ἡδίστη πρὸς πινακίωι ... (Μ)α(λ-
θάκη κυμβίο(ν ... καὶ Δαρεικὸν Πυθον....Φιλίππου τοῦ ... (πι-
νακίωι = ΔΔ ... δ)ρα-
χμὰς πρὸς π(ινακίωι) ... Μαλθάκη πρὸς πι(νακ)ίωι ... (ἀ)ρ(γ)υροῦ-
πρὸς πινα(κίωι)... ..οκλέα
χοῖσκον χ(αλκοῦν;).. ...ος Σ(ι;-
μίας ἀνέθη... ..(ἕ;)χον
γραμμ(α)ΤΕΟ... ...τήρι-
ον Νικοστρα(τ).. ...α ἔχ-
ε;μΠΛΙΕΚ ... ΑΟ = Δ

(ἀνήκει **εἰς τὴν 87 σελίδα τοῦ Ζ'. τόμου τοῦ *Ἀθηναίου***)

χα. Ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζω ἄλλους. Μάλιστα ἐνθυμίζω εἰς πάντα τινὰ τοὺς ἑξῆς καλοὺς στίχους παλαιοῦ τινος δραματικοῦ ποιητοῦ.

Τόλμα τι, κινδύνευε, πρᾶττ', ἀποτύγχανε,
ἐπίτυχε· πάντα μᾶλλον ἢ σαυτὸν πρόου.

Ἵνα δὲ ἰδίως τὸ ἔργον τῆς συναρμογῆς καλῶς τελεσθῇ, χρεία εἶναι νὰ ἐκτοιχισθῶσι τὰ ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς Πινακοθήκης τεμάχια καὶ συμβληθῶσι τοῖς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ὅπερ ἐγὼ ἕνεκα τοῦ ὀχληροῦ τό γε νῦν δὲν προεκάλεσα. Καλὸν δὲ εἶναι καὶ ἐν γένει νὰ καταργηθῇ ἡ πάλαι ποτὲ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις διδασκάλοις τοῖς Εὐρωπαίοις ἐπικρατήσασα κακίστη συνήθεια τοῦ ἐντοιχίζειν ἐπιγραφάς, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἐπρότεινα καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνω.

(Τὴν 2. ἐπιγραφὴν ἴδε ἐξ ἀριστερῶν εἰς ἰδιαίτερον μέγα φύλλον τετυπωμένην).

Στήλη λίθου Πεντελησίου, ἁπλῆ, ἄνευ τινὸς ἀρχιτεκτονικοῦ κοσμήματος, ὕψους 1,40, πλάτους 0,66, πάχους 0,10, ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἀναγραφὴν ἀναθημάτων εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Εἶναι δὲ πρόδηλον, ὅτι ἡ στήλη αὕτη δὲν ἦτο ἡ πρώτη τῆς ἀναγραφῆς, ἀλλὰ ἡ τελευταία, ἅτε ἄνω μὲν στερουμένη κεφαλίδος, κάτω δὲ ἔχουσα ἱκανὸν ἄγραφον τόπον. Προηγεῖτο δὲ αὐτῆς ἄλλη ἢ ἄλλαι, ὅπου θὰ ἦτο ἐγκεχαραγμένον καὶ τὸ ψήφισμα, καθ' ὃ ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων ἡ ἀναγραφή, ὡς περὶ τούτου πληροφορούμεθα ἐξ ἄλλων τε λίθων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ πρὸ μηνὸς δημοσιευθέντος ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῳ Δελτίῳ Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας. Ἡ παροῦσα δὲ στήλη εὑρέθη πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἐντὸς τοῦ Σερπεντζέ, πρὸς τῇ πέτρᾳ τῆς Ἀκροπόλεως, ὡς στέγασμα ἐπὶ τάφου χριστιανικοῦ πάνυ παλαιοῦ καὶ δὴ οὕτως ἐπιτεθειμένη, ὥστε τὰ γράμματά της ἔβλεπον εἰς τὸ κενὸν τοῦ τάφου. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἄνω ἓν τέταρτον περίπου μέρος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας της, ὅπερ ἦτο ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ στενοῦ τοίχου τοῦ τάφου, ὡς καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐπιμήκων αὐτῆς πλευρῶν, ἅπερ ὡσαύτως ἐπερείδοντο ἐπὶ τῶν πλαγίων τοῦ τάφου πλευρῶν, αὐτὰ μόνον ἢ

δι' ὅλου ἢ ὀλίγον ἐβλάφθησαν, τὸ δὲ μεσαίτατόν της μέρος, ὡς ἐκ τῶν ὑγρῶν ἀτμῶν, τοὺς ὁποίους ἐρρόφει ἐπὶ αἰῶνας ὅλους, ἔπαθε μεγάλην φθοράν, καταβρωθείσης τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ μαρμάρου καὶ κατέστη λίαν δυσανάγνωστον· ὅθεν εἰς τὰ ὀλίγα ἃ ἀντέγραψα τοῦ μέρους τούτου πιθανὸν νὰ εὑρίσκωνται σφάλματά μου. Ἄλλως τὰ γράμματα εἶναι κανονικά, καὶ σύστημα γραφῆς τὸ στοιχηδόν, πλὴν ὅτι ἐνιαχοῦ γίνεται παρέκβασις τούτου. Οἱ πρῶτοι δύο στίχοι ἔχουσιν ἀνὰ 81 γράμματα, οὕτω δὲ τὸ πλεῖστον καὶ ἐφεξῆς, λογιζομένης καὶ πάσης στίξεως ὡς ἑνὸς γράμματος, ὡσαύτως καὶ παντὸς ἀριθμητικοῦ ψηφίου. Ἀλλ' αἱ ἀριθμητικαὶ ὀρθαὶ κεραῖαι, ἅτε καταλαμβάνουσαι ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς γράμματος τόπον, γίνονται αἰτία νὰ περιλαμβάνωνται καὶ πλειότερα ἔν τισι τῶν στίχων γράμματα, σπανιώτερον δὲ συμβαίνει νὰ περιλαμβάνῃ στίχος ὀλιγώτερα τῶν 81 γράμματα.

Οἱ χρόνοι περὶ οὓς ἐστήθη ἡ στήλη δηλοῦνται ἐκ τῶν ἐν τοῖς στίχοις θ'. ιή. καὶ κθ'. μνημονευομένων ἐπωνύμων ἀρχόντων, οἵτινες εἶναι τρεῖς τριῶν συνεχῶν ἐτῶν, 340 ἕως 338 πρ. Χρ. ὁ Θεόφραστος, ὁ Λυσιμαχίδης καὶ τρίτος ὁ Χαιρώνδας, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη. Δύο ἔτι ἄλλων ἀρχόντων ὀνόματα ὑπολανθάνουσιν ἐν τοῖς στίχοις πς'. καὶ ρη'., ἄδηλον, εἰ καὶ τούτων συνεχῶν. Ἀλλ' ἂν τὰ διαφόρων ἐτῶν ἀναθήματα δὲν διέφερον πολὺ κατὰ τὸ ποσόν, θὰ ἔλειψαν ἄρχοντες περὶ τοὺς ἑπτά. Τοὺς δὲ ἱερεῖς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοὺς ἐνιαυσίους, τοὺς συμμνημονευομένους τοῖς ἄρχουσι, δὲν ἀναφέρομεν ἡμεῖς ἐδῶ. Τούτων ἱκανοὶ ἤδη ἐγνώσθησαν ἔκ τε τῆς ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας δημοσιευθείσης ἀναγραφῆς καὶ ἐξ ἄλλων λίθων. Ἂς γένῃ ἡ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καταγραφή, ὅταν πλείονες ἔτι γνωσθῶσι καὶ καταστῇ δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ὁπωσοῦν καὶ ἡ χρονολογία των.

Ἡ ποικιλία τῆς φρασεολογίας, δι' ἧς αἱ ἀναθέσεις δηλοῦνται, εἶναι πολλή. Ὁτὲ μὲν (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ συχνότατον) ἀναγράφονται οἱ ἀναθέντες κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν καὶ ἕπεται αὐτοῖς τὸ ἀνάθημα κατ' αἰτιατικήν, ἄνευ τοῦ ἀνέθηκε, ἐνίοτε καὶ ἄνευ δηλώσεως σαφοῦς τοῦ ἀναθήματος, ὡς λ. χ. ἐν τοῖς στίχ. β'. μέχρι ιδ'., ἔνθα τὰ ἀναθήματα μόνον δι' ἀριθμῶν δηλοῦνται, δὲν

ὀνομάζονται δέ, ὡς οἴκοθεν ἐννοουμένου ὅτι εἶναι δραχμαί· ὁτὲ δὲ ἀναγράφονται τὰ ἀναθήματα κατ' ὀνομαστικὴν καὶ ἕπεται ὕστερον τὸ *ὃ ἢ ὃν ἢ ἣν ἢ ἃ ἢ οὓς ἀνέθηκεν ὁ δεῖνα*, ὡς λ. χ. ἐν στίχ. α'. καὶ ιε'. Ἐνίοτε δὲ λείπει καὶ ἡ ἀναφορικὴ αὕτη ἀντωνυμία, ὡς ἐν στίχ. λά. καὶ λς'. Συχνὰ δηλοῦται καὶ μερικώτερον ὁ τόπος ἔνθα τὸ ἀνάθημα, οἷον *πρὸς τῷ τοίχῳ, πρὸς τῷ ὑπερτοναίῳ, πρὸς τῷ Ἀντιγόνας πιναχίῳ, πρὸς τῷ τέττιγι τῷ ξυλίνῳ τῷ κατακεχρυσωμένῳ, οὗ τὰ Νικίδια* κττ. Ἄλλοι προσδιορισμοὶ εἶναι οἱ ἀφορῶντες εἰς τὸν τρόπον τῆς ἱδρύσεως ἢ τὸ εἶδος τοῦ ἀναθήματος, οἱ *πρὸς πιναχίῳ, ἐν πιναχίῳ, ἐν καλιάδι, ἐν ἐλύτρῳ, ἐνέλυτρον? πρὸς ταινιδίῳ*, τὰ ὁποῖα βέβαια χρήζουσι μερικωτέρας ἐξηγήσεως, ἧς ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀφιστάμεθα. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀναθήματα εἶναι μὲν ποικιλώτατα, οἷον μέλη σώματος διάφορα, ἀγγεῖα πολλῶν εἰδῶν, σκεύη ἄλλα τοῦ βίου, νομίσματα κττ. ἀλλὰ περίεργον ὁπωσοῦν, ὅτι οἱ τύποι ἢ τὰ τυπία (ἀνάγλυφα), ἅπερ ἐν ἄλλοις τοιούτοις ἐγγράφοις συχνότατα, ἐδῶ μόλις τρὶς ἀπαντῶσι. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι κατὰ καιροὺς διαφόρους ὁ συρμὸς ἤλλαζε. Δὲν ἀποσιωπῶμεν δέ, ὅτι τινῶν ἀναθημάτων αἱ ὀνομασίαι δὲν εἶναι εὐκολονόητοι, ἃς ὅμως ἀναγκαζόμεθα νὰ καταλίπωμεν εἰς τὴν τῶν ἀναγνωστῶν διάγνωσιν. Μίαν ἐν τούτοις περιγραφὴν ἀναθήματος διὰ τὸ ξενότροπον αὐτῆς ἃς ἀναφέρωμεν τὴν ἐν στίχ. κδ'.: *στλεγγίδες || χαλκεῖ ἁλύσει δεδεμέναι δύο, ἡ μὲν χαλκῆ, ἡ δὲ σιδηρᾶ· τούτων ἡ μία ὀρειχαλκίνη*. Ἐδῶ φαίνεται, ὅτι τὸ ὀρειχαλκίνη εἶναι ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ προηγηθέντος χαλκῆ. Περὶ δὲ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυκρίτου, ὅστις δὶς ἀναφέρεται ἐν στίχ. κζ'. καὶ ξδ'., εἰκαστικῶς λέγω, ὅτι δὲν εἶναι ὅλως ἀπίθανον νὰ ἦτο ἀνάθημα Πολυκρίτου τοῦ Μενδαίου, ὅστις ἦτο ἰατρὸς παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀρταξέρξῃ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κόνωνος, συνέγραψε δὲ καὶ βιβλία ἱστορικά. Ἴδε Πλουτ. Ἀρταξ. 21 καὶ Διογ. Λαέρτ. 2, 63. Ὡς ἰατρὸς ἴσως ἀνέθηκέ ποτε ἢ αὐτὸς εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα ἢ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀνέστησαν. Γνωστὸν δὲ ἐκ σῳζομένου ψηφίσματος, ὅτι καὶ Ῥόδιόν τινα ἰατρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν. Ἄλλος Πολύκριτος

Ἀθηναῖος ἦτο ὁ πρεσβεύσας ποτὲ πρὸς Φίλιππον καὶ ἀναφερόμενος ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν Ἀζηνιεύς, οὗ ἐν στίχῳ ιγ'. ἀναγράφεται ἀνάθημα φιάλη ἑκατὸν δραχμῶν, πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ γνωστὸς ἐν Ἀθήναις πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ ἐπὶ Δημοσθένους καὶ ὀλίγῳ πρότερον ἀκμάσας.

Ἡ στίξις ἡ ἀρχαϊκή, ἧς πολλὴ ἡ χρῆσις ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ, δεῖται πολλῆς προσοχῆς. Ἐνιαχοῦ δὲ ἐλλείπουσα σκοτίζει τὴν διαστολὴν τῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἐγώ, εἰ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠρκέσθην τὴν ἀρχαϊκὴν μόνον στίξιν νὰ ἀποδώσω, ἔθηκα ὅμως ἐνιαχοῦ καὶ νεωτερικὴν στίξιν, ἵνα ἐπικουρήσω ὁπωσοῦν τοῖς ἀγυμναστοτέροις τῶν ἀναγνωστῶν. Δὲν ἔκρινα δὲ εὔλογον ἐν παρενθέσει νὰ θέσω αὐτήν, διότι εἶναι εὐδιάγνωστα τὸ κόμμα καὶ ἡ ἄνω τελεία ὡς ἐμαὶ προσθῆκαι. Ἄφησα ὅμως τινὰς φράσεις καὶ ὅλως ἀστίκτους, ὅπου δὲν ἤμην τόσον βέβαιος περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀναγεγραμμένων πραγμάτων, ὡς λ. χ. ἐν στίχ. κζ'. ἔνθα ἄδηλον ἂν τὸ *οἰνοχόη* κεῖται καθ' ἑαυτό, ἢ μᾶλλον σχετιστέον πρὸς τὰ ἑξῆς· *ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πολυκρίτου*. Καὶ μετὰ τὸ *Πολυκρίτου* δὲ δὲν ἔθηκα στίξιν, ἵνα μὴ πάντως χωρίσω τοῦτο τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἑπομένης λέξεως *στέφανοι*.

Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα, ἱκανὴν ὄντως ἀσάφειαν φέροντα εἰς τὸ κείμενον. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιεῖ καὶ σύνταξίς τις λόγου λίαν ἁπλοϊκὴ καὶ ἀμελὴς ἐνίοτε, καθ' ἣν παραλείπονταί τινα λεξείδια συνδετικά, ἅπερ ἂν ἦσαν γεγραμμένα, θὰ διεσάφουν τὴν ἔννοιαν· οὕτω ἐνιαχοῦ αἱ λέξεις μιᾶς φράσεως παρατίθενται σχεδὸν πᾶσαι κατ' ὀνομαστικήν, καὶ σὺ νόησον τὴν πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν σχέσιν. Λ. χ. ἐν στίχ. κή. τὰ σ φ ρ α γ ὶ ς ἕως τοῦ *ὄνυ*, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶναι ἓν μόνον ἀνάθημα περιγραφόμενον λεπτομερῶς. Ἀλλαχοῦ λείπει ὅλως τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου, ὡς ἐν στίχ. γ'. ἔνθα τοῦ ῥήματος *ἔφη* ὑποκείμενον νοητέον πιθανῶς τὸ ὁ *ἱερεύς*, ὡς τοῦτο τὸ ὄνομα ἀναγινώσκεται ἐν ὁμοίᾳ φράσει τοῦ στίχ. ζ'. ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ νοῆται καὶ ἄρχων τις· τὸν αὐτόθι ὅμως κατ' αἰτιατικὴν ἀπαρεμφατικὴν ἀναγεγραμμένον ἄνθρωπον *Διοκλέα Μυῤῥινούσιον* θεωρῶ πάντως ὡς τὸν αὐτὸν τῷ ἱερεῖ Διοκλεῖ τῷ ἐφεξῆς ἐν στίχῳ θ'. μνημονευομένῳ. Σφάλμα κυρίως εἰπεῖν

τοῦ χαράκτου ἴσως δὲν εὑρίσκεται ἄλλο ἐπὶ τοῦ λίθου, εἰμὴ ἐν τέλει τοῦ ς'. καὶ ἀρχῇ τοῦ ζ'. στίχ. ἐν τοῖς· *ὁ ὑπὲρ ἑατοῦτο*, ἔνθα τὸ *το* περιττεύει. Τὸ ἐκεῖ δὲ ὄνομα Πολύξενος (ἃς εἴπω καὶ τοῦτο) συνδέω ἐγὼ μετὰ τοῦ ῥήματος *ἀπέδωκε* καὶ ἐννοῶ τὸν Πολύξενον ὄχι ἄλλον τοῦ ἐν στίχῳ ιθ'. ἱερέως Πολυξένου, ἐκλαμβάνων ἅμα τὸ ἑπόμενον *θυμιατήριον* ὡς αὐτοῦ ἀνάθημα. Τέλος ὁ Τελεσίας τοῦ στίχ. γ'. καὶ ὁ Τελεσίας τοῦ στίχ. ξς'. μοὶ φαίνεται εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ ἴσως ὄχι ἄσχετος πρὸς τὸν Τελεσίαν τοῦ ψηφίσματος, τοῦ τυπωθέντος ἐν Ἀθηναίου τόμ. ἑ. σελ. 522.

Καὶ αἱ ἑξῆς δύο ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ Σερπεντζὲ πρὸ πολλοῦ.

3.

. . . . μων Δο-
. . . . Ἀπόλλωνι πα)τρώιωι.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναγινώσκεται ἐπὶ λίθου σκληροῦ, οὐ σῴζοντος τανῦν τὸ ὅλον ἀρχαῖόν του σχῆμα, ἰδίως δὲ ἀκρωτηριασθέντος πρὸς τ' ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι. Φαίνεται δέ πως, ὅτι ἦτο κατεσκευασμένος ἀρχῆθεν ὡς βωμὸς ἢ βάθρον κατὰ ἁπλοῦν τινα ἀρχαϊκὸν τρόπον. Μόνον δηλ. μία αὐτοῦ στενὴ ζώνη ἡ ἐφ' ἧς ἐχαράχθη ἡ ἀνέκαθεν δίστιχος ἐπιγραφή, ἐλειάνθη τῷ γλυφάνῳ τοῦ λιθοξόου, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπιφάνεια τοῦ προσώπου ἀφέθη ἱκανῶς τραχεῖα. Καὶ τὸ ὕψος δὲ τοῦ λίθου ἴσως δὲν σῴζεται ὅλον, εἶναι δὲ τανῦν 0,48, τὸ πλάτος 0,29, τὸ πάχος ἢ βάθος 0,31. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Μακεδονικῶν περίπου χρόνων ἢ καί τι παλαιότερον.

Δύσκολος ὁπωσοῦν ἡ συμπλήρωσις τῶν τοῦ α'. στίχου γραμμάτων. Ἴσως εἶν' ἐκεῖ τὸ τέλος κυρίου ὀνόματος ἀνθρώπου κατ' ὀνομαστ. καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πατρωνυμικοῦ του.—(Ἐτυ) ἢ (Θυ)μώνδο (=ου) δὲν ἠθέλησα νὰ συμπληρώσω, διότι τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν εἶναι Ἀττικά. Καὶ τότε πάλιν θὰ ἐχρειαζόμεθα καὶ ἄλλο νὰ προθέσωμεν κατ' ὀνομαστικήν. Τὸν Ἀπόλλωνα πατρῷον πολλοὶ ἄλλοι λίθοι Ἀττικοὶ ἔχουσιν, λ. χ. ὁ ἐν C. I. Gr. ἀρ. 465.

4.

. . ; . .

. . . . . . Ο . Ο . .

καὶ κηρίον.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ βάθρου τετραγώνου, λίθου Πεντελησίου λευκοτάτου, σῴζοντος μὲν ἔτι τὸν κάτω ἀρχιτεκτονικόν του κόσμον, ὅστις φαίνεται λιτὸς καὶ γλαφυρός, ὁποῖος ἐσυνειθίζετο εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος, κεκολοβωμένου δὲ ὅλως τὰ ἄνω, ὥστε τὸ νῦν ὕψος εἶναι 0,34, τὸ πλάτος (ἤτοι ἡ ἐπιφάνεια, ἐν ᾗ τὰ γράμματα) 0,65, τὸ δὲ πάχος ἤτοι βάθος 0,49. Τὰ σῳζόμενα γράμματα εἶναι κεχαραγμένα ὄχι κατὰ μεσῆς τοῦ πλάτους, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἄκραν, ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι, καὶ ἀνωτάτω τοῦ λίθου, ὥστε δὲν ἠξεύρομεν, ἂν δύο μόνους στίχους εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπιγραφή, ἢ πλείονας. Ἐν τούτοις ἐγὼ εἰκάζω, ὅτι ἦτο λίαν σύντομος, διότι μοὶ φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ αὐτὴ ὡς ἐκείνη ἣν ἐξέδωκα ἐν Ἀθηναίου τόμ. έ. σελ. 329, ἡ λέγουσα· θύειν τρία μονόμφαλα.. Τοῦτο τοὐλάχιστον μοὶ ὑποβάλλει ἡ σῳζομένη λέξις κηρίον, ἥτις σημαίνει τὴν κηρίθραν, ἁρμόζουσαν προσφορὰν εἰς θεούς. Παρατηρῶ δέ, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ ὁπωσοῦν ἀμελοῦς χαράγματος καὶ δὲν συμφωνεῖ δι' ὅλου μὲ τὴν ἄλλην κομψότητα τοῦ λίθου. Μεταξὺ τῶν δύο ὀμικρῶν τοῦ α'. στίχου σῴζεται λείψανον γράμματος οἷον Κ (ἢ Μ), ὑπῆρχε δὲ καὶ μετὰ τὸ β^{ον} ο ἄλλο ἔτι γράμμα, εἰμὴ καὶ πλείονα, δι' ὧν θὰ ἐδηλοῦτο πληρέστερον ὁ ἱερατικός, ὡς ὑποθέτω, ὁρισμός.

5.

Δι)ονύσωι.

Βωμὸς λίθ. Πεντελησίου, ἀνευρεθεὶς βορείως τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς ἁγ. Παρασκευῆς, τοῦ νοτιοανατολικῶς τοῦ Διον. θεάτρου, ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφήν, γράμμασι τῶν τελευταίων Μακεδον. χρόνων. Τὸ σχῆμα τοῦ βωμοῦ εἶναι κυλινδρικόν, κάτω πλατυνόμενον, μὲ ῥαβδώσεις 24 καὶ ἄνω ἐπίκρανον ὅλως βεβλαμμένον κατὰ τὴν περιφέρειάν του, καὶ κάτω βάσιν ὡσαύτως πολὺ

βεβλαμμένην· ἡ ἀνωτάτω ὅμως ἐπιφάνεια μὲ τὸ τετράγωνόν της κοίλωμα διὰ τὴν ἐσχάραν ἱκανῶς σῴζεται. Τὰ γράμματα εἶναι ὑπὸ τὸ ἐπίκρανον ἐπὶ ζώνης λείας, μεθ' ἣν ἄρχεται ἡ ῥάβδωσις. Ὕψος τοῦ βωμοῦ 0,64, κάτω διάμετρος 0,38.

6.

Ἐπὶ.....ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς.....ν)τίδος ἑβδόμ(ης πρυτανείας,
ἧι . . . . . ἐγραμμάτε)υεν, Γαμηλιῶν(ος...
... τῶν προέδρων ἐπεψήφιζεν Ἀ)ρχίλοχος Ἀρχενί;(κου..
ἔδ)οξεν τῶι δήμωι·
. . . . . Κυδαθ)ηναιεὺς εἶπεν· ἐπ(ε)ιδὴ...
...ρίου διετέλεσαν φιλο(τιμούμενοι
..ς τε τὴν βουλὴν) καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθη(ναίων
..ὅσα)ς ποτὲ ὁ δῆμος ἐπιμελε(ίας...
...πάσας λελειτ)ούργηκεν φιλοτίμως καὶ...
. . . . εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν ἐπὶ (.....ἄρχοντος . . . καὶ τὰς θ)υσίας πάσας ἔθυσεν ὅσα(ς...
...| τῶν Διονυσίων βοῦς πε....
...ο;ις καὶ Αἰτωλῶν τοῖς ἐπι(δημήσασι
...πάντας ἐποίησεν καλῶς...
...κ)αὶ τοὺς τρίποδας τους τε...
...|||||||||||||||||||| ἔδωκε...
...ἐπεμ)ελήθη ὅπως ἂν πάντες λάβ(ωσι...
...τ)ὴν ἀγωνοθεσίαν ἐκ τῶν ἰδ(ίων...
..αντα καὶ τῆς ἐπιδόσεω(ς...
...εἰς φυλακὴν τ)ῆς χώρας ἐπέδωκεν...
...ίας λόγον καὶ εὐθύ(νας δέδωκεν
ὅπως ἂν οὖν καὶ τοῖ)ς ἄλλοις τοῖς εἰς τὸ(ν δῆμον...
φιλοτιμουμένοις...ἐφ)άμιλλον ἔι τὸ Α;(ὑτὸ...ι...
εἰδόσιν, ὅτι παρὰ τοῦ δή)μου ἀξίας κομιοῦ(νται χάριτας,
ἀγαθεῖ τύχει, δεδόχ)θαι τεῖ βουλεῖ, το(ὺς προέδρους
οἳ ἂν λάχωσι προεδρεύειν)ἐν τεῖ πρώτ(ει ἐκκλησίαι
χρηματίσαι περὶ το)ύτων, γνώμην δὲ ξυμ(βάλλεσθαι
τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆ)μον, ὅτι δοκεῖ τεῖ β(ουλεῖ ἐπαινέσαι
...τ;ου Κυδαθηνα(ι)έα κα(ὶ στεφανῶσαι χρυσῶι στε)φ(άν)ωι κατὰ τὸν νόμον...
. . . .

Ἔχει τὰ ἀνωτέρω τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου, εὑρεθὲν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Διονυσ. θεάτρου. Ἄνω σῴζει ὁ λίθος μικρό-

τατον μέρος τοῦ ποτὲ γείσου του. Δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ καὶ κάτω εἶναι κολοβός. Ὕψος 0,60, πλάτος 0,24, πάχος 0,13. Ὑπάρχει καὶ ἓν μικρὸν τεμάχιον, ἀνῆκον βεβαίως εἰς τὴν αὐτὴν στήλην, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῇ εἰς κανὲν αὐτῆς μέρος, σῴζει δὲ αὐτὸ ὀλίγα μόνον γράμματα πέντε στίχων καὶ ταῦτα πολὺ ἐφθαρμένα, τάδε·

.TC. . . . . .
.Y . .L
.ΩΙ.
.Ι(ΜΣ. . . . .
.ΕΛΙ.

Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ δ'. ἢ γ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Ἡ γραφὴ γίνεται τοῦ στοιχηδὸν συστήματος πρῶτον ἀπὸ τοῦ έ. στίχου καὶ ἑξῆς, ἐνῷ οἱ πρότεροι τέσσαρες ἔχουσιν ἀνωμαλίας εἰς τὰ διαστήματα καὶ ὁ πρῶτος μάλιστα εἶναι κεχαραγμένος πολὺ μικροτέροις τῶν ἄλλων καὶ πυκνοτέροις γράμμασι.

Τὰ ἐν τῷ τιμητικῷ τούτῳ ψηφίσματι ἔχουσι τρεῖς περιέργους ὁμοιότητας πρὸς τὰ τοῦ ἐν C. I. A, II, 1, ὑπ' ἀριθ. 175 κολοβοῦ ψηφίσματος. Α'. καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ Κυδαθηναιεὺς τὸν δῆμον εἶναι ὁ εἰπών. Β'. κ' ἐκεῖ κ' ἐδῶ πλείονες τοῦ ἑνὸς ἄνδρες ἐπαινοῦνται ἐν ἀρχῇ. Γ'. κ' ἐκεῖ κ' ἐδῶ Αἰτωλοὶ ἀναφέρονται. Ὅμως δὲ οὔτε μέρος τοῦτο ἐκείνου εἶναι συμπληρωτικόν, διότι αἱ πρῶται τυπικαὶ φράσεις, αἱ οὖσαι κολοβαὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τεμαχίοις, δὲν συγκολλῶνται ἁρμοδίως πρὸς ἀμοιβαῖον ἀπαρτισμὸν τῆς ποθουμένης πληρότητος, ἀλλὰ διαφωνοῦσι καὶ περιττεύουσι κατὰ τὰ μέρη των, οὔτε οἱ λίθοι τῶν δύο τεμαχίων εἶναι τοῦ αὐτοῦ λατομείου, διότι ἐκεῖνο μὲν τοῦ Πεντέλησι, τοῦτο δὲ τοῦ Ὑμηττοῦ. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἡμέτερον τεμάχιον προδίδεται ἔκ τινων μερῶν τοῦ περιεχομένου του ὡς ὂν νεώτερον ἐκείνου τοῖς χρόνοις. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο προφανῶς ἐγράφη εἰς τιμὴν ξένου ἀνδρός, τοῦτο δὲ πολίτου Ἀθηναίου. Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχουσι, δὲν ἐνόμισα ὅλως περιττὸν νὰ μνημονεύσω τὰς ῥηθείσας ὁμοιότητας, διότι μ' ἐφάνη πιθανόν πως, ὅτι ὁ ἐν τῷ νῦν ἐκδιδομένῳ τεμαχίῳ τιμώμενος Ἀθηναῖος καὶ οἱ αὐτοῦ πρόγονοι

τυχὸν ἦσαν εἴς τινα σχέσιν πρὸς τὸν ἐν τῷ παλαιοτέρῳ τεμαχίῳ Αἰτωλὸν καὶ τὰς πράξεις ἃς ἐκεῖνο ἴσως αἰνίττεται, ἤτοι τὰς τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Αἰτωλοὶ ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ἴδε ὅσα ὁ Ῥαγκαβῆς εἶπε σχολιάζων ἐν **Antiq. hellén.** τόμ. II, ἀριθ. **421** ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον, ὡς δεύτερος αὐτοῦ μετὰ τὸν Πιττάκην ἐκδότης.

7.

......
...α.Ο......ω/...
..\| ων· περὶ δὲ τῶν |...
..τοῦ δήμο)υ τοῦ Ἀθηναίων πένψ(α...
...αιτήσηται, τούτους δε..
....το)ῦ παρεληλυθότος χρόνο(υ..
...διαλλάσσοντας· ὁπόσα δ' ἃ(ν....
...τοῦ) Ἀπόλλωνος κατὰ τοὺς νόμους...
...τὸ)ν διαιτητικὸν νόμον, ἐὰν μὲν ο(Ι...................δ-
ικασ)τήριον τὸ ἐν Νάξωι, τὰ δὲ προσαγο...
... ται τὰ ἐκ τοῦ νόμου· τὸς δὲ θεσμοθέτας...
.κα)τὰ τὸν νόμον· ἐὰν δὲ μὴ συμφέρωνται,...
..τὸ δικαστήριον τὸ Ἀθήνησι· τὰ δὲ προ...
.ἐ)ὰν ἡσσηθῆι· μισθὸν δὲ τοῖς δικασταῖ(ς παρέχειν τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίω)ν, ἐν δὲ τῆι ἐκκλήτωι παρέχειν Ναξίο(υς.....
..λ)ανδάνοντας τά τε πρυτανεῖα καὶ τα...
..ἐ)νάγειν δὲ τάς τε ἐφεσίμους δίκας κ(αὶ...
.ἐσ;)τιν τοὺς θεσμοθέτας εἰς τὸν χρ...
...Ι, ὁπόσα δὲ ἐν τῆι διαφορᾶι...
.......ν, ὁπόσα μὲν ἂν ἀπο...
....ἀνα;)λώσας καὶ λογ...
...ες πληγαὶ η...
...αχειντ...
....Γ..
....

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, εὑρεθὲν ἐν τῇ σκαφῇ τῇ γινομένῃ παρὰ τὴν πρὸς νότον τῆς ἀκροπόλεως λεωφόρον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, γεγραμμένα στοιχηδόν. Ὕψος 0,22, πλάτος 0,28, πάχος 0,12. Ἀριστερόθεν τῷ ὁρῶντι, ὅπου αἱ ἀρχαὶ τῶν στίχων, εἶναι σῶότερος ὁ λίθος, σῳζομένης ἐν μέρει τῆς γωνίας, καὶ

μόνον ἀμφίβολον μένει, ἂν ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν στίχων ιγ'. καὶ ιδ'. ἔλειψαν ἀνὰ δύο γράμματα ἢ ἀνὰ ἕν. Ἐγὼ ὑπέθεσα δύο τὰ ἐκλιπόντα καὶ οὕτω συνεπλήρωσα ἐν ιδ'. στίχῳ τὰ ιω.

Λυπηρόν, ὅτι τόσον κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἀνωτέρω κείμενον, ἄλλως θὰ ἐμανθάνομεν τινὰς τῶν ἀγνοουμένων λεπτομερειῶν περὶ τῶν σχέσεων τῶν ὑπηκόων τοῖς Ἀθηναίοις νησιωτίδων πόλεων κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ δ^{ου} πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὑποθέτομεν δηλαδή, ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦτο κανονιστικὸν ψήφισμα διὰ τὰς ἐν Νάξῳ δίκας, περιέχον πολλοὺς καὶ εἰδικωτάτους ὁρισμούς, ἐκδεδομένον ἴσως ὅτε ἀνέλαβον ὁπωσοῦν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν μετὰ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Κόνωνος, Χαβρίου καὶ Τιμοθέου. Ἀλλ' οὐδὲν μερικώτερον περὶ τοῦ ἔτους τοῦ ψηφίσματος τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν.

8.

Ἐ)πὶ Διοτίμο ἄρ(χοντος ἔδοξεν τῆι βολῆι κ-
αὶ τῶι δήμωι, Ο(ἰνηὶς ἐπρυτάνευεν......
δης Ἀναχάρσι(δος........ἐγραμμάτευε-
ν, Θάῤῥηξ Λαμπ;(τρεὺς ἐπεστάτει........
ης εἶπεν· ἐπει(δὴ...
τὴν μαντείαν...
αι τὰ ἱερὰ κ...
πρὸς τοὺς θεο(ὺς. . . . . .ἀ-
ργύριον ο επ...
.ἵδρυσιν τῶν Ι...
ἐδ)ωκ;εν τῆι μ...
. . . .

Στήλης λίθου Πεντελησίου τεμάχιον ὕψους 0,28, πλάτους 0,13, πάχους 0,10, εὑρεθὲν ἀρτίως ἐν σκαφῇ τινι βορειοανατολικῶς τοῦ Ὀλυμπιείου, καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηδὸν γεγραμμένα. Ὑπεράνωθεν τῶν γραμμάτων ὁ λίθος, ἐφ' ὅσον σώζεται, ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν βαθύτερον λελαξευμένην (πλὴν ταινιώδους τινὸς μέρους κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι ἄκρον ὑπολειπομένου ὡς παραστάδος) καί, ἂν τοῦτο τὸ λάξευμα εἶναι ἐξ ἀρχῆς, φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ποτε ἐνηρμόζετο πίναξ τις ἢ λίθινος ἢ γύψινος, ἔχων παράστασιν ἀνάγλυπτον σχετικὴν πρὸς τὰ ἐν τῷ ψηφίσματι λεγόμενα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέρονται προφανῶς εἰς τὰ τῆς λατρείας.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἄρχων Διότιμος πιθανώτατα εἶναι ὁ τοῦ ἔτους 354 πρὸ Χρ. καθ' ἃ ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς *τίμο* καὶ ἐκ τῶν ὑποφαινομένων ἐφεξῆς τυπικῶν φράσεων εἰκάζομεν, ὄχι δὲ ὁ ὁμώνυμος ὁ τοῦ 286 πρ. Χρ. Ὁ δὲ ἐν στίχῳ ς'. Θάῤῥηξ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 191 μνημονευόμενος πολιτικὸς ἀνὴρ τούτου τοῦ ὀνόματος. Οἱ χρόνοι ἱκανῶς συντρέχουσιν. Ἄλλος δὲ Θάῤῥηξ ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν οὐδεὶς γνωρίζεται.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19 Ἰουλίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Dodone et ses ruines, par Const. Carapanos. Paris, 1878. Texte et planches, 2 vol. in 4°.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξεδόθη ἀξίως τοῦ ἀρχαιοσέμνου ὀνόματος τῆς ἐν Ἠπείρῳ Δωδώνης. Καὶ χάρτης καὶ τύπος καὶ πίνακες, τὰ πάντα ἄμεμπτα, φιλοκαλίαν ἅμα καὶ ἐλευθεριότητα ἐλέγχοντα τοῦ ἐκδότου, ὅστις ηὐτύχησε ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ὑπὸ τόσων ἄλλων ματαίως ζητηθεῖσαν τοποθεσίαν. Εἶναι δὲ ἀξία παρατηρήσεως ἡ σύμπτωσις, καθ' ἣν συγχρόνως σχεδὸν ἐκδίδονται ἐν Εὐρώπῃ τέσσαρα πολυδάπανα συγγράμματα, ἀναφερόμενα εἰς τόπους τὰ μάλιστα ἐνδόξους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν Τρῳάδα, λέγω, τὰς Μυκήνας, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Δωδώνην. Ὁ δρ· Σχλεῖμαν, ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἠπειρώτης Καραπάνος εἶναι οἱ παρέχοντες εἰς τοὺς φιλαρχαίους τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην. Ἡ ὅλως ἀβιάστως ἐρχομένη αὕτη παρατήρησις γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὸ ἡδὺ ἐνθύμημα τοῦ ὅτι δὲν ὑστεροῦμεν ὅλως καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔν τισι τῶν καλῶν ἀγώνων τῆς πεπολιτισμένης

Εὐρώπης, καὶ εὐγνωμονοῦμεν διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἡμέτερον ὁμογενῆ, ὅστις ἀφοῦ ηὐτύχησεν εἰς τὰς ἀνασκαφάς του, ἐφιλοτιμήθη καὶ τὰ πορίσματα αὐτῶν νὰ κάμῃ κοινὰ εἰς ὅτι πλείστους τῶν σπουδαίων, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξέλεξε γλῶσσαν συγγραφῆς τὴν Γαλλικήν.

Δὲν εἶναι σκοπὸς ἡμῶν σήμερον νὰ δώσωμεν ἀνάλυσιν λεπτομερῆ τοῦ συγγράμματος, ἀλλὰ νὰ ἀναφέρωμεν συντόμως τὸ περιεχόμενόν του, ἔπειτα δὲ νὰ προσθέσωμέν τινας διορθώσεις.

Περιέχει πρῶτον ἀφήγησιν τοῦ πῶς ὁ συγγραφεὺς ἐκινήθη νὰ σκάψῃ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Τσαρακοβίστας (18 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων) καὶ πῶς ἐπέτυχεν ἐκεῖ τὰ ἐρείπια τῆς Δωδώνης καὶ ἐξήγαγε πολλὰ ἔργα τέχνης καὶ ἐπιγραφάς, μαρτυροῦντα, ὅτι ἐκεῖ ὄντως ποτὲ ἦτο τὸ πολυθρύλητον μαντεῖον καὶ ἡ πόλις αὐτή.

Μετὰ ταῦτα περιγράφονται τὰ φανέντα ἐρείπια, περιγράφονται δὲ καὶ τὰ ἐξαχθέντα ἐκ τῆς γῆς διάφορα κινητὰ ἔργα τέχνης, ἀγαλμάτια, ἀνάγλυφα, σκεύη καὶ νομίσματα, τὰ μὲν συντόμως, τὰ δὲ ἐκτενέστερον, ἐν ᾧ ἔργῳ ἔσχεν ὁ συγγραφεὺς βοηθοὺς τοὺς Γάλλους ἀρχαιολόγους De Witte καὶ Heuzey. Ἐκτυποῦνται δὲ καὶ τὰ κείμενα τῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν ὡσαύτως τινὰ μὲν ἑρμηνεύονται βραχέως, ἄλλα δὲ ἐκτενῶς, ἐν ᾧ πάλιν ἔργῳ βοηθοὶ ἦσαν ἐν μέρει οἱ Γάλλοι Egger καὶ Foucart.

Ἓν δὲ μέρος τῆς συγγραφῆς ἐπιγράφεται Μελέτη ἱστορικὴ περὶ Δωδώνης. Ἐν αὐτῇ περιελήφθησαν αὐτολεξεὶ πάντα, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων χωρία, ὅσα ἀπ' εὐθείας ἢ πόῤῥωθεν ἀναφέρονται εἰς τὴν Δωδώνην καὶ τὸ μαντεῖον, καὶ τοῦτο θεωροῦμεν ὡς ἓν τῶν προτερημάτων τῆς συγγραφῆς, διότι ὁ ἀναγνώστης διευκολύνεται οὕτω νὰ διαπορευθῇ τὸ δυσδιεξίτητον τοπογραφικὸν καὶ τὰ ἄλλα Δωδωναῖα ζητήματα.

Πολλοῦ δὲ ἐπαίνου εἶναι ἄξιον καὶ τὸ ὅτι πάντα τὰ κείμενα τῶν πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν ἐξεδόθησαν πανομοιοτύπως (πλὴν ἑνὸς (*)) ἐν τοῖς πίναξιν. Τὸ ἔργον βεβαίως ἦτο ἐπίπονον, μάλιστα ἐν τοῖς ἐπὶ μολυβδίνων πετάλων χρηστηριασμοῖς, οἵτινες πολλάκις ἦσαν δυσαναγνωστότατοι. Σῴζονται δὲ πολλοὶ τοιοῦτοι, οἱ ἀψευδέστατοι μάρτυρες τοῦ ὅτι ὁ τόπος ὅπου εὑρέθησαν εἶναι ἀληθῶς ἡ Δωδώνη. Πολλὰ τὰ ἀξιοπερίεργα καὶ ἐν ταύταις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιγραφαῖς (ψηφίσμασιν, ἀπελευθερώσεσι καὶ ἀναθηματικαῖς) εἴτε τις εἰς τὸ γλωσσικὸν εἴτε εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῶν μέρος ἀποβλέψῃ. Τούτων τινὰ καλῶς διεσάφησεν ὁ Egger, ἐκεῖνα δηλ. ἃ αὐτὸς ἰδίᾳ ἐπεξειργάσθη. Ἄλλα δὲ κείμενα ἔμειναν ἄνευ τοιαύτης ἐπεξεργασίας, καὶ ἐν τῇ εἰς μικρὰ γράμματα μεταγραφῇ τούτων ἐγένοντό τινα σφάλματα, ἐξ ὧν τινα διορθοῦμεν ἐνταῦθα. Πολλοὶ καὶ ἡμᾶς ἄλλοτε διώρθωσαν καὶ καθ' ἑκάστην διορθοῦσι, καὶ ἂν καὶ ἡμεῖς τινα διορθώσωμεν, νομίζομεν ὅτι τῇ ἐπιστήμῃ ὑπηρετοῦμεν. Δὲν ἐπιβαλλόμεθα δὲ οὐδεμιᾶς ἐπιγραφῆς τὸ ὅλον κείμενον νὰ θεραπεύσωμεν, ἂν μᾶς φαίνεται πονοῦν ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ μόνον χωρία τινά, ἐν οἷς καταφανέστατον τὸ πάθος καὶ πιθανωτάτη ἢ βεβαία παρουσιάζεται ἡ ἴασις.

(*) Τοῦτο εἶναι ψήφισμα προξενικὸν καὶ ἓν τῶν περιεργοτάτων. Ἴσως δὲ ὡς ὂν ἐπὶ λίθου καὶ ὀγκῶδες δὲν το ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἐκδότης εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγένοντο ὑπὸ τεχνιτῶν τὰ πανομοιότυπα ἀντίγραφα.

Λοιπὸν ἐν Ἐπιγρ. 17, στίχ. 4 ἀναγνωστέον ὄχι *μὴ ἔξεσστ(ι)*, ἀλλά: μὴ ἐξέσστ(ω).

Ἐν Ἐπιγρ. 18, στίχ. 4, τὰ *εἰλὰν δέ τις ἐφά*... συμπληρωτέα οὕτω· *εἰλὰν δέ τις ἐφά(πτηται...)*. Εἶναι συχνὴ ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι ταῖς ἀρχαίαις ἡ φράσις· ἐάν τις ἐφάπτηται τοῦ δεῖνα ἐπὶ καταδουλισμῷ κτλ. Ἐδῶ δὲ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως τὸ *εἰλάν*, περὶ οὗ ἰδέτω ὁ βουλόμενος ὅσα ἐσημειώσαμεν ἐν Ἀθηναίου τόμ. 5, σελ. 170, ἐν σημ.

Ἐν ἐπιγρ. 19, στίχ. 3 τολμηρὸν πάνυ μᾶς φαίνεται, ὅτι ἐγένετο παραδεκτή, εἰ καὶ εἰκαστικῶς, λέξις *λυσείτριον*, δυναμένη δῆθεν νὰ σημαίνῃ λύτρον. Κρύπτονται ἴσως ἐκεῖ τά: *(ἐπ)ὶ λύσει τριῶ(ν...)*.

Ἓν τῶν μειζόνων σφαλμάτων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τριῶν τεσσάρων ἐπιγραφῶν χρηστηριαστικῶν, τῶν ὑπ' ἀρ. 3, 4, 7, 16, ἐν σελ. 71, 72, 78, ἔνθα τὰ μεγαλογράμματα ΕΠΙΚΟΙΝΗΤΑΙ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΤΑΙ ἀνεγνώσθησαν καὶ μετεγράφησαν μικροῖς γράμμασιν οὕτω· ἐπὶ κοινήτᾳ ἐπὶ κοινώντᾳ, ἅπερ οὐδὲν

παρέχουσι νόημα, ἑρμηνεύονται δὲ γαλλιστὶ οὐκ ὀρθῶς, ἐνῷ εἶναι προφανές, ὅτι ἀναγνωστέα οὕτω· *ἐπικοινῆται* (ὁ δεῖνα), *ἐπικοινῶνται* (οἱ δεῖνα), δηλ. τῷ Θεῷ, εἰ αὐτοῖς ἄμεινον κτλ. ἢ· τί κα αὐτὸς ἐργαζόμενος λώϊον καὶ ἄμεινον πράσσοι αὐτὸς καὶ κτλ.

Ὡσαύτως ἡ ἐπιγρ. 11, ἐν σελ. 75, ἡ ἔχουσα οὕτω. Ἐρωτῆ Λυσανίας Δία Νάϊον καὶ Διώναν, ἢ οὐκ ἔστι ἐξ αὐτοῦ τὸ παιδάριον, ὃ ἂν Νύλα κύει, διορθωτέα ἐν τοῖς τελευταίοις οὕτω· ὃ *Ἀννύλα κύει*. Τὸ δὲ *ἢ* τὸ ἀνωτέρω εἶναι ἴσον τῷ *εἰ*, εὑρισκόμενον οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῆς συλλογῆς ταύτης.

Ἐν τῇ ἐπιγρ. 21 τῇ ἐν σελ. 80 τὰ *Ἐροῦται κλεοῦται τὸν Δία* ἴσως δὲν ἀντεγράφησαν καλῶς, πάντως ὅμως δὲν δύνανται νὰ σημαίνωσι promesse de reconnaissance, ἀλλὰ ἐρώτησιν μᾶλλον, ἕνεκα τῶν ἐπιφερομένων· *αἴ ἐστι αὐτοῖ προβατεύοντι ὀ(;)ναῖον καὶ ὠφέλιμον*. Ἴσως ἀναγνωστέον· *ἐρουτᾷ Κλεούτας*.

Τῆς ἐπιγρ. 26 τῆς ἐν σελ. 82 τὰ *Ἐάλλαν μαστείει* διασταλτέα οὕτω· ἒ ἄλλαν μαστείει. Τὸ ἒ δηλ. εἶναι τὸ διαζευκτικὸν ἤ.

Ἐν τῷ ψηφίσματι τῷ ἐν σελ. 114 μεταγραφέντι μικροῖς γράμμασι τὰ *ποθόδωμα*(?) *γραψαμένου*, ἴσως ἀναγνωστέα οὕτω· πόθοδον (=πρόσοδον) ἀγγραψαμένου. Τοιοῦτό τι κρύπτεται καὶ ἐν στίχ. 5 τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 ψηφίσματος.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ.

§ 1. *συνολισθάνειν—συναισθάνειν*.

Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Δείτζου ἐκδοθεῖσι σχολίοις Ἀπολλωνίου τοῦ Κιτιέως, Στεφάνου τοῦ φιλοσόφου καὶ ἰατροῦ, Παλλαδίου τοῦ σοφιστοῦ καὶ ἄλλων εἰς Ἱπποκράτη καὶ Γαληνὸν Τόμ. Α', σελ.

314 ἀναγινώσκεται: «Ἡ λειποθυμία (Γρ. *Λιποθυμία*) οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀθρόα διαφόρησις τοῦ ζωτικοῦ τόνου. Γίνεται δ' αὕτη κατὰ γένος μὲν τριχῶς, κατὰ εἶδος δὲ ὑπὸ πολλῶν αἰτίων· γίνεται γὰρ ἢ διὰ πλῆθος τῷ βάρει πνίγον (Γρ. *πνῖγον*) τὴν δύναμιν ἢ διὰ κένωσιν ἄμετρον *συναισθάνειν* ποιοῦσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστὰ ἢ δι' ἀθρόαν μεταβολὴν κράσεως».

Μεγίστην ἄγνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐμφαίνει καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς ἐμπειρίαν τινὰ περὶ αὐτὴν κεκτημένοις παρέχει ἡ τοῦ Αὐγ. Γαδαλδίνου σημείωσις σελ. 355 «Graece συναισθάνειν ποιοῦσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστὰ idest quae cum inutilibus utilia consentire faciat. Dum hunc locum converti, lineam quandam vidi dictioni συναισθάνειν subtensam, et in margine collatum συνεκκενεῖν. arbitratus igitur sum eam dictionem alicui fuisse suspectam, qui illius loco συνεκκενοῦν legendum censuerit: quem tunc sequutus sum. si tamen res consideretur diligentius, nec is dicendi modus improbandus videtur, quo per metaphoram utilia inutilibus consentire dicuntur».

Οὔτε ὁ τύπος *συναισθάνειν* ἀντὶ τοῦ *συναισθάνεσθαι* εἶνε Ἑλληνικὸς οὔτ' ἔχει τόπον οὐδένα ἐν τῷ προκειμένῳ ἡ συναίσθησις οὔτε κυρίως λαμβανομένη οὔτε μεταφορικῶς. Καὶ τὸ *συνεκκενοῦν* δὲ ἀμεταβάτως ἐκφερόμενον μάχεται ἄντικρυς τῇ συνηθείᾳ τοῦ ἑλληνισμοῦ, καθ' ἣν ἐπὶ μεταβατικῆς ἀείποτ' ἐννοίας γίνεται χρῆσις τοῦ *κενοῦν* καὶ ἁπλοῦ καὶ συνθέτου, οἷον *ἀποκενοῦν*, *ἐκκενοῦν*, κτλ. Τοῦ παθητικοῦ *συνεκκενοῦσθαι* παρατιθέμεθα μαρτύρια ἐκ τοῦ Γαληνοῦ λέγοντος Τόμ. Γ', σελ. 1021 «ζῶσαι μὲν γὰρ ἀντέχονται τῶν ἐντέρων, ἀποθανοῦσαι δὲ *συνεκκενοῦνται* τῇ κόπρῳ· *συνεκκενοῦνται* δὲ ζῶσαι μὲν ἔτι, σκοτωθεῖσαι (δὲ) καί, ὡς ἂν εἴποι τις, ἡμιθνῆτες γινόμεναι (Γρ. *γενόμεναι*)» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 494 «καὶ δεύτερον τὸ *συνεκκενοῦσθαι* τὰ λυποῦντα ἢ μή».

Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι τὸ *συναισθάνειν* εἶνε παρεφθαρμένον καὶ χρήζει διορθώσεως· ἀποκαθίσταται δὲ πάντως ἡ ὑγιὴς γραφή, ἂν ἓν μὲν γράμμα ἐμβληθῇ μετὰ τὴν

πρόθεσιν ἐκπεσόν, ἕτερον δὲ τὸ εὐθὺς ἐπιφερόμενον μετατυπωθῇ, οἷον «ἡ διὰ κένωσιν ἄμετρον *συνολισθάνειν* ποιοῦσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστά». Πρβ. Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 338 «περιχώννυται γὰρ τῷ χρυσῷ διὰ συγγένειαν καὶ *συνολισθαίνει* διὰ τῆς ἕδρας». Λέγεται δὲ καὶ *εὐόλισθος κόπρος*. Ἀλέξ. Ἀφροδ. Προβλ. Α', 90 «τῆς τε κόπρου μαλακῆς τε καὶ *εὐολίσθου* τυγχανούσης». Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ μὲν εἰς ΑΝΩ λήγων τύπος εἶνε παλαιὸς καὶ δόκιμος, ὁ δὲ εἰς ΑΙΝΩ νεώτερος καὶ ἀδόκιμος.

Συχνάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχέονται τὰ μεγάλην ὁμοιότητα ἔχοντα στοιχεῖα Λ καὶ Α, εὐκολώτατα δ' ἠδύνατο ν' αναγνωσθῇ ὑπ' ἀμαθοῦς βιβλιογράφου ΣΥΝΑΙΣΘΑΝΕΙΝ ἀντὶ τοῦ ΣΥΝΟΛΙΣΘΑΝΕΙΝ, ὡς παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 240, «οὐ γὰρ ἁρμόζει γυμνὸν ἐπιδείκνυσθαι τὸν πόδα, ἄλλως τε καὶ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΝ εἰς βλάβην ἡ γυνή» ἀντὶ τοῦ ΕΥΟΛΙΣΘΗΤΟΝ. Πρβ. καὶ Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 528, 16 «γυναικῶν γὰρ τὸ γένος *εὐόλισθον*, σφαλερὸν δὲ καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι». Τὴν ἀληθῆ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴν εὗρεν ὁ ἀγχινούστατος Κόβητος *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 477.

§ 2. *νῦν δὴ* ἢ *νυνδή*—*νῦν ἤδη*.

Γαλην. Τόμ. Θ', σελ. 811 «δεύτερον δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις κανόσι προσχρηστέον, οὓς *νῦν ἤδη* πέπαυμαι λέγων» καὶ Τόμ. Ι', σελ. 224 «ὅταν δ' εἴποι τις ἤτοι φλεγμαῖνον ἕλκος ἢ ὑπερσαρκοῦν ἢ κοῖλον οἴεται (Γρ. «ὅταν δ' *εἰπών* τις—*οἴηται*») παραπλησίας εἰρηκέναι διαφορὰς ἑλκῶν, ἃς *νῦν ἤδη* πέπαυμαι λέγων, οὗτος ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ θεραπευτικῇ μεθόδῳ σφαλήσεται». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 911 «ὥσπερ εἴρηται *νῦν ἤδη*».

Ἀδιάφθορος ἔμεινεν ἡ γραφὴ ἐν Τόμ. Ε', σελ. 555 «ἀνίσχουσα δὲ ἤδη πρὸς τοὐκτὸς ἕτερον μέγιστον διάστημα διεξέρχεται σχισθεῖσα διττοῖς καὶ τοῦτο ὁριζόμενον ὅροις, ἑνὶ μέν, ὡς *νῦν δὴ* πέπαυμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχῃ πρῶτον ἔξω τοῦ δέρματος, ἑτέρῳ δέ, ὅταν ὑπερκύψῃ τὸν ἀμνειόν», τουτέστιν: ὡς *ἀρτίως* πέπαυμαι λέγων. Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 302 «ῥᾷστον γὰρ εἰπεῖν, ὡς καὶ *νῦν δὴ* λέλεκται, κτέ.» καὶ σελ. 347 «εἰρημένον γὰρ ἐν

τῷ *νῦν δὴ* λόγῳ περὶ τῆς εἰς τὸ λεπτὸν ἔντερον ἐκφύσεως, κτέ.» καὶ Τόμ. Ϛ', σελ. 236 «ἐν μὲν ταῖς αἰτίαις, ὡς εἴρηται *νῦν δή*, τὴν προηγουμένην καὶ τὴν προκατάρχουσαν».

Ἀντὶ τοῦ *νῦν δή* ἀναγινώσκεται *δὴ νῦν* ἐν Τόμ. Θ', σελ. 75 «ὡς κατὰ τὸ κοινὸν τοῦ γένους κοινὰς καὶ τὰς τῆς γενέσεως ἐχόντων αἰτίας, ἃς *δὴ νῦν* πέπαυμαι λέγων» καὶ σελ. 314 «ὅπερ Ἐρασίστρατος μὲν ἀεὶ βούλεται γίνεσθαι, φαίνεται δ' οὐχ ὧδε συμβαῖνον, ἀλλ' ὡς *δὴ νῦν* λέλεκται» καὶ ἐν Τόμ. Γ', σελ. 631 «οὐκ ἂν μοι δοκοῦμεν εὑρεῖν ἄλλως γε ἢ ὡς *δὴ νῦν* γε ζητεῖν ἀπηρξάμεθα». Ἴσως δὲ τὸ *ἈΠηρξάμεθα* εἶνε πλημμελὴς γραφὴ τοῦ *ὙΠηρξάμεθα* (Πρβ. καὶ σελ. 771, κτλ. Ἴδε Μέρ. Δεύτ. § 4).

Ὡς δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ φέρεται *νῦν ἤδη* ἀντὶ τοῦ *νῦν δή*, οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Ἀναβ. Ζ', ά, 26 εἶνε κατά τινας τῶν κωδίκων γεγραμμένον «ἑορακότας καὶ ἀναμνησθέντας τὰ *νῦν ἤδη* γεγενημένα» ἀντὶ τοῦ «τὰ *νῦν δὴ* γεγενημένα». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ μονοσύλλαβον μόριον ΔΗ εἰς τὸ δισύλλαβον ΗΔΗ, οἷον Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 2065 «οὐ γὰρ *ἤδη* βαρβάροις μέν τισι — Ῥωμαίοις δ' ἄρα κτέ.». Ὀρθῶς ὁ πολὺς Κόβητος ἀνέγνω «οὐ γὰρ *δὴ* βαρβάροις κτέ.» (*Παρατηρ. εἰς Διον. Ἁλικ.* σελ. 194. Πρβ. καὶ σελ. 128).

Τὴν χρῆσιν τοῦ *νῦν δὴ* ἀντὶ τοῦ *ἀρτίως* ἢ *ὀλίγον ἔμπροσθεν*, ἥτις καὶ παρ' ἄλλοις τῶν παλαιῶν εὑρίσκεται καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Πλάτωνι, παρετήρησαν καὶ παλαιοὶ γραμματικοί, οἷον Πολυδεύκ. Α', 72 «ἄρτι, ὅ ἐστι πρὸ μικροῦ, καὶ *νῦν δή*, ὅ ἐστι ταὐτόν». Φώτ. Ἀμφιλοχ. σελ. 34 Οἰκ. «οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ *νῦν δή* οὐ τὸ παρὸν ἤδη μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν ἔμπροσθεν γεγονὸς ὑποβάλλεται». Ἡσύχ. «*Νῦν δή*: ἀντὶ τοῦ ἄρτι». Τίμ. Σοφιστ. Πλάτ. Λεξ. σελ. 186 «*Νῦν δή*: πρὸ ὀλίγου χρόνου». Σχολ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 5 «*Νῦν δή*: οὕτως Ἀττικοὶ ἀντὶ τοῦ ἀρτίως» καὶ Βατρ. 410 «(*Νῦν δή*): ἀντὶ τοῦ πρὸ ὀλίγου, ἀρτίως». Πρβ. καὶ Σχολ. Εὐριπ. Ἱππολ. 233 «*Νῦν δὴ* μὲν ὄρος βᾶσ'· *ἀρτίως* μὲν εἶχες ἔρωτα εἰς ὄρος ἀπελθεῖν».

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης ἐξεφέρετο ὑπό τιτων τὸ *νῦν δή* ὡς μία λέξις ἐπὶ τῆς παραληγούσης τονιζομένη οἷον Σχολ. 'Οδυσσ. Λ, 160 «Ἦ νῦν δὴ Τροίηθεν: τινὲς ὡς ἓν μέρος λόγου παροξύνουσιν ἀντὶ τοῦ ἀρτίως ὁμοίως τῷ οὗτος ἀνὴρ νῦν δὴ ξυμβλήμενος» καὶ Εὐστάθ. σελ. 174, 4 «ἔτι δὲ καὶ τὸ ὠά σχετλιαστικὸν καὶ τὸ ἤδη χρονικὸν καὶ *νῦνδη* ἀντὶ τοῦ ἀρτίως ἐν ἑνὶ τόνῳ, ὃ καί φασι μόνῳ παρῳχημένῳ συντάσσεσθαι» (Πρβ. καὶ σελ. 143, 26). Τὸ *οὗτος ἀνὴρ νῦν δὴ ξυμβλήμενος* κεῖται ἐν 'Οδυσσ. Ω, 260, πλημμελῶς δ' ἔχει τὸ ἐν τῷ Μεγάλῳ 'Ετυμολογικῷ σελ. 78, 39 γεγραμμένον.

'Εν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 305, 9 ἀναγινώσκεται «Νῦν δή: ἀρτίως ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν. Νόμοις· ἢ νῦν δὴ (μὲν) ὀλίγον ἔμπροσθεν τούτοις περιτυχόντες τοῖς λόγοις οὕτω ταῦτ' ἐτίθεμεν, νῦν δ' ἐπιλελήσμεθα; Καὶ Εὐριπίδης ἐν 'Ιππολύτῳ·

> νῦν δὴ μὲν ὄρος βᾶσ' ἐπὶ θήρας
> πόθον ἐστέλλου, νῦν δὲ ψαμάθοις
> ἐν ἀκυμάντοις.

καὶ ἐν Μελεάγρῳ·

> ὁρᾷς σὺ νῦν δή μ' ὡς ἐπράϋνας τύχη.

Μάγνης ἐν Τιτακίδῃ·

> εἰπέ μοι, νῦν δὴ μὲν ὤμνυς μὴ γεγονέται, νῦν δὲ φής.

'Εν δὲ τοῖς Νόμοις διαλελελυμένον εἴρηκεν, τὸ μὲν *νῦν* ἐπὶ τοῦ παρόντος χρόνου, τὸ δὲ *δή* ἐπὶ συνδέσμου· ὃς δὴ πάντων τῶν πολέμων χαλεπώτατος, ὥς φαμεν ἡμεῖς νῦν δή». Πρβ. Κόβητον *Var Lect.* σελ. 133 καὶ 588 καὶ *Μνημοσ.* 1877, σελ. 263.

Πᾶς τις βλέπει ὅτι καὶ ἐν τοῖς τοῦ Φωτίου, ἅτινα εἶνε εἰλημμένα ἢ μεταγεγραμμένα ἐκ τῆς τοῦ Βοήθου *Λέξεων Πλατωνικῶν Συναγωγῆς κατὰ στοιχεῖον*, σαφὴς γίνεται διαστολὴ τοῦ διαλελυμένως ἤτοι κατὰ διάστασιν ἐκφερομένου ΝΥΝ ΔΗ, ὅτε ἑκάτερον μόριον φυλάττει πλήρη καὶ ἀκραιφνῆ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν (Πρβ. *τότε δή, ἔνθα δή, ἐνταῦθα δή, δεῦρο δή*), καὶ τοῦ ὑφ' ἓν γραφομένου ΝΥΝΔΗ, ἅτε ἀδιάκριτος μὲν εἶνε ἡ δύναμις ἑκατέρου μορίου, ἐξ ἀμφοτέρων δὲ συνεστηκότων ἀνακύπτει ἡ ἔννοια τοῦ *ἀρτίως* ἢ *ἔναγχος* (*modo, paullo ante*). 'Αλλ' ἡ ἐκφορὰ *νῦνδη* ἢ *νύνδη* δὲν φαίνεται ἀποδεκτή. 'Ως λέγεται *ἐπειδή*, ἐξ οὗ τὸ *ἐπειδάν* (=ἐπειδή-ἄν), καὶ *δηλαδή* καὶ *ὁστισδή*, οὕτως εὔλογον εἶνε νὰ λέγηται καὶ *νυνδή*. 'Εγράφετο δ' ὑπό τινων καὶ *εἰδή* καὶ *εἰδήπερ* καὶ *ὁτεδή*. Ἴδε Βεκκ. 'Ανέκδ. σελ. 965, 21 καὶ Σχολ. 'Ιλιάδ. Λ, 493. Ἔτι δὲ 'Ηρωδιαν. Λεντζ. Τόμ. Α', σελ. 516, 15. Πρβ. καὶ Λαρώχην *Homer. Textkr.* σελ. 327.

Οὐ μόνον δ' ἐκ τῆς παραδόσεως διδασκόμεθα ὅτι ὑφ' ἓν ἐξεφέρετο τὸ μετὰ παρῳχημένου συντασσόμενον πρὸς δήλωσιν τοῦ *ἔναγχος* ἢ *πρὸ μικροῦ*, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συνδέσμου ΜΕΝ, οὐδέποτ' ἐπὶ τοιαύτης ἐννοίας τιθεμένου μεταξὺ ἀλλ' ἀείποτ' ἐν τέλει, οἷον *νυνδὴ μέν*, οὐχὶ *νῦν μὲν δή*, οὗτινος ἡ χρῆσις ἔχει καλῶς ἐπὶ ἐνεστῶτος μόνον καὶ μέλλοντος, ὡς καὶ ἡ τοῦ *νῦν γὰρ δή*, κτλ. Καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δὲ γλώσσῃ λέγεται κατὰ διάστασιν *τώρα δά*, οἷον *τώρα δὰ καὶ ἐγὼ πιστεύω* (=νῦν δὴ καὶ ἐγὼ πιστεύω), κτλ. καὶ κατὰ σύνθεσιν *τωραδά* καὶ ὑποκοριστικῶς *τωραδάκι*, οἷον *τωραδὰ βγῆκε ὄξω* (=νυνδὴ ἐξῆλθε), κτλ. Περὶ τοῦ *γ' οὖν—γοῦν, ὅστις δή—ὁστισδή*, κτλ. θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Καὶ ἱκανῶς μὲν ἐκ τῶν εἰρημένων δηλοῦται ὅτι ἐπὶ παρελθόντος ἐλέγετο ὑφ' ἓν ΝΥΝΔΗ, ἀλλ' ἀντιπίπτει πως τῇ ἐκφορᾷ ταύτῃ ἡ χρῆσις τοῦ *δὴ νῦν*, ἧς καὶ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παρεθέμεθα παραδείγματα καὶ ἐκ τοῦ Πλάτωνος ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Νόμ. σελ. 965, β' «ἧς *δὴ νῦν* σχεδὸν ἐφηψάμεθα» καὶ Τιμ. σελ. 49, β' «ὃ *δὴ νῦν* ὕδωρ ὠνομάκαμεν». Εὐκόλως δ' ὅμως δύναταί τις νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν εἶνε αὕτη ἡ γνησία ἀνάγνωσις, ἂν λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἐν πολλοῖς τοῦ Πλάτωνος τόποις φέρουσι τἀντίγραφα τήν τ' ὀρθὴν γραφὴν *νῦν δή* ἤτοι *νυνδή* καὶ τὴν ἐσφαλμένην *δὴ νῦν*, οἷον Θεαιτ. σελ. 162, α' «πάντως καὶ *νῦν δὴ* (νυνδὴ) μάλ' ἐμμελῶς σοι ἐφαίνετο ὑπακούειν» καὶ «πάντως καὶ *δὴ νῦν* μάλ' ἐμμελῶς σοι ἐφαίνετο ὑπακούειν», κτλ. (Ἴδε Ἄστιον *Πλάτ. Γοργ.* σελ. 24. Βυττεμβάχιον *Πλάτ. Φαίδ.* σελ. 132 καὶ 141 καὶ Λοβέκκιον *Σοφοκλ. Αἴ.* σελ. 475 ἐκδ.

β'). Καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου § 32 ἀναγινώσκεται «ἃ *δὴ νῦν* ἔλεγον», ἀλλ' ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ κῶδιξ παρέχει τὸ ὑγιῶς ἔχον *νῦν δή* ἤτοι *νυνδή*, καθὰ ἐσημειώσατο ὁ Κόβητος ἐν τῇ *Μνημοσύνῃ* (1877, σελ. 351). Οὕτω δ' ὀφείλει νὰ γραφῇ καὶ ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων Α', 7 ἀντὶ τοῦ «ὃ *δὴ νῦν* ἐλέγομεν». Παρὰ τῷ Γαληνῷ οὐ μόνον *δὴ νῦν* εἶνε ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *νῦν δή* ἤτοι *νυνδή* ἀλλὰ καὶ *δὴ γάρ* ἀντὶ τοῦ *γὰρ δή* ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 8 «ἐπεγέγραπτο *δὴ γὰρ* Γαληνὸς ἰατρός». Οὐδεὶς δ' ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποπτευθῇ ἢ ἀμφιβληθῇ ἡ χρῆσις τοῦ *δὴ νῦν* ἐν τοῖς ἐπιφερομένοις Πλατωνικοῖς χωρίοις. Νόμ. σελ. 688, ε' «φαμὲν *δὴ νῦν* καθ' ὁδὸν ἰόντες». σελ. 693, δ' «ἄκουσον *δὴ νῦν*». σελ. 694, γ' «μαντεύομαι *δὴ νῦν* περί γε Κύρου». σελ. 794, δ' «τὸ γὰρ *δὴ νῦν* καθεστώς». σελ. 799, γ' «πρὸς τούτῳ *δὴ νῦν* γενόμενοι τῷ λόγῳ πάθωμεν τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς». Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἑπτ. 655:

ὤμοι, πατρὸς δ ὴ ν ῦ ν ἀραὶ τελεσφόροι.

κτλ. Τὴν γραφὴν *ἴθι δή νυν*, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Βοίκκιος *Gesamm. Klein. Schrift.* Τόμ. Ζ', σελ. 66, νομίζομεν ἀνάρμοστον τῇ γλώσσῃ τοῦ Πλάτωνος (Πρβ. καὶ Σταλβώμιον *Πλάτ. Νόμ.* Τόμ. Α', σελ. 38 καὶ Κλότζιον *Δεβαρ.* Τόμ. Β', σελ. 418). Ἔχει δὲ τὸ *δὴ νῦν* πρὸς τὸ *νῦν δή* ὡς τὸ ἐπικὸν *δὴ τότε* πρὸς τὸ *τότε δή*.

Ἄξιον ἐπιστάσεως εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐν τῷ Ψευδοσοφιστῇ ἢ Σολοικιστῇ § 9 γεγραμμένον «Τί λέγεις; ὑβριστὴς ἐγὼ *νῦν δὴ* γενήσομαί σοι διαλεγόμενος; ἔοικα δὲ σολοικίσαι τὸ νῦν δὴ γενήσομαι, σὺ δ' οὐκ ἔγνως», εἰς ὃ φέρεται τὸ ἑξῆς σχόλιον· «Νῦν δή: Πλατωνικὸν σημαῖνον τὸ ἀρτίως. Ὥσπερ οὖν τὸ ἄρτι διὰ τὸ ἀκαριαῖον τῆς σημασίας τοῦ ἐνεστῶτος μέλλοντος ἀνεπίδεκτον σημασίας, οὕτω καὶ τὸ *νῦν δή* εἰς τὸ γενησόμενον ἀσυνάρτητον, ἵνα μὴ σολοικίζοι ὁ χρώμενος οὕτως».

Ὁ Λουκιανὸς ὑπελάμβανε σόλοικον τὴν μετὰ μέλλοντος σύνταξιν τοῦ *νῦν δή* ἀποβλέπων πάντως εἰς τὴν ἀντὶ τοῦ *ἔναγχος* ἢ *ἀρτίως* χρῆσιν αὐτοῦ, ὅτε κάλλιον εἶνε, ὡς εἴδομεν, νὰ γράφηται ὑφ' ἕν. Ἄλλως δὲ εὑρίσκεται καὶ μετὰ μέλλοντος τὸ *νῦν δή* συντεταγμένον, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Δ', ά, 23 «*νῦν δὴ* σὺ δηλώσεις εἰ ἀληθῆ ἔλεγες». Πλάτ. Σοφιστ. σελ. 221, γ' «καὶ *νῦν δὴ* τοῦτον ἰδιώτην θήσομεν, ὦ Θεαίτητε, ἢ παντάπασιν ὡς ἀληθῶς σοφιστήν;». Νόμ. σελ. 683, ε' «οὐκοῦν *νῦν δὴ* μᾶλλον βεβαιωσόμεθα τὸ τοιοῦτον». σελ. 962, δ' «*νῦν δὴ* μαθησόμεθα ὅτι θαυμαστὸν οὐδὲν πλανᾶσθαι τὰ τῶν πόλεων νόμιμα». Πρβ. Πολιτ. σελ. 353, α' «*νῦν δή*, οἶμαι, ἄμεινον ἂν μάθοις». Νόμ. σελ. 629, β' «ἴθι, *νῦν δὴ* ἀνερώμεθα κοινῇ τουτονὶ τὸν ποιητήν». σελ. 693, γ' «καὶ *νῦν δὴ* τὸ περὶ τῆς φιλίας τε καὶ φρονήσεως καὶ ἐλευθερίας—λέγε». Γοργ. σελ. 462, β' «καὶ *νῦν δὴ* τούτων ὁπότερον βούλει ποίει». Λάχ. σελ. 179, α' «καὶ μὴ ποιῆσαι ὅπερ οἱ πολλοί—ἀλλὰ *νῦν δὴ* καὶ ἄρχεσθαι αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι». Πολιτικ. σελ. 287, γ' «καὶ *νῦν δὴ* ταὐτὸν μὲν τοῦτο, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ τόθ' ἡμῖν ποιητέον». Φέρεται δὲ καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ Ϛ', 24 «εὖ τε γὰρ παραινέσαι ἔδοξε καὶ ἀσφάλεια *νῦν δὴ* καὶ πολλὴ ἔσεσθαι», ὅπερ ἀτόπως ὁ Δοβραῖος ἐπεχείρησε νὰ μετατυπώσῃ (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 87). Πρβ. καὶ Ὀρειβάσ. Τόμ. Α', σελ. 273, 12.

Τῆς μετ' ἐνεστῶτος συντάξεως τοῦ *νῦν δή* φέρεται παράδειγμα ὑπὸ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Σουΐδα μεταγράφοντος τὰ τοῦ Φωτίου (λ. *νῦν δή*) τὸ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 629, δ' «ὃς δὴ πάντων τῶν πολέμων χαλεπώτατος, ὡς *φαμὲν νῦν δή*», ἀνθ' οὗ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις κεῖται «ὃς δὴ πάντων πολέμων χαλεπώτατος, ὡς *ἔφαμεν νῦν δή*» ἄνευ τοῦ ἄρθρου *τῶν*. Ἀναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 277, α' «*νῦν δὴ* ἐκεῖνα ἤδη, ὦ Φαῖδρε, δυνάμεθα κρίνειν, τούτων ὡμολογημένων;». Τοῦ ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ σελ. 39, β' κατὰ τὰς παλαιὰς ἐκδόσεις φερομένου «καὶ *νῦν ΔΗ* ἐγὼ μὲν ἄπειμι ὑφ' ὑμῶν θανάτου δίκην ὀφλών» προκρίνεται τὰ νῦν εὐλόγως ἡ ἔν τε τῷ ἀρίστῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς κώδιξι γραφὴ «καὶ *νῦν* ἐγὼ μὲν κτέ.» ἄνευ τοῦ μορίου ΔΗ. Εἶνε δὲ τὸ *ἄπειμι* μέλλοντος χρόνου, οὐχὶ ἐνεστῶτος. Ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 548 ὑπ' ἄλλων μὲν ἐκδίδοται:

νῦν δὴ πρόπασα μὲν στένει
γαῖ' Ἀσιὰς ἐκκενουμένα.

ὑπ' ἄλλων δὲ *νῦν γάρ* ἢ *ἢ γάρ*. Τὴν μετ' ἐνεστῶτος σύνταξιν τοῦ *νῦν δή* βλέπει τις καὶ παρ' Ὁμήρῳ λέγοντι ἐν Ἰλιάδος Β, **284**:

Ἀτρεΐδη, νῦν δή σε, ἄναξ, ἐθέλουσιν Ἀχαιοὶ
πᾶσιν ἐλέγχιστον θέμεναι μερόπεσσι βροτοῖσιν.

Πρβ. καὶ Χ, **216**.

Εὑρίσκεται δ' ἐνίοτε μόριόν τι μεταξὺ τοῦ *νῦν δή* κείμενον, ὡς παρὰ Πλάτωνι Σοφιστ. σελ. **218**, γ' «*νῦν ΓΑΡ δὴ* σύ τε κἀγὼ τούτου πέρι τοὔνομα μόνον ἔχομεν κοινῇ» καὶ παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. Η, **226**:

Ἕκτορ, νῦν ΜΕΝ δὴ σάφα εἴσεαι οἰόθεν οἶος.

καὶ Λ, **142**:

νῦν ΜΕΝ δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λώβην.

καὶ Υ, **306**:

νῦν ΔΕ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει.

Πρβ. καὶ Ὀδ. Ρ, **217**. Λέγεται δὲ καὶ *νῦν ΓΕ δή*· ὅθεν ὁ Κόβητος ἔτρεψε τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. **1204** «ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε—*νῦν γε ἨΔΗ* μάθετε» εἰς τὸ «*νῦν γε ΔΗ* μάθετε» (*Παρατηρ. εἰς Διονύσ.* σελ. **128**).

Ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ξενοφῶντος Κύρ. Παιδ. Ζ', ε', **53** «καὶ *ν[illegible] δὴ νενικήκ μέν* τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κ[illegible]σον ὑποχείριον *ἔχομεν* καὶ Βαβυλῶνα *ῃρήκαμεν* καὶ πάντε. *κατεστράμμεθα*» ἀναφέρεται τὸ *νῦν δή* εἰς τὸν ἐνεστῶτα χρόνον δηλοῦν τὰ ἐν τῷ παρόντι τετελεσμένα καὶ *ὑπάρχοντα*.

Ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. **934** ἀντὶ τοῦ:

νὴ Δί' ὡς νῦν δή Γ' ἀνὴρ
ὀλίγου μ' ἀφεῖλετ' αὐτὸν ἱστιορράφος.

ἢ κάλλιον *νυνδή Γ'* ἔχουσι τἀντίγραφα *νῦν δὴ Γ'*. Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησε πρῶτος ὁ Δοβραῖος (*Adversar.* Τόμ. Β', σελ. **241**).

Παρὰ Πλάτωνι ἔγραψεν ὁ Κόβητος *νυνδὴ διελεγόμεθα* (Πρωταγ. σελ. **339**, α') ἀντὶ τοῦ *νῦν διαλεγόμεθα* καὶ *νυνδὴ διείλομεν* (Σοφιστ. σελ. **221**, ε') ἀντὶ τοῦ *νῦν διείλομεν* καὶ *ἃ νυνδὴ διήλθομεν* (Θεαιτ. σελ. **159**, γ' καὶ σελ. **162**, γ') ἀντὶ τοῦ *ἃ νῦν διήλθομεν* καὶ *ἃ δέ γε νυνδὴ διήλθομεν* (Σοφιστ. σελ. **219**, β') ἀντὶ τοῦ *τὰ δέ γε νῦν ἃ δὴ διήλθομεν* (ἢ *τὰ δέ γε νῦν δὴ ἃ διήλθομεν*) καὶ *ἅ τε γὰρ νυνδὴ διειλέγμεθα* (Θεαιτ. σελ. **158**, γ') ἀντὶ τοῦ *ἅ τε γὰρ νυνὶ διειλέγμεθα* καὶ *καθάπερ νυνδὴ εἶπες* (Σοφιστ. σελ. **241**, γ') ἀντὶ τοῦ *καθάπερ νῦν εἶπες* (*Var. Lect.* σελ. **234** καὶ *Μνημοσ.* **1860**, σελ. **363**. Πρβ. καὶ Wohlrab *Πλάτ. Θεαιτ.* σελ. **44**). Ἀνέγνω δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει Νεφ. **825**:

ἰδού· τί ἐστιν;—ὤμοσας νυνδὴ Δία.

ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις *νῦν Δία* ἢ *νῦν νὴ Δία* (*Μνημοσ.* **1860**, σελ. **365**). Πρβ. καὶ Ὄρν. **923**:

καὶ τοὔνομ' ὥσπερ παιδίῳ νυνδὴ 'θέμην.

κτλ.

Καὶ παρὰ Δημοσθένει σελ. **361**, **65** μετετύπωσεν ὁ ἐπιφανέστατος οὗτος κριτικὸς τὸ «ὅτε γὰρ *νῦν* ἐπορευόμεθα» εἰς τὸ «ὅτε γὰρ *νυνδὴ* ἐπορευόμεθα» (*Var. Lect.* σελ. **234** καὶ **508** ἐκδ. β') καὶ παρὰ Λιβανίῳ Τόμ. Β', σελ. **291** τὸ «ἃ *νῦν* διῆλθον» καὶ Τόμ. Γ', σελ. **35**, **20** τὸ «ἃ πρὸς ὑμᾶς *νῦν* διῆλθον» εἰς τὸ «ἃ *νυνδὴ διῆλθον*» καὶ τὸ «ἃ πρὸς ὑμᾶς *νυνδὴ* διῆλθον» (*Μνημοσ.* **1875**, σελ. **150** καὶ **1877**, σελ. **151**).

Ἐν τῷ Σοφιστῇ τοῦ Πλάτωνος σελ. **261**, γ' πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ γραφῇ «λόγον δὴ πρῶτον καὶ δόξαν, καθάπερ ἐρρήθη *νῦν δή* (νυνδή), λάβωμεν» φέρονται καὶ δύο ἐσφαλμέναι «*νῦν δὲ* λάβωμεν» καὶ «*νῦν διαλάβωμεν*» κατὰ μετάπτωσιν τοῦ ΔΗ εἰς τὸν σύνδεσμον ΔΕ καὶ τὴν πρόθεσιν ΔΙΑ. Ἐν δὲ τῷ Φαίδρῳ σελ. **273**, δ' ἄλλοι μὲν τῶν κωδίκων ἔχουσιν «οἷς *νῦν δὴ* (νυν-

δὴ) διήλθομεν πεισόμεθα» ἄλλοι δὲ «οἷς *νῦν* διήλθομεν πεισόμεθα». Ἡ ἀληθὴς γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ μετὰ τοῦ ΔΗ προενηνεγμένη, εἰ καὶ ὑπὲρ τῆς ἑτέρας ἀποφαίνεται ὁ Ἰ. Μυλλῆρος *Γαλην*. Τόμ. Α', σελ. 38.

Ἐπειδὴ ἰσοδύναμα ὅλως ἀλλήλοις ὑπάρχουσι τὸ *νυνδὴ* καὶ τὸ *ὀλίγον ἔμπροσθεν*, ὁ Βάδαμος (*Praefat. ad Phaedr.* σελ. XI) καὶ ὁ Κόβητος (*Var. Lect.* σελ. 234 καὶ *Μνημοσ.* 1860, σελ. 367) παρέγγραπτον ὑπέλαβον τὸ *ὀλίγον ἔμπροσθεν* ἐν τῇ Πλατωνικῇ ῥήσει «ἣ νυνδὴ μὲν ὀλίγον ἔμπροσθεν τούτοις περιτυχόντες τοῖς λόγοις κτέ.» (Νόμ. σελ. 683, ε'). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς καὶ ὁ Ναβῆρος *Φωτ. Λεξ.* Τόμ. Α', σελ. 452.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου κείμενον «Νυνί μ' ἔπεισας: μᾶλλον νῦν λέγω» εἰς ἰαμβεῖον μεταβαλὼν ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1860, σελ. 368) ἀνέγνω:

> Νυνί μ' ἔπεισας μᾶλλον ἢ ν υ ν δ ὴ λέγων.

Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ Φώτιος ἔγραψε «Νυνί μ' ἔπεισας: μᾶλλον νῦν λέγΕ» σημειούμενος ὅτι ἐπὶ παρῳχημένου ἁρμόζει μᾶλλον τὸ ΝΥΝ ἢ τὸ ΝΥΝΙ νὰ παραλαμβάνηται. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ τῷ Μάγνητι καὶ τῷ Πλάτωνι γίνεται ἀντίθεσις τοῦ *νυνδὴ* καὶ τοῦ *νῦν*, οἷον *νυνδὴ μὲν—νῦν δέ*, οὕτω παρὰ τῷ Ὁμήρῳ τοῦ *νέον* ἤτοι νεωστί καὶ τοῦ *νῦν*, οἷον Ὀδ. Π, 199:

> ἦ γάρ τοι ν έ ο ν ἦσθα γέρων καὶ ἀεικέα ἕσσο·
> ν ῦ ν δὲ θεοῖσιν ἔοικας, οἳ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσι.

Ἀντιτίθενται δὲ παρ' Ὁμήρῳ καὶ τὸ *νῦν δὴ* καὶ τὸ *πάρος*, οἷον Ἰλ. Ω, 641:

> ν ῦ ν δ ὴ καὶ σίτου πασάμην καὶ αἴθοπα οἶνον
> λαυκανίης καθέηκα· π ά ρ ο ς γε μὲν οὔ τι πεπάσμην.

§ 3. *παρεφύλαξα τό—παρεφυλάξατο.*

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 540 «Τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζῴων *παρεφυλάξατο*, συναπόλλυσθαί τε καὶ συγγεννᾶσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας. Ἐζήτησα

δὲ χρόνῳ παμπόλλῳ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν καὶ γέγραπται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὔλογα κατὰ τὴν περὶ χρείας μορίων πραγματείαν».

Προχειροτάτη εἶνε ἡ ὀρθὴ τοῦ χωρίου τούτου ἀνάγνωσις «Τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζῴων *παρεφύλαξα, τὸ* συναπόλλυσθαί τε καὶ συγγεννᾶσθαι κτέ.», θαυμάζομεν δὲ πῶς ἀποσφαλεὶς τοῦ ἀληθοῦς ὁ Ἰ. Μυλλῆρος ἐξέδωκε «Τουτὶ γὰρ—κατὰ πάντα τὰ γένη τῶν ζῴων *παρεφυλαξάΜΗΝ*, συναπόλλυσθαί τε καὶ συγγεννᾶσθαι κτέ.» (*Γαλην*. Τόμ. Α', σελ. 100 καὶ 529).

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶνε γεγραμμένον ἐν Τόμ. Ι', σελ. 118 «ὅσα δ' ἄλλα μετὰ τούτου *συμπληροῖτο* πᾶν ὄργανον» ἀντὶ τοῦ «*συμπληροῖ τὸ* πᾶν ὄργανον» καὶ ἐν Τόμ. ΙΙΙ', α', σελ. 399 «οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα *πλησιάζοιτο* ἀπεσπασμένον» ἀντὶ τοῦ «*πλησιάζοι τὸ* ἀπεσπασμένον» καὶ τοὐναντίον ἐν Τόμ. Ι', σελ. 673 «ἄμεινον δ' ὑπολαβὼν εἶναι μηδέπω τρέφεσθαι *κατέκλινε τότε* καὶ ἡσύχαζεν ὥρας σχεδόν τι τῆς ἡμέρας ἑνδεκάτης» ἀντὶ τοῦ «*κατεκλίνετό τε* καὶ ἡσύχαζεν», κτλ. Πρβ. καὶ Τόμ. Ϛ', σελ. 539 «*ὑγιαίνετο* οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδέν τι χείρονα τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔσχεν» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 598 «ἀφ' ἧς κατὰ μεταφορὰν *ἐποιήσατο* ἐκτεθηλυσμένον ὄνομα». Φανερὸν παντὶ ὑπάρχει ὅτι ὁ Γαληνὸς εἶπεν «*ὑγίαινέ τε* οὖν ἐν ἅπασιν ἐκείνοις τοῖς ἔτεσι καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν κατ' οὐδέν τι χείρονα—ἔσχεν» καὶ «*ἐποίησε τὸ* ἐκτεθηλυσμένον ὄνομα». Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ψευδογαληνῷ Τόμ. ΙΔ', σελ. 359 «ὅτε κἀκ τῆς κεφαλῆς *ἐπιρρέοιτο* ῥεῦμα» ἀντὶ τοῦ «*ἐπιρρέοι τὸ* ῥεῦμα» ἢ *ἐπιρρέει*.

Καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. 1, 9 Δινδ. φέρεται πλημμελῶς «ἔθος τοῦτο ποιητικόν, ὃ πάντες μικροῦ δεῖν *ἐφυλάξαντο*, καλεῖν τὰς Μούσας ἤτοι τὸ θεῖον ὡς ἐπικουρῆσον αὐτοῖς» ἀντὶ τοῦ «ὃ πάντες μικροῦ δεῖν *ἐφύλαξαν, τὸ* καλεῖν κτέ.». Πρβ. καὶ Φωτ. Βιβλ. σελ. 420, 10 «καταβάντες δὲ ἐκ τῶν ὀρῶν ἄλλοι κατ' ἄλλα μέρη τῆς οἰκουμένης *ἐπλησιάσαντό* γε πρῶτον ὕπαιθροι, μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη κτέ.». Ὀρθῶς παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ ἀναγινώσκεται Τόμ. Β', σελ. 135 «*ἐπλησίασαν τό*

γε πρῶτον ὕπαιθροι». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τὸ τοῦ Θουκυδίδου Α', 58 «καὶ οἱ μὲν *ἀνῴκιζοντό τε* καθαιροῦντες τὰς πόλεις κτέ.» μνημονευόμενον ἐν τῷ Οὐινδοβονησίῳ Λεξικῷ σελ. 33, 10 ἐκφέρεται «καὶ οἱ μὲν *ἀνῴκιζον τότε* καθαιροῦντες τὰς πόλεις κτέ.».

Ἄριστα ὁ Κεισλίγγιος ἐπηνώρθωσε τὸ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. 84 «οἱ δ' οὖν Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες τά τε ἄλλα *διεκοσμοῦνΤΟ κτίσμαΓΑ*» μεταγράψας «τά τε ἄλλα *διεκόσμουν τὸ κτίσμα*». Ἀτόπως ὁ Μεινέκιος ἐξέδωκεν ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Ἀρχιμήλου παρ' Ἀθην. σελ. 209, γ':

τμηθέντες πελέκει τοῦτ' ἐκάμοντο κύτος

ἀντὶ τοῦ *ἔκαμον τὸ κύτος*. Συνεῖδε δέ πως τὴν ἀτοπίαν καὶ αὐτὸς ὁ Μεινέκιος ἐν τοῖς Κριτικοῖς Ἀναλέκτοις εἰς τοὺς Ἀθηναίου Δειπνοσοφιστὰς σελ. 91.

Ἔχει δὲ τὸ *παρεφύλαξα* τὴν αὐτὴν ἢ παραπλησιωτάτην δύναμιν τῷ *παρετήρησα*, ὡς καὶ ἐν Τόμ. Θ', σελ. 306 «ἐκ τούτου τάς τε διαθέσεις, ἐφ' αἷς οἱ τοιοῦτοι γίνονται σφυγμοί, *παρεφύλαξα* κτέ.». Μετ' ὀλίγα λέγεται κατὰ παρακείμενον «φαίνεται δέ μοι καὶ ὁ Ἀρχιγένης ἐπιμελῶς μὲν *παραπεφυλακέναι* τοὺς δὶς παίοντας σφυγμούς, οὔτε δ' ἑρμηνεύειν αὐτοὺς ὀρθῶς κτέ.». Πρβ. καὶ σελ. 609 «ἀλλὰ καὶ μνημονεῦσαι καὶ *παραφυλάξαι* πολλάκις ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων» καὶ σελ. 621 «καθ' ἑκάστην μέντοι τετράδα *παραφυλάττων* ἀκριβῶς τὰ σημεῖα καὶ αὐτὸν τὸν τῆς ἀκμῆς χρόνον ἀκριβῶς δυνήσῃ προγνῶναι». Εὑρίσκεται δ' ἐνίοτε καὶ τὸ ῥηματικὸν *παραφυλακτέον* ἀντὶ τοῦ *παρατηρητέον*, οἷον *παραφυλακτέον ὅτι* (Ψευδηρωδιαν. Πειρσ. σελ. 452), *παραφυλακτέον πῶς* (Σχολ. Σοφ. Οἰδ. Κ. 1647), κτλ. (Ἴδε Λέρσιον *Ἡρῳδιαν*. σελ. 138). Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 753, 21 κεῖται «Παρατήρησιν: παραφυλακήν».

Νοεῖ δέ τις κάλλιστα τὴν χρῆσιν ταύτην ἐνθυμούμενος ὅτι καὶ τὰ ἁπλᾶ ῥήματα *φυλάττω* καὶ *τηρῶ* ἐμφερεστάτης ἐννοίας ἐχόμενα ἀδιαφόρως πολλάκις ὑπὸ τῶν παλαιῶν παρελαμβάνοντο, ὡς καὶ ἄλλοθεν σαφῶς μηνύεται καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου γεγραμμένων ἐν βιβλ. Β', κεφ. 13 «τοῦ τε γὰρ Φαληρικοῦ τείχους στάδιοι ἦσαν πέντε καὶ τριάκοντα πρὸς τὸν κύκλον τοῦ ἄστεως καὶ αὐτοῦ τοῦ κύκλου τὸ *φυλασσόμενον* τρεῖς καὶ τεσσαράκοντα· ἔστι δὲ αὐτοῦ ὃ καὶ *ἀφύλακτον* ἦν, τὸ μεταξὺ τοῦ τε μακροῦ καὶ τοῦ Φαληρικοῦ· τὰ δὲ μακρὰ τείχη πρὸς τὸν Πειραιᾶ τεσσαράκοντα σταδίων, ὧν τὸ ἔξωθεν *ἐτηρεῖτο*· καὶ τοῦ Πειραιῶς ξὺν Μουνυχίᾳ ἑξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περίβολος, τὸ δ' ἐν *φυλακῇ* ὂν ἥμισυ τούτου». Πρβ. καὶ Ἀθήν. σελ. 273, δ' «εἶχον, ἀλλ' *ἐφύλασσον* τοὺς πατρίους νόμους καὶ κεκολασμένως ἔζων *τηροῦντες* τὰ τῆς πολιτείας ἔθη», κτλ. Εὑρίσκεται δὲ παρὰ μὲν τῷ Θουκυδίδῃ Γ', 22 «*τηρήσαντες* νύκτα χειμέριον ὕδατι καὶ ἅμα ἀσέληνον ἐξῇσαν», ὡς καὶ παρὰ τῷ Ψευδοδημοσθένει σελ. 1380, 103 «οἱ δὲ *τηρήσαντες* νύκτα καὶ ὕδωρ καὶ ἄνεμον πολύν», παρὰ δὲ τῷ Ἀθηναίῳ σελ. 214, ς' «τοῦτο δὲ ἐπιγνοὺς ὁ Ὀρόβιος στρατηγὸς Ῥωμαίων φυλάσσων τὴν Δῆλον, *φυλάξας* ἀσέληνον νύκτα κτέ.», περὶ οὗ σημειοῦται ὁ Μεινέκιος (*Ἀναλ. Κριτ. εἰς Ἀθην. Δειπν.* σελ. 94) «Pro φυλάξας propter φυλάσσων melius scripsisset ac fort. scripsit τηρήσας. Hesychius Τηρεῖ· φυλάσσει». Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἀπαντᾷ ἐν τοῖς τοῦ Ἀθηναίου καὶ «οὐδὲν ὧν Πλάτων *εἴρηκε* περὶ Σωκράτους τῶν κωμικῶν τις *εἴρηκεν*» (σελ. 219, ά) καὶ «κατὰ τοὺς οὖν *προειρημένους* ποιητὰς καὶ αὐτοὶ τὰ ἑπόμενα τοῖς *προειρημένοις* ἀποδιδόντες κτέ.» (σελ. 224, β') καὶ «τὸ δὲ ἔθος τοῦτο καὶ Ἀθήνησιν εἶναι *ἀξιοῖ* Σώφιλος ἐν Ἀνδροκλεῖ, ὀψονόμους *ἀξιῶν* αἱρεῖσθαι ὑπὸ τῆς βουλῆς» (σελ. 228, β'), κτλ. Ὕποπτον ἡμῖν φαίνεται τὸ «ἕως Ἱππότης ὁ Κνώπου ἀδελφὸς μετὰ δυνάμεως *ἐπελθὼν* ταῖς Ἐρυθραῖς ἑορτῆς οὔσης, τῶν Ἐρυθραίων προσβοηθούντων, *ἐπῆλθε* τοῖς τυράννοις καὶ πολλοὺς ἀποκτείνας κτέ.» (σελ. 259, ε'), ἀνθ' οὗ εἰκάζομεν «*ἐπέθετο* τοῖς τυράννοις». Εὔκολον δέ, νομίζομεν, ἦτο, ἐκπεσούσης τῆς καταλήξεως ΤΟ πρὸ τοῦ ἄρθρου ΤΟΙΣ, νὰ μεταβληθῇ τὸ ὑπολειφθὲν ἘΠΕΘΕ εἰς τὸ ἘΠΗΛΘΕ.

Εὑρίσκονται δὲ καὶ συνημμένα ἐνίοτε τὸ *τηρῶ* καὶ *φυλάσσω*,

ὡς ἐν τῷ περὶ γυναικὸς ἁρμονίας τῆς Πυθαγορείας Περικτιόνης παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΠΕ', 19 «ἀλλ' εὐνὴν *τηρεῦσαν* καὶ *φυλάσσουσαν*». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 31 «ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς *ἐπιτηρῶμεν* καὶ *παραφυλάττωμεν*», κτλ.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἐλέγετο καὶ *καιροτηρῶ* ἀντὶ τοῦ *καιροφυλακῶ*, ὡς παρετηρήθη καὶ ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Ε', σελ. 48. Πρβ. καὶ *πιννοφύλαξ*—*πιννοτήρης*. Τῷ *πιννοτήρης* ὅμοιον εἶνε τὸ *δεμνιοτήρης*. Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 49, 13 φερόμενον «*Κνισοτηρητής*: ὁ κνῖσαν καὶ δεῖπνα ἐπιτηρῶν» μετατυπωτέον εἰς τὸ *κνισοτήρης*.

§ 4. *προτεθέν*—*προτεθεῖσαν*.

Δημοσθέν. σελ. 361, 65 «Ἀλλὰ μὴν ὅτι τὴν ἐναντίαν ποτὲ Θηβαίοις ψῆφον ἔθεντο οὗτοι περὶ ἡμῶν, ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ *προτεθεῖσαν*, ὑμῶν ἔγωγε ἀκούω πάντων».

Ἀδυνατοῦντες νὰ πείσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὅτι οὕτως ἀτόπως συνέταξε τὴν προκειμένην ῥῆσιν ὁ Δημοσθένης ἀποφαινόμεθα ὅτι δι' ἀπολύτου μετοχῆς ἦτο κατ' ἀρχὰς ὁ λόγος προενηνεγμένος «ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ *προτεθΕΝ*», ἣν οἱ βιβλιογράφοι ὑπ' ἀγνοίας ἢ καὶ ἀπροσεξίας μετερρύθμισαν πρὸς τὴν προηγουμένην αἰτιατικὴν *τὴν ἐναντίαν ψῆφον*. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *προτΙθεῖσΙ* ἀναφερόμενον εἰς τὸ *Θηβαίοις*.

Εἶπε δ' ὁ Δημοσθένης καὶ *καταχειροτονηθέν* σελ. 578, 199 «τίς γάρ ἐστιν ὅστις, *καταχειροτονηθὲν* αὐτοῦ, καὶ ταῦτ' ἀσεβεῖν περὶ τὴν ἑορτήν—οὐκ ἂν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατέδυ καὶ μέτριον παρέσχεν ἑαυτὸν κτέ. ;», ὅπερ ἐν μόνῳ τῷ ἀρίστῳ κώδικι ἐσώθη ἀβλαβές, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις εἶνε μεταβεβλημένον εἰς τὸ *καταχειροτονηθένΤΟΣ*.

Ὅμοια τῷ *προτεθέν* καὶ *καταχειροτονηθέν* ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οἷον *προσταχθέν* καὶ *ἐπιταχθέν*, *ἀπορρηθέν*, *ὁρισθέν*, *χρησθέν*, κτλ.

Δημοσθέν. σελ. 1210, 5 «καὶ ἐνθένδε πάλιν, *προσταχθέν*

μοι ὑπὸ τοῦ δήμου Μένωνα τὸν στρατηγὸν ἄγειν εἰς Ἑλλήσποντον ἀντὶ Αὐτοκλέους ἀποχειροτονηθέντος, ᾠχόμην ἀναγόμενος διὰ τάχους». Ἰσαῖ. π. Κλεων. Κλήρ. 22 «φάσκοντες καλεῖν τὴν ἀρχὴν Κλεώνυμον, ἵνα βεβαιώσῃ τὴν αὐτῶν δωρεάν, *προσταχθὲν* αὐτοῖς, οὐκ ἐτόλμησαν εἰσαγαγεῖν». Λυσ. κ. Νικομ. 2 «*προσταχθὲν* γὰρ αὐτῷ τεττάρων μηνῶν ἀναγράψαι τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, ἀντὶ μὲν Σόλωνος αὐτὸν νομοθέτην κατέστησεν, κτέ.» (Πρβ. καὶ Ἰσοκράτ. Παναθην. 67). Πλούταρχ. Σερτωρ. 4 «τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε *προσταχθὲν* αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὅπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ—δόξαν ἔσχεν». Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. Β', 37 «ὅτι, μὴ *προσταχθὲν* αὐτῷ, ὁ δὲ ἔπιεν». Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 99 «ὥσπερ ἂν εἰ ὁ Ἡρακλῆς—*προσταχθὲν* αὐτῷ τὸν ἐν τῇ Νεμέᾳ ἀνελεῖν λέοντα, εἶτ' ὄνῳ συμπλακεὶς καὶ πνίγων τὸν λέοντα ἄγχειν ᾤετο» (Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 608). Ἱστορ. Μικρ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 99, 29 «*προσταχθὲν* δ' αὐτῷ ἐμβαίνειν εἰς τὴν αὐτὴν Καίσαρι ναῦν σὺν πέντε δούλοις, αὐτὸς ὑπὸ φιλοστοργίας καὶ τρεῖς ἑταίρους πρὸς τοῖς δούλοις ἐνεβίβασεν». Εὐνάπ. σελ. 70 Βοισσ. «ὅ τε γοῦν Ἰουλιανὸς παρῆν, οὕτως *ἐπιταχθέν*, καὶ ὁ Ἀψίνης συμπαρῆν, οὐκ *ἐπιταχθέν*, ἀλλ' ὡς συνηγορήσων τοῖς κατηγορηκόσι». Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος Β', γ', 35 ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσιν «ἐκεῖνοι ἔφασαν, *προσταχθέν* μοι ὑφ' ἑαυτῶν, οὐκ ἀνελέσθαι τοὺς δυστυχοῦντας ἐν τῇ περὶ Λέσβον ναυμαχίᾳ», ἄλλα δὲ «*προσταχθένΤΑ μΕ* ὑφ' ἑαυτῶν», ὅπερ προφανῶς εἶνε διεσκευασμένον. Ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς τοῦ Ἡλιοδώρου Α', 8 ἀναγινώσκεται «κεχώριστο γάρ, *ΤΟΥΤΟ προσταχθέν*, ἐπί τινος χαμεύνης κατακεκλιμένη».

Δημοσθέν. σελ. 899, 21 «ὁ δ' οὐ μόνον ἀμφισβητηθεὶς ἀλλὰ καὶ *ἀπορρηθὲν* αὐτῷ, οὐδὲν ἧττον τὴν ἀπόφασιν ἐποιήσατο». Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 187 «τοσούτῳ χεῖρον ἐκείνων διακειμένην, ὅσῳ τοῖς μὲν μὴ καταφεύγειν *ἀπορρηθέν*, τοῖς δὲ μὴ δέχεσθαι, οἱ μὲν διὰ τῆς πόλεως ἄδειαν εὕροντο, κτέ.». Σχολ. σελ. 102, 4 «Πάλιν Ἀττικῶς ἀντὶ τοῦ ἀπορρηθέντος καὶ ἀπειληθέντος».

Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 265, δ' «ὥσπερ τὰ νυνδὴ περὶ ἔρωτος ὅ ἔστιν *ὁρισθέν*, εἴτ' εὖ εἴτε κακῶς ἐλέχθη». Πρβ. καὶ 'Επινομ. σελ. 985, γ' «ὄπῃ τινὲς ἐνέτυχον ἡμῶν, ἢ καθ' ὕπνον ἐν ὀνειροπολίᾳ προστυχόντες ἢ κατὰ φήμας τε καὶ μαντείας *λεχθὲν* τισιν ἐν ἀκοαῖς ὑγιαίνουσιν ἢ καὶ κάμνουσιν». Ἴδε Σταλβώμιον *Πλάτ.* Τόμ. Δ', ά, σελ. 171 ἐκδ. β' καὶ Τόμ. Ι', γ', σελ. 511.

Θουκυδ. Γ', 96 «ἐν ᾧ Ἡσίοδος ὁ ποιητὴς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ ἀποθανεῖν, *χρησθὲν* αὐτῷ ἐν Νεμέᾳ τοῦτο παθεῖν». Πλούτ. 'Ηθικ. σελ. 560, ε' «ὁμοίως δὲ καὶ Σπαρτιάταις *χρησθὲν* ἱλάσασθαι τὴν Παυσανίου ψυχήν, ἐξ Ἰταλίας μεταπεμφθέντες οἱ ψυχαγωγοὶ καὶ θύσαντες ἀπεσπάσαντο τοῦ ἱεροῦ τὸ εἴδωλον». Πρβ. καὶ Θουκυδ. Δ', 125 «ὥστε ἤδη ἀμφοτέροις μὲν δοκοῦν ἀναχωρεῖν διὰ τὸ δέος αὐτῶν, ὄντων ἀνθρώπων μαχίμων, *κυρωθὲν* δὲ *ΟΥΔΕΝ* ἐκ τῆς διαφορᾶς ὁπηνίκα χρὴ ὁρμᾶσθαι, κτέ.». Σχολ. «Κυρωθὲν δὲ οὐδέν: ὁρισθέν. 'Αντὶ τοῦ κυρωθέντος δὲ οὐδενός». Ἴδε καὶ Γρηγ. Κορ. σελ. 40 καὶ 'Ρήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 586, 15.

'Ιουλιαν. σελ. 447, ά «*σημανθὲν* δέ, ὡς ἔφην, ὅτι μοι πρὸς ταῖς θύραις ὁ τὰ γράμματα ἔχων εἴη, ἐγὼ μὲν — ἀναπηδήσας ἧξα». 'Αρριαν. 'Αναβ. Α', ιζ', 12 «τοὺς δὲ κατὰ ἁρπαγὴν χρημάτων ἀποκτενεῖ, *ξυγχωρηθὲν* αὐτῷ, ὁ δῆμος». Παχυμέρ. σελ. 234 Βοισσ. «*ἀγγελθὲν* δὲ τῷ στρατηγῷ παρὰ τῶν φυλάκων ὡς οἱ στρατιῶται τῆς πόλεως κτέ.». Περὶ τοῦ *ἀγγελθένΤΟΣ*, κτλ. θὰ διαλάβωμεν μετ' ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Καὶ ἄλλαι δὲ μετοχαὶ κατ' ἀπόλυτον, ὡς λέγεται, ἐκφορὰν ὑπὸ τῶν συγγραφέων τεθεῖσαι παρεφθάρησαν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων, οἷον

Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 67 «τὸ δὲ αὐτοσχέδιον, ὅταν ἑκόντες ἐπὶ τὸ πειράζειν ἀφίκωνται ἢ ὑπὸ ὀνειράτων προτραπέντες ἢ ἄλλως πως *δόξανΤΕΣ*». Ἵν' ἡ γραφὴ ἔχῃ ὀρθῶς, ἐπάναγκες εἶνε ν' ἀποβληθῇ ἡ ἀτόπως προσκολληθεῖσα κατάληξις ΤΕΣ. Συχνὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ χρῆσις γίνεται τῆς μετοχῆς *δόξαν*, ἀνθ' ἧς λέγεται ποιητικῶς καὶ *δοκῆσαν*. Εὑρίσκεται δὲ καὶ ἡ σύνθετος *μεταδόξαν* καὶ *συνδόξαν*.

Χρύσιππ. παρ' 'Αθην. σελ. 137, ϛ' «ὡς μακρόθεν οὐκ ἀστείας παρεισδύσεως γινομένης, *δέονΤΟΣ* ἀπέχεσθαι τούτων τῶν μακρόθεν». 'Αναγνωστέον «*δέον* ἀπέχεσθαι», ὡς ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγετο. Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 253, 22 «'Εξόν: ἀδείας οὔσης. Τὸ ἐξόν, τὸ παρόν, τὸ ἐνὸν καὶ ὅσα ἄλλα οὐδέτερα μετοχικὰ οὐδέποτε οἱ 'Αττικοὶ πλαγιάζουσιν, ὅτε πλαγιασμὸν ἡ σύνταξις ἀπαιτεῖ». Βεκκ. 'Ανέκδ. σελ. 132, 29 «Δέον: πῶς συντάσσεται; Ὡς τὸ ἐξὸν καὶ παρὸν καὶ ὄν. Κατὰ Μειδίου· ὡς ὅσοι, δέον ἐξιέναι, κατέμενον». Κραμ. 'Ανέκδ. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 15 «Οἱ 'Αττικοὶ τὸ δέον καὶ ἐξὸν ἀντὶ γενικῆς λαμβάνουσι μετοχῆς, οἷον δέον ἀντὶ τοῦ δέοντος ὄντος καὶ ἐξὸν ἀντὶ τοῦ δυνατοῦ ὄντος». Λεξ. Οὐϊνδ. σελ. 42, 6 «Δέον: ἀντὶ τοῦ πρέποντος ὄντος. Χρυσόστομος· ἀλλὰ δέον φυλάξαι τὴν ἐντολήν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν. Οὕτω λέγεται καὶ ἐνὸν ἀντὶ τοῦ δυνατοῦ ὄντος καὶ ἐξὸν ἀντὶ τοῦ ἀδείας οὔσης καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μετοχικῶν οὐδετέρων». Πρβ. καὶ σελ. 47, 20 «Δεῆσαν: ἀντὶ τοῦ χρείας ἐπελθούσης. Συνέσιος· ἐδεξάμην εἰς τὸν ἀπόπλουν, δεῆσαν, παρ' αὐτοῦ χρυσίνους ἑκατόν» καὶ Σχολ. 'Αριστείδ. σελ. 100, 10 καὶ σελ. 195, 13 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1093, 24. Πλείονα περὶ τοῦ προκειμένου θὰ γράψωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

'Αριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 367 «καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ μὴ *προσήκονΤΑ* ἐπαινούμενον ἢ 'κείνους δεικνύντα ἃ μὴ προσῆκεν ἀκηκοότας» (Πρβ. καὶ Σχολ. σελ. 714, 6). Φέρεται καὶ γραφὴ *τὰ μὴ προσήκοντα*. 'Αλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, τὸ ὀρθῶς ἔχον εἶνε «ἤ, μὴ *προσῆκον*, ἐπαινούμενον». Ἴσως δὲ καὶ τὸ *δεικνύΝΤΑ* μετατυπωτέον εἰς τὸ *δεικνύΣ*.

Πλούταρχ. 'Ηθικ. σελ. 711, δ' «πολλὰ δ' εἰπεῖν *ἐπιὸνΤΑ* μοι δέδια μὴ μετὰ σπουδῆς τινος οὕτω διαλέγεσθαι πρός σε δόξω». 'Αναντίλεκτον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐγράφη «πολλὰ δ' εἰπεῖν *ἐπιὸν* μοι, δέδια κτέ.». Πρβ. Στοβ. 'Ανθολ. Β', 22 «Δημοσθένης ἔλεγεν ὡς, πολλάκις *ἐπιὸν* αὐτῷ εὔξασθαι τοὺς πονηροὺς ἀπολέσθαι, [καὶ] φοβοῖτο μὴ ἔρημον ἄρδην ἐκ τῆς εὐχῆς ποιήσῃ τὴν πόλιν». Ὁ Μεινέκιος (*Στοβ. 'Ανθολ.* Τόμ. Δ', σελ. LIII) ἔτρεψε τὸν σύνδεσμον *καὶ* εἰς τὸ ἐπίρρημα

ἀεί, ἀλλ' ὀρθότερον ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1860, σελ. 93) περιέγραψεν αὐτὸν ὡς παρεμβεβλημένον. Ὡς δὲ λέγεται κατ' ἐνεστῶτα *ἐπιόν*, οὕτω καὶ κατ' ἀόριστον *ἐπελθόν* παρ' Ἀπολλοδώρῳ Βιβλ. Α', θ', 16 «ὁ δέ, εἴτε *ἐπελθόν* ἄλλως εἴτε διὰ μῆνιν Ἥρας—ἔφη» καὶ παρὰ Λουκιανῷ Θεῶν Διαλ. Κ', 4 «φησὶ δ' οὖν ὅτι, ἄλλως *ἐπελθόν*, οὐκ ἐξεπίτηδες ἤρετο» καὶ παρὰ Δίωνι τῷ Κασσίῳ ΜΒ', β', 6 «*ἐπελθὸν* δὲ τῷ Ὀκταουΐῳ εἰπεῖν ὅτι τὸ ἀξίωμα τὸ βουλευτικὸν πᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας μου σχήσω, ἔκβασιν πρὸς (Γρ. ἴσως *ἔκβασίν πως*) τὸ λεχθὲν ἔλαβεν».

Σημειωτέον δ' ἐν τέλει ὅτι καὶ *προσηκόνΤΩΣ* ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῶν γραφέων ἀντὶ τοῦ *προσῆκον*. Κοραῆς *Ἰσοκράτ.* Τόμ. Β', σελ. 258 «Μηδὲν προσῆκον: Προειλόμην τὴν κομψοτέραν ταύτην γραφήν, τὴν παρὰ τῷ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ, τῆς παρ' ἅπασι φερομένης, Μηδὲν προσηκόντως· ἔστι δὲ τὸ Προσῆκον, ἐνταῦθα οὐκ ἀπόλυτος, ὥς φασιν οἱ Γραμματικοί, ἀλλὰ συντακτικὴ αἰτιατικὴ τῷ Ἐγκαλέσαι, προσυπακουομένου τοῦ, Ἔγκλημα, ὡσανεὶ ἔλεγεν, Ἐγκαλέσαι τοσαῦτα χρήματα, ἔγκλημα μηδὲν προσῆκον». Οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὅτι τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε «εἰ δὲ δόξω, μηδὲν *προσῆκον*, τοσαῦτα χρήματα ἐγκαλέσαι», ἀλλὰ πλημμελῆ γνώμην περὶ τῆς συντάξεως ἀπεφήνατο ὁ ἀοίδιμος ἀνήρ, ὡς καὶ ἐν σελ. 256 γράφων «Πολλάκις ἐγγενόμενον—πλέον ἔχειν, οὐκ ἠθέλησεν: Ἔστιν ὧδε τὸ Ἐγγενόμενον, οὔτε αἰτιατική, οὔτε (ὡς ἕτεροι) ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος, ἀλλ' αἰτιατικὴ τοῦ Ἠθέλησεν· τὸ γὰρ ἑξῆς, Οὐκ ἠθέλησε τὸ μετ' ὀλίγων τῶν ἄλλων ἄρχειν, καὶ τὸ τούτων αὐτῶν πλέον ἔχειν, ἐγγενόμενον αὐτῷ πολλάκις» (Πρβ. καὶ Ἀσώπιον *Εἰσαγ. Ἑλλ. Συντ.* σελ. 597, § 45). Ἁπλουστάτη καὶ φυσικωτάτη εἶνε ἡ σύνταξις, καθ' ἣν τό τε *προσῆκον* καὶ τὸ *ἐγγενόμενον*, ἀπροσώπων ῥημάτων μετοχαί, ἐκλαμβάνονται ὡς ἀπολύτως κείμεναι, ὁ δὲ Κοραῆς, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ,

— οἴνου παρόντος, ὄξος ἠράσθη πιεῖν.

§ 5. *ἅμα—ἀλλά.*

Γαλην. Τόμ. ΙΓ', β', σελ. 372 «Καὶ μέντοι καὶ πρὶν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τὸ κάταγμα σχόντος ἄρχεσθαι τῆς ἐπιδέσεως ἔνεστί σοι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιὲς ἐπιδέσαντι (Γρ. *ἐπιδήσαντι*) πολλάκις· *ἀλλὰ* τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημένας πεύσεις».

Θαυμασίως ἡ ῥῆσις ἐπανορθοῦται καὶ καταληπτὴ παντὶ ἀποβαίνει, ἂν ὁ σύνδεσμος ΑΛΛΑ μετατυπωθῇ εἰς τὸ ἐπίρρημα ΑΜΑ, οἷον «ἔνεστί σοι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιὲς ἐπιδήσαντι πολλάκις *ἅμα* τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημένας πεύσεις», τουτέστι «δύνασαι προγυμνάσασθαι παιδάριον ὑγιὲς ἐπιδήσας πολλάκις ἅμα τῷ πυνθάνεσθαι τὰς ἀρτίως εἰρημένας πεύσεις», ὅπερ ὁμοίαν ἔχει ἔννοιαν τῷ «δύνασαι προγυμνάσασθαι, ἐὰν παιδάριον ὑγιὲς ἐπιδήσῃς πολλάκις πυνθανόμενος ἅμα τὰς ἀρτίως εἰρημένας πεύσεις».

Εὑρίσκεται δ' οὐχὶ ὀλιγάκις παρὰ τῷ Γαληνῷ τὸ μόριον *ἅμα* μετὰ δοτικῆς ὀνοματικοῦ ἀπαρεμφάτου συντεταγμένον. Παρατιθέμεθα δ' ἡμεῖς ἐνταῦθα δύο ἐξ ἐκείνων τῶν χωρίων, ἐν οἷς πρόσκειται μετὰ τὸ ἄρθρον ὁ σύνδεσμος *καί*, οἷον Τόμ. ΙΑ', σελ. 137 «ἀποβλέπων εἰς τὰς τῶν νοσημάτων φύσεις *ἅμα τῷ καὶ* τὴν αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος μορίου φύσιν *ἐπισκοπεῖν*» καὶ σελ. 303 «αὖθις ὁμοίως κένωσον *ἅμα τῷ καὶ προνοεῖσθαι* τῆς λεπτυνούσης διαίτης». Λέγει δ' ὁ Γαληνὸς καὶ *πρὸς τῷ ΚΑΙ* καὶ *σὺν τῷ ΚΑΙ*. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀλλαχοῦ.

Τὰ μόρια *ἅμα* καὶ *ἀλλά* συνεχύθησαν πολλάκις ὑπὸ τῶν γραφέων. Παρὰ Γαληνῷ Τόμ. Ε', σελ. 513 «*ἀλλὰ* καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι» φέρεται καὶ γραφὴ *ἅμα*. (Ἴδε Ἰ. Μυλλῆρον *Γαλην.* Τόμ. Α', σελ. 82). Τὸ ἐν τῷ Κυνηγετικῷ τοῦ Ξενοφῶντος ΙΒ', 3 «*ἅμα* οἷοί τε ἔσονται ἀπιέναι καὶ τὰ παραγγελλόμενα ποιεῖν» εἶνε παρὰ τῷ Στοβαίῳ Ἀνθολ. ΚΘ', 76 γεγραμμένον «*ἀλλ'* οἷοί τε ἔσονται», τουτέστιν «*ἅμ'* οἷοί τε ἔσονται».

Ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Ι, 453 κεῖται «Ἀριστόδημος ὁ Νυσαιεὺς ῥήτωρ τε *ἀλλὰ* καὶ γραμματικός» ἀντὶ τοῦ «ῥήτωρ τε *ἅμα* καὶ γραμματικός» καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ὀδύσσειαν Δ, 181 «ἔγκειται δέ, *ἀλλὰ* καὶ τὸ ἀνθρώπινον» ἀντὶ τοῦ «ἔγκειται δὲ *ἅμα* καὶ τὸ ἀνθρώπινον». Ἴδε Μεινέκιον *Ἀναλ. Κριτ. εἰς*

Ἀθην. Δειπν. σελ. 107 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1873, σελ. 43 καὶ 58.

Παρὰ Πολυβίῳ βιβλ. Β', λή, 4 παρεφθάρη τὸ «*ἅμα* τὴν πολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν προσηγορίαν μετειληφότες» μεταπεσὸν εἰς τὸ *ἀλλά* καὶ τοὐναντίον βιβλ. Δ', μέ, 6 ἀντὶ τοῦ «οὐ μὴν *ἀλλὰ* τοιούτοις τὸ παράπαν κακοῖς παλαίοντες κατὰ γῆν κτέ.» ἀνεγνώσθη κακῶς *ἅμα*.

Ἐν τῷ Τακτικῷ Ὑπομνήματι τοῦ Αἰνείου ΚΒ', 17 ἀποκατέστησε τὴν ἀληθῆ γραφὴν ὁ Κασαύβων «καὶ *ἅμα* μὲν πολυωρεῖσθαι δόξουσιν» ἀντὶ τῆς παντελῶς ἀναρμόστου *ἀλλά*. Ὀρθῶς δὲ καὶ ὁ Βεκκῆρος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 686, 20 «ἐκκλείονται τῆς σαφοῦς *ἅμα* καὶ συντόμου τῶν πραγμάτων ἑρμηνείας» ἀντὶ τοῦ *ἀλλά*. Καὶ παρὰ τῷ Κέβητι δὲ ἢ Ψευδοκέβητι ΜΑ', 3 μετέβαλον οἱ νέοι ἐκδόται τὸ «οὐδὲν κωλύει ὑπάρχειν τινὶ *ἀλλὰ* μετὰ κακίας πολλῆς» εἰς τὸ «ὑπάρχειν τινὶ *ἅμα* μετὰ κακίας πολλῆς». Πρβ. καὶ Βάστιον *Comment. Palaeogr.* σελ. 724. Πηρλεκάμπιον *Ξενοφ. Ἐφεσ.* σελ. 381. Ἰακώψιον *Ἀχιλλ. Τατ.* σελ. 829 καὶ Ὀσαννὸν *Συλλ. Ἐπιγρ.* σελ. 107 καὶ 273. Ἔτι δὲ Κοραῆν *Ἰσοκράτ.* Τόμ. Β', σελ. 297 καὶ *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Γ', σελ. 344 καὶ Βυττεμβάχιον *Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. ϛ', σελ. 1086 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1877, σελ. 174.

Τὸ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ὀδύσσειαν Σχολίοις Γ, 258 «Ἔχευαν: τινὲς ἔχευεν, ἵνα λείπῃ τὸ τίς· ἐὰν δὲ ἔχευαν, οἱ προσήκοντες τῷ Αἰγίσθῳ *ἅμα* δηλονότι ἐκώλυσεν αὐτοὺς ὁ Μενέλαος», ἵν' ἔχῃ νοῦν, ὀφείλει νὰ μεταγραφῇ «οἱ προσήκοντες τῷ Αἰγίσθῳ· *ἀλλὰ* δηλονότι ἐκώλυσεν αὐτοὺς ὁ Μενέλαος». Τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς εἰς τὸν Ἀριστείδην Σχολίοις σελ. 103, 25 φέρεται «οὐδεὶς ἁπλῶς τὰ γενόμενα ἤτοι κατορθούμενα λέγειν καὶ διηγεῖσθαι χρή, *ἀλλ'* ἀναφέρειν τὸ πραχθὲν εἴς τι μέρος τῆς ἀρετῆς» ἀντὶ τοῦ «*οὐ δεῖ σ'* ἁπλῶς τὰ γενόμενα — λέγειν καὶ διηγεῖσθαι· χρὴ *ἅμ'* ἀναφέρειν κτέ.». Ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις Α, 496 ἀναγινώσκεται «Μέγαν οὐρανὸν Οὔλυμπόν τε: Ὅτι οὕτως εἴρηκεν οὐχ ὡς τοῦ Ὀλύμπου ἐπ' οὐρανοῦ ὄντος, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ ὄρους ὑπὲρ τὰ νέφη εἰσίν· ὁ δὲ ὑπὲρ τὰ νέφη τόπος οὐρανὸς καλεῖται ὁμωνύμως τῷ στερεμνίῳ. *Ἀλλὰ* καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ὀλύμπῳ γεγονέναι αὐτὴν λέγει». Ὁ Λέρσιος (*de Arist. Stud. Hom.* σελ. 167 ἐκδ. β') ἐτόπασε «*Καὶ ἀλλαχοῦ* καὶ ἐν οὐρανῷ κτέ.». Ἀλλ' ἡμῖν ἀρέσκει μᾶλλον τὸ «*Ἅμα* καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ὀλύμπῳ γεγονέναι αὐτὴν λέγει».

Ὡς δὲ γίνεται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσις τοῦ *ἅμα* καὶ *ἀλλά*, οὕτως ἐνίοτε καὶ τοῦ *ἅμα* καὶ *ἄλλα*. Παρὰ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Ζ', γ', 7 «καὶ *ἅμα* πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν» ὑπάρχει καὶ γραφὴ *ἄλλα*. Ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. Β' ἐγράφετο ἄλλοτε «καὶ *ἄλλα* τοιαῦτα λέγειν· ἀπὸ τοῦ ἱματίου ἀφελεῖν κροκύδα» ἢ «καὶ *ἄλλα* τοιαῦτα *λέγΩΝ* ἀπὸ τοῦ ἱματίου ἀφελεῖν κροκύδα». Ἀλλ' εὐστόχως ὁ Σνειδῆρος εἴκασε «καὶ *ἅμα* τοιαῦτα λέγων» (*Θεοφρ.* Τόμ. Δ', σελ. 826), εὐστοχώτερον δ' ὁ Δοβραῖος «καὶ ἅμα *ταῦτα* λέγων» (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 161). Καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ Ζ', 77 ἀνέγνω ὁ Ῥείσκιος «καὶ σιτία *ἅμα* κομίζειν» ἀντὶ τοῦ *ἄλλα* καὶ παρὰ τῷ Λυσίᾳ π. Σηκ. 23 ὁ Βεκκῆρος «οὐ γὰρ δήπου συκοφαντῶν *ἅμα* τοιούτων γε λόγων ἀπορήσει καὶ μαρτύρων» ἀντὶ τοῦ *ἄλλα* ἢ *ἀλλά* ἢ *ἄλλαι*. Πρβ. Διδῶτον *Θουκυδ.* Τόμ. Δ', σελ. 378 καὶ 412 καὶ Σχείβιον *Λυσ.* σελ. XIX. Ἔτι δὲ Οὐεσσελίγγιον *Διοδ. Σικελ.* Τόμ. Θ', σελ. 474 ἐκδ. νέας.

Ἴσως δὲ καὶ ὁ Στράβων δὲν ἔγραψε σελ. 263 «ὁ δὲ Κρᾶθις τοὺς ἀνθρώπους ξανθοτριχεῖν καὶ λευκοτριχεῖν ποιεῖ λουομένους καὶ *ἄλλα* πολλὰ πάθη ἰᾶται», ἀλλὰ «καὶ *ἅμα* πολλὰ πάθη ἰᾶται». Πρβ. καὶ Ἱστορ. Μικρ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 11, 10 «καὶ ὑπισχνεῖτο αὐτῷ χρυσίου τάλαντα δέκα καὶ φιάλας χρυσᾶς δέκα καὶ ἀργυρᾶς διακοσίας καὶ Παρσώνδῃ ἀργυρίου [νομίσματος] τάλαντα ἑκατὸν καὶ *ἄλλας* ἐσθῆτας πολυτελεῖς», ἔνθα πιθανώτατα τὸ *ἄλλας* εἶνε ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ *ἅμα*· «καὶ *ἅμα* ἐσθῆτας πολυτελεῖς».

Ἐν τοῖς τοῦ Ἐπιφανίου Τόμ. Β', σελ. 236, 7 λέγεται «τοῦ Μ στοιχείου ἐκ δύο Λ συγκειμένου». Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ Μ σύγκειται ἐκ δύο Λ ἢ εἶνε ὁμοιότατον δυσὶ Λ, εὐκόλως ἐν τοῖς ἀντι-

γράφαις γίνεται μετάπτωσις τοῦ Μ εἰς τὸ διττὸν Λ ἢ καὶ τοῦ διττοῦ Λ εἰς τὸ Μ, οἷον

ἄΜα—ἀΛΛά ἢ *ἄΛΛα* καὶ *ἀΛΛά—ἄΜα*. Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ φερόμενον Α', 90 «ὁ μὲν ταῦτα διδάξας καὶ ὑπειπὼν *τἄλλα* ὅτι αὐτὸς τἀκεῖ πράξοι ᾤχετο» μετατυποῦται ὑπὸ τοῦ Κοβήτου εἰς τὸ «καὶ ὑπειπὼν *ἅμα* ὅτι κτέ.» (*Ὑπερείδ. Ἐπιταφ.* σελ. 54 καὶ *Var. Lect.* σελ. 433 ἐκδ. β').

ἀΜωσγέπωι—ἄΛΛως γέ πως καὶ *ἀΜοθεγγέποθεν—ἄΛΛοθέν γέ ποθεν*. Ἴδε *Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλογρ.* 1877, σελ. 179.

ἐπάΜων—ἐπάΛΛων. Ἡσύχ. «*Ἐπάλλων*: δοῦλος, λάτρις» καὶ «*Ἐπάμονες*:—ἀκόλουθοι». Ἴδε Βαλκενάριον *Παρατηρ. εἰς Ἀμμών.* σελ. 100.

ἰΜαοιδός—ἰΛΛαοιδός. Ἡσύχ. «*Ἰλλαοιδός*: ἐπιμυλίδιος ᾠδός» καὶ «*Ἱμαοιδός*: ὁ πρὸς τῇ μύλῃ καὶ τῷ ἀντλήματι ᾄδων».

πόρπαΜα—πορπάΛΛα. Ἡσύχ. «*Πορπάλλα*: χλαμύς». Ἴδε Πειρσῶνα *Moίρ.* σελ. 140.

τὰΜά—τἄΛΛα. Ἴδε Δοβραῖον *Adversar.* Τόμ. Β', σελ. 36. Πρβ. καὶ Μεινέκιον *Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ.* σελ. 187 (καὶ σελ. 163 καὶ 280). Εὑρέθη δὲ καὶ *τὰΜά* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *τἄΛΛα*. Ἴδε Πόρσωνα *Tracts and Miscell. Critic.* σελ. 389 ἐκδ. β'.

ἄΜουσος ᾗ—ἄΛΛους ὅση. Λογγῖν. π. Ὕψ. ΛΘ', 2 «κἂν ἄλλους ὅση παντάπασι». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν *κἂν ἄμουσος ᾖ* ἀποκατέστησεν ὁ Βοϊσῖνος. Ἴδε Οὐείσκιον *Λογγῖν.* σελ. 445 καὶ Δοβραῖον *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 566. Πρβ. καὶ Ναύκιον *Τραγ. Ἀποσπ.* σελ. 448 καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1878, σελ. 27.

ΓάΜῳ—ΓάΛΛῳ. Βεκκ. Ἀν. σελ. 99, 24 «Θρασέα: Φιλήμων *Γάλλῳ* θρασέα γυνή». Εὐλόγως ὁ Μεινέκιος (*Μεν. καὶ Φιλήμ. Λειψ.* σελ. 363) ἀνέγνω *Γάμῳ*. Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον *Γρηγ. Κορ.* σελ. 724. Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «Γαρρίαι: *γάμοι*» ἀντὶ τοῦ *Γάλλοι* καὶ «Κέρσης: *γάμος*» ἀντὶ τοῦ *Γάλλος*.

ἀκαΛΛῆ—ἀκαΜῆ. Λουκιαν. Προμ. 14 «εἰ ἐπιβλέψειας ἅπασαν τὴν γῆν οὐκέτ' αὐχμηρὰν καὶ *ἀκαμῆ* οὖσαν». Σχολ. σελ.

54 Ἰακδ. «Ἀκαμῆ οὖσαν: γράφεται καὶ *ἀκαλλῆ*». Τὴν γραφὴν *ἀκαμῆ* σφόδρ' ἀποδοκιμάζομεν.

ἙΛΛήνων—Μήδων. Ἀντίγ. Καρύστ. 188 «τοὺς ἐρωδιοὺς ὑπὸ μὲν τῶν *Μήδων*, ὅταν παραβάλλῃ τις εἰς τοὺς τόπους, οὐ μόνον ψαυομένους ὑπομένειν, κτέ.». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν *Ἑλλήνων* ἀποκατέστησεν ὁ Μεούρσιος. :*ΛΛήνων—Μήδων* (ΛΛ=Μ καὶ Ν=Δ).

Παρὰ τῷ Γαληνῷ ἀναγινώσκεται Τόμ. ΙΘ', σελ. 77 «*Ἀμοίη*: οὕτως ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον Διοσκορίδης γράφει—οἱ δὲ ἄλλοι γράφουσιν *ἀλλοίη*». Ἴδε Φοήσιον *Οἰκον. Ἱπποκρ.* σελ. 25.

Ἂν δὲ μὴ σφαλλώμεθα, δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 168 «ἠσκοῦντο δ' ἐκ παίδων οὕτως ταῖς σφενδόναις, ὥστ' *οὐδ' ἄλλως* τοῖς παισὶν ἄρτον ἐδίδοσαν ἄνευ τοῦ τῇ σφενδόνῃ τυχεῖν» ἀλλ' *οὐδαμῶς*. Ἴσως δὲ καὶ τὸ παρὰ Γαληνῷ κείμενον Τόμ. Α', σελ. 188 «ἀναγκαῖον ἐνόμισεν εἶναι, ὁπόταν τι τῶν ἐκτὸς παραλυπῇ, *μὴ ἂν ἄλλως* ἡμᾶς ἐνοχλεῖσθαι, εἰ μὴ ἐν τοῖς σώμασιν ὑπάρχει τὸ αἴτιον» οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τοῦ *μηδαμῶς* (*μηΔαΜῶς—μηΔαΜῶς—μὴ Ἂν ἄΛΛως*).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 Μαΐου 1878.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΕΝ ΤΩ ΧΩΡΩ.

Ἐν τῇ περὶ ἡλίου προηγουμένῃ πραγματείᾳ (*) ἐξητάσαμεν αὐτὸν ὡς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Εἴπομεν δὲ ὅτι ἡ ἕλξις αὐτοῦ κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν, ἐνῷ τούτων αἱ ἀμοιβαῖαι ἕλξεις προξενοῦσαι τὰς καλουμένας παρέλξεις (perturlations), τροποποιοῦσι μόνον τὴν περὶ τὸν ἥλιον κίνησίν των, ὅπως ἐν ἄλλῳ ἄρθρῳ λεπτομερῶς θὰ

(*) Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. Ε'. σελ. 49, 111 καὶ 363.

εἴπωμεν. Εἴδομεν προσέτι ὅτι οὐ μόνον διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς ἕλξεως αὐτοῦ ὁ ἥλιος εἶνε τὸ κέντρον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐνυπαρχούσης ἐνεργείας αὐτὸς εἶνε δι' ἡμᾶς ἡ κυρία πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοῦ ὀργανικοῦ βίου.

Κανονίζων ὁ ἥλιος διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς ἕλξεως αὐτοῦ τὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν, αὐτὸς δὲν ἐπηρεάζεται ἐπαισθητῶς ἐκ τῆς ἕλξεως αὐτῶν καὶ ἑπομένως μένει ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς αὐτούς. Ναὶ μὲν τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου δὲν ταὐτίζεται ἀκριβῶς μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ ὅλου πλανητικοῦ συστήματος, μάλιστα δ' ἐνίοτε, ὅταν μεγάλοι πλανῆται εὑρίσκωνται πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ὅλον τὸ σῶμά του ἐξέρχεται τοῦ κοινοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ ὅλου συστήματος· αἱ ἐκτοπίσεις ὅμως αὗται τοῦ ἡλίου εἶνε τοσοῦτον μικραί, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ θεωροῦμεν ὡς τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ ὅλου πλανητικοῦ συστήματος τὸ κέντρον αὐτοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀποδίδομεν εἰς τοῦτο τὰς γενικὰς ἰδιότητας ἐκείνου. Κατ' αὐτὰς τὸ κέντρον τοῦ βάρους δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν ἀμοιβαίων ἀλληλεπιδράσεων τῶν συστατικῶν τοῦ συστήματος σωμάτων, ὅθεν ἕπεται ὅτι ὁ ἥλιος, θεωρούμενος ὡς κέντρον τοῦ βάρους τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, μένει ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς τοὺς πλανήτας.

Μένει ὅμως ἐντελῶς ἀκίνητος ὁ ἥλιος ἐν τῷ χώρῳ, ἢ μήπως κινεῖται συμπαραφέρων μεθ' ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἕλξεώς του καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος; Ὅπως λύσωμεν τὸ ζήτημα αὐτό, δέον νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σχετικὴν αὐτοῦ θέσιν πρὸς σώματα ξένα τοῦ συστήματος αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους ἀστέρας. Εἶνε δὲ ὅλως ἀνεπαίσθητον τὸ λάθος ἐν τῇ συγκρίσει τῆς πρὸς τούτους θέσεως τοῦ ἡλίου, τὸ προξενούμενον ἐκ τῆς μὴ ἐπ' αὐτοῦ θέσεως ἡμῶν, διότι ἡ ἀπόστασις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, συγκρινομένη πρὸς τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀπλανῶν καλουμένων ἀστέρων, εἶνε τοσοῦτο μικρά, ὥστε σχετικῶς πρὸς αὐτοὺς ἡ γῆ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ταὐτιζομένη μετὰ τοῦ ἡλίου. Ἡ ἀκτὶς δηλαδὴ τῆς περὶ τὸν ἥλιον

τροχιᾶς τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ πλησιεστέρου ἀπλανοῦς θεωρουμένη ἀποτελεῖ γωνίαν 0″,92 (τὴν καλουμένην ἐτησίαν παράλλαξιν). Διὰ τὸν μέγιστον δὲ ἀριθμὸν τῶν ἀστέρων εἶνε τοσοῦτον μικρὰ ἡ ἐτησία παράλλαξις, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐξιχνιασθῇ οὔτε διὰ τῶν λεπτοτέρων παρατηρήσεων καὶ εἶνε ὅλως ἀνεπαίσθητος. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἐπὶ τῆς γῆς γενομένας παρατηρήσεις ὡς γενομένας ἐπὶ τοῦ ἡλίου.

Ἀφοῦ διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἐγκατελείφθη ἡ δοξασία τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου ἠρέμου θέσεως τῆς γῆς, ὁ ἥλιος ἐγένετο δεκτὸς ὡς τὸ κέντρον, περὶ τὸ ὁποῖον κινοῦνται οἱ πλανῆται, ὧν εἷς καὶ ἡ γῆ, αὐτὸς δὲ ὀρθῶς ἐθεωρήθη ὡς εἷς τῶν πολλῶν ἀστέρων, τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀπλανῶν ἐπονομασθέντων. Ἐνόσῳ τὰ μέσα τῶν παρατηρήσεων ἦσαν ἀτελῆ, καὶ ὁ ἥλιος ἐθεωρεῖτο ἀκίνητος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἄγγλος ἀστρονόμος Ἁλλέϋος πρῶτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συγκρίνας τὴν τοποθεσίαν ὀλίγων λαμπρῶν ἀστέρων πρὸς τὴν ἐν τῇ μαθηματικῇ συντάξει τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένην, εὗρεν ὅτι ἡ θέσις τῶν ἀστέρων αὐτῶν μετεβλήθη. Μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι ἀστρονόμοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔφθασαν εἰς τὸ αὐτὸ ἐξαγόμενον. Οἱ καλούμενοι λοιπὸν ἀπλανεῖς ἀστέρες φαίνονται τοιοῦτοι ἐκ τῆς μεγίστης αὐτῶν ἀποστάσεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ τυχὸν κίνησις αὐτῶν δὲν εἶνε ἐπαισθητὴ ἄνευ λεπτῶν παρατηρήσεων, ἢ τῆς παρελεύσεως μακροτάτου χρόνου, μεθ' ὃν αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ἐπαισθητή.

Ἀλλὰ πρὸς διευκρίνισιν καὶ ἐξακρίβωσιν τοῦ ζητήματος τῆς κινήσεως τῶν ἀπλανῶν ἀπαιτοῦνται δύο τινὰ α') ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς ἑκάστοτε θέσεως αὐτῶν καὶ β') ἐπίσης ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ἡ θέσις αὐτῶν ὑφίσταται ἐξ αἰτίων ξένων τῆς σχετικῆς πρὸς ἡμᾶς κινήσεώς των, τὰ ὁποῖα ἑπομένως προξενοῦσι μόνον φαινομένην ἐκτόπισιν αὐτῶν, οἷα π. χ. ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου ἀνακαλυφθεῖσα μετάπτωσις τῶν ἰσημερινῶν σημείων.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τηλεσκοπίου, παρέχοντος ἀκριβῆ

ὀπτικὸν ἄξονα, καὶ διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς φυσικῆς καὶ τῶν τεχνικῶν μέσων, τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα βαθμηδὸν ἐτελειοποιήθησαν τὰ μέγιστα. Ἐπίσης συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων ἡ ἀνεύρεσις καταλλήλων μεθόδων, ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων καὶ ὁ κατάλληλος συνδυασμός των, ὅπως δι' αὐτοῦ εὑρίσκωνται τὰ πιθανώτερα ἐξαγόμενα. Οὕτως ὁ πρῶτος τῶν δύο ἄνω μνημονευθέντων δύο ἀπαραιτήτων ὅρων πληροῦται νῦν εἰς μέγαν βαθμόν.

Ὁ ἕτερος τῶν δύο αὐτῶν ὅρων διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς θεωρίας καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πληροῦται μὲ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀκριβείας ὅπως καὶ ὁ πρῶτος, χάρις εἰς τὰς ἐργασίας ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Λαπλάσιος, Βέσσελος, Στρούβης, Δελάμβρος, Πέτερσος καὶ ἄλλοι.

Ὅπως δὲ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν ἁπλῶς φαινομένων μόνον μεταβολῶν τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων, θέλομεν εἴπει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς σημαντικωτέρας αὐτῶν, τῆς ἐκ τῆς μεταπτώσεως προξενουμένης.

Αἱ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις παρέχουσιν ἡμῖν μόνην τὴν διεύθυνσιν πρὸς ἣν βλέπομεν ἕκαστον ἀστέρα ἐπὶ τῆς νοερῶς ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐν κέντρῳ σχηματιζομένης οὐρανίας σφαίρας. Τὴν ἐπὶ ταύτης δὲ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ὁρίζομεν, σχετίζοντες αὐτὴν πρὸς ἀξιολόγους κύκλους καὶ σημεῖα τῆς σφαίρας, τὰ ὁποῖα παρέχουσι τὰ οὐράνια φαινόμενα. Οὕτω π. χ. ὁρίζομεν τὴν θέσιν ἀστέρος τινὸς ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανίου ἰσημερινοῦ ἀποστάσεώς του, ἣν καλοῦμεν ἀπόκλισιν καὶ διὰ τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ὁ μεσημβρινὸς τοῦ ἀστέρος μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ ἐαρινοῦ σημείου, τῆς ὀρθῆς ἀναβάσεως καλουμένης. Ἡ θέσις ὅμως τοῦ ἐαρινοῦ σημείου, ὅπως ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος ἀστρονόμος Ἵππαρχος ἀνεκάλυψεν, ἐκτοπίζεται ἀναμέσον τῶν ἀστέρων κατὰ μῆκος τῆς ἐκλειπτικῆς, μεταπίπτοντος τοῦ σημείου αὐτοῦ βραδέως ἐξ Α. πρὸς Δ. κατὰ 50 περίπου δευτερόλεπτα ἐτησίως. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ὀρθὴ ἀνάβασις καὶ ἡ ἀπόκλισις τῶν ἀστέρων μεταβάλλεται ἕνεκα τῆς μεταπτώσεως τοῦ ἐαρινοῦ σημείου καὶ ἐὰν οἱ ἀστέρες

μένωσιν ὅλως ἀκίνητοι. Ὅπως λοιπὸν εὕρωμεν ἐὰν ἀστὴρ τις κινῆται, δέον νὰ συγκρίνωμεν τὴν συνήθως διὰ τῆς ὀρθῆς ἀναβάσεως καὶ ἀποκλίσεως αὐτοῦ παρεχομένην τοποθεσίαν του, κατὰ δύο διαφόρους ἐποχάς, ἀφοῦ ἀναγάγωμεν ἑκάστην αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν, ἣν εἶχε τὸ ἐαρινὸν σημεῖον εἰς ὡρισμένην τινὰ ἐποχήν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἐποχῆς ἑκάστης τῶν παρατηρήσεων φαινομένων μόνον μεταβολῶν τῆς ὀρθῆς ἀναβάσεως καὶ τῆς ἀποκλίσεως.

Αἱ ἀρχαιότεραι παρατηρήσεις αἱ ἔχουσαι τὸν νῦν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀπαιτούμενον βαθμὸν ἀκριβείας διὰ τὰς περὶ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας ἐρεύνας εἶνε αἱ τοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ἀκμάσαντος διασήμου Ἄγγλου ἀστρονόμου Βραδλεΰου. Αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ ἔλαβον ὅλην αὐτῶν τὴν ἀξίαν διὰ τῆς ἐπεξεργεσίας τοῦ Βεσσέλου, ὅστις ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῶν τὴν θέσιν **3222** ἀστέρων διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους **1755**, καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων πορισμάτων ἐξ αὐτῶν ἐδημοσίευσε δικαίως ὑπὸ τὸν τίτλον **Fundamenda astronamiae.**

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Βραδλεΰου ἔχομεν τὰς τοῦ μεγάλου ἀστρονόμου τοῦ Πανόρμου τῆς Σικελίας Πιάτζη, ἀκμάσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, κατόπιν δὲ καὶ πολλῶν ἄλλων. Πρὸς εὕρεσιν λοιπὸν τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων συγκρίνομεν τὴν θέσιν αὐτῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὧν ἔχομεν ἀκριβεῖς παρατηρήσεις. Ὅσον πλέον μεμακρυσμέναι εἶνε αἱ ἐποχαὶ αὗται, τοσοῦτον ἀκριβέστερον τὸ ἐξαγόμενον, διότι τοσοῦτον μικροτέρα εἶνε ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν ἀναποφεύκτων λαθῶν τῶν παρατηρήσεων. Δὲν περιοριζόμεθα ὅμως νὰ λαμβάνωμεν μόνον τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας παρατηρήσεις, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς μεταξύ, ὅπως διὰ τοῦ καταλλήλου συνδυασμοῦ ἁπασῶν ἔχωμεν ὅσον οἷόν τε πιθανώτερον ἐξαγόμενον. Ἐν τῷ συνδυασμῷ δ' αὐτῷ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ποιὸν τῶν διαφόρων παρατηρήσεων καὶ ἀποδίδομεν εἰς ἑκάστην αὐτῶν τὸ οἰκεῖον βάρος, ἀφοῦ ἀναγάγωμεν πασας εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς φαινομένας μόνον μεταβολάς, ἃς ἡ θέσις τῶν ἀστέρων ὑφίσταται ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ ἄλλων αἰτίων.

Διὰ τοιούτων λοιπὸν συγκρίσεων ἐβεβαιώθη ὅτι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες κινοῦνται σχετικῶς πρὸς ἡμᾶς. Ἴδωμεν ὅμως νῦν τί τῆς κινήσεως ἀντιλαμβανόμεθα.

Διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων προσδιορίζομεν μόνον τὴν διεύθυνσιν, πρὸς ἣν βλέπομεν ἕκαστον ἀστέρα ἐπὶ τῆς νοερᾶς ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐν κέντρῳ σχηματιζομένης οὐρανίας σφαίρας. Ἐκ τούτου λιοπὸν ἕπεται ὅτι ἐὰν ἀστήρ τις πλησιάζῃ πρὸς ἡμᾶς ἢ ἀπομακρύνεται ἀφ' ἡμῶν, ἤτοι κινῆται κατὰ τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα, ἡ διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν βλέπομεν, ἑπομένως καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας, δὲν μεταβάλλεται. Τὴν κίνησιν λοιπὸν ἀστέρος κατὰ τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Ἐὰν τοὐναντίον ἀστήρ τις κινῆται καθέτως ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, τότε ἡ διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν τὸν βλέπομεν μεταβάλλεται, καὶ αὐτὸς φαίνεται ἐκτοπιζόμενος ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας. Ἐὰν πάλιν ἡ σχετικὴ πρὸς ἡμᾶς κίνησις ἀστέρος τινὸς ἔχῃ διεύθυνσιν διάμεσον μεταξὺ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς ἐπὶ ταύτης καθέτου, τότε αὐτὸς φαίνεται ἐκτοπιζόμενος κατὰ τὴν κάθετον ταύτην μόνον. Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν δὲ διὰ τῶν συνήθων ἐπιστημονικῶν ὅρων ἀκριβέστερον, ἡ φαινομένη ἐκτόπισις ἰσοῦται μὲ τὴν συνιστῶσαν τῆς κινήσεως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος καθέτου, ἐνῷ τὴν κατὰ τὴν ἀκτῖνα ταύτην συνιστῶσαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν. Τὸ μέρος τῆς κινήσεως, τὸ ὁποῖον βλέπομεν, εἶνε τοσοῦτο μικρότερον, ὅσον ἡ διεύθυνσις αὐτῆς πλησιάζει τὴν τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος, τοσοῦτο δὲ μεγαλήτερον, ὅσον μᾶλλον πλησιάζει τὴν ἐπὶ ταύτης καθέτου. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι καὶ ἐὰν ἀστήρ τις φαίνεται ἀκίνητος, δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐτὸς εἶνε ἀκίνητος, διότι δυνατὸν νὰ κινῆται κατὰ τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα καὶ ἑπομένως ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν κίνησιν αὐτοῦ. Τὴν ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας ἐκτόπισιν τῶν ἀστέρων, ἣν καλοῦμεν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν, ἀντιλαμβανόμεθα ὡς τόξον μεγίστου κύκλου ἐπὶ ταύτης, διότι εὑρισκόμεθα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πέριξ ἡμῶν νοερᾶς σχηματιζομένης σφαίρας ταύτης. Ἕνεκα δὲ τῆς τελειότητος τῶν

ἀστρονομικῶν γωνιομετρήσεων, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βραδλεΰου καὶ ἐντεῦθεν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰν ἰδίαν κίνησιν τῶν ἀστέρων μετὰ μεγάλης ἀκριβείας.

Ἀλλὰ πόθεν προέρχεται ἡ κίνησις τῶν ἀστέρων; Τρεῖς εἶνε αἱ δυναταὶ ἐξηγήσεις αὐτῆς· α') ἢ οἱ ἀστέρες μόνον κινοῦνται καὶ ὁ ἥλιος ἠρεμεῖ, β') ἢ ὁ ἥλιος μόνος κινεῖται, οἱ δὲ ἄλλοι ἀστέρες μένουσι πράγματι ἀκίνητοι, καὶ τότε ἡ κίνησις αὐτῶν εἶνε μόνον φαινομένη καὶ ἁπλῆ ἀπεικόνισις τῆς τοῦ ἡλίου, γ') ἢ καὶ ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀστέρες κινοῦνται.

Πρὸς ἄρσιν ἐκ τῶν προτέρων τῶν δύο πρώτων ἐκ τῶν ἐξηγήσεων αὐτῶν ἂς συγκρίνωμεν τὸν ἥλιον πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀστέρας.

Δυσχερεστάτη ἢ μᾶλλον ἀτελεστάτη εἶνε ἡ σύγκρισις τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀστέρων, ἕνεκα τοῦ δι' ἡμᾶς ὑπερβάλλοντος τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον τὰ ἐξαγόμενα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτὴν εὑρέθησαν, παρέχουσι προσέγγισίν τινα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἱκανὴν ὅπως γνωρίζωμεν ὁποία τις περίπου εἶνε ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, συγκρινομένου πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὁμοτίμων αὐτῷ αὐτοφώτων σωμάτων. Θέλομεν δὲ συγκρίνει τὸν ἥλιον πρὸς ἀστέρας, ὧν ἡ ἀπόστασις εἶνε γνωστὴ (μέχρι βαθμοῦ προσεγγίσεως πρὸς τὴν ἀλήθειαν), ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ συγκρίνωμεν καὶ τὴν σχετικὴν λαμπρότητα αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀστέρων, ἐὰν εὑρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν. Ὡς γνωστὸν δηλαδὴ ἐκ τῆς φυσικῆς, αἱ ἐντάσεις τοῦ αὐτοῦ φωτὸς εἰς διαφόρους ἀποστάσεις εἶνε ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῶν ἀποστάσεων αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὑποθέσωμεν τὸν ἥλιον εἰς διπλασίαν ἀπόστασιν, ἡ φαινομένη αὐτοῦ λαμπρότης θὰ ἦνε μόνον τὸ $\frac{1}{4}$ ἐκείνης, ἣν ἔχει δι' ἡμᾶς εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ ἀπόστασιν, ἐὰν εἰς τριπλασίαν, τὸ $\frac{1}{9}$, καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς ἀπόστασιν 790 χιλ. φορὰς μείζονα θὰ ἔχῃ λαμπρότητα ἴσην πρὸς μόνον = τὸ $\frac{1}{621100000000}$ τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ δι' ἡμᾶς λαμπρότητος.

Ὅπως συγκρίνωμεν ὅμως τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἄλλων ἀστέρων, δέον νὰ ἦνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀπόστασις τούτων σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου ἀφ' ἡμῶν καὶ ὁ λόγος τῆς φαι-

νομένης λαμπρότητος αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῶν φωτομετρικῶν ἐρευνῶν τοῦ Ζοιλνέρου εἶνε γνωστὸς ὁ λόγος οὗτος μεταξὺ ἡλίου καὶ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος τῆς Λύρας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόστασις εἶνε γνωστή· δυνάμεθα λοιπὸν διὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου νόμου τῆς φυσικῆς νὰ εὕρωμεν τὸν λόγον τῆς λαμπρότητος τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου, ἐὰν οὗτος εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν ἐκείνου. Ὁ λαμπρὸς τῆς Λύρας ἀπέχει 790,000 φορὰς περιστότερον ἢ ὁ ἥλιος. Ἐὰν λοιπὸν εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν ἐκείνου ὁ ἥλιος, ἡ λαμπρότης αὐτοῦ θὰ ἦτο 624 δισεκατομμύρια φορὰς μικροτέρα, ἐνῷ ἡ τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ εἶνε μόνον 26 δισεκατομμύρια φορῶν μικροτέρα τῆς τοῦ ἡλίου εἰς ἣν ἀπόστασιν εὑρίσκεται. Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς λαμπρότητος τοῦ λαμπροῦ τῆς Λύρας πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶνε ὡς 26 δισεκατομμύρια πρὸς 624 δισεκατομμύρια· κατὰ συνέπειαν ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶνε πράγματι 24 φορὰς λαμπρότερος τοῦ ἡλίου.

Ἑτέρωθεν τῶν κάτωθι σημειουμένων ἀστέρων εἶνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀπόστασις καὶ ὁ λόγος τῆς φαινομένης λαμπρότητος αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς Λύρας ἐκ τῶν φωτομετρικῶν ἐρευνῶν τοῦ Ζοιλνέρου καὶ ἄλλων. Δι' ὅσους δὲν ὑπάρχουσιν ἄμεσοι φωτομετρικαὶ συγκρίσεις εὑρίσκεται κατὰ προσέγγισιν ἡ σχετικὴ λαμπρότης διὰ τοῦ λόγου $\frac{4}{10}$, ἣν εὗρεν ὁ Ῥοσένιος μεταξὺ τῆς σχετικῆς λαμπρότητος δύο ἀλληλοδιαδόχων τάξεων. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εὕρωμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου καὶ ταύτην τὴν λαμπρότητα, ἣν θὰ εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν, ἐὰν εὑρίσκοντο εἰς ἴσην ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν μὲ τὸν λαμπρὸν τῆς Λύρας. Ὁ κάτωθι πίναξ παρέχει τὴν παράλλαξιν τῶν ἐν αὐτῷ σημειουμένων ἀστέρων, τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν αὐτῶν μὲ μονάδα τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἡλίου, τὴν τάξιν αὐτῶν, την φαινομένην λαμπρότητα μὲ μονάδα τὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς Λύρας καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν μὲ τὴν αὐτὴν μονάδα, ἐὰν εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀστέρος τούτου. Ἡ τελευταία στήλη ἐμφαίνει την σχετικὴν λαμπρότητα τῶν ἀντιστοιχούντων ἀστέρων πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου ὡς μονάδα λαμβανομένην.

Λαμπρὸς τῆς Λύρας	0.261	790000	1	1,000	1,000	26
Σείριος	0,193	1068000	1	4,285	7,834	200
Ἀρκτοῦρος	0,127	1624000	1	1,165	4,920	126
α τοῦ Κενταύρου	0,919	224500	1	1,475	0,119	3
Πολικὸς	0,076	2114000	3	0,126	1,486	38
η τῆς Κασσιοπείας	0,371	433000	4	0,032	0,016	1
20p τοῦ Ὀφιούχου	0,162	1271000	4	0,016	0,0001	1
71185 Λαλάνδου	0,511	403000	8	0,0008	0,042	0,02
ἥλιος	—		1	26 δισεκ.	0,039	1

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ βλέπομεν ὅτι ἀπολύτως ὑπάρχουσιν ἀστέρες λαμπρότεροι τοῦ ἡμετέρου ἡλίου, αὐτὸς δὲ, ἐὰν εὑρίκετο εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ λαμπροῦ τῆς Λύρας, θὰ ἦτο ἀστὴρ 4ης τάξεως, ὅπως τοῦτο εὐκόλως ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος λόγου τοῦ Ῥοζενίου (Rosen).

Ἴδωμεν νῦν, ὅπερ καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὁποία τις εἶνε ἡ μάζα τοῦ ἡλίου συγκρινομένη πρὸς τὴν μάζαν ἄλλων ἀστέρων, διότι τὸ ποσὸν τῆς μάζης σώματός τινος κανονίζει τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν ἄλλων σωμάτων, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως. Ὁ ὄγκος καὶ ἡ μορφὴ τῶν οὐρανίων σωμάτων δὲν ἔχει ἐπιῤῥοήν τινα διὰ τὰς μεταξὺ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων τυχὸν ὑπαρχούσας σχέσεις ἀμοιβαίας ἕλξεως, διότι οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σημεῖα ἕνεκα τῆς παμμεγίστης ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως.

Εὐτυχῶς, ἐὰν ἦνε γνωστὴ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις διπλοῦ τινὸς ἀστέρος καὶ ὁ χρόνος τῆς περιφορᾶς τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὴν μάζαν τοῦ συστήματος τῶν δύο αὐτῶν σωμάτων πρὸς τὸν ἥλιον. Τὸ δυνατὸν δὲ τῆς τοιαύτης συγκρίσεως εἶνε εὔληπτον, ἐὰν ἀναμνησθῶμεν ὅσα περὶ τῆς μετρήσεως τῆς μάζης τοῦ ἡλίου εἴπομεν ἐν τῇ περὶ τούτου πραγματείᾳ. Ἡ κίνησις δηλαδὴ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον κανονίζεται ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως αὐτῶν, ἥτις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς μάζης αὐτῶν καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἦνε γνωστὴ ἡ σχετικὴ αὐτῶν θέσις καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀφ' ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἀπόστασιν. Εἶτα δὲ

διὰ τῆς γνωστῆς αὐτῶν κινήσεως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἕλξεως καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν μάζαν αὐτῶν, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ἕλξις. Κυρίως ἕκαστον τῶν δύο σωμάτων κινῆται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως περὶ τὸ κοινὸν κέντρον τοῦ βάρους τοῦ συστήματος αὐτῶν. Ὅπως προσδιορίσωμεν τὴν κίνησιν ἑκάστου, δέον νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἐκτόπισιν ἑκάστου αὐτῶν χωριστά· ἐπειδὴ ὅμως αἱ παρατηρήσεις τῆς κινήσεως τοσοῦτο μεμακρυσμένων σωμάτων σχετικῶς πρὸς τρίτον σημεῖον τῆς οὐρανίας σφαίρας, οἷον τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον, ὑπερβαίνουσι τὰ ὅρια τοῦ ἐφικτοῦ, παρατηροῦμεν μόνον τὴν σχετικὴν ἐκτόπισιν τοῦ ἑνὸς τῶν δύο πλησιοχώρων σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, ὑποτιθέμενοι τοῦτο ἀκίνητον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀποδίδομεν εἰς τὸ ὑποτιθέμενον ὡς κινούμενον καὶ τοῦ ἑτέρου τὴν ἐν τῷ συστήματι κίνησιν, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὅταν δύο ἄνθρωποι πλησιάζωσιν ἀλλήλους, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν σχετικὴν κίνησιν τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἕτερον, δυνάμεθα τοῦτον μὲν νὰ ὑποθέσωμεν ἀκίνητον, ἐκεῖνον δὲ ὡς κινούμενον μὲ ταχύτητα ἴσην πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς ταχύτητος ἀμφοτέρων. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅμως αὐτῇ ἡ κίνησις τοῦ σώματος τοῦ ὑποτιθεμένου ὡς μόνου κινουμένου γίνεται ὡσανεὶ ἡ μάζα ἀμφοτέρων ἦτο συνηνωμένη εἰς τὸ ἀκίνητον ὑποτιθέμενον, διότι τὴν πρὸς ἄλληλα ἑκάστοτε κατάπτωσιν ἀμφοτέρων ἀποδίδομεν εἰς τὸ ἓν μόνον ὡσανεὶ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως τῶν μαζῶν αὐτῶν. Ἐπαναλαμβάνομεν δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι ἐν τῇ προτέρᾳ ἡμῶν περὶ ἡλίου πραγματείᾳ εἴπομεν περὶ τῆς σημασίας τῆς καταπτώσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἦνε γνωστὴ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις διπλοῦ τινος ἀστέρος καὶ ἡ τροχιὰ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, τότε δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν μάζαν τοῦ συστήματος ἀμφοτέρων σχετικῶς πρὸς τὴν μάζαν τοῦ ἡλίου.

Διὰ μόνον τὸ σύστημα τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων τοῦ Σειρίου προσδιωρίσθη ἡ τροχιὰ ἑκάστου, διότι ἐγένοντο παρατηρήσεις τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ ἑνὸς (τοῦ πολὺ λαμπροτέρου) οὐχὶ σχετικῶς πρὸς τὸ ἕτερον, ἀλλὰ πρὸς σημεῖα ἄλλα νοερά. Μέχρι τοῦ 1862 δηλαδὴ ὁ ἀσθενέστερος ἀστὴρ δὲν εἶχε παρατηρηθῇ

ἕνεκα τοῦ ἀτονωτάτου αὐτοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀμαυρώσεως ἐκ τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὸν λαμπρότερον τῶν ἀπλανῶν· ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτοῦ ἦτο γνωστή, διότι παρετηρήθησαν ἐκτοπίσεις τοῦ λαμπροτέρου μὴ δυνάμεναι ἄλλως νὰ ἐξηγηθῶσιν ἢ διὰ τῆς παραδοχῆς κινήσεως αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ἕλξεως ἑτέρου πλησιοχώρου ἀοράτου σώματος. Ὁ μέγας λοιπὸν Βέσσελος ὑπελόγισε τὴν τροχιὰν τοῦ Σειρίου, ἡ δὲ πεῖρα ἐβεβαίωσε τὰ ἐξαγόμενα τῶν ὑπολογισμῶν αὐτοῦ, διότι τῷ 1862 ἀνεκαλύφθη διὰ τηλεσκοπίων ἰσχυροτάτων ὁ δευτερεύων ἀστὴρ τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου. Ὁ προσδιορισμὸς λοιπὸν τῆς μάζης οὐρανίων σωμάτων εἶνε δυνατὸς δι' ἐκείνους τῶν διπλῶν ἀστέρων, τῶν ὁποίων καὶ ἡ κίνησις εἶνε γνωστὴ καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις. Ἐπειδὴ δὲ προσδιορίζομεν τὴν σχετικὴν κίνησιν τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συστατικῶν σωμάτων περὶ τὸ ἕτερον, προσδιορίζεται ἡ μάζα τοῦ ὅλου συστήματος, καὶ μόνον διὰ τὸ σύστημα τοῦ Σειρίου εἶνε γνωστὴ ἡ μάζα ἑκάστου τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων. Οὕτως εὑρέθη ὅτι ἐν τῷ συστήματι τοῦ Σειρίου ὁ μὲν πρωτεύων ἀστὴρ ἔχει δεκατετραπλασίαν μάζαν τῆς τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ δευτερεύων 7πλασίαν. Ὁ διπλοῦς ἀστὴρ α τοῦ Κενταύρου ἔχει μόνον τὰ $\frac{2}{3}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ὁ 70p τοῦ Ὀριούχου ὅμως $3\frac{1}{2}$ φορὰν πλείονα.

Ἐντεῦθεν παρατηροῦμεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀστέρες ἔχοντες πλείονα μάζαν ἢ ὁ ἥλιος, ἄλλοι δὲ πάλιν ὀλιγωτέραν, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ὁ ἡμέτερος ἥλιος δὲν εἶνε σῶμα ἐξαιρετικῶς μέγα, ἀλλ' ὁμότιμον πρὸς ἄλλα οὐράνια σώματα, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῆς μεγίστης αὐτῶν ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως φαίνονται εἰς ἡμᾶς ὡς σημεῖα μόνον λάμποντα. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ἀστέρες, ἐξ ὧν καὶ ὁ ἥλιος, δὲν ἀποτελῶσι σύστημα, τότε οὐδεὶς λόγος, ὅπως μόνος οὗτος κινῆται. Ἐὰν τοὐναντίον, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον συναποτελῶσι τινὲς ἢ πλείονες ἢ καὶ πάντες ὁμοῦ ἓν ἢ πλείονα συστήματα, τότε ἡ μεταξὺ τῶν συστατικῶν σωμάτων σχέσις δέον νὰ κανονίζεται ὑπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως, ἥτις εἶνε γενικὴ τῆς ὕλης ἰδιότης, ὅπως τοῦτο ἡ μεταξὺ τῶν διπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἀστέρων φυσικὴ σχέσις διδάσκει. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν μεταξὺ ὁμοτίμων σωμάτων

οὐδὲν ἐξ αὐτῶν μόνον κανονίζει διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς μάζης αὐτοῦ τὴν κίνησιν τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ ἀλληλεπιδρῶντα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ταύτην μόνον τὸ κοινὸν κέντρον τῆς ἀδρανείας ἔχει σχετικὴν ἐν τῷ συστήματι ἠρεμίαν. Τὸ κέντρον δ' αὐτὸ δυνατὸν νὰ κατέχεται κατὰ σύμπτωσιν ὑπὸ σώματός τινος μεγάλου ἢ μικροῦ, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ ἦνε ἁπλῶς σημεῖον τοῦ χώρου. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐὰν ὁ Γαλαξίας ὅλος, ὁ περιλαμβάνων τὸ πλεῖστον τῶν εἰς ἡμᾶς ὁρατῶν ἀστέρων, ἀποτελῇ ἓν σύστημα, δὲν εἶνε εἰσέτι λελυμένον· πιθανώτατον ὅπως δήποτε εἶνε, ὅτι ὑπάρχουσι μερικὰ συστήματα μεταξὺ σχετικῶς πλησιοχώρων ἀστέρων, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ συνδέωνται πάλιν πρὸς ἄλληλα ἀποτελοῦντα οὕτως ἀνώτερα συστήματα. Εἴτε λοιπὸν καὶ ὁ ἥλιος ἀνήκει εἰς τοιοῦτο μερικὸν σύστημα, εἴτε εἶνε συστατικὸν ἀπ' εὐθείας ἀνωτέρου συστήματος, ἡ πεῖρα διδάσκει, ὅπως παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν εἶνε ἀκίνητος σχετικῶς πρὸς τοὺς ἀστέρας, τῶν ὁποίων ἡ ἰδία κίνησις εἶνε γνωστή. Ὅπως λοιπὸν οὗτοι καὶ ὁ ἥλιος κινεῖται ἐν τῷ χώρῳ συμπαραφέρων ὅλον τὸ πλανητικὸν σύστημα. Ἡ ἐπὶ τῆς οὐρανίας λοιπὸν σφαίρας ἀλλαγὴ τῆς θέσεως τῶν ἀστέρων εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ἐν τῷ χώρῳ καὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, ἀπεικονιζομένης ὑπ' ἐκείνων.

Ἴδωμεν νῦν τί τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας φαινομένης ἐκτοπίσεως τῶν ἀστέρων, ἣν ἐκαλέσαμεν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν.

Ἐν τῇ κινήσει σώματός τινος διακρίνομεν τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτοῦ καὶ τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς κινεῖται (*). Ἡ ὑπὸ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων παρεχομένη ἰδία κίνησις τῶν ἀστέρων εἶνε ἀποτέλεσμα καὶ τῆς πραγματικῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἀπεικονιζομένης ὑπ' ἐκείνων.

(*) Πλὴν τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος δέον νὰ ἦνε γνωστὴ καὶ ἡ θέσις, ἣν τὸ κινητὸν εἶχεν εἰς ὡρισμένην τινὰ ἐποχήν.

Διακρίνομεν δὲ, καθ' ἃ εἴπομεν, μόνον τὴν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν βλέπομεν τοὺς ἀστέρας ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας. Παρατηροῦντες λοιπὸν τὴν ἰδίαν κίνησιν ἀστέρος τινὸς προσδιορίζομεν τὸ ἀποτέλεσμα μέρους μόνον τῆς κινήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου, διότι τὴν ἐκ τῆς κινήσεως ἑκάστου συμπλησίασιν ἢ ἀπομάκρυνσιν (τὴν συνιστῶσαν κατὰ τὴν ὀπτικὴν ἀκτῖνα), ὡς μὴ προξενοῦσαν ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως πρὸς ἣν βλέπομεν τὸν ἀστέρα, δὲν τὴν διακρίνομεν· ἀντιλαμβανόμεθα δὲ μόνον τὸ ἄθροισμα τῶν κατὰ τὴν κάθετον τῆς ὀπτικῆς ἀκτῖνος συνιστωσῶν ἀμφοτέρων τῶν κινήσεων. Ἀλλ' ἑκάστη τῶν δύο αὐτῶν συνιστωσῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος ἑκατέρας τῶν δύο κινήσεων, ἔτι δὲ καὶ τῆς γνωστῆς σχετικῆς τοποθεσίας ἀμφοτέρων τῶν κινουμένων σωμάτων· καὶ ἡ ἰδία λοιπὸν κίνησις ἑνὸς ἀστέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κινήσεως αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἡλίου, ὧν ἑκατέρα εἶναι ἄγνωστος. Ἐὰν προσλάβωμεν τὴν γνωστὴν ἰδίαν κίνησιν καὶ δευτέρου ἀστέρος, πάλιν εἰσάγομεν εἰς τὸ πρόβλημα τὴν ἄγνωστον τούτου πραγματικὴν κίνησιν. Ὅσους λοιπὸν ἀστέρας καὶ ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, αἱ ἄγνωστοι πραγματικαὶ κινήσεις ἑκάστου αὐτῶν καὶ τοῦ ἡλίου εἶνε πλείονες τῶν ἐκ τῶν παρατηρήσεων παρεχομένων ἰδίων κινήσεων αὐτῶν, ἑπομένως τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου μένει ἄλυτον διὰ μόνου τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων, ὁποίαν προηγουμένως ὡρίσαμεν αὐτήν.

Ἴδωμεν νῦν τί τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν δι' ἀρκοῦντα χρονικὸν διάστημα ὡς εὐθύγραμμον, διότι καὶ τοιαύτη ἐὰν δὲν ἦνε, βεβαίως ἡ καμπύλη ἣν καταγράφει εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε δυνάμεθα ἱκανῶς μέγα τόξον αὐτῆς νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς τμῆμα εὐθείας γραμμῆς, ἧς ἡ διεύθυνσις εἶνε καὶ ἡ τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Ὡς τοιαύτη δὲ γραμμὴ δέον νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὰ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἀποδεδειγμένα ἡ ἐφαπτομένη εἰς τὸ μέρος τῆς τροχιᾶς τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον νῦν οὗτος

διατρέχει. Ἐὰν ὁ ἥλιος μόνος ἐκινεῖτο, οἱ δὲ ἀστέρες ἔμενον ἀκίνητοι, τότε ἕκαστος αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο κινούμενος ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας κατὰ τόξον μεγίστου κύκλου. Ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ὡρίζετο ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἀστέρα ὀπτικῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, ὅθεν ἕπεται ὅτι ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ διήρχετο διὰ τοῦ σημείου τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς ὃ διευθύνεται ὁ ἥλιος κινούμενος καὶ διὰ τοῦ ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτου σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπομακρύνεται. Τὸ πρῶτον τῶν σημείων αὐτῶν ἂς τὸ σημάνωμεν διὰ Ο. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κινήσεως μόνου τοῦ ἡλίου ὁ προσδιορισμὸς τοῦ σημείου Ο θὰ ἦτον εὐχερής, διότι θὰ ἤρκει νὰ εὕρωμεν τὰ δύο σημεῖα τῆς τομῆς δύο μεγίστων κύκλων καταγραφομένων ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας ὑπὸ δύο διαφόρων ἀστέρων ἕνεκα τῆς κινήσεως μόνου τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῶν δύο αὐτῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων σημείων τὸ Ο εἶνε ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ ἀστέρες πάντες φαίνονται ἀπομακρυνόμενοι.

Πράγματι ὅμως δὲν κινεῖται μόνος ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστέρες συγχρόνως, ὅθεν τὸ πρόβλημα τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τοῦ σημείου Ο καὶ τῆς ταχύτητος τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου εἶνε ἀπροσδιόριστον, καθὰ προηγουμένως εἴπομεν. Ἐὰν ὅμως κάμωμεν προϋπόθεσίν τινα πιθανήν, τότε εἶνε κατορθωτὸς ὁ κατὰ προσέγγισιν προσδιορισμὸν τοῦ σημείου Ο, τοῦ σημείου δηλαδὴ τῆς οὐρανίας σφαίρας πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ὁ ἥλιος κινούμενος. Ἡ προϋπόθεσις αὐτή, ἣν ἡ πεῖρα ἐπικυροῖ, εἶνε ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς πραγματικῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων εἶνε διάφορος δι' ἕκαστον αὐτῶν. Δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ λόγος τις ὅπως προτιμῶσι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ὅλως ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλους, τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Ἐὰν λοιπὸν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς διάφορα μέρη τῆς οὐρανίας σφαίρας εὑρισκομένους καὶ κατὰ συνέπειαν ἀσχέτους πρὸς ἀλλήλους, τότε θὰ ὑπάρχῃ μεγάλη ποικιλία τῆς διευθύνσεως ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν κινήσει. Δυνατὸν τινες αὐτῶν, εὑρισκόμενοι πλησίον ἀλλήλων καὶ ἀποτελοῦντες σύστημα, νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονας εἰς ὅλως διάφορα μέρη τοῦ χώρου εὑρισκομένους, κατὰ συνέπειαν ἀσχέτους πρὸς ἀλλήλους, τότε διὰ τὸ σύνολον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν ἀνωτέρω προϋπόθεσιν.

Δεκτῆς λοιπὸν ταύτης γενομένης, θέλομεν ἔχει ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει ἑκάστου ἀστέρος τυχαῖον μὲν στοιχεῖον τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ κινήσεως, σταθερὸν δὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν πολλοὺς ἀστέρας, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει αὐτῶν εἰσερχομένην κίνησιν τοῦ ἡλίου, θεωροῦντες τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ὡς τροποποιοῦσαν μόνον τυχαίως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Θεωροῦμεν δηλαδὴ τὴν ἰδίαν κίνησιν τῶν ἀστέρων ὡς ἀποτέλεσμα μόνον τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου, τὸ δ' ἐν αὐτῇ εἰσερχόμενον ἀποτέλεσμα τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως ὡς τυχαῖον λάθος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιῤῥοὴν ζητοῦμεν νὰ ἀπαλείψωμεν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως ὅσον οἷόν τε πλειόνων ἀστέρων. Ἡ πεῖρα δέ, ὅπως ἐκ τῶν περαιτέρω μνημονευομένων διαφόρων ἐξαγομένων καταφαίνεται, ἐπικυροῖ τὴν προϋπόθεσιν, ἣν ἀνωτέρω ἐδέχθημεν.

Πρῶτος ἐπροσδιώρισεν Ἕρσχελος ὁ πρεσβύτερος τὸ σημεῖον τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται ὁ ἥλιος, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν 80 ἀστέρων. Εὗρε δὲ ὅτι τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶχε διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1800 ὀρθὴν ἀνάβασιν 260°44′ καὶ ἀπόκλισιν 26°16′, ἑπομένως εὑρίσκεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν βλέπομεν τὸν ἀστέρα ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Πρεβῶτος εὗρε διὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πλησιόχωρον σημεῖον. Ὁ Γαῦσος ὁ ἐφευρὼν τὴν μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων πρὸς ἐξίσωσιν τῶν τυχαίων λαθῶν (ὁποῖα θεωροῦνται καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν ἀστέρων ἀποτελέσματα τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κινήσεως, καθ' ἃ προηγουμένως εἴπομεν), εὗρε διὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὴν μὲν ὀρθὴν ἀνάβασιν 259°10′, τὴν δὲ ἀπόκλισιν 30°50′. Πρῶτος, ὅστις ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἰδίας κινήσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἀστέρων ὑπῆρξεν ὁ Ἀργελάνδρος. Ὁ μέγας οὗτος

καὶ λεπτότατος παρατηρητής, συγκρίνας τὰς τοποθεσίας 560 ἀστέρων, ἃς αὐτὸς εὗρε, πρὸς τὰς τοποθεσίας αὐτῶν, ἃς εὗρον ἀρχαιότεροι παρατηρηταὶ ἀπὸ τοῦ Βραδλεύου καὶ ἐντεῦθεν, ἐξήγαγε τὴν ἰδίαν κίνησιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν 560 ἀστέρων αὐτῶν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ σημείου, πρὸς τὸ ὁποῖον κινεῖται ὁ ἥλιος, μόνον 390, τῶν ὁποίων ἡ ἰδία κίνησις ἐτησίως εἶνε μείζων τοῦ 0″,1. Διήρεσε δ' αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, ἐξ ὧν ἡ πρώτη περιλαμβάνει 21 ἀστέρας, ἔχοντας ἐτησίαν ἰδίαν κίνησιν μείζονα τοῦ 1″, ἡ δευτέρα περιλαμβάνει 50, ὧν ἡ ἰδία κίνησις εἶναι μικροτέρα μὲν τοῦ 1″, μείζων ὅμως τῶν 0″,5· τέλος ἡ τρίτη περιλαμβάνει 309 ἀστέρας ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν μεταξὺ 0″,5 καὶ 0″,1

Ὁ Λουνδάλος προσλαβὼν ἐκ τῶν 560 τοῦ Ἀργελάνδρου ἀστέρας πλὴν τῶν 390 καὶ ἄλλους, ὧν ἡ ἰδία κίνησις εἶνε μείζων τῶν 0″,08 ἐλάσσων ὅμως τοῦ 0″,1 εὗρε διὰ τὸ ζητούμενον σημεῖον τὴν τοποθεσίαν, ἀναφερομένην εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας τοῦ 1800.

Ὁ Γαλοουαίϋος λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν ἀστέρων ἰδίως τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἑπομένως ἄλλους παρὰ τοὺς βορείους, οὓς οἱ προηγούμενοι εἶχαν ὑπ' ὄψιν, εὗρε διὰ τὸ 1800 τὴν μὲν ὀρθὴν ἀνάβασιν 260° 1′, τὴν δὲ ἀπόκλισιν +34° 23′.

Καὶ τὸ ἐξαγόμενον αὐτό, στηριζόμενον ἐπὶ ἀστέρων τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, συμφωνεῖ πρὸς τὰ προηγούμενα.

Τὴν πλησιεστέραν καὶ ἐντελεστέραν ἔρευναν πρὸς εὕρεσιν τοῦ σημείου τῆς οὐρανίας σφαίρας, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ὁ ἥλιος κινούμενος, διεξήγαγεν ὁ Μαίδλερος. Οὗτος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδίαν κίνησιν 2163 ἀστέρων, συγκρίνας τὴν τοποθεσίαν αὐτῶν, τὴν ἐξαχθεῖσαν ἐκ τῶν πρώτων ἀκριβῶν παρατηρήσεων τοῦ Βραδλεύου πρὸς τὰς τοποθεσίας, τὰς ἐξαγομένας ἐξ ἄλλων μεταγενεστέρων παρατηρήσεων. Πάντας τοὺς ἀστέρας αὐτοὺς ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν μείζονα τῶν 4″ εἰς 100 ἔτη, διήρεσεν ὁ Μαίδλερος εἰς τρεῖς τάξεις, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει 227 ἀστέρας ἔχοντας ἰδίαν κίνησιν εἰς 100 ἔτη μείζονα τῶν 25″, ἡ δὲ 663 10″ ἕως 25″, ἡ δὲ 1273 4″ ἕως 10″. Εὗρε

λοιπὸν διὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ 1800 ἐκ μὲν τῆς α' τάξεως σημεῖον ἔχον ὀρθὴν ἀνάβασιν 262° 9′ καὶ ἀπόκλισιν +39° 25′, ἐκ δὲ τῆς β' τάξεως 261° 14′ καὶ +37° 54′, ἐκ δὲ τῆς γ' τάξεως 261° 32′ καὶ +42° 22′. Αἱ τιμαὶ αὗται, συμφωνοῦσαι καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰ ἐξαγόμενα ἄλλων ἀσχοληθέντων περὶ τὸ αὐτὸ ζήτημα, παρέχουσιν ἡμῖν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀληθείας αὐτῶν. Ἐὰν λάβωμεν τὸν μέσον ὅρον ἐξ αὐτῶν εὑρίσκομεν διὰ τὸ ζητούμενον σημεῖον σχετικῶς πρὸς τὴν ἰσημερίαν τοῦ 1800 ὀρθὴν μὲν ἀνάβασιν 261° 39′, ἀπόκλισιν δὲ +39° 54′. Τὴν θέσιν δὲ ταύτην ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀστέρων, οὓς ὁ Μαίδλερος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀκριβείας τῆς διεξαγωγῆς δέον νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζουσαν.

Ἐὰν ζητήσωμεν πλησίον τίνων ἀστέρων εὑρίσκεται τὸ σημεῖον αὐτό, εὑρίσκομεν ὅτι κεῖται πλησίον τῶν ἀστέρων ρ καὶ ι τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ πάλιν, ὅτι τὸ εὑρεθὲν σημεῖον δὲν εἶνε κέντρον ἕλξεως, πρὸς τὸ ὁποῖον φέρεται ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ σημεῖον πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνεται νῦν ἡ κίνησις τοῦ ἡλίου. Λέγοντες ὅτι κινεῖται πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Ἡρακλέους, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ ἥλιος μεταβαίνει εἰς τὸν ἀστερισμὸν αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ἡ νῦν διεύθυνσις τῆς κινήσεώς του συμπίπτει μὲ τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ ἀστερισμὸς αὐτός.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρήσεων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐὰν ἡ ἐπὶ τοῦ ἡλίου διατρεχομένη τροχιὰ ἦνε εὐθύγραμμος ἢ καμπυλόγραμμος, διότι τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχομεν παρατηρήσεις ἱκανῶς ἀκριβεῖς εἶνε πολὺν βραχύ. Καὶ καμπύλη ἐὰν ἦνε ἡ τροχιὰ τοῦ ἡλίου, βεβαίως εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε τεμάχια αὐτῆς καὶ εἰς ἑκατοντάδας ἐτῶν διανυόμενα, ὀλίγον διαφέρουσι τῆς εὐθείας. Καὶ ἡ ταχύτης ἐὰν μεταβάλλεται, καὶ ταύτης ἡ μεταβολὴ κατ' ἀνάγκην θὰ ἦνε βραδεῖα, διότι τὰ αἴτια (ἡ ἕλξις ἄλλων μεμακρυσμένων ἀστέρων) βεβαίως δὲν ἐπιδρῶσιν ἐπαισθητῶς ἐν μικροῖς χρονικοῖς διαστήμασι. Διὰ μακρότατον λοιπὸν ἔτι χρόνον δυνά-

μεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου εὐθύγραμμον καὶ ὁμαλήν. Δυνάμεθα ὅμως διὰ γενικῶν τινων σκέψεων νὰ ἐξαγάγωμεν γενικά τινα συμπεράσματα περὶ αὐτῆς. (ἀκολουθεῖ)

Δ. Κ. ΚΟΚΚΙΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Ὁ Σωτήρ, ποίημα ἐπικὸν ὑπὸ Ν. Κοντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. 58].

Περὶ ἀφομοιώσεως ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ ὑπὸ Χρ. Δ. Παπαδοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 31].

Κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ εἰς Πλουτάρχου παραλλήλους βίους ὑπὸ Γρηγ. Ν. Βερναρδάκη δ. φ. Ἐν Ἀθήναις 1878 (ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς). [8ον, σ. 32].

Γραμματικὴ ἑλληνικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλλ. σχολείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Α. Α. Κωτσάκη, σχολάρχου ἐν Ἀθήναις. [8ον, σ. ζ' καὶ 167].

Encore deux mots sur l' extraction de la cataracte chez les anciens par André Anagnostakis, Athènes 1878. [8ον, p. 12].

Μελέται περὶ τῆς ὀπτικῆς τῶν ἀρχαίων ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, πρυτάνεως τοῦ ἐν Ἀθήναις ἑλλ. πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1878, [8ον, σ. 28].

Κριτικὴ ἑρμηνεία τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως «ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ ὀρθολογισμοῦ ὑπὸ Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ἱεροδιακόνου πτυχιούχου θεολόγου τῆς ἐν Μόσχᾳ Πνευματικῆς Ἀκαδημίας. Ἀθήνησιν 1878. [8ον, σελ. ή καὶ 164].

*Ἔκθεσις τῆς διαχειρίσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου Γ. καὶ Αἰκ. Χατσῆ Κώνστα τοῦ ἔτους 1877. Ἐν Ἀθήναις 1878, [8ον, σ. 16 μετὰ πίνακος].

Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ Παναγιώτου Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις 1878 (ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἑλλ. ἀλληλογραφίας τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς). [8ον, σ. 22].

*Ἔκθεσις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδεύσεως Συλλόγου τῶν Κυριῶν περὶ τῶν πεπραγμένων ἀπὸ τῆς ά ἀπριλίου 1877 μέχρι τῆς 31 μαρτίου 1878. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 32].

Αἱ διακόνισσαι τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἐρανισθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ τῆς Σ. Μ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 16].

Νέα μέθοδος πρὸς διδασκαλίαν τῶν στοιχείων τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς καὶ συνομιλίας ὑπὸ Ν. Κοντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις 1877. [8ον, σ. ί καὶ 240].

Μεθοδικὴ σειρὰ ζητημάτων πρὸς ἔγγραφον ἔκθεσιν ἰδεῶν χάριν τῶν στοιχειωδῶν σχολείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Γεράκη. Βαθμὶς ά. Ἀθήνησι 1878. [8ον μικρόν, σ. ζ' καὶ 48].

Περὶ τῆς νήσου Σπέτσας ἢ Σπεστῶν ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 96].

Annuaire de l' association pour l' encouragement des Études Grecques en France. IIe année 1877. Paris, 1877. [8ον, p. LXXVIII, 392].

Monuments grecs pupliés par l'association pour l'encouragement des Édutes Grecques en France. N. 6. Paris 1877. [4ον, p. 427].

La Grèce devant le Congrel. Lettre de M. X.... adressé à M. X. Paris 1878. [8ον, p. 24].

* Μικρὰ φυσικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀῤῥένων καὶ κορασίων ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη (ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ). Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον μικρόν, σ. 104].

*Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, ἢ ἡ ἁρπαγὴ ἑνὸς θρόνου, ἱστόρημα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Θ. Γ. Τυπάλδου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 104].

* Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἐν ἀπελπισίᾳ ἐκπνέων, ἢ ἀπάντησις εἰς τὰ ὑπὸ Κλέωνος Ῥαγκαβῆ κατὰ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως γραφέντα καὶ ἐπιστημονικὴ αὐτῶν ἀναίρεσις ὑπὸ Ν. Ἀμβράζου, φοιτητοῦ τῆς θεολογίας. Ἀθήνησι 1878. [12ον, σ. κβ' καὶ 159].

* Catalogue des livres publiés en Grèce depuis 1873 jusqu'à 1877, rédigé sur l' envitation de la Commission pour l' encouragement de l' industrie national en Grèce, par Démétrius A. Coromilas. Athènes 1878. [8ον, p. 232].

* Στοιχειώδης φυσικὴ ἱστορία μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων, ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Δ. Ἡ. Κυριακοπούλου καὶ Β. Σ. Γκολφινοπούλου, καθηγητῶν γυμνασίων. Ἀθήνησι 1878. [8ον, σελ. ή καὶ 160.

* Α. Ἀθανασιάδου, προέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, αἰτιολογικαὶ ἐκθέσεις τῶν οὐσιωδεστέρων διατάξεων τοῦ περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Συνεδρίου νομοσχεδίου. Νομοσχέδιον περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

*Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ φρενοκομείου τοῦ ἔτους 1877, ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ δημοσίου τούτου καταστήματος Χρ. Τσηριγώτου, ἰατροχειρουργοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σ. 27].

* Κυριακὴ ἢ ἐπίδρασις ἐπί τε τῆς ὑγιείας καὶ τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν,

ὑπὸ Καρόλου Χὶλλ, γραμματέως τοῦ Συλλόγου πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐργατῶν κατὰ τὰς κυριακὰς μετὰ εἰσαγωγῆς ὑπὸ W. E. Γλάδστωνος. Μετάφρασις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. ή καὶ 51].

*Ἱστορία τῶν ἀρχαίων Δουκῶν καὶ λοιπῶν ἡγεμόνων τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ περιγραφῆς τῶν κυριωτέρω νήσων καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων μνημείων αὐτῶν, γαλλιστὶ συγγραφεῖσα κατὰ τὸ 1698 ὑπὸ τοῦ Ἰησουΐτου P. Sauger, μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ Ἀλεξ. Μ. Καράλη. Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1878. [8ον μικρὸν, σ. ζ' καὶ 222].

*Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Α. Ἀσθενιάδου (ἐκ Βάρνης). Ἐν Κεφαλληνίᾳ 1878 [8ον, σ. ή καὶ 116].

*Χημεία ὑπὸ H. E. Roscoe, καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν Μάντζεστερ, ἔκδοσις ἑλληνικὴ, αὐξηθεῖσα καὶ πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων καὶ ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων ἐντελῶς ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Χρηστομάνου, καθηγητοῦ τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. 1878 [12ον, σ. ιϐ' καὶ 262].

*Κωνσταντίνου Μεταξᾶ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐν Ἀθήναις 1878. [8ον, σελ. 128].

*Ναυτικὴ τακτικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἀθήνησι 1878. Δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, μετεφράσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Γαρουφαλιᾶ, [4ον, σ. 418].

*Ζήνων, παλαιὰ τραγῳδία ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 102].

*Ὁ Στάθης, Κρητικὴ κωμῳδία νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 74].

*Γύπαρις, ποιμενικὴ κωμῳδία νῦν πρῶτον ἐκδιδομένη ἐκ χειρογράφων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 100].

*Ἡ Ἐρωφίλη, τραγῳδία Γεωργίου Χορτάτση, ἐκδιδομένη ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Ἐν Βενετίᾳ 1878. [8ον, σ. 180].

Φθογγολογία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας ὑπὸ Ι. Ν. Σταματέλου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ 1878. [8ον, σ. 69].

Λόγος περὶ ἀύλων πνευμάτων, ἐκφωνηθεὶς τῇ 12 Ἰουνίου 1878 ἡμέρᾳ τῶν ἐξετάσεων τῆς ἐν Ἑρμουπόλει Ἱερατικῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου Παπαναστασοπούλου, πτυχιούχου τῆς θεολογίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἱερατικοῦ σχολείου Κυκλάδων. Ἐν Ἑρμουπόλει, τύποις «Προόδου». 1878. [8ον, σελ. 26.]

Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν ὑπὸ Γεωργίου Χ. Βάφα, διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς. Μέρος πρῶτον ἡ πόλις. Ἀθήνησι, ἀναλώμασι καὶ τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ 1878. [8ον, σελ. 199.]

Δελτίον τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ δούλῃ Ἑλλάδι ἐκδιδομένων βιβλίων· ἐκδίδεται ἅπαξ τοῦ μηνὸς ὑπὸ Ν. Ι. Σπανδωνῆ. Ἐν τῷ τυπογραφείῳ «Κορίννης» [Εἰς 8ον. Ἀρ. 1 τῇ 27 Ἰουλίου 1878, σελ. 1—16].

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1877 μέχρις Ἰανουαρίου 1878. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου, 1878. [8ον, σ. 38 μεθ' ἑνὸς πίνακος τῶν ἀνασκαφῶν].

R. E. Pissin. Ἡ ἀρίστη μέθοδος τοῦ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμοῦ. Διαγώνισμα βραβευθὲν μὲν ὑπὸ τῆς Ῥωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, μεταφρασθὲν δὲ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Δημητρίου Θ. Παγκάλου, διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς, χειρουργικῆς καὶ μαιευτικῆς, καὶ δημοσιευόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. 21].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1878 Μάϊος ἔ. ν.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,05	
Μεγίστη	»	756,66	(τὴν 24ην)
Ἐλαχίστη	»	742,26	(τὴν 3ην)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση	θερμοκρασία	21,95	
Μεγίστη	»	33,9	(τὴν 30ην)
Ἐλαχίστη	»	8,9	(τὴν 6ην)

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 5,95 χμ.), ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 15 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 Β, 3 ΒΑ, 6 Ν.

Ἰούνιος

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	750,40	
Μεγίστη	»	755,35	(τὴν 9ην)
Ἐλαχίστη	»	745,12	(τὴν 28ην)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 26,24
Μεγίστη » 35,4 (τὴν 2αν)
Ἐλαχίστη » 16,0 (τὴν 10ην)

Ἡμέραι βροχῆς 3 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 7,43 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 2 Ν.

Ἰούλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 749,20
Μεγίστη » 755,9 (τὴν 22αν)
Ἐλαχίστη » 740,76 (τὴν 27ην)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 28,57
Μεγίστη » 38,6 (τὴν 13ην)
Ἐλαχίστη » 18,0 (τὴν 7ην)

Ἡμέραι βροχῆς 3 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 13,83 χμ), ἀστραπῶν 3, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 9 ΒΑ, 1 Α, 3 Ν.

Αὔγουστος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 749,05 χμ.
Μεγίστη » 752,96 (τὴν 29ην)
Ἐλαχίστη » 738,68 (τὴν 1ην)

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 28,53
Μεγίστη » 36,9 (τὴν 31ην)
Ἐλαχίστη » 19,4 (τὴν 3ην)

Ἡμέραι βροχῆς 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 4,32), ἀστραπῶν 2, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 28, στίχ. 5 τὸ law empire διορθωθήτω lower empire.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟΝ.

§ 1. *Ἰσοκράτην—Ἡσίοδον.*

Θέων Προγυμν. κεφ. Ϛ′ (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Α′, σελ. 217, 9) «Δεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου ἐπιχειρήσομεν δεικνύντες ὅτι ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα οὕτω γενέσθαι, ὥς φησιν ὁ συγγραφεύς, ἤτοι διὰ τὸ μηδόλως πεφυκέναι γίνεσθαι ἢ διὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἶναι τὰ ἱστορούμενα· οἷον πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε Βούσιριν· κατὰ γὰρ *Ἡσίοδον* πρεσβύτερος Ἡρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἕνδεκα γενεαῖς».

Οὔτ᾽ ἄλλος, καθ᾽ ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν, ὑπώπτευσε τὴν παραδεδομένην γραφὴν οὔτε ὁ νέαν τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων ἐπικῶν ἔκδοσιν ποιούμενος Κιγκήλιος (Τόμ. Α′, σελ. 168).

Ἀλλ᾽ ἄτοπος πάντως εἶνε ἡ γραφὴ αὕτη, ἀποφαινόμεθα δ᾽ ἀνενδοιάστως ὅτι ὁ Θέων ἔγραψε «κατὰ γὰρ *Ἰσοκράτην* πρεσβύτερος Ἡρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἕνδεκα γενεαῖς» ἀποβλέπων εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἐν τῷ Βουσίριδι εἰρημένα § 37 «ὁμολογεῖται δὲ παρὰ πάντων τῶν λογοποιῶν Περσέως τοῦ Διὸς καὶ Δανάης Ἡρακλέα μὲν εἶναι τέτταρσι γενεαῖς νεώτερον, Βούσιριν δὲ πλέον ἢ διακοσίοις ἔτεσι πρεσβύτερον».

Ὡς συγχέονται ἐν τοῖς κώδιξι τὸ *ἄριστος* καὶ *Ἀριστοτέλης*, τὸ *σοφός* καὶ *Σοφοκλῆς*, τὸ *ξένος* καὶ *Ξενοφῶν*, τὸ *δῆμος* καὶ *Δημοσθένης*, οὕτω καὶ τὸ *ἴσος* καὶ *Ἰσοκράτης*. Ἴδε Βάστιον *Epist. Crit.* σελ. 133 καὶ *Comment. Palaeog.* σελ. 798 καὶ Κόβητον *Var. Lect.* σελ. 14.

Εὐκολώτατα δέ, νομίζομεν, ἠδύνατο ἀμαθὴς βιβλιογράφος εὑρὼν ἐν τοῖς τοῦ Θέωνος *ΙΣΟΝ* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *Ἰσοκράτην* νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ἀντὶ τοῦ *ΗΣΙΟΔΟΝ* καὶ νὰ παράσχῃ οὕτως ἡμῖν τὴν ἀτόπως ἔχουσαν γραφὴν «κατὰ γὰρ *Ἡσίοδον* πρεσβύτερος Ἡρακλέους ἐστὶν ὁ Βούσιρις ἕνδεκα γενεαῖς».

§ 2. *λυττήσας—λυπήσας*.

Σχολ. Ἰλιάδ. Τόμ. Α', σελ. **231**, **18** Διν δ.«Παραγενόμενον δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Θρᾴκην Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος *λυπήσας* Ἥρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς καὶ καθάπτεται αὐτοῦ καὶ τῶν τιθηνῶν· ἐτύγχανον γὰρ αὐτῷ συνοργιάζουσαι· θεηλάτῳ δὲ ἐλαυνόμενος μάστιγι τὸν θεὸν ἔσπευδε τιμωρήσασθαι. Ὁ δὲ ὑπὸ δέους εἰς τὴν θάλασσαν καταδύνει καὶ ὑπὸ Θέτιδος ὑπολαμβάνεται καὶ Εὐρυνόμης».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀδυνατοῦμεν νὰ νοήσωμεν τὸ *λυΠήσας*, τρέπομεν αὐτὸ εἰς τὸ *λυΤΤήσας*, ὅπερ προσφυέστατον εὑρίσκομεν ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ· «Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος *λυττήσας* Ἥρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς», τουτέστι *μανείς*, *οἰστρήσας*, *ἔκφρων γενόμενος*, κτλ. Πρβ. τὸ μετ' ὀλίγα κείμενον «θεηλάτῳ δὲ ἐλαυνόμενος μάστιγι». Περὶ τοῦ *θεήλατος μάστιξ*, *θεήλατος πληγή*, *ἀθρόα θεοῦ μάστιξ*, κτλ. θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Ὡς δ' ἐνταῦθα τὸ *λυττήσας* μετεβλήθη ὑπὸ τῶν γραφέων εἰς τὸ *λυπήσας*, οὕτως ἐν τοῖς Ποιμενικοῖς τοῦ Λόγγου Β', 8 μετετυπώθη τὸ *λύπης* εἰς τὸ *λύττης*· «τάς τε ψυχὰς συνεστάλησαν ὑπὸ *λύττης* καὶ ἐπανελθόντες νύκτωρ εἰς τὰς ἐπαύλεις παρέβαλλον οἷς ἤκουσαν τὰ ἑαυτῶν». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν *λύπης* ἀποκατέστησε παρὰ τῷ Λόγγῳ ὁ Ὑέτιος.

Τὸ Π καὶ ΤΤ μεγάλην ἔχοντα ἐμφέρειαν εὐκόλως μεταπίπτουσιν εἰς ἄλληλα. Ὡσαύτως συγχέονται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τὸ Π καὶ ΙΓ, τὸ Π καὶ ΓΙ, τὸ Π καὶ ΙΤ, τὸ Π καὶ ΤΙ, τὸ Π καὶ ΓΓ, τὸ Π καὶ ΤΡ, τὸ Π καὶ ΓΡ, κτλ., ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

§ 3. *μεταγράφειν—παραγράφειν*.

Γαλην. Τόμ. Ζ', σελ. **892** «Ἀλλά τις τῶν παλαιῶν βιβλιογράφων ἥμαρτεν, ἔπειθ' οὕτως ἔχον ἔφθασεν ἐκδοθῆναι τὸ βιβλίον, ἐφυλάχθη τε εἰκότως μέχρι δεῦρο τοῦτ' αὐτὸ τὸ σφάλμα, τινῶν μὲν ὀλιγώρως ὁμιλούντων τοῖς τῶν παλαιῶν βιβλίοις, ὡς μήτ' εἰ λείπει τι μήτ' εἰ δι' ἑτέρου γράμματος εἴρηται γνωρίζειν, ἐνίων δὲ γνωριζόντων μὲν ἀλλὰ προσθεῖναι τὸ λεῖπον οὐ τολμώντων· οὐ γὰρ δὴ ὁμοίως τοῖς νῦν οἱ πρόσθεν εὐχερεῖς ἦσαν οὐδ' ἕτοιμοι *παραγράφειν* παλαιὰν λέξιν ὡσαύτως γεγραμμένην ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις, ἀλλ' ἐπισημήνασθαι μόνον αὐτοῖς ἱκανὸν ἦν ὡς ἐνταῦθα μὲν ἐλλιπῶς, ἐν τῷ ἕκτῳ δὲ τῶν Ἐπιδημιῶν τελέως ἡ διαίρεσις γέγραπται τῶν δυσπνοιῶν».

Οὐδαμῶς τὸ *παραγράφειν* ἁρμόζει τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, οὗ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ προφανῶς ῥῆμα σημαῖνον *μεταβάλλειν* ἢ *μεταποιεῖν*. Ὀρθῶς μετ' ὀλίγα εἶνε γεγραμμένον (σελ. **894**) «Τοῦτο μὲν δὴ χρήσιμόν ἐστι μεμνῆσθαι πρὸς πολλὰς τῶν ἀσαφῶν ῥήσεων, ἐν αἷς ἤτοι παραλελεῖφθαί τι πιθανόν ἐστιν ἢ παραγεγράφθαι· οὐδὲν γὰρ κωλύει κατ' ἐκείνας ἤτοι τὸ λεῖπον προστιθέντας ἢ τὸ ἡμαρτημένον ἐπανορθοῦντας ἀπεργάζεσθαι τέλεόν τε καὶ ἀληθῆ τὸν λόγον· ὥσπερ γὰρ τὸ *μεταγράφειν* τὰς παλαιὰς ῥήσεις προπετές, οὕτω καὶ φυλάττοντας ὡς γέγραπται βραχείαις τέ τισιν ἢ προσθέσεσιν ἢ ὑπαλλάξεσι διαλύεσθαι τὰς ἀπορίας ἀγαθῶν ἐξηγητῶν ἐστιν ἔργον». Ἀναγνωστέον «οὕτω τὸ φυλάττοντας ὡς γέγραπται βραχείαις ΓΕ τισιν ἢ προσθέσεσιν ἢ κτέ.». Περὶ τοῦ *παραγεγράφθαι*, ἀνθ' οὗ δύναταί τις εὐλογώτατα νὰ εἰκάσῃ *παρΕΓγεγράφθαι*, θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἑτέρωθι.

Καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Πυθαγορ. βίου § **43** ἀναγινώσκεται «τὴν δὲ (παιδείαν) δυνατὸν εἶναι καὶ παρ' ἑτέρου *ΠΑΡΑλαβεῖν* καὶ τὸν δόντα μηδὲν ἧττον αὐτὸν ἔχειν». Ἀλλ' ἐν τῷ ἀρίστῳ κώδικι φέρεται «παρ' ἑτέρου *ΜΕΤΑλαβεῖν*». Πρβ. τὸ πρὸ ὀλίγων κείμενον «τὰ μὲν οὐχ οἷόν τε εἶναι παρ' ἑτέρου *μεταλαβεῖν*» (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* **1877**, σελ. **356**).

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κριτικῶν παραθέμενος τὰς τοῦ Γαληνοῦ ῥήσεις *Nov. Lect.* σελ. IX κέξ. καὶ *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. **226** κέξ. οὐδεμίαν οὔτε περὶ τοῦ *ΠΑΡΑγράφειν* ἐποιήσατο παρατήρησιν οὔτε περὶ τοῦ *βραχείαις ΓΕ τισιν*.

Οὐκ ὀλίγα δὲ παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνὸς παραδείγματα τοῦ ῥήματος *μεταγράφω*. Γίνεται δ' ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις ἐφ' ὁμοίας καὶ

παραπλησίας ἐννοίας καὶ τοῦ *ὑπαλλάττω* καὶ τοῦ *μεταποιῶ* καὶ τοῦ *μετατίθημι* καὶ τοῦ *μετακοσμῶ*.

Τόμ. Ζ', σελ. 900 «ἐπανορθοῦνται (Γρ. *ἐπανορθοῦν ΤΕ*) καὶ *μεταγράφειν* τὴν λέξιν τολμῶσιν». Τόμ. ΙϚ', σελ. 327 «τοὺς δὲ ἐξηγητὰς ἐθαύμασα πολυειδῶς *μεταγράψαντας* τὴν ῥῆσιν» (Πρβ. καὶ σελ. 629 καὶ 757). Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 824 «ταύτην τὴν γραφὴν ἁπάντων μὲν τῶν ἐξηγητῶν εἰδότων, ἁπάντων δὲ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων ἐχόντων, ἔνιοι τῶν νεωτέρων *μεταγράφειν* ἐπεχείρησαν ἄλλος ἄλλως» (Πρβ. καὶ σελ. 1003). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 59 «διὰ τοῦτ' οὖν ἔνιοι μὲν *μεταγράψαντες* τὴν παλαιὰν γραφὴν οὕτως ἐτύπωσαν τὴν λέξιν» (Πρβ. καὶ σελ. 60 καὶ 98). Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 186 «ἔξεστι γὰρ ἐν τοῖς ἀσαφέσιν ὡς ἂν ἐθέλῃ τις γράφειν, οὐδενὸς ἐπὶ τοῖς *μεταγράφουσι* νόμου κειμένου» καὶ «διὰ τοῦτο ἀναγκάζονται προσγράφειν τοῖς ἐξ ἀρχῆς εὑρεθεῖσιν ἢ ἀφαιρεῖν ἢ *μεταγράφειν*» (Πρβ. καὶ σελ. 309 καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 730).

Τόμ. ΙΕ', σελ. 21 «πολλὰ μὲν οὖν ἀμφότεροι *μετέγραψαν ὑπαλλάττοντες* τὰς παλαιὰς γραφάς, ἃς μόνας ἴσασιν οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ Ἱπποκράτους βιβλία» (Πρβ. καὶ σελ. 22). Τόμ. ΙϚ', σελ. 763 «Διοσκορίδης δέ, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ προχείρως ἐν τοῖς ἀσαφέσι βιβλίοις *ὑπήλλαξεν*, οὕτω καὶ τὰ ὑποψάθυρα *μεταγράψας* ἐποίησεν ὑποψέφαρα» (Πρβ. καὶ σελ. 511 καὶ 512). Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 795 «Πάντων δὲ τῶν *ὑπαλλαξάντων* τὰς παλαιὰς γραφὰς τολμηροτάτους (Γρ. *τολμηρότατΑ*) τοὺς περὶ Καπίτωνα καὶ Διοσκορίδην εὑρίσκω πράξαντας τοῦτο. Πότερον μὲν οὖν ἄμεινόν ἐστιν ἁπάντων αὐτῶν ἢ μόνων τῶν εὐλόγως *μεταγραψάντων* ἢ μηδενὸς ὅλως μεμνῆσθαι σκοπούμενος εὗρον κτέ.». σελ. 1005 «εἰ δέ γ' ἐτόλμων αὐτὰς *μεταγράφειν*, εἰς εὐπορωτέραν ἂν *ὑπήλλαττον* λέξιν, ὥστε πιθανὴν γενέσθαι τὴν ἐξήγησιν» (Πρβ. καὶ σελ. 619 καὶ 846 καὶ 914). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 71 «Αὕτη μὲν ἡ παλαιὰ γραφή· δυσεξήγητον δὲ οὖσαν αὐτὴν ἔνιοι *μετέγραψαν*, οἱ μὲν ἐπ' ὀλίγον, οἱ δ' ἐπὶ πλέον *ὑπαλλάττοντες*. Ἐπὶ πλέον μὲν οὖν *ὑπήλλαξαν* οὕτω γράψαντες, κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 34 καὶ 99 καὶ 104). Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 179 «τὰ δ' *ὑπαλλάττοντες* βραχύ τι, τὰ δ' ὅλα παρεντιθέντες». Τόμ. ΙΘ', σελ. 9 «μετὰ τοῦ τὰ μὲν ἀφαιρεῖν, τὰ δὲ προστιθέναι, τὰ δὲ *ὑπαλλάττειν*». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΕ', σελ. 424 «Ἐπιδιεσκευάσθαι λέγεται βιβλίον ἐπὶ τῷ προτέρῳ γεγραμμένῳ τὸ δεύτερον γραφέν, ὅταν τὴν ὑπόθεσιν ἔχον τὴν αὐτὴν καὶ τὰς πλείστας τῶν ῥήσεων τὰς αὐτὰς τινὰ μὲν ἀφῃρημένα τῶν ἐκ τοῦ προτέρου συγγράμματος ἔχῃ, τινὰ δὲ προσκείμενα, τινὰ δὲ *ὑπηλλαγμένα*». Τὸ ὄνομα *ὑπάλλαξις*, οὗ οὐδεμία γίνεται μνεία οὔτ' ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Πασσοβίου οὔτ' ἐν τῷ τοῦ Λιδδέλλου καὶ Σκόττου, εὑρίσκεται ἐν Τόμ. Ζ', σελ. 894 «βραχείαις γέ τισιν ἢ προσθέσεσιν ἢ *ὑπαλλάξεσι*» καὶ ἐν Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 778 «αὐτοῦ τοῦ γράψαντος αὐτὸ παρὰ γράμματος ἑνὸς ἢ δυοῖν ἀφαίρεσιν ἢ πρόθεσιν (Γρ. *ΠΡΟΣθεσιν*) ἢ *ὑπάλλαξιν* ἁμαρτόντος». Πρβ. καὶ Τόμ. Ι', σελ. 46 «ὥστε εἶναι φορὰν μὲν ἐξάλλαξιν ἢ *ὑπάλλαξιν* ἢ ἀλλαγὴν τοῦ προϋπάρχοντος τόπου (ἐξεπίτηδες γὰρ ἐχρησάμην πολλοῖς ὀνόμασιν αὐτὸ τοῦτ' ἐνδείκνυσθαι βουλόμενος, ὡς ἔνεστι παμπόλλους ὁρισμοὺς ποιεῖν ἑνὸς πράγματος, ἐν ταῖς φωναῖς μόνον, οὐκ ἐν τοῖς νοήμασι διαφέροντας), ἀλλοίωσιν δὲ ἢ μεταβολὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἢ ἀλλαγὴν τῆς προϋπαρχούσης ποιότητος ἢ ὑπαλλαγὴν κατὰ τὸ ποιὸν ἢ *ὑπάλλαξιν* ποιότητος ἢ ὅπως ἂν ἄλλως ἐλπίσῃς μάλιστα συνήσειν τοῦ λεγομένου τὸν ἀκούοντα».

Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 93 «*μετεποίησαν* δὲ αὐτὴν οἱ μὲν μετ' ὀλίγον (Γρ. *ἘΠ' ὀλίγον*), οἱ δὲ ἐπὶ πλέον» σελ. 123 «εἰ δ' ὅλως ἕξει τις (Γρ. *ἔξεστιν*) *ὑπαλλάττειν* τὰς παλαιὰς γραφάς, ἐνῆν αὐτῷ τὸ τούτου *μεταποιήσαντι* ταῦτα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων».

Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 110 «τῆς παλαιᾶς γραφῆς οὔσης ταύτης, ἐπὶ τὸ σαφέστερον αὐτὴν *μετατεθείκασι* πολλοὶ τῶν ἐξηγητῶν». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 729 «καινοτομοῦντες δὲ ὥσπερ ἐν ἄλλοις καὶ *μετατιθέντες* τὰς παλαιὰς γραφὰς ὅ τε Ἀρτεμίδωρος καὶ ὁ Διοσκορίδης, οὕτω κἀνταῦθα *μεταβάλλοντες* τὴν κλίσιν, ἤγουν τὴν λέξιν, ἁπλοῦν ἐγκύκλως ἔγραψαν, νοήσαντες μὲν ὀρθῶς, *μεταγράψαντες* δὲ τολμηρῶς». Πρβ. Τόμ. ΙΕ', σελ. 359 «ἢ

τέλος *μετατεθειμένων* καὶ κενωθησομένων πολλῶν πρός τε τοῦ Καπίτωνος καὶ Διοσκορίδου καὶ τῶν ἄλλων τολμηρῶν ἐξηγητῶν». Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *κενωθησομένων* ἀναγνωστέον *κεκαινοτομημένων*. Ἐν Τόμ. ΙΖ', β', σελ. **111** φέρεται «Γραφόντων γὰρ τῶν παλαιῶν τόν τε τοῦ Η δίφθογγον (Γρ. *φθόγγον*) καὶ τὸν τοῦ Ε δι' ἑνὸς χαρακτῆρος, ὃς νῦν μόνον σημαίνει τὸν ἕτερον φθόγγον τὸν Η (Γρ. *τὸν Ε*), πολλὰ γέγονεν ἁμαρτήματα, τῶν ἐγγραφομένων (Γρ. *τῶν ἘΚγραφομένων*) οὐ κατὰ τὴν γνώμην τῶν γραψάντων τὴν *μετάθεσιν* τῶν γραμμάτων ποιησαμένων· διὸ καὶ προσέχειν ἀκριβῶς χρὴ ταῖς τοιαύταις γραφαῖς, ἐν αἷς δυνατόν ἐστι τὸν τοῦ Η φθόγγον εἰς τὸν τοῦ Ε *μεταθέντας* ἢ τοὔμπαλιν γράψαντας ἐπανορθώσασθαι τὴν γραφήν». Ἴσως δ' ἐπάναγκες εἶνε νὰ μεταβληθῇ τὸ «τοὔμπαλιν *γράψαντας*» εἰς τὸ «τοὔμπαλιν *πράξαντας*». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἡ μετάθεσις ἤτοι μετατύπωσις τῶν γραμμάτων ἐκαλεῖτο καὶ διὰ μιᾶς λέξεως *μεταγραμματισμός*, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ λέγοντος ἐν Τόμ. ΙΙΙ', β', σελ. **778** «ἴσως δέ τινων καὶ κατὰ τὸν ὀνομασθέντα *μεταγραμματισμὸν* ἁμαρτηθέντων ἔκ τινων μεταβαλλόντων ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς εἰς τὴν ὑστέραν γεγραμμένην πρὸς τοῦ παλαιοῦ, πλῆθος ἁμαρτημάτων ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων ἠθροίσθη». Γραπτέον «ἐκ *ΤΩΝ μεταβαλόντων* ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς εἰς τὴν ὑστέραν *ΤΑ γεγραμμένΑ* πρὸς τοῦ παλαιοῦ». Ἐσχηματίσθη δὲ τὸ ὄνομα *μεταγραμματισμός* ἐκ τοῦ ῥήματος *μεταγραμματίζω*, ᾧ ἰσοδύναμον τὸ *μεταχαρακτηρίζω*, οἷον Σχολ. Ἰλ. Ξ, **241** «παρεφθάρη δὲ ὑπὸ τῶν *μεταχαρακτηρισάντων*».

Τόμ. ΙΗ', α', σελ. **271** «οὐδεὶς γοῦν ἔστιν ὃς οὐκ ἤτοι προσέθηκεν αὐταῖς ἄλλο ἢ ἀφεῖλεν ἢ *μετεκόσμησέ* πως». Τόμ. ΙΘ', σελ. **83** «ὁ γάρ τοι Διοσκορίδης οὗτος καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος [καὶ] ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων ἐκ τοῦ συνήθους τοῖς ἄλλοις ὀνόματα πολλὰ *μετεκόμισαν* (Γρ. *μετεκόΣμΗσαν*)». Πρβ. καὶ Τόμ. Ζ', σελ. **894** «κατὰ τὴν λέξιν *μετακοσμηθεῖσαν*». Εὑρίσκεται δὲ καὶ *συμμετακοσμῶ* Τόμ. ΙΖ', α', σελ. **854** «πρῶτον μὲν ἀφαιροῦντες τὸ διότι, *συμμετακοσμοῦντες* δὲ αὐτῷ τινα καὶ τῶν ἐκ τῆς ἑπομένης ῥήσεως». Λέγει δ' ὁ Γαληνὸς Τόμ. ΙΖ', α', σελ. **1005** καὶ «πολλάκις εἶπον ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ μυρίας εἶναι γραφάς, διὰ τὴν ἀσάφειαν ἄλλων ἄλλως αὐτὰς *ῥυθμιζόντων*, ὡς ἂν ἑκάστῳ δόξῃ τὸ τῆς ἐξηγήσεως ἔσεσθαι πιθανόν».

§ 4. *ἐνέκειτο—ἐν ἐκείνῳ τῷ* καὶ *ἐνιαυτῷ—ἐν ἑαυτῷ*.

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. **19** «Ὁ δὲ φίλος ὁ Κρὴς ἑαυτοῦ καταγνοὺς Μεγάρας (Γρ. *μεγάΛΩΣ*) εἰσάγει με λαβόμενος τῆς χειρὸς εἰς οἶκόν τινα καὶ προσδοὺς ἱμάντα καὶ ἀποδυσάμενος ἐκέλευσε μαστιγοῦν αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραξεν ὑπὸ τοῦ καταράτου θυμοῦ βιασθείς (αὐτὸς γὰρ οὕτως ὠνόμασεν)· ἐμοῦ δ', ὡς εἰκός, γελῶντος, ἐδεῖτο προσπίπτων τοῖς γόνασι μὴ ἄλλως ποιεῖν. Εὔδηλον οὖν ὅτι μᾶλλον ἐποίει με γελᾶν, ὅσῳ μᾶλλον *ἐν ἐκείνῳ τῷ* μαστιγωθῆναι θεώμενος. Ἐπειδὴ δέ, ταῦτα ποιούντων ἡμῶν, ἱκανὸς ἐτρίβετο χρόνος, ὑπεσχόμην αὐτῷ δώσειν πληγάς, εἰ μέντοι παράσχῃ καὶ αὐτὸς ἕν, ὃ ἂν αἰτήσω, σμικρὸν πάνυ· ὡς δ' ὑπέσχετο, παρεκάλουν ὑποσχεῖν μοι τὰ ὦτα λόγον τινὰ διερχομένῳ, καὶ τοῦτ' ἔφην εἶναι τὸ αἴτημα. Τοῦ δ' ὑποσχομένου πράττειν οὕτως, πλέον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος ὅπως χρὴ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι διῆλθον. Ἐκεῖνος μὲν οὖν *ἐν ἑαυτῷ* προνοησάμενος ἑαυτοῦ πολὺ βελτίων ἐγένετο».

Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως «ὅσῳ μᾶλλον *ἐνέκειτο* μαστιγωθῆναι *δεόμενος*», τουτέστι *προσέκειτο* ἢ *ἐπέμενε*, καὶ «ἐκεῖνος μὲν οὖν *ἐνιαυτῷ* προνοησάμενος ἑαυτοῦ». Πρβ. Ἀππιαν. Ἐμφυλ. Α', **10** «Ὁ δὲ Γράκχος αὖθις ἐν ὄψει τοῦ δήμου τότε μάλιστα κινδυνεύοντι Ὀκταουΐῳ *ἐνέκειτο* μὴ ἔργον ὁσιώτατον καὶ χρησιμώτατον Ἰταλίᾳ πάσῃ συγχέαι», κτλ. Οὐδεὶς δὲ τὴν συνήθειαν τοῦ Γαληνοῦ γινώσκων θὰ ξενισθῇ ἐπὶ τῇ χρήσει τῆς ἁπλῆς δοτικῆς *ἐνιαυτῷ* ἀντὶ τῆς μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως *ἐν ἐνιαυτῷ*.

Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ «πλέον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος ὅπως χρὴ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι

διῆλθον», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον «ὑποτιθέμενος ὅπως χρὴ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδὲς καὶ οὐ διὰ μαστίγων ἀλλ' ἑτέρῳ τρόπῳ *παιδαγωγήσαΣ 'ΑΠῆλθον*». Οὐδαμῶς ὠκνήσαμεν νὰ ἐξαλείψωμεν ὡς ὑποβολιμαῖον τὸ *τῷ λόγῳ δηλονότι*, ὅπερ ἐπ' ἐξηγήσει τοῦ *ἑτέρῳ τρόπῳ* ὑπὸ γραμματικοῦ τινος ἢ βιβλιογράφου ἐν τῷ μετώπῳ τεθὲν παρενεγράφη ἔπειτα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ συνυφάνθη μετὰ τῶν τοῦ συγγραφέως λέξεων εἰς ἀλλότριον τόπον καταχωρισθέν.

§ 5. *ἐπιτηρείτω—ἐπεπείρατο.*

Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 31 «Ἕτερος οὖν ἡμᾶς *ἐπεπείρατο*, μή τί που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὤφθημεν ἐμφορούμενοι σιτίων ἤ, ὡς οἱ διακαιόμενοι πυρετῷ συνεχεῖ, ψυχρὸν ἐπισπασώμεθα τὸ πόμα λαβρότερον ἢ ὡς ἄνδρας σεμνοὺς πρέπει».

Οὐδείς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶνε: «Ἕτερος οὖν ἡμᾶς *ἐπιτηρείτω*, μήτι που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως *ὀφθῶμεν* ἐμφορούμενοι σιτίων». Ὀρθῶς μετ' ὀλίγα ἀναγινώσκεται «ἀλλ' ἐν ἅπασιν αὐτοῖς ἀρχομένους μὲν ἔτι παρακλητέον ἐστὶν ἑτέρους ὅ τι ἁμάρτωμεν *ἐπιτηρεῖν* τε καὶ λέγειν ἡμῖν· ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς *ἐπιτηρῶμεν* αὐτοὶ καὶ παραφυλάττωμεν, ὅπως κτέ.».

§ 6. *προκεχειρίσθω—προκεχωρήσθω*
καὶ *προχειρισαμένοις—προειρησαμένοις.*

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 739 «Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα παρείσθω τό γε νῦν εἶναι· *προκεχωρήσθω* δὲ μόνον ἡμῖν εἰς τὰ παρόντα τῆς θεραπευομένης νόσου τὸ γένος (τὸ) ἐν δυσκρασίᾳ κείμενον». Τόμ. ΙΕ', σελ. 111 «Προσήκει δέ που καὶ ἡμῖν ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν ἑκάστην τῶν λέξεων ἰδίᾳ *προειρησαμένοις*». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙϚ', σελ. 6.

Ὅλως βάρβαρα καὶ ἔκφυλα εἶνε τό τε *προκεχωρήσθω* καὶ τὸ *προειρησαμένοις*. Ἀναγκαίως δ' ἔχει τὸ μὲν *προκεχωρήσθω* νὰ τραπῇ εἰς τὸ *προκεχειρίσθω*, τὸ δὲ *προειρησαμένοις* εἰς τὸ *προχειρισαμένοις*. Ἐν Τόμ. Δ', σελ. 689 ἀναγινώσκεται

«*προκεχειρήσθω* δὴ πρότερον μὲν ἄκρα χείρ, κτέ.» ἀντὶ τοῦ *προκεχειρίσθω*, ὅπερ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις ἀβλαβὲς διεσώθη. Ὡς δὲ τὸ *προκεχΕΙρίσθω* μετεβλήθη εἰς τὸ *προκεχΩρήσθω*, οὕτω τὸ *ἐγχΕΙροῦσι* εἰς τὸ *ἐγχΩροῦσι* ἐν Τόμ. ΙΑ', σελ. 228 «λύειν μὲν αὐτοὺς οὐδ' ὅλως *ἐγχωροῦσι*».

Προσφιλέστατον τῷ Γαληνῷ ὑπάρχει τὸ ῥῆμα *προχειρίζομαι, προχειρίσομαι* ἢ *προχειριοῦμαι, προχειρισθήσομαι, προεχειρισάμην* ἢ *προὐχειρισάμην, προεχειρίσθην* καὶ *προκεχείρισμαι.*

Τόμ. Α', σελ. 78 «καὶ τὴν διαφωνίαν ἐνταῦθα *προχειρίζονται* τὴν ἀνεπίκριτον» (Πρβ. καὶ σελ. 23 καὶ 25). Τόμ. Β', σελ. 44 «οὐ γὰρ ἐπιτρέπουσιν οἱ σοφισταὶ τῶν ἀξίων τι ζητημάτων *προχειρίζεσθαι*». Τόμ. Γ', σελ. 327 «καὶ εἰ μὴ λέγοιτο καθ' ἑκάστην ὧν *προχειριζόμεθα* χρειῶν» (Πρβ. καὶ σελ. 504 καὶ 724). Τόμ. Δ', σελ. 119 «καιρὸς οὖν ἤδη τὰ κατὰ τὰς ὠμοπλάτας *προχειρίζεσθαι* μόρια» (Πρβ. καὶ Τόμ. Ϛ', σελ. 555). Τόμ. Ζ', σελ. 354 «κατὰ γοῦν αὐτὴν ταύτην, ἣν νῦν *προχειριζόμεθα*, μῖξιν κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 768). Τόμ. Η', σελ. 226 «ὁ μὲν ἔβαλλεν ἐφεξῆς ἅπαντα *προχειριζόμενος*» (Πρβ. καὶ σελ. 621 καὶ 748). Τόμ. Θ', σελ. 106 «ἀρκτέον δὲ ἤδη τοῦ λόγου *προχειριζομένους* ἑκάστην ῥῆσιν τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ βιβλίῳ γεγραμμένων» (Πρβ. καὶ σελ. 356 καὶ 805). Τόμ. Ι', σελ. 109 «ἢ τὴν Ἐρασιστράτου *προχειριζόμενος* ἀξιοπιστίαν» (Πρβ. καὶ σελ. 132). Τόμ. ΙΑ', σελ. 199 «ἅπαντας μὲν οὖν αὐτοὺς *προχειρίζεσθαι* μακρόν». σελ. 228 «ὥσπερ δὲ μηδενὸς εἰρημένου, λόγων ἀρχὴν ἰδίαν ποιοῦνται τὴν λέξιν ἐκείνην μόνην *προχειριζόμενοι*, καθ' ἣν κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 460 καὶ 512 καὶ 513). Τόμ. ΙΒ', σελ. 534 «βέλτιον οὖν μοι δοκεῖ κατὰ μόνας ἑκάστην τῶν ῥήσεων αὐτοῦ *προχειριζομένῳ* σκοπῆσαι». Τόμ. ΙΓ', σελ. 474 «ἣν οὖν πρώτην ἔγραψεν ὁ Ἀνδρόμαχος ἐπισκεψόμεθα *προχειριζόμενοι* καὶ σκοπούμενοι τῶν ἁπλῶν ἕκαστον, ἐξ ὧν σύγκειται». Τόμ. ΙΕ', σελ. 109 «παρενέθηκέ τινα μεταξὺ τῶν δύο ταυτὶ τὰ νῦν *προχειρίζεσθαι* μέλλοντα» (Πρβ. καὶ σελ. 134 καὶ 734). Τόμ. ΙϚ', σελ. 723 «*προχειριζομένου*

ποτὲ καὶ τῶν κατὰ μέρος ἔνια παραδείγματος ἕνεκα πρὸς σαφήνειαν τῶν μανθανόντων». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 580 «ἔνιοι τῶν ἐξηγησαμένων τὸ βιβλίον ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τῶν ἐν ταῖς Ἐπιδημίαις ἀρρώστων ἐκείνους *προχειριζόμενοι* μόνους, ἐφ' ὧν κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 751 καὶ 798). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 137 «περὶ ὧν ἤδη λέγωμεν ἕκαστον ἰδίᾳ *προχειριζόμενοι*». σελ. 238 «ὧν ἕκαστον ἐγὼ κατὰ μέρος *προχειριζόμενος* ἐπιδείξω τινὰ μέν, ὡς ἔφην, ὄντα ἴδια νοσωδῶν διαθέσεων, κτέ.» (Πρβ. καὶ σελ. 6 καὶ 426). Τόμ. ΙΘ', σελ. 22 «τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ποιουμένου *προχειριζομένου* τε βίβλους αὐτῶν».

Τόμ. Β', σελ. 55 «ἢ καὶ τὸ τῶν πυρῶν ἔτι παράδειγμα *προχειρισόμεθα* (προχειρισώμεθα) τῷ λόγῳ». Τόμ. Ζ', σελ. 879 «ἐν δέ γε τῷ παρόντι τοὺς ὑπολοίπους ἔτι τρεῖς ἀρρώστους *προχειρισόμεθα*». Τόμ. Ι', σελ. 95 «ἢ καὶ δεύτερόν τι καὶ τρίτον ἔτι παράδειγμα *προχειρίσομαι* (προχειρίσωμαι);». Τόμ. Θ', σελ. 117 «ἑτέραν δ' ἤδη λέξιν *προχειριούμεθα*». Τόμ. ΙΕ', σελ. 108 «νῦν δὲ τὰ προσκείμενα κακῶς αὐτῷ *προχειριοῦμαι*». Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 90 «ἕκαστον μέρος τῆς ῥήσεως ἰδίᾳ *προχειριοῦμαι*». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 25 «ὧν ἕκαστον ἰδίᾳ *προχειριοῦμαι*». σελ. 195 «καὶ διὰ τοῦθ' ὑπερβὰς αὐτὰ τὰ ἑξῆς *προχειριοῦμαι*». σελ. 575 «παρελθὼν οὖν ταῦτα τὸν περὶ τῶν σφαιρῶν ἤδη *προχειριοῦμαι* λόγον».

Τόμ. ΣΤ', σελ. 231 «ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀτροφίας σύμπτωμα τό γε νῦν ἐξαιρείσθω τοῦ λόγου μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων νοσωδῶν συμπτωμάτων ἑξῆς *προχειρισθησόμενον*».

Τόμ. Β', σελ. 146 «μεθόδῳ τινὶ *προχειρίσασθαι* μόρι' ἄττα τοῦ σώματος» καὶ «τί οὖν κωλύει ταῦτα *προχειρισαμένους* ἐπισκέψασθαι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, κτέ.;» (Πρβ. καὶ σελ. 348). Τόμ. Δ', σελ. 422 «καὶ πρῶτόν γε τὸ μέσον σχῆμα *προχειρισάμενοι* λέγωμεν» (Πρβ. καὶ σελ. 431 καὶ 647). Τόμ. Ε', σελ. 71 «ὁποίους ἐγὼ μέχρι δεῦρο *προὐχειρισάμην*» (Πρβ. καὶ σελ. 361 καὶ 459). Τόμ. ΣΤ', σελ. 806 «ἀλλὰ τούτους μὲν ὡς ἐπὶ παραδείγματος *προὐχειρισάμην*». Τόμ. Ζ', σελ. 809 «καὶ πρώτας γε αὐτῶν *προχειρισώμεθα* τὰς κατὰ μίαν ἐνέργειαν ἡντιναοῦν συνισταμένας» (Πρβ. καὶ σελ. 815 καὶ 855 καὶ 860). Τόμ. Η', σελ. 141 «ἤδη σοι δίειμι *προχειρισάμενος* ἕν τι πάθος ἕνεκα παραδείγματος». σελ. 520 «*προχειρισαμένοις* ἓν γένος σφυγμοῦ τὸ κατὰ τὸ μέγεθος». σελ. 557 «*προχειρισάμενοι* παραδείγματος ἕνεκα μίαν αἵρεσιν τῶν περὶ πυκνότητος γεγενημένων». σελ. 764 «ὃ νῦν ἐν ἅπαντι τῷ διηνυσμένῳ λόγῳ *προεχειρισάμην*» (Πρβ. καὶ σελ. 845 καὶ 847 καὶ 931 καὶ 956). Τόμ. Θ', σελ. 51 «λοιπὸν ἂν εἴη *προχειρισάμενον* ἕνα τινὰ σφυγμὸν ἐπ' αὐτοῦ διδάξαι τὸ χρήσιμον τῆς αὐτοῦ γυμνασίας». σελ. 808 «πάλιν οὖν *προχειρισάμενοι* τὸν αὐτὸν ἄρρωστον ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἡμερῶν ὑποθώμεθα τὸ κριτικὸν ἐσχηκέναι σημεῖον» καὶ «οὗ γὰρ ἕνεκα *προὐχειρισάμην* τὸν ἄρρωστον οὐ μικρόν ἐστι» (Πρβ. καὶ σελ. 452 καὶ 584 καὶ 884). Τόμ. Ι', σελ. 93 «ἕν τι καὶ δεύτερον οἷον παραδείγματα τῷ λόγῳ *προχειρισάμενοι*». σελ. 205 «ἄρξομαι δ' ἀπὸ τῶν σαρκώσεως δεομένων ἑλκῶν ἕν τι τοῦτο παράδειγμα *προχειρισάμενος*» (Πρβ. καὶ σελ. 369 καὶ 559). Τόμ. ΙΑ', σελ. 192 «ἀπεκρίναντο *προχειρισάμενοι* τοὺς ἐν τοῖς τῶν διαιρέσεων βιβλίοις Ἐρασιστράτῳ γεγραμμένους ἀρρώστους» (Πρβ. καὶ σελ. 456 καὶ 827). Τόμ. ΙΒ', σελ. 256 «οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον ἤδη καὶ τοῦτο *προχειρίσασθαι* τῷ λόγῳ». Τόμ. ΙΔ', σελ. 601 «ἀλλ' ἕν τι τῶν κατ' αὐτὴν ἔγνωκα *προχειρίσασθαι* τῶν ἐμοὶ μάλιστα διαφερόντων». Τόμ. ΙΕ', σελ. 672 «οὐ τοὺς ἰσχυροὺς (οἴνους) καὶ κεφαλὴν πλῆξαι δυναμένους καὶ παραφροσύνας ἐργάσασθαι *προεχειρίσατο* κατὰ τὸν λόγον» (Πρβ. καὶ σελ. 696 καὶ 728). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 392 «εἶτ' ἐξ αὐτῶν ἓν νόσημά τι *προχειρισάμενός* φησιν» (Πρβ. καὶ σελ. 399). Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 567 «ἐγὼ τὸ πρῶτον μέρος ἄρτι *προεχειρισάμην*» (Πρβ. καὶ σελ. 307). Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 640 «ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ χειρουργίαν ὁ λόγος ἔσται μοι *προχειρισαμένῳ* τι παράδειγμα σαφηνείας ἕνεκεν».

Τόμ. Α', σελ. 478 «ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει τῇ νῦν ἡμῖν *προχειρισθείσῃ*». Τόμ. Δ', σελ. 493 «καὶ πρότερον *προχειρισθήτω* τὸ κατὰ τὰ βαλανεῖα συμβαῖνον». Τόμ. ΣΤ', σελ. 82 «οὐκ οὖν

ἐγχωρεῖ τὴν ἀρίστην τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἐν ἅπαντι τῷ *προχειρισθέντι* βίῳ συστήσασθαι». Τόμ. Ζ', σελ. 896 «καὶ τούτων ἡ δευτέρα γέγραπται μὲν ἐν τῇ νυνὶ *προχειρισθείσῃ*, παραλέλειπται δ' ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Ἐπιδημιῶν». Πρβ. καὶ Τόμ. Η', σελ. 249 καὶ 609. Τόμ. Θ', σελ. 206 καὶ 207. Τόμ. Ι', σελ. 310 καὶ 593. Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 82.

Τόμ. Ε', σελ. 783 «*προκεχειρίσθω* δέ τις ὕλη θεωρίας». Τόμ. Η', σελ. 749 «καὶ πρὸ πάντων ἐκείνου μέμνησο, τοῦ μέχρι δεῦρο μόνων σχεδὸν τῶν Ἡροφιλείων ἡμᾶς τοὺς ὅρους *προκεχειρίσθαι*» (Πρβ. καὶ σελ. 839). Τόμ. Θ', σελ. 206 «τῆς δὲ δευτέρας ἀγνοουμένης, οἴχεται σὺν αὐτῇ τὸ χρήσιμον ἅπαν ἐκ τῆς νῦν *προκεχειρισμένης* θεωρίας» (Πρβ. καὶ σελ. 717). Τόμ. Ι', σελ. 42 «*προκεχειρίσθω* δέ τινα μόρια σαφηνείας ἕνεκεν». Τόμ. ΙΑ', σελ. 193 «διὰ τί γὰρ ἄλλο, ἔφη, τοὺς *προκεχειρισμένους* ὑπ' αὐτῶν ἀρρώστους ἀποθανεῖν συνέβη πλὴν ὅτι παρελείφθη τὸ τῆς φλεβοτομίας βοήθημα;». Τόμ. ΙΕ', σελ. 503 «τὴν ὑφ' Ἱπποκράτους *προκεχειρισμένην* ὡς ἐν παραδείγματι κατὰ τὸν λόγον τοῦτον πλευρῖτιν» (Πρβ. καὶ σελ. 553). Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 599 «ἂν νῦν *προκεχειρίσμεθα*».

§ 7. *ὀνομάζετε—νομίζετε.*

Ἀριστοφ. Ὄρν. 716:

> ἐσμὲν δ' ὑμῖν Ἄμμων, Δελφοί, Δωδώνη, Φοῖβος Ἀπόλλων·
> ἐλθόντες γὰρ πρῶτον ἐπ' ὄρνις οὕτω πρὸς ἅπαντα τρέπεσθε,
> πρός τ' ἐμπορίαν καὶ πρὸς βιότου κτῆσιν καὶ πρὸς γάμον ἄλλος·
> ὄρνιν τε ν ο μ ί ζ ε τ ε πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει·
> φήμη γ' ὑμῖν ὄρνις ἐστί, πταρμόν τ' ὄρνιθα κ α λ ε ῖ τ ε,
> ξύμβολον ὄρνιν, φωνὴν ὄρνιν, θεράποντ' ὄρνιν, ὄνον ὄρνιν.

Σφόδρ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔχῃ ὑγιῶς ἡ παραδεδομένη γραφὴ «ὄρνιν τε *νομίζετε* πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει» παρατηροῦντες ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ νομίζειν ἥκιστα συνᾴδει τῇ προκειμένῃ ῥήσει. Ὁ Ἀριστοφάνης ἔγραψε πιθανώτατα «ὄρνιν τ' *ὀνομάζετε* πάνθ' ὅσαπερ περὶ μαντείας διακρίνει», ὡς ἐν τῷ εὐθὺς ἐπιφερομένῳ στίχῳ «πταρμόν τ' ὄρνιθα *καλεῖτε*».

Καὶ παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Α', σελ. 60 ἀναγινώσκεται «αἱ τοίνυν ἐπωνυμίαι καλλίνικός τε καὶ ἀλεξίκακος, ἡ μὲν μόνῳ θεῶν, ἡ δ' ἐν τοῖς πρώτοις δέδοται· Κῷοι δέ, ὡς ἐγὼ μέμνημαι, καὶ ἄλεξιν τὸν Ἡρακλέα *νομίζουσι*» ἀντὶ τοῦ *ὀνομάζουσι*. Ἴσως δὲ καὶ τὸ «ἡ δ' ἐν τοῖς *πρώτΟΙΣ* δέδοται» μεταβλητέον εἰς τὸ «ἡ δ' ἐν τοῖς *πρώτΩ* δέδοται».

Ὀρθῶς ἔγραψεν ὁ Κασαύβων ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 193, γ' «τῶν δὲ ἡρωϊκῶν οἴκων τοὺς μείζονας Ὅμηρος μέγαρα καλεῖ καὶ δώματα καὶ κλισίας, οἱ δὲ νῦν ξενῶνας καὶ ἀνδρῶνας *ὀνομάζουσι*» ἀντὶ τοῦ *νομίζουσι*.

Πολλὰ ἄλλα τῆς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως τοῦ *ὀνομάζ-* καὶ *νομίζ-* παραδείγματα θὰ καταλέξωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

§ 8. *ἔπειρα τε—ἐπειρᾶτο.*

Νικόλ. Δαμασκην. *Ἀποσπ. Ἱστορ. Μυλλ.* Τόμ. Γ', σελ. 384 «Μετ' οὐ πολὺ δὲ Γύγης παρῆν καὶ τοῦ πατρὸς δόντος τὴν νύμφην ἀπεκόμιζεν. Ὀχούμενος δ' ἐπὶ τοῦ ἅρματος ὁ Γύγης εἰς ἔρωτα ἐνέπεσε καὶ καρτερεῖν οὐ δυνάμενος *ἐπειρᾶτο* αὐτὴν καί τι καὶ προσεφιλοφρονεῖτο· ἡ δὲ μάλα καρτερῶς ἀναινομένη ἐξεπικραίνετό τε καὶ ἠπείλει αὐτῷ πολλὰ καὶ δεινά».

Οὔτε ὁ Μυλλῆρος ὑπώπτευσε τὴν κειμένην γραφὴν οὔτε ὁ Διν-δόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν μικρῶν ἱστορικῶν Τόμ. Α', σελ. 34, 4. Λίαν δ' ὅμως πιθανὸν φαίνεται ὅτι οὐχὶ τοῦ μέσου τύπου ἀλλὰ τοῦ ἐνεργητικοῦ χρῆσιν ὁ συγγραφεὺς ποιησάμενος εἶπε «καὶ καρτερεῖν οὐ δυνάμενος *ἔπειρά τε* αὐτὴν καί τι καὶ προσεφιλοφρονεῖτο». Οὐδεὶς δέ, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῇ ὅτι εὐκολώτατον ἦτο ν' ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων *ἐπειρᾶτο* ἀντὶ τοῦ *ἔπειρα τε*, ἘΠΕΙΡΑΤΟ—ἜΠΕΙΡΑΤΕ. Πρβ. *ὑγιαίνετο* ἀντὶ τοῦ *ὑγίαινέ τε* (Μέρ. Πέμπτ. § 3), κτλ.

Πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ παραλαμβάνεται ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *πειρῶ* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ παρ' ἡμῖν συνήθους *πειράζω*, οἷον *πειρῶ γυναῖκα ἢ παιδίσκην*, κτλ., τουτέστι λόγους προσφέρω γυναικὶ ἢ παιδίσκῃ περὶ συνουσίας, πειρῶμαι ὁπωσδήποτε πεῖσαι γυναῖκα ἢ παιδίσκην παρασχεῖν μοι ἑαυτήν,

ἐπιχειρῶ γυναικὶ ἢ παιδίσκῃ μιγῆναι, δεόμενος, θωπεύων, ὑπισχνούμενος, ἀπτόμενος, ἕλκων, κτλ. Καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ εὑρίσκεται ἐνίοτε τὸ ῥῆμα tento ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης κείμενον (Πρβ. Ἑμστερρούσιον *Λουκιαν.* Τόμ. Β', σελ. 263 Ῥειτζ. καὶ Ῥουγκήνιον *Τιμ.* σελ. 210).

Φώτ. Λεξ. σελ. 405, 21 «*Πειρᾶν*: τὸ πειράζειν ἐπὶ φθορᾷ καὶ συνουσίᾳ». Ἡσύχ. «*Πειρῶν τὴν παῖδα*: πειράζων, διαφθείρων». Τίμ. Λεξ. Πλάτ. σελ. 210 «*Πειρῶντα*: πειράζοντα διὰ λόγων παῖδα ἢ γυναῖκα». Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 220,10 Δινδ. «Παρ' ἡμῖν μὲν τὸ *πειρᾶν* ἐπὶ τοῦ τὴν ἐρωμένην βιάζεσθαι, παρ' Ὁμήρῳ δὲ οὐχ οὕτως. Πειρῶμαι τὸ ἀπόπειραν ποιῶ παθητικόν, *πειρῶ* δὲ τὸ συννεύω ἐνεργητικόν» (Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. σελ. 123, 46 Βεκκ.).

Σουΐδ. «*Ἐπείρα*: αἰσχρῶς προσέβαλλεν. Ἀστυδάμεια ἠράσθη Πηλέως τοῦ Αἰακοῦ· ὁ δὲ ἀναίνεται. Ἡ δὲ φοβηθεῖσα μὴ κατείπῃ αὐτῆς σοφώτερα ἢ ἀληθέστερα λέγει, ὅτι αὐτὴν ἐπείρα ὁ Πηλεὺς χρήματα πέμπων τῆς διαφθορᾶς δέλεαρ» καὶ «*Πειρᾶν*: τὸ λόγους περὶ συνουσίας προσφέρειν. Καὶ *πειραθῆναι*: τὸ ἀκοῦσαι λόγους τοιούτους. Θουκυδίδης· πειραθεὶς δὲ ὁ Ἁρμόδιος ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι. Σημαίνει ἡ λέξις καὶ τὸ ἄλλως διαπειρᾶσθαι· *πειρᾶν* γὰρ τὸ προσβάλλειν γυναικὶ περὶ τῆς ἀφροδίτης» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 406,12).

Εὐστάθ. σελ. 445,12 «Τὸ *πειρᾶν* ἐνεργητικῶς Ἀττικοὶ ἐπὶ τῆς εἰς γυναῖκα ἐπιχειρήσεως λέγουσιν, οἷον πειρᾷ ὁ δεῖνα τὴν δεῖνα, τὸ δὲ πειρᾶσθαι παθητικῶς ἀντὶ τοῦ ποιεῖσθαι ἀπόπειραν. Ὅμηρος μέντοι κτέ.» καὶ σελ. 1508,13 «Καὶ ὅρα τὸ *πεῖρα* ἐνεργητικῶς λεχθὲν κοινότερον· Ἀττικὸς γὰρ ἀνὴρ *πειρῷ* ἂν εἴπῃ. Οὕτω κοινὸν καὶ τὸ πειρᾶν ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ τοῦ πειρᾶσθαι, οἷον πειρᾶν δ' ὥς κε Τρῶες Ἀχαιοὺς βλάψειαν. Ἄλλως μέντοι Ἀττικῶς εὕρηται *πειρᾶν* ἐνεργητικῶς τὸ πειράζειν ἐρωτικῶς γυναῖκα, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ κωμικὸς ἐν τῷ πειρᾷ μὲν οὖν ἴσως σε καὶ τῶν τιτθίων ἐφάπτεται».

Ἐν τοῖς τοῦ Μοίριδος σελ. 310 ἀναγινώσκεται «*Πειρῶν* τὴν παῖδα Ἀττικῶς, *πειράζων* (ἢ) *διαφθείρων* Ἑλληνικῶς».

Ἔχομεν δὲ πρόχειρα ἔκ τε παλαιῶν καὶ μεταγενεστέρων ποιητῶν καὶ λογογράφων τὰ ἑξῆς μαρτύρια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως τοῦ ἐνεργητικοῦ ῥήματος *πειρῶ*.

Ἀριστοφ. Ἱππ. 517 «πολλῶν γὰρ δὴ *πειρασάντων* αὐτὴν ὀλίγοις χαρίσασθαι». Πλούτ. 150 «ὅταν μὲν αὐτάς τις πένης *πειρῶν τύχῃ*» (Πρβ. καὶ 1068). Σχολ. «*Πολλῶν γὰρ δὴ πειρασάντων*: μετελθόντων, ἐπιτηδευσάντων. Ἀπὸ τοῦ *πειρᾶν* ἐσχημάτισε· *πειρᾶν* δὲ τὸ προσβάλλειν γυναικὶ περὶ ἀφροδίτης. Τροπῇ οὖν κέχρηται ὡς ἐπὶ γυναικός» καὶ «*Πειρῶν*: προσβάλλων ἢ συνουσιάζων· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ *πειρῶν*». Πρβ. καὶ Ἑμστερρούσιον *Ἀριστοφ. Πλ.* σελ. 46 καὶ 396 Λιψ.

Θεόπομπ. Κωμ. παρ' Ἀθην. σελ. 471, α' «Σπίνθηρ τάλαν, *πειρᾷς* με;»

Ἀριστοφῶν παρ' Ἀθην. σελ. 238, γ' «τοὺς καλοὺς *πειρᾶν* καπνός».

Μένανδρ. παρ' Ἀθην. σελ. 587, β' «οὐκ *ἐπείρα* Νάννιον;» Πρβ. Μεινέκιον *Μεν. καὶ Φιλ. Λειψ.* σελ. 183.

Μάχων παρ' Ἀθην. σελ. 583, γ' «Φρύνην *ἐπείρα* Μοίριχος τὴν Θεσπικήν».

Θουκυδ. Ϛ', 54 «καὶ ἐν τούτῳ ὁ Ἵππαρχος ὡς αὖθις *πειράσας* οὐδὲν μᾶλλον ἔπειθε τὸν Ἁρμόδιον, βίαιον μὲν οὐδὲν ἐβούλετο δρᾶν».

Λυσ. ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθ. φόν. 12 «ἵνα σύ γε, ἔφη, *πειρᾷς* ἐνταῦθα τὴν παιδίσκην· καὶ πρότερον δὲ μεθύων εἷλκες αὐτήν».

Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Ε', β', 28 «ὡς δ' αὐτὸς νῦν λέγει, ὅτι *ἐπείρασεν* αὐτοῦ τὴν παλλακίδα». Πρβ. Ϛ', α', 31 «ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη *προσενεγκεῖν λόγους* αὐτῇ *περὶ συνουσίας*». Διεσκευασμένον καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι φερόμενον βιβλ. Α', β', 29 «Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου καὶ *πειρῶντα χρῆσθαι*, καθάπερ οἱ πρὸς τἀφροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε». Ὁ Ξενοφῶν ἔγραψε «καὶ *πειρῶντα* καθάπερ οἱ κτέ.», ἐκλαβὼν δὲ τῶν γραμματικῶν τις ἢ βιβλιογράφων τὸ *πειρῶντα* ἀντὶ τοῦ *πειρώ-*

μενον προσέθηκεν, ἵνα καταστήσῃ τὸν λόγον ἄρτιον, τὸ ἀπαρέμφατον *χρῆσθαι*. Πρβ. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 563, δ' «ταὐτὸ τοῖς ἀκολάστοις ἔπασχε πάθος, οἳ τὰς γυναῖκας ἔχοντες μὲν οὐ φυλάττουσι, προέμενοι δὲ *πειρῶσιν* αὖθις ἀδίκως ἑτέροις συνούσας [*διαφθείρειν*]». Ὀρθῶς ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 20) περιέγραψε τὸ ἀπαρέμφατον.

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Β', ιγ', 21 «ἀεὶ *ἐπείρασε*, καὶ ἔπραξε» καὶ «ἀεὶ ἔπραξε, καὶ *ἐπείρασεν*». Ἴδε Σπέγγελον *Ἀριστοτ. Ῥητορ.* Τόμ. Β', σελ. 270.

Σάτυρ. παρ' Ἀθήν. σελ. 534, β' «τὴν δὲ αὐτοῦ γυναῖκα *πειρῶν* ὡς ἕτερος ἔπεμψεν αὐτῇ χιλίους δαρεικούς».

Πολύβ. Ι', κϛ', 3 «οὐ γὰρ ἔτι τὰς χήρας *ἐπείρα* γυναῖκας οὐδὲ τὰς ὑπάνδρους ἠρκεῖτο μοιχεύων».

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 760, γ' «ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐρωμένους αὐτῶν *ἐπείρων*». σελ. 990, γ' «οὔτε τοῦ θήλεος προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν οὔτε *πειρῶντος* ἔτι τοῦ ἄρρενος». σελ. 1100, β' «εἶτ' οὐχ ὥσπερ Καλλικρατίδας ἔλεγε τὸν Κόνωνα μοιχεύειν τὴν θάλασσαν, οὕτως ἄν τις εἴποι τὸν Ἐπίκουρον αἰσχρῶς καὶ κρύφα *πειρᾶν* καὶ παραβιάζεσθαι τὴν δόξαν, οὐ τυγχάνοντα φανερῶς, ἀλλ' ἐρῶντα καὶ κατατεινόμενον;». Μαρ. 14 «οὗτος ἤρα νεανίσκου—καὶ πολλάκις *πειρῶν* οὐκ ἐτύγχανε» καὶ «*πειρῶντι* πολλάκις ἀντεῖπε τῷ Λουσίῳ». Κίμ. 1 «ὡς οὐκ ἔπειθε *πειρῶν* καὶ διδούς, δῆλος ἦν οὐκ ἀφεξόμενος βίας». Λουκ. 18 «ὅτι, τοῦ βασιλέως *πειρῶντος* αὐτὴν καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαντος, ἀντέσχε». Γάλβ. 19 «ὑφῆκε τὸν Ὄθωνα *πειρῶντα* τὴν Ποππαίαν». Πρβ. καὶ Μάρκελλ. 2 «Τούτῳ Καπετωλῖνος ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἀσελγὴς ἀνὴρ καὶ θρασύς, ἐρῶν *λόγους προσήνεγκε*. Τοῦ δὲ παιδὸς τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀποτριψαμένου τὴν *πεῖραν*, ὡς δὲ αὖθις ἐπεχείρησε, κατειπόντος πρὸς τὸν πατέρα, βαρέως ἐνεγκὼν ὁ Μάρκελλος προσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸν ἄνθρωπον» καὶ Θησ. 26 καὶ Κίμ. 1.

Λουκιαν. Θεῶν Διαλ. Ϛ', 1 «μῶν οὖν *ἐπείρα* τινά;» (Πρβ. 2 «ἐπεὶ δὲ καὶ *λόγους* ἐτόλμησέ μοι *προσενεγκεῖν*»). ΚΓ', 2 «ΔΙ.—ἐπειδὴ ἀνεπαυσάμεθα ἐν τῷ συμποσίῳ ἱκανῶς ὑποβεβρεγ-

μένοι, κατ' αὐτάς που μέσας νύκτας ἐπαναστὰς ὁ γενναῖος—αἰδοῦμαι δὲ λέγειν. ΑΠ. *Ἐπείρα* σε, Διόνυσε;». Μετ' ὀλίγα κεῖται «Τούτου μὲν ἕνεκα κἂν ἐπὶ σέ, ὦ Ἄπολλον, ἀγάγοι τὴν *πεῖραν*· καλὸς γὰρ σὺ καὶ κομήτης, ὡς κἂν νήφοντα ἔτι σοι τὸν Πρίαπον *ἐπιχειρῆσαι*».

Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Α', 11 «καὶ ἡ πολλάκις *πειρῶντά* με ἀπωσαμένη τότε παντοίως ἐφείλκετο βλέμμασι, νεύμασι, συνθήμασιν».

Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Α', κη', 1 «οὐ παύσῃ, τρικόρωνον καὶ ταλάντατον γερόντιον, *πειρῶν* τὰς ἐφ' ἡλικίας ἀνθούσας ἡμᾶς, ὥς τις ἄρτι νεάζειν ἀρχόμενος;». Β', α', 5 «ἐμοὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου, μὰ τὴν Ἄρτεμιν, οὐδὲ προσέβλεψαν ἔτι πολλοὶ οὐδὲ *ἐπείρασαν* αἰδούμενοί σου τὰς πολιορκίας». Πρβ. καὶ Γ', νβ', 2 «*ὑποπειρῶσι* γὰρ τὴν παλλακὴν τοῦ τῆς οἰκίας δεσπότου» καὶ Αἰλιαν. π. Ζῴ. ΙΔ', 5 «εἰ δὲ καὶ νέον ὡρικὸν *ὑποπειρᾷ* παρόντα τις κτέ.».

Οὐ μόνον δ' ἐπ' ἀνδρὸς τάττεται τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα *πειρῶ* ἀλλὰ καὶ ἐπὶ γυναικὸς εἰς ἔρωτα προκαλουμένης ἄνδρα καὶ λόγους αὐτῷ περὶ μίξεως προσφερούσης, ὡς ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 300, δ' «ἐρασθῆναι δὲ αὐτοῦ λέγουσιν Ὄχναν μίαν τῶν Κολωνοῦ θυγατέρων ἀνεψιὰν οὖσαν· ἐπεὶ δὲ *πειρῶσαν* ὁ Εὔνοστος ἀπετρίψατο καὶ λοιδορήσας ἀπῆλθεν κτέ.». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 581 «οὐκ ἂν φιλήσαιμ'· αἱ Χάριτες *πειρῶσί* με». Πρβ. καὶ Ἀπολλόδ. Γ', ιγ', 3 «καὶ Ἀστυδάμεια Ἀκάστου γυνὴ Πηλέως ἐρασθεῖσα *περὶ συνουσίας προσέπεμψεν αὐτῷ λόγους*» καὶ Μικρ. Ἱστορ. Δινδ. Τόμ. Α', σελ. 40, 17 «ὅτι ἡ Ἀκάστου γυνὴ Πηλέως ἐρασθεῖσα *λόγους ὑπὲρ μίξεως εἰσφέρει*», κτλ.

Ὡς δὲ λέγεται ἐνεργητικῶς *πειρῶ τινα*, οὕτω καὶ παθητικῶς *πειρῶμαι ὑπό τινος* καὶ κατ' ἀόριστον *ἐπειράθην ὑπό τινος* καὶ κατὰ παρακείμενον *πεπείραμαι ὑπό τινος*, οἷον

Ξενοφ. Ἱέρ. ΙΑ', 11 «ὥστε οὐ μόνον φιλοῖο ἂν ἀλλὰ καὶ ἐρῷο ὑπ' ἀνθρώπων καὶ τοὺς καλοὺς οὐ *πειρᾶν* ἀλλὰ *πειρώμενον* ὑπ' αὐτῶν ἀνέχεσθαι ἄν σε δέοι». Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 227, γ' «γέγραφε γὰρ δὴ ὁ Λυσίας *πειρώμενόν* τινα τῶν καλῶν, οὐχ

ὑπ' ἐραστοῦ δέ, κτέ.». Σχολ. «Τὸ *πειρώμενον* παθητικῶς ἀκουστέον ἀντὶ τοῦ πειραζόμενον παρά τινος, τουτέστι προσπαιζόμενον καὶ προσβαλλόμενον».

Θουκυδ. Ϛ', 54 «*πειραθεὶς* δὲ ὁ Ἁρμόδιος ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι». Σχολ. «*Πειραθείς:* ἐρωτικὴν πεῖραν δεξάμενος». Κακῶς παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ σελ. 445, 16 εἶνε γεγραμμένον «*πειρασθεὶς* ὁ Ἁρμόδιος».

Ἀπολλόδ. Γ', ιγ', 3 «Πηλέως δὲ πρὸς Ἄκαστον καταψεύδεται λέγουσα ὑπ' αὐτοῦ περὶ συνουσίας *πεπειρᾶσθαι*».

Ἐν τῇ Ἐκλογῇ Θωμᾶ τοῦ Μαγίςρου ἀναγινώσκεται σελ. 276, 5 «*Πειρῶ* ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ συννεύω αἰτιατικῇ συντασσόμενον— *Πειρῶμαι* δὲ ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν τὸ ἀπόπειραν ποιοῦμαι, ἅπαξ δὲ καὶ τὸ συννεύω, ὡς παρὰ Πινδάρῳ· ἀμφότερα δὲ γενικῇ. Καὶ *πειρῶμαι* τὸ συννεύομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ ἕκτῃ· πειραθεὶς δὲ ὁ Ἁρμόδιος ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθείς. Καὶ *πείρασις* ἡ σύννευσις, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ· ἀπαρνηθέντα τὴν πείρασιν». Τὸ χωρίον τοῦ Πινδάρου κείμενον ἐν Πυθιονικῶν Β', στίχ. 34 ἔχει οὕτως· «ὅτι τε μεγαλοκευθέεσσιν ἔν ποτε θαλάμοις Διὸς *ἄκοιτιν ἐπειρᾶτο*». Φέρεται δ' εἰς αὐτὸ τὸ ἑξῆς σχόλιον (σελ. 317 Βοικχ.) «Δεύτερον δὲ ὅτι τοῖς μεγάλοις καὶ εὐκατασκευάστοις θαλάμοις τοῦ Διὸς τὴν γαμετὴν Ἥραν *ἐπείρα* τε καὶ ἐνήδρευεν· τὸ γὰρ *ἐπειρᾶτο* παθητικὸν ὂν ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐστι, σημαίνει δὲ τὸ ἐνήδρευε». Ὁ Ἐκκῆρος μετετύπωσε τὸ *ἐπειρᾶτο* εἰς τὸ *ἐπείρασε*. Ἂν ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχῃ ὀρθῶς, εὔλογον ἴσως εἶνε νὰ μὴ νομίζηται ὅτι τὸ *ἐπειρᾶτο* κεῖται ἀντὶ τοῦ *ἐπείρα* ἀλλ' ὅτι ἐλλιπῶς ἡ ῥῆσις προηνέχθη, παρασιωπηθέντος τοῦ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἀσεβῆ πρᾶξιν δηλοῦντος ἀπαρεμφάτου. Πρβ. Ξέναρχ. παρ' Ἀθην. σελ. 569, γ' «καὶ τῶνδ' ἑκάστην ἔστιν ἀδεῶς, εὐτελῶς, μεθ' ἡμέραν, πρὸς ἑσπέραν, πάντας τρόπους». Φιλήμ. παρ' Αἰλιαν. π. Ζῷ. ΙΒ', 10 «μῦς λευκός, ὅταν αὐτήν τις (ἀλλ' αἰσχύνομαι λέγειν), κέκραγε τηλικοῦτον κτέ.». Παλατ. Ἀνθολ. Ε', 34 «ὁ Ζεὺς τὴν Δανάην χρυσοῦ, κἀγὼ δὲ σὲ χρυσοῦ». Λουκιαν. Θεῶν Διαλ. ΙΕ', 2 «ἐγὼ δὲ ἤδη ποτὲ τὴν Ἀφροδίτην (ἀλλ' οὐ χρὴ αὐχεῖν)», κτλ. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς χρήσεως ταύτης θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Πινδάρῳ καὶ «*νυμφείας ἐπείρα* κεῖνος ἐν λέκτροις Ἀκάστου *εὐνᾶς*» (Νεμ. Ε', 30).

Εὖ ποιῶν ὁ Πειρσὼν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοίριδος σελ. 310 ἔτρεψε τὸ παρὰ Λιβανίῳ «ἐκεῖνοι *ἐπειρῶντο* τὴν γυναῖκα καὶ τὸν παῖδα ἔσπευδον ἀνελεῖν» εἰς τὸ «*ἐπείρων τε* τὴν γυναῖκα κτέ.». Ἂν ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς πτώσεως *τὴν γυναῖκα* ἔκειτο ἡ γενικὴ *τῆς γυναικός*, δὲν θὰ ἐφαίνετο ἴσως ὕποπτος ὁ τύπος *ἐπειρῶντο*. Πρβ. Ἀριςταίν. Ἐπιστ. Δ' «πλησιαίτερον προσμίξωμεν καὶ *πειρασώμεθα τῆς καλῆς*». Ζ' «προσπαίζων ἅμα καὶ *πειρώμενος τῆς καλῆς*». Ἀντων. Λιβερ. ΛΘ' «καὶ πλεῖστα δῶρα πέμψας *ἐπειράθη τῆς παιδός*, εἴ πως αὐτῷ δύναιτο κρύφα μιχθῆναι τῶν γονέων». Ἔτι δὲ Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 27 «καὶ τέλος ἔδοξεν *ἀποπειραθῆναι τῆς κόρης*» καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ. 1063 «καταψεύδεται αὐτοῦ πρὸς Ἄκαστον ὡς *ἀποπειραθέντος αὐτῆς*».

Περὶ τῆς μετ' αἰτιατικῆς συντάξεως τοῦ ῥήματος *πειρῶμαι* ἐποιήσατο λόγον ὁ Βερνάρδυς ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Συντάξει σελ. 149, ἀλλὰ λίαν ἀβασανίστως καὶ ἀνεπιστάτως. Σφάλλεται δὲ καὶ ὁ Μελλόρνιος γράφων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀνακρεοντείων σελ. 128 «Verum probare omisit, πειρᾶσθαι cum accusativo construi, quod diligentissimus Seidlerus se legere non meminerat, interpunctione adiuvans Eurip. Troad. 989. *Nam in Thucyd. IV, 25., ubi vulgo legitur τὸν λιμένα ἐπειρῶντο, non dubium, quin Clariss. Editor exhibiturus sit ἐπείρων ex omn. mss. codd.* Pindarus quidem Pyth. II, 62. dixit ἐπειρᾶτο ἄκοιτιν Διός». Τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου πλῆρες ἐκφερόμενον εἶνε «οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ΚΑΤΑ τὸν λιμένα ταῖς ναυσὶν ἐπείρων». Τὴν κοινῶς ἄλλοτε παραδεδεγμένην γραφὴν *ἐπειρῶντο* εὗρε παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ καὶ ὁ σχολιαστὴς σημειούμενος «*Ἐπειρῶντο:* γράφεται *ἐπείρων*». Καὶ ἀλλαχοῦ δ' ὁ Θουκυδίδης ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ *πειρῶ* ἀντὶ τοῦ *πειρῶμαι*, οἷον Α', 61 «*πειράσαντες* πρῶτον τοῦ χωρίου καὶ οὐχ

ἑλόντες». Β', 19 «προσβαλόντες τῇ Οἰνόῃ καὶ πᾶσαν ἰδέαν *πειράσαντες*», κτλ. Πρβ. καὶ Β', 93 «*ἀποπειρᾶσαι* τοῦ Πειραιῶς». Δ', 107 «*καὶ κατὰ γῆν ἀποπειράσας ἅμα*», κτλ.

§ 9. *πῶς τι*—*πῶς τε.*

Νικόλ. Δαμασκην. *Ἀποσπ. Ἱστορ. Μυλλ.* Τόμ. Γ', σελ. 386 «Ὁ δὲ ἐπείσθη τε καὶ διὰ ταῦτα ἀφῆκε Λίξον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαί τε ἀνέκλινε καὶ τὰ ὀστᾶ παρετίθει φαῦλά τε σιτία πίνειν τε ὄξος ἐνέχει· καί πως δειπνοῦντα ἤρετο *πῶς γε* δειπνοίη. Ὁ δ' εἶπεν· ὡς εἰκὸς παρὰ ἀνδρὶ ἐχθρῷ. Ὁ δὲ γελάσας εὖ μάλα τῶν αὐτῷ παρακειμένων ἐπεδαψιλεύετό τε καὶ εὐμενέστερος ἐγένετο».

Οὕτως ἀνέγνω ὁ Μυλλῆρος ἀντὶ τοῦ «ἤρετο *πῶς τε* δειπνοίη» μεταβαλὼν τὸ μόριον ΤΕ εἰς τὸ ΓΕ. Καὶ γίνεται μὲν συχνάκις ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων σύγχυσις τῶν μορίων τούτων, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ ἐξελέγχεται ὅλως ἀπροσδιόνυσος ἡ χρῆσις τοῦ ΓΕ. Ὁ Δινδόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν μικρῶν ἱστορικῶν Τόμ. Α', σελ. XIX κελεύει νὰ γραφῇ «ἤρετο *πῶς* δειπνοίη», ἐξαλειφομένου τοῦ συνδέσμου ΤΕ.

Ἀλλ', ἂν μὴ σφαλλώμεθα, τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε «ἤρετο *πῶς τι* δειπνοίη», ὅπερ γραμματικῶς ἀναλυόμενον ἢ ἐξαπλούμενον γίνεται «ἤρετο *ποῖόν τινα τρόπον* δειπνοίη». Ὅτι δ' εὐκόλως ἠδύνατο νὰ παραφθαρῇ τὸ ἀγνωστότερον *πῶς τι*, μεταπιπτούσης τῆς ἀντωνυμίας ΤΙ εἰς τὸν σύνδεσμον ΤΕ, εἶνε περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμεν. Περὶ τῆς συγχύσεως τοῦ ΤΙ καὶ ΤΕ ἴδε Βάστιον *Comment. Palaeogr.* σελ. 845.

Τοῦ *πῶς τι* ἱκανὰ παρέχει ἡμῖν παραδείγματα ὁ Πλάτων λέγων Τιμ. σελ. 22, β' «*πῶς τι* τοῦτο λέγεις;» καὶ Σοφιστ. σελ. 261, ε' «*πῶς τι* τοῦτ' εἶπες;» καὶ Πολιτικ. σελ. 297, γ' «*πῶς τι* τοῦτ' εἴρηκας;» καὶ Θεαιτ. σελ. 146, δ' «*πῶς τι* τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;» καὶ σελ. 208, ε' «*πῶς τι* τοῦτο;» καὶ Ἴων. σελ. 530, α' «καὶ *πῶς τι* ἠγωνίσω;». Πρβ. καὶ Ἱππ. Μείζ. σελ. 297, ε' «*πῶς τι* ἄρ' ἂν ἀγωνιζοίμεθα;». Εὑρίσκεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 416, 242 «καὶ περιιὼν ἐρεῖ· *πῶς τι* τοὺς δικαστὰς ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως ᾠχόμην τὸ πρᾶγμ' αὐτῶν ὑφελόμενος;». Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Γ', ιγ', 6 κοινῶς φερόμενον «καὶ *πῶς ΤΙ*, ἔφη, ἀπήλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ;» εὔλογον ἦτο νὰ μένῃ ἀκίνητον καὶ νὰ μὴ μεταβληθῇ κατά τινα τῶν ἀντιγράφων εἰς τὸ «καὶ *πῶς ΔΗ*, ἔφη, ἀπήλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ;». Ὁ Δινδόρφιος ἀπαλείψας τὴν ἀντωνυμίαν ΤΙ ἐξέδωκε «καὶ *πῶς*, ἔφη, ἀπήλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ;».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἄλλοι προκρίνουσι τὴν ἐκφορὰν *πῶς τί*—; ἢ *πῶς; τί*—; Καλὸν δὲ νομίζομεν νὰ παρατεθῇ κατὰ λέξιν ἡ σημείωσις ἣν ὁ Σταλβώμιος ἐποιήσατο εἰς τὸ ἐξ Ἱππίου τοῦ Μείζονος προεκκείμενον χωρίον· «*πῶς τί ἄρ' ἂν ἀγωνιζοίμεθα;*] *Schaefer.* Appar. ad Demosth. II. p. 656. et *Buttmann.* ad h. l. in talibus ubique τι scribendum censent ut ἐγκλιτικόν. Sed quam *Heindorf.* ad h. l. ad Theaet. p. 208. E. ad Soph. p. 261. E. amplexatus est rationem, eam nuper acutissime defendit *Hermann.* Praef. ad Sophocl. Antigon. ed 3. p. VI sqq. Coarctata est enim more Graeco duplex interrogatio, πῶς ἄρ' ἂν ἀγωνιζοίμεθα; *quo argumento pugnabimus:* et τί ἄρ' ἂν ἀγωνιζοίμεθα; h. e. *quid erit quod contendamus.* Etiam ordine inverso τί πῶς legi meminimus. Phileb. p. 58. A: σὺ δὲ τί πῶς—διακρίνοις ἄν; *Eurip.* Helen. 873: Ἑλένη, τί τἀμὰ πῶς ἔχει θεσπίσματα;». Γράφει δ' ὁ Σταλβώμιος καὶ εἰς τὸ ἐκ τοῦ Πολιτικοῦ μνημονευθὲν χωρίον «*Πῶς τί τοῦτ' εἴρηκας*] Nec hic *Stephanus* duplicem interrogationem sic in unum coniunctam tolerare voluit. Scribendum enim putat disiuncte, Πῶς; τί τοῦτ' εἴρηκας; Atqui nos quidem ingenue fatemur nullam videre causam, quamobrem utriusque interrogationis coniunctio reiicienda sit. Nam coarctata oratio sic explicanda est: πῶς εἴρηκας καὶ τί ἔστι τοῦθ' ὃ εἴρηκας; *wie meinst du und was ist es, was du meinst?*».

Ἀνέγνωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀντι-

γόνης γεγραμμένα, ἀλλ' ἀδυνατοῦμεν νὰ πεισθῶμεν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λελεπτολογημένοις εὑρίσκοντες πολλῷ ἁπλουστέραν καὶ φυσικωτέραν τὴν μετὰ τῆς ἐγκλιτικῆς ἀντωνυμίας ἐκφοράν.

Τὸ οὐδέτερον τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας κατ' ἐπιρρηματικὴν ἔννοιαν λαμβανόμενον συντάσσεται μετὰ πολλῶν ἐπιρρημάτων, οἷον *ὁμοῦ ΤΙ*, *ἐγγύς ΤΙ*, *σχεδόν ΤΙ*, *μᾶλλόν ΤΙ*, *ἧσσόν ΤΙ*, *πάνυ ΤΙ* (*πάνυ δή τι*, *οὐ πάνυ τι*), *μάλα ΤΙ* (*μάλα δή τι*), *διαφερόντως ΤΙ*, *φαύλως ΤΙ*, *οὕτω ΤΙ* (*οὕτω δή τι*), κτλ. Γνωστότατον δ' εἶνε τό τε *ὁπωσοῦν* καὶ τὸ μετὰ τοῦ ΤΙ *ὁπωσΤΙοῦν*. Ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Θ', 1 ἀναγινώσκεται «ἡ γυνὴ ἐδόκει σοι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε, *πώς τι* ἐπακούειν ὧν σὺ ἐσπούδαζες διδάσκων;», ὅπερ δὲν δύναται ἄλλως ὁ γραμματικὸς νὰ παραστήσῃ ἢ διὰ τοῦ *ποιόν τινα τρόπον*.

Μετὰ τοῦ χρονικοῦ ἐπιρρήματος *πηνίκα* καὶ *ὁπηνίκα* εὑρίσκεται ἐνίοτε συνημμένον τὸ πληθυντικὸν ἌΤΤΑ, οἷον Ἀριστοφάν. Ὄρν. 1514 «*πηνίκ' ἄττ'* ἀπώλετο;» καὶ Ἀποσπ. 590 «πυθοῦ χελιδὼν *πηνίκ' ἄττα* φαίνεται» καὶ Ἀποσπ. 591 «*ὁπηνίκ' ἄτθ'* ὑμεῖς κοπιᾶτ' ὀρχούμενοι» (Ἴδε Βέργκιον *Ἀποσπ. Κωμ.* Τόμ. Β', σελ. 1181 Μειν. καὶ Μεινέκιον Τόμ. Ε', σελ. 14 καὶ Δινδόρφιον *Ἁρποκρατ.* Τόμ. Α', σελ. 65). Ἔχεται δ' ὁμοίας ἐννοίας τὸ *πηνίκ' ἄττα* τῷ *πηνίκα μάλιστα*, ὡς παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου *Collect. Crit.* σελ. 174 κἑξ. Πρβ. καὶ *Var. Lect.* σελ. 511 ἐκδ. β'.

Τὸ ἐν τῷ Φιλήβῳ χωρίον «σὺ δὲ *τί πῶς*—διακρίνοις ἄν;», ἀνθ' οὗ ἄλλοι γράφουσι «σὺ δὲ τί; πῶς—διακρίνοις ἄν;», καὶ τὸ ἐν τῇ Ἑλένῃ τοῦ Εὐριπίδου «Ἑλένη, *τί* τἀμὰ *πῶς* ἔχει θεσπίσματα;» οὐδὲν συμβάλλονται εἰς πίστωσιν τῆς ἐκφορᾶς *πῶς τί*—; Ἀπερισκέπτως δ' ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου (Μέρ. Α', σελ. 426) ἔγραψε «Πολλάκις οἱ ἀντιγραφεῖς συνέχεον τὸ Πῶς τῇ Πρός, ὡς ἀμφότερα μηδὲν δέον παραλαμβάνειν, ἢ ἑκάτερον εἰς τὸ ἕτερον μεταποιεῖν. Διορθούσθω οὖν ἡμῖν ἐν παρέργῳ καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος (Θεαιτ. σελ. 146), *Πῶς; τί τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;* γράφουσι, *Πρός τί τοῦτο κ.τ.λ.*»

Καὶ ἄλλα δέ τινα φέρονται ἐν τῇ ἐκ τοῦ Δαμασκηνοῦ Νικολάου παρατεθείσῃ περικοπῇ, περὶ ὧν δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν ὑγιῶς ἔχωσιν, οἷον «Ὁ δὲ ἐπείσθη τε καὶ *διὰ ταῦτα* ἀφῆκε Λίξον», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον ἴσως *πάραυτα* ἤτοι οὐδὲν μελλήσας (ΠΑΡΑΥΤΑ—ΠΑΤΑΥΤΑ—ΔΙΑΤΑΥΤΑ), καὶ «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαί τε ἀνέκλινε καὶ *τὰ ὀστᾶ* παρετίθει φαῦλά τε σιτία», ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ἃ πρόχειρα εἶχεν ὀστᾶ ἐξ ὧν ἤσθιε κρεῶν. Ἀλλ' ἄν τις ἐπιστήσῃ πως τὴν διάνοιαν, θὰ εὕρῃ πολλῷ προσφορώτερον τὸ ἄνευ ἄρθρου «καὶ *ὀστᾶ* παρετίθει». Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον νὰ ὑπονοήσῃ τις ὅτι κατ' ἀρχὰς ἔκειτο «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλεσε χαμαί τε ἀνέκλινε· *κᾆτα* ὀστᾶ παρετίθει κτέ.».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Σεπτεμβρίου 1878.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΠΟΙΗΤΩΝ.

Καίτοι πολλαὶ παρ' ἡμῖν ἐξεδόθησαν ποιητῶν μεταφράσεις, ὅμως οὐδεὶς ἐπεχείρησε νὰ διαλάβῃ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὀφείλει νὰ γίνεται ἡ μετάφρασις ἔργου ποιητικοῦ. Ἐγράφησαν μὲν βραχέα τινὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς προλόγοις μεταφράσεών τινων, ἀλλὰ ταῦτα μᾶλλον πρὸς ἀπολογίαν ἢ πρὸς ἀμερόληπτον ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκεν ἐπιχειροῦμεν ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ νὰ πραγματευθῶμεν *περὶ μεταφράσεως ποιητῶν*, ἁπτόμενοι πάντων ἐν γένει τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα.

§ 1.

Καὶ πρῶτον ὑπάρχει τὸ ζήτημα *ἂν μεταφράζωνται οἱ ποιηταί*· πολλοὶ ἀπεκρίθησαν εἰς τοῦτο ἀποφατικῶς φρονοῦντες ὅτι

ἀδύνατον εἶνε νὰ μετενεχθῇ ἀκριβῶς ποίημά τι ἀπό τινος γλώσσης εἰς ἄλλην, μάλιστα δ' ἐκ παλαιᾶς εἰς νεωτέραν. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξέφρασαν διασημότατοι ἄνδρες, οἷον ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Colletet, ἀκαδημαϊκὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁ Stuart Mill καὶ ὁ ποιητὴς Ἀλφόνσος Λαμαρτῖνος. Τὰς ἰδέας τῶν τριῶν πρώτων ἀνδρῶν ἀνευρίσκει τις προχείρως ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Egger *Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Γαλλίᾳ* (Τόμ. Β', σελ. 122—123), ἡμεῖς δὲ παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν κρίσιν τοῦ Λαμαρτίνου, ἧς οὐδὲ μνείαν ποιεῖται ὁ Egger. Ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ λόγῳ, ὃν ἐξεφώνησεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ γενόμενος μέλος αὐτῆς, διαλαμβάνων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Daru γενομένης μεταφράσεως τοῦ Ὁρατίου, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Οὐδεὶς μεταφράζεται· ἡ ἀτομικότης τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους εἶνε ἀμετάδοτος, ὡς πᾶσα ἄλλη ἀτομικότης. Ἡ ἔννοια τὸ πολὺ μεταγγίζεται ἀπό τινος γλώσσης εἰς ἄλλην, ἀλλ' ἡ μορφὴ τῆς ἐννοίας, τὸ χρῶμα καὶ ἡ ἁρμονία αὐτῆς διαφεύγουσι· καὶ τίς δύναται νὰ εἴπῃ πόσον συμβάλλει ἡ μορφὴ πρὸς τὴν ἔννοιαν ἢ τὸ χρῶμα πρὸς τὴν εἰκόνα; Ἀλλ' ἂν ἐκεῖνο οὗ προτίθεσαι τὴν μετάφρασιν ἀποτελεῖ ὄχι ἔννοιαν, ἀλλὰ παροδικήν τινα αἴσθησιν, ἢ ὄνειρον ἡμιτελὲς τῆς φαντασίας ἢ τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἢ φθόγγον ἀόριστον καὶ ἄναρθρον τῆς λύρας αὐτοῦ, ἢ χάριν γυμνὴν καὶ ἀκατάληπτον ὑπὸ τοῦ πνεύματός σου, τί θ' ἀπομείνῃ ἐν τῇ μεταφράσει; λέξεις τινὲς κεναὶ καὶ ἄκομψοι, παραπλήσιαι πρὸς τὰ ἐξ ἀμαυροῦ καὶ βαρέος μετάλλου νομίσματα, ἀνθ' ὧν ἀνταλλάσσεις τὴν χρυσῆν δραχμήν, τὴν ἐκ τοῦ σήματος καὶ τῆς λάμψεως αὐτῆς ἐξαστράπτουσαν. Ἄλλως δ' ἐν τῇ ποιήσει παλαιᾶς ἐποχῆς ὑπάρχει πάντοτε μέρος τι ἤδη νεκρόν, ἔννοιά τις τῶν χρόνων, τῶν ἠθῶν, τῶν τόπων, τῆς θρησκείας, τῶν ὑπολήψεων, ἣν μὴ ἐννοοῦντες (γράφε: μὴ αἰσθανόμενοι) ἐν τῷ παρόντι δὲν δυνάμεθα νὰ συγκινηθῶμεν ὑπ' αὐτῆς. Ἀφαίρεσον ἔκ τινος ποιήματος τὴν χρονολογίαν, τὴν πίστιν, τὴν προτυπίαν τέλος αὐτοῦ καὶ τί μένει; ὅ,τι μένει ἐξ ἀγάλματος τῶν θεῶν ἀφ' ὧν ἡ θεότης ἀπῆλθε—τεμάχιον μαρμάρου μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς γεγλυμμένου!» (A. de Lamartine, *Premières méditations poét.* p. 96. Paris, 1874).

Οὕτω καλῶς ἐδυνήθη ὁ Λαμαρτῖνος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς μεταφράσεως· τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ φαίνονται κατὰ πρῶτον ἰσχυρὰ καὶ ἀκράδαντα, πλὴν ἀκριβέστερον θεωρούμενα ἀποδείκνυνται πορίσματα τῆς ὑψηλῆς ἀλλ' ἀπαραδέκτου ἰδέας ἣν εἶχεν αὐτὸς περὶ μεταφράσεως. Τὴν μετάφρασιν ἐξελάμβανε, φαίνεται, ὡς *τελειοτάτην ἀναπαράστασιν* τοῦ προτύπου, ἥτις ἀληθῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ κατορθωθῇ δι' οὓς λόγους ἐκθέτει. Ἀλλὰ τὴν ἰδέαν ταύτην νομίζομεν ἀπαράδεκτον ἕνεκα τῆς ὑπερβολῆς αὐτῆς· διότι, ἂν ἡ μετάφρασις ἔχῃ ἀντικείμενον τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ προτύπου, ἔχει ταύτην κοινὴν πρὸς ἁπάσας τὰς εἰκαστικὰς τέχνας, οἷον τὴν πλαστικήν, τὴν γραφικὴν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ποιητικήν, ἂν δεχθῶμεν τὴν περὶ μιμήσεως θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους· οὐδεμία ὅμως τῶν τεχνῶν τούτων δύναται ν' ἀναπαραστήσῃ τὸ πρότυπον αὐτῆς ὑπὸ πᾶσαν ὄψιν τελείως, οὐδεμία δύναται νὰ καταστήσῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς alter ego τοῦ προτύπου· ἀλλὰ πρέπει ἕνεκα τούτου ν' ἀποκηρύξωμεν τὰς εἰρημένας τέχνας; νομίζομεν ὅτι τοῦτο οὐδεὶς ἀποδέχεται, διότι ἄλλως λαμβάνεται τὸ φύσει ἀδύνατον ὡς λόγος δικαιῶν τὴν κατάργησιν τοῦ δυνατοῦ. Ταῦτα, φαίνεται, συνιδὼν βραδύτερον καὶ αὐτὸς ὁ Λαμαρτῖνος, ἐμετρίασεν ὀλίγον τὴν ἀπότομον αὐτοῦ ἔκφρασιν *ὅτι οὐδεὶς μεταφράζεται*, εἰπὼν ὅτι *θεωρεῖ πάντων τῶν ἔργων δυσχερέστατον τὴν μετάφρασιν* (*Voyage en Orient*, Τόμ. Α', σελ. 109). Ἡ δυσχέρεια τῆς μεταφράσεως ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, παράγει δ' αὐτὴν κυρίως ἡ ἀτομικότης τῶν γλωσσῶν καὶ τοῦ ὕφους, δι' ἣν, ὡς εἴδομεν, ἐθεωρήθη ἀδύνατον τὸ μεταφραστικὸν ἔργον. Τούτου ἕνεκα πρέπει ἐνταῦθα νὰ εἴπωμεν πῶς ὀφείλει ὁ μεταφραστὴς νὰ προσενεχθῇ πρὸς τὰς δυσχερείας ταύτας.

Τὴν ἀτομικότητα τῆς γλώσσης διακρίνει μᾶλλον ἡ διαφορὰ τῶν *ἰδιωμάτων*, ἤτοι τῶν εἰς πᾶσαν γλῶσσαν ἰδίων τρόπων ἐκφράσεως καὶ σχηματισμοῦ τῶν ἐννοιῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νομίζομεν ὅτι οὔτε ὁ μεταφραστὴς οὔτε ὁ ἀναγνώστης ὀφείλει ν' ἀγνοῇ ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψιν ἔργον ξένης διανοίας, ὅπερ πρέπει ν' ἀ-

ποτυπωθῇ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, καίτοι αὗται παρέχουσι ξενίζουσαν φράσιν, διότι ἄλλως παραχαράσσεται τὸ πρότυπον. Οἱ δὲ φρονοῦντες ὅτι ἡ μετάφρασις πρέπει νὰ μὴ τηρῇ *τὸ ξένον ἄρωμα* (le parfum étranger), ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, ἀπαιτοῦσι, νομίζω, ἵνα ἡ φωτογραφία ξένου ἔχῃ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐγχωρίου, ἢ ἡ ἀπεικόνισις ἀγάλματος Αἰγυπτιακῆς τέχνης ἐμφαίνῃ τὸν ῥυθμὸν τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Παραδείγματα γλωσσικῶν ἰδιωμάτων παρέχει ἡμῖν ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ *Δοκιμίῳ περὶ ἐπικῆς ποιήσεως* (Κεφάλ. Α'.), ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβάνομεν τὸ ἑπόμενον, ὅπερ μᾶλλον θὰ σαφηνίσῃ τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων ἡμῶν. Ἐν τῇ 36. στροφῇ τοῦ ΙϚ' ᾄσματος τῆς *Ἐλευθερουμένης Ἱερουσαλήμ*, ὅτε ἡ Ἀρμίδη ἄρχεται ὑπονοοῦσα τὴν φυγὴν τοῦ ἐραστοῦ, λέγει ὁ ποιητής:

Volea gridar: Dove, o crudel, me sola
Lasci? ma il varco al suon chiuse il dolore:
Sicchè tornò la flebile parola
Più amara indietro a rimbombar sul core.

Οἱ περιπαθεῖς οὗτοι στίχοι δύνανται νὰ μεταφρασθῶσιν ἀκριβῶς ὡς ἑξῆς:

Νὰ κράξῃ ἤθελε: Σκληρέ, ποῦ μὲ ἀφίνεις μόνην;
ἀλλ' εἰς τὸν φθόγγον τὴν ὁδὸν ἀπέκλεισεν ἡ λύπη:
καὶ τὸ θρηνῶδες φώνημα πικρότερον ἐστράφη
ὀπίσω καὶ ἀντήχησεν εἰς τὴν καρδίαν ταύτης.

Ἐκ τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀμέσως μηνύεται τὸ ξένον ἰδίωμα, ἀλλ' ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἐδύνατο ν' ἀποδοθῇ τὸ κείμενον μαρτυροῦσιν αἱ ἐλευθερώτεραι μεταφράσεις, οἷα ἡ τοῦ Δημ. Γουζέλη, ἀφέντος ἀμεταφράστους τοὺς δύο τελευταίους στίχους:

Ἤθελε νὰ φωνάξῃ τον: «ποῦ, ὦ σκληρέ, μ' ἀφήνεις;»
ἀλλὰ ὁ πόνος ὁ δριμὺς τῆς συμφορᾶς ἐκείνης
ἐπῆρ' ὅλην τὴν δύναμιν, καὶ ἔμεινεν ἡ φίλη
ἀκίνητος μὲ τὴν φωνὴν πνιγμένην εἰς τὰ χείλη·

(*Ἡ Ἱερουσαλ. Ἐλευθερωμ.* σελ. 361).

Ἐν τοῖς τοιούτοις λοιπὸν ὁ μεταφραστὴς ὀφείλει νὰ μεθερμηνεύῃ κατὰ τὸ ξένον ἰδίωμα, ἂν καὶ ὁ περιώνυμος Chateaubriand προέβη περαιτέρω εἰπὼν ὅτι καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ῥημάτων πρέπει ν' ἀλλάξῃ τις ἵνα μὴ διαφθείρῃ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ μεταφραζομένου (Chateaubr. *Le paradis perdu de Milton*, Τόμ. Α', σελ. XI. Paris, 1836).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὴν ἀτομικότητα τοῦ ὕφους πεποίθαμεν ὅτι οὐδείς ποτε κατώρθωσεν οὐδὲ θὰ κατορθώσῃ ν' ἀποτυπώσῃ ἐν μεταφράσει τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, διότι τοῦτο ὑπάρχει ἀδιακρίτως συνδεδεμένον μετὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῆς γλώσσης ἐν ᾗ συνέγραψε. Τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων κατέστησεν ἐν μέρει φανερὰν ὁ περίφημος τῆς Ἰταλίας ποιητὴς Μόντης, ὅστις ἐν ἰδιαιτέρῳ πονηματίῳ *περὶ τῆς Προτάσεως τῆς Ἰλιάδος* ἀπέδειξεν ὅτι ἀδύνατος ὑπάρχει τοῖς Ἰταλοῖς ποιηταῖς ἡ μετὰ χάριτος μετάφρασις τοῦ στίχου

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

καίτοι ἄλλως δυναμένου νὰ μεταφρασθῇ ἀκριβέστατα.

§ 2.

Σπουδαιότερον ὑπάρχει τὸ ζήτημα *ἂν ἡ μετάφρασις πρέπει νὰ γίνεται ἐν λόγῳ πεζῷ ἢ ἔμμετρος*· καὶ ἐννοεῖται μὲν οἴκοθεν ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο λύει δογματικῶς ἡ περὶ τὴν στιχουργίαν ἐμπειρία καὶ δεινότης τοῦ μεταφράζοντος, ἀλλὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ γενικῶς τιθεμένου παρέχει ἡ λύσις ἑτέρου ζητήματος, τοῦ ἑξῆς: *ἂν γράφεται ποίημα ἐν λόγῳ πεζῷ*. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἕτερον τοῦτο ζήτημα, πολυθρύλητον ὄν, εὑρίσκει τὴν λύσιν ἐν τῇ μικρᾷ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ διέλθωμεν τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἱστορικὰ σημεῖα.

Ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Γάλλοι ποιηταὶ εἶχον τὴν φιλοδοξίαν νὰ παραγάγωσι ποίημα ἐπικόν. Καὶ ἀνεπτύχθη μὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος *ἀληθὴς πυρετὸς ἐποποιΐας*, ὡς λέγει ὁ Egger (ἔνθα ἀνωτ. σελ. 187), ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπῶν ἐκείνων ἐπεδοκιμάσθη οὐδ' ἀνηγορεύθη ποίημα ἐθνικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὐδὲν ἐπέζησεν. Ὅθεν ἤρξατο σχηματιζομένη ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ Μοῦσα τοῦ ἔπους εἶχε δυσμενῶς πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, καὶ ἠκούσθη τότε ὁ πολυθρύλητος

λόγος τοῦ Malézieux, ὅτι *οἱ Γάλλοι δὲν ἔχουσι τὴν κεφαλὴν ἐπικήν*. Ἄλλως ὅμως ἔσχον τὰ περὶ τούτου μετὰ τὴν ἔκδοσιν *Τῶν κατὰ Τηλέμαχον* τοῦ Φενελῶνος· οἱ μεριμνῶντες περὶ τοῦ ποιητικοῦ κλέους τῆς Γαλλίας οὐ μόνον ἀνηγόρευσαν ποίημα τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο διήγημα, ἀλλὰ καὶ παρέβαλλον αὐτὸ πρὸς τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου καὶ Βιργιλίου, σφοδρῶς καταφερόμενοι κατὰ τῶν μέτρων καὶ τῶν στίχων καὶ ἀνυψοῦντες τὴν *πεζολογικὴν ποίησιν*.

Πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας ἀντεῖπον δύο μεγάλοι ἄνδρες τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ περικλεὴς Βολταῖρος καὶ ὁ κριτικὸς La Harpe. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ἀποκαλῶν ποίημα τὸν πεζὸν λόγον συγχέει πάσας τὰς ἰδέας καὶ μετατοπίζει τὰ ὅρια τῶν τεχνῶν (*Δοκίμ. π. Ἐπικ. ποιήσ. συμπέρασμα*), ὁ δὲ La Harpe ἐν τῷ *Ἐγκωμίῳ τοῦ Φενελῶνος*, ὅπερ ἐστεφάνωσεν ἡ Ἀκαδημία, συνεφώνησεν ὅλως μετὰ τοῦ Βολταίρου, προσθεὶς ὅτι ὁ πεζὸς λόγος οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἡ γλῶσσα τῶν ποιητῶν καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ Φενελὼν ἤθελεν ἐγκρίνῃ τὴν πλάνην τῶν θαυμαζόντων αὐτόν (*Éloge de Fénélon*, p. 15 ἐν τῇ κλασικῇ ἐκδόσει τοῦ Τηλεμάχου τοῦ 1875).

Ἔκτοτε ἦρχον αἱ γνῶμαι τῶν δύω τούτων ἀνδρῶν, μέχρις οὗ ἀπεφήνατο ἐναντίαν ἀνὴρ τιμήσας εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὸ Γαλλικὸν ὄνομα, ὁ πρὸ μικροῦ μνημονευθεὶς Chateaubriand. Οὗτος, ἀποδεχθεὶς κατὰ πρῶτον τοῦ Βολταίρου καὶ La Harpe τὴν γνώμην (ἴδε τὸν πρόλογον τῆς *Atala*), μετέγνω βραδύτερον καὶ ἐποίησεν ἐν λόγῳ πεζῷ τὴν γνωστοτάτην ἐποποιΐαν τῶν *Μαρτύρων*, λησμονήσας ὅτι, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἡ ἱερὰ ὑπόθεσις ἀπαιτεῖ λόγον *ἡδυσμένον*, δι' ὃ πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων παρέλαβον ὡς γλῶσσαν τὴν ἐναρμόνιον ποίησιν. Οἱονεὶ δ' ἀποκρούων ἐν συνειδήσει ὁ μέγας ἀνὴρ τὸ εἶδος τοῦ λόγου ἐν ᾧ ἐδαπάνησε τὸν ποιητικὸν αὐτοῦ θησαυρόν, ἀποφεύγει πᾶσαν περὶ τούτου συζήτησιν ἐν τῷ Προλόγῳ τῶν Μαρτύρων, πειρᾶται δὲ διὰ ξένων γνωμῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὸ φιλολογικὸν αὐτοῦ τόλμημα. Ἀλλὰ ἡ σπουδαιοτέρα βάσις αὐτοῦ εἶνε τὸ ἑξῆς χωρίον τῆς Ποιητικῆς (Κεφάλ. Α'.) τοῦ Ἀριστοτέλους:

«Ἡ δὲ ἐποποιΐα μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς ἢ τοῖς μέτροις (μιμεῖται).»

Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι *λόγοι ψιλοὶ* ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἐννοοῦνται οὐχὶ οἱ ἄμετροι, ἀλλ' οἱ ἄνευ μέλους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ᾠδικοὺς τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδρῳ 278 C καλεῖ τὴν ποίησιν τοῦ Ὁμήρου *ψιλὴν* καὶ ἀντιδιαιρεῖ ταύτην πρὸς τὴν *ἐν ᾠδῇ*, ἤτοι τὴν λυρικήν· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης παρακατιὼν ὀνομάζει τὴν ἐποποιΐαν «ψιλομετρίαν» (Ἴδε Tyrwhitt εἰς Ἀριστοτ. Ποιητ. σ. 94, ἔκδ. 5.). Τὸ χωρίον ἄρα τοῦ Σταγειρίτου οὐδόλως συντελεῖ πρὸς κύρωσιν τῆς γνώμης ὅτι ποίημα γράφεται καὶ ἐν λόγῳ πεζῷ· διὸ τὴν γνώμην ταύτην θεωροῦμεν ἐντελῶς ἡμαρτημένην(*). Τὰ ὅρια τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθήματος, τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἐπιστημῶν ὑπάρχουσι πρὸ πολλοῦ διαγεγραμμένα. Πάλαι ποτὲ φιλοσοφίαν καὶ ποίησιν ὑπηρέτει ὁ αὐτὸς λόγος καὶ τοὺς ποιητὰς ἐθεώρουν *σοφιστὰς χρησαμένους τῇ ποιήσει παραπετάσματι* (Πλ. Πρωτ. 316 Ε)· ἤδη ὅμως ὑπάρχουσιν αὗται διωρισμέναι· καὶ ἡ μὲν ποίησις, ὡς ἀληθὲς θεῖον δῶρον, παρέλαβε τὸν τελειότατον λόγον, ἤτοι τὸν ἔχοντα χρῶμα, εἰκόνα, ῥυθμόν, ἁρμονίαν καὶ αἴσθημα, ἡ δὲ φιλοσοφία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι παρέλαβον τὸν γυμνὸν καὶ αὐστηρὸν λόγον, σύμβολον ὄντα τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀπαρεγκλίτου ἐρεύνης

(*) Σημειωτέον ὅτι ποιήματα ἔγραψαν ἐν λόγῳ πεζῷ ἐκ μὲν τῶν νεωτέρων πλὴν τοῦ Chateaubriand ὁ Γερμανὸς εἰδυλλιογράφος Gessner καὶ πλεῖστοι δραματικοὶ ποιηταί· ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων ὁ Συρακούσιος Σώφρων, δοκιμώτατος μιμογράφος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέναρχος, ὁ Φλιάσιος Ἀσωπόδωρος, ποιητὴς ἐρωτικῶν ᾀσμάτων καὶ κωμῳδιῶν, καὶ ὁ Τήϊος Ἀλεξαμενός, ὁ εὑρετὴς τοῦ διαλόγου. Ἀλλὰ τούτων οὐδεὶς καταλέγεται ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐνδόξων ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τοῦ Σώφρονος, οὗ τοὺς μίμους καὶ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐπιεικῶς ἐξετίμα. Ἀλλ' ὁ δόκιμος οὗτος ποιητὴς καὶ ἐν τούτῳ ἔδειξε τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ ὅτι καίτοι ἀποῤῥίψας τὸ μέτρον, μετεχειρίσθη ὅμως λόγον μετὰ ῥυθμοῦ ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ὕμνων καὶ προσεγγίζοντος εἰς τὸ ἡμέτερον μέτρον τοῦ τόνου. Ἴδε Valckenaer Θεοκρ. Ἀδωνιαζ. σελ. 200. — Hermann Ἀριστοτ. Ποιητ. σελ. 93.—Tyrwhitt αὐτόθι σελ. 95.

τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκα τὸ ποίημα πρέπει νὰ ἔχῃ λόγον ἔμμετρον, οὗ ἄνευ ἀδύνατον νὰ ὀνομασθῇ ποίημα. Ὀρθῶς ἄρα καὶ ὁ Μόντης ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι πονηματίῳ αὐτοῦ ἀποφαίνεται ὅτι «ἄνευ ῥυθμοῦ, ἄνευ μέτρου, ἄνευ μέλους οὐδεμία ὑπάρχει ποίησις», καὶ ὁ Γάλλος Φραγυιέρος λέγει ὅτι «δύνανται μὲν νὰ ὑπάρξωσι στίχοι καὶ ἄνευ ποιήσεως,

neque enim concludere versum
dixeris esse satis,

ἀλλ' ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ποίησις ἄνευ στίχων» (Ἐν τοῖς *Mémoires de l'Académie des inscriptions*, Τόμ. VI, σελ. 274). Ἂν δ' ἐνίοτε ὁ πεζὸς λόγος ἔχῃ ποιητικὸν καλλωπισμόν, ὅπως ὁ τοῦ Φενελῶνος, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι *ἀνεπτερώθη μέχρι ποιήσεως*, κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ Κ. Ῥαγκαβῆ (*Ποιητ. ἀγὼν* 1874, σελ. 8).

Ἐκ τῶν εἰρημένων πορίζόμεθα ὅτι καὶ ἡ μετάφρασις ποιητοῦ πρέπει νὰ γίνεται ἔμμετρος· τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἡ κρίσις τοῦ νοὸς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ προσέτι ἡ αἴσθησις· πολλάκις δυσχεραίνει τις ὅτι ἐξασθενοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος ἀφαιρῶν τὴν ἁρμονίαν, νομίζει δὲ ὅτι πράττει ἱεροσυλίαν καὶ ἀπογοητεύεται ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ (Mme Belloc, *Lord Byron* Τόμ. Α', σελ. 41).

§ 3.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸ τρίτον καὶ κυριώτερον ζήτημα περὶ τοῦ εἴδους τῆς μεταφράσεως ὅπερ ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῇ. Τρία κυρίως εἴδη μεταφράσεων ὑπάρχουσιν, αἱ λεγόμεναι *ἐλεύθεραι*, αἱ *κατὰ λέξιν* μεταφράσεις καὶ αἱ *κατ' ἔννοιαν*· διερχόμενοι δὲ καθ' ἕκαστον τὰ εἴδη ταῦτα, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸ κράτιστον αὐτῶν.

Α'. Ἐλεύθεραι μεταφράσεις.

Οὐδὲν ὑπάρχει ἀτοπώτερον τῶν ἐλευθέρων μεταφράσεων, διότι αὗται ἀποτυποῦσιν οὐχὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν διάνοιαν τοῦ μεταφραστοῦ. Ὁ μεταφράζων ποιητικόν τι ἔργον ὁμοιάζει πρὸς τὸν ζωγράφον καὶ ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τὸ πρότυπον ὅπως ἔχει, διότι ἄλλως ἢ παραχαράσσει αὐτὸ ἢ περιπίπτει εἰς ἑρμηνευτικοὺς πλατυσμούς· μέγα δὲ διάστημα χωρίζει τὴν μετάφρασιν ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας, ὡς μέγα διάστημα χωρίζει τὴν ἀπεικόνισιν ἀπὸ τῆς περιγραφῆς. Ὅθεν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ ἐλεύθεραι μεταφράσεις οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνουσιν ἢ τὴν ἀλήθειαν τῶν πρώτων λόγων τοῦ Rousseau ἐν τῷ *Αἰμιλίῳ*, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἀνατρέπει πάντα, μετασχηματίζει πάντα, ἀγαπᾷ τὴν δυσμορφίαν, τὰ τέρατα». Ἄλλως δὲ ἂν τὸ μεταφραζόμενον ποίημα εἶνε παλαιόν, ὁ ἐλεύθερος μεταφραστὴς παραφράζων αὐτὸ διὰ συγχρόνων ἰδεῶν καὶ φράσεων, ἀφαιρεῖ ἀπ' ἐκείνου καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν χρονολογίαν. Εὐφυῶς δ' εἶπέ τις τῶν καλῶν μεταφραστῶν τοῦ Δάντου ὅτι «ὁ μεταφράζων ποιεῖ πρὸ παντὸς *ἱστορίαν* καὶ ἡ παράφρασις κατὰ μὲν τὴν λέξιν εἶνε βαρβαρισμός, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστήμην ἀναχρονισμός, κατὰ δὲ τὴν θρησκείαν αἵρεσις» (Fiorentino, *La divine Comédie* p. 443).

Τὰς ἐλευθέρας μεταφράσεις ἀποκαλοῦσιν οἱ Γάλλοι *ὡραίας ἀπίστους*, de belles infidèles, ἀποδόντες πρῶτον τὸ ὄνομα εἰς τὰς γλαφυρὰς ἀλλ' ἀνακριβεῖς μεταφράσεις τοῦ Ablancourt, ἀκαδημαϊκοῦ ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, εἰς ὃν ἐφηρμόσθη καὶ ἡ Ἰταλικὴ παροιμία traduttore, traditore (Ἴδε Dubois εἰς *Boileau Satir.* IX, 290). Ὁ δὲ Γερμανὸς L. Tieck τὴν ἐν ταῖς μεταφράσεσιν ἐλευθερίαν, Freiheit, ἀπεκάλεσε πολὺ δικαίως *ἀκολασίαν*, Frechheit (ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Σαιξπήρου Τόμ. Α', σελ. VII). Παραδείγματα τοιούτων μεταφράσεων εἶνε περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν διότι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ἄλλοις ὑπάρχουσιν

ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ.

Β'. Μεταφράσεις κατὰ λέξιν.

Τὸ εἶδος τῶν μεταφράσεων τούτων, ἐκ διαμέτρου ὂν ἀντίθετον πρὸς τὸ προηγούμενον, διακρίνεται διὰ τῆς ἐν πᾶσιν ἀκριβοῦς ἀποτυπώσεως τῶν χαρακτήρων τοῦ προτύπου. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοιαῦται μεταφράσεις, οὐ μικρὰν ἀπαιτοῦσαι ἱκανότητα, ἀποβαίνουσι λίαν δυσχερεῖς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ σπανίως ἀναφαίνονται,

'Ολίγον τὸ χρηστόν ἐστιν, ὥσπερ ἐνθάδε.

Τοιαύτη κατὰ πρῶτον λόγον εἶνε ἡ μετάφρασις τῶν 'Ομηρικῶν ἐπῶν ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου 'Ερρίκου Voss, ὅστις ἐπέτυχεν οὐχὶ νὰ μεταφράσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταγγίσῃ τὸν Ὅμηρον ἀπὸ τῆς 'Ιωνικῆς διαλέκτου εἰς τὴν Γερμανικὴν διὰ στίχων ὁμοίων καὶ ἰσαρίθμων καὶ διὰ λέξεων καὶ χρωμάτων ἐμφερεστάτων. Οὐδεμία σχεδὸν ἔννοια πλεονάζει ἢ ἐλλείπει ἐν τῇ λαμπρᾷ ταύτῃ μεταφράσει, ἥτις ἀποδοῦσα χαριέντως καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ 'Ομηρικὰ ἐπίθετα, δικαίως θεωρεῖται ὅτι ἐπεκάλλυνε καὶ ἐξέτεινε τὴν γλῶσσαν τὴν Γερμανικὴν (Mundt, *Literatur d. Gegenw.* σελ. 161). Ἓν παράδειγμα δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων· γνωστότατοί εἰσιν οἱ περίφημοι τῆς 'Ιλιάδος στίχοι:

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

Οὗτοι ἀπεδόθησαν ἐν τῇ Γερμανικῇ μεταφράσει ὡς ἑξῆς:

Also sprach, und winkte mit schwärzlichen Braunen Kronion
Und die ambrosischen Locken des Königes wallten ihm vorwärts
Von dem unsterblichen Haupt; es erbebten die Höhn des Olym-
pos.

'Ομοίως ἀκριβὴς εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλαλήθους (ψευδωνύμου τοῦ βασιλέως τῆς Σαξωνίας 'Ιωάννου) μετάφρασις τοῦ Δάντου ἐν ἀνομοιοκαταλήκτοις ἐνδεκασυλλάβοις στίχοις καὶ τινες ἄλλαι, γερμανικαὶ μάλιστα, διότι ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἕνεκα τοῦ πλούτου αὐτῆς καὶ τῆς ἐλαστικότητος δύναται νὰ μεταφράζῃ πιστότατα ξένους ποιητάς. 'Εκ τούτου ἕπεται ὅτι ἡ τῆς γλώσσης ἀτομικότης, περὶ ἧς εἴπομεν ἀνωτέρω, δύναται νὰ μεταδοθῇ ἐν τοῖς πλείστοις εἰς γλῶσσαν πλουσίαν καὶ εὔπλαστον· ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς γλῶσσαν συγγενῆ κατὰ τὸ πνεῦμα: ὁ πολὺς Tommaseo ἐν τῷ σοφῷ προοιμίῳ, ὅπερ προέταξε τοῦ δράματος La morte di Socrate τοῦ ἡμετέρου Γ. Τερτσέτη, ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς κάλλιον μεταφράζεται ἰταλιστὶ κατὰ λέξιν ἢ ὁ 'Ρακίνας καὶ ὁ Σχίλλερος, κάλλιον ὁ Πλάτων ἢ ὁ Ἕγελος».

Γ'. *Μεταφράσεις κατ' ἔννοιαν.*

Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἐν μέσῳ κεῖται τῶν δύω εἰρημένων εἰδῶν καὶ ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται κράτιστον, σκοπεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας ἄνευ τῆς ἀποδόσεως τῶν λέξεων τοῦ συγγραφέως· πῶς δὲ γίνεται τοῦτο, μανθάνομεν παρὰ τῶν ὑποστηριζόντων αὐτό.

'Υέτιος *de Interpretat.* σελ. 13: «Ἡ καλλίστη μέθοδος μεταφράσεως εἶνε ν' ἀποδίδῃ τις κατὰ πρῶτον τὴν ἔννοιαν, εἶτα δὲ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὰς λέξεις, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐπιτρέπει τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης· τέλος δὲ ν' ἀποδίδῃ ὅσον δύναται τὸν ἴδιον χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως» (παρὰ τῷ Egger ἔ. ἀν. σελ. 127).

Μεριμαῖος *Revue de deux mondes* Τόμ. 24, σελ. 768: «'Υπάρχει εὔλογόν τι μέσον καθ' ὃ πρέπει τις ν' ἀποδίδῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως πρὶν ἢ προσκολληθῇ εἰς τὴν ἀκριβῆ μετάφρασιν ἑκάστης τῶν ἐκφράσεων ἃς μεταχειρίζεται».

Ἀ. Βλάχος *Λαμαρτ. Ποιητ. Μελ.* σελ. ζ': «Τότε μόνον ἀποδίδει πιστῶς ὁ μεταφραστὴς τὸν πρωτότυπον ποιητήν, ὁσάκις περικαθαίρων πρότερον τὰς ἐννοίας αὐτοῦ τοῦ στιχουργικοῦ καὶ ὁμοιοκαταληκτικοῦ κόσμου, τοῦ καὶ εἰς ζυγὸν πολλάκις ἀποβαίνοντος, ἐξευρίσκει τὴν καθαρὰν καὶ ἀδιάστροφον ἔννοιαν, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν ἐν νῷ πρὶν ἢ τὴν ὑποτάξῃ εἰς τῆς ἐξωτερικῆς διατυπώσεως τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ταύτην διαμορφοῖ ἐλευθέρως κατὰ τὸ πάτριον ἰδίωμα».

Ἡ στιχουργία βεβαίως δυσχεραίνει πολὺ τὴν μετάφρασιν καὶ ἐνίοτε οὐ μόνον τὸ κυριολεκτικὸν μέρος τοῦ κειμένου θυσιάζεται εἰς ἐκείνην ἀλλὰ καὶ μείζονες ἔτι καλλοναί, ὡς λέγει ὁ Βοίκκιος (*Σοφοκλ. 'Αντιγ.* σελ. V), μάλιστα δ' ὅταν παραληφθῇ ἐν τῇ μεταφράσει τὸ μέτρον τοῦ πρωτύπου· ὁπωσδήποτε ὅμως πᾶς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἐδύνατο ν' ἀντείπῃ πολλὰ πρὸς τοὺς ἐξαίροντας τὸ εἶδος τῶν κατ' ἔννοιαν μεταφράσεων καὶ ἡμεῖς δ' ἐσκοποῦμεν, παραθέντες ὀλίγα παραδείγματα, νὰ καταδείξωμεν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνθυμηθέντες ὅτι κατὰ Δάντην ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ εὐγενὴς κυρία—καὶ ἐννοεῖ τὴν 'Επιείκειαν —ἥτις θραύει τὴν αὐστηρὰν κρίσιν

Donna è gentil nel Ciel...
che duro giudicio lassù frange,

ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ λατρεύσωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν οὐρανίαν δέσποιναν, κηρύσσοντες *ἀνεκτὸν* μὲν τὸ εἶδος τῶν κατ' ἔννοιαν μεταφράσεων, *κάλλιστον* δὲ τὸ εἶδος τῶν κατὰ λέξιν.

Πολλὰ καὶ ἄλλα ἐδύνατό τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς μεταφράσεως ποιητῶν, ἀλλὰ «ταῦτα ἴσως ἄλλῳ μελήσει». Ἡμεῖς περαίνομεν τὴν μικρὰν ταύτην διατριβὴν ἐπιλέγοντες τὴν ἑξῆς σοφὴν ῥῆσιν τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Tieck:

«Ὁ ἀληθὴς μεταφραστὴς πρέπει, ὡς ὁ ποιητής, νὰ ἔχῃ ἔμφυτον δεξιότητα πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἂν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ. Ἡ δεξιότης αὕτη μορφοῦται μὲν διὰ τῆς σπουδῆς, δι' οὐδεμιᾶς ὅμως μελέτης παράγεται» (ἔνθα ἀνωτέρω).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Μαΐου 1878.

Σ. Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Εἰς τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα τὸν «Παρνασσὸν» (ἐν τόμ. Β', τεύχ. γ', σελ. 236, στίχ. 34) ἀναφέρεται ἡ λέξις *Τσοῦκα*, καὶ θεωρουμένη ὡς Ἀλβανική, ἐξηγεῖται διὰ τῆς λέξεως λόφος. Ἀσχολούμενος εἰς τὴν σύνταξιν λεξικοῦ τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς καὶ ἀνερευνῶν τὴν ἐτυμολογίαν ἑκάστης λέξεως, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ζητήσω καὶ περὶ τῆς λέξεως ταύτης πληροφορίας, ἃς ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσω ἐν λεπτομερείᾳ πρὸς πλείονα καὶ ἀκριβεστέραν ἔρευναν παρὰ τοῦ κοινοῦ.

Εὗρον τὰς λέξεις *τσοῦκα* καὶ *τσοῦμα* ἐχούσας σχέσιν πρὸς ἀλλήλας, καὶ μοῦ ἐφάνησαν κοινῆς καταγωγῆς. Ἐζήτησα ῥίζαν Ἑλληνικήν, καὶ μοὶ ἐφάνη ὅτι ῥίζα ἀμφοτέρων ὑπάρχει τὸ ῥῆμα

τύω, καίτοι μὴ σημειούμενον ὡς ἐν χρήσει ἐν τοῖς λεξικοῖς.

Ἐκ τοῦ σημαινομένου ἀμφοτέρων τῶν λέξεων ἐξάγω ὅτι ἡ ῥίζα περιέχει ἐν ἑαυτῇ σημασίαν ἀνυψῶ, ἐξοιδῶ, φουσκόνω. Καὶ ἡ *τσοῦκα* λοιπὸν σημαίνει ὕψωμα γῆς, ὡς καὶ ἡ *τσοῦμα* λοφίσκον, ὕψωμα. Ἄλλη δὲ σημασία τῆς *τσούμα* εἶναι ὄγκος ἐκ λίθου ἢ κορμοῦ δένδρου, ἐν ᾧ κατασκευάζουσιν ὀπὴν καὶ στουμπίζουσιν ἢ τρίβουσιν ἐν αὐτῇ.

Ἐπιθανολόγησα ὡς Ἑλληνικὴν τὴν ὀνομασίαν *τσοῦκα*, διότι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν πολλὰ χωρία μὲ τὴν ὀνομασίαν Τσοῦκα, καίτοι μὴ κατοικούμενα μηδὲ κατοικηθέντα ὑπ' Ἀλβανῶν. Ὑπάρχει δὲ καὶ πόλις ἢ χωρίον Τύκη ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Συρακουσῶν.

Ἐκ τῆς ῥίζης λοιπὸν *τύω* ἐγένοντο

Τύκα, τοῦκα, τσοῦκα.

Τύκος, τοῦκος, τσοῦκος, τσῶκος, τσωκάνιον, τσουκάνιον, τσουκανίζω, τσουκάλιον, τσουκαλᾶς, τσώκαρα ἢ τσούκαρα.

Τύλος, ἐξόγκωσις ἐπὶ τοῦ σώματος.

Τυλόνω, ἐξογκῶ, παραγεμίζω.

Τυλίγω, τυλιγάδιον.

Τύμα, τοῦμα, τσοῦμα, ὡς προεῖπον.

Τύμβος, ἐκ τῆς λέξεως τύμη· διότι ἡ ἐν τοῖς ἀρχαίοις λεξικοῖς παραγωγὴ ἐκ τοῦ τύφω, ὡς καιομένων δῆθεν τῶν νεκρῶν, δὲν μοῦ φαίνεται πιθανή, ὡς ὑπαρχούσης τῆς λέξεως τύμβος καὶ πρὸ τοῦ ἐθίμου τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, καὶ ὡς σημαινούσης τῆς λέξεως *τύμη* ὕψωμα γῆς, ἤτοι τὸ ἐπὶ τῶν θαπτομένων ἐπιβαλλόμενον χῶμα.

Τύπος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ.

Τυρός, (ἴσως) διὰ τὴν ἐξόγκωσιν τοῦ πηγνυμένου γάλακτος.

Τύρσις, πύργος (παρὰ Ξενοφῶντι).

Τύφη, χόρτον πυκνόφυλλον καὶ πυκνόκλωνον, ἐξ οὗ καὶ τοῦφα καὶ τουφωτός.

Τύφος, κάπνισμα, παραγωγὴ καπνοῦ, ἐξόγκωσις αὐτοῦ· σημαίνεται δὲ καὶ τὸ ἠθικὸν πάθος ἡ ἀλαζονεία, ἡ ὑπερηφάνεια, καὶ τὸ φυσικὸν (εἶδος πυρετοῦ).

Τύφω, καπνίζω, ὑποκαίω κατ' ὀλίγον, ἐξάγω καπνὸν πολύν, ἐξογκῶ αὐτόν.
Τυφώδης, κτλ.

Τίς ἠξεύρει δὲ πόσαι λέξεις ἀκόμη θὰ ἀποδειχθῶσιν ἔχουσαι σχέσιν μὲ τὴν σημειωθεῖσαν ῥίζαν, ἂν γένῃ πλειοτέρα ἔρευνα;

Βουρκόλακας.

Εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἑστίας 84», σελ. 511, ὑπάρχει ἡ λέξις *βουρκόλακας*. Ὅταν κατέγραψα τὴν λέξιν ταύτην εἰς τὸ λεξικόν μου, ἐπροσπάθησα ν' ἀνεύρω τὴν ἀληθῆ καταγωγήν της, καὶ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅσα εἶπε περὶ αὐτῆς ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς. Δὲν παραδέχομαι ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἔχει τὴν ἀρχήν της ἀπὸ τὴν λέξιν *μορμολύκη*· διότι αὕτη σημαίνει φόβητρον ἁπλῶς, δὲν φέρει δὲ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ἰδέαν τὴν σήμερον ἀποδιδομένην εἰς τὸν βρυκόλακαν, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἀποθανὼν ἐπανερχόμενος ἐκ τοῦ τάφου. Δὲν φαίνεται δὲ νὰ ἔχῃ ἡ λέξις αὕτη καταγωγὴν οὐδὲ ἀπὸ τὸ βορβόλακας, ὅπερ ἀναφέρει ὁ ἴδιος Κοραῆς ἐν τοῖς Ἀτάκτοις αὐτοῦ ἐν λέξει Βορκόλακας.

Δὲν ὑπάρχει δὲ λόγος νὰ ὀνομασθῇ καὶ βουρκόλακας, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ «Ἑστίᾳ»· διότι καὶ αὕτη δὲν φαίνεται πόθεν ἐσχηματίσθη· τοὐλάχιστον ἐγὼ δὲν ἠδυνήθην νὰ πείσω ἐμαυτὸν ὅτι ἔχει τινὰ καταγωγήν.

Ἡ λέξις αὕτη, κατ' ἐμέ, παράγεται ἐκ τοῦ *βρύω*, *βρύκω* καὶ *λάκκος*, ὡς ἐμφαίνουσα ἢ ἐκφράζουσα τὴν ἐκ λάκκου ἔξοδον τοῦ ἀποθανόντος, ἐξερχομένου ἐκ τῶν τάφων τῶν νεκρῶν. Τοιαύτην δὲ ἀρχικῶς σημασίαν ἀπέδωκαν εἰς τὴν λέξιν καὶ οἱ κατὰ πρῶτον ἐπινοήσαντες τὴν ὀνοματοποιΐαν ταύτην.

—

Ἀνέγνων καὶ ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» (τόμ. Β', τεύχ. δ', σ. 282) παρατηρήσεις ἐτυμολογικὰς ἐπὶ τῶν ἑξῆς λέξεων, εἰς ἃς ἐπάγω τὰς παρατηρήσεις μου.

1) *Ἔτση.*

Χωρὶς νὰ προβῶ εἰς προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις γραμμάτων ἢ λέξεων πρὸς εὕρεσιν τῆς ἐτυμολογίας αὐτῆς, ἐγὼ παρετήρησα ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν λέξις *ἐτός*. Αὕτη γίνεται ἐκ τοῦ *εἰμὶ* καὶ ἔχει σημασίαν, ὤν, πραγματικός, ἀληθής. Εἰς τὴν λέξιν ἐτὸς προσετέθη τὸ *ι*, ὅπερ συνηθέστατα προστίθεται καὶ εἰς ἀντωνυμίας καὶ εἰς μόρια, καὶ οὕτως ἐγένετο *ἐτοσί*· διὰ συντομίαν δὲ τῶν ὁμιλούντων ἀφαιρεθέντος τοῦ *ο*, ἐγένετο *ἔτσι*. Ἡ σημασία τῆς λέξεως ταύτης εἶναι ἀκριβῶς ἡ παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξηγουμένη καὶ ἀποδιδομένη ἐπιῤῥηματικῶς, *οὕτως*, *πραγματικῶς*, *ἀληθῶς*, καὶ ἐρωτηματικῶς ἀκόμη ἡ αὐτὴ ἔννοια ἐκφράζεται.

2) *Ἐδῶ.*

Ἐξετάζων τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ταύτης δὲν ἐπείσθην ὅτι ἐγένετο κατ' ἀναγραμματισμὸν ἐκ τοῦ ὧδε, ὡς λέγει ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς. Ἡ ὁμιλουμένη ἔχει ἐδά, ἐδανά, ἐδεπά, αὐδά· ἀλλὰ δὲν ἐπειθόμην νὰ σχηματίσω ἐξ αὐτῶν τὸ ἐδῶ· ἀφοῦ μάλιστα δὲν εὕρισκον κανένα τῶν σχηματισμῶν τοῦ κοινοῦ ἔχοντα τὴν κατάληξιν ω. Κατέφυγον τελευταῖον εἰς τὴν λέξιν *ἰδού*, τὴν ὁποίαν ἐνόμισα ὡς ἀναλογοῦσαν μὲ τὸ ἐδῶ. Ἀναφέρεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη». Ἐπαρετήρησα ὅτι καὶ ὁ λαὸς παρ' ἡμῖν ἀναφέρων παλαιὰς ἀναμνήσεις λέγει· «Ἐδῶ καὶ δέκα χρόνους». Μεταξὺ τῶν δύω τούτων μορίων φαίνεται ἱκανὴ σχέσις, καὶ μάλιστα καθ' ὅσον ὁ λαὸς τὸ *ε* δὲν τὸ προφέρει ἀνοικτόν, ἀλλ' ὡς *ι*, πολλάκις δὲ καὶ τὸ ω ὡς *ου*. Ἀλλ' ἂν καὶ αἱ ὁμοιότητες αὗται μοὶ ἐφαίνοντο ἀρκούντως πειστικαί, ἀκόμη ὁριστικῶς δὲν ἐπείσθην, ἀλλὰ ταλαντεύομαι ἀναμένων καὶ ἑτέρων κρίσεις.

3) *Ἀλλοίμονον.*

Δὲν ἐπείσθην εἰς τὴν ἀποδοθεῖσαν εἰς τὴν λέξιν ταύτην ἐτυμολογίαν ἐκ τριῶν λέξεων. Δὲν ἦλθεν ὅμως καὶ ποτὲ εἰς τὸν νοῦν μου ἡ ἀπὸ τοῦ ὀλλύμενος ἐτυμολογία· ἠσχολήθην δὲ εἰς τὴν εὕρεσιν ἑτέρας. Ἔλαβον ὡς βάσιν τὴν λέξιν *λύμην*, βλάβην, ζημίαν, ὄλεθρον, ἐξ ἧς λύμενον· ἀλλὰ πῶς νὰ προστεθῇ τὸ *α* εἰς τὴν ἀρχήν; Εἶπον κατ' ἐμαυτὸν ν' ἀποδώσω εἰς τὸ *α* ὑπερβολήν, μέγεθος τοῦ σημαινομένου κακοῦ. Εἶπον νὰ χρησιμεύσῃ τὸ *α* ὡς

θαυμαστικὸν ἢ ἐπιφώνημα λύπης, ἀπελπισίας, καὶ νὰ γένῃ ἡ λέξις ἀλύμενον· ἀλλ' ὅταν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει λέξις *ἀλλῆ, ἀλλιὰ*, ἐκφράζουσα τῆς ὅλης λέξεως τὴν σημασίαν, καὶ περὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς λέξεως δὲν ἠδυνάμην νὰ εὕρω ἐτυμολογίαν, πῶς ἔμελλον νὰ τολμήσω νὰ εὕρω ἐτυμολογίαν τῆς ὅλης λέξεως; Ἔμεινε λοιπὸν τὸ ζήτημα τοῦτο κατ' ἐμὲ ἐκκρεμές.

4) *Κυπτάζω, κυτάζω.*

Ἀμφοτέρων τῶν λέξεων τούτων ἡ ῥίζα εἶναι *κύω*, ὅπερ δίδει τὴν ἰδέαν τοῦ κυρτοῦ τῆς ἐγκύου γυναικός. Ἐκ τῆς ῥίζης ταύτης γίνεται κύπη, κυπητός, κυπτός, κύπτω καὶ κυπτάζω. Ἐκ τῆς ἰδίας γίνεται καὶ κυτός, κυτάζω. Διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύω παραγομένων λέξεων δὲν ὑπάρχει σχεδόν, διότι εἰς ἀμφοτέρας ὑπάρχει ἡ ἰδέα τοῦ κύπτοντος. Παραδέχθην τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ κυτάζω μὲ ἓν *τ* καὶ ἄνευ *π*, διότι περιέχει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἰδέαν τοῦ κύπτω πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρατηρήσω, νὰ ἴδω καλήτερον.

Διὰ τῆς λέξεως κυτάζω δὲν ἐννοοῦμεν ἁπλῶς βλέπω, ὁρῶ, ἀλλὰ παρατηρῶ προσηλῶν τὸ βλέμμα καὶ κύπτων πρὸς τὸ ὁρώμενον, κάμνω παρατήρησιν ἵνα ἴδω καλήτερον καὶ ἀκριβέστερον. Καὶ τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἔννοια ἡ ἀποδιδομένη ἀπὸ τὸν λαὸν εἰς τὴν λέξιν κυτάζω.

Ἀφ' οὗ ἐθεώρησα ὅτι τοιαύτη σημασία ἀποδίδεται εἰς τὸ κυτάζω, δὲν ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ εὐγάλωμεν βεβιασμένως τὸ κυτάζω ἀπὸ τὸ ὄμμα ἢ τὸν ὀφθαλμόν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1878.

Δ. ΑΙΝΙΑΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΝΑΥΠΛΙΑΝ ΠΑΝΑΡΧΑΙΩΝ ΤΑΦΩΝ.

Ἐκτὸς τῆς πόλεως Ναυπλίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ προαστείου αὐτῆς, τῆς Προνοίας, καὶ ἐπὶ τῆς ΒΑ. κλιτύος τοῦ φρουρίου Παλαμηδίου παρὰ τὴν ἐνταῦθα εἴσοδον αὐτοῦ ὑπάρχουσι μικρά τινα σπήλαια, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, τὰ τελειότερον σωζόμενα, λελαξευμένα ἐν παναρχαίοις χρόνοις ἐν αὐτῷ τῷ λίθῳ τοῦ βουνοῦ εὐθραύστῳ ὄντι.

Περὶ τῶν σπηλαίων τούτων ἀναγινώσκομεν παρὰ Στράβωνι [1]) τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, ἔνθα περὶ Ναυπλίας ὁ λόγος· «Ἐφεξῆς δὲ ἐν Ναυπλίᾳ τὰ σπήλαια καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι· Κυκλώπεια δ' ὀνομάζουσιν,», ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐξελάμβανον αὐτὰ χειροποίητα, καὶ ἀνέφερον εἰς παναρχαίους τεχνίτας τῆς χώρας, οὓς Κύκλωπας ἐκάλουν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν Κυκλώπεια. Οἱ ἐν τοῖς σπηλαίοις τούτοις *οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι* δὲν φαίνονται νῦν· ἴσως ἐπὶ Στράβωνος ἐσώζοντο, οἵτινες καταπεσόντες ὕστερον ἐγένοντο ἀφανεῖς, διότι ὁ λίθος, ἐν ᾧ εἰσὶ λελαξευμένα τὰ σπήλαια ταῦτα, δὲν εἶναι συμπαγὴς ἀλλ' εὔθραυστος, καὶ ὡς τοιοῦτος διὰ τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς βάρους ἀποσπᾶται καὶ καταπίπτει. Ἂν τοιαύτη ὑπόθεσις φαίνεται ἀπίθανος, τότε ὁ Στράβων ἢ εἶδε σπήλαια μετὰ λαβυρίνθων, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς νῦν δύναται ν' ἀνεύρῃ ἐν τοῖς παρὰ τὴν Ναυπλίαν τόποις, ἢ μὴ ἰδὼν (διότι λέγεται ὅτι αὐτὸς δὲν περιῆλθε πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα), παρέλαβεν ἀβασανίστως τὰ παρ' ἄλλων ῥηθέντα, ὅπως καί τινες τῶν νεωτέρων τὰ τοῦ

---

1) Ἐν γεωγρ. σ. 369. Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ ἐν σελ. 373 λέγει «Τῇ μὲν οὖν Τίρυνθι ὁρμητηρίῳ χρήσασθαι δοκεῖ Προῖτος καὶ τειχίσας διὰ Κυκλώπων, οὓς ἑπτὰ μὲν εἶναι, καλεῖσθαι δὲ γαστερόχειρας τρεφομένους ἐκ τῆς τέχνης, ἥκειν δὲ μεταπέμπτους ἐκ Λυκίας· καὶ ἴσως τὰ σπήλαια τὰ περὶ τὴν Ναυπλίαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἔργα τούτων ἐπώνυμά ἐστιν.»

Στράβωνος[1]). Τὴν τελευταίαν ὑπόθεσιν νομίζομεν μᾶλλον πιθανὴν, διότι ὁ γεωγράφος οὗτος φαίνεται μὴ ἀκριβολογῶν καὶ ἐν τοῖς περὶ Μυκηνῶν, ἔνθα λέγει· «μηδὲ ἴχνος εὑρίσκεται τῆς Μυκηναίων πόλεως» (σελ. 372), ἐν ᾧ ἡ ταύτης ἀκρόπολις καὶ σήμερον ἔτι σώζεται καὶ τῆς πόλεως ἴχνη τινά.

Ὁ Ῥόσσιος πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων, ὡς ἡμῖν γνωστὸν, εἴκασε, μετ' ἐνδοιασμοῦ ὅμως, ὅτι οἱ τοῦ Στράβωνος λαβύρινθοι «φαίνονται ὅτι ἦσαν τάφοι»[2])· ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐπέστησε πολὺ τὴν προσοχὴν εἰς ἐξέτασιν τῶν σπηλαίων τούτων, ἀποφαίνεται δὲ οὕτω, διότι κατείχετο ἐκ τῆς δόξης ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τέχνης εἰσείχθησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, Φοινίκης καὶ Λυδίας[3]). Ὅθεν, ἀνευρίσκων ἐν Ἀργολίδι μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτάτης τέχνης προσόμοια πρὸς τοὺς λαβυρίνθους, τὰς πυραμίδας καὶ ἄλλα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ[4]) τέχνης ἔργα, ἀποφαίνεται ὅτι καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καλούμενοι λαβύρινθοι *φαίνονται ὅτι ἦσαν τάφοι*, οἷοι καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ· ὡς λαβυρίνθους δὲ ἐκλαμβάνει αὐτὰ τὰ σπήλαια, διότι οὐδὲν ἄλλο καὶ αὐτὸς εἶδε παρὰ τὴν Ναυπλίαν ἢ αὐτά.

Ὁ Κούρτιος ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτοῦ[5]) μετὰ τὰ τοῦ Στράβωνος προςθέτει ὅτι «τὰ σπήλαια ταῦτα εἰσὶν ἄξια ἐρεύνης διὰ τοῦτο μᾶλλον, διότι ἐν τῇ *εἰσόδῳ* αὐτῶν εὑρέθησαν θραύσματα ἀγγείων μεγάλης καλλονῆς (grosser Schönheit)»· δὲν λέγει ὅμως πότε καὶ παρὰ τίνων.

Ὁ Βουρσιανὸς[6]) τελευταῖος, μὴ δεχόμενος ὅτι τὰ ὑπὸ Στράβωνος ἀναφερόμενα σπήλαια καὶ λαβύρινθοι εἰσὶ τὰ νῦν φαινόμενα παρὰ τὴν Ναυπλίαν, ἀποφαίνεται ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Κουρτίου «ὅτι ταῦτα εἰσὶ, καθ' ἃς αὐτὸς ἐποίησεν ἐρεύνας, συνήθη *μικρὰ σπήλαια*, οὐδὲν ἴχνος φέροντα εἰς τὰ ἔνδον τοῦ

1) Οἷον Leake Travers in Morea 2, 356.
2) Ἐν ἐγχειριδίῳ τῆς ἀρχαιολ. τῆς τέχνης σ. 93.
3) Ἐγχειρίδιον ἕ. ἀ. σελ. 84.
4) Ἕ. ἀ. σελ. 93.
5) Τόμ. 2 σ. 391.
6) Geogr. v. Griechenland 2, 60.

ὅρους εἰςχωρούντων ὑπογείων διόδων ἢ λαβυρίνθων»· ὥστε κατ' αὐτὸν ἀλλαχοῦ τῆς Ναυπλίας ζητητέα τὰ τοῦ Στράβωνος σπήλαια μετὰ λαβυρίνθων· ἀλλαχοῦ δὲ οὐδαμοῦ τοιαῦτα ὑπάρχουσι νῦν, καθ' ἃ ἐγὼ ἐρωτήσας ἔμαθον παρὰ εἰδημόνων ἐγχωρίων.

Οὔτε ἀρχαῖοι λοιπὸν οὔτε νεώτεροι λέγουσί τι ὡρισμένον καὶ βέβαιον περὶ τῶν σπηλαίων τούτων.

—

Διατρίβων περὶ τὰ τέλη τοῦ τελευταίου Αὐγούστου ἐν Ναυπλίᾳ, μετέβην τῇ 22 τοῦ μηνὸς τούτου μετὰ τοῦ φίλου κ. Ἰωάννου Κονδάκη ὅπως ἴδω τὰ σπήλαια ταῦτα· ἰδὼν δὲ ἐπείσθην ἐκ τῆς θέας αὐτῶν ὅτι εἰσὶν ὅμοια τοῖς ἐν Σπάτᾳ τῆς Ἀττικῆς πρὸ δύο ἐτῶν τυχαίως ἀνακαλυφθεῖσι τάφοις, καὶ ὅτι εἰσὶ καὶ αὐτὰ *τάφοι πανάρχαιοι*. Εἰς τοῦτο ἐνίσχυσέ με καὶ ἡ ὕπαρξις τάφου ἀνθρωπίνου, λελαξευμένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑνὸς τοῦ τελειότερον διατηρουμένου σπηλαίου, περὶ οὗ εἶπέ μοι ὁ φίλος ὅτι εὑρέθησαν ὀστᾶ ἀνθρώπου καὶ θραύσματα ἀγγείων πρό τινων μηνῶν. Εἰ καὶ ἐπείσθην ἐκ τούτων ὅτι τὰ σπήλαια εἰσὶν ἀρχαῖοι τάφοι διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ὡς ἤθελε πεισθῇ καὶ πᾶς ἄλλος γινώσκων τοὺς ἐν Σπάτᾳ, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἐπανέλθω πάλιν μετὰ τοῦ ῥηθέντος φίλου καὶ ἐργατῶν, νὰ ἐξετάσω ἀκριβέστερον τὰ σπήλαια ταῦτα καὶ νὰ ἀναζητήσω ἐν τῷ χώματι τῷ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν τῷ ῥηθέντι ἰδιαιτέρῳ τάφῳ, ὃς ἦτο πλήρης χώματος, ἰσχυρότερα πειστήρια. Ἐπανελθὼν λοιπὸν παρετήρησα ὅτι πάντα ἔχουσι τὴν εἴσοδόν των πρὸς βορρᾶν, εἷς δὲ μόνος ἀπ' ἀνατολῶν, οὗ ἡ ὀροφὴ κατέπεσε πρὸ χρόνων, διότι τὸ ὄρος, ἐν ᾧ εἰσὶ λελαξευμένοι, ὑψοῦται πρὸς νότον, ὅτι εἰσὶν ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν, ὡς εἶπον, τὰ τέως γνωστὰ καὶ τελειότερον τηρούμενα, ἀλλ' ὑποδεέστερα τῶν ἐν Σπάτᾳ κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν κατασκευήν. Εἰς τὰ ὀκτὼ ταῦτα εἶχε προστεθῇ πρὸ μικροῦ καὶ ἔνατον, ὅπερ ἀνεῦρεν, ὡς ἔμαθον, καὶ ἀνέσκαψε πρό τινων μηνῶν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ τόπου, γεωργὸς ὢν ἐκ Κρήτης, ὅστις καλλιεργῶν τὰς ἐπὶ τῆς κλιτύος ταύτης ὑπ' αὐτοῦ φυτευθείσας ἐλαίας,

ἀνεῦρε τυχαίως τὴν εἴςοδον αὐτοῦ, ὡς εἶπε τῷ κ. Κονδάκῃ ἐρωτήσαντι αὐτὸν, καὶ εἰςελθὼν οὐδὲν ἄλλο εὗρεν εἰ μὴ ὀστᾶ ἀνθρώπου, ἃ καὶ ἡμεῖς εἴδομεν ἔξω τῆς εἰςόδου τοῦ τάφου ἐῤῥιμμένα ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ τελευταῖον ἀνευρεθεὶς οὗτος τάφος, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ, ἔχει πρὸ τῆς εἰςόδου τετμημένον ἐν τῷ βράχῳ διάδρομον, ὡς καὶ οἱ ἐν Μυκήναις μεγάλοι τάφοι, οἱ θησαυροὶ συνήθως λεγόμενοι, καὶ οἱ ἐν Σπάτᾳ. Τῶν διαδρόμων τούτων τὸ μὲν πλάτος δὲν εἶναι μεῖζον τοῦ γαλλικοῦ μέτρου, τὸ δὲ μῆκος διάφορον, διότι ἡ τοῦ ὄρους ἐπιφάνεια, ἐκ θραυστοῦ λίθου οὖσα καὶ κατωφερὴς πολὺ, ἀποκόπτεται ἐκ τοῦ χρόνου, τῶν βροχῶν καὶ τῆς πρὸ ἐτῶν ἀρξαμένης καλλιεργείας τοῦ χώρου τούτου καὶ καταῤῥέει· διὸ καὶ ἂν τὸ μῆκος τῶν διαδρόμων αὐτῶν ἦτο ἐξ ἀρχῆς μεῖζον, ἠλαττώθη ἐκ τῶν εἰρημένων αἰτιῶν.

Μετὰ τὸν διάδρομον ἕπεται ἡ εἴςοδος, διακρινομένη ἔξωθεν δι' ἐξεχουσῶν παραστάδων μικρῶν ἢ μεγάλων ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ τάφου. Καὶ τὸ μὲν ὕψος τῆς εἰςόδου εἶναι διάφορον κατὰ τὸ ὑψούμενον πρὸ αὐτῆς χῶμα, τὸ δὲ πλάτος ἧττον μέτρου συνήθως, ἄνω δὲ εἶναι τοξοειδὲς τὸ ἀνώφλιον· ἄδηλον ἂν ἀρχῆθεν ἦτο τοιοῦτο, ἢ ἔσχε τοιοῦτο σχῆμα ἐκ τῆς κατὰ μικρὸν καταπτώσεως τοῦ ἐπικρεμαμένου εὐθραύστου λίθου, ὅπερ δυνατὸν, διότι καὶ ἡ τῶν σπηλαίων ὀροφὴ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἴσως φαίνεται νῦν ἔν τισι τάφοις θολοειδής. Ἂν ὅμως ἐξ ἀρχῆς κατεσκευάσθησαν αἱ εἴςοδοι ἄνω τοξοειδεῖς, ὅπερ φαίνεταί μοι πιθανώτερον, τότε ἔχομεν ἐν τοῖς τάφοις τούτοις ἀψῖδας (camara) καὶ θόλους, ἃς δὲν ἔχουσιν οἱ ἐν Σπάτᾳ καὶ Μυκήναις τάφοι, διότι τούτων τὰ ἀνώφλια εἰσὶν ἐπίπεδα.

Εἴς τινας τάφους ἔξω τῆς εἰςόδου ὑπάρχουσι κοιλώματα ἐν τῷ τοίχῳ ὡς κόγχαι ἢ νύμφαι (Niches)· εἰς πλείονας τὰ κοιλώματα ταῦτα εἰσὶν ἔνδον τῆς εἰςόδου ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἐν τῷ τοίχῳ, ἔχοντα κάτω μὲν βάσιν ἐπίπεδον, κοίλωμα δὲ διάφορον τὸ βάθος, ὅπερ πρὸς τὰ ἄνω ὁλονὲν ἐλαττούμενον ἀπολήγει εἰς τόξον, ὥστε οὕτω σχηματίζεται ἀληθῶς κόγχη.

Ἐν ἑνὶ τάφῳ παρετήρησα ὅτι ὑπάρχει καὶ ἕτερος μικρότερος, συνεχόμενος μετ' αὐτοῦ δι' ἰδίας εἰςόδου. Ἐν Σπάτᾳ καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ τάφῳ, τῷ τοῦ Ἀτρέως κοινῶς λεγομένῳ, ἐν Μυκήναις, παράκεινται τοιοῦτοι μικρότεροι τάφοι, εἷς μὲν ἐν Μυκήναις, δύο δὲ ἐν Σπάτᾳ συνεχόμενοι μετὰ μείζονος.

Τὸ ἐμβαδὸν τῶν τάφων εἶναι διάφορον κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα. Τῶν πλείστων ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ἤτοι ἡ ὀροφὴ φαίνεται, ὡς εἶπον, θολοειδής, αἱ δὲ τέσσαρες πλευραὶ ὑψοῦνται καθέτως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Εἷς μόνον τάφος, οὗ ἡ ὀροφὴ κατέπεσε πᾶσα, ἔχει σχῆμα ὀλίγον ἐπιμήκους κύκλου. Μόνον τοῦ μείζονος πάντων σώζεται τέλειον καὶ ἀβλαβὲς τὸ σχῆμα, διότι ὁ λίθος, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένος, στερεὸς καὶ τραχὺς φύσει ὢν, μένει ἐκ τοῦ χρόνου ἀβλαβής. Οὗτος ἔχει τὸ ἔδαφος ἐπίπεδον καὶ τετράγωνον, ἐφ' οὗ ὑψοῦνται καθέτως αἱ τέσσαρες πλευραί. Αἱ δύο τούτων αἱ ἀπέναντι, ἤτοι ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰςερχομένῳ, ἐπὶ δύο μέτρα ὑψούμεναι καθέτως, συγκλίνουσιν εἶτα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἑνοῦνται ἐν ἀμβλείᾳ γωνίᾳ, αἱ δὲ μεταξὺ τούτων δύο ἄλλαι ἀντίθετοι, προεκτεινόμεναι καὶ αὐταὶ ὡςαύτως, σχηματίζουσιν ἄνω τρίγωνα, ἃ κλείουσιν ἑκατέρωθεν τὴν τοιαύτην ὀροφήν. Τὰς διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ τάφου τούτου δεικνύει τὸ ἐν τέλει τῆς διατριβῆς ταύτης προςαρτώμενον πρῶτον λιθογράφημα.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ σπηλαίου τούτου κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῷ εἰςερχομένῳ ἀνευρέθη πρό τινος καιροῦ λελαξευμένος ἐν τῷ λίθῳ τάφος, ὃν ἀνερευνήσας πρὸ ἡμῶν, καθ' ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ κ. Κονδάκη, ὁ ἐν Ναυπλίῳ πρόξενος τῆς Ἰταλίας κ. Μ. Ι. Ἰατρὸς, εἶπεν ἐρωτηθεὶς ὅτι οὐδὲν ἐν αὐτῷ εὗρεν εἰ μὴ ὀςᾶ καὶ θραύσματα ἀγγείων κοινῶν.[1]) Ἡμεῖς μετ' αὐτὸν ἐξαγαγόν-

1) Ταῦτα ἤκουσα ἐν Ναυπλίᾳ. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας μανθάνω ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ δικηγόρου κ. Ποταμιάνου πρὸς τὸν κ. Φιντικλῆ ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, ἃς εὐχαρίστως ἀνακοινῶ. Ὁ κ. Ποταμιάνος, ἐπισκεφθεὶς τὸν τελευταῖον Ἰούλιον τὰ σπήλαια ταῦτα μετὰ τοῦ ῥηθέντος κ. Ἰατροῦ καὶ ἄλλων, εἶδεν ἐν ἑνὶ σπηλαίῳ τὸν τάφον τοῦτον, ὅςτις εἶχεν ἀνοιχθῆ βεβαίως ἄλλοτε κατ' αὐτὸν, ἀνεκίνησε διὰ σκαπάνης τὰ ἐν αὐτῷ χώματα καὶ ἀνεῦρε συντρίμ-

τες τὰ ἐντὸς αὐτοῦ χώματα, ὧν ἦτο πλήρης, καὶ ἐν αὐτοῖς τεμάχια πλακὸς καλυπτούσης αὐτόν, καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσαντες, εὕρομεν ἐν αὐτοῖς ὀστᾶ ἀνθρώπου, θραύσματα ἀγγείων ἀρχαϊκῆς ἐργασίας καὶ τέχνης καὶ κόσμημά τι ἐξ ὑέλου, χρώματος ὑποπρασίνου καὶ τέχνης ὁμοίας τῶν ἐν Σπάτᾳ εὑρεθέντων ὑελίνων κοσμημάτων, τῶν ἀπεικονισθέντων ἐν τοῖς ἐκδοθεῖσι πίναξι τοῦ Ϛ′ τόμου τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τάφου τούτου, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ ῥηθέντος λιθογραφήματος, ἀνεζητήσαμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ αὐτοῦ σπηλαίου, ἀνακινοῦντες τὰ πολλὰ ἐπ' αὐτοῦ χώματα, ἂν ὑπάρχει καὶ ἄλλος ὅμοιος τάφος ἐν μέσῳ ἢ ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ, οὐδένα ὅμως εὕρομεν, εἰ μὴ ἔδαφος ἐπίπεδον καὶ στερεόν, ἔχον μόνον κοιλώματα μικρά. Ἐρευνήσαντες καλῶς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενα πολλὰ χώματα, οὐδὲν ἐν αὐτοῖς λόγου ἄξιον εὕρομεν, διότι καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πάντα παρ' αὐτῷ, ἀνοικτὰ ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχαιότητος χρόνων ὄντα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος, εἴτε ἐκ τύχης εἴτε δι' ἀναζητήσεως τῶν ἀρχαίων, φαίνονται ὅτι ἐσυλήθησαν ἐν λίαν ἀρχαίοις χρόνοις, ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτᾳ καὶ οἱ ἐν Μυκήναις καὶ ὁ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ἀργολίδος.

ματα ἀγγείων καὶ ὀστῶν. «Ἡ φθορὰ τῶν ὀστῶν τούτων, προσθέτει ἐφεξῆς, ἡ ποιότης τοῦ πηλοῦ τῶν συντριμμάτων τῶν ἀγγείων, ὁ χρωματισμὸς καὶ τὰ σχήματα τῶν κοσμημάτων αὐτῶν ὁ μ ο ι ά ζ ο ν τ α, ἂν δὲν ἀπατῶμαι πολύ, π ρ ὸ ς τ ὰ Μ υ κ η ν α ῖ α, μ α ρ τ υ ρ ο ῦ σ ι π ε ρ ὶ τ ῆ ς ἀ ρ χ α ι ό τ η τ ο ς τ ο ῦ τ ά φ ο υ. Ὁ ληνὸς τοῦ τάφου εἶναι λελαξευμένος ἐν τῷ ἐδάφει τῆς στοᾶς (=σπηλαίου) καὶ οὐδὲν ἔχει ἐσωτερικὸν περίβλημα. Οὐδεμία δὲ πληροφορία περὶ τῆς ἐντὸς αὐτοῦ θέσεως τῶν ὀστῶν καὶ συντριμμάτων εἶναι ἀξία σημειώσεως, ἀφοῦ, ὡς εἴρηται, ὁ τάφος εἶχε προφανῶς ἀνοιχθῆ ἄλλοτε.»

Μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἀπέστειλεν ὁ ῥηθεὶς λόγιος καὶ 28 τεμάχια ἀγγείων καὶ 3 ὀστῶν, ἃ αὐτὸς λέγει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῷ ῥηθέντι τάφῳ, κατέθεσε δὲ ὁ κ. Φιντικλῆς εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον. Τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ τάφου τούτου περιέχει ἡ ἐν Ναυπλίᾳ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς Ἀνεξαρτησία ἀπὸ 6 Ὀκτωβρίου, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν σπηλαίων τούτων ἐν γένει καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν γενομένης ἐρεύνης αὐτῶν.

Διὸ πιθανὸν ὅτι ἐξητάσθησαν πολλάκις καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀφῃρέθη πρὸ πολλοῦ.

Ἡ σμικρότης ὅμως ἁπάντων τῶν σπηλαίων ἢ τάφων τούτων καὶ ἡ εὐκολία τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἐν λίθῳ εὐθραύστῳ καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, διότι πλὴν τῶν ἐννέα ῥηθέντων, τῶν τελείων σωζομένων νῦν ἐν περιφερείᾳ διακοσίων περίπου μέτρων ἐκτάσεως, ἐῤῥέθη ἡμῖν ὅτι καὶ ἄλλοι μικρότεροι ὅμοιοι τάφοι ἀνευρίσκονται ἐνίοτε εἰς παρακειμένους τόπους· πάντα ταῦτα δεικνύουσι καθ' ἡμᾶς ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν ἢ εἰς πλουσίους ἰδιώτας ἢ εἰς δυνάστας, ἧττον ὅμως πλουσίους καὶ ἰσχυροὺς τῶν ἐν Σπάτᾳ, μάλιστα δὲ τῶν ἐν Μυκήναις, κατοικοῦντας ἢ εἰς Τίρυνθα ἢ εἰς τὴν πλησιεστέραν Ναυπλίαν, ὅπου καὶ κυκλώπεια τείχη σώζονται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀκροναυπλίᾳ[1]).

---

1) Τὰ κυκλώπεια ταῦτα τείχη μαρτυροῦσι τὴν μεγάλην τῆς πόλεως ταύτης ἀρχαιότητα· κακῇ ὅμως τύχῃ ἡ ἱστορία ὀλίγα περὶ αὐτῆς σώζει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὧν φέρει τινὰ ὁ Παυσανίας (2, 38, 1. 4, 24, 2 καὶ 35, 2) καὶ ὁ Στράβων (σελ. 368 καὶ 373). Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι αὕτη ἐτήρησε τὴν αὐτονομίαν της μέχρι τοῦ β′ Μεσσηνιακοῦ πολέμου, ἤτοι μέχρι τοῦ ζ′ π. Χ. αἰῶνος, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀμφικτυονίαν τῶν παραλίων Ἰωνικῶν πόλεων, αἵτινες κέντρον εἶχον τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς μανθάνομεν ἐκ Στράβωνος (σ. 374). «Ἦν δὲ καὶ ἀμφικτυονία τις περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἑπτὰ πόλεων, αἳ μετεῖχον τῆς θυσίας· ἦσαν δὲ Ἑρμιών, Ἐπίδαυρος, Αἴγινα, Ἀθῆναι, Πρασιεῖς, Ναυπλιεῖς, Ὀρχομενὸς ὁ Μινύειος· ὑπὲρ μὲν οὖν Ναυπλιέων Ἀργεῖοι συνετέλουν, ὑπὲρ Πρασιέων δὲ Λακεδαιμόνιοι». (Πλείω περὶ τῆς ἀμφικτυονίας ταύτης βλέπε παρὰ Μυλλέρῳ ἐν Αἰγινητικοῖς ἀπὸ σελ. 32 κ. ἑ.).

Ἐπὶ τοῦ ῥηθέντος ὅμως πολέμου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους Δαμοκρατίδας, νικήσας τοὺς Ναυπλιεῖς, ἐποίησεν ἀνάστατον τὴν πόλιν αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς σωθέντας Ναυπλιεῖς ἔδωκαν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς κατοικίαν τὴν Μεθώνην κατὰ Παυσανίαν (ἐν 4. 35, 2 καὶ 4, 24, 2). Ἀπὸ τοῦδε οἱ Ἀργεῖοι συντελοῦσιν ἀντὶ τῶν Ναυπλιέων εἰς τὸ ἐν Καλαυρίᾳ ἱερόν, ὡς ὁ Στράβων ἀνωτέρω λέγει. Ἄγνωστον ἂν ἐφεξῆς ᾠκήθη πάλιν ἡ Ναυπλία· γνωστὸν δὲ μόνον ὅτι ἐχρησίμευε τοῖς Ἀργείοις ὡς ἐπίνειον διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς. Ὅθεν καὶ ὁ Στράβων (σελ. 368) παράγει τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ τ α ῖ ς ν α υ σ ὶ π ρ ο σ π λ ε ῖ σ θ α ι καὶ οὐχὶ

Μετὰ τὰ εἰρημένα νομίζομεν ὅτι δὲν ἀπέχομεν τῆς ἀληθείας, προςθέτοντες ὡς συμπέρασμα ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι εἰσὶν ἐξ ἴσου ἀρχαῖοι ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτᾳ καὶ τῆς αὐτῆς τούτων φύσεως· διότι οὐ μόνον ἡ τοποθέτησις καὶ λάξευσις ἐπὶ κλιτύος βουνοῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς προςομοιάζουσι τοῖς ἐν Σπάτᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὀλίγα εὑρήματα, ἤτοι θραύσματα ἀγγείων καὶ κοσμήματα, εἰσὶ τῆς αὐτῆς τέχνης. Ἰδιάζοντα δὲ τῶν τάφων τούτων χαρακτηριστικὰ ἐκλαμβάνομεν τὸ τοξοειδὲς τῆς εἰςόδου ἀνώφλιον καὶ τὸ κυκλικὸν σχῆμα καὶ τὴν θολοειδῆ ὀροφήν τινων ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ἔν τισιν ὕπαρξιν κογχῶν. Πάντα ταῦτα, ἃ δὲν βλέπομεν ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, παρέχουσιν ἴσως ὑπόνοιαν συγγενείας τῶν τῆς Ναυπλίας τάφων πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ[1]), ὅθεν λέγεται ὅτι ἀπῴκησεν ἐν παναρχαίοις χρόνοις ὁ Δαναὸς εἰς Ἄργος[2]).

ἀπὸ τοῦ μυθολογουμένου Ναυπλίου τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ Ἀμυμώνης κατὰ Παυσανίαν (4, 35, 2).

Διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς πιθανὸν ὅτι καὶ ἐν ἀρχαίοις χρόνοις ἦτο ἐπίνειον τῶν κατοίκων τῆς πλησίον Τίρυνθος, ἂν δὲν ἀπετέλει τότε καὶ αὐτὴ ἰδίαν ἀνεξάρτητον πολιτείαν, ὅπως ὕστερον. Ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ὅμως χρόνων οὐδὲν περὶ αὐτῆς γινώσκομεν. Ὁ Παυσανίας γράφων κατὰ τὰ μέσα τοῦ μετὰ Χριστὸν αἰῶνος λέγει (2,38, 1) ὅτι ἐπὶ αὐτοῦ ἦτο ἔρημος ἡ Ναυπλία, καὶ ὅτι ὑπελείποντο τειχῶν ἐρείπια καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν καὶ λιμένες καὶ πηγὴ Κάναθος καλουμένη, ἐν ᾗ κατ' ἔτος λουομένη ἡ Ἥρα ἐγίνετο αὖθις παρθένος ὡς οἱ Ἀργεῖοι ἔλεγον αὐτῷ. Ὁ μῦθος οὗτος συνείχετο μὲ τὴν λατρείαν αὐτῆς ὡς Ἥρας νυμφευομένης καὶ ὡς Ἥρας τελείας.

Τὸ ὀχυρὸν καὶ εὐλίμενον αὐτῆς καταφαίνεται μᾶλλον ἐν νεωτέροις χρόνοις, καθ' οὓς ὠχυρώθη αὐτή τε καὶ τὰ παρ' αὐτῇ ὑψώματα πάντα, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ 1821, ὅτε ἡ πόλις αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον καὶ προπύργιον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1835.

1) Βλ. Müller ἐν τῇ ἀρχαιολ. τῆς τέχνης σελ. 267 τῆς ϐ' ἐκδ. καὶ Ῥόσσιον ἐν ἐγχειριδίῳ τῆς ἀρχαιολ. σελ. 52. Πρϐ. καὶ τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν ῥηθέντα ἐνταῦθα ἐν σελ. 186.

2) Περὶ ἄλλων δειγμάτων τῆς συγγενείας ταύτης τῆς ἐν Ἀργολίδι

Ταῦτα ἐξέθηκα εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδόν μου ἐν ἀρχῇ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς, μέλλων νὰ δημοσιεύσω εἰς τὸ ἐκδοθησόμενον γ' τεῦχος τοῦ Ἀθηναίου μετὰ διαγράμματος ἑνὸς ἢ δύο τάφων, ὃ ἀνεδέχθη νὰ σχεδιάσῃ ὁ εἰς τοιαῦτα ἔργα ἀείποτε πρόθυμος μηχανικὸς Ναυπλίας κ. Β. Δροσινὸς, καὶ πέμψῃ μοι ἐκ Ναυπλίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δημοσίευσις τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔδει κατὰ τὰ εἰθισμένα νὰ γείνῃ βραδύτερον, ἀνεκοίνωσα πολλοῖς φίλοις τὰς περὶ τῶν τάφων τούτων πεποιθήσεις μου· ὅθεν καί τινες τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων ἐποίησαν περὶ τούτου λόγον. Ὅσα δὲ ἀρχαῖα ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω ἐν τοῖς ῥηθεῖσι τάφοις κατὰ τὴν διήμερον ἔρευνάν μου, κομίσας εἰς Ἀθήνας, παρέβαλον πρὸς τὰ ἐν Σπάτᾳ καὶ ἐν Μυκήναις εὑρεθέντα μετὰ τοῦ ἐπιστατήσαντος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τούτων κ. Σταματάκη. Ἐκ τῆς παραβολῆς δὲ ταύτης ἐπείσθημεν ὅτι ταῦτα εἰσὶ προσόμοια ἐκείνοις κατά τε τὸ χρῶμα, τὰ σχήματα καὶ τὰς γραφάς· μεθ' ὃ κατέθεσα αὐτὰ ἐν ἰδίῳ χώρῳ πλησίον τῶν ἐκ Σπάτα καὶ Μυκηνῶν ἀρχαίων πρὸς θέαν καὶ μελέτην παντὸς φιλαρχαίου.

Μετά τινας ἡμέρας ἔπεμψέ μοι ὁ φίλος Κονδάκης τὸ προσδοκώμενον σχεδιογράφημα καὶ δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 11 σεπτεμβρίου ἀνεκοίνωσέ μοι ἀκριβεστέρας εἰδήσεις περὶ τοῦ τελευταῖον ἀνευρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ χώρου Κρητὸς ἐννάτου τάφου, τάςδε·

«Τὸν φεβρουάριον ἐ. ἔ. ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ, ἐργαζόμενος ὅπως ἰσοπεδώσῃ τὸ ἔδαφος καὶ ὑποστηρίξῃ ἓν δένδρον, παρετήρησε κάθετον ἐντομὴν τοῦ ὄρους· προχωρήσας ἀνεκάλυψε τὴν εἴσοδον, ὁμοίαν σχεδὸν μὲ τὴν τοῦ ἐξετασθέντος μεγάλου τάφου. Ἡ πύλη *τοξοειδὴς ἄνωθεν* καὶ λελαξευμένη ἐπὶ τοῦ βράχου,

ἀρχαιοτάτης τέχνης πρὸς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ βλ. Ῥόσσιον ἔ. ἀ. σελ. 84 καὶ ἑξῆς.

Ὁ Παυσανίας (4, 35, 2) καλεῖ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ναυπλιεῖς Αἰγυπτίους· «Ἦσαν δὲ οἱ Ναυπλιεῖς, ἐμοὶ δοκεῖν, λέγει, Αἰγύπτιοι τὰ παλαιότερα· παραγενόμενοι δὲ ὁμοῦ Δαναῷ ναυσὶν ἐς τὴν Ἀργολίδα, ὕστερον γενεαῖς τρισὶν ὑπὸ Ναυπλίου τοῦ Ἀμυμώνης κατῳκίσθησαν ἐν Ναυπλίᾳ.»

ἦτο κεκλεισμένη διὰ ξηροτοίχου[1]) πάχους 0,50 περίπου. Ὁ τάφος ἦτο μέχρι τῆς ὀροφῆς[2]) πεπληρωμένος χώματος, περιεῖχε δὲ τοὺς σκελετοὺς τριῶν νεκρῶν, ἐφθαρμένους μὲν, ἀλλ' ἀσαλεύτους ἐπὶ τῶν θέσεών των, καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ τάφος δὲν ἐσυλήθη ποτέ.

»Εὑρέθησαν ἀρκετὰ τεμάχια ἀγγείων, περὶ ὧν οὐδεμίαν ἔλαβε πρόνοιαν ὁ ἀνασκάπτων, ὅςτις μόνον περὶ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ χώματος ἀσχολούμενος καὶ ἔχων μόνον τούτου ἀνάγκην, ἔῤῥιπτε τὰ εὑρισκόμενα τεμάχια, οὐδ' ἐπρόςεχε πρὸς εὕρεσιν ἄλλων ἀντικειμένων μικροῦ μεγέθους, ἅτινα βεβαίως ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν χωμάτων. Ἓν μόνον τεμάχιον ἀγγείου διεσώθη, ὅπερ πέμπω ὑμῖν[3]). Ὁ κ. Δροσινὸς συνέταξε τὸ διάγραμμα καὶ τοῦ τάφου τούτου μόνον κατὰ κάτοψιν· εἶναι δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰ τοῦ πεμπομένου ὑμῖν σήμερον σχεδίου.»

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων διεγερθείσης τῆς ἐλπίδος καὶ προςδοκίας πλειόνων καὶ ἀκριβεστέρων εἰδήσεων περὶ τῶν τάφων τούτων, παρεκάλεσα εὐθὺς, ἐν γνώσει καὶ τοῦ τῆς παιδείας Ὑπουργείου, τὸν φίλον κ. Κονδάκην νὰ ἀναζητήσῃ καὶ ἄλλους ἀγνώστους τέως τάφους, εἰ δυνατὸν, καὶ νὰ περιγράψῃ μετ' ἀκριβείας τὰ κατ' αὐτούς. Ὁ κ. Κονδάκης ἔσπευσε λίαν προθύμως καὶ ἐπὶ πολλὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἀναζητήσας δι' ἐργατῶν ἀνεῦρε καὶ ἄλλους νέους τάφους πλησίον τῶν γνωστῶν, ὧν εἷς κατὰ τὰ γραφόμενά του φαίνεται ὅτι οὐδέποτε ἐν ἀρχαίοις ἢ νέοις χρόνοις ἠνεῴχθη οὐδὲ ἐσυλήθη· ὥστε διὰ τῶν πόνων αὐτοῦ γνω-

1) Μὲ ξηρότοιχον ἦσαν κεκλεισμένοι καὶ οἱ ἐν Σπάτᾳ τάφοι. Λόγος δὲ τῆς τοιαύτης εὐτελοῦς τοιχίσεως τῆς εἰσόδου ἦτο πιθανῶς ἡ εὐκολία ὅπως ἀνοίγωσιν ἑκάστοτε τὸν τάφον καὶ καταθέτωσιν εἰς αὐτὸν νέους νεκρούς· διότι ἀπίθανον φαίνεται ὅτι συγχρόνως κατέθεσαν καὶ τοὺς τρεῖς νεκρούς, ὧν οἱ σκελετοὶ εὑρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ.

2) Ἄλλος τάφος ἀνευρεθεὶς καὶ ἀνοιχθεὶς νεωστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη, ἦτο κενὸς χώματος, ὡς ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἑπομένῃ τούτου ἐκθέσει.

3) Καὶ τοῦτο κατετέθη ὕστερον μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον.

ρίζομεν νῦν μετ' ἀκριβείας ὁποία ἦτο ἡ τοῦ τάφου τούτου κατάστασις, καὶ τίνα πράγματα καὶ πῶς παρετέθησαν τοῖς ἐν αὐτῷ νεκροῖς. Μετὰ ἐπανειλημμένας δὲ ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις τάφων ἐπείσθη ὅτι καὶ ἄλλοι τάφοι θὰ εὑρεθῶσιν, ἂν παραταθῇ ἡ ἀνασκαφὴ, εἰς ἣν παροτρύνει ἐντόνως.

Ἡ δίδουσα τὰς εὐαρέστους ταύτας εἰδήσεις ἔκθεσις περιγράφει ἐρεύνας τεσσάρων ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς 23—26 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, καὶ περιέχει ταῦτα·

«Ναύπλιον 24 Σεπτεμβρίου 1878.

»Μετὰ διημέρους ἀναζητήσεις παρετήρησα κατωτέρω τοῦ μεγάλου σχεδιασθέντος τάφου καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου μέτρων ἀπ' αὐτοῦ κατωφερὲς ἔδαφος ἐκ χώματος ὅπερ ἐκάλυπτε βράχον· ἀποσυρθὲν δ' ὀλίγον ἐκ τῶν βροχῶν, ἄφινεν ἴχνος γραμμῆς τεμνούσης τὸν βράχον καὶ χωριζούσης τοῦτον ἐκ τοῦ χώματος. Ἐξετάσας ταύτην εἶδον ἐντομὴν καθέτως κατερχομένην, παραλλήλως δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,45 τῆς πρώτης ἑτέραν γραμμήν. Μὴ ἀμφιβάλλων ὅτι αὗται ἦσαν αἱ πλευραὶ τῆς εἰσόδου τάφου, καὶ πεπεισμένος ἐκ τῆς καλύψεως αὐτοῦ ὅτι ἦτο ἄθικτος, ἠρξάμην χθὲς τῆς ἀνασκαφῆς. Μετ' οὐ πολὺ κατῆλθον εἰς βάθος 0,20, ὅτε συνήντησα τὸν βράχον καὶ τὴν ἐγκάρσιον αὐτοῦ τομὴν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἦναι ἡ θύρα. Μετά τινα ἐργασίαν κατελθὼν εἰς βάθος 0,90, ἀπεκάλυψα τοξοειδὲς ὑπέρφλιον· προχωρήσας δὲ εἶδον κάτωθεν ἀμέσως τούτου ξηρότοιχον φράσσοντα ἐξ ὁλοκλήρου τὴν θύραν· ἄφησα αὐτὸν ἄθικτον καὶ κατεβίβασα τὸ ἔδαφος τῆς εἰσόδου εἰς βάθος ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας 1,70. Ἀφαιρέσας τότε ἕνα λίθον τοῦ ξηροτοίχου, παρετήρησα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου, ὅστις ἦτο κενὸς χώματος, ἐν τῷ μέσῳ δὲ σχεδὸν καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρὰν ἵστατο ὀλίγον κεκλιμμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἓν μέγα ἀγγεῖον. Ἀφαιρέσας ἔτι ὀλίγους λίθους εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ τάφου, ἔνθα παρετήρησα τὰ ἑξῆς.

»Τὸ σχῆμα καὶ αἱ διαστάσεις τοῦ τάφου εἶναι ὡς ἐν τῷ ἐγ-

κλείστῳ σχεδίῳ φαίνονται[1]), τὸ δὲ ὕψος 1,30· αἱ πλευραὶ δὲν εἶναι κανονικαὶ οὐδὲ κατ' ὀρθὰς ὑψοῦνται γωνίας, ἡ δὲ ὀροφὴ ἔχει σχῆμα θόλου. Οὐδεμία ὑπῆρχε κατάπτωσις, εἰ μὴ μικρά τις ἡμίσεος κυβικοῦ περίπου μέτρου χώματος ἀμέσως ἔνδον τῆς θύρας καὶ παρὰ τὸν ξηρότοιχον· τὸ ἄλλο ἔδαφος ἦτο ὡς ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς· ὀλίγον μόνον χῶμα ὑπῆρχεν εἰς τὰς βάσεις τῶν πλευρῶν καταῤῥεῦσαν μετὰ τῶν σταλαγμῶν τῶν ὑδάτων.

»Αἱ παρατηρήσεις αὗται ὑποστηρίζουσι τὴν ἰδέαν, ὅτι πάντες οἱ τάφοι δὲν ἔχουσι τὸ κανονικὸν σχῆμα τοῦ πρότερον σχεδιογραφηθέντος, οὐδὲ εἰσὶν ὅμοιαι αἱ θύραι· ἄλλαι ἔχουσι τοξοειδὲς τὸ ἀνώφλιον, ἄλλαι ὁριζόντιον (ὑπάρχουσι ἠνεῳγμένοι τάφοι ἔχοντες τοιοῦτο). Πάντες ὅμως ἔχουσιν εἴσοδον μὲ παραλλήλους, ἐπὶ τοῦ βράχου λελαξευμένας, πλευράς.

»Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ περιγραφὴν, προσθέτω ὅτι τὸ μέγα ἀγγεῖον, ὃ ἔχει ὕψος 0,31 καὶ διάμετρον 0,32, ἦτο κεκλιμένον ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ἐκ τῆς ὀροφῆς ἔῤῥεεν ὕδωρ παρασύρον μετὰ τῶν σταλαγμῶν του χώματα, ἅτινα ἔπιπτον ὀλίγα μὲν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς χείλους τοῦ ἀγγείου, ἄλλα δὲ ἀμέσως παρ' αὐτῷ· ἐπειδὴ ἡ βάσις εἶναι μικρὰ, τὸ ἀγγεῖον ἔκλινεν ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χώματος τούτου, δὲν ἔπεσε δὲ, διότι ὑπεστηρίχθη ἐκ τοῦ ἄλλου χώματος τοῦ παρ' αὐτῷ πεσόντος μετὰ τῶν σταλαγμῶν. Τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου ἦτο ἀνώμαλον, εἰς τὴν γωνίαν δὲ ἥτις σχηματίζεται ὑπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας ἐξεῖχε μικρὸν τοῦ ἐδάφους σιαγὼν σκελετοῦ μὲ τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν. Ἀνασηκώσας χώματα πάχους 0,10 εὗρον σκελετὸν μὲ λίαν τεθραυσμένα ὀστᾶ παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρὰν, ἕτερον δὲ ὅμοιον παραλλήλως τῆς δεξιᾶς, καὶ ἕτερον ἔχοντα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν δεξιὰν, παραλλήλως δὲ κείμενον καὶ πλησίον τῆς δεξιόθεν τῆς θύρας πλευρᾶς. εἰς τὰ γόνατα τοῦ δευτέρου σκελετοῦ ὑπῆρχε κρανίον καὶ ὀστᾶ ἀτάκτως ἐῤῥιμμένα· τέταρτος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν λίαν πλησίον ταύτης, ἔχων τοὺς πόδας πρὸς τὴν θύραν. Πάντες οἱ νεκροὶ ἦσαν λίαν στενοχώρως τοποθετημένοι ἐντὸς τοῦ τάφου. Ἐξακολουθήσας τὴν ἔρευναν, εὗρον μεταξὺ τῶν ὤμων τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου νεκροῦ τὰ δύω μὲ μέλαιναν κλωστὴν δεδεμένα ἀγγεῖα· εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον τοῦ τρίτου καὶ πλησίον τῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὗρον τέσσαρα ἀγγεῖα καὶ τέσσαρα εἰδώλια ὅμοια τοῖς Μυκηναϊκοῖς, πρὸς δὲ ἓν μικρὸν εἴδωλον βοὸς, ἅτινα πάντα ἐσημείωσα διὰ κλωστῆς πρασίνης. Μεταξὺ τοῦ τετάρτου νεκροῦ καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὗρον ἐπίσης πέντε ἀγγεῖα καὶ δύω εἰδώλια, πρὸς δὲ δύω ἀγγεῖα συντετριμμένα, ὧν τὰ συντρίμματα συνέλεξα. Εἰς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἔδεσα κλωστὴν ἐρυθράν.

»Εὗρον πρὸς τούτοις εἰς τὰ χώματα τρεῖς κοχλίας θαλασσίους, μικρὰ δὲ κοσμήματα ἢ ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα δὲν εὗρον, πιθανὸν ὅμως νὰ ὑπάρχωσι τοιαῦτα διαλαθόντα τὴν προσοχήν μου, βιαζομένου νὰ περατώσω τὴν ἐξέτασιν.

»Τὰ ὀστᾶ, ὡς εἶχον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ἐν τάξει· δι' ὃ ἰσοπεδώσας αὖθις τὸ ἔδαφος τοῦ τάφου, ἀπέθεσα πάντα ταῦτα εἰς μίαν γωνίαν, εἰς ἄλλην δὲ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείου εὑρεθέντα εἰς τὰ τὴν εἴσοδον καλύπτοντα χώματα. Ταῦτα, ὡς ἠδυνήθην νὰ κρίνω ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, δὲν εἶναι συντρίμματα ἀγγείων ἐκεῖ ποτε τοποθετημένων, ἀλλ' ἦσαν πρὸ τῆς τοποθετήσεως τοῦ χώματος μετ' αὐτοῦ ἀναμεμιγμένα.

»Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου ἔδαφος ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν ὑποστὰν, εἶχε ὅμως μικρὰς ἀνωμαλίας ἀσημάντους. Αἱ πλευραὶ καὶ ἡ ὀροφὴ ἐφαίνοντο ἄθικτοι ἐπίσης, καὶ εἶχον μόνον μικρὰς ἀλλοιώσεις ὑποστῆ ἕνεκα τῆς ῥοῆς σταλαγμῶν ὕδατος, αἵτινες κατεβίβασαν, ὡς ἐξέθηκα, ὀλίγα χώματα παρὰ τὰς βάσεις τῶν πλευρῶν· ἐν γένει δ' ἡ ὄψις τοῦ τάφου ἔπειθε πάντα, ὅτι ἦτο ἀσύλητος καὶ ἄθικτος, οἷος ἦτο ὅτε οἱ θάψαντες τὸν τελευταῖον νεκρὸν ἔκλεισαν τὴν θύραν αὐτοῦ, καὶ καλύψαντες τὴν εἴσοδον μὲ χῶμα, ἔκρυψαν αὐτὸν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

»Βεβαίως θὰ ἠνοίγετο ὁ τάφος πρὸς ταφὴν ἑκάστου νεκροῦ,

[1]) Τὸ σχεδιογράφημα τοῦ τάφου τούτου βλέπε ἐν τῷ ὧδε προσηρτημένῳ 6' πίνακι.

καὶ οὕτω δικαιολογεῖται ἥ τε εὕρεσις πολλῶν τεμαχίων ἀγγείων εἰς τὰ χώματα τῆς εἰσόδου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ δευτέρου νεκροῦ ὕπαρξις ἀτάκτως κειμένων ὀστέων.

»Τὸ περιεργότερον πάντων εἶναι, ὅτι ὑπὲρ τοὺς νεκροὺς ἐπεκάθητο χῶμα ὕψους μόνον 0,10· ἂν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ σιαγὼν ἑνὸς νεκροῦ καὶ τὸ μέτωπον ὑπερεῖχον ὀλίγον τῆς ἐπιφανείας, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἕνεκα τῆς παρελεύσεως μακροῦ χρόνου νὰ μὴ ηὔξησεν ὀλίγον τὸ ὕψος τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους διὰ μικρῶν καταπτώσεων χωμάτων μετὰ σταλαγμῶν ὕδατος ἐκ τῆς ὀροφῆς, δύναται σπουδαίως νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' εἶχον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀποτεθῆ. Τοῦτο δὲ ὑποστηρίζεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὀλίγον μόνον χῶμα (0,10 περίπου) ἐπέκειτο τοῦ δευτέρου κατὰ τὸ μέγεθος ἀγγείου, ὅπερ ἔκειτο πλαγίως πεσόν. Ἂν δὲ τοῦτο ἀνωρθοῦτο ἐπὶ τῆς βάσεώς του, θὰ ἐξεῖχεν ἀφεύκτως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους· ὁπωσδήποτε ὅμως τοῦτο θ' ἀποδειχθῇ σαφέστερον ἐκ τῆς ἐρεύνης ἄλλων τάφων.

»Τὴν θύραν δὲν ἐκαθάρισα τοῦ ξηροτοίχου μέχρι τοῦ κατωφλίου αὐτῆς, οὐδ' ἔφθασα εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς εἰσόδου ἔδαφος, διότι ἐπειγόμην, δὲν εἶχον δ' ἐντολὴν νὰ καθαρίσω τὸν τάφον καὶ παραστήσω αὐτὸν οἷος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο, ἀλλὰ νὰ συλλέξω πληροφορίας δυναμένας νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἐπιστήμην περί τε τῆς ἀρχαιότητος, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν λαξευτῶν τούτων σπηλαίων, ὅστις δὲν ἦτο γνωστός· ὅθεν ἐπαυσάμην τοῦ ἔργου, αὔριον δὲ θὰ ἐπιχειρήσω δοκιμὴν πλησίον τοῦ τάφου τούτου καὶ ὑψηλότερα 5 μέτρα, ἔνθα εὗρον ἴχνη ὅμοια, ἅτινα ἐξετάσας ἐπείσθην ὅτι εἶναι ἴχνη ὁμοίου τάφου.»

«25 Σεπτεμβρίου 1878.

»Σήμερον ἠρξάμην τῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ἄνω ἀναφερομένου τάφου, οὗτινος μόνον ἐλάχιστα ἐφαίνοντο ἴχνη. Μετὰ μικρὸν παρουσιάσθησαν αἱ πλευραὶ τῆς εἰσόδου πλάτους 0,70. Καταβιβάσας τὸ ἔδαφος εἰς βάθος 2,50 εἶδον τὰς πλευρὰς τῆς εἰσόδου κλινούσας ἐλαφρῶς ἐκτὸς τῶν βάσεων αὐτῶν εἰς τρόπον, ὥστε ἡ

εἴσοδος ἐφένετο. Εἰς βάθος 2,50 ἐφάνη ὁριζόντιος τομὴ δι' ἧς ἐσχηματίζετο τὸ ὑπέρθυρον. Ἡ εἴσοδος πᾶσα ἦτο πεπληρωμένη, ἐκτὸς ὀλίγου χώματος, διὰ λίθων ἀργῶν, ἡ δὲ θύρα δὲν ἦτο πεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου, ἀλλὰ μόνον δύω μεγάλοι λίθοι ἀκανονίστως ἦσαν πρὸ αὐτῆς τοποθετημένοι. Ἡ ἐν τῇ εἰσόδῳ ὕπαρξις πολλῶν λίθων καὶ ἡ ἀπὸ τῆς θύρας ἔλλειψις τοῦ ξηροτοίχου δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν ὁ τάφος οὗτος ἠρευνήθη.

»Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δύω λίθων κατεβίβασα κατὰ 0,85 ἔτι τὸ ἔδαφος, ἐφάνη δὲ τώρα μὲ ὀρθὰς κανονικὰς παραστάδας ἐλαφρῶς ἐντὸς τῶν βάσεων αὐτῶν κλινούσας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πύλη ἐστενοῦτο ὀλίγον ἄνωθεν. Εἶχε τὸ ὑπέρθυρον ὁριζόντιον, πλάτους 0,85, τὰς δὲ παραστάδας πλάτους 1,45. Κανονικωτέραν θύραν οὐδεὶς τῶν γνωστῶν ἐνταῦθα τάφων ἔχει. Τὸ σχῆμα τοῦ τάφου τούτου εἶναι ὅμοιον τοῦ προχθὲς ἀνοιχθέντος, τὸ πλάτος δ' αὐτοῦ εἶναι ὡς καὶ τὸ μῆκος τριῶν μέτρων, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἤδη ἐπιφανείας ὕψος τῆς θολωτῆς ὀροφῆς του 1,60.

»Τὸ ἔδαφος, ἡ ὀροφὴ καὶ αἱ πλευραὶ παρουσιάζουσι μεγίστας ἀνωμαλίας ἕνεκα μεγάλων καταπτώσεων· ὡς δ' ὑποθέτω, τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος εἶναι 1 μέτρον κάτωθεν τῆς ἐνεστώσης ἐπιφανείας του. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου τούτου καὶ ἡ ἔρευνα ἀπῄτει ἐργασίαν ἡμερῶν τινων· ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ἐρευνήσας μικρὸν μόνον μέρος κατὰ τὸ μέσον, ἔνθα εὗρον ἓν τεμάχιον ὀστοῦ μετωπικοῦ καὶ τρία τεμάχια ἀγγείων, ἅτινα πρὸς διάκρισιν ἔθεσα ἐντὸς χάρτου, δέσας ταῦτα διὰ κλωστῆς ἐρυθρᾶς, προέβην εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ παρ' αὐτὸν κειμένου, περὶ οὗ ἀμέσως ποιοῦμαι λόγον.

»Εἰς τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ἄνω περιγραφέντος τάφου πλευρὰν ὑπῆρχε μικρὰ ὀπὴ ἀκανόνιστος, καὶ πιθανῶς ἐκ καταπτώσεως σχηματισθεῖσα, δι' ἧς ὁ τάφος οὗτος συνεκοινώνει μὲ ἕτερον μικροτέρων διαστάσεων, καὶ οὗτινος τὸ ἔδαφος ἦτο κατώτερον τοῦ πρώτου κατὰ ἓν περίπου μέτρον. Ἀνάψας φῶς εἰσῆλθον ἐντὸς τούτου, παρετήρησα δὲ τὰ ἑξῆς· ὅτι ἀρκεταὶ καταπτώσεις ἔκ τε τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν πλευρῶν εἶχον συμβῆ, ἀλλοιώσασαι τὸ

ἔδαφος· ἔνθα ὅμως τοῦτο ἦτο ὁμαλὸν, παρὰ τὴν δυτικὴν γωνίαν, ὑπῆρχον τρεῖς ἀργοὶ λίθοι, καὶ παρ' αὐτοῖς ὄρθια τὰ ὀστᾶ δύο κνημῶν· εἰς ἀπόςασιν δὲ ἀπὸ τούτων 0,15 ὑπῆρχε κρανίον ὑπτίως κείμενον καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξέχον τοῦ ἐδάφους, ἐφήπτετο δὲ τούτου ἕτερον κεκλιμένον δεξιὰ καὶ ἐπίσης τοῦ ἐδάφους ἐξέχον κατὰ τὸ ἥμισυ. Τούτων, ἅπερ πέμπω ὑμῖν μετὰ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων, δύνασθε εὐκόλως νὰ διακρίνητε τὴν θέσιν ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ.

»Ἡ ἀνατολικὴ τοῦ τάφου τούτου πλευρὰ ἐτέμνετο ὑπὸ θύρας ἐχούσης καθέτους σχεδὸν καὶ παραλλήλους παραστάδας, ὁριζόντιον δ' ὑπέρθλιον, ἡμικεχωσμένη εἰς χώματα, ἅτινα ἐκ τῆς εἰσόδου εἶχον καταῤῥεύσει. Ἡ θύρα αὕτη ἐπαρουσίαζε τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς τοῦ τάφου περὶ οὗ ἄνω ἐποιησάμην λόγον, ἐφράσσετο δ' ἐξωτερικῶς δι' ἀκανονίστων τετραγώνων λίθων, καὶ μᾶλλον ἐῤῥιμμένων ἐκεῖ καὶ οὐχὶ σχηματιζόντων ξηρότοιχον ὡς εἰς τὴν τοῦ προχθὲς ἐξετασθέντος τάφου θύραν.

»Ἠρξάμην τῆς ἐργασίας δι' ἀφαιρέσεως τοῦ χώματος, ὅπερ ὑπέθετον καλύπτον τὸ στέρνον τοῦ τὴν κεφαλὴν ὑπτίαν ἔχοντος σκελετοῦ· εἶδον δὲ τὰς κλεῖδας, μέρος τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τοὺς βραχίονας (λίαν ὅμως ἐφθαρμένα ταῦτα), τὰ ἄλλα ὅμως μέρη τοῦ σκελετοῦ τούτου εἶχον μετακινηθῆ. Ἐξακολουθήσας τὴν ἀνασκαφὴν εἰς βάθος οὐχὶ πλέον τῶν 10—20 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εὗρον πολλὰ ὀστᾶ ἀτάκτως ἐῤῥιμμένα, ἀναμεμιγμένα μὲ λίθους καὶ τεμάχια ἀγγείων, καὶ μαρτυροῦντα ὅτι ὁ τάφος οὗτος ἔχει εἰς παλαιὰν ἴσως ἐποχὴν ἐξετασθῆ. Μεταξὺ τῶν χωμάτων ἀνεῦρον μόνον ἓν εἰδώλιον καὶ ἓν ἀγγεῖον, ἅπερ, ὡς καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ τάφου εὑρεθέντα τεμάχια, δὲν ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν διὰ κλωστῆς.

»Ἐξωτερικῶς οὐδὲν ἴχνος φαίνεται τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου. Εἰς ἀπόστασιν ὅμως πέντε περίπου μέτρων τοῦ προχθὲς ἀνασκαφέντος καὶ παραλλήλως αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἴχνη ἑτέρου τάφου μεγαλητέρων διαστάσεων, οὗτινος ἐπιχειρῶ αὔριον τὴν ἀνασκαφὴν, διότι διὰ τῶν δοκιμῶν μου κατέστησαν καταφανέστερα τὰ ἴχνη καὶ ἱκανὰ νὰ κινήσωσι τὴν περιέργειαν καὶ τὴν πρὸς ἀνασκαφὴν διάθεσιν πολίτου τινός.

»Περατῶν τὴν παροῦσαν σήμερον, γνωστοποιῶ ὑμῖν ὅτι ἐσχημάτισα τὴν ἰδέαν ἔκ τε ἄλλων ἰχνῶν καὶ τῆς θέσεως ἔνθα οἱ τάφοι κεῖνται, ὅτι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι κρύπτονται, πολλοὶ τῶν ὁποίων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἄθικτοι. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν ἐκινήθη ἡ περιέργεια, ἡ πλεονεξία δέ τινων ἁπλῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ περὶ ὑπάρξεως θησαυρῶν εἰς τὰς ἀρχαιότητας ἐπικρατοῦσα παρὰ τῷ λαῷ ἰδέα δύναται νὰ γίνῃ ἀφορμὴ λαθραίας τούτων ἀνασκαφῆς, ἔδωκα τὰς δεούσας πληροφορίας τῷ κ. Νομάρχῃ, ὅστις θέλει δραστηρίως μεριμνήσει περὶ τῆς διαφυλάξεως αὐτῶν, μέχρις οὗ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία λάβῃ τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα, ὧν τὸ μᾶλλον κατεπεῖγον κατ' ἐμὲ εἶναι ὁ διορισμὸς ἑνὸς φύλακος τιμίου καὶ ἀγρύπνου καὶ ἔντονοι πρὸς τὰς ἐνταῦθα ἀρχὰς διαταγαί.»

«26 Σεπτεμβρίου 1878.

»Σήμερον ἠρξάμην τῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ παραλλήλως τοῦ τὴν 23 ἐξετασθέντος τάφου ὑπάρχοντος ὁμοίου, καίτοι ὅμως κατῆλθον εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων, δὲν ἠδυνήθην νὰ συναντήσω ἔτι τὸ ὑπέρθλιον· διέκοψα δὲ περὶ τὴν δείλην τὴν ἐργασίαν, διότι ἠσθένησα ἕνεκα τῆς χθεσινῆς διαμονῆς μου ἐν τῷ τάφῳ, ἔνθα ἐπεκράτει μεγίστη ὑγρασία.

—

»Τὸ ἔγκλειστον σχέδιον δὲν περιέχει καὶ τομήν τινα, διότι αἱ εἴσοδοι δὲν εἶναι ἐντελῶς κεκαθαρμέναι· γενήσεται δὲ ἐντελὲς σχέδιον, ὅταν μεγαλείτεραι ἐργασίαι γείνωσιν εἰς τοὺς τάφους τούτους, καὶ καθαρισθέντες ἐντελῶς παρουσιάσωσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὄψιν. Ἤδη, ὡς ἀνωτέρω ἐξέθηκα, ἡ ἐργασία μου ἀπέβλεπε μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν στοιχείων ἀρκούντων διὰ τὴν ὑμετέραν μελέτην, δὲν εἶναι δὲ ἐντελὴς, οὐδὲ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἐντὸς τῶν χωμάτων δὲν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μικρὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα, δυνάμενα νὰ ἐπιχύσωσι μεῖζον φῶς εἰς τὸ ἐπασχολοῦν ὑμᾶς ζήτημα, φρονῶ ὅμως ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ τακτικὴ ἀνασκαφὴ, ν' ἄρχηται δὲ ἡ ἐργασία ἀπὸ τῆς ἐντελοῦς τῆς εἰσόδου καθάρσεως καὶ μετὰ τοῦτο νὰ γίνεται τοῦ τάφου ἡ ἀνασκαφὴ,

ὅτε καὶ μεῖζον φῶς θὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς τῶν τάφων βοηθοῦν τὴν ἔρευναν, καὶ τὰ διαγράμματα θέλουν εἶσθαι ἐντελέστατα, καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν τάφων εὐχερεστάτη.

»Διὰ τοὺς λόγους τούτους φρονῶ ὅτι ἡ παρ' ἐμοῦ γενομένη μικρὰ αὕτη ἔρευνα πρέπει νὰ διακοπῇ, ν' ἀρχίσῃ δὲ ταχέως κανονικὴ καὶ ἐντελὴς ἀνασκαφὴ, διότι καὶ μεθ' ὅλην τῶν ἀρχῶν τὴν μέριμναν, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ πρόληψις λαθραίας τινὸς ἀνασκαφῆς, ἂν οὐχὶ ὑπὸ ἄλλων, ὑπὸ τῶν κατόχων τοὐλάχιστον τῶν κτημάτων.

»*Ι. Α. Κονδάκης.*»

Ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐκθέσει οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ἰχνῶν πυρᾶς ἐν τοῖς εὑρεθεῖσι τάφοις, ἐν ᾧ τοιαῦτα ἴχνη πολλὰ καὶ βέβαια παρετηρήθησαν εἰς τοὺς ἐν Σπάτᾳ τάφους καὶ τοὺς ἐν Μυκήναις. Ἐπέστησα ἐν ἀρχῇ τὴν προσοχὴν τοῦ φίλου κ. Κονδάκη εἰς τοῦτο· ἀλλ' αὐτός μοι ἔγραψεν ὅτι ἐν οὐδενὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνοιχθέντων τάφων παρετήρησε τέφραν, ἄνθρακας καὶ ἄλλο τι ἴχνος πυρᾶς. Ὅθεν προςθετέον καὶ τοῦτο ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν τῆς Ναυπλίας τάφων εἰς τὰ ἀνωτέρω[1]) σημειωθέντα ὡς τοιαῦτα.

Μετὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἔπεμψεν ὁ κ. Κονδάκης τῇ 2 ὀκτωβρίου καὶ πάντα ὅσα λέγει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεῖσι καὶ ἐξορυχθεῖσι τάφοις, οἷον κρανία ἀνθρώπων, ἀγγεῖα πήλινα μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ εἰδώλια πήλινα καὶ ἄλλα τινά, ἃ κατετέθησαν εἰς τὸ Μυκηναῖον μουσεῖον μετὰ τῶν πρότερον αὐτόθι κατατεθέντων ἐκ τῶν τάφων Ναυπλίας.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη ἀνευρεθέντων ἀρχαίων ἀπεικονίσθησαν ἐν τῷ προςαρτωμένῳ Β' λιθογραφικῷ πίνακι χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, ὅσοι δὲν δύνανται νὰ γνωρίσωσιν αὐτὰ ἐξ αὐτοψίας, ἓν μικρὸν ἀγγεῖον, τὸ τελειότερον, τέσσαρα εἰδώλια γυναικῶν, ὧν ἓν καθήμενον ἐπὶ ἀνακλίντρου, καὶ ἓν βοδς, παρ' αὐτοῖς δὲ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι καὶ τὸ ἰχνογράφημα τοῦ τάφου, ἐν

1) Ἀνωτέρω ἐν σελ. 190.

ᾧ ταῦτα εὑρέθησαν. Ἐκ τῆς θέας αὐτῶν θέλει πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὰ εἰδώλια ταῦτα ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πρὸ δύο ἐτῶν ἀνευρεθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Schliemann πήλινα εἰδώλια ἐν τοῖς ἐξορυχθεῖσι φρέασιν ἐπὶ τῆς Τύρινθος εἰς βάθος 5—6 καὶ 12 ποδῶν[1]), καὶ πρὸς τὰ ἀνευρεθέντα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἐκτὸς μὲν τῶν πέντε τάφων, ἐν οἷς ὑπῆρχον οἱ γνωστοὶ θησαυροὶ, ἀλλ' ἀνωτέρω αὐτῶν εἰς ἱκανὸν βάθος ἐντὸς τοῦ χώματος[2]). Ἐκ τῆς θέας δὲ καὶ παραβολῆς τούτων, ἀποκειμένων νῦν ἐν τῷ Μυκηναίῳ μουσείῳ, πρὸς τὰ ἐκ Ναυπλίας δύναταί τις πάνυ εὐχερῶς νὰ κρίνῃ περὶ τῆς τούτων ἀρχαιότητος καὶ συγγενείας.

Ἀποδειχθείσης οὕτω διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἐρευνῶν τῆς σπουδαιότητος καὶ σημασίας τῶν παρὰ τὴν Ναυπλίαν τάφων, καὶ ἐπὶ τῇ βεβαιώσει τοῦ κ. Κονδάκη ὅτι καὶ ἄλλων πολλῶν τάφων ἴχνη ἀνεκάλυψεν, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἀνασκαφῆς. Ὅθεν ἀπεστάλη τῇ 9 τοῦ μηνὸς τούτου εἰς Ναύπλιον ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκης, ἵνα ἐξακολουθήσῃ σπουδαιότερον καὶ τακτικώτερον τὰς ἀνασκαφάς.

Ἔγραψα ἐν Ἀθήναις τῇ 13 ὀκτωβρίου 1878.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

---

1) Τούτων τινὰ ἀπεικονίσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Schliemann ἐν σελ. 11 καὶ πίνακι Α' τοῦ περὶ Μυκηνῶν συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ.

2) Καὶ τούτων τινὰ βλέπε ἐν σελ. 80 καὶ πίνακι Β' τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ ΚΑΙ ΔΕΛΦΩΝ.

Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν σκέπτεται ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἐλευσῖνι καὶ Δελφοῖς· καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς γνωστοποιήσασα εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἐπεκαλέσθη τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ. Ἐκ συμφώνου δὲ ἀπεφασίσθη νὰ μετοικισθῶσι προηγουμένως ἀλλαχοῦ καὶ τῶν δύο τούτων πολιχνίων οἱ κάτοικοι, ἀποζημιούμενοι διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἐν τοῖς ῥηθεῖσι τόποις οἰκιῶν των. Καὶ τῆς μὲν Ἐλευσῖνος ἠγοράσθησαν ἤδη οὐκ ὀλίγαι οἰκίαι παρὰ τῆς ἑταιρίας, κείμεναι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου, καὶ ἄλλαι δὲ μετ' ὀλίγον θέλουσιν ἀγορασθῆ, διότι οἱ Ἐλευσίνιοι καὶ πρόθυμοι εἰς τὴν μετοίκησιν καὶ μέτριοι εἰς τὴν ἀποζημίωσιν τῶν οἰκιῶν των φαίνονται, ὥστε ταχέως ἐλπίζεται ἡ ἔναρξις τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ χώρου καὶ περιβόλου τοὐλάχιστον τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος.

Ἡ ἑταιρία θέλουσα νὰ πράξῃ ταὐτὰ καὶ ἐν Δελφοῖς ἔπεμψε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου δύο τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου, τὸν Καστόρχην καὶ Δραγούμην, νὰ προβῶσιν εἰς ἀγορὰς τῶν αὐτόθι οἰκιῶν. Οὗτοι ἐλθόντες ἠγόρασαν ἐν ὀνόματι τῆς ἑταιρίας οἰκίας τινάς, καὶ εὐχαρίστως ἤκουσαν ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Δελφῶν, μὴ ἔχοντες πολλὰς ἀξιώσεις καὶ θέλοντες νὰ συντελέσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς σκοποὺς τῆς ἑταιρίας, συγκατατίθενται ἀντὶ δικαίας καὶ μετρίας ἀποζημιώσεως τῶν οἰκιῶν των νὰ παραχωρήσωσι ταύτας εἰς τὴν ἑταιρίαν καὶ νὰ μετοικήσωσιν ἀλλαχοῦ. Τὴν θέλησίν των δὲ ταύτην ἐδήλωσαν δι' ἀναφορᾶς των πρὸς τὴν ἑταιρίαν, ἐν ᾗ εἰσὶν ὑπογεγραμμένοι 35 πολῖται, ὅσοι εὑρέθησαν παρόντες· ἐβεβαίωσαν δὲ οὗτοι ὅτι καὶ οἱ μὴ παρόντες συμπολῖταί των ἔχουσι τὴν αὐτὴν θέλησιν καὶ προθυμίαν. Καθ' ὑπολογισμοὺς δέ, οὓς οἱ ἀποσταλέντες ἐποίησαν, ἀπαιτοῦνται περὶ τὰς 200,000 δραχμαὶ ἵνα πραγματοποιηθῇ ἡ μετοίκησις αὕτη, ἥτις θέλει εἶσθαι ἐπωφελὴς οὐ μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτοὺς τῶν Δελφῶν, ὧν ὁ βίος ὑπόκειται νῦν εἰς πολλὰς δυςχερείας καὶ οὐκ ὀλίγους κινδύνους ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν, ὑφ' ὧν σείεται διηνεκῶς ἡ χώρα των.

Ἐπειδὴ οἱ σημερινοὶ τῆς ἑταιρίας πόροι δὲν ἐπαρκοῦσιν ὅπως αὕτη ταχέως καὶ κατὰ τὰς εὐχὰς τῶν ἀρχαιολογούντων καὶ τῆς ἐπιςήμης ἐκτελέσῃ τὴν μετοίκησιν τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων, ἡ δὲ Κυβέρνησις εὑρίσκεται νῦν εἰς μεγίστας οἰκονομικὰς δυςχερείας, ἀνάγκη νὰ προςέλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἑταιρίας πάντες οἱ πανταχοῦ ὁμογενεῖς δι' ἀγορᾶς τοὐλάχιστον κλήρων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ λαχείου, οὗ ἡ γ' κλήρωσις γενήσεται προςεχῶς, ἢ καὶ δι' ἐκτάκτου συνδρομῆς οἱ γενναῖοι καὶ φιλόμουσοι Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες.

Διατρίβοντες ἐν Δελφοῖς πρὸς τὸν ῥηθέντα σκοπὸν οἱ τῆς ἑταιρίας ἀπεσταλμένοι καὶ ἰδόντες μετὰ λύπης ὅτι ἡ Κασταλία πηγὴ ἦτο ἀφανὴς καὶ κεχωσμένη διὰ καταπτώσεως ὀγκωδῶν λίθων, καταπεσόντων ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος τῷ 1870 μεγάλου σεισμοῦ, καὶ διὰ χωμάτων ἃ ἐπεσώρευσεν ἐπ' αὐτῆς ὁ παραῤῥέων χείμαῤῥος, τούτων δ' ἕνεκα τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἐξ ἀνάγκης εὗρεν ἀλλαχοῦ διέξοδον, ἐπεχείρησαν τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῆς· καὶ εὐθὺς καλέσαντες πάντας τοὺς ἐν Δελφοῖς ἐργάτας ἤρξαντο τοῦ ἔργου. Ἐντὸς δὲ τῶν δύο ἡμερῶν, καθ' ἃς ἠδύναντο νὰ μένωσιν ἐν Δελφοῖς, μετεκίνησαν πάντας τοὺς κινητοὺς λίθους, διέῤῥηξαν διὰ πυρίτιδος οὓς ἀδύνατον ἦτο νὰ μετακινήσωσι χεῖρες ἀνθρώπων ἄνευ τῶν ἀναγκαίων ὀργάνων, μετεκόμισαν πάντας αὐτοὺς ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ μέγα μέρος τοῦ βορβορώδους χώματος, ὃ ἐκάλυπτε τὴν δεξαμενὴν τῆς πηγῆς. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ ἐργασίας ἀνεφάνη τὸ διαυγέστατον καὶ ψυχρότατον τῆς πηγῆς ταύτης ὕδωρ, ἤρχισε νὰ ῥέῃ διὰ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ κρουνῶν πρὸς χαρὰν τῶν κατοίκων καὶ εὐχαρίστησιν τῶν ἐπισκεπτομένων τοὺς Δελφοὺς ξένων, οἵτινες ἄλλοτε ἐσυνείθιζον οὐ μόνον νὰ πίνωσιν ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταφέρωσιν οἴκαδε ὕδωρ ἐξ αὐτῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῆς ταχείας ἀναχωρήσεως τῶν ῥηθέντων κυρίων ὑπελείφθη τὸ ἥμισυ τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀνα-

καθάρσεως τῆς πηγῆς, ἀνέθεσαν οὗτοι εἰς τὸν ἐνταῦθα φιλάρχαιον λόγιον κ. Ἐρ. Ἀθανασιάδην τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐργασίας μέχρις ἀποπερατώσεως· ἣν καὶ ἀπεπεράτωσεν οὗτος ἤδη παραδοὺς εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἥτις οὕτως ἐποίησεν ἔναρξιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν καὶ ἐν Δελφοῖς.

Διὰ τοὺς μὴ ἰδόντας τὴν Κασταλίαν προςθέτομεν καὶ τὰ ἑξῆς. Αὕτη, πέντε μόλις λεπτὰ ἀπέχουσα πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, κεῖται ἀμέσως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, ἀποτόμως ἢ μᾶλλον καθέτως ὑψουμένου καὶ διασχιζομένου πλησίον αὐτῆς εἰς μέγα χάσμα, ἀφ' οὗ καταῤῥέει ἐν καιρῷ σφοδρῶν ὑετῶν χείμαῤῥος.

Ὁ ἄνωθεν τῆς πηγῆς ὑψούμενος λίθος τοῦ Παρνασσοῦ εἶναι τετμημένος διὰ τέχνης καθέτως ἐν τετραγώνῳ ἱκανῶς λείῳ κοιλώματι ἔχοντι ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι ἄλλο τετράπλευρον κοίλωμα, βάθους ἡμιμέτρου, ὃ οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι μετεποίησαν πρὸ τοῦ σεισμοῦ εἰς ἅγιον βῆμα, καὶ ἔμπροσθεν τούτου ἐπὶ τῆς πηγῆς κατεσκεύασαν ξυλίνην ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βαπτιςοῦ Ἰωάννου (διότι ἡ ἱέρεια κατὰ παράδοσιν ἐλούετο ἐνταῦθα βαπτιζομένη). Ἔμπροσθεν δὲ τοῦ ὅλου τετραγώνου ἐπὶ λιθίνου ἐδάφους εἶναι λελαξευμένη ἐν τῷ αὐτῷ λίθῳ δεξαμενὴ τετράγωνος πέντε περίπου μέτρων μήκους καὶ πλάτους, ἑνὸς δὲ βάθους καὶ πλέον· ἧς αἱ μὲν δύο ἀπέναντι πλευραὶ ὑψοῦνται εὐθὺς ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς καθέτως, ὡσαύτως καὶ ἡ ἔμπροσθεν, ἔχουσα ἑπτὰ βαθμίδας, δι' ὧν κατέβαινον εἰς τὴν δεξαμενήν· ἡ δὲ τετάρτη πλευρά, ἡ ἀπέναντι ταύτης, εἶναι μονόλιθος καὶ αὕτη καθ' ὅλον τὸ μῆκός της καὶ ὑψηλὴ ὅσον καὶ αἱ λοιπαί, καὶ παχεῖα 0,30, ἀφίνουσα ὄπισθεν αὐτῆς, πρὸς τὸν βράχον τοῦ Παρνασσοῦ κενὸν χῶρον ἡμιμέτρου πλάτους καθ' ὅλον τὸ μῆκός της, ἐν ᾧ ἐκρέει τὸ τῆς Κασταλίας ὕδωρ ἀπὸ τοῦ βράχου. Χρησιμεύει δὲ αὕτη οὐχὶ μόνον ὡς τετάρτη πλευρά, ἀλλὰ καὶ ὡς διάφραγμα τοῦ ῥηθέντος χώρου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ δεξαμενῆς. Διὰ κρουνῶν ἐν τῷ διαφράγματι τούτῳ εἰςρέει τὸ ὕδωρ εἰς τὴν δεξαμενήν, καὶ ἐκ ταύτης πληρωθείσης ἐκρέον δι' αὔλακος ἀποτελεῖ ῥυάκιον οὐχὶ μικρόν, δι' οὗ ἀρδεύουσιν οἱ τῶν

Δελφῶν κάτοικοι τοὺς ἀγροὺς καὶ κήπους των, καὶ ὃ οὗτοι καλοῦσι *ῥεῦμα τῆς Παπαδιᾶς*, διότι ἐν τῷ ὕδατι τούτῳ ἐλούετο, ὡς εἴπομεν, ἡ ἱέρεια τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἀτηροῦσιν ἐκ παραδόσεως οἱ καλοὶ τῶν Δελφῶν κάτοικοι τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας διαφόρων θέσεων, μεταπεποιημένας ὅμως κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νεωτέρας γλώσσης ἢ παρεφθαρμένας.

Ἡ Κασταλία, λελαξευμένη ὁλόκληρος ἐν τῷ λίθῳ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ διὰ τοῦτο μονόλιθος καὶ λίαν στερεά, σώζεται οἵα καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο· μόνον τὸ ῥηθὲν διάφραγμα συνετρίβη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ μεγάλων λίθων, καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτῆς πλευρά, ἔνθα αἱ βαθμίδες, ἔπαθεν ὀλίγον.

Ε. Κ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΡΩΝ.

Ἀφίνοντες πρὸς καιρὸν τὰς ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου πολλὰς ἔτι ἀνεκδότους ἐπιγραφάς, δημοσιεύομεν ἄλλας τινάς, ἐπειδὴ οὕτω εὐκολύνθημεν.

1.

. . . . .

Α...

Νικ...

Ͱ ΠͰͰ...

Εὐφιλέτο τõ Τ(ιμοθέο Κυδαθηναιõς...τõν

περὶ ἀμφότερα οἰ(κ...

ΔΠ ΧΠ ΑΠ...

Φερεκλέος τõ Φι(. . . . . .Θεμακέος...τõν

περὶ ἀμφότερα οἰκ...

ΗΕ...
ΕΤΕ...
(χ)ορί(ον..

ΔΗΗ ΧΗΗ .ΙΚΟ...
Ι ΑΡΙ...
Ηετε(ρ...
ΗΕΡΑ...
ὀργα...
ΠΥΘ....
....

Τὰ ἀνωτέρω ὀλίγα ἀλλ' ἀξιόλογα γράμματα προευκλειδείων χρόνων ἔχει τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,25, πάχους 0,13. Εὑρέθη ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸ λεγόμενον τετρακιόνιον τῆς Ἀθηνᾶς ἀρχηγέτιδος καὶ ἠγοράσθη οὐ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν Ἑταιρίας. Ἀποτελεῖ προφανῶς μέρος τῆς στήλης ἢ μᾶλλον τῶν στηλῶν, ἐν αἷς ποτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέγραψαν τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν Ἑρμοκοπιδῶν τῷ ιζ'. ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum, τόμ. α'. εἶναι τέσσαρα ὅμοια τεμάχια τετυπωμένα, τὰ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 274—7. Μάλιστα δὲ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 274 ὁμοιάζει τὸ νέον ἡμῶν τοῦτο τεμάχιον. Ἡ ἀκατάληπτος δηλ. φράσις· *τῶν περὶ ἀμφότερα*, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐφιλήτου εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰ δύο τεμάχια· ὅμως δὲ ἴσως δὲν ἀνήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι τὸ πάχος τοῦ παλαιοτέρου τεμαχίου εἶναι δέκα ἑκατοστῶν (ὁ βουλόμενος δύναται νὰ τὸ ἴδῃ, ἀποτεθειμένον ὂν ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ νέου Ἐθνικοῦ Μουσείου), ἐνῷ τὸ τοῦ νέου τούτου δεκατριῶν.

Τὰ κενὰ γραμμάτων διαστήματα τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου ἀπεδώκαμεν πιστῶς ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐν μικρογραμμάτῳ ἐκδόσει. Τῶν ἐν ἀποστάσει ὄντων ἀριθμητικῶν ψηφίων αἱ μὲν μικρότεραι συστάδες τῶν 15 καὶ 12 δραχμῶν εἶναι δηλωτικαὶ τοῦ ἐπωνίου τέλους, αἱ δὲ μεγαλήτεραι τῶν χιλίων πεντακοσίων καὶ τῶν χιλίων διακοσίων εἶναι τῆς τιμῆς, ἣν εὗρον τὰ δημευθέντα κτήματα. Περὶ τῆς ἀναλογίας τοῦ ἐπωνίου πρὸς τὴν τιμὴν ὑπάρχουσιν ἀναγεγραμμένα τὰ δέοντα ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὅπου ἀνωτέρω παρεπέμψαμεν. Ταῦτα συντόμως χάριν τῶν παρ' ἡμῖν ἀπειροτέρων, οὓς καὶ παραπέμπομεν ἔτι εἰς τὸν περὶ τῶν μυστηρίων λόγον τοῦ ῥήτορος Ἀνδοκίδου, ἔνθα θέλουσιν εὑρεῖ ὡς καταμηνυθέντας εἴτ' ἐπὶ τῇ παρανόμῳ τελέσει τῶν μυστηρίων εἴτ' ἐπὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν καὶ δύο τῶν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λίθου ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν, τὸν Εὐφίλητον καὶ τὸν Φερεκλῆ, ἴσως δὲ καὶ τὸν Νικι(άδην), οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται ἔχων ἀνωτάτω ὁ ἡμέτερος λίθος κεκολοβωμένον. Προτρέπομεν δὲ τοὺς μέλλοντας ν' ἀναδράμωσιν εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀνδοκίδου νὰ μὴ ἀναζητήσωσι μόνον τοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ ῥηθέντα κύρια ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν καὶ νὰ ἡσυχάσωσιν ὕστερον, ὡς τῆς παραπομπῆς εὑρεθείσης ὀρθῆς, ἀλλὰ νὰ ἀναγνώσωσιν ὅλον τὸν λόγον τὸν ἐκτιθέντα τὰ τῆς δεινῆς ἐκείνης ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ περιπετείας, ἵνα ἑνώσαντες οὕτω τὰ ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ λίθου καὶ τοῦ λόγου στοιχεῖα καταλάβωσι, πῶς ἡ ἱστορία οὕτω μόνον ποιεῖ τέλειον τὸ ἑαυτῆς ἔργον, παροχὴν ζωηρῶν ἀντιλήψεων προγεγονότων πραγμάτων πρὸς διδασκαλίαν καὶ ῥύθμισιν βίου τῶν ἐπιγινομένων ἀνθρώπων.

2.

....
...— — εις|...
...στρατεlας καὶ αl...
...ἀνάνκα μὴ αυτὸς θε...
...| επικεφαλαlου τέλεος του |...
...| ον· στε(φ)ανα(φ)ορείτω δὲ τὰς ἐρ(ότ-
ια;)ς καὶ ἐπὶ τὰ δεῖπνα φοιτήτω τὰ δ(αμό-
σια;) χρηείσθω δὲ καὶ τῶι περὶ τὸ ἱερὸ(ν κά-
πωι;)τῶι δαμοσlωι ὅ τι κα θέληι ο τ ι κ α..
...\ι ς κατασκευάξηι· ὠνείσθω δὲ ὅς(κα ἦι
ὀλ)ό;κλαρος καὶ ὧι δαμοσιοργιας / ...
..ἐ)ξέστω δὲ καὶ Ν;αἰδι ὠνεῖσθαι ἄ;(λλ-
ωι;) δὲ μηθενὶ ἐξέστω τὰν ἱερωτεία(ν...

..ωι· ὃς δέ κ(α) εἴπηι ἢ προαισιμνάσηι (.;.)
(.;.) ἢ ἐν δάμωι ἢ ἄλλει και χοπειοῦν (ὡς δεῖ;
ἀφε)λέσθαι τὸν πριάμενον τὰν ἱερω(τείαν,
χιλ)ίας δραχμὰς ἀποτεισάτω ἱερὰ(ς τοῦ
Ἀσ)κλαπιοῦ· τᾶς δὲ τιμᾶς καταβαλεῖ (τὸ
ἥμι)σσον καὶ ἑκατοστὰν καὶ τριακο(στὰν
ἐν)τῶι Πεταγειτνίωι μηνὶ πρὸ τᾶς δε(κάτας;
.—τ ἡμίσεον ἐν τῶι Διονυσίωι πρὸ (τᾶς..
.α)ς ἐπ(ὶ δ;)έκα· τὰν τιμὰν πᾶσαν κα..
...αντεθησειται· τὸ δὲ ἀνάλωμα (τὸ ἐς
τὰ)ν ἄνθεσιν παρέξει αὐτὸς ἑαυτ(ῶι...
...ν δε τὸν ἱερῆ τὸν ναὸν κατ' ἀμέ(ραν; ἐπι-
μέ)λεσθαι δὲ αὐτὸν καὶ τᾶς στοιᾶ(ς τᾶς
ἐν) τῶι Ἀσκλαπιείωι ὅπως καθαρ(ὰ ἦι,
.τᾶς δ)ὲ ποθόδου ἄρξει μεὶς Μαχανε(ύς·
τιμ)ὰ ἱερωτείας σὺν ἑκατοστᾶι κ(αὶ τρια-
κο)στᾶι δραχμαὶ πεντακισχίλιαι. . . .
κον)τα ὀκτώ, τέτορες ὀβολοί. Ἐπρία(το Σω-;
πα)τρὶς Μηνίου.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω ἐκομίσθη πρὸ μηνὸς ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπωλήθη εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν. Ἐῤῥέθη μὲν ὑπὸ τοῦ κομίσαντος αὐτόν, ὅτι ἐξ Ἐφέσου εἶναι, ἀλλ' ἀβέβαιον τοῦτο. Εἰκάζω δὲ ὅτι εἶναι ἐξ Ἐρυθρῶν τῆς Αἰολίδος, διότι ἐξ ἐκείνης τῆς πόλεως ἐγνώσθη πρὸ οὐ πολλοῦ χρόνου ἐπιγραφὴ ἔχουσα μακρὸν κατάλογον ἱερητειῶν, αἵτινες «ἐπράθησαν ἢ ἐπεπράθησαν ἢ ἐπεπωλήθησαν» καὶ ἅς τινες «ἠγόρασαν ἢ ἐπηγόρασαν,» ἔνθα καὶ ἡ περίεργος φράσις· «εἰ μὲν ἔστιν ἱερεύς, ἐπιπωλεῖται, εἰ δὲ μή ἐστιμ, πωλεῖται»· ἔνθα ἔτι καὶ «διασυστάσεις ἱερητειῶν» ἀναφέρονται, ἅς τινες «κατὰ διαθήκην διασυνιστᾶσιν». Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν ἐκδεδομένην ἐν τῷ τεύχει τῷ ἐπιγραφομένῳ Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Ἐν Σμύρνῃ, **1875**, ἐν σελ. **103** κ. ἑξ. Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους **1830** γνωρίζεται καὶ ἄλλη ἐπιγραφὴ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ, ψήφισμα τῆς πόλεως περί τινος γυναικός, πριαμένης ἱερητείαν, ἐν ᾧ κανονίζονται τὰ ὠφελήματα αὐτῆς καί τινα ἄλλα. Ἴδε αὐτὸ ἐν C. I. Gr. ἀρ. 2656. Εἶναι δὲ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον ἐκεῖνο γεγραμμένον, ὄχι Δωριστί.

Ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς μνημονεύει τὸ ἔθος ὃ ὑπῆρχεν ἑνιαχοῦ τοῦ πωλεῖν τὰς ἱερωσύνας, μεμφόμενος αὐτὸ (ἴδε Ῥωμ. ἀρχαιολ. 2, 92), καὶ ἐπαινῶν τὸν κτίστην τῆς Ῥώμης Ῥωμύλον, ὅτι «οὔτε ὠνητὰς ἐποίησεν αὐτὰς οὔτε κλήρῳ μεριστάς».

Ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ ἔρχεται ὡς δεύτερον πόλεως ψήφισμα μετὰ τὸ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἵνα προσθέσῃ τινὰ εἰς τὰς γνώσεις ἡμῶν, ἃ δὲν εἶναι ἀσήμαντα. Λυπηρὸν μόνον, ὅτι ὁ λίθος ἐκολοβώθη ἔκπαλαι ἄνω καὶ κατὰ τὰ πλάγια, διότι εἶχον τὸν μεταχειρισθῆ κτίσται εἰς σχηματισμὸν ἐπικράνου στύλου μεσοθυριδίου Βυζαντινῆς τινος οἰκοδομῆς. Καὶ πόσοι μὲν στίχοι ἄνω ἀπωλέσθησαν, ἄδηλον, κατὰ τὸ πλάτος δὲ δὲν ἐκολοβώθη πολὺ ἡ ποτὲ στήλη, διότι αἱ κατὰ πιθανὸν λόγον γενόμεναι ὑπ' ἐμοῦ συμπληρώσεις, μάλιστα αἱ τῶν τελευταίων στίχων, ἀπήτησαν μόνον 3—4 γράμματα ἑκατέρωθεν, ἤ, ἄλλως εἰπεῖν, 6—8 ἐκ τοῦ ἑτέρου μόνον μέρους, ἀδήλου μένοντος, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τοῦ πῶς ὁ μετασχηματίζων λιθοκόπος προέβη εἰς τὸ ἔργον του τὸ Βανδαλικόν, ἂν δηλαδὴ καὶ τὰς δύο τῆς στήλης πλευρὰς ἐπελέκησεν ἢ μόνον τὴν μίαν. Εἶναι δὲ ὁ λίθος λευκὸς καὶ ἔχει ὕψος νῦν 0,48, πλάτος 0,29, πάχος 0,09. Κάτω μένει διάστημά τι κενὸν γραμμάτων, ὥστε ἔχομεν βεβαίως τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεταί μοι τὸ περὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ χρόνους ἐθιζόμενον. Καὶ τὸ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ δὲ ψήφισμα ὑπὸ **Boeckh** ἐθεωρήθη τῶν αὐτῶν χρόνων περίπου.

Τὸ κείμενον ἔχει τινὰ δυσνόητα μέρη, ἕνεκα τῶν κολοβώσεων, ἃς δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπληρώσω. Τοιοῦτο τὸ τοῦ ί. στίχου τέλος ἔνθα καὶ νέα λέξις τέως ἄγνωστος ἡ *δαμοσιοργία* ἀναφαίνεται, ἴσως κατὰ γενικὴν πτῶσιν. Ἠθέλησα νὰ συμπληρώσω μετ' αὐτὴν τὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου διὰ τοῦ ῥήματος *μέτεστιν*· ἀλλ' ἀπετράπην πάλιν ὑπ' ἄλλων σκέψεων. Τὸ ἐν στίχῳ ιγ'. *προαισιμνάσῃ*, καίπερ νέον καὶ αὐτό, δὲν παρέχει ὅμως δυσκολίαν τινά, νομίζω· διότι δηλοῖ βέβαια τὴν τοῦ εἰσάγειν προβούλευμα πρᾶξιν ἢ ὡς ἐκ μέρους τινὸς ἄρχοντος ἔχοντος τὴν προσηγορίαν τοῦ αἰσυμνήτου ἢ καὶ μὴ ἔχον-

τος αὐτὴν τυπικῶς. Τὸ ἐν στίχῳ ιδ'. *και* εἶναι ἢ ἀντὶ τοῦ *πη*, ἢ εἶναι ἁπλῶς ὁ *καὶ* σύνδεσμος ὁ ἐπιτατικός, τεθειμένος διὰ τὸ ἑπόμενον *ὁπειοῦν*, ὅπερ περιέργως πάνυ ἔχει ἀντὶ δασείας τὸ γράμμα χῖ. Περὶ τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς στίχοις ἐχόντων χρείαν διασαφήσεως σιγῶ. Οἱ ἐπαΐοντες θὰ ἴδωσιν ἐκ τῶν συμπληρώσεών μου ἃς ἐδοκίμασα, ὅτι δὲν τὰ παρέδραμον ἐξ ἀδιαφορίας. Μόνον δ' ἔτι σημειῶ, ὅτι ὁ μὴν Μαχανεὺς ὁ ἐν στίχῳ κζ'. ἤδη ἀνεγνώσθη καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Κερκύρας, τῇ τυπωθείσῃ ἐν **C. I. Gr.** ὑπ' ἀρ. **1845**.

Εἰρήσθω δὲ τελευταῖον καὶ τοῦτο διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ μελετήσωσι περαιτέρω καὶ μετεκδώσωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο, ὅτι οἱ στίχοι αὐτοῦ πάντες δὲν εἶχον ἐξ ἀρχῆς ἴσον ἀκριβῶς ἀριθμὸν γραμμάτων, ἅτε προφανοῦς οὔσης καὶ νῦν τῆς ἐνιαχοῦ μὲν πυκνῆς, ἀλλαχοῦ δὲ ἀραιοτέρας γραφῆς, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔγινεν ὑπὸ τοῦ χαράκτου καὶ σφάλμα τι ἐδῶ κ' ἐκεῖ, λ. χ. ἐν τέλει τοῦ η'. στίχου, ἔνθα οἷόν τις διττογραφία ὑποφαίνεται.

3.

Νύνφαις ναϊάσιν καλαῖς κούραις ἀνέθηκεν
σ;)ύδια τρισσὰ θεαῖς εἵνεκεν εὐχαρίης.

Λίθος λευκὸς στενόμακρος, οἷον κανών, ὅλως ἄκοσμος, μήκους **0,095**, πλάτους **0,045**, πάχους **0,008**, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμμασι κομψοῖς τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων. Εὑρέθη ἐπὶ τοῦ πλησίον τῶν Πατρῶν Παναχαϊκοῦ ὄρους παρὰ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων τῆς πόλεως καὶ ἐδωρήθη εἰς τὴν Ἀρχαιολ. Ἑταιρίαν ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Γεωργ. Ῥούφου. Ὁ λίθος δυστυχῶς εἶναι ἀποτεθραυσμένος πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι, ἐκεῖ ἔνθα ἄρχονται οἱ στίχοι, καὶ διὰ τοῦτο ἄδηλον μένει, ἂν εἶχεν ἔτι ἄλλο τόσον μῆκος πρὸς ἀριστερά, ὥστε νὰ χωρῇ αὐτόθι καὶ ἄλλο δίστιχον ἡρῳελεγεῖον, (ὡς ἀπαιτεῖται τοιοῦτό τι, ἔνθα δηλαδὴ νὰ ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος ταῖς Νύμφαις τὸ ἀνάθημα,) ἢ δὲν ἔλειψε πολύ τι μέρος λίθου ἐκεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος ἦτο ἀλλοῦ που, ἐπὶ τοίχου τινὸς τυχόν, εἰς ὃν θὰ εἰσεχώρει ὁ μικρὸς οὗτος ἐνεπίγραφος λίθος. Ὑποθέτομεν δηλαδή, ὅτι εἰς κανὲν σπήλαιον ἱερὸν ἢ Νυμφαῖον

ἦτο ἀνατεθειμένον τὸ ὑπὸ τοῦ ἐπιγράμματος δηλούμενον ἀνάθημα. Ὁποῖον δὲ ἦτο τοῦτο ἆρά γε; Τρία ἴσως χοιρίδια, ὄχι ὅμως φύσει ζῶντα, κρεάτινα, ἀλλὰ τέχνης ἔργα, ἕνεκα τοῦ ῥήματος *ἀνέθηκεν*, καὶ διὰ τοῦτο συνεπληρώσαμεν τὴν πρώτην τοῦ πενταμέτρου κολοβὴν λέξιν δι' ἑνὸς σίγμα. Πάντως ἐν ἐκεῖ γράμμα ἐξέλιπεν, οὐχὶ δύο. Δύναταί τις καὶ *(μ)ύδια* (τοῦ γένους τῶν ὀστρέων) νὰ συμπληρώσῃ, πάλιν καὶ ταῦτα ὡς ἔργα τέχνης νοούμενα. Ἀλλ' ἴσως καὶ ἄλλο τι ὑπολανθάνει. Ἀξιοπερίεργον εἶναι καὶ τὸ κατὰ γεν. πτῶσιν κείμενον νεοφανὲς εὐχαρίης ἀντὶ τοῦ εὐχαριστίας.

4.

Μαρκιανῆ τῆ ἰδία τήθη
μνείας χάριν, οὐχ ὅτι σαι
κεκληρονόμηκα, ἀλλὰ
πρὸς θεὸν ἐργαζομένη.

Στήλη λίθου φαιοῦ, ὕψους **0,46**, πλάτους **0,31**, πάχους **0,05** ἐκ Θεσσαλονίκης περιελθοῦσα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας, ἔχει ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ προτομὴν γυναικὸς ἀνάγλυπτον κατ' ἐνώπιον, μὲ καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καταπίπτουσαν ἐπ' ἀμφοτέρους τοὺς ὤμους. Ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐπὶ τοῦ στήθους προσκολλωμένη ἔχει τοὺς δακτύλους τεταμένους ἐπ' ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω, ψαύουσα ἢ δεικνύουσά τινα δυσδιάκριτα πράγματα (ἴσως καρπούς) ἐπὶ βωμιδίου τεθειμένα. Ἡ ἐργασία τοῦ ἀναγλύφου κοινὴ μέν, ἀλλ' ἔχει τι τὸ σεμνόν. Ὑποκάτω εἶναι τὰ γράμματα, ἔχοντα μίαν ἀνορθογραφίαν τὸ *σαι* ἀντὶ *σε*, ὡς πολλάκις τοιαῦται ἀνορθογραφίαι ἀπαντῶσι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν μ. Χρ. χρόνων, ὧν καὶ αὕτη. Λείπουσι καὶ τὰ προσγραφόμενα ταῖς δοτικαῖς ἰῶτα. Ἡ δὲ ἔννοια τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ τῶν περιεργοτέρων ὄντως, καί, ἂν δὲν ἦτο τὸ προσκείμενον βωμίδιον, ἤθελεν εἰπεῖ τις, ὅτι ἐγράφη ὑπὸ Χριστιανῆς. Τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης τὸ μνημεῖον τοῦτο οὐδαμοῦ φαίνεται· καὶ ὑπάρχει μὲν ὑπὸ τὸν τέταρτον στίχον ὀλίγος τόπος, ὡς ἑνὸς μόλις στίχου χωρητικός, ἀλλὰ ὀλίγον βαθύτερα λελαξευμένος, ἡ δὲ λάξευσις αὕτη

ἐγένετο ἴσως διὰ τὴν εἴσθεσιν τῆς στήλης ἐπί τινος ἄλλης βάσεως, καὶ πιθανὸν ἐπ' ἐκείνης νὰ ἦτο τὸ ζητούμενον ὄνομα.

5.

.......ς; Ἀντιγόνα τεῖ συνδίῳ μνίας χάριν κ' αὐτῷ.
Συνεδίω; ἔ)τη ἕξ, μῆνες Δ, ἡμέρας δεκατρῖς.
.....στων ΒΣ

Καὶ ἡ τ' ἀνωτέρω ἔχουσα στήλη ἐκ Θεσσαλονίκης περιῆλθεν εἰς τὸ τῆς Ἑταιρίας Μουσεῖον. Εἶναι λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,42, πλάτους 0,58, πάχους 0,09. Ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ὁρῶνται ἀναγεγλυμμέναι παραλλήλως δύω προτομαὶ κατ' ἐνώπιον, ἀνδρὸς ἡ μία βραχυκόμου καὶ βραχυγενείου, γυναικὸς δὲ ἡ ἄλλη. Ἐργασία κοινή. Τὰ γράμματα ὑποκάτω εἶναι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων τῶν μ. Χρ. ὡς ἤδη καὶ αἱ ἀνορθογραφίαι τὸ δηλοῦσι καὶ τὸ *μῆνες* ἀντὶ *μῆνας* (ὅπερ ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ εὕρηται) καὶ τὸ ἀντὶ τελείας γεγλυμμένον φύλλον. Σημειωτέον δέ, ὅτι εἴς τινα γράμματα σῴζεται ἔσω ἐρυθρὸν χρῶμα, ὁμοίως δὲ ἐρυθρόχροος ταινία εἰς τὸ περιθώριον ὑπὲρ τὸ κοίλωμα διακρίνεται.

6.

Φιλόξενος τὸν ἴδιον
θρεπτὸν Ἀβάσκαντο-
ν ἀφηρώϊξε.

Στηλίδιον λίθου ὑποφαίου, ὕψους 0,35, πλάτους 0,23, πάχους 0,09, ἔχει ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ἀνάγλυπτον ἄνθρωπον ὀρθὸν ἐν ἱματίῳ, κατ' ἐνώπιον. Ἡ δεξιὰ πρὸς τῷ στήθει, ἡ ἀριστερὰ πρὸς τὰ κάτω παρατεταμένη. Ἐργασία χυδαία. Ἡ κεφαλὴ ὅλως ἀποκεκρουσμένη. Τὰ γράμματα ὑποκάτωθεν εἶναι τῶν ἐσχάτων Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὑρέθη μὲν ὁ λίθος κατακείμενος ἐν αὐλῇ οἰκίας τινὸς τῶν Ἀθηνῶν τῆς συνοικίας Κολωνακίου καὶ ἐδωρήθη τῇ Ἑταιρίᾳ ὑπὸ τοῦ τὴν οἰκίαν ἀγοράσαντος ἰατροῦ Σπυρ. Ν. Γούζαρη, πιθανὸν δὲ νὰ μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας ἐκ Θήρας ἢ ἄλλης τινὸς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς ὑποδηλοῖ τὸ ῥῆμα ἀ φ η ρ ώ ϊ ξ ε, ὅπερ ἐκεῖ ἐσυνειθίζετο, ὄχι δ' ἐν Ἀθήναις.

Πρόσθετοι σημειώσεις εἰς δύο ἐν τῷ Ἀθηναίῳ προεκδοθέντα ψηφίσματα.

Α'. Φίλος ἡμέτερος καὶ συνάδελφος ἐν τῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας συμβουλίῳ, ὁ Στέφ. Ν. Δραγούμης, ἀναγνοὺς τὸ ἐν Ἀθηναίου τόμ. Ϛ'. σελ. 158 ἐκδοθὲν ψήφισμα τοῦ Δημάδου, ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν διόρθωσιν λίαν καλὴν τῶν ἐν στίχῳ λζ'. ἀδιανοήτων ἐκείνων ΧΗΕΞΕΙ; *καί*, προτείνων ν' ἀναγνωσθῶσι· *μὴ ἐξεῖναι*. Ὄντως ἡ συνέχεια τοῦ λόγου ἐκεῖ ταύτην ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπανεξέτασα ὕστερον τὸν λίθον, ἵνα ἴδω, ἂν δύνανται νὰ διακριθῶσι τὰ *μὴ ἐξεῖναι*. Ἀλλὰ μόνον τὸ Μ ἀντὶ τοῦ Χ νομίζω ὅτι διέκρινα, τὰ δὲ περαιτέρω γράμματα εἶναι πολὺ ἀποτετριμμένα.

Β'. Ὅτε ἐξέδιδα τὸ ἐν Ἀθην. τόμ. Ϛ'. σελ. 480 τεμάχιον ψηφίσματος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Κυρηναῖον Ἐπικέρδη, οὗ καὶ ὁ Δημοσθένης μνημονεύει ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ, δὲν ἤξευρα ὅτι ἤδη πρὸ ἐτῶν εἶχε δημοσιευθῇ ἓν τεμάχιον ψηφίσματος, ὅπερ πρῶτον ὁ τρίτος αὐτοῦ ἐκδότης γενόμενος, ὁ Köhler ἐν C. I. A. II, 1, ἀρ. 85 διέγνω, ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν ἄνδρα ἀναφέρεται. Ἀφοῦ δὲ ἀρτίως ἀνέγνων τὰ τοῦ Köhler, ἀνέβην εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀνευρὼν τὸν λίθον ἐκεῖνον τὸν πρότερον, εἶδα ὅτι πάντως εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην ἀνήκουσι τὰ δύο τεμάχια, καθ' ὅσον καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐν ἀμφοτέροις τὸ αὐτὸ καὶ τὸ πάχος τῶν λίθων ὡσαύτως, ὅπερ εἶναι 0,14. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν προσαρμόζονται τὰ δύο τεμάχια, ὥστε ν' ἀποτελέσωσι συνέχειαν κειμένου, διότι τὸ μὲν ἐν C. I. A. τεμάχιον ἀνήκει εἰς τὰ κατωτάτω τῆς στήλης μέρη, τὸ δὲ ἡμέτερον εἰς τὰ ἀνωτάτω, τὰ δ' ἐν μέσῳ λείπουσι. Ὁπωσδήποτε ὅμως εὐχάριστον εἶναι, ὅτι καθ' ἑκάστην πληθύνονται τὰ γνήσια τῶν παλαιῶν μνημείων θρύμματα καὶ χρησιμεύουσιν ὡς σύγχρονα σχόλια εἰς τὰ τῶν ἐνδόξων συγγραφέων συγγράμματα. Ἀλλὰ πρέπει καὶ οἱ ἐκδόται τῶν συγγραφέων, πλειότερον ἢ ὅσον μέχρι τοῦδε ἐποίουν, νὰ προσέχωσιν εἰς τὰ ἀνευρισκόμενα ταῦτα κειμήλια καὶ νὰ τὰ παραθέτωσι ἢ κἂν νὰ τὰ μνημονεύω-

σιν ὡς ἀξιόλογα ἐπικουρήματα παναληθοῦς ἑρμηνείας, ἀπέναντι τῆς εἰκαστικῆς, τῆς ἐκ βιβλιακῶν μόνον γνώσεων ποριζομένης τοὺς φαιοὺς καὶ ὀμιχλώδεις της λόγους. Φανταζόμεθα δὲ ἡμεῖς μετὰ θυμηδίας τοὺς μέλλοντας εὐτυχεστέρους χρόνους, ὅτε ἡ εἰς τὰ καλὰ ὀργῶσα νεότης θὰ ἔχῃ τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Δημοσθένη, τὸν Πολύβιον, τὸν Παυσανίαν καὶ ἄλλους οἷον ζῶντας ἐμπρός της, περιαυγαζομένους ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, κεχορηγημένου ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς φιλοστόργου μητρός των γῆς πρὸς μείζονα ἢ τανῦν φωτισμὸν τῆς τόσον πολλῶν πραγμάτων ἐνδεοῦς ἀνθρωπότητος· καὶ ταῦτα λέγομεν οὕτως, διότι ἔχομεν ἐντὸς ἡμῶν ἀδιάσειστον τὴν πίστιν, ὅτι ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς δὲν ἀπετέλεσεν ἀκόμη τὸ ὅλον του ἔργον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

*Περὶ τοῦ ἐν Καλάμαις Ἀλεξανδρακείου πτωχοκομείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ νοσηλευθέντων ἀσθενῶν κατὰ τὸ ἔτος 1877, ὑπὸ Γεωργ. Ι. Χρυσοσπάθου ἰατροῦ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. 55]·

*Η Βασιλική, σουλτάνα Ἀθηναία, πρωτότυπον ἱστορικὸν ἐπεισόδιον τῆς ἐν Ἑλλάδι τουρκοκρατίας ὑπὸ Νικολάου Ε. Μακρῆ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχ. [8ον, σ. ς' καὶ 296].

*Η Ἑλλὰς ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Ἀνδρέου Κορδέλλα ὀρυκτολόγου, κατ' αἴτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. ια' καὶ 189].

*Exposition universelle de Paris en 1878. La faune de Grèce par Th. de Heldreich. Prémière partie, animaux vertebrés. Athènes 1878. [8°, p. 113].

*La Grèce à l'exposition universelle de Paris en 1878. — Notions statistiques, catalogue des exposants rédigés par A. Mansolas, directeur du bureau de statistique, membre et secrétair de la commision centrale. Athènes 1878 [8°, p. VI et 117 de la prémière partie et 67 de la seconde partie].

*Πρακτικὰ τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν συνελεύσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου τοῦ ἔτους 1876—1877. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σ. 136].

*Ἑλληνικὸς διδασκαλικὸς σύλλογος. — Κρίσις τοῦ Νικομηδείου ἀγῶνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἐποχῆς», 1878. [8ον σ. 32].

*Ν. Ζαννουβίου Κρητὸς ἱερὰ ἱστορία. Ἔκδοσις δευτέρα. Ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [16ον, σ. η' καὶ 132].

*Η Ἑλλὰς ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου καὶ ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου. — Γ. Ζηνοπούλου δύω ἐπιστολαὶ τῷ κλεινῷ τῆς Γαλλίας πολίτῃ Γαμβέττᾳ. Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μετάφρασις Δ. Κονταρίνη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Δ. Καρακατσάνη, 1878. [8ον, σελ. 50].

*Ἀνδρέας Χενιέρος, μυθιστορία Ἰωσὴφ Μέρυ, μετάφρασις «Νεολόγου Ἀθηνῶν». Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Νεολόγου Ἀθηνῶν», 1878. [8ον, σελ. 272].

*Ἐπιτομὴ οἰκιακῆς οἰκονομίας, συνταχθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν κορασίων καὶ τῶν παρθεναγωγείων ὑπὸ Ξενοφῶντος Δ. Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν, καὶ συστηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [16ον, σ. η' καὶ 128].

*Στοιχειώδης ἀριθμητικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, συνταχθεῖσα κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου. Ἔκδοσις ἐννάτη μετὰ βελτιώσεων καὶ προσθηκῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. η' καὶ 136].

*Η Ῥωσσία καὶ τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. 8].

*Ἀνέκδοτα ποιήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ Νικολάου Α. Χαλᾶ ἐξ Ἄνδρου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1878. [8ον, σ. 16.]

*Ραχίνα Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, τραγῳδία εἰς πέντε πράξεις, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Α. Ν. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [16ον σελ. 110].

*Καταστατικὸν τοῦ μετοχικοῦ ταμείου τῶν μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878 [8ον, σελ. 24].

*Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ ἀοιδίμου Πορφυροπούλου περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν ταῖς συνελεύσεσι τοῦ ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου, ὑπὸ Ι. Γ. Θεοδωροπούλου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται νέας δραχμῆς. [8ον, σ. θ' καὶ 32].

*Αἱ ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ πρακτικαὶ ἀσκήσεις ὑπὸ Γεωργίου Ν. Ζαβιτσάνου Π. Φ. Τόμος δεύτερος μετὰ ξυλογραφημάτων ἐν τῷ κειμένῳ.—Περιγραφὴ τῶν ἀσκήσεων τοῦ δευτεροετοῦς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Μέντορος, 1878. [8ον, σ. ζ' καὶ 216].

*Ὑπόμνημα περὶ χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ, ὑποβληθὲν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ἐπιτροπὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰω. Μαρουδῆ, τηλεγραφητοῦ α' τάξεως. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. 16].

*Δραματικὴ βιβλιοθήκη.—Ὁ ἀετὸς τῶν ὀρέων, δρᾶμα κωμικοτραγικὸν εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Κ. Γ. Σαγανοπούλου, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς, ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος «ὁ Ἕλλην τῆς Ἴδης». Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Α. Μαυρομμάτη, 1878. [16ον, σ. ις' καὶ 125].

*Στοιχειώδης μαθηματικὴ γεωγραφία, συνταχθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν δοκίμων μαθηματικῶν γεωγραφιῶν νεωτέρων καὶ παλαιοτέρων ὑπὸ Μιχαὴλ Νικολαΐδου πρὸς χρῆσιν ἰδίως τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἀρσακείου παρθεναγωγείου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1878. Τιμᾶται δραχ. 2. [16ον, σ. ή καὶ 118.]

*Στοιχεῖα γεωμετρίας Λεγένδρου μετὰ τροποποιήσεων καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ἀντωνίου Β. Δαμασκηνοῦ, καθηγητοῦ. Ἔκδοσις πέμπτη ἐπεξειργασμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰωάννου Ἀγγελοπούλου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 4. [8ον, σ. ζ' καὶ 304].

*Ὁ περὶ Γοργόνων μῦθος παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 6' τόμου τοῦ «Παρνασσοῦ»). Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1878 [8ον, σ. 17].

*Ὁμήρου Ἰλιάς, μετενεχθεῖσα εἰς τὴν καθομιλουμένην μετὰ εἰκόνων ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1878. [8ον, σ. η' καὶ 456].

*Ὁμήρου Ὀδύσσεια εἰς τὴν καθομιλουμένην μετὰ εἰκόνων ὑπὸ Ἀνέστη Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις, 1878. [8ον, σ. η'. καὶ 336].

Διατριβὴ Ν. Ζενευράκη περὶ ἀβασανίστου παραδοχῆς γνωμῶν ἀλλοτρίων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1878. [8ον, σ. 23].

* Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου Τρυγόνες καὶ ἔχιδναι, ποιήσεις. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Τιμᾶται τριῶν νέων δραχμῶν. [16ον, σ. 87].

* Ἐκλογὴ τερπνὴ καὶ ἠθικὴ ἐκ τῶν ἀστείων Ἱεροκλέους καὶ μύθων Αἰσώπου, ἐστιχουργημένων ὑπὸ Γεωργίου Παμπούκη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον, σ. 144].

Γεννηθήτω φῶς. Συλλογὴ κειμένων πρὸς τοῦτο χρησίμων. Ἀθήνησι, τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, 1878. Τιμᾶται φράγκων 2. [4ον, σελ. XXXI καὶ 48].

Ἀντικοινοποιηθέν. Παράρτημα τοῦ «Γεννηθήτω φῶς». Ἀθήνησι, τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, 1878. Τιμᾶται λεπ. 15. [12ον, σ. 31].

* Θουκυδίδου ξυγγραφῆς τεῦχος δεύτερον μετὰ σημειώσεων, ἐρανισθεισῶν ἐκ τῶν ἐκδόσεων Κρυγέρου, Πώπου καὶ Κλασσενίου ὑπὸ Ἀριστοτέλους Πανταζῆ Μισίου δαπάνῃ Γ. Κατσουροπούλου, βιβλιοπώλου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σ. 302].

* Ἡλία Τανταλίδου τὰ ᾄσματα, ἐκδιδόμενα τὸ δεύτερον ἄνευ τῆς Εὐρωπαϊκῆς μελῳδίας ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Τανταλίδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀθηναΐδος, 1878. Τιμᾶται φράγκων 3. [8ον, σ. ις' καὶ 118].

* Ὁ Βηκονσφὶλδ καὶ οἱ πελάται του· Beaconsfield et ses clients — ὑπὸ Ὅθ. Σ. Πυλαρινοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ῥουσοπούλου, 1878. Τιμᾶται λ. 55. [8ον, σ. 16].

* Δύο γενικαὶ συνελεύσεις τῆς Ἑταιρίας τῶν φίλων τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1877 καὶ 1878. [8ον, σ. 56].

Βιβλιοθήκη φυσικῶν ἐπιστημῶν.—Φυσικὴ γεωγραφία ὑπὸ A. Geikie, καθηγητοῦ τῆς γεωλογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἐδιμβούργου, πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ἐμμ. Γαλάνη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν ν. 3. [16ον, σ. ή καὶ 135].

* Ὁδηγὸς πρὸς ἀνάγνωσιν τοπογραφικοῦ χάρτου καὶ ἐξέτασιν τοῦ ἐδάφους μετὰ συνοπτικῆς μεθόδου πρὸς κατάστρωσιν προχείρου διαγράμματος ἐν ἐκστρατείᾳ καὶ περὶ στρατιωτικῶν κατοπτεύσεων ἐν γένει, ἐρανισθεὶς ἐκ διαφόρων νεωτέρων συγγραμμάτων ὑπὸ Νικολάου Γκίλλη, λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1878. [32ον, σ. 232 μετὰ 21 πινάκων].

Γραμματικὴ τῆς Ὁμηρικῆς διαλέκτου ὑπὸ τὴν γλωσσολογικὴν ἔποψιν κατὰ τὸν Koch ὑπὸ Ἐμμ. Γαλάνη, πρώην γυμνασιάρχου, ἐκδίδοντος Β. Π. Σεκοπούλου. Ἔκδοσις πρώτη. Ἐν Πάτραις, τυπογρα-

φεῖον «ὁ Κάδμος», 1878. Τιμᾶται νέας δραχμῆς. [8ον, σ. 30].

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ. Τόμ. ε'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος, 1878. Τιμὴ τοῦ ὅλου δραχ. 40. [8ον, σ. 531].

Διηγήματα καθ' Ὅμηρον καὶ τοὺς τραγικοὺς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὑπὸ Π. Οἰκονόμου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις προτύπου σχολείου. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμήδης, 1878. Τιμᾶται δρ. 1,50. [8ον, σ. 114].

Ἡ Σταχτιαροῦ (Cenerentola), φανταστικοκωμικὸν μελόδραμα εἰς πράξεις δύο, Ἰακώβου Φερέττη, τονισθὲν ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου Ἰωακεὶμ Ῥοσσίνη, καὶ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπὸ Φραγκίσκου Κ. Κρίσπη. Ἐν τέλει προστίθεται περίληψις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἐπίσης φανταστικοκωμικοῦ μελοδράματος Κρισπίνου καὶ Συντεκνίσσης (Crispino e la comare), τοῦ ποιηθέντος μὲν ὑπὸ Φρ. Μαρίου Πάβη, μελοποιηθέντος δὲ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν μουσικοδιδασκάλων Λουδοβίκου καὶ Φριδερίκου Ῥίτση. Ἐν Πάτραις, τύποις Φορολογουμένου, 1879, [8ον, σελ. 36].

Πολιτικὴ γεωγραφία πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ παρθεναγωγείων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Δήμιτσα, διευθυντοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου καὶ καθηγητοῦ τῆς γεωγραφίας ἐν τῷ Ἀρσακείῳ. Μέρος α', Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμήδης, 1878. Τιμᾶται δρ. 3. [8ον. σελ. ι' καὶ 235].

Meditationes Thraciae. Θρακικαὶ μελέται, ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη ἐκ Στενημάχου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Λειψίᾳ, τύποις Οὐάλτερ Βιγάντου, 1877. [8ον, σελ. 46].

Studien zur alten griechischen Musik, von Joh. Papastamatopulos Dr. Phil. Bonn, 1878. [8ον, σελ. 64].

Ἀναστασίου Παπαζαφειροπούλου Νομοθετικαὶ μελέται εἰς βιβλία τρία. Βιβλίον α', διαιρούμενον εἰς μέρη δύο καὶ κεφάλαια τέσσαρα. Ἐν Τριπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φωνῆς τῶν ἐπαρχιῶν, 1878 [8ον, σελ. 108].

Δωροθέου Σχολαρίου, Μητροπολίτου π. Λαρίσσης, ἔργα καὶ ἡμέραι, ἤτοι ἐκλογὴ ἀλληλογραφίας περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ συστάντων καὶ προικισθέντων σχολείων καὶ δωρεῶν μετ' ἐνεστώσης στατιστικῆς καὶ περιγραφῆς τῶν ἐπαρχιῶν Σωζουαγαθουπόλεως καὶ Δημητριάδος κλ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1877. Διανέμεται δωρεὰν τοῖς πατριώταις καὶ φίλοις. [8ον, σ. η' καὶ 624].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Σεπέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,48 χμ.
Μεγίστη » 755,14 (τὴν $30^{ην}$)
Ἐλαχίστη » 744,93 (τὴν $3^{ην}$)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση θερμοκρασία 25,54
Μεγίστη » 37,2 (τὴν $1^{ην}$)
Ἐλαχίστη » 14,6 (τὴν $19^{ην}$)

Ἡμέραι βροχῆς 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 19,50 χμ), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ, 17 ΒΑ, 1 Α.

Ὀκτώβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 754,60 χμ.
Μεγίστη » 758,58 (τὴν $14^{ην}$)
Ἐλαχίστη » 750,63 (τὴν $23^{ην}$)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση θερμοκρασία 21,02
Μεγίστη » 27,4 (τὴν $21^{ην}$)
Ἐλαχίστη » 12,0 (τὴν $14^{ην}$)

Ἡμέραι βροχῆς 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 1,54 χμ.), ὁμίχλης 1 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,30 χμ.), ἀστραπῶν 1, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 9 Β, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

σελ. 192	στίχ.	4.	ἀντὶ	καὶ	γράφε	ἐξ οὗ
194	»	19	»	παρ' αὐτῷ	»	παρ' αὐτὸ
»		21	»	παρ' αὐτῷ	»	παρ' αὐτὸ
»		26	»	μὲ	»	καὶ
195		19	»	ἀγγείου	»	ἀγγείων
197		1	»	ἐφένετο	»	ηὐρύνετο
»		12	»	πύλη	»	θύρα
198		13	»	δι' ἀκανονίστων	»	ἀκανονίστως τεθειμένων

Τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ ἐξεδόθη ἀρτίως ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος καὶ ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος τόμος, τιμώμενος καὶ οὗτος ἀντὶ δραχ. ὀκτώ.

Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο, οὗτινος ὄχι μόνον εἰς τὴν γλῶσσάν μας δὲν ὑπάρχει παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐλλείπει, οἱ φοιτηταὶ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, καὶ οἱ περὶ τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἐνδιατρίβοντες καὶ εὐχαριστούμενοι, θὰ εὕρωσιν ἄφθονον ὕλην, καὶ θὰ πορισθῶσιν ἐκ τῆς ἐπισταμένης αὐτοῦ μελέτης πολυτίμους περὶ πάντων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων γνώσεις εἰς ὀρθὴν κατανόησιν τῆς φιλοσοφίας ἱςορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς. Περιπλέον ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης μετὰ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἐκ τῆς ἐπισταμένης αὐτοῦ μελέτης, θὰ γνωρίσῃ, ὅτι ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, καταδεικνύων τὰς ἀτελείας τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐκτίθησι νέαν περὶ φιλοσοφίας θεωρίαν, περιλαμβάνουσαν πάσας τὰς ἀρχὰς, ἑπομένως ἅπαντα τὰ συστήματα ὡς ὀργανικὰ μέλη τῆς νέας αὐτοῦ θεωρίας, δι' ἧς καὶ ὁ κόσμος ἐξηγεῖται, καὶ αἱ ἀρχαὶ ἀναγνωρίζονται καὶ διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, καὶ τὸ ὑπέρτατον ὂν ὁρίζεται οἷον ὄντως ἐστὶ καὶ ἔσται ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ἐνεργείᾳ τέλειον καὶ προσωπικόν.

Ὁ πρῶτος τόμος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐκδοθεὶς τὸ ἔτος 1876, περιλαμβάνει—Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας—Τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ Θάλητος μέχρι Σωκράτους—Τὴν δευτέραν περίοδον—Σωκράτην—Ἀτελεῖς Σωκρατικούς—Πλάτωνα—καὶ Ἀριστοτέλην.

Ὁ δεύτερος τόμος, ἐκδοθεὶς τὸ ἔτος 1877 περιλαμβάνει τὴν τρίτην περίοδον.—Δογματικὴν φιλοσοφίαν (Ἐπικούρειον καὶ Στωϊκήν).—Σκεπτικὴν (Νέαν Ἀκαδημίαν)—Πυῤῥώνειον σκέψιν—(Πύῤῥων, Τίμων κλπ.)—Ἐκλεκτικὴν φιλοσοφίαν (Ἑλληνορωμαϊ-

κήν).—Ἑλληνοϊταλικὴν (Πυθαγόρειος καὶ Ἰουδαϊκὴ)—καὶ τὴν Νεοπλατωνικήν.

Ὁ τρίτος τόμος—τὴν φιλοσοφίαν τοῦ μέσου αἰῶνος—(Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας—Σχολαστικοὺς—πτῶσιν σχολαστικῆς φιλοσοφίας).

Ὁ τέταρτος τόμος—Τὴν φιλοσοφίαν τῶν νεωτέρων χρόνων—Βόημον—Βάκωνα—Ἐρβέρτον—Γασσένδην—Καρτέσιον—Μαλεμβράχιον—Σπινόζαν—Λώκιον—Λεϊβνίτιον—Σχιργχέρσιον—Θωμάσιον—Οὐέτον—Βάϋλον—Οὐόλφιον—Φιλοσοφίαν ἐν Γαλλίᾳ—ἐν Ἀγγλίᾳ—μετάβασιν εἰς Γερμανίαν—Κάντιον—Ἰακώβην—Ἐρβέρτον—Σχοπεγχαύγερον—Φίχθιον—Σχλέγελον—καὶ Σελλίγγιον.

Καὶ τελευταῖον ὁ πέμπτος, ἐκδοθεὶς τὸ 1878, περιλαμβάνει ἐν ἐκτάσει τὸ σύστημα τοῦ Ἑγέλου, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ νεώτερον σύστημα τοῦ Σχελιγγίου, καὶ τὸ τοῦ Βαδέρου, πρῶτον ἤδη ἐκτεθὲν καὶ συστηματοποιηθὲν, καὶ καταλήγει εἰς γενικὴν ἐπιθεώρησιν, ἐν ᾗ ἐκτίθησι καὶ τὰ φιλοσοφήματα τῶν ἡμετέρων Εὐγενίου, Καΐρη, Βάμβα, Βράϊλα καὶ Μακράκη, καὶ εἰς τὸ ἐξαγόμενον τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐνῷ τίθησι τὰς βάσεις τοῦ ἰδίου συστήματος, περὶ οὗ ἔσται ἡμῖν μακρότερον ὁ λόγος ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ταύτῃ.

Γενική τις τοῦ ὅλου συγγράμματος ἀνάλυσις καὶ ἐξήγησις εἶναι ἔργον ξένον τοῦ σκοποῦ τῆς βιβλιογραφίας ταύτης, καὶ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας. Τὸν βουλόμενον νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὸ κάλλιστον τοῦτο προϊὸν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας παραπέμπομεν εἰς τὴν ἐκτεταμένην σπουδὴν καὶ μελέτην τοῦ ὅλου συγγράμματος, διότι ἐκ τῆς τοῦ ὅλου σπουδῆς θέλει γνωρίσει ὁ δυνάμενος ὁποῖόν τί ἐστι καὶ ἔσται τὸ προκείμενον σύγγραμμα. Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ ἐκθέσωμεν συνοπτικῶς τὰς βάσεις τοῦ νέου συστήματος, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζεται, εἶναι τὸ πόρισμα πολυχρονίου καὶ πολυμόχθου μελέτης τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Ἅπαντα, λέγει ὁ συγγραφεὺς, τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα τὸ αὐτὸ εἶχον καὶ ἔχουσι νὰ λύσωσι κατ' Ἀριστοτέλην πρόβλημα· «Τί τὸ ὂν ἐστὶ τὸ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον». Τοῦτο δὲ ἄλλοι ἄλλως ἐξήγησαν, ἐκ τῆς ἐξηγήσεως δὲ ἣν ἔδωκαν, ἄλλα μὲν συστήματα ἤχθησαν εἰς τὴν ἀθεΐαν, ἄλλα δὲ εἰς τὸν πανθεϊσμὸν, καὶ ἄλλα εἰς σύγχυσιν ἀρχῶν καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην· ἐκ τούτου δὲ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔμεινε καὶ μένει ἄλυτον. Ἅπαντα τὰ συστήματα ἥψαντο τῶν ἀρχῶν, ἕκαστον κατὰ τρόπον ἴδιον, ἀλλ' ἢ δὲν διέκριναν ταύτας ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, ἢ δὲν ἐγνώρισαν καλῶς ταύτας· ἐκ τούτου δὲ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς ἐξαγόμενον θετικὸν καὶ ὡρισμένον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σύμπαντος καθ' ὁλοκληρίαν καὶ διάκρισιν καὶ ὁρισμὸν τῆς ὑπερτάτης. Ἡ ἀληθὴς, ἐκτίθησιν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, περὶ Θεοῦ ἔννοια, καὶ ἡ διάκρισις καὶ ἀναγνώρισις τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πολιτείαν, νὰ φέρῃ νέαν τροπὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ νὰ καταστήσῃ ὄντως τὸν βίον ἀνθρώπινον.

Ἀναφέρει δὲ ἱστορικῶς, ὅτι πρὸ τοῦ Σωκράτους ἔτι ἡ φιλοσοφία ἀνεγνώρισε καὶ διέκρινε τὰς πρώτας δυνάμεις ἢ κοσμογονικὰς ἀρχὰς, ἤτοι τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον, πάντα ὅμως τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, μηδὲ τῶν μεγαλειτέρων νόων ὅλων τῶν ἐποχῶν ἐξαιρουμένων, ἐσύγχισαν τὰς ἀρχὰς ταύτας καὶ τὰς συνεταύτισαν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην, ἐκ τούτου δὲ προῆλθε καὶ προέρχεται ἡ σύγχυσις εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, διακρίνων καὶ ἀναγνωρίζων τὰς ἀρχὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, φθάνει εἰς ὀρθὸν καὶ θετικὸν ἐξαγόμενον. Διακρίνει καὶ ὁρίζει, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς κοσμογονικαὶ ἀρχαὶ, ἡ κατὰ τὴν ὕλην, ἡ ὅθεν ἡ κίνησις, καὶ ἡ κατὰ τὸν λόγον, συνυπάρχουσιν ἐν τοῖς οὖσι, καὶ εἰσὶν ἀναπόσπαστοι ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἀλήθεια τῆς θεωρίας ταύτης ἐστὶν αὐταπόδεικτος, διότι ἐν τοῖς οὖσι βλέπει τις ὁρατῶς συνυπαρχούσας πάσας τὰς ἀρχάς. Εἰς τὴν νεκρὰν κατὰ πρῶτον ὕλην διακρίνει τις τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφὴν, ἥτις ἐστὶν ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ, τὴν θερμότητα ἐνυπάρχουσαν καὶ ἀποδεικνυμένην ἐν τῇ θλίψει αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἥτις ἐστὶν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν

ἀρχή. Εἰς τὸ φυτὸν βλέπει τις ἐπίσης τὴν συνύπαρξιν τῶν ἀρχῶν τῆς ὕλης, τῆς κινήσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ ζωὴ τοῦ φυτοῦ, καὶ τὸν λόγον, ὅστις διορίζει τὸ εἶδος αὐτοῦ. Εἰς τὰ ζῶα ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τέλος, ὅστις ἐστὶ τὸ τελειότατον τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων, διακρίνει τις πάσας τὰς ὡς εἴρηται ἀρχάς. Ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἐπικράτησις ἑκάστης τῶν ἀρχῶν ἐν τοῖς οὖσι δίδει τὸν ἴδιον αὐτῆς τύπον. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι προϊὸν ἁπλῶς τῶν ἀρχῶν, ἑπομένως οὔτε μόνον θεωρητικὸς, οὔτε μόνον πρακτικὸς, οὔτε μόνον ὑλικὸς, ἀλλὰ κάτοχος τῶν ἀρχῶν γενόμενος, τυγχάνει ἀνώτερος καὶ θεῖος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀξία καὶ σημασία αὐτοῦ μεγίστη.

Διακρίνει ὡσαύτως σαφῶς καὶ ὀρθῶς, ὅτι ἡ ὕλη ὑπόκειται εἰς τὴν κίνησιν, ἡ δὲ κίνησις, ἤτοι ἡ ζωὴ, εἰς τὴν τάξιν, ἤτοι τὸν λόγον, ἐκ τούτου δὲ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν δύναμις εἶναι ἀνωτέρα τῆς κατὰ τὴν ὕλην, διότι ἄλλως ἡ ὕλη δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ καὶ λάβῃ ζωήν· καὶ ἡ κατὰ λόγον ἀνωτέρα τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε λόγος, δὲν θὰ ὑπῆρχε τάξις καὶ ἁρμονία ἐν τῷ κόσμῳ. Συνάγει δὲ τοὐντεῦθεν τὸ ἀλάνθαστον συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ εἶναι προτέρα τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν προτέρα τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἡ δὲ κατὰ τὴν ὕλην βάσις ἀμφοτέρων· ὡς πρότεραι δὲ ἡ κατὰ τὸν λόγον καὶ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, δὲν ἠδύναντο νὰ παραχθῶσιν ἐκ τῆς ὑστέρας τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ὡς οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι καὶ οἱ νεώτεροι ὑλισταὶ ἀτόπως παραδέχονται καὶ ἀναποδείκτως ὑποστηρίζουσιν.

Ἀποδεικνυομένου δ' οὕτως, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ εἶναι βάσις τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, αὕτη δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὁ δὲ ὀργανισμὸς τοῦ σύμπαντος καὶ τὰ ἀνώτερα τηροῦνται μόνον ἐν τῇ ὑποταγῇ τῶν κατωτέρων, δι' ἧς προέρχεται ἀνάπτυξις, ἐλευθερία καὶ γνῶσις, ἐξάγεται ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται, συνυπάρχουσαι καὶ συνεργοῦσαι, εἰσὶν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς κοσμοποιΐαν, σφάλλουσι δὲ προφανῶς οἱ παράγοντες τὴν δημιουργίαν ἐκ μιᾶς μόνης τῶν ἀρχῶν, διότι ἐκ μιᾶς μόνης δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ δημιουργία, οἷον ἐστὶ τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἀλλοίωσις. Ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην λ. χ. ἀρχῆς δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ζωὴ, κίνησις καὶ τάξις. Ἐπίσης ἐλλειπούσης τῆς ὕλης τὸ παραγόμενον τοῦ λόγου καὶ τῆς κινήσεως ἤθελεν εἶσθαι ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον. Τοιουτοτρόπως ἡ δημιουργία ἤθελεν εἶσθαι καὶ μένει ἀνεξήγητος. Ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν διακρίνεται ἡ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὑπερτάτην σχέσις, ἐκ τῆς σχέσεως δ' αὐτῶν καθίσταται καταληπτὴ ἡ βαθμολογία τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως, ἡ συνέχεια, καὶ ἡ μορφολογία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, ὅτι αἱ ὡς εἴρηται ἀρχαὶ εἶναι διάφοροι ἀλλήλων, καὶ ἑκάστη ἀπεργάζεται ἴδιόν τι· ἡ κατὰ τὴν ὕλην λ. χ. τὸν ὑλικὸν κόσμον ἄνευ ζωῆς καὶ τάξεως, ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν ἄνευ τάξεως καὶ ἁρμονίας, καὶ ἡ κατὰ τὸν λόγον, τὴν τάξιν καὶ τὸ εἶδος, ἀλλ' ἄνευ ζωῆς καὶ αἰσθήσεως. Ἀλλ' ἂν δὲν ὑπῆρχε συνεργία καὶ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν, ἀφοῦ ἑκάστη ἔχει διάφορον ἐνέργειαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ παραχθῇ ὁ σύμπας κόσμος, οἷός ἐστιν. Ὑπάρχοντος ὅμως τοῦ κόσμου, καὶ γινωσκομένου, ἡ συνεργία καὶ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν ἀποδεικνύεται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ἐκ τῆς συνεργίας δὲ καὶ τῆς συμπράξεως νοεῖται ἀναγκαίως ἡ ὕπαρξις συνδετικοῦ ὄντος, διότι ἀφ' ἑαυτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ συνδεθῶσι. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς συνθετικῆς καὶ ἐπακτικῆς μεθόδου, αἵτινες συνέχονται, διότι συνέχονται καὶ αἱ ἀρχαὶ, ἀποδείκνυνται ὁ κόσμος καὶ τὸ ὑπέρτατον ὄν. Ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ ἐξακριβωθῶσι καλῶς αἱ ἀρχαὶ, διὰ νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς ὁ κόσμος, διότι ἐξ ἀρχῶν ἀορίστων δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ τι ὡρισμένον.

Τὸ αἴτιον δὲ τοῦτο τὸ συνέχον καὶ συγκρατοῦν τὰς ἀρχὰς, τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον καὶ διὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ σύμπαντος νοούμενον, ἤτοι αὐτὸς ὁ Θεὸς, δὲν δύναται νὰ ἦναι ταὐτὸ μὲ μίαν τῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ἀνώτερον τῶν ἀρχῶν, κύριον αὐτῶν, ζῶν, τέλειον ἐνεργείᾳ, καὶ προσωπικὸν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπολύτως πρότερον· οὔτε νὰ ὑποτεθῇ ὂν δυνάμει, διότι, ἐὰν ἡ συνδετικὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν ἦτο ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ δυνάμει, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε μορφὴ καὶ τάξις ἠδύνατο νὰ παραχθῇ. Ἀναγκαίως ἄρα τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ὄν,

ὑπάρχει, καὶ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ διάφορον, ἀνώτερον, καὶ πρότερον τῶν ἀρχῶν, ἐκ τῶν ὑστέρων γινωσκόμενον, ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ὑπάρχον, ἀμετάβλητον, ἀΐδιον, ἐνεργείᾳ τέλειον, ὡς τοιοῦτο δὲ ἓν καὶ προσωπικόν.

Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἦτο ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα τέλειος, οὐδὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, οὖσα ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, θὰ ἦτο ἀΐδιος. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποτεθῇ γινόμενος, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα κύριος τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τέλειος καὶ προσωπικός· ὡς τοιοῦτος δὲ ὁ Θεὸς δὲν δημιουργεῖ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, χρώμενος ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ ὡς ὀργάνοις καὶ συναιτίοις εἰς πραγματοποίησιν τῆς τοῦ σύμπαντος κόσμου ἰδέας, ἥτις ἐξαντικειμενουμένη, ὡς ἡ ἰδέα τοῦ τεχνίτου, οὔτε ἀπόλλυται, οὔτε χωρίζεται ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ ἰδέα προηγεῖται καὶ χωρὶς τῶν ἀρχῶν δὲν ἐξαντικειμενοῦται, καθὼς δὲν σχηματίζεται λέξις τις οἱαδήποτε, ἐὰν δὲν προηγοῦντο στοιχεῖα, ἤτοι γράμματα, καὶ τῶν στοιχείων ἰδέα, συναρμόττουσα τὰ γράμματα εἰς συλλαβὰς, καὶ τὰς συλλαβὰς εἰς λέξιν.

Ἡ ἐν τῷ ὑπερτάτῳ ὄντι ἰδέα τοῦ κόσμου ἐξαντικειμενοῦται καὶ πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἀρχῶν· χωρὶς τῶν ἀρχῶν ὡς ὀργάνων τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ὁ κόσμος ὡς ἄμεσον παραγόμενον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐσίᾳ δὲν θὰ διέφερεν αὐτοῦ, καὶ ἐξωτερικῶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παρασταθῇ, ἤτοι νὰ ἐξαντικειμενωθῇ. Ἐπίσης οὔτε διὰ μιᾶς μόνης τῶν ἀρχῶν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου, καθὼς οὔτε λέξις ἐκ μόνων συμφώνων ἢ φωνηέντων.

Ἐν τούτοις οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων ἀνεγνώρισε καὶ διέκρινε τὰς ἀρχὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης, οὐδ' ἁπάσας περιέλαβεν, ἀλλὰ τὸ μὲν μίαν, τὸ δὲ ἄλλην· ἐκ τούτου δὲ ἕπεται, ὅτι σύστημα, οἷον τὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, περιλαμβάνον πάσας τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐπομένως πάντα τὰ συστήματα, θεμελιούμενον δὲ ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς, καὶ διορθοῦν τὰς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ φέρῃ τροπὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τῷ βίῳ, καὶ τῇ ἐπιστήμῃ.

Περὶ τῆς γενέσεως, προσθέτει, πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης παρετήρησεν, ὅτι ἡ γένεσις προβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀτελοῦς καὶ προχωρεῖ εἰς τὸ τέλειον, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ γένεσις προέρχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων. Ἐὰν αἱ κατώτεραι ἀρχαὶ ἐπεκράτουν τῶν ἀνωτέρων, αἱ δὲ ἀνώτεραι ἔμενον ἄνευ ἐνεργείας, τὰ ὄντα θὰ καθίσταντο νεκρὰ, ἄλογα, καὶ ἄσκοπα. Ἐὰν ὁ ἰδανικὸς κόσμος, τουτέστιν ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ, ἐχωρίζετο τοῦ φυσικοῦ, θὰ προήρχετο παντελὴς καταστροφή. Ἐπίσης, ἐὰν αἱ ἀρχαὶ δὲν παρῆγον ἑκάστοτε ἐν τῷ παραγομένῳ, δὲν θὰ προήρχετο καὶ δὲν θὰ διέμενεν οὐδέν. Ἡ ἐπικρατοῦσα ὅμως τάξις καὶ ἁρμονία ἐν τῷ σύμπαντι εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐπικρατοῦσιν ἀεὶ αἱ ἀνώτεραι ἀρχαὶ, αἵτινες προϋπάρχουσι τῶν ὄντων, τῶν παραγομένων, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν (τῶν ἀρχῶν) ταῦτα ἐγένοντο, φέροντα τὸν τύπον αὐτῶν καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ ὑπερτάτου. Ὥστε οὔτε ὁ ἰδανισμὸς εἶναι ἀληθὴς κατὰ πάντα φιλοσοφία, οὔτε ὁ ὑλισμὸς, οὔτε τὰ εἰς τὸ πρακτικὸν ἀφορῶντα, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία, ἡ περιλαμβάνουσα πάσας τὰς ἀρχὰς, καὶ καθιστῶσα τὰ συστήματα, ἐπὶ ἰδίας βάσεως στηριζομένη, ὀργανικὰ αὐτῆς μέλη.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτίθησι τὴν ἑξῆς ὀρθοτάτην θεωρίαν.

Ἕκαστον τῶν ὄντων συνίσταται ἐξ ἁπασῶν τῶν ἀρχῶν, καὶ φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπερτάτου, διαφέρει ὅμως τὸ ἓν τοῦ ἑτέρου κατὰ τὴν σχέσιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἀρχῶν, ὡς τοῦτο ἐδείχθη σαφῶς ἐν τοῖς ἄνω· οὐδὲν ὅμως τῶν ὄντων εἶναι ὅμοιον τῷ ἀνθρώπῳ, διότι οὐδὲν γίνεται ἄρχον τῶν ἀρχῶν ὡς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπομένως πρόσωπον· ἄρα μόνος ὁ ἄνθρωπος φαίνεται ὂν ἀρχοειδὲς, γνωστικὸν, ἐλεύθερον, θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ἄφθαρτον, ὑπερκόσμιον, καὶ διὰ τοῦτο σκοπὸς καὶ τέλος τῆς φύσεως. Τοιούτου ὄντος ἐπὶ γῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν δὲν δεικνύει ἡ φιλοσοφία, ἀλλ' ἡ θρησκεία, ἥτις συνδέει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν, κατὰ μετάληψιν τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦται ὑπὲρ τὰς ἀρχάς. Ἡ φιλοσοφία ἐπομένως δὲν εἶναι τὸ ὕψιστον τῆς ἀνθρωπότητος πρόβλημα, ὡς δοξάζει ὁ Ἕγελος, ἀλλ' ὄργανον πρὸς φανέρωσιν τοῦ θείου· τὸ ὕψιστον διὰ τοῦτο τῆς ἀν-

θρωπότητος πρόβλημα εἶναι ἡ θρησκεία, ἥτις ἀναβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεὸν, καὶ καθίστησιν αὐτὸν κατὰ τὴν ἱερὰν γραφὴν ναὸν Θεοῦ.

Τὸ πόρισμα τοῦτο τῆς φιλοσοφικῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου γνώσεως, περαιτέρω προαγόμενον, δείκνυσιν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκ πνεύματος Θεοῦ πλασθεὶς, τυγχάνει ἰσόθεος, εἰκὼν τοῦ πλάστου αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, ἄρχων τῶν ἀρχῶν, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. Τὸ λογικὸν, ἡ βούλησις, καὶ ἡ σωματικὴ δύναμις, ἀναπαριστῶσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰς τρεῖς, τῆς κατὰ τὸν λόγον, τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὰς, ὁ δὲ νοῦς, κατὰ μετάληψιν τοῦ θείου, τὸ ὑπέρτατον συνδετικὸν τῶν ἀρχῶν ὂν, τὸν Θεόν. Τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος δείκνυται ὄντως ἰσόθεος, καὶ διὰ τῶν ἐν ἑαυτῷ δυνάμεων δημιουργὸς ἰδίων ἔργων, τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτελεστέρων, βαθμηδὸν δὲ τελειοτέρων, ἀναφερομένων καὶ προαγομένων ἀπαύστως πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ θείου. Καὶ ἐπειδὴ ἑκάστη τῶν ἀρχῶν ἀπεργάζεταί τι ἴδιον, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἀνθρώπου, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ δημιουργὸς αὐτῶν, φανεροῦται ἡ ἰδιαιτέρα ἀνάπτυξις ἑκάστης τῶν ἀρχῶν, καὶ γινώσκεται κατὰ τόπον καὶ χρόνον ἡ ἐπικράτησις ταύτης ἢ ἐκείνης, καὶ συνεπῶς ἡ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐπὶ γῆς κτισμάτων οὐδὲν τυγχάνει κάτοχον καὶ ἄρχον τῶν ἀρχῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν γίνεται παραγωγὸν ἔργων, πλὴν τῶν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ὁ ἄνθρωπος ὅμως, κάτοχος καὶ ἐξουσιαστὴς τῶν ἀρχῶν, καὶ γινώσκων διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ νοῦ ἀεννάως τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸ σύμπαν, προάγει ἀπαύστως τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ τελειότερον, ὡς τοιοῦτος δὲ ἀναντιρρήτως μετέχει τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' ἐν αὐτῷ πνεῦμα ζωογονεῖ τὰς συνυπαρχούσας μετ' αὐτοῦ ἀρχάς.

Γινωσκομένου δὲ οὕτω τοῦ ἀνθρώπου, εὐκόλως ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πρέπει νὰ ὦσιν ἀνάλογα τοῦ ἐν αὐτῷ θείου πνεύματος, ὁδηγούμενα ὑπὸ ἀγαθῆς βουλήσεως, κανονιζόμενα ὑπὸ τοῦ λογικοῦ, καὶ διευθυνόμενα ἐν γένει ὑπὸ τοῦ νοῦ. Ἐὰν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν ἄρχῃ ὁ νοῦς, κινεῖ δὲ τὴν βούλησιν οὐχὶ τὸ λογικὸν, ἀλλὰ τὸ κατώτερον, τουτέστι τὸ ὑλικὸν, τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου θὰ ὦσι ταπεινὰ, φαῦλα καὶ διεστραμμένα· ἐὰν τοὐναντίον ἄρχῃ ὁ νοῦς, κινεῖ δὲ τὴν βούλησιν ὁ λόγος, τὰ ἔργα τότε τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἀπεικονίζωσι τὸν ἔρωτα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ θὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐδόθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ ἔννομος ἐλευθερία, ἔχει δὲ διὰ τοῦτο ἐλευθέρας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν θεῖον αὐτοῦ προορισμὸν, ὀφείλει νὰ καθυποτάσσῃ τὰς κατωτέρας εἰς τὰς ἀνωτέρας, καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἐν αὐτῷ νοῦν εἰς τὸ ὑπέρτατον ὂν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ὁποίου μετέσχηκεν καὶ εἰς φῶς ἦλθεν. Τοιουτοτρόπως τὰ ἔργα αὐτοῦ καθίστανται ὑψηλὰ, γενναῖα καὶ τέλεια, ὁ βίος εὐδαίμων, καὶ ὁ ἄνθρωπος τέλειος καὶ μακάριος.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ, καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας, ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἐκτεθεισῶν περὶ τῆς φύσεως, τῆς οὐσίας καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἀρχῶν, εἰσάγει κενὰ μὲν πλὴν ὀρθὰ καὶ σωστικὰ πολιτειακὰ δόγματα.

Καθὰ ἐν τοῖς ἄνω ἐῤῥέθη, ἡ γνῶσις τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας, ἤτοι τοῦ ἀνθρώπου μετὰ πάντων τῶν κτισμάτων, κρέμαται ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν, αὐτὴ δὲ ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, ἤτοι τῆς φιλοσοφίας· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, εἶναι ἀναντίῤῥητον, ὅτι οἱ διέποντες τὰ τῆς πολιτείας ὀφείλουν νὰ συντελῶσιν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς γνώσεως, καὶ τῆς ὀρθῆς τῶν ἀνθρώπων νοητικῶς καὶ ἠθικῶς μορφώσεως. Ἡ πολιτεία εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ἀνθρώπων ἐν σχέσει πρὸς ἀλλήλους, κατὰ νόμους ὡρισμένους· ἡ πολιτεία ὡς τοιαύτη δὲν προηγεῖται τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἕπεται αὐτοῦ, καὶ κανονίζει τὰς πολιτειακὰς σχέσεις του· ἐὰν ἑπομένως ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας θεωρηθῇ ἀνώτερος τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποτίθεται ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι τὸ ἀνώτερον, μέσον, μηχανὴ, ἡ δὲ πολιτεία, τὸ κατώτερον, τέλος· ἐὰν ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ὅπερ τἀληθὲς, ἐκληφθῇ ἀνώτερος τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, ἡ ἠθικὴ καθίσταται τότε ἀνωτέρα καὶ βάσις τῆς πολιτείας, καθότι ὁ ἄνθρωπος

εἶναι ἀνώτερον καὶ θεῖον, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄρα πρέπει νὰ ἀποβλέπωσιν οἱ διέποντες τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐστὶν ἡ ἠθικὴ καὶ νοητικὴ αὐτοῦ ἀνύψωσις διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς πολιτείας ὡς κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, διότι, ἐὰν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον παρολισθήσῃ καὶ ἄρξῃ ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ πολιτεία λαμβάνει βάσιν ἀνήθικον, ὁπότε φυγαδεύεται τὸ ἀνώτερον, μετ' αὐτοῦ δὲ τὸ καθῆκον, καὶ μετὰ τοῦ καθήκοντος ὁ πατριωτισμός, ἀνατρέπεται ἡ δικαιοσύνη, ὁ νόμος τοῦ παντός, ἐπομένως καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία.

Καὶ δυστυχῶς τοιοῦτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διοργανισμὸν ἔχουσι πᾶσαι σχεδὸν αἱ πολιτεῖαι, διότι ἡ ἰδέα τοῦ ὠφελίμου κατ' ἔθνος ἢ κατ' ἄτομον εἶναι ἐπικρατεστέρα τῆς τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἐκ τούτου δὲ πηγάζει ἡ κακοδιοικησία, ἡ κακοδαιμονία τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ἐκ τούτου ἡ πάνοπλος τῶν ἐθνῶν κατ' ἀλλήλων ἀντιπαράστασις, ἐκ τούτου αἱ βαρεῖαι καὶ δυσβάστακτοι φορολογίαι καὶ ἡ μεγάλη συνεπῶς πτωχεία, ἐκ τούτου ἡ δούλωσις καὶ τυραννικὴ τῶν λαῶν ὑπὸ αὐθαιρέτους κυβερνήσεις καταπίεσις, ἐκ τούτου ἐν γένει πάντα τὰ κακὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰς τοιαύτην δὲ ἰδιοτελῆ πολιτείαν Θεὸς δὲν χωρεῖ, ἐπομένως οὐδὲ καθῆκον, θεοποιεῖται δὲ μόνον καὶ περιθάλπεται τὸ συμφέρον ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὅταν ὅμως ἔθνος τι ἀπολέσῃ τὴν περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἰδέαν, δι' ὧν καὶ μόνον καθίσταται ἀληθῶς ἔθνος, ἀπόλλυσι τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ ὀλισθαῖνον ἐπὶ τὸ χεῖρον, παραλλάττει καὶ κατασυντρίβεται.

Ὁ συγγραφεὺς πρὸς τούτοις διακρίνει τὴν περὶ τὴν πολιτείαν στρεφομένην ἰδιοτέλειαν ἀπὸ τῆς περὶ τὸ ἄτομον, καὶ χαρακτηρίζει οἰκείως ἀμφοτέρας. Ἡ περὶ τὴν πολιτείαν ἀφορῶσα θυσιάζει πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς πάσας τὰς ἄλλας, ἡ δὲ περὶ τὸ ἄτομον θυσιάζει χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος τοῦ ἀτόμου καὶ αὐτὴν τὴν πολιτείαν. Ἰσχυρίζεται ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι ἐν πολιτείᾳ, ἐν ᾗ ἄρχει ἰδιοτέλεια ἀτομικὴ ἢ ἐθνική, οὔτε ἀσφάλεια δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε ἔξοχοι νόες καὶ χαρακτῆρες νὰ ἀναφανῶσιν, οὔτε εἰδικότητες νὰ μορφωθῶσιν εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων. Ἐν ἰδιοτελεῖ πολιτείᾳ τὰ πάντα κανονίζονται κατὰ τὸ εὐμετάβλητον συμφέρον, καὶ διὰ μὲν τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ἐνθουσιᾷ πολλάκις τὸ ἔθνος καὶ ἀνέχεται πᾶσαν ἀλλοτρίαν ἀδικίαν, τὸ τοῦ ἀτόμου ὅμως καθίσταται ἀφόρητον καὶ ὡς τάχιστα διαφθαρτικὸς τῆς πολιτείας σάραξ.

Ὁ συγγραφεὺς αἰτίους τῆς πολιτικῆς ταύτης ἀνωμαλίας καὶ ἀδικίας δὲν θεωρεῖ τὰ ἄτομα, ἀλλὰ τὰ ἡμαρτημένα πολιτικὰ ἀξιώματα, ὅσα ἐκ τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς προέκυψαν, καὶ προτείνει εἰς διόρθωσιν τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν λαῶν διαπαιδαγώγησιν, τὴν ὀρθὴν καὶ βάσιμον ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ ὑπερτάτῃ, ἤτοι τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐκπαίδευσιν, καὶ πρὸς αὐτὰς συμμόρφωσιν τῶν πράξεων πάντων ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων.

Τοιουτοτρόπως, ὑποστηρίζει δικαίως, διὰ τῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως τῶν ἀρχῶν, ἡ πολιτεία καθίσταται ἔμψυχος, καὶ τοιαύτη δὲν ἄγεται ὑπὸ ἀπειρίας καὶ τύχης, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, φωταγωγουμένης ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἡ δὲ ἱστορία, εἰς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἀναφερομενένη, καὶ διὰ τοῦτο περιλαμβάνουσα ἀρχήν, μέσον καὶ τέλος, καθίσταται ἐπίσης ἓν ὅλον ὀργανικὸν καὶ ἔμψυχον, παριστῶσα τὰς ἐποχὰς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων βαδιζούσας παραλλήλως πρὸς τὰς τοῦ σύμπαντος· διότι αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ διέπουσ καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, οἷαι καὶ τὸ σύμπαν.

Ἡ ἱστορία λ. χ. μαρτυρεῖ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι φυλαί τινες, αἱ μὴ κατανικήσασαι τὸν ὑλισμόν, ἔμειναν ἐν βαρβάρῳ καὶ θηριώδει καταστάσει, ἐκ τούτου δὲ δῆλον, ὅτι δὲν ἀπηλλάγησαν αὗται τῆς κυριαρχίας τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς· παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ἡ ἱστορία ἀναφέρει γενναίας καὶ μεγαλόφρονας πράξεις, ἐξ οὗ ἀποδείκνυται ἡ ἐπικράτησις τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν. Καὶ ἐν γένει ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι προάγονται τὰ ἔθνη εἰς ἐλευθερίαν, ἐπιστήμην, τέχνην καὶ πολιτισμόν, καθόσον αἱ ἀνώτεραι ἀρχαὶ ἄρχουσι τῶν κατωτέρων. Ὥστε ὁ πολιτισμὸς πάσης ἐποχῆς καὶ τῶν νῦν πολιτειῶν δύναται νὰ ἐκτιμη-

θῇ κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν πρὸς τὰς κατωτέρας. Ἄρα καὶ ὁ διέπων τὴν ἱστορίαν νόμος καθίσταται καταληπτὸς μόνον διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν, ὁ δὲ ἱστορικὸς ὀφείλει διὰ τοῦτο πρωτίστως νὰ φωταγωγῆται ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, τουτέστι τῆς φιλοσοφίας.

Γίνεται δ' ἐκ τῶν εἰρημένων φανερὸν, ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τῆς δημιουργίας, αὕτη δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀρχῶν, καὶ αὕτη ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης. Ἡ γνῶσις τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης καθίστησι καταληπτὴν καὶ ἀνυψοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, μετὰ τῆς ἀνυψώσεως δὲ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀνυψοῦται ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας. Οὕτω δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ κατωτέρου ἀνυψούμενος εἰς τὸ ἀνώτερον ἐξευγενίζεται, καὶ γίνεται ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαῖος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, ἡ δὲ ἱστορία τῶν πράξεων αὐτοῦ καθίσταται ὁ ἀψευδὴς μάρτυς τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὸν προορισμόν του.

Τοιοῦτον ἐν γένει τὸ ἐξαγόμενον τῆς νέας θεωρίας τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, ἥτις δεόντως ἀναπτυχθησομένη, ὡς καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος προτίθεται νὰ πράξῃ, καθὰ ἐν τέλει ἀναφέρει, θέλει ἀναντιῤῥήτως φέρει νέαν τροπὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Η. Ν. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ.

§ 1. *κατερῶντας* — *κατάρροντας*.

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 496 «Χρὴ δὲ πλύνειν οὐ κηρὸν μόνον ἀλλὰ καὶ πίτταν καὶ ῥητίνην ἔλαιόν τε καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἄλλο τοιοῦτον τὸ μὴ κεραννύμενον ὕδατι προθερμαίνοντας συμμέτρως,

εἶτα *κατάρροντας* εἰς ἀγγεῖον πλατὺ καὶ μέγα πλῆθος ὕδατος ἔχον ἐν ἑαυτῷ καθαρωτάτου τε ἅμα καὶ ἀποιοτάτου»

Ἡ μετοχὴ *κατάρροντας* εἶνε ἐσχάτως βάρβαρος καὶ παντελῶς ἀνήκουστος. Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναντιλέκτως «εἶτα *κατερῶντας* εἰς ἀγγεῖον πλατὺ καὶ μέγα», ὅπερ παραφθαρὲν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων, τρεψάντων τὸ Ε εἰς τὸ ΑΙ καὶ τὸ Ω εἰς τὸ Ο, καὶ γενόμενον τὸ πρῶτον *καταίροντας* μετέπεσεν ἔπειτα κατὰ νέαν διάστροφον ἀνάγνωσιν εἰς τὸ τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον *μετάρροντας*.

Περὶ τῆς ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Γαληνοῦ γενομένης ὑπὸ τῶν γραφέων μεταβολῆς τοῦ *μετΕρῶν* εἰς τὸ *μεταίρων* καὶ τοῦ *μετΕρΩμεν* εἰς τὸ *μεταίρομεν* καὶ τοῦ *ἐξΕρΩντος* εἰς τὸ *ἐξαιροῦντα* διελάβομεν ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ Τόμ. Ε', σελ. 91 καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Ϛ', σελ. 417.

Ἡ σύγχυσις τῶν ἐμφερὲς τὸ σχῆμα ἐχόντων στοιχείων Ι καὶ Ρ (*μεταΙροντας* — *μετάΡροντας*) εἶνε οὐχὶ σπανία ἐν τοῖς ἀντιγράφοις, οἷον

ΑΙκλος (Αἶκλος)—*ἌΡκλος*,
ΑΙσιν (Αἶσιν)—*ἌΡσιν*,
οἰώθη (οἰώθη)—*ὀΡώθη*,
αἴσχΙον—*αἰσχΡόν*,
αἰσχΡόν —*αἴσχΙον*,
ἩσΙοδον—*εἰς Ῥόδον*,
τῷ ΝαΙῳ (Ναΐῳ)—*τῶν αΡω*,
—*α δΙου* (δίου)—*ἀδΡοῦ*,
πρῷΙρα (πρῷρα)—*πρῷΡρα*,
ἂν ἦΙ (ἂν ᾖ)—*ἀνήρ*,
πεπόΡικεν—*πεποΙηκεν* (ι = η),
εὐποΡεῖν—*εὖ ποΙεῖν*,
ὁΡᾷς—*οΙας* (οἵας),
ἄΡδοι—*αΙδοι* (ᾄδοι), κτλ.

Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται «*Ἔπαιας*: μετεωρίσας» ἀντὶ τοῦ *ἐπάΡας* καὶ «*Τετρημένος*: τὴν ψυχὴν τετιμωρημένος» ἀντὶ τοῦ *τετΙημένος* καὶ «Περιείργασμαι: *ποιητὸν* ἐποίησα[ν]» ἀντὶ

τοῦ *πεΡιττόν* (Є=Ο καὶ ΙΤ=Π), κτλ. (Ἴδε *Λόγ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. **104**). Ἐν δὲ τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. **253, 17** ἀναγινώσκεται «Μειλίγμασιν: *ἀπαιτήμασιν*» ἀντὶ τοῦ *ἀπάΡΓμασιν*. Πρβ. Ἡσύχ. «Μειλίγματα: *ἀ[σ]πάργματα*».

Ἐν τοῖς Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀποσπάσμασι Τόμ. Γ', σελ. **492, 18** Διν δ. κεῖται «δριμὺς μέν ἐστι καὶ δηκτικός, καθάπερ τὸ σίνηπι, καὶ τῆς χολῆς *βιωτικός*, τουτέστι τοῦ θυμοῦ, καὶ τοῦ φλέγματος διακοπτικός, τουτέστι τοῦ τύφου» ἀντὶ τοῦ *βΡωτικός* ἤτοι *βρωτικός*.

Παρὰ Διοσκορίδῃ π. Ὕλ. Ἰατρ. Δ', **65** εὑρίσκεται γεγραμμένον «ἔνιοι μὲν οὖν τὰς κωδίας μετὰ τῶν φύλλων κόπτοντες ἐκθλίβουσι διὰ *πρεστῆρος*», ποιεῖται δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Σπρέγγελος (Τόμ. Α', σελ. **557**) τὴν σημείωσιν τήνδε· «Sic C. et post Asulan. editt.; πριστῆρος Ald.». Τὸ *πρεστῆρος* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐσφαλμένη γραφὴ τοῦ *πιεστῆρος* (*πΙεστῆρος* — *πΡεστῆρος*). Πρβ. Δ', **76** (σελ. **571**) «χυλίζεται δὲ ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης χλωρὸς κοπεὶς καὶ ὑποτεθεὶς *πιεστῆρι*».

Ἴσως δὲ καὶ τὸ παρ' Ἀπολλωνίῳ π. Ἐπιρρ. σελ. **595, 2** «ὁ ΤΕ οὐκ ἐδύνατο παραλαμβάνεσθαι, ἐπεὶ οὐκ αὐτοτέλειαν *ἀπαιτῶν* ἕτερον λόγον ἀπήτει κτέ.» μετατυπωτέον εἰς τὸ *ἀπαΡτ(ίζ)ων*, οὐχὶ δ' εἰς τὸ *ἀποτελῶν*, ὡς ὑπέλαβεν ὁ Friedländer *Νικάν. π. Ἰλιακ. Στιγμ.* σελ. **7** ἐκδ. β'. Λέγει δ' ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ἐν σελ. **530, 27** «αἱ μετοχαὶ *ἀπαρτίζουσι* διάνοιαν» (Πρβ. καὶ σελ. **532, 7**) καὶ ἐν τῷ π. Συντάξ. σελ. **90, 5** «προσλαβὸν γὰρ τὸ ῥῆμα *ἀπαρτίζει* τὸν λόγον» καὶ σελ. **227, 18** «τὸ ἑλληνιστί προσλαβὸν τὸ λέγω *ἀπαρτίζει* τὸν λόγον» καὶ σελ. **281, 11** «τὰ δὴ προκατειλεγμένα τῶν ῥημάτων πρὸς εὐθείας σύνταξιν *ἀπαρτίζει* διάνοιαν» καὶ σελ. **300, 4** «καὶ τὸ μὲν *ἀπαρτίζον* τὴν διάνοιαν παρασύμβαμα».

Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ Ι εἰς τὸ Γ καὶ τοῦ Γ καὶ Ρ εἰς τὸ Ι ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Γαληνὸς γράφων Τόμ. ΙΓ', σελ. **995** «Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ Μενεκράτης, ἐπειδὴ πολλάκις οὐ μόνον ἀκόντων ἁμαρτάνεσθαι συμβαίνει κατὰ τὰς γραφὰς ἀλλὰ καὶ διὰ φθόνον ἑκόντων ἐνίων, τὸ μὲν Ο γράμμα Θ ποιούντων διὰ μέσης τῆς στρογγύλης γραμμῆς ἑλκυσθείσης ἑτέρας ἐγκαρσίας, τὸ δὲ ἰῶτα γράμμα· (Γ*ργάμμα*) προστεθείσης ἑτέρας ὁμοίως ἐγκαρσίας, ὥσπερ καὶ ἀποξυσθείσης μιᾶς γραμμῆς ἐκ τοῦ γάμμα καὶ ῥῶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἰῶτα καταλείπεσθαι συμβαίνει».

§ 2. *μή τι* — *μήτ'* ἢ *μή τις*.

Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. **706** «*μήτ'* οὖν ἡ λέξις ἡμάρτηται, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἁμαρτημάτων ἐν πολλοῖς τῶν βιβλίων ἐφυλάχθη, τοῦ πρώτου γραφέως ἁμαρτόντος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. **918** «*μή τις* οὖν ἑρμάσματα μὲν ὠνόμασε τὰ κατὰ τὴν ἐπίδεσιν αὐτῶν ἕνεκα τοῦ φυλάττεσθαι τὸ πεπονθὸς ἀκίνητον—ἀποστηρίγματα δὲ δοκεῖ μοι λέγειν ὅσα κτέ.»

Ἀδιάφθορος ἔμεινεν ἡ γραφὴ ἐν τόμ. ΙΕ', σελ. **195** «*μή τι* οὖν ἑτέρως μὲν ἦν γεγραμμένον, ἥμαρτε δὲ ὁ μεταγραψάμενος αὐτό» καὶ ἐν Τόμ. ΙΖ', α', σελ. **727** «*μή τι* οὖν ἀντὶ τοῦ γλαυκοῦ τὸ χαροπὸν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης παρενεχθεὶς ἐν τῇ προσηγορίᾳ· τί γὰρ ἂν ἄλλο τις εἴποι;». Ὡς δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ ἀνεγνώσθη *μή τις* ἀντὶ τοῦ *μή τι*, οὕτω παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. **885** «ἃ πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον [κατ' οὐδένα τρόπον] οὐδ' *ὅπως ΤΙΣ οὖν* οἰκειωτέον» ἀντὶ τοῦ *ὁπωσΤΙοῦν*.

Παρέχουσι δ' ἡμῖν παραδείγματα τῆς τοῦ *μή τι* ἐπ' εἰκαστικῆς ἐννοίας χρήσεως, ἐφ' ἧς συνωνυμεῖ τῷ *μήποτε*, καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Ἐπίκτ. Ἀποσπ. **175** «*μή τι* οὖν καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς παράγγελμα παρέλκον ἐστί» καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. **353, 24** «*μή τι* οἰκεῖόν ἐστι τῇ περὶ σημείου σκέψει καὶ τὴν περὶ αὐτῆς ζήτησιν συνάπτειν», κλπ., καὶ μάλιστα ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης λέγων σελ. **528** «καὶ *μή τι* πρὸς τούτους ὁ ἀπόστολος — ἀποτεινόμενος γράφει» καὶ σελ. **693** «καὶ *μή τι* τοῦτ' ἦν ὃ ᾐνίσσετο ὁ προφήτης» καὶ σελ. **771** «καὶ *μή τι* τὸ πολύπειρον τῆς γνώσεως αἰτούμενος ὁ Δαβὶδ γράφει» καὶ σελ. **774** «καὶ *μή τι* ἡ γνῶσις ἰδίωμα ψυχῆς τυγχάνει λογικῆς» καὶ σελ. **809** «*μή τι* οὖν εἰκότως κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ὁ ἄνθρωπος εἴρηται» καὶ σελ. **886** «*μή τι* οὖν τέλειοι γίνεσθαι ὀφείλομεν, ὡς ὁ πατὴρ βούλε-

ται» καὶ σελ. 937 «*μή τι* οὖν οὐ κατὰ στέρησιν χρόνου ἄχρονα λέγεται ταῦτα ἀλλὰ κατὰ μείωσιν». Πρβ. καὶ σελ. 550. σελ. 575. σελ. 576. σελ. 870. σελ. 873. σελ. 885. σελ. 933. σελ. 1003.

§ 4. *μήποτε* — *μήν ποτε*.

Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 86 «'Αττικὸν ἀγγεῖον: 'Αττικὴν χύτραν, καὶ *μήν ποτε* τὸν καλούμενον ἐχῖνον» καὶ κατὰ τὴν 'Ρωμαϊκὴν μετάφρασιν «*aliquando quoque* echinum appellatum».

Ἓν μόνον γράμμα κακῶς παραβλαστῆσαν πλημμελῆ τὴν ῥῆσιν κατέστησεν. Ἡ ὑγιὴς γραφὴ εἶνε «καὶ *μήποτε* τὸν καλούμενον ἐχῖνον», τουτέστι «καὶ *ἴσως* τὸν καλούμενον ἐχῖνον», ὡς ἐν Τόμ. ΙΖ', ά, σελ. 745 «καὶ *μήποτε* διὰ τοῦτο ἀνεγράφη ὁ ἄρρωστος, ἵνα δείξῃ διὰ τούτου ὅτι οὐ χρὴ προσδοκᾶν θάνατον, ἐλαιώδους ἀπορηθέντος (Γρ. *ἀπΟΥρηθέντος*)». Πρβ. καὶ σελ. 562 «διὰ τοῦτο γὰρ *μήποτε* καὶ τὸν κῆπον παρέθετο κἀντεῦθεν τὴν ἀφορμὴν τῷ πυρετῷ γεγονέναι ὑπεμφαίνων», ὅπερ ἀτόπως ῥωμαϊστὶ ἑρμηνεύεται «ob id enim et hortum *nunquam apposuisset* hincque febri causam extitisse manifestans».

Μυριόλεκτον ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ εἶνε τὸ *μήποτε* ἐπ' εἰκαστικῆς ἐννοίας ταττόμενον καὶ τῷ *ἴσως* ἢ *τάχα* συνωνυμοῦν.

Πάμπολλα παραδείγματα τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιρρήματος παρέχει ἡμῖν ὁ 'Αρποκρατίων, οἷον

σελ. 6, 6: *μήποτε* ἀντὶ τοῦ συνόδους νῦν.
23, 11: *μήποτε* οἱ μήπω ἐξειλοχότες κτέ.
26, 7: καὶ *μήποτε* πρόδρομοί τινές εἰσιν.
37, 5: *μήποτε* δὲ Ἄντεια γραπτέον διὰ τοῦ Τ.
40, 11: *μήποτ'* ἐπώνυμόν ἐστιν.
45, 13: *μήποτε* δὲ καὶ εἶδός τι δίκης ἐστὶν ἡ ἀπογραφή.
54, 1: *μήποτε* γραφικὸν ἁμάρτημα.
62, 18: *μήποτε* δὲ καὶ πᾶν ὑποζύγιον.
72, 4: *μήποτε* οὖν ἔνθεν τοὺς κιναίδους βατάλους καλοῦσι.
82, 5: *μήποτε* δ' ἐμφαίνουσιν οἱ συγγραφεῖς ὡς κτέ.

σελ. 88, 11: *μήποτε* δὲ μᾶλλον ἂν εἴη ὅστις κτέ.
91, 15: *μήποτε* ἀντὶ τοῦ καταβαλόντος καὶ καταθέντος.
95, 13: *μήποτ'* οὖν — κεκώλυνται διαμαρτυρεῖν οἱ ξένοι.
110, 4: *μήποτε* δὲ παρὰ τὸ ἐλεὸν — γεγένηται τοὔνομα.
137, 4: *μήποτε* δὲ ἀπὸ τῶν ὑφαινόντων ἡ μεταφορά.
152, 11: *μήποτε* ἀντὶ τοῦ θέντα.
153, 7: *μήποτε* θέτην λέγουσι τὸν ὑποθήκην τεθεικότα.
179, 1: *μήποτε* δὲ δεῖ γράφειν βλιμάζῃ.
196, 10: *μήποτ'* οὖν γραπτέον καὶ παρ' Ἡροδότῳ κτέ.
199, 10: *μήποτε* γραπτέον Βάστειραν ἢ κτέ.
209, 14: *μήποτε* δὲ—γραπτέον ἦν διὰ τοῦ Ν Ναΐς.
211, 1: *μήποτε* δὲ βέλτιον φέρεται ἐν τοῖς 'Αττικιανοῖς κτέ.
213, 8: *μήποτε* ἑορτή τις ἦν Νεμέσεως.
213, 13: *μήποτε* νεώρια λέγεται ὁ τόπος ἅπας.
216, 3: προστιθεὶς ὅτι *μήποτε* — οὕτως ἐλέγετο.
225, 4: *μήποτε* δὲ ὕστερον νενόμισται.
225, 13: *μήποτε* ὁ φραγμὸς — οὕτω καλεῖται.
226, 7: *μήποτε* μέντοι τὸ ὄρον — σημαίνει ξύλον τι.
230, 2: *μήποτε* δὲ ἐπὶ τόπου τινός.
231, 8: *μήποτε* παλιναίρετον λέγει ὁ ῥήτωρ τὸν Πολύευκτον.
246, 17: *μήποτε* ὃ ἡμεῖς λέγομεν ἐποίκιον.
247, 16: *μήποτε* τοιοῦτόν ἐστι τὸ λεγόμενον.
248, 14: *μήποτε* δὲ περιστοίχους κέκληκεν ὁ ῥήτωρ κτέ.
254, 14: *μήποτε* μέντοι ἐνταῦθα δεῖ γράφειν κτέ.
259, 5: Δίδυμος, *μήποτε*, φησίν, ἄλλα τινὰ ἐστιν ἐπιτίμια.
272, 6: *μήποτε* οὖν τὰς μὲν ἰδιωτικὰς ἐλαίας καλοῦσι.
275, 15: *μήποτε* δὲ ὡς ἀγοραῖον καλούμενον.
284, 15: *μήποτ'* οὖν ἀρχή τις ἦν καθεσταμένη.
290, 3: *μήποτε* δὲ ἀπὸ Τιτακοῦ ὠνομάσθησαν.

Εἰπὼν δ' ἐν σελ. 116, 14 «*μήποτε* ἀντὶ τοῦ ξένος ἦν καὶ οὐχ, ὡς Δίδυμός φησιν, ἀντὶ τοῦ οὐκ 'Αττικῶς διελέγετο ἀλλὰ ξενικῶς» λέγει ἐν σελ. 215, 10 «ἔνιοι μὲν οἷον ξένῃ διαλέκτῳ χρῆσθαι, *τάχα δ' ἂν εἴη* μᾶλλον τὸ ἐν τῇ ξένῃ διατρίβειν». Πρβ. καὶ σελ. 278, 14 «*εἴη δ' ἂν* ὁ Στεφανηφόρος ἤτοι τῶν

Ἡρακλέους υἱέων εἷς τῶν γενομένων ἐκ τῶν Θεστίου θυγατέρων, οὗ μνημονεύει Ἑλλάνικος ἐν Ι' Φορωνίδος· ἢ *μήποτε* τοῦ Ἀττικοῦ Στεφανηφόρου τὸ ἡρῷον *ἦν*, οὗ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἑλλάνικος ἐν Β' Ἀτθίδος μέμνηται».

Καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ὠριγένους συγγράμμασιν ἀπαντᾷ συχνάκις τὸ ἐπίρρημα *μήποτε* ἐπὶ τῆς προειρημένης ἐννοίας. Εὑρίσκεται δὲ καὶ ἐν ταῖς Διατριβαῖς τοῦ Ἐπικτήτου καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ καὶ παρὰ Λογγίνῳ καὶ παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ καὶ παρ' Ἰουλιανῷ καὶ παρ' Ἀθηναίῳ καὶ παρὰ Κλεομήδει καὶ παρὰ Πάππῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ καὶ παρὰ Πολυδεύκει καὶ παρ' ἄλλοις πολλοῖς, ὧν τὰ μαρτύρια θὰ καταλέξωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Ἐποιήσαντο δὲ λόγον περὶ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ προκειμένου ἐν τῷ λόγῳ ἐπιρρήματος ὁ Κασαύβων *Παρατηρ. εἰς Ἀθήν.* σελ. 32, 23 καὶ ὁ Βεντλήϊος *Διατριβ. περὶ τῶν Ἐπιστ. τοῦ Φαλάρ. κτλ.* σελ. 123 καὶ ὁ Σχαιφῆρος *Ἐλλείψ.* σελ. 437 κέξ. καὶ ὁ Στούρζιος *Ἑλλαν.* σελ. 61 καὶ *π. Διαλ. Μακεδ. καὶ Ἀλεξ.* σελ. 184. Πρβ. καὶ Schweighäuser *Ἐπικτ.* Τόμ. Γ', σελ. 392 καὶ *Παρατηρ. εἰς Ἀθήν.* Τόμ. Α', σελ. 107. Ἔτι δὲ Βουτμαννὸν *Δημοσθέν. κ. Μειδ.* σελ. 135 καὶ Κυννῆρον *Διεξοδ. Γραμματ.* Τόμ. Β', σελ. 1043 ἐκδ. β'.

§ 4. *μελάνδρυον* — *μελλήδρυον*.

Φώτ. Λεξ. σελ. 256, 25 «*Μελλήδρυον*: ἡ τῆς δρυὸς μήτρα».

Ὁ Ναβῆρος, ἀνὴρ ἐλλόγιμος ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἐμοὶ φίλτατος, γράφει περὶ τοῦ προκειμένου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου Τόμ. Α', σελ. 414 «Non intelligo. An φιλύρα pro μήτρα?»

Τὸ *μήτρα* ἔχει ὑγιέστατα, παρεφθαρμένον δ' εἶνε τὸ *μελλήδρυον*, ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον *μελάνδρυον*. Πρβ. Θεόφραστ. Φυτ. Ἱστορ. Α', ς', 2 «διαφέρουσι δὲ αὗται (*αἱ μῆτραι*) καὶ τοῖς χρώμασι· μέλαιναι γὰρ δὴ πᾶσαι καὶ *τῆς δρυός*, ἣν καλοῦσι *μελάνδρυον*» καὶ Ε', γ', 1 «καὶ ἡ μὲν πύξος ὅλη, τῆς δὲ ἐβένου *ἡ μήτρα*, ἐν ᾗ καὶ ἡ τοῦ χρώματός ἐστι μελανία — πυκνὸν δὲ καὶ *ἡ τῆς δρυὸς μήτρα*, ἣν καλοῦσι *μελάνδρυον*» (Ἴδε καὶ Κοραῆν *Ξενοκρ. καὶ Γαλην.* σελ. 173 καὶ 175 καὶ Δαρεμβέργην *Ὀρειβασ.* Τόμ. Α', σελ. 602). Ἀντὶ τοῦ «μέλαιναι γὰρ δὴ πᾶσαι καὶ τῆς δρυός» ὁ μὲν Σνειδῆρος εἴκασε «μέλαιναι γὰρ δὴ πᾶσαι καὶ *μάλιστα* ἡ τῆς δρυός», ὁ δὲ Οὐϊμμῆρος ἐξέδωκε «μέλαιναι γὰρ *τῆς ἐβένου* καὶ τῆς δρυός».

Ἐν Ὀδυσσείας Ξ, 12 φέρεται «*τὸ μέλαν δρυὸς* ἀμφικεάσσας», περὶ οὗ ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις σελ. 580, 4 «Τὸ μέλαν δρυός: ἤτοι τὸ δάσος ἢ τὴν ἐντεριώνην, τὸ ἐγκάρδιον τῆς δρυός· μελάνδρυον γὰρ λέγεται διὰ τὴν χροιάν· ὁ δὲ Ἀριστοφάνης τὸν φλοιὸν τῆς δρυός. Τὸ μέλαν δρυὸς τὴν ἐντεριώνην φασὶν οὕτω καλουμένην· ὁ δὲ Ἀρίσταρχος τὸν φλοῦν· ὁ δὲ Κράτης τὴν δασύτητα τῶν φύλλων μελάνδρυόν φησιν, ὡς καὶ Αἰσχύλος φησὶ Φιλοκτήτῃ· κρεμάσασα τόξον πίτυος ἐκ μελανδρύου» καὶ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1748, 56 «Μέλαν δὲ δρυὸς οἱ μὲν τὴν ἐντεριώνην φασὶν ἤγουν τὸ ἐγκάρδιον τῆς δρυὸς μέλαν ὡς τὰ πολλὰ ὄν· Ἀρίσταρχος δὲ τὸν φλοῦν οὕτω νοεῖ· Κράτης δὲ τὴν δασύτητα καὶ πολλὴν πυκνότητα τῶν φύλλων μελάνδρυον καλεῖ, ὡς αἰτίαν τῷ ξύλῳ μελανίας διὰ τῆς σκιᾶς· φέρεται δὲ καὶ Αἰσχύλου χρῆσις ἐν Φιλοκτήτῃ· κρεμάσας τόξον πίτυος ἐκ μελανδρύου. Ἐν δὲ ῥητορικῷ λεξικῷ εὕρηται καὶ ὅτι μήτρα τὸ μέσον τοῦ ξύλου, ὅ τινες ἐντεριώνην λέγουσιν, ὥστε ταὐτὸν εἶναι τῷ λόγῳ τούτῳ μήτραν, ἐντεριώνην καὶ μέλαν δρυός». Πρβ. καὶ Παρεκβολ. εἰς Διονύσ. σελ. 273, 30 Διδ. «Διὸ καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἐν τῷ μέλαν δρυὸς ἀμφικεάσσας μέλαν δρυός τινες τὴν τῶν φύλλων εἶπον δασύτητα διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀποτελουμένην μελανίαν τῆς σκιᾶς» καὶ σελ. 327, 22.

Περὶ τοῦ *μέλαν δρυὸς* ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Ἡσύχιος γράφων «*Μέλαν δρυός*: ἡ ἐν τοῖς δένδροις δασύτης καὶ ἡ τῶν ξύλων ἐντεριώνη» καὶ «*Τὸ μελάνδρυος*: τὸ μέσον τοῦ ξύλου διὰ τὸ εἶναι εὔτονον τοῦτο τὸ μέρος. Ἄλλοι δὲ διαστείλαντες τὸ μέλαν δρυός εἰς δύο μέρη λόγου ἀποδεδώκασι τὸ μέσον τῆς δρυὸς μέρος (διὰ τὸ) μέλαν εἶναι καὶ ἄσηπτον διαμένειν». Τὸ *μελάνδρυος* φαίνεται ἡμῖν ἀλλόκοτον καὶ ἴσως μεταγραπτέον *μελάνδρυον*.

Τῶν νεωτέρων ἄλλοι μὲν συμφωνοῦντες τῷ Ἀριστάρχῳ ἐκλαμβάνουσι τὸ *μέλαν δρυὸς* ἀντὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς δρυός, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τοῦ ἐγκαρδίου ἢ τῆς μήτρας (Ἴδε Δοιδερλῖνον *Ὁμηρ. Γλωσσ.* § 2149 καὶ Ἀμείσιον *Ὀδυσσ.* Ξ, 12 *Anh.* Πρβ. καὶ *Λεξ. Ὁμηρ.* Ἐβελ. Τόμ. Α', σελ. 105 κέξ.).

Ὁμοίως τῷ *μελάνδρυον* εἶνε ἐσχηματισμένον τὸ *γεράνδρυον*, οὗ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Θεόφραστος καὶ ἄλλοι (Πρβ. Σπαννέμιον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 38 Ἐρν.). Λέγεται δὲ καὶ *ἀκρόδρυον* —*ἀκρόδρυα* καὶ *ἔνδρυον*. Ἡσύχ. «*Ἔνδρυον*: καρδία δένδρου καὶ τὸ μέσαβον»

Ἐν τῇ παρὰ τῷ Φωτίῳ φερομένῃ πλημμελεῖ γραφῇ *μελλήδρυον* παρατηρεῖται μετάπτωσις τοῦ Α εἰς τὸ Λ καὶ τοῦ Ν εἰς τὸ Η (*μελΑΝδρυον — μελΛΗδρυον*). Τῆς συγχύσεως τοῦ Α καὶ Λ θὰ καταλέξωμεν ἀλλαχοῦ πολλὰ παραδείγματα (Πρβ. καὶ Μέρ. Πέμπτ. § 1), οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τῆς τοῦ Ν καὶ Η. Βάστιος *Γρηγορ. Κορ.* σελ. 429 Σχαιφ. «nam litterae η et ν formis pictae maiusculis tam similes sunt, ut, nisi sensum vocis consulas, internoscere non possis» καὶ Κόβητος *Μνημοσ.* 1878, σελ. 383 «Difficillime in libris antiquis discernuntur H et N».

§ 5. *διασήσας — διασείσας.*

Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 252 «εἶτα ἀλέσας καὶ *διασείσας* κοσκίνῳ λεπτῷ ἀπόθου».

Τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει *διασείσας* ἐκ τοῦ *διασείω* ἐπάναγκες εἶνε νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ *διασήσας* ἐκ τοῦ *διασήθω*. Ὀρθῶς ἀναγινώσκεται ἐν σελ. 711 «ἔπειτα κόψας αὐτῆς μνᾶν μίαν καὶ *διασήσας* λεπτῷ κοσκίνῳ ἔνδησον ὀθονίῳ ἀραιῷ» καὶ ἐν σελ. 746 «τὸ δὲ ἐγκαθήμενον πράως *διασήσαντες* μεταχέουσιν εἰς ἕτερον ἀγγεῖον». Πρβ. καὶ Ἱπποκρατ. Τόμ. Β', σελ. 22 «καὶ καταλέσαντες καὶ *διασήσαντες*» καὶ σελ. 638 «κόψας καὶ *διασήσας*». Ἔτι δὲ σελ. 699 «τοῦ σελίνου τὸν καρπὸν φῶσαι καὶ κόψαι καὶ *σῆσαι* καὶ ἐρύσιμον ὡσαύτως καὶ μήκωνος καρπὸν ξὺν ἀλφίτοισι *σῆσαι*».

Εἶνε δὲ μάλιστα συνήθης τῷ Διοσκορίδῃ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τοῦ ἁπλοῦ ῥήματος, οἷον Τόμ. Α', σελ. 68 «σμύρνης κεκομμένης καὶ *σεσησμένης*». σελ. 637 «τέφραν *σεσησμένην* ἐπὶ γῆς καταστρώσαντες». σελ. 728 «θύμου κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*». σελ. 732 «νάρδου ἀγρίας τῆς ῥίζης προσφάτου λειώσας *σεσησμένης* κάθες κτέ.». σελ. 734 «σελίνου σπέρματος ὡρίμου νέου *σεσησμένου* κτέ.». σελ. 737 «*σεσησμένα* ἐν ὀθονίῳ δήσας κτέ.». Τόμ. Β', σελ. 60 «ὁμοίως δὲ καὶ ῥίζαν γεντιανῆς ἀποθέσθαι κεκομμένην καὶ *σεσησμένην*». σελ. 262 «σὺν σιδίοις κεκομμένοις καὶ *σεσησμένοις*». σελ. 280 «μιγνυμένου ποτὲ ὀριγάνου κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*». Κακῶς ἐν Τόμ. Α', σελ. 88 εἶνε γεγραμμένον «μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολίζοντες ῥητίνην πιτυΐνην *σεσημένην* καὶ γῦριν» ἀντὶ τοῦ *σεσηΣμένην*. Πλημμελῶς ἔχει καὶ τὸ ἐν σελ. 240 «κάλλιστος δὲ ὁ πρότερον *σηθεὶς* γίγνεται χόνδρος». Ὁ ὀρθὸς τύπος εἶνε *σηΣθείς*, ὡς ἐν σελ. 770 «ἄμεινον δέ ἐστι τὸ πρῶτον *ἀποσησθέν*». Πρβ. καὶ *σηΣτέον* σελ. 240 καὶ 770 καὶ Γεωπόν. Γ', ζ', 1.

Καὶ παρ' Ὀρειβασίῳ φέρεται καθ' ἡμαρτημένην ἀνάγνωσιν Τόμ. Β', σελ. 227, 8 «καὶ κόψας ὡς ὅτι λεπτότατα καὶ *διασείσας*» καὶ σελ. 260, 5 «ἔπειτα μετρίως κόψας καὶ *διασείσας*» ἀντὶ τοῦ *διασήσας* (Πρβ. καὶ σελ. 348, 1 καὶ σελ. 434, 13)· ἔτι δὲ σελ. 362, 12 «καὶ ξηρὰ δὲ ἡ κεφαλὴ ὁμοῦ τῷ σπέρματι κοπεῖσα καὶ *σεισθεῖσα*» ἀντὶ τοῦ *σΗσθεῖσα*. Πρβ. σελ. 268, 7 «τὰ ξηρὰ πάντα ὁμοῦ κόπτειν δεῖ καὶ *σήθειν*» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 405, 10 «θύμου κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 554, 25 «τοῦ μὲν ἐλλεβόρου δίχα τῆς ἐντεριώνης κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*».

Ἐν Τόμ. Β', σελ. 364 κεῖται «ὕσσωπον ἡ πόα ξηρὰ κόπτεται καὶ *σείεται*», ὅπερ ἡμεῖς οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ μετατυπώσωμεν εἰς τὸ *σήθεται*. Πρβ. Γαλην. Τόμ. ΙΒ', σελ. 829 «τὰ ξηρὰ κόπτεται καὶ *σήθεται*, ἡ δὲ κόλλα ὄξει βρέχεται» καὶ Τόμ. ΙΓ', σελ. 103 «τὰ ξηρὰ κόπτεται καὶ *σήθεται* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ».

'Ορθῶς ὁ Δαρεμβέργης ἐξέδωκεν ἐν Τόμ. Α', σελ. 289, 3 «*σῆσαι* λεπτῷ κοσκίνῳ» ἀντὶ τοῦ φερομένου ἐν τοῖς κώδιξι *σεῖσαι*· 'Αλλὰ παραχθεὶς ὑπὸ τῆς πρὸ μικροῦ μνημονευθείσης πλημμελοῦς γραφῆς *σείεται* ἔγραψεν ἐν Τόμ. Β', σελ. 864 «σείεται: **il semble que** σείω **était employé dans le sens de** σήθω ***passer au tamis*. Peut-être, dans le IV livre (ch. 7, t. I, p. 289, l. 3), aurions-nous dû ne pas changer** σεῖσαι **en** σῆσαι».

'Αναγινώσκεται δὲ καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ 'Ησυχίου «Σινιάσαι: *σεῖσαι*, κοσκινεῦσαι· καὶ τὸ κόσκινον δὲ σινιατήριον» καὶ ἐν τῷ τοῦ Φωτίου σελ. 512, 22 «Σινιάσαι: *σεῖσαι*, κοσκινῆσαι (Γρ. *κοσκινίσαι*), θορυβῆσαι, ταράξαι, πειράσαι» (Πρβ. καὶ Σουΐδ. λ· *σινιάσαι* καὶ Λοβέκκιον *'Ρηματ*. σελ. 93). 'Αλλ' ἴσως ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶνε *σῆσαι*. Τὰ ἐν τῷ Μεγάλῳ 'Ετυμολογικῷ σελ. 710, 39 γεγραμμένα «Καὶ ἐκ τοῦ *σῶ*, ὃ δηλοῖ τὸ *σείω*, ἕτερον παράγωγον ῥῆμα τὸ *σήθω*, τὸ κοσκινίζω· ὃ δηλοῖ τὴν αὐτὴν κίνησιν συνεχῆ τὴν ἐν τῷ κοσκίνῳ» οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσι ῥοπὴν εἰς πίστωσιν τῆς γραφῆς *σεῖσαι*. Παρασημειωτέον δ' ὅτι, ἂν τὸ ὄνομα εἶνε *σινιατήριον* ἄνευ τοῦ Σ, ὀφείλει τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ ἀορίστου νὰ προπερισπασθῇ, οἷον *σινιᾶσαι*.

§ 6. *ἀποσεσησμένα* — *ἀποσεσεισμένα*.

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 218 «τὴν μὲν πρώτην προσφορὰν ἄλφιτα κριμνώδη πεφρυγμένα, εὖ *ἀποσεσεισμένα*».

Οὐχὶ *ἀποσεσεισμένα* διὰ τῆς διφθόγγου ΕΙ, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ἀλλ' *ἀποσεσησμένα* διὰ τοῦ φωνήεντος Η ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον, παρέφθειραν δ' αὐτὸ οἱ βιβλιογράφοι.

Πολλάκις δ' ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ γίνεται χρῆσις τῆς ἁπλῆς μετοχῆς τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οἷον Τόμ. ΙΒ', σελ. 827 «κεκομμένα καὶ *σεσησμένα* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. 839 «κεκομμένης καὶ *σεσησμένης* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. 869 «πεπέρεως λευκοῦ κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*». Τόμ. ΙΓ', σελ. 58 «πεφωγμένου καὶ κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*» (Πρβ. καὶ σελ. 59 καὶ 84). σελ. 100 «πεπέρεως κεκομμένου καὶ *σεσησμένου*». σελ. 248 «μυροβαλάνου τῶν λεπύρων κεκομμένων καὶ *σεσησμένων*». σελ. 257 «τήλεως ἀληλεσμένης καὶ *σεσησμένης*». σελ. 258 «ἀψινθίου ξηροῦ λείου καὶ *σεσησμένου*» (Πρβ. καὶ σελ. 282). σελ. 301 «ῥοιᾶς κελύφων (Γρ. *κελυφῶν*) κεκομμένων καὶ *σεσησμένων*». σελ. 356 «καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ *σεσησμένης*» καὶ «ἅπαντα μίξας κεκομμένα καὶ *σεσησμένα* ἀπόθου εἰς ἄγγος κεραμεοῦν» (Πρβ. καὶ σελ. 779 καὶ 1028). Τόμ. ΙΔ', σελ. 309 «καστόριον κεκομμένον καὶ *σεσησμένον*» (Πρβ. καὶ σελ. 462). Τόμ. ΙΘ', σελ. 668 «ἀλθαίας ῥίζαν καλῶς κεκομμένην καὶ *σεσησμένην* καλῶς».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐκ τοῦ Δαμοκράτους ἀποσπάσμασι Τόμ. ΙΔ', σελ. 129 «τὰ ξηρὰ πάντα παραπλάσεις *σεσησμένα*» καὶ σελ. 130 «πάλιν ἑνώσας λεῖα καὶ *σεσησμένα*» καὶ σελ. 132 «*σεσησμένα* ταῦτα πάντα μέλιτ' ἀναλάμβανε» καὶ «κεκομμένα ταῦτα πάντα καὶ *σεσησμένα*» καὶ σελ. 196 «γεντιανῆς τὴν ῥίζαν εὖ *σεσησμένην*»

Κακῶς εἶνε γεγραμμένον ἐν Τόμ. ΙΔ', σελ. 364 «κεκαυμένου καὶ *σεσημένου*» ἀντὶ τοῦ *σεσηΣμένου*. 'Εν τοῖς 'Ιπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 865 φέρεται κατὰ τἀντίγραφα *σεσηΣμένον* καὶ *σεσημένον* καὶ *σεσΕΙσμένον* (Πρβ. καὶ σελ. 319), ἀλλ' ἐν σελ. 255 μόνην τὴν ὀρθὴν γραφὴν *σεΣησμένου* ἔχουσι τἀντίγραφα. 'Η μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου εἶνε καὶ ὀρθῶς παρὰ τῷ Γαληνῷ προενηνεγμένη καὶ πλημμελῶς, οἷον Τόμ. ΙΓ', σελ. 1024 «κοπέντα καὶ *σηΣθέντα* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ» καὶ σελ. 638 «ταῦτα κοπέντα καὶ *σηθέντα* λεπτοτρήτῳ κοσκίνῳ». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΔ', σελ. 99 «κοπέντα καὶ *σηθέντα* λεπτῷ κοσκίνῳ». Εὑρίσκεται δὲ καὶ *διασηθέντα* γεγραμμένον ἐν Τόμ. ΙΒ', σελ. 924 «κοπέντα δηλονότι καὶ *διασηθέντα*», ὅπερ, ἵν' ἔχῃ ὀρθῶς, ὀφείλει νὰ προενεχθῇ μετὰ τοῦ Σ *διασησθέντα*», ὡς ἐν σελ. 885 «*διασηΣθέντα* καλῶς λεπτῷ κοσκίνῳ». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 137 «Σητανώδει: ἤτοι ἐκ τῶν σητανίων πυρῶν ἢ (ἐκ) *διασεσηΣμένων* καὶ λεπτῶν ἀλεύρων» (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον *Σοφοκλ*. Αἴ. σελ. 319 ἐκδ. β'. Πρβ. δὲ καὶ 'Αρεταῖ. σελ. 178. 193. 205. 208. 214. 216 'Ερμ.).

Ὡς δ' ἐλέγετο *σηΣθείς* καὶ *σεσηΣμένος*, οὕτω καὶ *ἄσηΣτος*, οἷον Δίφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. **115**, γ' «ἐξ *ἀσήστων* ἀλεύρων γινόμενοι» καὶ Σέλευκ. παρ' Ἀθην. σελ. **114**, β' «ἐριχίταν δὲ καλεῖσθαι τὸν ἐξ ἐρηριγμένου καὶ *ἀσήστου* πυροῦ γιγνόμενον καὶ χονδρώδους». Πρβ. καὶ *σῆστρον*. Ἡσύχ. «*Σῆστρα*: κόσκινα».

Εὑρίσκεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ καὶ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, οἷον Τόμ. ΙΔ', σελ. **50** «εὔδηλον δ' ὅτι *σεσῆσθαι* τοῦτο χρὴ λεπτῷ κοσκίνῳ καὶ μετὰ ταῦτα ἀκριβῶς λελειῶσθαι».

Τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου ἔχομεν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ νὰ καταλέξωμεν τὰ ἑξῆς παραδείγματα. Τόμ. ΙΒ', σελ. **436** «καὶ κόψας *σῆθε* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». σελ. **438** «κόπτε καὶ *σῆθε* λεπτῷ κοσκίνῳ». σελ. **344** «κόψαντα δηλονότι καὶ *σήσαντα* πρότερον». σελ. **453** «*σήσας* λεπτοτάτῳ κοσκίνῳ». Τόμ. Ι', σελ. **924** «οὕτω κόψαις καὶ *σήσαις*» (Πρβ. καὶ Γεωπον. Β', **32**). Τοῦ παθητικοῦ ἐνεστῶτος ἐμνημονεύσαμεν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παραδείγματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. **241**).

Ποιοῦνται δὲ καὶ ἄλλοι χρῆσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἁπλοῦ ὄντος καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΑΠΟ ἢ ΔΙΑ ἐκφερομένου, οἷον Ὀρειβάσ. Τόμ. Β', σελ. **268**, **7** «κόπτειν δεῖ καὶ *σήθειν*». Παλλάδ. π. Βραχμ. σελ. **46** «θάλασσαν δικτύοις *σήθειν*». Φώτ. Λεξ. σελ. **177**, **26** «Κρησέρα: ὀθόνιον ἀραιόν, εἰς ὃ ἐμβάλλοντες τὰ ἄλευρα *σήθουσιν*». Ἀθήν. σελ. **591**, γ' «Ἡρόδικος δὲ—τὴν μὲν παρὰ τοῖς ῥήτορσί φησιν ὀνομαζομένην Σηστὸν καλεῖσθαι διὰ τὸ *ἀποσήθειν* καὶ ἀποδύειν τοὺς συνόντας αὐτῇ». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. **164** «τὸν ἄρτον ἐκθηλύνουσιν *ἀποσήθοντες* τοῦ πυροῦ τὸ τρόφιμον». Ἡσύχ. «Ἀλευρότησις: τηλία, εἰς ἣν τὰ ἄλευρα *διασήθουσιν*». Πρβ. καὶ Σουΐδ. «*Σήθοντες*: κοσκινίζοντες». Ὁ Πολυδεύκης μνημονεύει τό τ' ἐνεργητικὸν *διασήθειν* καὶ τὸ παθητικὸν *διασήθεσθαι*, οἷον Ζ', **97** «*διασήθοντες*, διηθοῦντες, διακρίνοντες» καὶ Ϛ', **74** «τὸ δὲ ἐργαλεῖον ἐν ᾧ τὰ ἄλευρα *διεσήθετο*».

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τῷ περὶ Ἀέρων Ὑδάτων Τόπων τοῦ

Ἱπποκράτους κεφ. Ι' ἀντὶ τοῦ «δέεται δὲ ἀφέψεσθαι καὶ *ἀποσήπεσθαι*» ἐγράφη ὑπό τε τοῦ Κοραῆ καὶ ἄλλων *ἀποσήθεσθαι* (Ἴδε Ἑρμερίνσιον *Ἱπποκρ*. Τόμ. Α', σελ. **256**).

Ἐσχηματίσθη δὲ τὸ *σήθω* ἐκ τοῦ *σάω-σῶ*, ὡς τὸ *νήθω* ἐκ τοῦ *νάω-νῶ*. Ὁ παλαιότερος τύπος ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ λέγοντι βιβλ. Α', **200** «ἐσβάλλουσι ἐς ὅλμον καὶ λεήναντες ὑπέροισι *σῶσι* διὰ σινδόνος» (Πρβ. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. **710**, **41**. Ἔτι δὲ Λοβέκκιον *Ῥηματ*. σελ. **90** καὶ σελ. **93**).

Τοῦ ὀνόματος *σῆσις* ποιεῖται μνείαν ὁ Σουΐδας γράφων «*Σῆσις*: ἡ τοῦ κοσκίνου».

Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Ϛ', σελ. **481** καὶ «εἴ τις αὐτῶν ἀλεσθέντων *ὑποσείσας* τὸ λεπτότατον ἄλευρον ἄρτους ἐκ τοῦ λοιποῦ ποιήσαιτο τοὺς πιτυρίας ὀνομαζομένους», ὅπερ πιθανώτατα εἶνε πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *ὑποσήσας* ἢ μᾶλλον *ἈΠΟσήσας*. Τὸ ἐν Τόμ. Ι', σελ. **887** «ἔστι δὲ *ὑπόσεισμα* λιβανωτοῦ τὸ φάρμακον τοῦτο» καὶ Τόμ. ΙΒ', σελ. **722** «ἰστέον ὅτι καλοῦσιν ἰδίως μάνναν τὸ *ὑπόσεισμα* τοῦ ὑποτεθρυμμένου κατὰ τὰ μεγάλα φορτία λιβάνου» δύναται εὐκόλως νὰ νοηθῇ ἐκλαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ ὑποσεσεισμένου, τουτέστιν ἐκ τῆς σείσεως κατενηνεγμένου ἢ καταπεπτωκότος.

§ 7. *ἱεροσκοπία—ἀεροσκοπία*.

Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. **8**, **45** Βεκκ. «Ἔστι γένος τι ἡ μαντικὴ διαιρουμένη εἰς εἴδη τρία, εἰς οἰωνοσκοπίαν, εἰς *ἀεροσκοπίαν* καὶ τὴν διὰ τῶν ὀνειράτων μαντείαν».

Παράδοξον ἡμῖν φαίνεται ὅτι τὴν ἀτόπως ἔχουσαν ταύτην γραφὴν ἐτήρησε καὶ ὁ Δινδόρφιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Α', σελ. **17**, **15**.

Ἡ γνησία γραφὴ εἶνε *ἱεροσκοπίαν*, ὅπερ σημαίνει τὴν μαντείαν ἣν ποιεῖταί τις σκοπῶν τὰ ἱερά. Ὁ Τζέτζης ἐν τῇ εἰς τὴν Ἰλιάδα Ἐξηγήσει μνημονεύων τὴν διαίρεσιν τῆς μαντικῆς παραλαμβάνει τὸ *ἱερατικὴν* ἀντὶ τοῦ *ἱεροσκοπίαν* σελ. **812**, **36** Βαχμ. «ἡ μαντικὴ γένος ἐστί· διαιρεῖται δέ, ὥσπερ τινὲς λέγουσιν, εἰς εἴδη Γ', εἰς οἰωνοσκοπίαν, *ἱερατικὴν* καὶ τὴν διὰ τῶν

ὀνείρων». Πρβ. καὶ σελ. **813**, **12** «ἡ δὲ *ἱερατικὴ* καλεῖται καὶ σπλαγχνοτομικὴ καὶ θυτική» καὶ Εὐστάθ. σελ. **47**, **35** «τὸν τὴν θυτικὴν εἴτουν *ἱερατικὴν* μετιόντα». Λέγει δ' ὁ Τζέτζης «καὶ εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα εἴδη ἃ παρέλειψαν μαντικῆς· λεκανομαντεία, ἀστρονομία, *ἀεροσκοπία*, σημειοσκοπία καὶ ἕτερα μυρία» καὶ «τῆς δὲ *ἀεροσκοπίας* ἦν τὸ ὁρᾶν τὸν ἀέρα σκοτεινὸν ἢ λαμπρὸν ἢ ὠχρὸν καὶ πρὸς ταῦτα περὶ τῶν μελλόντων προλέγειν» (σελ. **812**, **38** καὶ σελ. **815**, **5**).

Ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς τοῦ Στοβαίου ὡς εἴδη τῆς μαντικῆς καταλέγονται τὸ ὀνειροκριτικὸν καὶ τὸ οἰωνοσκοπικὸν καὶ τὸ *θυτικόν*, ὅπερ οὐδὲν τῆς ἱεροσκοπίας διαφέρει. Τόμ. Β', σελ. **60**, **24** Μειν. «διὸ καὶ τὰ εἴδη τῆς μαντικῆς εἶναι περὶ αὐτόν, τό τε ὀνειροκριτικὸν καὶ τὸ οἰωνοσκοπικὸν καὶ *θυτικὸν* καὶ εἴ τινα ἄλλα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια».

Τοῦ ὀνόματος *ἱεροσκοπία* φέρεται χρῆσις καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Α', σελ. **292** «καὶ σχεδὸν ἂν κατά γε τὸ τοιόνδε τὴν τέχνην φαῖεν ὡμοιῶσθαι μαντικῇ, ὅτι καὶ οἱ μάντιες τὸν αὐτὸν ὄρνιθα, εἰ μὲν ἀριστερὸς εἴη, ἀγαθὸν νομίζουσιν εἶναι, εἰ δὲ δεξιός, κακόν· ἔνιοι δὲ τῶν μαντίων τἀναντία τούτων· καὶ ἐν *ἱεροσκοπίῃ* τὰ τοιάδε εὕροι τις ἂν ἄλλα ἐπ' ἄλλοισι».

Ὑπομνηματιζόμενος δὲ ταῦτα ὁ Γαληνὸς γράφει Τόμ. ΙΕ', σελ. **441** «Μαντικὴν μὲν ὠνόμασε τὴν οἰωνιστικήν, καὶ *ἱεροσκοπίαν* δὲ τὴν θυτικὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν καλουμένην, ἣν ὄντως καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ καλοῦσιν *ἱεροσκοπίαν*, ἐπειδὴ σκοποῦντες τὰ ἱερεῖα προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα· ἱερεῖα δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων ἱερείων, ὧν τὰ σπλάγχνα θεώμενοι προλέγουσιν οἱ *ἱεροσκόποι*. Τοὺς δὲ διὰ τῆς ὀρνίθων πτήσεως μαντευομένους, οὓς οἰωνιστάς τε καὶ οἰωνοσκόπους ὀνομάζουσι, τούτους νῦν μάντεις ἐκάλεσεν ὁ Ἱπποκράτης. Καίτοι τὸ τοῦ μάντεως ὄνομα καὶ ἡ μαντικὴ κατὰ πασῶν τῶν οὕτω προλεγουσῶν τεχνῶν ἐπιφέρεται· μάντεις μὲν γὰρ καλοῦνται οἵ τε *ἱεροσκόποι* καὶ οἱ οἰωνισταὶ καὶ οἱ γενεθλιακοὶ προσαγορευόμενοι καὶ οἱ διὰ συμβόλων καὶ οἱ διὰ ἱερείων προλέγοντες τὰ

ἐσόμενα, πρὸς τούτοις τε χρησμολόγοι καὶ θεομάντεις· ἔνιοι δὲ καὶ τοὺς ὀνειροπόλους ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κληθέντας ἐν τοῖς μάντεσι καταλέγουσιν. Ἀλλ' ὅ γε Ἱπποκράτης δῆλος ὅτι τοὺς οἰωνιστὰς μόνους ὀνομάζει μάντεις ὡσαύτως τῷ ποιητῇ· καὶ γὰρ κἀκεῖνος ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς ποιήσεως ἐνδεικνύμενος τὴν οἰωνιστικὴν τέχνην πρόγνωσιν εἶναι τῶν γενησομένων, ὁμοίως ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄλφα φησί·

Ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα
ἢ καὶ ὀνειροπόλον· καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

ἱερέα μὲν λέγων τὸν *ἱεροσκόπον*, ὀνειροπόλον δὲ τὸν περὶ τοὺς ὀνείρους ἔχοντα, μάντιν δὲ δηλονότι τὸν οἰωνιστήν· οὐ γὰρ δὴ παρέλιπεν αὐτόν, εἰς τὰ μέγιστα πολλαχόθι τῆς ποιήσεως καὶ τῇ περὶ τοὺς οἰωνοὺς τέχνῃ χρώμενος». Πρβ. καὶ σελ. **448** «καὶ γὰρ ὁ οἰωνιστὴς καὶ *ἱεροσκόπος* καὶ μουσικὸς καὶ ῥήτωρ κτέ.»

Τοῦ *ἱεροσκοπία* παρέχουσιν ἡμῖν παραδείγματα καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, οἷον Διόδωρος ὁ Σικελιώτης Α', ογ', **4** «καὶ διὰ μὲν τῆς ἀστρολογίας καὶ τῆς *ἱεροσκοπίας* τὰ μέλλοντα προσημαίνοντες» καὶ Β', κθ', **3** «καὶ τὰ περὶ τὴν *ἱεροσκοπίαν* ἄκρως ἐπιτυγχάνειν νομίζονται» καὶ ὁ Ψευδοπλούταρχος περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσ. Ὁμήρου **212** «ταύτης οὖν τὸ μὲν τεχνικόν φασιν εἶναι οἱ Στωϊκοί, οἷον *ἱεροσκοπίαν* καὶ οἰωνοσκοπίαν καὶ τὸ περὶ φήμας καὶ κληδόνας καὶ σύμβολα» καὶ ὁ Ἰάμβλιχος περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου **93** «καὶ ἀντὶ τῆς διὰ θυσιῶν *ἱεροσκοπίας* τὴν διὰ τῶν ἀριθμῶν πρόγνωσιν παρέδωκεν». Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *θυσιῶν* ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ κῶδιξ ἔχει *θυσίμων*. Πρβ. § **98** «παρατίθεσθαι δὲ καὶ κρέα ζῴων *θυσίμων*» καὶ § **85** «εἰς μόνα τῶν ζῴων οὐκ εἰσέρχεται ἀνθρώπου ψυχὴ ἃ θέμις ἐστὶ τυθῆναι· διὰ τοῦτο τῶν *θυσίμων* χρὴ ἐσθίειν μόνον—ἄλλου δὲ μηδενὸς ζῴου».

Τὸ *θυτική*, ὅπερ κοινὸν ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γαληνοῦ, εὑρίσκεται παρὰ τῷ Ἡρῳδιανῷ Ἱστορ. ΙΙ', γ', **7** «πολλῶν ἔνδον ὄντων περὶ *θυτικήν* τε καὶ ἡπατοσκοπίαν ἐμπείρων τά τε ἱερὰ αἴσια ἀπαγγελλόντων» καὶ παρὰ τῷ Ὠριγένει Τόμ. Η', σελ. **33** «τοσούτων δὲ φερομένων ὁδῶν προγνωστικῶν, οὐκ οἶδ' ὅπως

ἐξώκειλαν οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τὸ τὴν μὲν οἰωνιστικὴν καὶ *τὴν θυτικὴν* μὴ λέγειν περιέχειν τὸ ποιοῦν αἴτιον, ἀλλὰ σημαίνειν μόνον, καὶ τὴν ἀστεροσκοπικήν, οὐκέτι δὲ τὴν γενεθλιαλογικήν» καὶ Τόμ. ΙΗ', σελ. 72 «τῶν ἐθνῶν χρωμένων μαντείαις εἴτε διὰ κληδόνων εἴτε δι' οἰωνῶν εἴτε δι' ὀρνίθων εἴτε δι' ἐγγαστριμύθων εἴτε καὶ διὰ τῶν *τὴν θυτικὴν* ἐπαγγελλομένων εἴτε καὶ διὰ Χαλδαίων γενεθλιαλογούντων» (Πρβ. καὶ 'Αθήν. σελ. 659, δ'). 'Εν τοῖς εἰς Αἰσχύλον Σχολίοις σελ. 232, 9 λέγεται «εἰς τέχνην δυσκόλως νοουμένην, ἤτοι *τὴν θυτικὴν μαντείαν*». Πλημμελῶς παρὰ Σέξτῳ τῷ 'Εμπειρικῷ σελ. 420, 13 ἀναγινώσκεται «Πρὸς τούτοις εἰ μή εἰσι θεοί, οὐδὲ μαντικὴ ὑπάρχει, ἐπιστήμη οὖσα θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, οὐδὲ μὴν θεοληπτικὴ καὶ ἀστρομαντική, οὐ *λογική*, οὐχ ἡ δι' ὀνείρων πρόρρησις» ἀντὶ τοῦ *θυτική*. Πρβ. σελ. 641, 16 «αἱ δὲ ἐπαγγέλματι μέν εἰσι τέχναι, οὐ πάντως δὲ καὶ κατ' ἀλήθειαν, ὡς Χαλδαϊκή τε καὶ *θυτική*» ('Ιδε Φαβρίκιον *Σέξτ. 'Εμπειρ.* Τόμ. Β', σελ. 592).

Λέγεται δὲ καὶ κατ' οὐδέτερον γένος *τὸ θυτικόν*, *τὸ θυτικὸν μέρος ἢ εἶδος τῆς μαντικῆς*. Πλούταρχ. 'Ηθικ. σελ. 904, ἑ «Οὗτοι τὰ πλεῖστα μέρη τῆς μαντικῆς ἐγκρίνουσι. Ξενοφάνης καὶ 'Επίκουρος ἀναιροῦσι τὴν μαντικήν. Πυθαγόρας δὲ μόνον *τὸ θυτικὸν* οὐκ ἐγκρίνει». Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 320 «Ξενοφάνης καὶ 'Επίκουρος ἀναιροῦσι τὴν μαντικήν. Πυθαγόρας μόνον *τὸ θυτικὸν* οὐκ ἀνήρει (Γρ. *ἐγκρίνει*)». Πρβ. καὶ Στοβ. 'Εκλογ. Τόμ. Β', σελ. 60, 24. 'Εν τοῖς 'Απομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Α', ά, 3 κεῖται «ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ *θυσίαις*». Πρβ. καὶ Σχολ. 'Ιλ. Τόμ. Γ', σελ. 16, 15 «ἱερέα δὲ τὸν διὰ *θυσιῶν* (μαντευόμενον)» καὶ μετ' ὀλίγα «τὸν γὰρ νῦν λεγόμενον *θύτην* ἱερέα φαίνονται καλοῦντες πάλαι» καὶ 'Ησύχ. «*Θύτης*: μάντις, *ἱεροσκόπος*». 'Εν τοῖς Κραμ. 'Οξ. 'Αν. Τόμ. Β', σελ. 387, 11 κεῖται «καὶ παρὰ τοῖς *θυτικοῖς* τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἥπατος».

Παρήχθη δὲ τὸ *ἱεροσκοπία* ἐκ τοῦ *ἱεροσκόπος*, οὗ γίνεται

χρῆσις ὑπὸ Διονυσίου τοῦ 'Αλικαρνασσέως 'Ρωμ. 'Αρχ. σελ. 281 «ἔταξε μάντιν ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα παρεῖναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν *ἱεροσκόπον* καλοῦμεν, 'Ρωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνομασίας *ἀρούσπικα* προσαγορεύουσιν» καὶ ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ΛΒ', ιϐ', 2 «τὴν δὲ δεισιδαιμονήσασαν καὶ τοῖς ἀπὸ Τυρρηνίας *ἱεροσκόποις* πεισθεῖσαν ζῶντα προστάξαι καῦσαι» καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος σελ. 154 «*θυτικοὶ* δ' εἰσὶ Λυσιτανοὶ τά τε σπλάγχνα ἐπιβλέπουσιν οὐκ ἐκτέμνοντες —σπλαγχνεύονται δὲ καὶ δι' ἀνθρώπων αἰχμαλώτων καλύπτοντες σάγοις· εἶθ' ὅταν πληγῇ ὑπὸ τὰ σπλάγχνα ὑπὸ τοῦ *ἱεροσκόπου*, μαντεύονται πρῶτον ἐκ τοῦ πτώματος». 'Ο Μεινέκιος ἐξέδωκεν *ὅταν πληγῇ τὰ σπλάγχνα* ἐξαλείψας τὴν πρόθεσιν ΥΠΟ. Σημειωτέον δ' ὅτι τἀντίγραφα τοῦ Στράβωνος ἐν σελ. 762 φέρουσι «παρὰ δὲ τοῖς 'Ρωμαίοις οἱ Τυρρηνικοὶ *ὡροσκόποι*», ὅπερ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν κριτικῶν εἰς τὸ *ἱεροσκόποι* ἢ *οἰωνοσκόποι*. Πρβ. καὶ σελ. 813 «τῶν 'Ρωμαίων ἀρκουμένων τοῖς Σιβύλλης χρησμοῖς καὶ Τυρρηνικοῖς θεοπροπίοις διά τε σπλάγχνων καὶ ὀρνιθείας καὶ διοσημιῶν».

'Εσχηματίσθη δ' ἐκ τοῦ *ἱεροσκόπος* καὶ ῥῆμα *ἱεροσκοποῦμαι*, οἷον Πολύβ. ΛΔ', ϐ', 6 «μάντεις τε καὶ *ἱεροσκοπουμένους* ἀποδείκνυσθαι βασιλέας» καὶ Διόδ. Σικελ. Α', ό, 9 «μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως *ἱεροσκοπησαμένου* μόσχῳ καὶ καλλιερήσαντος, κτέ.». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὑρίσκονται προενηνεγμένα καὶ τὰ παρὰ τὸ *ὀρνιθοσκόπος* καὶ *οἰωνοσκόπος* γενόμενα ῥήματα, οἷον Λευιτ. ΙΘ', 26 «οὐκ οἰωνιεῖσθε οὐδὲ *ὀρνιθοσκοπήσεσθε*» (Πρβ. καὶ 'Ωριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 154). 'Ιώσηπ. 'Αρχαιολ. ΙΗ', έ, 3 «ἐλέγετο δὲ καὶ τὸν 'Αρέταν *οἰωνοσκοπησάμενον* πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς Οὐϊτελλίου στρατείας φάναι κτέ.». Παρ' Εὐριπίδῃ λέγεται κατ' ἐνεργητικὸν τύπον *οἰωνοσκοπῶ*. Πρβ. καὶ *ἐξιχνοσκοπῶ—ἐξιχνοσκοποῦμαι*. 'Ο Κόϐητος (*Μνημοσ.* 1876, σελ. 83) βάρβαρον ὑπολαβὼν τὸ *ἱεροσκοπουμένους* μετέγραψεν *ἱεροσκόπους γενομένους*.

'Ως δὲ λέγεται *ἱεροσκόπος—ἱεροσκοπία—ἱεροσκοποῦμαι*, ᾧ ὅμοια τὸ *οἰωνοσκόπος—οἰωνοσκοπία—οἰωνοσκοπῶ* ἢ *οἰω-*

ποσκοποῦμαι καὶ τὸ *ὀρνιθοσκόπος—ὀρνιθοσκοπία—ὀρνιθοσκοποῦμαι* ἢ *ὀρνεοσκόπος—ὀρνεοσκοπία—ὀρνεοσκοπῶ*, οὕτω καὶ *ἡπατοσκόπος — ἡπατοσκοπία — ἡπατοσκοπῶ* καὶ *σπλαγχνοσκόπος — σπλαγχνοσκοπία — σπλαγχνοσκοπῶ*. Πρβ. καὶ *τερατοσκόπος-ία* καὶ *σημειοσκόπος-ία-ῶ*. Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *σπλαγχνεύομαι*, ὡς *ὀρνιθεύομαι*, ἀλλ' ἐκ τοῦ *οἰωνός* σχηματίζεται *οἰωνίζομαι*, ἐξ οὗ τὸ *οἰώνισμα*, *οἰωνισμός*, *οἰωνιστής*, *οἰωνιστικός* (*οἰωνιστική*), *οἰωνιστήριον* (=οἰωνοσκοπεῖον).

Τὴν γνώμην τοῦ Γαληνοῦ ἀποφαινομένου ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ἰλιάδος ἐποιήσατο χρῆσιν τῆς καθολικῆς λέξεως *μάντις* πρὸς δήλωσιν τοῦ οἰωνιστοῦ ἢ οἰωνοπόλου (ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν μάντεως ὄντος) κρείττονα ἡμεῖς καὶ ἀποδεκτοτέραν εὑρίσκομεν τῆς τοῦ Ἀριστάρχου καὶ ἄλλων ὑπολαμβανόντων ὅτι εἰπὼν ὁ ποιητὴς *μάντιν* γενικῶς ἐπήνεγκεν ὡς εἴδη τὸ *ἱερῆα* καὶ *ὀνειροπόλον*. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. **17, 10** «Μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὀνειροπόλον: Μέχρι τοῦ ἐρείομεν διασταλτέον, εἶτα ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὀνειροπόλον, ἵνα γενικὸν μὲν ᾖ τὸ *μάντιν*, εἴδη δὲ τὰ ἐπιφερόμενα. Οὕτως Ἡρῳδιανός. Καὶ ὁ Νικάνωρ δὲ οὕτως λέγει» καὶ σελ. **17, 19** «Ἡ διπλῆ ὅτι *μάντις* γενικῶς, *ἱερεὺς* δὲ καὶ *ὀνειροπόλος* εἰδικῶς, εἴδη μάντεων». Ἀλλ' ἂν ὀρθὴ ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶνε, ἀπορία εὐλογωτάτη ἀνακύπτει τί παθὼν ὁ Ὅμηρος ἐν πράγματι μεγίστῳ καὶ πλείστης δεομένῳ μερίμνης ἐπελάθετο ἢ ἀπηξίωσε νὰ μνημονεύσῃ τῶν οἰωνοπόλων, οἷς μάλιστα προσεῖχον οἱ Ἕλληνες καὶ ὧν ὁ ἐπιφανέστατος ἡγεμὼν αὐτοῖς εἰς τὴν Τροίαν ἐγένετο (Ἰλ. Α, **71**). Ἵνα λοιπὸν ἀπαλλάξωμεν τὸν ποιητὴν τῆς κατὰ τὴν Ἀριστάρχειον ἐκδοχὴν ἀσυγγνώστου ἀτοπίας, ὀφείλομεν νὰ συμφωνήσωμεν τῷ Γαληνῷ ἀκούοντι τὸ ὄνομα *μάντιν* ἐν ἴσῳ τῷ *οἰωνιστήν*. Καὶ ἀληθῶς, εἰπόντος τοῦ Ἀχιλλέως

> Ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα
> ἢ καὶ ὀνειροπόλον, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν,
> ὅς εἴπῃ ὅ τι τόσσον ἐχώσατο Φοῖβος Ἀπόλλων,

ἀνίσταται ὁ Κάλχας, ἵν' εἴπῃ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀργῆς, ἐμφαίνων δι' ὧν ἄρχεται τοῦ λόγου στίχων

> Ὦ Ἀχιλεῦ, κέλεαί ΜΕ, διίφιλε, μυθήσασθαι
> μῆνιν Ἀπόλλωνος, ἑκατηβελέταο ἄνακτος

ὅτι αὐτὸν μάλιστ' ἐνόει ὁ Ἀχιλλεὺς λέγων «Ἀλλ' ἄγε δή τινα ΜΑΝΤΙΝ ἐρείομεν». Ὀνομάζεται δ' ὁ Κάλχας *οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος*, ὡς ἀλλαχοῦ *θεοπρόπος οἰωνιστής*, καὶ *μάντις ἀμύμων*. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ ὅτι

> νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω
> ἣν διὰ ΜΑΝΤΟΣΥΝΗΝ, τήν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων.

Οὕτω δὲ συνήθης τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἡ ἐκ τῶν οἰωνῶν μαντεία, ὥστε αἱ λέξεις *οἰωνός* καὶ *ὄρνις* παρελαμβάνοντο καὶ ἐπὶ καθολικῆς ἐννοίας πρὸς δήλωσιν πάσης μαντείας, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Ὁ Πορφύριος ἐξελάμβανε τὴν λέξιν *μάντιν* οὐχὶ ἐπὶ τοῦ οἰωνιστοῦ ἁπλῶς, ὡς ὁ Γαληνός, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευομένου. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. **17, 16** «Ἡρῳδιανὸς τελείαν δίδωσι καὶ κοινὸν τὸ μάντιν. Ὁ δὲ Πορφύριος τὸν δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευόμενον, ὀνειροπόλον δὲ τὸν ὀνειροκρίτην» καὶ Τόμ. Γ', σελ. **16, 14** «Ἡρῳδιανὸς τελείαν δίδωσιν εἰς τὸ ἐρείομεν, ἵνα ᾖ γενικὸν τὸ μάντις· ὁ δὲ Πορφύριος τρία ἀποδέχεται, μάντιν λέγων τὸν διὰ οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ τεράτων μαντευόμενον, ἱερέα δὲ τὸν διὰ θυσιῶν, ὀνειροπόλον δὲ τὸν ὀνειροπολούμενον, θεατὴν ὀνείρου γεγονότα» καὶ σελ. **68, 15** «Ὁ γὰρ διαζευκτικὸς ἄλλους καὶ ἄλλους δηλοῖ, ὡς τὸ ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὀνειροπόλον. Περὶ τριῶν γὰρ ἔφη· περὶ μάντεως, ὃς ἐκ σημείων ἢ τεράτων ἢ οἰωνῶν ἢ ἔκ τινων συμβόλων ἢ ἀποβάντων λέγει καὶ μαντεύεται, ὡς ὁ Κάλχας ἐκ τοῦ λοιμοῦ τὴν Ἀπόλλωνος μῆνιν, ἐκ τοῦ δράκοντος καὶ τῶν στρουθῶν τὰ περὶ τὴν πόρθησιν τοῦ Ἰλίου, ὁ δὲ Θεοκλύμενος ἐξ οἰωνῶν ἀετὸν θεασάμενος τίλλοντα πέλειαν· καὶ ἡ Ἑλένη ἐπὶ τῶν ἁρπασάντων τὸν ἥμερον χῆνα ἐκ τῆς αὐλῆς κλυτέ

μοι, αὐτὰρ ἐγὼ μαντεύσομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ ἀθάνατοι βάλλουσιν. Ὁ μὲν οὖν μάντις τοιοῦτος».

Σημειούμενοι πρῶτον ὅτι δὲν μαντεύεται ὁ Κάλχας ἐκ τοῦ λοιμοῦ τὴν Ἀπόλλωνος μῆνιν, ἣν ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς μήνιδος δηλοῖ ἄγνωστον αὐτοῖς οὖσαν, παρατηροῦμεν ἔπειτα ὅτι οὐδαμῶς μὲν ἄτοπος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Πορφυρίου νομίζοντος ὅτι διὰ τῆς λέξεως μάντις σημαίνεται ὅ τε ἐξ οἰωνῶν μαντευόμενος καὶ ὁ ἐκ σημείων ἢ τεράτων, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπικρατοῦσα ἔννοια εἶνε ἡ τοῦ οἰωνιστοῦ.

Μακρὸν περὶ τοῦ προκειμένου λόγον ποιεῖται ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς (σελ. 47 κἑξ.) γράφων «Μάντιν δὲ οἱ μὲν γενικῶς καὶ ἀδιορίστως εἶπον τὸν ἁπλῶς εἰδότα τὸ μέλλον καθ' οἱονοῦν τρόπον μαντικῆς, *ἕτεροι δὲ κατ' ἐξοχὴν μάντιν ἐνταῦθα τὸν οἰωνοσκόπον ἐνόησαν· διὸ καὶ τοιοῦτος ἀνίσταται, ὁ Κάλχας, οὐχ ἱερεύς, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν θυηπόλος, οὐδὲ ὀνειροπόλος, ἀλλὰ οἰωνοπόλων, ὅ ἐστι τῶν περὶ τοὺς αἰσίους οἰωνοὺς πολουμένων ἤτοι ἀναστρεφομένων, ὁ ἄριστος· ἔδει γὰρ ἕνα τῶν ὀνομασθέντων τριῶν ἀναστῆναι, ἢ μάντιν ἢ ἱερέα ἢ ὀνειροπόλον· οὐκ ἦν δὲ οὔτε ἱερεὺς οὔτε ὀνειροπόλος ὁ ἀναστάς, μάντις ἄρα ἤτοι οἰωνοπόλος κατὰ τὸν ποιητήν· Σοφοκλῆς δ' ἂν εἴποι οἰωνοθέτης* (*). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πιθανόν ἐστιν. Ὅμηρος δὲ ἐν ἄλλοις ἕτερον ὁμολογουμένως ἔχει τὸν μάντιν παρὰ τὸν οἰωνοπόλον λέγων· οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς. Καὶ ἔοικε τάχα εἶναί τι μέρος ἢ εἶδος μαντικῆς καὶ τὸ τοιοῦτον ὄνομα τὸ μάντις, ἐξιδιασθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος. Καὶ ἴσως τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἐνθουσιαστὴς ἤτοι ἔνθεος, οἱονεὶ μαινόμενος καὶ ἐξεστηκὼς ἐν τῷ προλέγειν τὰ μέλλοντα — ὥστε γένος μὲν ὁ μάντις, εἴδη δὲ αὐτοῦ ὁ ἐνταῦθα μάντις ἤγουν ὁ ἐνθουσιαστὴς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ὀνειροπόλος. Ἰστέον δὲ ὅτι οὐκ ἔξω λόγου τὸ καὶ γενικῶς μὲν — νοῆσαι τὸν μάντιν, εἴδη δὲ αὐτοῦ εἰπεῖν

(*) Πρβ. σελ. 51, 13 «ὅτι δὲ ὁ οἰωνοπόλος καὶ οἰωνόμαντις λέγεται καὶ οἰωνοθέτης καὶ οἰωνιστὴς δηλοῦσιν οἱ παλαιοί».

τὸν ἱερέα καὶ τὸν ὀνειροκρίτην, ἵνα λέγῃ ὅτι ἐρωτηθήτω τις μάντις, οἷον ἱερεὺς ἢ ὀνειροπόλος — Εἰ δὲ δύο τούτων μάντεων ὀνομασθέντων, ἱερέως καὶ ὀνειροπόλου, τρίτος ἀνίσταται ὁ ἐξ ἑτέρου εἴδους οἰωνοπόλος Κάλχας, καινὸν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνύποπτον τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖ· αὐτοῦ γὰρ ἄλλους ἐρωτηθῆναι θελήσαντος, ἕτερος ἀνέστη, ὃν οὐ προεκαλέσατο Ἀχιλλεύς. Ἔστι δὲ νοῆσαι καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς Κάλχας καὶ ἱερεὺς ὢν καὶ ὀνειροπόλος περὶ οἰωνοὺς μάλιστα εὐδοκίμει· διὸ καὶ ὡς παντοῖος ἀνίσταται, ἤγουν ὡς τέλειος μάντις καὶ οὕτως ἀμύμων κατὰ τὸν ποιητήν».

Τοῖς ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου γεγραμμένοις προστίθεμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου παρατετηρημένα ἐν τῷ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου 202 « Οὐδὲ ταῦτα οὖν Ὅμηρος ἠγνόησεν· ἀλλ' οἶδε μὲν *μάντεις* καὶ ἱερεῖς καὶ ὀνειροπόλους, ἔτι δὲ καὶ *οἰωνιστάς*, καί τινα ἐν Ἰθάκῃ σοφὸν

ὄρνιθας γνῶναι καὶ ἐναίσιμα μυθήσασθαι.

Καὶ Ὀδυσσεύς φησιν εὐχόμενος

φήμην τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων
ἔνδοθεν, ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω.

Καὶ πταρμὸς δὲ παρ' αὐτῷ σύμβολον ἀγαθὸν γίνεται. Τοῖς δὲ μνηστῆρσιν ἐφίσταται ἔνθεος μάντις ἔκ τινος ἐπιπνοίας σημαίνων τὰ μέλλοντα».

Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείας Α, 202 «οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς» ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐθίου σελ. 1410, 46 «Ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι εἰπὼν ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα ἢ ὀνειροπόλον τῷ τοῦ μάντεως ὀνόματι τὸν οἰωνοπόλον ἐδόκει δηλοῦν κατ' ἐξοχήν — ἐνταῦθα δὲ λέγων ὅτι οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτε οἰωνῶν σάφα εἰδώς, ἤγουν κατὰ τὸν παραφραστὴν οὐ βλέπων εἰς οἰωνοὺς ἀλλὰ δηλαδή, φησίν, ὡς ὁ θεὸς κινεῖ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ὑποβάλλει προθεσπίζων, μάντιν μὲν εἰπεῖν δοκεῖ γενικώτερον τὸν ἁπλῶς ὁπωσοῦν μαντευόμενον, τὸν δὲ οἰωνοπόλον ἰδίᾳ ὡς εἶδος τοῦ μάντεως ἐκφωνῆσαι. Οὕτω δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῇ Ἰλιάδι μάντεως μνησθεὶς ἐπιφέρει τὰ εἴδη, τὸν θυοσκόον καὶ τὸν ἱερέα. Ἴσως δὲ ἐνταῦθα καὶ κατὰ

πολυωνυμίαν ταὐτὸν δηλοῖ ὅ τε μάντις καὶ ὁ σάφα εἰδὼς οἰωνῶν», περὶ δὲ τοῦ ἐν Ἰλιάδος Ω, 221 «ἢ οἱ μάντιές εἰσι θυοσκόοι ἢ ἱερῆες» φέρεται ἐν αὐταῖς σελ. 1346, 31 «Ἐπάγει οἷοι, μᾶλλον δὲ ἢ οἱ μάντιές εἰσι, θυοσκόοι ἢ ἱερῆες, προθεὶς μὲν καὶ νῦν, ὡς καὶ ἐν τῇ Α ῥαψῳδίᾳ, τὸ γενικόν, τὸ μάντεις, ἐπαγαγὼν δὲ τὰ εἴδη, τὸ ἱερῆες καὶ τὸ θυοσκόοι, ὅπερ ἐκεῖ οὐκ ἐξεφώνησεν ἕτερον εἶδος εἰπών, τὸν ὀνειροπόλον. Εἰσὶ δὲ θυοσκόοι μὲν κατὰ τοὺς παλαιοὺς — οἱ διὰ τῶν ἐπιθυμιωμένων μαντευόμενοι, οἱ καὶ ἐμπυροσκόποι καὶ λιβανομάντεις, ἱερεῖς δὲ οἱ διὰ τῶν σπλάγχνων· θύη μὲν γάρ, φασί, τὰ θυμιάματα, ἱερὰ δὲ τὰ σπλάγχνα». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 282, 27 καὶ Τόμ. Γ', σελ. 68, 13 καὶ 33.

Ἵνα μὴ τυχὸν νομισθῇ ὑπό τινος ὅτι τὸ ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ὀδυσσείας ἀπαντῶν «οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς» ἀντιπίπτει ἡ ἐνεκρίναμεν ἐκδοχῇ τοῦ ἐν τῷ ἄλφα τῆς Ἰλιάδος φερομένου «ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὀνειροπόλον», λέγομεν ὅτι ἐν τούτῳ μὲν τὸ ὄνομα *μάντις* εἶνε παρειλημμένον εἰδικῶς πως εἰς δήλωσιν τοῦ κατ' ἐξοχὴν μάντεως ἤτοι τοῦ οἰωνιστοῦ, ἐν ἐκείνῳ δὲ κεῖται ἐπὶ τῆς γενικῆς ἐννοίας, ἀλλ' ἐκφέρων ὁ ποιητὴς κατ' ἀντίθεσιν τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος ἀποβλέπει εἰς τὴν δι' ἰδίας μνείας ἐμφαντικὴν παράστασιν τοῦ ἀξιολογωτάτου τῶν εἰδῶν· ἤγουν οὔτε τῆς μαντικῆς *καθόλου* οὔτε τῆς οἰωνιστικῆς *ἰδίᾳ* ἐμπείρως ἔχων.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ στίχος «ἢ καὶ ὀνειροπόλον, καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν» ἠθετεῖτο ὑπὸ τοῦ Ζηνοδότου. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 20 «Ζηνόδοτος δὲ ἠθέτηκεν αὐτόν. Μήποτε δὲ ὀνειροκρίτην ὑπείληφεν οὐκ ὀρθῶς». Πρβ. καὶ Φιλόστρ. σελ. 89 «οἱ γοῦν ἐξηγηταὶ τῶν ὄψεων, οὓς ὀνειροπόλους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, οὐκ ἂν ὑποκρίνοιντο κτέ.». Ἄλλοι ἀπέδοσαν ὀρθότερον τὸν ὁρῶντα ὀνείρους ἢ τὸν ὀνειροπολούμενον καὶ θεατὴν ὀνείρου γεγονότα. Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 16, 23 «ὁ δὲ ὀνειροπόλος αὐτὸς ὁρᾷ ὑπὲρ ἑτέρων ὀνείρους» καὶ σελ. 17, 2 «τὸ δὲ ὀνειροπόλον οὐ σημαίνει τὸν ὀνειροκρίτην, ὥς τινες ἐξεδέξαντο, τὸν περὶ τοὺς ὀνείρους διατρίβοντα (οὐδὲν γὰρ ὄναρ ὤφθη), ἀλλὰ σημαίνει τὸν ὀνειροπολούμενον, τὸν κάτοχον ὀνείροις καὶ θεατὴν ὀνείρου εἰς αὐτὸν ἐλθόντος γεγονότα». Πρβ. καὶ Ἀπολλών. Σοφ. Λεξ. Ὁμηρ. σελ. 121, 10 «*Ὀνειροπόλος*: ὁ περὶ τοὺς ἰδίους ὀνείρους πολούμενος». Ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου φέρεται σελ. 48, 14 «Ὀνειροπόλος δὲ διχῶς, ἢ ὁ βλέπων αὐτὸς ὀνείρους καὶ κατ' αὐτοὺς προλέγων, ὡς ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῇ Β ῥαψῳδίᾳ, ἢ ὁ τοὺς ὑπ' ἄλλων βλεπομένους διευκρινῶν, ὡς τοὺς τῆς Πηνελόπης ὁ Ὀδυσσεύς». Πρβ. καὶ Ἡσύχιον λ. *ὀνειροπόλος*. Ἔτι δὲ Πολυδεύκ. Ζ', 188 καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 68, 27.

§ 8. *τεράτων—ἱερείων.*

Ἐν τῇ περικοπῇ ἣν ἐκ τοῦ Γαληνοῦ παρεθέμεθα ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ἀναγινώσκεται «μάντεις μὲν γὰρ καλοῦνται οἵ τε *ἱεροσκόποι* καὶ οἱ οἰωνισταὶ καὶ οἱ γενεθλιακοὶ προσαγορευόμενοι καὶ οἱ διὰ συμβόλων καὶ οἱ διὰ *ἱερείων* προλέγοντες τὰ ἐσόμενα». Φέρεται δὲ πρὸ ὀλίγων «καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ καλοῦσιν *ἱεροσκοπίαν*, ἐπειδὴ *σκοποῦντες τὰ ἱερεῖα* (ἱερὰ) προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα». Ὅθεν οἱ *ἱεροσκόποι* καὶ *οἱ διὰ ἱερείων προλέγοντες* οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν. Ἵνα δὲ μὴ δὶς τὸ αὐτὸ λέγῃ ὁ Γαληνός, μεταγραπτέον «καὶ οἱ διὰ *τεράτων* προλέγοντες τὰ ἐσόμενα». Πρβ. Ἰλ. Μ, 229 «ὧδέ χ' ὑποκρίναιτο θεοπρόπος, ὃς σάφα θυμῷ εἰδείη *τεράων*», κτλ. Διόδ. Σικελ. Β', κθ', 3 «ἐμπειρίαν δ' ἔχουσι καὶ τῆς διὰ τῶν οἰωνῶν μαντικῆς, ἐνυπνίων τε καὶ *τεράτων* ἐξηγήσεις ἀποφαίνονται». Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «τὸν δι' οἰωνῶν ἢ σημείων ἢ *τεράτων* μαντευόμενον» (Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 68, 17). Εὐστάθ. σελ. 48, 19 «φανερὸν δὲ καὶ ὅτι οἶδεν ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλους τρόπους μαντικῆς, τήν τε διὰ σημείων καὶ *τεράτων* καὶ τὴν διὰ τῆς φήμης δέ». Λέγεται δὲ καὶ *τερατοσκόπος* ἢ ποιητικῶς *τερασκόπος* καὶ *τερατοσκοπία*. Πρβ. Τζέτζ. Ἐξηγ. εἰς Ἰλιάδ. σελ. 815, 19. Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους γίνεται μνεία οὐ μόνον τοῦ *τερατοσκοπία* ἀλλὰ καὶ τοῦ *τερῶν ὑποκριταί* (βιβλ. Ζ', 188 καὶ 189).

Οὐδενὶ δὲ τὴν συχνὴν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσιν τῶν στοιχείων Τ καὶ Ι γινώσκοντι θὰ φανῇ δύσκολος ἡ μετάπτωσις τοῦ *ΤΕΡαΤΩΝ* εἰς τὸ *ΙΕΡεΙΩΝ*. Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «*Ἱέρας* : σημεῖον» ἀντὶ τοῦ *τέρας* καὶ «*Ἱερένα* : ἀπαλά» ἀντὶ τοῦ *τέρενα* καὶ «*Αἰρυτώνη* : ἀκαταπόνητε» ἀντὶ τοῦ *ἀτρυτώνη*. Ἄλλα παραδείγματα θὰ μνημονεύσωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

Δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ τοπάσῃ τις «καὶ οἱ *δι' ἑτέρων* προλέγοντες». Ἀλλ' ἡμεῖς ἀρεσκόμεθα μᾶλλον ἢ προηνεγκάμεθα εἰκαίᾳ.

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ἐν τῇ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ προεκκειμένῃ περικοπῇ, περὶ ὧν ἡμεῖς λίαν ἀμφιβάλλομεν ἂν ὀρθῶς ἔχωσιν. Ἀναγνωστέον δ' ἴσως «ἣν *ὁμοίως* καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ καλοῦσιν ἱεροσκοπίαν, ἐπειδὴ σκοποῦντες τὰ *ἱερὰ* προλέγουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ τὰ γενησόμενα· *ἱερὰ* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα ἅπαντα τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν γιγνόμενα, οἷα τὰ τῶν θυομένων ἱερείων» καὶ «πρὸς τούτοις τε *οἱ* χρησμολόγοι καὶ θεομάντεις» καὶ «οὐ γὰρ δὴ παρέλιπεν αὐτὸν εἰς τὰ μέγιστα, πολλαχόθι τῆς ποιήσεως καὶ τῇ περὶ τοὺς οἰωνοὺς τέχνῃ χρώμενος». Πιθανώτατον δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι καὶ ἐν ἀρχῇ ἡ γνησία γραφὴ εἶνε «Μαντικὴν μὲν ὠνόμασε τὴν οἰωνιστικήν, ἱεροσκοπίαν δὲ τὴν θυτικὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν καλουμένην» ἄνευ τοῦ συνδέσμου ΚΑΙ.

Μετεβάλομεν τὸ *ἱερεῖα* εἰς τὸ *ἱερὰ* οὐ μόνον διότι *ἱεροσκόπος* ἐτύμως εἶνε ὁ σκοπῶν τὰ *ἱερὰ* ἀλλὰ καὶ διότι ἀδιανοήτως ἔχει τὸ «*ΙΕΡΕΙΑ* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα *ἅπαντα* τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν *γιγνόμενα*, οἷα τὰ τῶν θυομένων *ἹΕΡΕΙΩΝ*», κάλλιστα δὲ τοὐναντίον νοεῖται τὸ «*ἹΕΡΑ* δὲ ἴσμεν ὀνομαζόμενα *ἅπαντα* τὰ τοῖς θεοῖς εἰς τιμὴν *γιγνόμενα*, οἷα τὰ τῶν θυομένων *ἹΕΡΕΙΩΝ*». Πρβ. Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Η', ζ', 3 «ὅτι ἐσημήνατέ μοι καὶ ἐν *ἱεροῖς* καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἅ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν», κτλ.

Ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦ Ξενοφῶντος βιβλ. Ζ', ή, 3 οἱ κρείττονες τῶν κωδίκων ἔχουσιν «ἰδὼν δὲ τὰ *ἱερεῖα* ὁ Εὐκλείδης εἶπεν

ὅτι πείθοιτο αὐτῷ μὴ εἶναι χρήματα». Ἀλλ' ὀρθότερον εἶνε τὸ ἐν τοῖς φαυλοτέροις φερόμενον «ἰδὼν δὲ τὰ *ἱερὰ* ὁ Εὐκλείδης». Πολλαχοῦ δὲ συνεχύθησαν ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὰ ὀνόματα *ἱερὰ* καὶ *ἱερεῖα*. Ἴδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. **477** καὶ **736** καὶ *Μνημοσ.* **1859**, σελ. **143** καὶ **235** καὶ **1876**, σελ. **96** καὶ *Συμμ. Κριτ.* σελ. **166**.

Ἐν Ἀθήναις τῇ **15** Νοεμβρίου **1878**.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ.

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ περιγράφω τὰ βυζαντινὰ σταθμὰ τοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσείου, ἅτινα ηὐτύχησα νὰ παρατηρήσω καὶ μελετήσω κατὰ τὴν πρὸ μηνῶν τινων εἰς Ἀθήνας μετάβασίν μου. Ἅπαντα δὲ ταῦτα εἰσὶν ἀνέκδοτα καὶ εὐλόγως ἐπισύρουσι τὴν προσοχὴν ἑκάστου περὶ τὴν ἀρχαίαν στατικὴν ἀσχολουμένου μετ' εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν διῄρεσα εἰς δύο μέρη· ἐν τῷ πρώτῳ περιγράφονται τὰ πρὸς ζύγισιν ἐμπορικῶν πραγμάτων, ἐν τῷ δευτέρῳ τὰ πρὸς ζύγισιν νομισμάτων καὶ πολυτίμων μετάλλων.

Α'.

ΣΤΑΘΜΑ ΣΥΝΗΘΗ.

Ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἦν ἐν χρήσει τὸ ῥωμαϊκὸν στατικὸν σύστημα. Ἕκαστος σταθμὸς ὡρισμένου βάρους ἐδείκνυε διά τινων ἐπ' αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένων ἢ ἀναγεγλυμμένων γραμμά-

των τὸ βάρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ σταθμίου· ἐνίοτε ἐπεγράφετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ζυγοστάτου· κἄποτε, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας, κατεσκεύαζον σηκώματα καὶ ἄνευ σημείων καὶ ἀριθμῶν.

Τὰ ὑποδηλοῦντα τὸ ὄνομα τοῦ σταθμίου σημεῖα ἦσαν πολλὰ καὶ διάφορα. Ἀλλαχοῦ θὰ ἀναγραφῶσιν ἅπαντα ταῦτα· ἐνταῦθα δὲ σημειῶ ὅτι τὸ τῆς *οὐγγίας* ὄνομα ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ μονογράμματος Ȣ ἢ διὰ τῶν στοιχείων Γ ἢ Γο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σημεῖον ἀπηντήθη ἤδη ἐπί τινων σταθμῶν*), τὰ δ' ἕτερα οὐ μόνον ἐπὶ πλείστων τοιούτων ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἐπισήμως μεμαρτύρηνται καὶ ὑπὸ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τῶν ἀρχαίων μετρολόγων**).

Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀναγραπτέον καὶ τὰ ἑπόμενα σταθμὰ τοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσείου.

1) *Λίτρα* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚055. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τρία οὑτωσὶ | | — ἐγχαράγματα πεπληρωμένα σιδήρῳ. Ἕλκει γραμμ. 314· ἀνεκαλύφθη δὲ ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 656 τοῦ χειρογράφου καταλόγου τοῦ Μουσείου.

2) *Τριούγγιον* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚03. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐπιφανειῶν αὐτοῦ εἶναι ἐγκεχαραγμέναι δύο στῆλαι ἱστάμεναι παραλλήλως καὶ φέρουσαι ἐπὶ κεφαλῆς καμπύλην καμάραν εἰργασμένην κοκκοειδῶς. Μεταξὺ τῶν στηλῶν ἐγκεχάρακται σταυρὸς φέρων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα Γ Γ, σημαίνοντα *οὐγγίας γ'*. Ἕλκει γραμμ. 79‚06.

3) *Διούγγιον* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0‚028. Ἐκ χαλ-

*) Τοιαῦτα ἀναγράφει ὁ Boeckh ἐν Metrologische Untersuchungen σ. 175—186.—Πρβλ. C. I. G. ἀριθ. 8547—8555.—R. Schillbach, de ponderidus σ. 211. Καὶ ἐν τῷ ἐν Σμύρνῃ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διαφυλάττονται δύο περιγραφησόμενα ἀλλαχοῦ.

**) Βλ. Fr. Hultsch, Metrol. script. reliquiae. I, σ. 207· «Τὸ δὲ γάμμα κατὰ τὸ πέρας ἔχον τῆς αὐτοῦ πλαγίας προσκείμενον ο, Γο, οὐγγίαν.» Πρβλ. σ. 243, 24. 226, 1. 249, 17.—Αὐτόθι τ. Π, σ. 132, 10. 132, 12.

κοῦ. Ἐπί τινος ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται σταυρὸς καὶ τὰ στοιχεῖα ΓΒ = *οὐγγίαι β'*. Τὸ Β εἶναι δυσδιάκριτον. Ἕλκει γραμμ. 49‚53. Ἀνεγράφη ἐν τῷ χειρ. καταλόγῳ ὑπ' ἀριθμ. 744.

4) *Διούγγιον* σχήματος τετρατραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚028. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς τῶν ἐπιφανειῶν του ἐγκεχάρακται κύκλος πεποικιλμένος καὶ ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸς φέρων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα ΓΒ=*οὐγγίαι β'*. Ἕλκει γραμμ. 50‚53. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἐπιφανείας ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἰσχυρὰ κάθετος ἐντομή.

5) *Οὐγγία* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚022. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας εἰσὶν ἐγκεχαραγμέναι δύο μετὰ βάσεων στῆλαι ἱστάμεναι παραλλήλως καὶ φέρουσαι ἐπὶ κεφαλῆς καμπύλην καμάραν εἰργασμένην κοκκοειδῶς. Ἐν τῷ μέσῳ ἐνεχάραξαν τὰ στοιχεῖα Γ Α = *οὐγγία α'*. Ἄνωθεν αὐτῶν ὑπάρχει μικρὸς σταυρός. Αἱ παχεῖαι τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ σταυροῦ ἐντομαὶ εἰσὶ πεπληρωμέναι ἀργύρῳ. Ἕλκει γραμμ. 25. Εἶναι δὲ ὁ σταθμὸς οὗτος πολὺ μεταχειρισμένος.

6) *Οὐγγία* σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚025. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα Γ Α, ὧν αἱ ἐντομαὶ εἰσὶ πεπληρωμέναι ἀργύρῳ. Ἄνωθεν αὐτῶν μικρὸς σταυρὸς περικεκοσμημένος λεπτοτέροις χαράγμασιν. Ἕλκει γραμμ. 25‚3. Βλ. καταλόγου χαλκίνων ἀριθ. 748.

7) *Οὐγγία* σχήματος πολυγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἕλκει γραμμ. 28‚5*).

*) Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην προστίθημι καὶ τὰ ἑξῆς τρία ἀνέκδοτα σταθμὰ διατηρούμενα ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ σοφοῦ νομισματογνώμονος κ. Π. Λάμπρου:

α') Ἡμίλιτρον σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0‚044. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται σταυρὸς ἔχων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα Γο S = οὐγγίαι ϛ'. Ἕλκει γραμμ. 157‚5.

β') Ἡμίλιτρον σχήματος τετραγώνου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται Γ. Ὁ ἀριθμὸς τῆς ὁλκῆς ἐλλείπει. Ἕλκει γραμμ. 160‚5.

Ἐκτὸς τοῦ πέμπτου πάντα τὰ λοιπὰ σταθμὰ διατηροῦνται εἰς καλλίστην κατάστασιν· διὸ ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ παραθέσω τὸν ἑξῆς πίνακα, διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ πρὸς τὴν κεκανονισμένην ὁλκὴν τῆς λίτρας παρατηρουμένη ἐξ αὐτῶν διαφορά.

1ον	. . . .		λίτρα ἐκ γραμ.			314
2ον	γραμ. 79,06×4	=	λίτρα ἐκ γραμ.			316,24
3ον	» 49,53×6	=	»	»	»	297,18
4ον	» 50,53×6	=	»	»	»	303,18
6ον	» 25,3 ×12	=	»	»	»	303,6
7ον	» 28,5 ×12	=	»	»	»	342

Ἐκ τῶν ἓξ τούτων σταθμῶν ἔχομεν κατὰ μέσον ὅρον τέσσαρας διαφόρους λίτρας οὐδόλως ἀντιστοιχούσας πρὸς τὴν κανονικὴν ῥωμαϊκὴν λίτραν ἐκ γραμμαρίων 327,453.

Τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς ἐξηγεῖται κατ' ἐμὲ ἐκ τῶν ἑξῆς παρατηρήσεων, προεκτεθεισῶν καὶ ἐν ἑτέρᾳ διατριβῇ*).

1) Ὅτι ἐκ παντὸς σταθμοῦ καλῶς διατηρηθέντος δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν τὸ κεκανονισμένον βάρος τῆς στατικῆς ἑνότητος· διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς καὶ σήμερον, οἱ μὲν τίμιοι ἔμποροι ἐχρῶντο σμαθμοῖς ἀκριβέσιν, οἱ δὲ ἀπατεῶνες καὶ ἄδικοι σταθμοῖς ἕλκουσιν ἔλαττον τοῦ δέοντος.

2) Ὅτι ὅσα σταθμὰ καλῶς ἐπίσης διατηρηθέντα ἕλκουσι πλεῖον τοῦ κεκανονισμένου, πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς μονάδα λίτρας ὡρισμένης δι' εἰδικὰ πράγματα.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναπτυχθήσονται καὶ ἀλλαχοῦ διὰ πλειοτέρων ἀποδείξεων καὶ νεωτέρων εὑρημάτων. Εἰς τὴν πρώτην ἀναμφιβόλως ἀνήκουσι τὰ πέντε πρῶτα τῶν περιγραφέντων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸ ἕβδομον. Ἡ κιβδηλεία μάλιστα τοῦ τετάρτου σταθμοῦ εἶναι προφανεστάτη· διότι ὁ κάτοχος αὐτοῦ οὐ

γ') Οὐγγία σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,023. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας σταυρὸς ἔχων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰ στοιχεῖα Γ Λ. Ἕλκει γραμμ. 24.

*) Περί τινος μήτρας σταθμῶν ἀνακαλυφθείσης ἐν Ὑπαίποις. Σμύρνῃ, 1877 σ. 7—9.

μόνον δὲν ἠρκέσθη νὰ παραγγείλῃ τῷ τεχνίτῃ νὰ τὸ κατασκευάσῃ ἐλαφρότερον τοῦ δέοντος, ἀλλ' ἀκόμη ἀφήρεσε καὶ ἀρκετὸν βάρος διὰ μιᾶς βαθείας καθέτου ἐντομῆς.

Β'.

ΣΤΑΘΜΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ.

Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον περιγράφω σταθμὰ ὄντα εἰς χρῆσιν τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων διὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῆς ὁλκῆς τῶν ἐπ' αὐτῶν κυκλοφορούντων χρυσῶν νομισμάτων. Ἡ εἰς 72 μέρη διαίρεσις τῆς λίτρας εἰς χρυσὸν ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ διήρκεσεν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Τὸ $\frac{1}{72}$ τῆς λίτρας εἰς χρυσὸν ὠνομάσθη solidus, μεταφρασθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς *νόμισμα**). Σταθμὰ ἔχοντα τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν ἐγνώσθησαν πολλά· ὡς ἐν παραδείγματι δὲ προστίθημι ἤδη καὶ ἐγὼ ἐνταῦθα σταθμίον ἑνὸς *νομίσματος*, διατηρούμενον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Π. Λάμπρου, ἕλκον γραμμ. 4,11 καὶ ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν S O L μετὰ τοῦ λατινικοῦ ἀριθμοῦ I, ἐγκεχαραγμένου μεταξὺ δύο μικρῶν σταυρῶν. Μεθ' ἑλληνικῆς δὲ ἐπιγραφῆς εὑρίσκονται μὲν ἱκανά, ἀλλ' ὀλίγιστα ἦσαν γνωστά, καὶ πρῶτος, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, ἐγνωστοποίησα ἱκανὰ ἔν τινι συνεδριάσει τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, καθ' ἣν ἐδόθη ἀφορμὴ ὅπως καί τινες τῶν συνεδριαζόντων γνωστοποιήσωσι καὶ ἕτερα**). Τούτοις προσθετέον καὶ τὰ ἑπόμενα ἀνέκδοτα μέχρι σήμερον διατηρούμενα παρὰ τῷ κ. Παύλῳ Λάμπρῳ, ᾧ κατὰ καθῆκον ἐκφράζω νῦν δημοσίᾳ τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μου διὰ τὴν καλοκἄγαθον προθυμίαν, μεθ' ἧς εὐηρεστήθη νὰ μοὶ παράσχῃ εἰς μελέτην τὰ παρ' αὐτῷ σωζόμενα σταθμά.

*) Οἱ ἀρχαῖοι μετρολόγοι ἀναφέρουσι τὴν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος καὶ ἐπὶ σταθμῶν διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος. Βλ. Hultsch, Metrol. script. rel. I, σ. 254, ὑποσ. 21, σ. 27, ὑποσ. 12.—Αὐτόθι τ. II, σ. 122. «N. latinum significat nomisma graecum, id est solidum».

**) Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεδριάσεως ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένῃ Revue archéologique 1876, σ. 186—189.

α') Σταθμὸς *τριῶν νομισμάτων*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,017. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται τετράγωνον ἔχον ἐν τῷ μέσῳ τὰ στοιχεῖα Ν Γ = *νομίσματα γ'*, μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἕλκει γραμμ. 13.

β') Σταθμὸς *δύο νομισμάτων* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,018. Ἀφ' ἑνὸς Ν°Β. Ἕλκει γραμμ. 8,47.

γ') Σταθμὸς *ἑνὸς νομίσματος* σχήματος τετραγώνου. Ἀφ' ἑνὸς Ν. Ἕλκει γραμ. 4,485.

δ') Σταθμὸς *ἑνὸς νομίσματος*. Ἀφ' ἑνὸς Ν. Ἕλκει γραμ. 4,32. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ὀξύδωσις ἱκανή.

Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι τὰ ἑπόμενα σταθμὰ ἐν τῷ ἐν Βαρβακείῳ Μουσείῳ, ἐξ ὧν πέντε μὲν προεγνωστοποιήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Ch. Bayet κατὰ τὸ 1876 ἐν τῇ προμνησθείσῃ συνεδριάσει, ἀλλ' ἔκτοτε δὲν ἐγνώσθη ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλου καὶ ἡ ὁλκὴ αὐτῶν *).

1) Σταθμὸς *τριάκοντα νομισμάτων* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,046. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται ἄνω μὲν σταυρός, κάτω δὲ τρίγωνον καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν Ν Λ=*νομίσματα λ'*. Ἕλκει γραμ. 162. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 657 τοῦ χ. καταλόγου.

2) Σταθμὸς *νομισμάτων εἴκοσι καὶ ἕξ* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,042. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ἐγκεχάρακται τὸ μονόγραμμα Ν μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ Κ S. Ἕλκει γραμ. 117. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. χειρογράφου καταλόγου ἀριθ. 660.

3) Σταθμὸς *νομισμάτων εἴκοσι καὶ τεσσάρων* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,046. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας σταυρὸς μετὰ τῶν στοιχείων Ν Κ Δ=*νομίσματα κδ'*. Ἕλκει γραμμ. 107. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 661 τοῦ χειρογράφου καταλόγου.

4) Σταθμὸς *νομισμάτων εἴκοσι* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ.

*) Βλ. Revue archéol. Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 189.

0,045. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουσιν ἐντομαὶ τοιαῦται | + | . Ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὁ ἀριθ. Κ. Ἕλκει γραμ. 88,42. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 658 τοῦ χειρογράφου καταλόγου.

5) Σταθμὸς *νομισμάτων ὀκτὼ* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,034. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τὰ στοιχεῖα Ν Η μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἕλκει γραμμ. 34,53. Ἀνεκαλύφθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. ἀριθ. 659 τοῦ χειρ. καταλόγου.

6) Σταθμὸς *νομισμάτων πέντε* σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,029. Ἐκ χαλκοῦ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας εἰσὶν ἐγκεχαραγμένοι τρεῖς κύκλοι, ὧν ὁ μικρότερος περιέχει τὰ στοιχεῖα Ν Ε. Ἕλκει γραμμ. 20.

7) Σταθμὸς *νομισμάτων τεσσάρων*, σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,021. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τὰ στοιχεῖα Ν Δ μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἕλκει γραμμ. 16,47.

8) Σταθμὸς *νομισμάτων τριῶν*, σχήματος κυκλικοῦ, διαμ. 0,02. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς Ν Γ μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἕλκει γραμμ. 12. Εὑρέθη ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Μ. Ἀσίας. Βλ. Καταλόγου χειρογ. ἀριθ. 662.

9) Σταθμὸς *νομισμάτων δύο*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,016. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς τετράγωνον διὰ στιγμῶν ἐσχηματισμένον περιέχον τὰ στοιχεῖα Ν Β. Ἕλκει γραμ. 7,58. Ἐν τῷ χειρ. καταλόγῳ ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 640.

10) Σταθμὸς *νομισμάτων δύο*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,016. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς κύκλος ἐν ᾧ Ν Β. Ἕλκει γραμμ. 7. Εἶναι δὲ ἀρκετὰ μεταχειρισμένος.

11) Σταθμὸς *νομίσματος ἑνός*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,014. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς Ν Α μετὰ μικροῦ σταυροῦ ἄνωθεν. Ἕλκει γραμμ. 3. Ἐν τῷ χειρογράφῳ καταλόγῳ ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 753.

12) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς Ν. Ἕλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 754.

13) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη

πλευρὰ μήκ. 0,013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμ. 3,53. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 603.

14) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 747.

15) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμ. 2,8. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 755.

16) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἐκ χαλκοῦ. Ἕλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 383.

17) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,012. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμ. 3,47. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 756.

18) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 757.

19) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος κυκλικοῦ διάμ. 0,013. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N. Ἕλκει γραμμ. 3,235. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 750.

20) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου ἐπιμήκους. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς N ἐν ἀναγλύφῳ. Ἕλκει γραμμ. 3.

21) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου. Ἐκ χαλκοῦ. Ἀφ' ἑνὸς ἔκτυπον ἔχον εἴκοσι μικρὰ τετράγωνα σχήματα. Ἕλκει γραμμ. 3. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 728.

22) Σταθμὸς *νομίσματος*, σχήματος τετραγώνου, οὗ ἑκάστη πλευρὰ μήκ. 0,011. Ἐκ χαλκοῦ. Ἕλκει γραμμ. 4. Ἀνεγράφη ὑπ' ἀριθ. 758.

Ἅπαντα τὰ σταθμὰ ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ δεκάτου, διετηρήθησαν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐπιτρέπουσαν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ συγκρίνωμεν τὴν ἐξ ἑνὸς ἑκάστου ἐξαγομένην μονάδα τοῦ ῥωμαϊκοῦ συστήματος.

1ον	γραμ.	162	$\times 2\frac{4}{10}$	= λίτρα ἐκ γραμ.	388,8
2ον	»	117	$\times 2\frac{76923}{100000}$	= » » »	323,999
3ον	»	107	$\times 3$	= » » »	321
4ον	»	88,42	$\times 36\frac{5}{10}$	= » » »	318,312

5ον	»	34,53	$\times 9$	= » » »	310,77
6ον	»	20	$\times 14\frac{4}{10}$	= » » »	288
7ον	»	16,47	$\times 18$	= » » »	296,64
8ον	»	12	$\times 24$	= » » »	288
9ον	»	7,58	$\times 36$	= » » »	272,88
10ον	»	7	$\times 36$	= » » »	252
11ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
12ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
13ον	»	3,53	$\times 72$	= » » »	257,04
14ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
15ον	»	2,8	$\times 72$	= » » »	201,6
16ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
17ον	»	3,47	$\times 72$	= » » »	249,84
18ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
19ον	»	3,235	$\times 72$	= » » »	232,92
20ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
21ον	»	3	$\times 72$	= » » »	216
22ον	»	4	$\times 72$	= » » »	288.

Ἐκτὸς τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου σταθμοῦ οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἀκριβῆ ὁπωσοῦν ὁλκήν. Ὁ πρῶτος φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἴς χρυσοχόον ἢ ἀργυραμοιβὸν ἀπατεῶνα χρώμενον αὐτῷ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἀντήλλασσεν ἢ ἠγόραζεν.

Ἐνταῦθα ἐπαναληπτέον ὅ,τι προανεφέρομεν περὶ τῶν συνήθων σηκωμάτων· ἐπειδὴ πολλοὶ τραπεζῖται καὶ ἀργυραμοιβοὶ εἰς τοσοῦτον ἀσυνειδησίας ἔφθανον, ὥστε ἠπάτων τοὺς προσερχομένους διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς κιβδήλων σταθμῶν, ἀγοράζοντες ἢ πωλοῦντες νομίσματα εἰς χρυσόν.

Ἔγραφον ἐν Σμύρνῃ κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1878.

Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς.

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1878—79 διδαχθησομένων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μαθημάτων.

Α) Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Δογματική, παρὰ τοῦ κυρίου Ζήκου Ῥώση, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Χριστιανικὴ ἠθική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαντρίτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ποιμαντορικὴ (ἐξ ἀρχῆς), παρὰ τοῦ ἀριχμανδρίτου κυρίου Ν. Καλογερᾶ, ἐκτάτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἑβραϊκὴ γραμματική, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παυλίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γραμματικαὶ καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία, καὶ μετ' αὐτὴν ἑρμηνεία εἰς τὰς δύο καθολικὰς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐπιστολάς, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Κοντογόνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμαλᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους καὶ μετ' αὐτὴν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἀπολογητική, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Π. Σούγκρα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ. κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρα 8—9 π. μ.

Πατρολογία, παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κυρίου Π. Κωνσταντινίδου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὴ ῥητορική, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Μοσχάκη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Φροντιστήριον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ῥητορικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Β) Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Ῥάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀστυκὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἑρμηνεία τοῦ περὶ ὑποθηκῶν νόμου, καὶ μετ' αὐτὴν κληρονομικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παπαρρηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Κοινωνιολογία καὶ πολιτικὴ πλουτολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Α. Σούτσου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Εἰσηγήσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Φρεαρίτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Διεθνὲς δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Στρέϊτ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Πολιτικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Ξενοφῶντος Ψαρᾶ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 10—11 1/2 π. μ.

Ἑρμηνεία τῶν τίτλων τοῦ Πανδέκτου de contrahenda emtione et de actionibus emti et venditi, παρὰ τοῦ κυρίου Β. Τ. Οἰκονομίδου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ἐμμ. Κοκκίνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Γαλλικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμασκηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ἐνοχικόν, καὶ μετὰ τοῦτο κληρονομικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Θεοφανοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Καλλιγᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ποινικὴ δικονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Ν. Κωστῆ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Οἰκονομικὴ νομοθεσία, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Οἰκονόμου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π.μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ῥάλλη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Ν. Φλογαΐτου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—12 π. μ.

Μεταλλικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Μοσχονησίου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Τ. Ἀδαμοπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Καταστατική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Στούπη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Φυσικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Καζάζη, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Διοικητικὸν δίκαιον, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Ἀγγελάκη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Δημοσιολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Ζωγράφου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Γ) Ἐν τῇ Ἰατρικῇ Σχολῇ.

Κλινικὴ ἰατρική, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Πρετεντέρη Τυπάλδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Κλινικὴ ἰατρική, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Μακᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ὑγιεινή, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μπαλάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Συφιλιδικὰ νοσήματα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Δαμιανοῦ Γεωργίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Καραμήτσα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀστυκλινική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Γενικὴ παθολογικὴ ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Χατζημιχάλη, ἐκτάτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀσκήσεις μικροσκοπικαί, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Χειρουργικὴ κλινική, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Ἀρεταίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10 1/2—12 π. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Μαιευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Βενιζέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ μαιευτηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Νοσήματα τῶν γυναικῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Παθολογία τῶν παίδων, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Βιτσάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Γ. Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Γενικὴ παθολογία καὶ θεραπευτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Φαρμακολογία, παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Χειρουργία μετὰ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ κυρίου Παύλου Ἰωάννου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργικῆς καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε τυγχανόντων πτωμάτων.

Φυσιολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἰ. Ζωχιοῦ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀστυκλινική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Ὀφθαλμικὰ πάθη, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Ἀναγνωστάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ ὀφθαλμιατρείου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ὀφθαλμιατρικὴ κλινική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δηλιγιάννη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἰατροδικαστική, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Πάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἰατρικὴ φυσιολογία (περὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος), παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Βουσάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Αἰγινήτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μαγγίνα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Γενικὴ νοσολογία καὶ ὑγιεινή, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Πρινάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Μαιευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κόνσολα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἰατροδικαστική, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Γεωργαντᾶ, ὑφηγητοῦ,

κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Τοξικολογία μετὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Μαιευτική, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δ. Χατζίσκου ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Σκιαδαρέση, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, ὥρᾳ 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Ὀφθαλμιολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελλαπόρτα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Δημοσία ὑγιεινή, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Χ. Βάμβα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Συστηματικὴ ἀνατομική, παρὰ τοῦ κυρίου Λουκᾶ Παπαϊωάννου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Καρέκλη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Γυναικολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Τζαννετοπούλου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Π. Δ. Πατρικίου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργία, παρὰ τοῦ κυρίου Τ. Λούη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἀνατομία, παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Ὀλυμπίου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Δ) Ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ.

α) Ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Ῥουσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, ἑρμηνεία Παυσανίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀρχαιολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὴν Ζ τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Φιντικλέους, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῶν φιλολογικῶν ἐπιστημῶν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, 8—9 π. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία Θουκυδίδου, ἐν τῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Κοτζιᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ Τακίτου χρονικά, παρὰ τοῦ κυρίου Εὐθ. Καστόρχη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστοριογραφία τῶν Ῥωμαίων καὶ εἰσαγωγὴ εἰς Τάκιτον, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π.μ.

Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Παπαρρηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ἐφηρμοσμένον μέρος, καὶ ἀκολούθως περὶ ἀσιανῶν πολιτισμῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Φ. Πυλαρινοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑλληνικὴ μετρική, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Χ. Σεμιτέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Γυμνασιακὴ παιδαγωγία καὶ διδασκαλία, παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Πανταζίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Σ. Κόντου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ, παλαιογραφικὰ προβλήματα καὶ ἄσκησις εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Λογική, καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς μεταφυσική, παρὰ τοῦ κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία ἐπῳδῶν Ὁρατίου, ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ, καὶ ἄσκησις εἰς τὸ λατινιστὶ γράφειν, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Δ. Κουμανούδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία εἰς Οἰδίποδα Τύραννον τοῦ Σοφοκλέους, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Μιστριώτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἐξακολούθησις τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἀρχαία ἱστορία, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Τσιβανοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἀνάπτυξις τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων ἐπὶ διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Δέφνερ, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν παρ' Ἕλλησιν, ἰδίᾳ δὲ τῆς πλαστικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Κυριακοῦ Δ. Μυλωνᾶ, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Πρακτικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν σωζομένων μνημείων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος.

Ἑρμηνεία τῶν Ἀττικῶν τοῦ Παυσανίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Λάμπρου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἑλληνικὴ γραφογνωσία μετ' ἀσκήσεων, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Περὶ τῶν πηγῶν τῆς καθόλου ἑλληνικῆς ἱστορίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ψυχολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Χρ. Παπαδοπούλου, ὑφηγητοῦ, δὶς τῆς ἑβδομάδος.

Παιδαγωγική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

6) Ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι.

Πειραματικὴ φυσικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Σ. Στρούμπου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀνωτέρα ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Γενικὴ χημεία, παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Χρηστομάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ χημείου, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀσκήσεις πρακτικαὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν καὶ φυσικῶν ἐν τῷ χημείῳ, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 9—12 π. μ. καὶ 3—6 μ. μ.

Ὀργανικὴ χημεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἀνατομία, ὀργανογραφία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν, παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 9—10 καὶ 11—12 π. μ.

Γεωλογία, παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Μητσοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ὀρυκτολογικαὶ ἀσκήσεις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ζωολογία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἡρ. Μητσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τοῦ σαββάτου, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ καὶ πρακτικὸν φαρμακευτικὸν μάθημα διὰ τοὺς διδάκτορας τῆς ἰατρικῆς, παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Ν. Ζαβιτσάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Φαρμακευτικὴ πειραματικὴ χημεία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Χημεία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν ἰατρικήν, παρὰ τοῦ κυρίου Ἰωάννου Γ. Ἰωάννου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσική, παρὰ τοῦ κυρίου Τιμολέοντος Α. Ἀργυροπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα μαθηματικὴ ὀπτική, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

γ) Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι.

Θεωρητικὴ ἀστρονομία, παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κ. Κοκκίδου ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Στοιχεῖα ἀστρονομίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρα 9—10 π. μ.

Θεωρητικὴ μηχανική, παρὰ τοῦ κυρίου Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀνωτέρα ἄλγεβρα, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀναλυτικὴ γεωμετρία, τρισδιάστατος καὶ διαφορικὸς ὑπολογισμός, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Κυζικηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—5 μ. μ.

Κινηματική, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Χ. Νικολαΐδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Τριγωνομετρία, παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΔΕΛΦΩΝ.

Ἄρχοντος Τιμολέωνος τοῦ Ἐμμενίδα, μηνὸς Θεοξενίου, βουλευόντων Νικάνορος τοῦ Λυσιμάχου, Ἀθάμβου τοῦ Πολυτιμίδα, Φίλων Στράτωνος ἀπέδοτο ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Πυθίῳ κοράσια οἰκογενῆ τρία οἷς ὀνόματα Ἑλένα, Ἀλεξάνδρα, Ἀρχὼ, τιμᾶς ἐν ἑνὶ ἀργυρίου μνᾶν δέκα· καὶ τὰν τιμὰν ἀπέχει πᾶσαν καθὼς ἐπίστευσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ τὰν ὠνὰν τῷ θεῷ, ἐφ' ὧτε ἐλεύθερα εἶμεν καὶ ἀνέφαπτα ἀπὸ πάντων τὸν πάντα χρόνον μηθενὶ μηθὲν ποθήκοντα κατὰ μηδένα τρόπον· εἰ δέ τις ἐφάπτοιτο Ἑλένας ἢ Ἀλεξάνδρας ἢ Ἀρχοῦς ἐπὶ καταδουλισμῷ, βέβαιον παρεχόντω τῷ θεῷ καὶ τοῖς πεπιστευκότοις τὰν ὠνὰν ὅτε ἀποδόμενος καὶ ὁ βεβαιωτὴρ καὶ ἄλλος ὁ παρατυχὼν ἐπ' ἐλευθερίαν ἀφαιρείμενος, ἀζάμιοι ὄντες καὶ ἀνυπόδικοι πάσας δίκας καὶ ζαμίας· βεβαιωτὴρ κατὰ τοὺς νόμους τᾶς πόλιος Λυσίμαχος Νικάνορος· τὰν ὠνὰν φυλάσσει Νικάνωρ Λυσιμάχου· μάρτυρες οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος Πολέμαρχος Δάμωνος, Φίλων Στρατάγου καὶ τῶν πολιτᾶν Νικάνωρ Λυσιμάχου, Ἄθαμβος Πολυτιμίδα, Ἐπίνικος Νικοστράτου, Λέων Ξενοφάντου, Εὐκλῆς Ἄρχωνος, Σέλευκος Βαβύλου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, κατακειμένη ἀναστρόφως παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἐν Δελφοῖς οἰκίας τοῦ διδασκάλου Δ. Ἰ. Δροσεροῦ, μικρὸν ἀπωτέρω τῆς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀγορασθείσης οἰκίας τοῦ Δ. Φράγκου, ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τὸ μακρὸν πρὸς νότον καὶ μεγαλόλιθον κρηπίδωμα, ὑπὲρ ὃ ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τὸ ἐπιγραφαῖς ἀπελευθερωτικαῖς κεκαλυμμένον, ὧν μικρὸν μόνον μέρος ἀνασκαφὲν καὶ ἀναγνωσθέν, μετὰ τὰς πρώτας καὶ κατ' ἀνάγκην περιωρισμένας ἐρεύνας τοῦ Ὀ. Μύλλερ, ἐπλήρωσεν ὅλον τόμον ὑπὸ τῶν Γάλλων Βεσὲρ καὶ Φουκὰρ ἐκδοθέντα. Καὶ ἦν μέν, καθ' ὅσον οἶδα, ἀνέκδοτος ἔτι τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον, ὅτε, διατρίβων ἐν Δελφοῖς, παρε-

κάλεσα τὸν ἰδιοκτήτην ἵνα ἐπιτρέψῃ τὴν μετακίνησιν τοῦ λίθου καὶ τὴν λῆψιν ἐκτυπώματος χαρτίνου, ἔκτοτε δ'ἐδημοσιεύθη πλημμελῶς ἐν τῷ ὑπ'ἀρ. **4252** (**1878**) φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος «Παλιγγενεσίας».

Ἐὰν δὲ μὴ πλανῶμαι, ἡ ἄνω μεταγραφή, ἐξαχθεῖσα ἐκ δύο χαρτίνων ἐκτυπωμάτων, ὧν τὸ ἕτερον ὀφείλω τῇ φιλομούσῳ φροντίδι τοῦ Δελφοῦ κ. Ἐρωτοκρίτου Ἀθανασιάδου, καὶ ἀντιπαραβληθεῖσα πρὸς ἀτελὲς ἄλλως ἀντίγραφον ὑπ' αὐτοῦ τούτου κατόπιν ληφθέν, εἶναι ἀκριβής.

Παρατηρητέα δὲ ἰδίως τὰ ἑξῆς. Τὸ *ἀπέδοτο ἐπ' ἐλευθερία* (sic) τοῦ τρίτου στίχου σπανιώτερον ἐν ταῖς δελφικαῖς ἀπελευθερώσεσι, λεγούσαις συνήθως τὸ ἁπλοῦν *ἀπέδοτο* καὶ *ἀπέδοντο*, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνύπαρκτον (ἴδε Inscriptions recueillies à Delphes par Wescher et Foucart ἀριθ. **177** καὶ **277**). — Τὸ τοῦ τετάρτου στίχου «*τιμᾶς ἐν ἑνὶ ἀργυρίου μνᾶν δέκα*», καθ' ὅσον παρετήρησα ἐπιτροχάδην διελθὼν τὰς δελφικὰς ἐπιγραφάς, πρωτοφανές. Πότερον δὲ σημαίνει· «ἕκαστον τῶν τριῶν εἰς ἐλευθερίαν ἀποδιδομένων κορασίων τιμῆς μνῶν δέκα;» ἢ «τιμῆς ἐν ὅλῳ (ὑφ' ἓν ὁμοῦ) καὶ τὰ τρία κοράσια ἀργυρίου μνῶν δέκα;» Τὸ μὲν ποσὸν τοῦ τιμήματος ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὰς ἐν ταῖς δεδημοσιευμέναις δελφικαῖς ἐπιγραφαῖς συνήθεις τιμάς, πείθει μᾶλλον ὅτι περὶ τοῦ ὅλου τιμήματος λέγει ἡ ἐπιγραφή, τοῦ δὲ καθ' ἕκαστον ἀπελευθερούμενον σῶμα προσδιορισμοῦ τῆς τιμῆς ἔχομεν ἱκανὰ παραδείγματα, οἷον ἐν ἀρ. **111**, **119** τῆς ἄνω μνησθείσης συλλογῆς («ἕκαστον τούτων τιμᾶς ἀργυρίου μνῶν τριῶν»).—Τὸ τοῦ πέμπτου στίχου *ἀπέχει* σπάνιον ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις, ἐν αἷς συνήθως ἀπαντᾷ τὸ ἁπλοῦν *ἔχει*· ἀλλ' ἴδε ἀρ. **291** τῆς αὐτῆς συλλογῆς.—Τοῦ ἐν ὀγδόῳ στίχῳ *παρεχόντω* ὁ ἰδιάζων τύπος συχνότατος ἐν τῷ δελφικῷ ἀρχείῳ· *παρεχόντω*, *ἐόντω*, *ἐπικριθέντω*, *παραμεινάντω* κλπ.—Ὡσαύτως δὲ συνηθέστατος ἐν τοῖς δελφικοῖς συμβολαίοις ὁ ἐν στίχοις 8—9 τύπος *πεπιστευκότοις* (*ἄνδροις*, *ἐόντοις*, *ἱερέοις*, *ἐτέοις δεκατρίοις*).—Ἐν στίχοις **9**—**10** ἀναγινώσκεται σαφῶς *ἐπ'ἐλευθερίαν ἀφαιρείμενος*

(=ἀφαιρούμενος, κατὰ μέσην διάθεσιν) ἀντὶ τοῦ συνήθως ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις ἀπαντῶντος *συλέων*, *συλέοντες*, καὶ ἀνάγεται ἡ μνήμη εἰς τὴν τοῦ ἀττικοῦ δικαίου *ἀφαίρεσιν εἰς ἐλευθερίαν*, ἂν καὶ ἐνταῦθα δίκη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας φαίνεται περιττή. — Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ διέκρινα *ὄντες*, οὐχὶ *ἐόντες*, ὡς ὁ κ. Ἀθανασιάδης.—Τὸ *τὰν ὠνὰν φυλάσσει* τοῦ **11**ου στίχου οὐχὶ νέον, διότι ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀναγινώσκομεν «*τὰ ὠνὰ ἐν τῷ ἱερῷ καὶ παρὰ τὸν νακόρον*», συνήθη θεματοφύλακα (ἀρ. **247**, **248**), ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν «παρὰ Ξένωνα τὸν ἱερῆ» (ἀρ. **319**). Καὶ τὰ *ἀντίγραφα* δὲ οὕτω πολλάκις τρίτοις πρὸς φύλαξιν παρεδίδοντο «τὸ ἀντίγραφον παρὰ Παγκλῆ» (ἀρ. **247**, **248**), «*τὸ ἀντίγραφον φυλάξοντι οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνος*» (ἀρ. **266**).

Σ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΑΡΘΡΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ.

Ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν πολιτικῇ, ἐδημοσιεύθη πρὸ ἐννέα σχεδὸν μηνῶν (φύλλῳ τῆς **18** Ἀπριλίου **1878**) ἓν ἄρθρον ἡμέτερον, τὸ ὁποῖον ἐγράφη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προκαλέσῃ συζήτησιν ἐπὶ ἑνὸς ἱστορικοῦ ἀντικειμένου, ἀναφυέντος πάνυ παραδόξως τότε. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἔμεινεν ἀπαρατήρητον καὶ συζήτησις οὐδεμία ἐγένετο παρὰ τῶν ἁρμοδίων, ἐξακολουθοῦσι δὲ οἱ τῆς Βερολινείου Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος φιλόλογοι συντάσσοντες ὅπως πρότερον τὰ λήμματα τῶν ἐν αὐτῇ ἐκδιδομένων ἐπιγραφῶν τῆς Ὀλυμπίας, (ἴδε τὸ τελευταῖον αὐτῆς τεῦχος τοῦ **1878**, drittes Heft, ἐν σελ. **143**, ἐν τῷ λήμματι τῆς **192** ἐπιγρ.) ἐκρίναμεν εὔλογον νὰ ἀνατυπώσωμεν καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ τὸ εἰρημένον τῆς Παλιγγενεσίας ἄρθρον, ἵνα γίνῃ οὕτω γνωστότερον. Ἰδοὺ αὐτό.

«*Μία γνῶσις νέα ἱστορική.*»

«Ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζοντο ὑπάρχοντα ἐκ τῶν πρὸ ἡμῶν χρόνων κτίσματα Κυκλώπεια, Ἑλληνικά, Ῥωμαϊκά, Βυζαντινά, Φραγκικά (σὺν τοῖς τῶν Γενουηνσίων καὶ Βενετῶν,) καὶ τέλος Τουρκικά. Τώρα δὲ ἀπὸ τοῦ σωτηρίου ἔτους 1875, ἀφ' ὅτου δηλ. ἤρξαντο αἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφαί, χάρις εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν λογίων Γερμανῶν, οἵτινες ἐκεῖ ἐπιστατοῦσιν, ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἀνακαλύπτονται εἰς πλῆθος μέγα καὶ *Σλαβικὰ* κτίσματα, τὰ ὁποῖα διαγνωσθέντα δῆθεν ἀναμαρτήτως ὡς τοιαῦτα, διακηρύττονται ἐν ταῖς Ἐκθέσεσι ταῖς πεμπομέναις εἰς Βερολῖνον· ἐκεῖθεν δὲ ἀναπέμπεται τὸ νέον καὶ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἐξαχθῶμεν τῆς παχυλῆς ἀμαθείας, εἰς ἣν ἤμεθα βεβυθισμένοι μέχρι τοῦδε, ἀγνοοῦντες τὴν πάτριόν μας ἱστορίαν. Ἀξιολύπητος τῷ ὄντι ὁ Ἰάκωβος Φάλλμεράϋερ, ὅστις ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1875 καὶ δὲν ἔζησε ν' ἀκούσῃ καὶ ταύτην τὴν εὐχάριστον ἀνακάλυψιν, ἥτις ἤθελεν ἰσχυροποιήσει μεγάλως τὰς περὶ παντελοῦς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τῷ Μεσαιῶνι ἰδέας του. Ὁ δυστυχὴς ἐκ Τυρόλου ἱστορικὸς δὲν εἶχεν ἀνιχνεύσει ἐν Μωρέᾳ Σλαβικὰ κτίρια, καὶ ἀπέθνησκεν ἴσως διὰ τοῦτο ἀπηλπισμένος. Τώρα ἂς χαίρῃ τοὐλάχιστον ἡ ψυχή του μανθάνουσα ἐκ βιβλίων, φυλλαδίων καὶ ἐφημερίδων τοῦ Βερολίνου, ὅτι πολυπληθῆ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν τῇ Ἄλτει σώζονται τὰ εὐκλεῆ λείψανα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ποτὲ ἐπικρατήσεως τῶν Σλάβων. Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγουν οἱ πανδαήμονες οὗτοι ἄνδρες, οἱ μετὰ τόσης πεποιθήσεως ταῦτα διασαλπίζοντες, πόθεν ἔχουν ἀρυσθῆ τὴν καινὴν αὐτῶν γνῶσιν; διότι ἐπιγραφαὶ δὲν προήχθησαν εἰς μέσον μαρτυροῦσαι τοιοῦτό τι, αἱ δὲ γενικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης ἱστορίαι ὅλως σιγῶσι περὶ ῥυθμοῦ τινος ἢ τρόπου οἰκοδομίας οἰκείου τοῖς παλαιοῖς Σλάβοις· ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ νέον τεκμήριον, τὸ ὁποῖον ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ βαπτίσωσι μὲ τὸ Σλαβικὸν ὄνομα τὰ ἄσημα ἐκεῖνα τειχία οἰκήσεων καὶ νὰ τὰ διαστείλωσι μάλιστα ῥητῶς ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν; ἆρά γε ἡ πολλὴ αὐτῶν ἀτεχνία, ἢ τὸ κατὰ βάθη διάφορα στρῶμα γῆς, ἐν ᾧ ἀνευρίσκονται; Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν ταῦτα νὰ λαμβάνωνται ὡς ἀσφαλῆ

ἢ κἂν πιθανὰ γνωρίσματα τῆς ἐξ ὡρισμένου τινὸς ἔθνους καταγωγῆς κτισμάτων; Ἢ ἔχουσιν ἴσως αὐτοὶ ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐν τῇ πατρίδι των κτίσματα ὅμοια διατηρούμενα ἔτι καὶ νῦν, ἅπερ νὰ ἔμειναν εἰς ἡμᾶς ἄγνωστα, διότι δὲν ἠξίωσέ τις μέχρι τοῦδε νὰ τὰ ἀπεικονίσῃ καὶ ἐκδώσῃ εἰς δόξαν τῆς Σλαβικῆς φυλῆς; Ἐπιθυμοῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν· καί, ἂν τὸ πρᾶγμα ἀληθεύσῃ, θὰ λυπηθῶμεν μέν, ὄχι ὅμως πλειότερον παρ' ὅσον τοὺς τελευταίους τούτους μῆνας καὶ λυπούμεθα καὶ ἀγανακτοῦμεν δι' ἄλλο τι ἐπίσης αὐτόθεν καθ' ἡμῶν διευθυνόμενον φρόντισμα καὶ ἐξεύρημα γεωγραφικοῦ ἅμα καὶ πολιτικοῦ νοός, τὸ ὅτι δηλ. ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χῶραι Σλαβικαί. Μᾶς ἐσυνείθισαν δυστυχῶς εἰς τὰ τοιαῦτα ἡμᾶς τοὺς μικροὺς καὶ ἀμαθεῖς οἱ μεγάλοι καὶ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης· καὶ ἂν ἐνίοτε τολμῶμεν νὰ ἀντιλέγωμεν, τὸ κάμνομεν ἁπλῶς, ἵνα μὴ ῥηθῇ, ὅτι ἀφίνομεν νὰ μᾶς θάπτωσι ζωντανοὺς καὶ ἀφώνους, ὄχι δ' ὅτι καὶ ἐλπίζομεν νὰ μεταπείσωμεν εἰς τὸ ὀρθὸν τὴν ἀκολασταίνουσάν τινων γνωσιθηρίαν καὶ ὑπερφροσύνην.»

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΘΕΣΠΙΩΝ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ.

Πρὸ δύο μηνῶν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐν Θήβαις ἐπαρχιακὸν δημοδιδάσκαλον Ἐπαμινώνδαν Κορομάντζον, ἄνδρα φιλάρχαιον, τὴν ἐπιμέλειαν τῆς συναγωγῆς τῶν περὶ τὰς Θεσπιὰς καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν ἐσκορπισμένων ἀρχαίων μαρμάρων, γλυπτῶν τε καὶ ἐνεπιγράφων, καὶ τὴν καταγραφὴν καὶ ἐναπόθεσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἐν Ἐρημοκάστρῳ δημοσίαν συλλογήν. Τὸ ἔργον ἐτελέσθη καλῶς δαπάνῃ τῆς Ἑταιρίας καὶ οὕτω προσετέθησαν 62 ἀρχαῖα εἰς τὰ προϋπάρχοντα ἐκεῖ 54.

Ὁ ἐπιμεληθεὶς τοῦ ἔργου ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑταιρίαν καὶ χάρτινα ἐκμάγματα πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ὅσαι πρώην καὶ ἀρτίως συνήχθησαν εἰς τὴν Συλλογήν. Ἐκ τούτων τινὰς ἡμεῖς σήμερον δημοσιεύομεν ἢ ὅλως ἀνεκδότους ἢ ἀτελῶς παρ' ἄλλων πρότερον ἐκδεδομένας.

Καὶ πρῶτον τὰς ἑξῆς τέσσαρας, συνειλεγμένας ἐκ τῶν κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροῦ ἄλσους τῶν Μουσῶν διαφόρων ἐρειπίων ἐκκλησιῶν.

1.

Ὠρανία.

T;)ά δ ε
Ἀστέρας ἠρεύνησα σοφῆι φρενὶ πατρί τ' ἐοικὸς
οὔνομ' ἔχω· λέγομαι δ' ἡ Διὸς Οὐρανίη.
. . . ; . . . ⊙

2.

Πολύμν(ια).

Θ ε ι-
Ἡ Ζηνὸς Διὶ τόνδε Πολύμνια νέκταρος ἀτμὸν
πέμπω, τὴν ὁσίην πατρὶ τίνουσα χάριν.
Ὀνέσ(του).

3.

Θάλ η α.

-σ π ι-
Θάλλ(ι;) ἐπ' ἰρήνης σοφίη ‹ΒΛΛΛΟΙ γαῖα; πᾶσα
Εἰρήνηι λοιβὰς τάςδε Θάλεια χέω.
Ὀνέσ;)του.

4.

Τερψιχόρα.

-έ ε ς
Κισσὸς Τερψιχόρηι, Βρομίωι δὲ πρέψεν ὁ λωτός,
τῆι μὲν ἵν' ἔνθεος ᾖ, τῶι δ' ἵνα τερπνότερος.
Ὀνέστου.

Κατὰ τὰς ἐπισταλείσας ἡμῖν σημειώσεις τοῦ Κορομάντζου

«τέσσαρα βάθρα ὅμοια λίθου φαιοῦ εἶναι τὰ ἔχοντα τὰ ἄνω ἐπιγράμματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. 1 εὑρέθη εἰς ἓν ἐρείπιον ἐκκλησίας ἄνωθεν τῆς Παλαιοπαναγιᾶς, τὰ δὲ ἄλλα τρία εἰς τὰ ἐν Χρυσῷ καὶ Ἀρχοντίκι ἐρείπια ἐκκλησιῶν Ἁγ. Τριάδος καὶ Αἰκατερίνης. Πάντες οὗτοι οἱ τόποι εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ περὶ τὰς 2 ὥρας μακρὰν τῶν Θεσπιῶν. Τὸ ὕψος τῶν βάθρων πάντων τὸ αὐτὸ 0,30, τὸ πλάτος ἀπὸ 1,04 ἕως 1,10. Κοινὸν δὲ πάντα ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου ἐπιφανείας των τοῦτο· κοιλότητας περιφερεῖς κανονικὰς ὡς μιᾶς δεκάρας καὶ ἀναλόγου βάθους ἕκαστον, ταύτας δὲ κατὰ σειρὰς παραλλήλους· καὶ τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 ἔχει τοιαύτας 21, τὰ δὲ λοιπὰ ἀνὰ 39, ἔχουσι δὲ καὶ τύπους ποδῶν κοίλους.»

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ βάθρα ἀνεῖχόν ποτε ἀγάλματα τῶν Μουσῶν, καὶ θὰ ἦσαν ἐννέα, ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ δέκατον, τὸ τῆς μητρός των Μνημοσύνης.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων ἐπιγραμμάτων μόνον τὸ τῆς Πολυμνίας ἐξεδόθη καλῶς ὑπὸ Schillbach τῷ 1862 ἐν Programm d. Elisabethgymn. zu Breslau, ὅστις ὅμως τὰ ἄνωθεν τοῦ διστίχου γράμματα δὲν ἀντέγραψε πάντα οὔτε διέγνω τὸ τί λέγουσι, ὡς οὐδὲ ὁ Decharme τῷ 1868, τὰ δὲ ὑποκάτωθεν καὶ ὅλως παρέδραμε, διότι, ὡς φαίνεται, ἦσαν ὑπὸ γῆν.

Τὸ δὲ τῆς Τερψιχόρης ἐπίγραμμα ἐξεδόθη ἀτελὲς ὑπὸ Decharme ἐν τῷ ἐν ἔτει 1868 ἐκδοθέντι βιβλίῳ Missions scientifiques IV, 536, καὶ ἐπανελήφθη ὕστερον μετ' ἀστόχου συμπληρώσεως ἐν τῷ ἄλλως καλῷ βιβλίῳ τοῦ Kaibel τῷ ἐκδοθέντι κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος καὶ ἐπιγραφομένῳ Epigrammata graeca ex lapidibus conlecta, ἐν σελ. 319. Καὶ τούτου δὲ τοῦ ἐπιγράμματος τὰ μὲν ὑποκάτωθεν γράμματα κολοβὰ ἀπεδόθησαν, τὰ δὲ ἄνωθεν ἀραιὰ ἀντὶ τριῶν ἐτέθησαν δύο καὶ παρενοήθησαν.

Ἀνέκδοτα δέ, ὡς φαίνεται, ἔμειναν μέχρι τοῦδε τὰ τῆς Οὐρανίας καὶ Θαλείας ἐπιγράμματα. Καὶ περὶ μὲν τῶν δύο ἐμμέτρων στίχων τοῦ τῆς Οὐρανίας δὲν εἶναι χρεία νὰ εἴπω τι, ὄντων σαφεστάτων. Λυπηρὸν δέ, ὅτι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προτέρου τῶν εἰς τὴν Θάλειαν στίχων δὲν μ' ἐβοήθησε πολὺ τὸ χάρτινον

ἔκτυπον, καὶ πρέπει νὰ εἴπω, ὅτι διόλου δὲν ἐγγυῶμαι διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν γραμμάτων τὰ ὁποῖα ἄφησα κεφαλαῖα. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον τὸ τῆς Θαλείας τοῦτο ἐπίγραμμα παρέσχε μοι αὐτὸ μάλιστα διὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ ἄνωθεν ἀραιῶν γραμμάτων τὸ ἐνδόσιμον τοῦ νὰ εἰκάσω, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Θεσπιέων ἦτο ἐκεῖ ἀναγεγραμμένον καὶ πιθανῶς ἐν στίχῳ ἐμμέτρῳ, διήκοντι ἐπὶ πᾶσαν τὴν σειρὰν τῶν ποτὲ ἐννέα βάθρων τῶν Μουσῶν. Ὅθεν καὶ ἐτόλμησα νὰ τοποθετήσω ἐν ᾗ συνεχείᾳ βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὰ τέσσαρα ἐπιγράμματα, ἐνδοιάζων μόνον διὰ τὸ τῆς Οὐρανίας, ὅπερ καὶ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω καὶ ἐν μέσῳ που τῶν ἄλλων τῶν ἐλλειπόντων πέντε ἠμπορεῖ νὰ εἶχέ ποτε τὴν θέσιν του, περιλαμβάνον ἴσως τὴν λέξιν *(τ)άδε* ἐν φράσει τινὶ ἁπλῇ ἀναθηματικῇ, οἷον· τάδε ἀνέθηκαν Θεισπιέες (Βοιωτιστὶ ἀντὶ Θεσπιέες) τἀγάλματα Μούσαις.

Κέρδος ἔχομεν ἔτι ἐκ τῆς νῦν ἐκδόσεως καὶ τὸ ὅτι ἔγνωμεν τὸν ποιήσαντα τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ποιητὴν Ὀνέστην, ὅστις καὶ ἄλλως ἦτο ἤδη πάλαι γνωστός, διότι φέρονται αὐτοῦ περιειλημμένα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνθολογίᾳ δέκα ἄλλα ἐπιγράμματα διάφορα, ἐξ ὧν ἀναγράφομεν ὧδε ἕν, τὸ ἐν βιβλ. Θ΄. ὑπ' ἀρ. 230, διότι ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνεταί πως, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐπεσκέφθη τὸν Ἑλικῶνα ὄντως, ὄχι κατὰ ποιητικὴν φαντασίαν μόνον.

Ἀμβαίνων Ἑλικῶνα μέγαν κάμες· ἀλλ' ἐκορέσθης
 Πηγασίδος κρήνης νεκταρέων λιβάδων.
οὕτως καὶ σοφίης πόνος ὄρθιος· ἢν δ' ἄρ' ἐπ' ἄκρον
 τέρμα μόλῃς, ἀρύσῃ Πιερίδων χάριτας.

Οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ ἀνήρ, πιθανολογεῖται τώρα, ὅτι ἦσαν οἱ τοῦ β΄. περίπου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, καθὼς ὑπεμφαίνει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῶν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων βάθρων. Ἡ πατρίς του ὅμως μένει πάλιν, ὡς πρώην, ἄγνωστος. Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ τὸ παρατεθὲν ὑφ' ἡμῶν ἐπίγραμμα, ὡς καὶ ἑπτὰ ἄλλα, ἔχουσιν ἐπιγραφὴν ἁπλῶς Ὀνέστου, τῶν δὲ ὑπολοίπων δύο ἔχει τὸ μὲν Ὀνέστου Κορινθίου, τὸ δὲ Ὀνέστου Βυζαντίου. Ὁπωσδήποτε ἂν ἔχῃ τὸ ἀληθές, περίεργον πάντως μένει τὸ ὅτι οὔτε ταῦτα τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα τέσσαρα ἐπιγράμματα οὔτε κανὲν

ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ δέκα εἶναι εἰς Δωρικὴν ἢ Αἰολικὴν διάλεκτον γεγραμμένα, ὡς θὰ προσεδόκα τις ἴσως παρ' ἀνδρὸς Βυζαντίου ἢ Κορινθίου, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν καθαρὰν Ἰωνικήν· προσέτι καὶ τόδε, ὅτι δύο μὲν τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγραμμάτων ὑπόθεσιν ἔχουσι τὰ τείχη καὶ τὴν ἄλλην μυθικὴν ἱστορίαν τῶν Θηβῶν, δύο δὲ τὸν Ἑλικῶνα, ὧν ἓν εἶναι τὸ ἀνωτέρω παρατεθέν· ὥστ' ἐκ πάντων τούτων κλίνει τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρξαν δύο ἢ τρεῖς Ὀνέσται, ὁ εἷς, ὁ ποιήσας τοὐλάχιστον τὰ ὀκτὼ ἐκ τῶν δεκατεσσάρων ἐπιγραμμάτων, θὰ ἦτο ἴσως Βοιωτὸς τὴν πατρίδα καὶ δὴ Θηβαῖος ἢ Θεσπιεύς, μεταχειρισθεὶς ὅμως ἐν τῇ ποιήσει ξένην αὐτῷ διάλεκτον τὴν Ἰωνικήν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀνήκουστον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ὑπόθεσις ἐγχωρεῖ, ὅτι δυνατὸν εἷς ποιητὴς Ὀνέστης, Ἴων τὴν πατρίδα, νὰ ἐξέλεξε τόπον κατοικίας τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ Θεσπιεῖς νὰ ἔστεργον τὴν αὐτοῦ διάλεκτον πάντοτε ὁσάκις εἶχον χρείαν τῆς ποιήσεώς του, προστιθέντες μόνον ἐξ ἑαυτῶν Βοιωτιαζούσας ἐπὶ τῶν βάθρων ἐπιγραφάς, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω τέσσαρσι βλέπομεν τὸ Ὠρανία, τὸ Θάλῆα, τὸ Τερψιχόρα ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῖς Οὐρανίη, Θάλεια, Τερψιχόρη, καὶ τέλος τὸ Θεισπιέες. Ἀλλ' ἅλις τούτων· μεταβῶμεν εἰς τὰς ἄλλας ἐπιγραφάς.

5.

Ἐνθάδε σῆμα
Κλέανδρος ΟΟ
φου Εὐτυχια-
νοῦ· | ὃς Μου-
σῶν δ ὁ ροις
ἔσχε λόγον
Χαρίτων.

«Τὰ ἀνωτέρω ἔχει στήλη λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,55, πλάτους 0,37, πάχους 0,20. Ἐλήφθη ἐκ τῶν κατὰ τὴν θέσιν Χρυσὸ ἐρειπίων ἐκκλησίας τῆς Ἁγ. Τριάδος. Ἀριθμὸς Συλλογῆς ὁ 79.»

Σχῆμα γραμμάτων τὸ ἔκτυπον δεικνύει τὸ τῶν ἐσχάτων χρόνων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως. Εἶναι δὲ καὶ ἡ χάραξίς των

ἀμελεστάτη. Ὅθεν δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀπαρτίσω εὐνόητον τὸν πρῶτον ἑξάμετρον στίχον τοῦ ἐπιγράμματος. Ῥῆμα τοῦ ὑποκειμένου τῆς φράσεως δὲν εὗρον, εἰ καὶ ὁ λίθος δὲν φαίνεται κολοβός. Καὶ τὸ Κλέανδρος μοὶ εἶναι ὕποπτον ὡς *ἓν* ὄνομα. Ἴσως διαιρετέον εἰς δύο οὕτω· *Κλέ' ἀνδρός*, τὸ δὲ κατόπιν οἷον σύμπλεγμα γράμματος φαινόμενον ἑνωτέον πιθανῶς μετὰ τῆς ἑπομένης ἀρκτικῆς συλλαβῆς τοῦ γ'. στίχου, ὥστε ν' ἀποτελεσθῇ λέξις *σοφοῦ*, καὶ τὸ ὅλον νὰ δηλοῖ γυναῖκά τινα Κλέαν ἀναστήσασαν σῆμα ἀνδρὸς σοφοῦ, τοῦ Εὐτυχιανοῦ, ὅς κτλ. Ἀλλ' οὕτω τὸ μέτρον δὲν εὐοδοῦται. Ὅθεν ἰδέτωσαν καὶ ἄλλοι.

6.

Ἐπὶ Φ)α;είνω ἄρχοντος, τῶ πέμπτω μεῖνος Πανάμω, Ἀ ν τ ί σ ω ν Ἄριστον(ίκ;)ω
ἔλ)εξε· δεδόχθη τῦ δάμυ, πρόξενον εἶμεν κὴ εὐεργέταν τᾶς πόλιος
Θ)εισπιείων Εὔδωλον Εὐδώλω Θετταλὸν κὴ αὖτον κὴ ἐκγόνως
κὴ) εἶμεν αὖτυ γᾶς κὴ Fυκίας ἔππασιν κὴ ἀσφαλίαν κὴ ἀσουλίαν
κὴ κ)ατὰ γᾶν κὴ κατὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λῦπα
πά)ντα καθάπερ τῦς ἄλλυς προξένυς κὴ εὐεργέτης.

Σημείωσις Κορομάντζου. «Στήλη λίθου φαιοῦ, ὕψους 0,70, πλάτους 0,60, πάχους 0,50, ἔχει κατὰ τὰ πλάγια τῆς ὁριζοντίου ἐπιφανείας δύο τόρμους, κατὰ πρόσωπον δὲ τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα. Ἐλήφθη ἐξ ἑνὸς ἐρειπίου ἐκκλησίας ἄνωθεν τῆς Παλαιοπαναγιᾶς. Ἀπετέθη ἐν τῇ Συλλογῇ ὑπ' ἀρ. 62.»

Τὸ χάρτινον ἔκτυπον δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ περὶ τοὺς Χριστοῦ χρόνους, ἴσως κατά τι καὶ παλαιοτέρους. Εἰ καλῶς ἀνέγνων ἐν τῷ ά. στίχῳ, τὸ ὄνομα Ἀντίσων προβαίνει εἰς μέσον ὡς καινοφανές. Ἀντίγων δὲ καὶ Ἀντιγώνιος ἤδη μὲν πλεονάκις εἶδαν τινὲς ἐν ἐπιγραφαῖς Βοιωτικαῖς, ἀλλὰ δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ἐδῶ πάντως τὸ Ἀντίγων κεῖται. Μάλιστα τὸ Ἀντίσων ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἐν ἐπιγραφῇ Τανάγρας ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθὲν τῷ 1874 Fισωνίδας, ὅπερ εἶναι ἐσχηματισμένον ἐκ τοῦ Ἴσων βεβαίως, τοῦ ἐλλείποντος καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape-Benseler. Οὕτω λοιπὸν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ποτὲ ἐν χρήσει καὶ τὸ Ἀντίσων. Ἡ Βοιωτία, ὡς γνωστὸν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου, μᾶς κατέκλυσε κατὰ τὰ τελευταῖα 5—6 ἔτη μὲ τὰ νέα κύρια ὀνόματά της, ὧν οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιέχηται ἐν τῷ εἰρημένῳ λεξικῷ.

7.

Ἐπὶ Μ α χ ά ν ω ἄρχοντος,
μεῖνος Πανάμω, Τ ο ρ τ έ α ς Φαείν(ω
ἔλεξε· δεδόχθη τῦ δάμυ,
πρόξενον εἶμεν κὴ εὐεργέταν
τᾶς πόλιος Θεισπιέων Λεόντιον
Κ ρ ι ν ί α ο Φουσκεῖα κὴ αὖτον κὴ ἐκ-
γόνως κὴ εἶμεν αὖτυς γᾶς κὴ Fυ-
κίας ἔππασιν κὴ ἀσφαλίαν κὴ
ἀσουλίαν, κὴ κατὰ γᾶν κὴ κα-
τὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ
ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λῦπα
πάντα, καθάπερ κὴ τῦς ἄ(λ-
λυς προξένυς κὴ εὐεργέ(της.

«Ὁ λίθος εἶναι λευκός, ὕψους 0,82, πλάτους 0,48, πάχους 1,20, ἔχων λειασμένην μίαν τῶν μεγαλητέρων ἐπιφανειῶν, ἐπὶ δὲ μιᾶς τῶν στενωτέρων τὰ γράμματα τοῦ ψηφίσματος καὶ δύο ἐπιμήκεις τόρμους ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου. Ἀπετέθη εἰς τὴν ἐν Ἐρημοκάστρῳ συλλογὴν ὑπ' ἀρ. 114.»

Ἐγὼ ἄλλα τι δὲν προσθέτω, εἰμὴ ὅτι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι, ὡς δεικνύει τὸ χάρτινον ἔκμαγμα, κατά τι νεώτερον τοῦ προτέρου ψηφίσματος καὶ ὅτι τὸ παράξενον ὄνομα Τορτέας ἀναγινώσκεται πάνυ σαφῶς· τὸ δὲ Φουσκεῖα κεῖται διαλεκτικῶς ἀντὶ τοῦ Φυσκέα, πολίτην τῆς πόλεως Φύσκου, τῆς ἐν Λοκρίδι ἴσως, ὄχι δὲ τῆς ἐν Καρίᾳ ὁμωνύμου καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν Μακεδονίᾳ.

8.

Ὁ δῆμος Πόπλιον Σέξτιον
Καλουῖνον Μούσαις.

«Βάθρον ἐξαχθὲν τῶν ἐρειπίων τῆς Ἁγ. Τριάδος, λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,34, πλάτους 0,92, πάχους 0,70 ἔχει τ' ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς κατὰ πρόσωπον πλευρᾶς, ἄνω δὲ ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου

ἐπιφανείας ἔχει δύο παραλλήλους κοιλότητας τύποις ποδῶν παρεμφερεῖς καὶ τρίτην μεταξὺ ἀκανόνιστον. Ἀριθμὸς συλλογῆς ὁ 61.»

Τὸ χάρτινον ἐκτύπωμα σχῆμα γραμμάτων δεικνύει τὸ τῶν μ. Χρ. Ῥωμαϊκῶν χρόνων· ὅθεν καλῶς φαίνεται εἰκάσας ὁ πρῶτος, κατ' ἀτελὲς ἀντίγραφον τοῦ Ῥοσσίου, ἐκδοὺς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην Car. Keil (ἐν Sylloge Inscriptionum Boeoticarum Lips. 1847, ὑπ' ἀρ. XXXIV, b), ὅτι ὁ τιμηθεὶς ἀνὴρ θὰ ἦτο ἀπόγονός τις τοῦ παρὰ Κικέρωνι (ἐν Βρούτῳ 84, § 130) μνημονευομένου Γ. Σεξτίου Καλουίνου.

Καὶ παρὰ τῷ Decharme ἐλλιπῶς εἶχεν ἡ ἐπιγραφὴ καὶ παρὰ τῷ Schillbach πλημμελῶς· διὰ τοῦτο τὴν μετεξέδωκα.

9.

Ἡ πόλις
Τ̄ Φ̄λ̄ Ἀρίστωνα Τ̄ Φ̄λ̄
Ἀλκέτου υἱόν, ἀρετῆς
ἕνεκεν καὶ τῶν εἰς αὐτὴ(ν
εὐποιιῶν· ἐπεμελήθη ὁ
ἀδελφὸς αὐτοῦ Τ Φλαούιος Φοῦσκος.

«Βάθρον μετὰ βάσεως πλατείας, λίθου λευκοῦ, ὕψους 0,98, πλάτους 0,65, πάχους 0,50 ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ἐλήφθη ἐκ τῆς θέσεως Φριὰ τοῦ Ἐρημοκάστρου. Ἀριθμὸς συλλογῆς ὁ 83.»

Τὸ ἐκτύπωμα δεικνύει ἐπιμελέστατον χάραγμα. Ὁ τιμηθείς, Ἕλλην ὢν καὶ εἰσποιηθεὶς εἰς τὴν Φλαουίαν γενεὰν τῶν Ῥωμαίων, θὰ ἔζη πιθανῶς οὐ πολὺ μετὰ τὴν εἰς τὸν Καισαρικὸν θρόνον ἀνάβασιν τῶν Φλαουίων κατὰ τὸ τέλος τῆς ά. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

10.

Ὁ δῆμος Θεσπιέων
Λεύκιον Μάρκιον
Κάλλιπ(π)ον Πολυκρατίδου υἱὸν ἄριστα

πολειτευσάμενον
θεοῖς.

«Τέσσαρα συνεχῆ κομμάτια, ἀπαρτίζοντα τὸ ἄνω μέρος βάθρου μὲ γεῖσον, λίθου λευκοῦ, σωζομένου ὕψους 0,42, πλάτους 0,65, πάχους 0,28, ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω. Ἐξετοιχίσθη ἐκ τῆς ἐν Ἐρημοκάστρῳ οἰκίας τοῦ Μ. Χ. Μελισσάρη, ἀλλ' εἶχεν εὑρεθῆ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς πόλεως. Ἀριθ. Συλ. 83.

Τὸ χάρτινον ἐκτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μ. Χρ. χρόνων.

11.

..Λ......
φώρμης δε(υτέρας...
φώρμης τρ(ίτης...
ἀπὸ λίνου τ....
Ι.......
......

«Κομμάτιον μαρμάρου λευκοῦ, εὑρεθὲν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ἀριθμ. Συλ. 101.»

Ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸν τὸ κομμάτιον τοῦτο, ἔχει ὅμως σημασίαν, διότι ἐσώθη ἐν αὐτῷ λείψανον ἐπιγραφῆς μεγάλης ποτέ, τῆς διατιμήσεως, λέγω, τῶν ὠνίων τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, τοῦ ἄρξαντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ γ'. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ'. μ. Χρ. αἰῶνος. Περιῆλθον μέχρις ἡμῶν τινὰ ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος μεγάλα ἢ μικρὰ μέρη τῆς διατιμήσεως ἐκείνης· καὶ τὸ παρὸν τεμάχιον δῆλον ποιεῖ, ὅτι καὶ ἐν Θεσπιαῖς ποτε ἦτο δημοσίᾳ ἀνεστηλωμένον τὸ περιέχον αὐτὴν διάταγμα edictum. Τοὺς περιέργους παραπέμπομεν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Mommsen: Das Edictum Diocletiani de pret. rer. venalium. Προχείρως δὲ δύνανται ν' ἀναδράμωσιν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἀθηνῶν Ἐφημερίδα ά. περιόδου, ἔνθα ὑπ' ἀρ. 3803 θέλουσιν εὑρεῖ ἐκδεδομένον ἓν ἱκανῶς μέγα τεμάχιον (στίχων 60) τοιαύτης διατιμήσεως, εὑρεθὲν τῷ 1860 ἐν Μεγάροις. Χάριν δὲ τῶν ἀπειροτέρων ἔτι λέγομεν, ὅτι τὰ *φώρμης δευτέρας*, *φ. τρίτης*

ἀνωτέρω ἀναγινωσκόμενα εἶναι ἐπὶ τὸ λατινικώτερον ὁρισμοὶ πραγματειῶν τινῶν, ἤτοι, ὡς τώρα λέγομεν, ἐμπορευμάτων, σχήματος πρώτου ἢ δευτέρου ἢ τρίτου, εἴτε κατὰ τὸ μέγεθος εἴτε κατὰ τὴν ποιότητα.

Καὶ αἱ μὲν Θεσπιακαὶ ἐπιγραφαὶ τοιαῦταί τινες.

Ἀπὸ δὲ τῆς πέμπτης τοῦ νῦν λήγοντος μηνὸς Δεκεμβρίου ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἐπεχείρησε, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἀνασκαφῆς, ἔργα τινὰ ἀνακαθάρσεως τῶν τόπων καὶ κατεδαφίσεως ἀχρήστων τινῶν κτισμάτων βαρβάρου ἐποχῆς, μάλιστα πρὸς δυσμὰς καὶ νότον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐδέησε καὶ σκαφαί τινες νὰ γίνωσιν, ἕως οὗ φανῇ τὸ φυσικὸν ἔδαφος πανταχοῦ καὶ καταστῇ βέβαιον, ὅτι οὐδὲν πλέον ἀρχαιολογικῆς σημασίας κτίσμα ἢ ἐπιγραφὴν ἢ γλύμμα κρύπτει ἡ γῆ. Αἱ ἔρευναι αὗται κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας προήγαγον δύο κεφαλὰς ὑπὲρ τὸ φυσικὸν μέγεθος αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων, ἐξορυχθείσας ἐκ πολλὰ μικροῦ βάθους (μόλις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ποδός) πλησίον τοῦ πασιγνώστου μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διονύσου καὶ δὴ πρὸς νότον αὐτοῦ. Αὐτόθι καὶ ἓν σκέλος τῶν κολοσσιαίων ἐκείνων καὶ πασιγνώστων ὡσαύτως Σειληνῶν τοῦ θεάτρου εὑρέθη, ἐνῳκοδομημένον εἰς ὑδραγωγεῖον παλαιὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἢ Βυζαντινῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν κεφαλῶν ἡ μία εἶναι βεβαίως τοῦ Λουκίου Οὐήρου, τοῦ συνάρξαντος τῷ Μάρκῳ Αὐρηλίῳ τὸν β'. μ. Χρ. αἰῶνα, ὁμοιάζουσα πολὺ τὴν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων, τὴν ἀπεικονισμένην ἐν τῇ Iconographie Romaine τοῦ Visconti, ἡ ἄλλη, ἥτις καὶ κάλλιον διατηρεῖται καὶ ἐργασίαν δεικνύει καλλίονα, εἶναι τοῦ Νέρωνος πιθανώτατα, νεανικωτέρα δὲ καὶ χαριεστέρα τῶν παρὰ τῷ Visconti κεφαλῶν τοῦ τυράννου τούτου. Φορεῖ δὲ καὶ διάδημα ταινιῶδες καὶ στέφανον πλεκτὸν ἐκ μύρτων κολλυροειδῆ. Ἔχει βραχὺν τὸν πώγωνα ἢ μᾶλλον ἰούλους. Ἡ δὲ κόμη ὄχι κεκαρμένη, ἀλλὰ πολυβόστρυχος, καὶ τὸ στόμα ἡμιάνοικτον ὡς κιθαρῳδοῦ. Τούτων μνησθέντες βραχέως, ἐκδίδομεν καὶ δύο ἐπιγραφὰς ἐκ ταύτης τῆς ἀνασκαφῆς προελθούσας τὰς τελευταίας ἡμέρας.

1.

Ἐπὶ. . . . . .) ἄρχοντος
Λύσιππος Λυσιφίλου Χο-
λαργεὺς ἀγωνοθετήσας
Διονύ)σωι παιδείωι.

Ἐπὶ μικροῦ βαθριδίου τετραγώνου, λίθου Πεντελησίου, ἀναγινώσκονται τ' ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Μακεδον. χρόνων. Ἄνωθεν ἔχει τὸ βαθρίδιον ὁλκούς τινας τριγωνικοῦ σχήματος καὶ τρύπας κατὰ τὰς τοῦ τριγώνου γωνίας βεβυσμένας μολύβδῳ, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον, ὅτι ἐνηρμόζετό ποτε ἐκεῖ ἡ λιθίνη τριγωνικὴ στήλη ἢ μετάλλινος τριποδίσκος, τὸ ἀφιέρωμα τοῦ Λυσίππου εἰς τὸν Διόνυσον, οὗ τὸ ἐπίθετον *παίδειος* καινοφανὲς ἡμῖν φαίνεται. Τοὐλάχιστον ἐν τῷ πλουσίῳ πίνακι τῆς Ἑλλην. μυθολογίας τοῦ Gerhard δὲν εὕρομεν αὐτό. Ἐπίθετα δὲ ἄλλα θεῶν ἐκ τοῦ παῖς παράγωγα ἢ σύνθετα εὕρηνται ἐκεῖ ἀναγεγραμμένα· παιδοθαλὴς τῆς Δήμητρος, παιδοκόρος τοῦ Ἑρμοῦ, παιδοτρόφος τῆς Ἀρτέμιδος.

2, ά.

. . . .
.λ)εισθένης |
Ἐ)ργοσθένης ||
Ἐπ)αμείνων ||

2, β'.

Θρασυ. . . . .
Πολυ. . . . . .
Ἀλι . . . . . .
ΚΛ . . . . . .
. . . .

Δύο μικρὰ τεμάχια λίθου Πεντελησίου ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω γράμμασι τῶν μέσων ἢ ὑστέρων Μακεδονικῶν χρόνων, καὶ εἶναι καὶ αὐτὰ μέρη ἐκείνης τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς, ἣν καὶ ἐγὼ ἐδημοσίευσα ἐν Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 77 κ. ἑξ. καὶ ὁ Köhler

κατά τι πληρεστέραν ὕστερον ἐν Mittheilungen d. deutsch. arch. Inst. III Jahrg. 3tes Heft, οὖσαν εἰς πολλὰ τεμάχια συντετριμμένην. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων τὸ Ἐπαμείνων εἶχεν ἤδη ἀναγνωσθῆ καὶ ἐκεῖ κεκολοβωμένον, καὶ ἡ ἐπανάληψίς του ἐνταῦθα δυσκολεύει τὴν ἑρμηνείαν, καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ εὑρεθέντα ἐκεῖ κατ' ἐπανάληψιν ὀνόματα τοῦτο ἐποίουν, ὡς εἴπομεν τότε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, τὸ δὲ *Ἐργοσθένης* καὶ ὡς ὅλως νέον ὄνομα νῦν παρουσιάζεται. Θὰ ἦτο καὶ οὗτος ἆρά γε ποιητὴς ἢ ὑποκριτής; Τὸ δὲ ἀνωτάτω κείμενον ὄνομα, τὸ δυνάμενον νὰ συμπληρωθῇ μόνον Κλεισθένης ἢ Πλεισθένης, καὶ αὐτὸ ἄγνωστον ἡμῖν ἀλλαχόθεν εἶναι ὡς ποιητοῦ ἢ ὑποκριτοῦ ὄνομα. Ὥστε τὰ δύο ταῦτα νέα τεμάχια ἐπηύξησαν, κατ' ἐμέ, τὰς δυσχερείας, ἀντὶ νὰ τὰς ἐλαττώσωσι. Ὁ Köhler δὲν τὰς ἐθεώρησε μεγάλας καὶ ἐπεχείρησε νὰ παραστήσῃ διὰ πολλῶν εὐφυῶς ἐξευρημένων λόγων ὡς εὐνόητον τὴν ὅλην ἐπιγραφήν. Ἀλλ' ἐγὼ ἐπέχω.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28 Δεκεμβρίου 1878.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

* Πέτρου Λαζαρίδου ἠθοποιοῦ, αἱ κόραι τοῦ πολιτισμοῦ, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Πωλεῖται ἀντὶ νέας δραχμῆς [16ον, σ. ιϛ' καὶ 56].

Studien über attisches Staatsrecht und Urkundenwesen, von W. Hartel, Mitglied d. K. K. Akademie Wien, 1878. [8ον, σελ. 288.]

De scribis Atheniensium publicis. Scripsit C. A. Hille. Lipsiæ. 1878. [Ἐναίσιμος διατριβὴ ἐξηγμένη ἐκ τῶν Leipziger Studien, εἰς 8ον, σ. 205—248.]

* Παράρτημα Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων. — Ὀλίγαι σελίδες ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταξὺ τῶν κκ. Ε. Δ. Ῥοΐδου καὶ Ἀγγέλου Βλάχου ἀναφυείσης φιλολογικῆς ἔριδος ὑπὸ Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων, 1878. Τιμᾶται λεπ. 25. [16ον, σ. 52].

* Ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ ἡ ἔγερσις τοῦ ἁγίου βασιλέως Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει δαπάνῃ Γ. Α. (Τιμᾶται δραχμῆς μιᾶς καὶ ἡμισείας νέας). Ἐν Ἀθήναις, 1877. [16ον, σ. 72].

* Ἀπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ δήμου Ἀθηναίων καὶ τῶν δημοτικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων διὰ τὸ ἔτος 1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος» 1878. [8ον, σ. 32].

H. Schliemann Mycènes etc. traduit de l'anglais par J. Girardin. Paris, 1879. [gr. 8ον, σ. 488.]

Corpus Inscriptionum Atticarum. Voluminis tertii pars prior. Edidit Guilelmus Dittenberger. Berolini, MDCCCLXXVIII, [εἰς φύλλον, σ. 522.]

* Περὶ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων ὑπὸ Α. Κουλλεριέ, χειρουργοῦ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς Μεσημβρίας, ἑταίρου τῆς ἐν Παρισίοις χειρουργικῆς ἑταιρίας, ἱππότου τοῦ τάγματος τῆς τιμῆς, ὑπὸ Σ. Κ. Μπαλάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κτλ. Τεῦχος Ε'. ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος» 1879. [8ον, σ. 276, ἤτοι ἀπὸ 391 ἕως 666].

Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. (Λογοδοσία, ἐπιγραφαί. Περὶ τῆς ἐν Ἰωνίᾳ Μητροπόλεως. Ἐπιγραφαὶ Μητροπόλεως.) Περίοδος δευτέρα. Ἔτος δεύτερον καὶ τρίτον, 1876—8. Ἐν Σμύρνῃ, 1878. [8ον, σ. λϛ' καὶ 110]. — Ἔτι περίοδος τρίτη. Ἔτος πρῶτον, 1878—9. (Περὶ Κλάρου, Κολοφῶνος, Νοτίου, ὑπὸ Ἀριστοτέλ. Μ. Φροντριέρ). Ἐν Σμύρνῃ, 1878. [8ον, σ. 10].

* Ἀναγνώστης, φιλοπονηθεὶς ὑπὸ Γ. Κωνσταντινίδου, καθηγητοῦ τοῦ Ἀρσακείου, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἔκδοσις ἑβδόμη, ἐπιδιωρθωμένη καὶ ἐπηυξημένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 128].

Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, εὐνοϊκῇ συμπράξει φιλοκάλων λογίων. Ἔτος ΙΓ'. Ἀθήνησιν, 1878. [16ον, σ. κ' καὶ 376.]

* Δημοσίευμα Α'. Ὁ σύλλογος Ῥήγας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. — Ἀθῆναι, 29 Ὀκτωβρίου 1878, Κυριακή. [8ον, σ. 16].

* Δημοσίευμα Β'. — Ὁ σύλλογος Ῥήγας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. — Ἀθῆναι, 18 Νοεμβρίου 1878, Κυριακή. Τιμᾶται λεπτ. 5. [8ον σ. 16].

* Κανονισμὸς τοῦ δημοκρατικοῦ συλλόγου «Ῥήγα». [Ἀθήνησι, 1878, 16ον, σ. 8].

Ἠπειρωτικαὶ μελέται. Τόμος Δ', τεῦχος Α'. Δρομολόγιον τῆς ἑλληνι-

κῆς χερσονήσου ἀρχαιολογικὸν ἱστορικὸν γεωγραφικὸν στρατιωτικὸν στατιστικὸν καὶ ἐμπορικὸν ὑπὸ Β. Δ. Ζώτου Μολοσσοῦ, ἱππότου, περιηγητοῦ κλπ. ἐκ Δρόβιανης τῆς ἐν Ἠπείρῳ Μολοσσίδος. Ἐγκρίσει τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878. [8ον, σ. λϐ' καὶ 168.]

* Ἐγχειρίδιον περὶ λουτρῶν, ἤτοι περὶ πάντων τῶν ἐν χρήσει λουτρῶν καὶ εἰδικώτερον περὶ τῶν θαλασσίων μετὰ προεισαγωγικῶν γνώσεων περὶ τῶν κράσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ, ἐρανισθὲν ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων πρὸς χρῆσιν τῶν πολλῶν ὑπὸ Θεοφυλάκτου Πολυζωΐδου, τελειοφοίτου τῆς ἰατρικῆς. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν τριῶν. [16ον, σ. ιϛ'. καὶ 207].

Λόγος περὶ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας ὑπὸ Νικολάου Μ. Δαμαλᾶ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», κάτωθι τῆς Δημαρχίας, 1878. [8ον, σ. 22.]

Φοῖβος, ἐπιμήνιος συγγραφὴ περὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, τῆς οἰκογενειακῆς ὑγείας καὶ τῆς προχείρου οἰκιακῆς ἰατρικῆς ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ ὑπὸ Ι. Π. Πύρλα. Ἔτος ά, ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Δεκεμβρίου 1878. Ἀρ. 1. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», κάτωθι τῆς Δημαρχίας, 1878. [8ον, σ. 24.]

Λόγος εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἀοιδίμου Κωνστ. Κοντογόνου, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Προκοπίου Β. Οἰκονομίδου, ἱεροδ. πτυχιούχου θεολόγου τῆς ἐν Μόσχα Πνευματικῆς Ἀκαδημίας, ἐκφωνηθεὶς τὴν 17 Νοεμβρίου 1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1878. Εὑρίσκεται παρὰ τῷ τυπογράφῳ καὶ ἐκδότῃ Δ. Εἰρηνίδῃ (παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2). [8ον, σ. 22].

Λόγος, ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῇ 24 Ἰουνίου 1878 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ζησίμου Γ. Τυπάλδου, ἔκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1877—78 ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν δημοσίων τῆς Χίου ἐκπαιδευτηρίων. Τύποις γυμνασίου Χίου, 1878. [8ον, σ. 36]

Ἀναμνήσεις μιᾶς θερινῆς νυκτὸς ἐν Ὑπάτῃ. [ὑπὸ Δημητρίου Αἰνιᾶνος. Ἀθήνησι, 1878, 8ον, σ.20].

Ἡ σφαγὴ τῆς Νέας Ἐφέσου, δρᾶμα εἰς πράξεις πέντε ὑπὸ Ἱπποκράτους Γ. Λέον. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σ. ή καὶ 63].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	754,49 χμ.	
Μεγίστη	»	761,80	(τὴν 11ην)
Ἐλαχίστη	»	745,63	(τὴν 3ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	17,21	
Μεγίστη	»	24,6	(τὴν 6ην)
Ἐλαχίστη	»	8,6	(τὴν 26ην)

Ἡμέραι βροχῆς 7 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,21 χμ), ἀστραπῶν 2, βροτῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 6 ΒΑ, 1 ΝΑ, 7 Ν.

Δεκέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	750, 23χμ.	
Μεγίστη	»	763,54	(τὴν 26ην)
Ἐλαχίστη	»	739,56	(τὴν 16ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	13,24	
Μεγίστη	»	21,5	(τὴν 12ην)
Ἐλαχίστη	»	2,4	(τὴν 26ην)

Ἡμέραι βροχῆς 21 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 123,65 χμ.), ἀστραπῶν 4, βροτῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 20 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 8 ΒΑ, 1 ΝΑ, 1 Ν.

ΟΙ ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΡΩΩΝ ΕΙΣ ΙΤΑΛΙΑΝ ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΕΡΙ ΡΩΜΗΣ.

Ἐν τῷ *περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Ῥωμαίους* πονήματι ἡμῶν, ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1872, ἀπεπειράθημεν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχε κοινωνία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης, καὶ ὅτι αὕτη μαρτυρεῖται ὑπὸ πλείστων σπουδαίων τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων, καὶ ὅτι ἡ νεωτέρα κριτική, μάλιστα ἡ τοῦ Νειβούρου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν, θεωρεῖ τὴν ἀρχαίαν ταύτην κοινωνίαν ἀμφίβολον, βεβαίαν δὲ καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀπὸ τοῦ ϛ' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἑξῆς, διότι αὕτη στηρίζεται εἰς μαρτυρίας καὶ πράγματα ἐκτὸς πάσης κριτικῆς ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ ὑπάρχοντα. Ἀπεδείξαμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, συχνοτέρα γινομένη μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, ἐπενήργησε πλεῖστον εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ῥωμαίων· καὶ ὅτι ἡ ἐπενέργεια αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὥστε μετεῤῥύθμισεν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον καὶ θρησκείαν καὶ τέχνην καὶ πολίτευμα καὶ κοινωνικὸν καὶ ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τῶν Ῥωμαίων μέχρι τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος μεσοῦντος· ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου πᾶς ὁ ῥωμαϊκὸς βίος ἐγένετο σχεδὸν ἑλληνικὸς καὶ ἡ Ῥώμη παρεῖχεν ὄψιν ἑλληνίδος μᾶλλον πόλεως ἢ ἀρχαίας ἰταλικῆς, διὸ καλεῖ αὐτὴν ὁ σατυρικὸς Ἰουβενάλιος Graecam urbem.

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ, ἥτις εἶναι συμπλήρωμα τοῦ πονήματος ἐκείνου, προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν πῶς καὶ πότε ἀνεφάνησαν οἱ μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις περὶ ἀποικήσεως εἰς Ἰταλίαν τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν Τρώων, καὶ πότε Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς καὶ τίνες κατὰ πρῶτον ἐποίησαν λόγον περὶ Ῥώμης καὶ Ῥωμαίων. Εἰ καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον πλείστας ἀφορμὰς ἀπὸ τοῦ ϛ' αἰῶνος, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους,

καὶ μάλιστα οἱ γειτονεύοντες πρὸς τὴν Ῥώμην Μασσαλιῶται, Κυμαῖοι καὶ αἱ πολλαὶ ἄλλαι ἐν τῇ μεσημβρινοδυτικῇ ἄκρᾳ τῆς Ἰταλίας καὶ αἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες διὰ τῆς ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς κοινωνίας των πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐγίνωσκον βεβαίως καλῶς τὰ τῆς Ῥώμης, δι' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ μανθάνωσι τὰ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὡς ἔθνος φίλον τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐν γένει μαθήσεως νὰ ἀνερευνήσωσι τήν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν σύγχρονον τῆς πόλεως ταύτης ἱστορίαν, ὅπως ἐποίησαν περὶ πολλῶν ἄλλων βαρβαρικῶν πόλεων, καὶ ὅμως παραδόξως πως οὐδὲ μνείαν τῆς πόλεως ταύτης ποιοῦσι πρὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί[1]). Μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ἦλθον εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς τῆς κάτω Ἰταλίας ἐποίκους Ἕλληνας, καὶ ὑπεδούλωσαν τούτους, μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀποικίαις αὐτῆς, τότε μόλις ἐπιχειροῦσιν, ἐκ τῶν πολέμων τούτων ἀφορμὴν λαβόντες, νὰ ἐξετάσωσι καὶ τὰ τῆς Ῥώμης καὶ νὰ περιλάβωσι

1) Περὶ ῥωμαϊκῆς ἱστοριογραφίας τῶν χρόνων τούτων οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ· διότι πρὸ τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου οὐδένα ἱστορικὸν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς βεβαιοῖ ὁ ἱστορικὸς Livius 6, 1. «Res obscurae, quod parvae et rarae per eadem tempora litterae fuere, una custodia fidelis memoriae rerum gestarum». καὶ 7, 3. «Quia rarae per ea tempora litterae erant». Καὶ ὁ Διονύσιος ἐν ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ 1, 73. «Παλαιὸς μὲν οὖν οὔτε συγγραφεὺς οὔτε λογογράφος ἐστὶ Ῥωμαίων οὐδὲ εἷς». Εἶχον δὲ μόνον ἱστορικὰς παραδόσεις, σωζομένας ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, καί τινας ἱστορικὰς σημειώσεις τῶν ἱερέων καὶ ἀρχόντων· ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ ἀρχαιότεραι πιθανῶς κατεστράφησαν ἐν τῇ ἁλώσει τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν Κελτῶν τὸ 389 π. Χ· ὥστε καὶ ὅ,τι τοιοῦτο ἐσώζετο ὕστερον, ἦτο νεωτέρας καταγωγῆς. Ἐκ τοιούτων πηγῶν ἠρύσθησαν εἰδήσεις τινὰς οἱ ἀπὸ τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου κατὰ πρῶτον ἀναφανέντες Ῥωμαῖοι ἱστορικοί, ὧν πρεσβύτερος εἶναι ὁ Φάβιος Πίκτωρ (234—180 π. Χ.) κατὰ Liv. 1, 44 καὶ 2 40, καὶ Διονύσιον 1, 7 καὶ 7, 71. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ἱστορικοί, οἱ ὕστερον γράψαντες περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ῥώμης, οὔτε ἀρχαιότεροι τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν εἰσιν οὔτε τὴν ἀρχαίαν ἱστορικὴν αὐτῶν ὕλην ἠρύσθησαν ἀμέσως ἀπὸ τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν. Πρβ. Schwegler ἐν ῥωμ. ἱστ. 1, 3 καὶ 7.

τὴν σύγχρονον ἱστορίαν ταύτης εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτῶν συγγραφάς[1]). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀρχαία τῆς πόλεως ταύτης ἱστορία ἔμενε καὶ ὕστερον ἔτι ἄγνωστος, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἀξιόπιστος συγγραφεύς, ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς· «Ἔτι γὰρ (ἐν τοῖς χρόνοις δηλαδὴ τοῦ Αὐγούστου ὅτε ὁ Διονύσιος γράφει) ἀγνοεῖται, λέγει οὗτος[2]), παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγου δεῖν πᾶσιν ἡ παλαιὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεως ἱστορία».

Τὴν ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις ἔλλειψιν τῆς ἱστορίας ἀνεπλήρου ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία. Οἱ Ἕλληνες μυθοποιοί, θέλοντες ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπὸ μητροπόλεως νὰ οἰκίσωσιν ἁπάσας τὰς παρακειμένας αὐτῇ χώρας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν ν' ἀποδείξωσιν ἢ συγγενεῖς ἢ δούλους τῶν Ἑλλήνων, περιέλαβον, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ μυθικῇ τοῦ Ἀπολλοδώρου βιβλιοθήκῃ, εἰς τοὺς μύθους των πάσας τὰς τῆς Μεσογείου παραλίας καὶ τὴν δύσιν αὐτήν, ἐφ' ὅσον ἐξετείνοντο αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἢ ἐφ' ὅσον ἐξικνοῦντο αἱ ναυτικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ τῶν Ἑλλήνων σχέσεις, πλάσαντες διὰ τῆς μυθοτόκου αὐτῶν φαντασίας τοὺς περὶ Ἡρακλέους μύθους[3]), προελθόντος μέχρις Ἰβηρίας, καὶ τοὺς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ Διομήδους, πλανηθέντος εἰς τὸ Ἀδριατικόν, καὶ τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος, καὶ τοποθετήσαντες πολλαχοῦ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας ἀποικίας, κατασταθείσας δῆθεν ὑπὸ τούτων ἢ ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν[4]). Ἀφορμὴν εἰς τοῦτο λαβόντες ἀρχαίας τινὰς παραδόσεις,

1) Ὁ Διονύσιος (1, 6 καὶ 7) ὀνομάζει τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγράψαντας τὴν ὕστερον ἱστορίαν τῆς Ῥώμης Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους ἱστορικούς.

2) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι 1, 4 καὶ 5, καὶ Ἰώσηπ. κατὰ Ἀππίωνος 1, 12.

3) Βλ. τούτους παρὰ Διονυσίῳ 1, 34—45.

4) Βλ. κατωτέρω σημ. 1, σελ. 301. καὶ Στράβ. 1, 44· «Συνέβη γὰρ δὴ τοῖς τότε Ἕλλησιν ὁμοίως καὶ τοῖς βαρβάροις διὰ τὸν τῆς στρατείας χρόνον ἀποβαλεῖν τά τε ἐν οἴκῳ καὶ τῇ στρατείᾳ πορισθέντα· ὥστε μετὰ τὴν τοῦ Ἰλίου καταστροφὴν τούς τε νικήσαντας ἐπὶ λῃστείαν τραπέσθαι διὰ τὰς ἀπορίας καὶ πολὺ μᾶλλον τοὺς ἡττηθέντας καὶ περιγενομένους ἐκ τοῦ πολέμου· καὶ δὴ καὶ πόλεις ὑπὸ τούτων κτισθῆναι λέγονται κατὰ πᾶσαν τὴν ἔξω τῆς Ἑλλάδος παραλίαν, ἔστιν δ' ὅπου καὶ τὴν μεσόγαιαν.»

πλασθείσας πιθανῶς ὑπὸ τῶν πρώτων κατοίκων τῶν χωρῶν τούτων, ὅτε οὗτοι ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἑσπερίαν ἀποικήσαντες, καὶ μὴ ἔχοντες ἢ μὴ θέλοντες νὰ ὀνομάσωσι ἴδιον κτίστην, διότι πολλοὶ ἀντεποιοῦντο τῆς τιμῆς ταύτης, μηδὲ μητρόπολιν, διότι συνῆλθον πιθανῶς ἐκ πολλῶν ἑλληνίδων πόλεων, ὠνόμαζον κτίστην αὐτῶν ἕνα τῶν ἐν Τροίᾳ ἡρώων Ἑλλήνων ἢ Τρώων ἢ καὶ ἄλλων ἢ καὶ τῶν τέκνων τούτων[1]), οἵτινες κατὰ τοὺς μύθους εἶχον ἀποπλανηθῆ εἰς τὴν Μεσόγειον μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας. Αἱ παραδόσεις αὗται ἅπαξ πλασθεῖσαι, μετεβιβάζοντο εἰς τοὺς ὕστερον ἀπὸ μνήμης ἐκτεινόμεναι καὶ κοσμούμεναι κατὰ βούλησιν τούτων.

Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ὀνομασίαι τόπων κατὰ τύχην ἢ κατὰ συνθήκην συμφωνοῦσαι πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τούτων[2])· ἔτι δὲ καὶ ἡ λατρεία θεῶν τινων, ἐν μυθικῇ σχέσει εὑρισκομένων πρὸς αὐτοὺς τούτους[3]), παρέσχον ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ

1) Τοιαύτην δόξαν ἔχει ὁ Grote ἐν ἑλλ. ἱστορ. 3, 465 (2, 273 τῆς γερμ. μεταφ.). Πρὸ τούτου καὶ Διονύσιος 1, 54, φέρει ὁμοίους λόγους διὰ τὴν ἐν πολλαῖς χώραις ὕπαρξιν τάφων τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός. Τὸ δὲ περὶ τάφων λεγόμενον ἰσχύει καὶ ἐπὶ πόλεων καὶ ἄλλων.

2) Οὕτως ἡ ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἕβρου ἐν Μακεδονίᾳ πόλις Αἶνος; καὶ ἡ ἐν τῷ θερμαϊκῷ κόλπῳ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου Παλλήνης πόλις Αἴνεια ἐπιστεύοντο ὅτι ἐκτίσθησαν ὑπὸ Αἰνείου, ὅτε οὗτος φεύγων ἐξ Ἰλίου εἰς Ἑσπερίαν, διῆλθε διὰ τῶν χωρῶν τούτων. (Διονυσ. ῥ. ἀρχ. 1, 49 καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Αἴνεια. πρβ. Virgil. Aen. 3, 18. καὶ Serv. Aen. 3, 1.)· ἡ παρὰ τὴν Κύμην νῆσος Αἰναρία ὠνομάσθη οὕτω, διότι προσώρμησεν εἰς αὐτὴν ὁ Αἰνείας (Plin. N. H. 3. 12, § 82)· τὸ ἐν Μαντινείᾳ ὄρος Ἀγχισία, ἔνθα τάφος Ἀγχίσου, τοῦ πατρὸς Αἰνείου, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παυσ. 8. 12 8.)· αἱ ἐν Ἀρκαδίᾳ Καπύαι ἢ Καφυὰ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν, ἀπὸ Κάπυος πάππου τοῦ Αἰνείου (Στράβ. 13, 608 καὶ Διονύσ. 1, 49), διότι διῆλθε δῆθεν καὶ διὰ τῶν χωρῶν τούτων ὁ Αἰνείας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ.

3) Πολλαχοῦ, ὅπου ὑπῆρχον ἱερὰ τῆς Ἀφροδίτης ἱδρυθέντα ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἐκ Φοινίκης μετεβιβάσθη ἡ λατρεία ταύτης εἰς Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν, ἐπιστεύοντο ὅτι ἱδρύθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ταύτης Αἰνείου κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ διὰ τῶν χωρῶν αὐτῶν· ὡς ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης (Διον. 1, 49), ἐπὶ τῆς νήσου Κυθήρων (ὁ αὐτὸς 1, 50), Ζακύνθου, ἐν Λευκάδι, ἐν Ἀκτίῳ, ἐν Ἀμβρακίᾳ (αὐτόθι), ἐπὶ Ἔρυκος τῆς Σικελίας (ὁ αὐτὸς 1, 53. Διοδ. 4. 83), παρὰ τὸν τάφον τοῦ Ἀγχίσου ἐν

παρὰ τῶν ὕστερον ὅτι πόλις τις ἢ ἀποικία ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἡρώων τούτων[1]). Ταύτας δὲ τὰς οὕτω πλασθείσας παραδόσεις, σωζομένας ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατοίκων ἑκάστης πόλεως ἢ ἀποικίας, παραλαβόντες οἱ ὕστερον ἀναφανέντες Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς καὶ ἱστορικοὶ, διεκόσμησαν οὕτως, ὡς ἂν μηδεμία ἀμφιβολία ὑπῆρχε περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦται ἐπιστεύοντο ἀβασανίστως ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν

Μαντινείᾳ (Παυσ. 8, 12, 9). Ἡ πόλις Ἀφροδισιὰς ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐκτίσθη ὑπὸ Αἰνείου εἰς μνήμην τῆς μητρός του (αὐτόθι 3, 22, 11 καὶ 8 12, 8)· ὅρμος ἐν ἀκρωτηρίῳ τῆς Ἰαπυγίας, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι προσωρμίσθη ὁ Αἰνείας, ἐκαλεῖτο ἀπὸ τούτου λιμὴν Ἀφροδίτης (Διονυσ. 1, 51). Ἐν ᾧ τοὐναντίον ἔπρεπε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεᾶς ταύτης ἐγένετο αἰτία τοῦ μύθου τῆς διὰ τῶν χωρῶν τούτων διαβάσεως τοῦ Αἰνείου, καθόσον μάλιστα τὸ ὄνομα Αἰνείας ἀπαντᾶται καὶ ὡς ἐπίθετον τῆς θεᾶς ταύτης, ὡς παρὰ Διονυσίῳ (1, 53) Ἀφροδίτη Αἰνειὰς (ἀπὸ τοῦ αἰνέω, αἶνος, αἴνη) ἡ πολυύμνητος καὶ ἔνδοξος.

1) Πολλαὶ Ἰταλικαὶ πόλεις ὠνομάσθησαν κατὰ τὴν ἐν αὐταῖς ἐπικρατήσασαν δόξαν ἀπὸ ὀνομάτων ἡρώων τῆς ὁμηρικῆς ἰδίως μυθολογίας. Οἷον τὸ Τύσκλον ἢ Τούσκουλον ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐπιστεύθη ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ Τηλεγόνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης (κατὰ Λίβιον 1, 49 καὶ Διονύσιον 4, 45). Ἡ Πραίνεστος ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἢ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης ὁμωνύμου τῆς πόλεως ταύτης (Πλουταρ. ἐν παραλλ. ῥωμ. 41 καὶ Στεφ. Βυζαντ· ἐν λ. Πραίνεστος). Τὸ Λανούβιον ὑπὸ Διομήδους (Ἀππιν. ἐμφ. ῥωμ. 2. 20). Ἡ Ἀρδέα ὑπὸ ὁμωνύμου παιδὸς τῆς Κίρκης ἢ ἀπὸ Δανάης τῆς μητρὸς τοῦ Περσέως (Διονύσ. 1, 72 καὶ Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἀρδέα καὶ Virg. Aen. 7, 410, Plin. 3,9, § 56). Τὸ Ἄντιον ὑπὸ παιδὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης (Διον. 1, 72 καὶ Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Ἄντεια). Τὸ Πολιτώριον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πριάμου Πολίτου. Virg. Aen. 5, 564 καὶ Servius αὐτόθι. Οἱ Ἑνετοὶ ὑπὸ Ἀντίνορος (Στράβ. 1. 48. 3. 150. 13, 608 καὶ Plin. 3. 23, § 130). Καὶ ἐν γένει τὰ ὀνόματα τοῦ Διομήδους, Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Φιλοκτήτου ἔτι ἀπαντῶνται πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν (Στράβ. 6, 254, Λυκοφ. ἐν Ἀλεξ. 909 κ. ἑ.) Καὶ ὀνόματα πρὸς τούτοις Τρώων ὡς ἱδρυτῶν πολλῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας· ὡς ἡ πόλις Αἴγεστα ἢ Ἔγεστα καὶ Segesta ἐν Σικελίᾳ (Στρ. 13. 608 καὶ Θουκ. 6. 2, καθ' ὃν οἱ Ἔλυμοι εἰσιν τῶν Τρώων ἀπόγονοι)· καὶ ἡ Σῖρις παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν ἐλέγετο τρωϊκὴ ἀποικία (Στρ. 6. 264.).

ὕστερον μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ιζ' αἰῶνος μεσοῦντος ἢ μᾶλλον τοῦ ιη', καθ' ὃν ἀπεπειράθησαν οἱ τότε λόγιοι νὰ ὑποβάλωσιν εἰς κριτικὴν βάσανον τὰς τοιαύτας μυθικὰς παραδόσεις[1]), καὶ νὰ ἑρμηνεύσωσι τὴν γένεσιν καὶ ἔννοιαν αὐτῶν ποικιλοτρόπως.

Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἀδιαφορίας περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Ἰταλίας καὶ Ῥώμης καὶ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐλλείψεως κριτικῆς ἐρεύνης περὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐν γένει ἦτο ὅτι μέχρι τῶν Ἀλεξάνδρου χρόνων αἱ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πελάγους ἀκταὶ ἀνῆκον εἰς τοὺς μύθους κυρίως εἰπεῖν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἔφορος, ὁ τὴν ἱστορίαν του μέχρι τοῦ **414** π. Χ. παρατείνας, καὶ ὁ Σκύλαξ (418) ἐν τῷ περίπλῳ αὐτοῦ τοιούτους μύθους ἐπαναλαμβάνουσι[2]).

Εἰς τοιαύτας παραδόσεις, ὁπωσδήποτε πλασθείσας, ἀνήκει καὶ ἡ εἰς τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς τῆς Ῥώμης Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους μεταβιβασθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν διακοσμηθεῖσα παράδοσις τῆς εἰς Ἰταλίαν καὶ Λαουΐνιον ἐλεύσεως τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Τρώων, καὶ ἡ ὑπὸ τούτων θεμελίωσις ἄλλων τε πόλεων ἰταλικῶν καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης· ἥτις παράδοσις, ὡς ἱστορία πιστευθεῖσα ὕστερον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ποικιλοτρόπως ἐκοσμήθη καὶ διεσκευάσθη μάλιστα ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου χάριν τῆς τοῦ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου Ἰουλίας γενεᾶς, ἥτις ἠρέσκετο νὰ λέγηται ὅτι γενάρχην εἶχεν Ἴουλον τὸν Αἰνείου, καὶ ὅτι διὰ τούτου κατήγετο ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς ἀπὸ τοῦ Ἀγχίσου γεννησάσης τὸν Αἰνείαν.

1) Πρῶτος ἐξέφρασε δισταγμοὺς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἀρχαιοτέρας τῆς τῶν βασιλέων ἱστορίας τῆς Ῥώμης, οἵα αὕτη συνήθως παραδίδεται, καὶ περὶ τῆς τῶν ἡρώων ἀποικίας εἰς Λαουΐνιον καὶ Ῥώμην καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίας φύσεως παραδόσεων ὁ Philipp Cluver ἐν τῇ Italia antiqva 1624, μετ' αὐτὸν ὁ Samuel Bochart ἐν τοῖς opusculis 1,1063 κ. ἑ. εἶτα ὁ Vico καὶ ὁ Ἀββᾶς Vatry, ὁ Περιζώνιος, καὶ τελευταῖον διὰ αὐστηρᾶς κριτικῆς ἐρεύνης ἀπέδειξεν ὁ Νειβοῦρος τὴν ἔλλειψιν ἱστορικῆς ἀκριβείας εἰς τοιαύτας παραδόσεις, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν κριτικοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ ἐνισχύσωσι, τινὲς δὲ καὶ νὰ ἐξασθενίσωσι τὰς θεωρίας τούτου. Τὰς τούτων ἐρεύνας καὶ δόξας, βλέπε ἐν συνόψει ἐκτεθειμένας ἐν τῇ ῥωμ. ἱστ. τοῦ Schwegler 1, σελ. 43. 53. 130. 279 κ. ἑ.

2) Βλ. Mommsen ἐν ῥ. ἱστ. 1, 470 τῆς δ' ἐκδ.

Καὶ ἡ παράδοσις αὕτη, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίας φύσεως, ἐγένοντο ἀντικείμενον ἐρεύνης ἀπὸ τοῦ ιζ' αἰῶνος, μάλιστα δὲ οἱ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος κριτικοὶ διαφόρως ἀπεφάνθησαν περὶ ταύτης. Ὁ Νειβοῦρος[1]) ἀπεπειράθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ περὶ τρωϊκῆς ἀποικίας εἰς Λάτιον παράδοσις προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκ τρωϊκῆς ἀποικίας ἐν Λατίῳ, ἧς ὅμως τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν δὲν ἀποδέχεται. Ὁ δὲ Σλέγελος ἀπέῤῥιψε ταύτην ὡς πλασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐδεμίαν ἱστορικὴν ὑπόστασιν ἔχουσαν. Ὁ Βαχσμοῦθος τοὐναντίον ἐξέλαβεν αὐτὴν ὡς ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἐνέχουσαν· ἀκριβέστερον ἐξετάσας αὐτὴν ὁ Ὀ. Μύλλερος ἀπεφάνθη, ὅτι πηγὴ ταύτης εἰσὶν οἱ Σιβύλλειοι χρησμοί, οἱ ποιηθέντες ἐν Γέργιθι τῇ παρὰ Λαμψάκῳ πόλει[2]), ἣν ᾤκησαν Τρῶες μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου. Ἐντεῦθεν δὲ μετεβιβάσθησαν οὗτοι εἰς τὴν αἰολικὴν Κύμην, ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἐν Καμπανίᾳ, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς Ῥώμην ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ταρκυνίων· καὶ ὅτι πανταχοῦ ὅπου οὗτοι μετεβιβάσθησαν, εἰσήγαγον τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος λατρείαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἀπὸ Τρώων καὶ Αἰνείου καταγωγῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ. Μετὰ τὸν Μύλλερον ὁ Βαμβέργης ἐδογμάτισεν ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη μετεδόθη οὐχὶ ἐν Ῥώμῃ, ὅπως ὁ Μύλλερος δοξάζει, ἀλλ' ἐν Λαουϊνίῳ τὸ πρῶτον, ὅθεν μετεβιβάσθη εἰς Ῥώμην ὕστερον, καὶ ὅτι ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ ἐν Λαουϊνίῳ λατρεία τοῦ Παλλαδίου καὶ τῶν πατρῴων καὶ ἐφεστίων θεῶν (Lares, Penates), ὅπως πιστευθῇ ὅτι αὕτη εἰσήχθη ὑπὸ Αἰνείου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Τρώων[3]).

1) Ἐν ῥωμ. ἱστ. 1. 199 καὶ Schwegler 1, 280, ὑφ' οὗ ὀνομάζονται τὰ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν συγγράμματα.

2) Στρ. 13. 589, πλὴν περὶ τούτων ἴδε ἐν τῷ περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πονήματι σελ. 24 καὶ σημ. 51 καὶ ἑξῆς.

3) Τὸ Λαουΐνιον ἦτο τὸ κέντρον παντὸς τοῦ Λατίνου γένους καὶ πρυ-

Παραλείποντες ἄλλας ἄλλων οὐχὶ πολὺ διαφερούσας ἀπὸ τούτων θεωρίας, ἐκθέτομεν τὰ τῆς παραδόσεως κατὰ τὸν Κάτωνα, ἣν διέσωσεν ὁ Σέρβιος[1]). Ἐλθὼν ὁ Αἰνείας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν χρησμῶν δηλωθεῖσαν χώραν μετὰ τοῦ πατρός του Ἀγχίσου, κτίζει στρατόπεδον ὅπερ ὠνόμασε Τροίαν· ὁ δὲ βασιλεὺς Λατῖνος δωρεῖται αὐτῷ 700 πλέθρα γῆς μεταξὺ τῆς Τροίας ταύτης καὶ τοῦ Λωρεντοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα του Λαυϊνίαν γυναῖκα. Ἀλλὰ παροργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ τῶν Ῥουτούλων βασιλεὺς Τύρνος, κινεῖ πόλεμον κατὰ Λατίνου καὶ τῶν ξένων αὐτοῦ, ἐν ᾧ νικᾷ ὁ Αἰνείας καὶ γίνεται κύριος τοῦ Λωρεντοῦ, ἀλλὰ φονεύεται ὁ Λατῖνος. Μετὰ τοῦτο ὁ Τύρνος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Μεζεντίου βασιλέως τῆς Καιρέας, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡττηθείς, κινεῖ ἐκ νέου τὸν πόλεμον, ἐν δὲ τῇ μάχῃ αὐτὸς μὲν πίπτει, ὁ δὲ Αἰνείας γίνεται ἀφανής. Ὁ πόλεμος ὅμως ἐξακολουθεῖ μεταξὺ Ἀσκανίου καὶ Μεζεντίου, ὅςτις ἀποπερατοῦται ἐν μονομαχίᾳ, ἐν ᾗ ὁ Ἀσκάνιος φονεύει τὸν Μεζέντιον. Τριάκοντα ἔτη ὕστερον μετοικεῖ ὁ Ἀσκάνιος εἰς Ἄλβαν Λόγγαν ἀπὸ Λαυϊνίου, ἣν πόλιν ἔκτισεν ὁ Αἰνείας, ἐν ᾧ χώρῳ ἐγκύμων ὗς ἔτεκε τριάκοντα ὑΐδια.

τανεῖον καὶ ἱερὸν αὐτοῦ, ὡς ἐν Ἰωνίᾳ τὸ Πανιώνιον, ἐν Ἑλλάδι ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί. Ἐντεῦθεν λέγεται μητρόπολις τοῦ Λατίνου γένους ὑπὸ Διονυσίου (5, 12 καὶ 8, 49). Ἐν αὐτῷ ἐπίστευον ὅτι ἦσαν αἱ τοῦ γένους ἀρχαὶ καὶ θεῶν ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῴων κατὰ Πλούταρχον (ἐν Κοριολ. 29). Τούτου ἕνεκα μετέβαινον οἱ τῶν Ῥωμαίων ἄρχοντες ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῆς ἀρχῆς των καὶ ἔθυον κατὰ Διονύσιον (2, 52 καὶ Στράβ. 5, 232. Liv. 5, 52· Majores nostri sacra qvaedam in monte Albano Lavinioqve nobis facienda tradiderunt. Macrob. 3, 4, 11· Consules, praetores seu dictatores, cum adeunt magistratum Lavinii rem divinam faciunt Penatibus et Vestae. Serv. Aen. 2, 296· Abeundes magistratu.

Τὰ ἱερὰ ταῦτα ἔμενον διὰ παντὸς ἐνταῦθα οὐδὲ ἠνέχθησάν ποτε νὰ μετατεθῶσιν εἰς Ἄλβαν ἢ Ῥώμην, ὅτε ὕστερον ἐκτίσθησαν αἱ πόλεις αὗται· διὸ καὶ μετατιθέμενα ἐπανήρχοντο μυστηριωδῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἕδραν των αὐτόματα. Διον. 1, 67, καὶ Serv. Aen. 3, 12. Ἐπιστεύθη δὲ ὕστερον, ὅτε οἱ τρωϊκοὶ μῦθοι ἐγένοντο γνωστοὶ ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ἑκάστη πόλις ἠρέσκετο νὰ ἀνάγῃ τὴν ἵδρυσίν της εἰς ἕνα τῶν ἐκ Τροίας ἡρώων, ὅτι τὰ ἱερὰ ταῦτα, ἃ ἦσαν τοῖς πολλοῖς ἀόρατα καὶ ἄγνωστα, μετεκομίσθησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατετέθησαν εἰς Λαυίνιον ὑπὸ τοῦ Αἰνείου.

1) Ἐν τοῖς ὑπομνηματισμοῖς εἰς Βιργίλιον. Βλ. τὰ χωρία παρὰ Peter ἐν τῇ νεωτάτῃ συλλογῇ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Historicorum romanorum reliquiae 1, ἀπὸ σελ. 53 κ. ἑ.

Τὴν αὐτὴν παράδοσιν μέ τινας παραλλαγὰς καὶ προσθήκας φέρει καὶ ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς[1]), ἔτι δὲ καὶ ὁ Βιργίλιος[2]), ὅστις ὅμως κοσμεῖ αὐτὴν ἔτι μᾶλλον ὡς ποιητὴς διὰ νέων προσθηκῶν.

Τοιαύτη ἡ παράδοσις· ἀλλ' ἐξετάζοντες νῦν τίνα ἱστορικὴν ὑπόστασιν αὕτη ἔχει, καὶ ἂν στηρίζεται εἰς μαρτυρίαν Ἕλληνος ποιητοῦ ἀρχαίου, εὑρίσκομεν ὅτι παρ' Ὁμήρῳ οὐδεμία αὐτῆς μνεία γίνεται, τοὐναντίον λέγεται παρ' αὐτῷ, ὅτι κατὰ πρόρρησιν τοῦ Ποσειδῶνος μέλλει μετὰ τὴν Πριάμου γενεὰν νὰ βασιλεύσῃ τῶν Τρώων ὁ Αἰνείας καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ[3]). Ἡ πρόρ-

1) Ἐν ἀρχ. ῥωμ. 1, 46 κ. ἑ.

2) Aen. 7, 157 κ. ἑ.

3) Ἰλ. υ. 303. Ὁ Ποσειδῶν, βλέπων τὴν μονομαχίαν Ἀχιλλέως καὶ Αἰνείου καὶ τὸν κίνδυνον τούτου, λέγει τοῖς λοιποῖς θεοῖς·

μόριμον δέ οἵ ἐστ' ἀλέασθαι,
Ὄφρα μὴ ἄσπερμος γενεὴ καὶ ἄφαντος ὄληται
Δαρδάνου, ὃν Κρονίδης περὶ πάντων φίλατο παίδων,
Οἳ ἔθεν ἐξεγένοντο γυναικῶν τε θνητάων.
Ἤδη γὰρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων,
Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει
Καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθεν γένωνται.

Ἀντὶ τῆς λέξεως Τρώεσσιν ἔγραφον ὕστερον ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας πάντεσσιν, ὅτε ἐπιστεύετο ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων, ἐμφαίνοντες ὅτι ἦτο πεπρωμένη ἡ ῥωμαϊκὴ κοσμοκρατορία. Ὅθεν λέγει ὁ Virg. Aen. 3, 97, μεταφράζων τοὺς στίχους τούτους τοῦ Ὁμήρου

Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris
Et nati natorum et qui nascentur ab illis.

Πρβλ. Στράβ. 13, 608· «Τινὲς δὲ γράφουσιν «Αἰνείαο γένος πάντεσσιν ἀνάξει», τοὺς Ῥωμαίους λέγοντες.» Βλ. σχόλια Ἑνετικὰ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ.

ῥῆσις δ' αὐτη, καθ' οἱανδήποτε ἔννοιαν καὶ ἂν ἐῤῥέθη[1]), συμφωνεῖ μὲ τὰ ὕστερον γεγονότα· ἐπειδὴ οἱ ἀπὸ τοῦ Αἰνείου ἦρχον ἤδη, ὅτε ἐποιήθη ἡ Ἰλιάς, ἐν Φρυγίᾳ, καὶ εἰς τὴν ἐνταῦθα ἀρχὴν τούτων ἀναφέρουσιν ὅ τε Στράβων καὶ ἄλλοι τὴν προφητείαν τοῦ Ὁμήρου[2])· διότι κατὰ τούτους ἄρχουσιν ἐν τῇ τρωϊκῇ Σκήψει οἱ ἀπὸ Ἀσκανίου παιδὸς τοῦ Αἰνείου καὶ οἱ ἀπὸ Σκαμανδρίου υἱοῦ τοῦ Ἕκτορος ἀπόγονοι[3]). Καὶ ἄλλαι ἔτι πόλεις τῆς Τροίας ἀνέφερον τὴν καταγωγήν των εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Αἰνείου[4])· ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ἐν τοῖς τόποις τούτοις παράδοσις ἐβεβαίου τὴν ἐνταῦθα ὕπαρξιν ἀπογόνων τοῦ Αἰνείου, καὶ ὅτι αὐτὸς οὗτος ἐβασίλευσεν ἐνταῦθα μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰλίου[5]).

Οὐδὲν περὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου ἀπαντᾶται οὔτε παρὰ Ἡσιόδῳ οὔτε παρὰ τοῖς κυκλικοῖς οὔτε παρὰ τοῖς τραγικοῖς[6])· τοὐναντίον ἔνθα παρὰ τούτοις γίνεται λόγος περὶ Αἰνείου, ἀναφέρεται οὗτος εἰς τὴν ἐν τῇ τρωϊκῇ χώρᾳ διαμονήν του

1) Ὁ Διονύσιος (1, 53), ἀποδεχόμενος ὡς βεβαίαν τὴν εἰς Ἰταλίαν ἄφιξιν τοῦ Αἰνείου καὶ ἐγκατάστασιν αὐτοῦ, νομίζει ὅτι ἡ προφητεία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχὴν τῶν Τρώων, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν ἐν Τροίᾳ. Ἄλλοι δὲ, θέλοντες, ὡς λέγει, νὰ συμβιβάσωσιν ἀμφότερα, δέχονται ὅτι ἐξ Ἰταλίας ἐπανελθὼν ὁ Αἰνείας εἰς Τροίαν ἐσύστησε καὶ ἐνταῦθα ἰδίαν ἀρχήν. Πρβλ. Κόνωνος διηγήσεις 46.

2) Στράβ. 13, 608· «Ἐμφαίνει μεμενηκότα τὸν Αἰνείαν ἐν τῇ Τροίᾳ καὶ διαδεδεγμένον τὴν ἀρχὴν καὶ παραδεδωκότα παισὶ τὴν διαδοχὴν αὐτῆς, ἠφανισμένου τοῦ τῶν Πριαμιδῶν γένους.»

3) Στρ. 13, 607. πρβ. Διονυσ. 1, 47. καὶ Κόνωνος διηγήσεις, 41· «Ὁ Ἀσκάνιος υἱὸς μὲν ἦν Αἰνείου, μετὰ δὲ Τροίας ἅλωσιν ἐβασίλευσεν Ἴδης».

4) Στεφ. Βυζ. «Ἀσκανία, ἣν ἔκτισεν ὁ Αἰνείου παῖς Ἀσκάνιος. Ἀρίσβη .. ἧς οἰκισταὶ Σκάμανδρος καὶ Ἀσκάνιος, υἱὸς Αἰνείου. Γεντῖνος,... πόλις Τρωάδος, κτίσμα τινὸς τῶν Αἰνείου παίδων.»

5) Τζέτζης ἐν Λυκοφρ. 970. «Ὁ Αἰνείας μόνος φυγὼν ἐκ τῆς ἁλώσεως ᾤκισε τὴν Τροίαν.»

6) Ὁ Διονύσιος (1, 45), πιστεύων τὴν τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν μετάβασιν, ἀποδίδει τὴν περὶ ταύτης σιωπὴν τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων εἰς ἄγνοιαν καὶ φθόνον· «Τοῖς μὲν, λέγει, ἠγνόηται, τοῖς δὲ διαφθόνηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος».

μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τῆς Τροίας[1]). Ἂν δέ τις περὶ τούτου ὑπῆρχε, βεβαίως δὲν ἤθελε παραλείψει αὐτὸν ὁ Διονύσιος, ὅςτις ἁπάσας τὰς τῶν ὕστερον συγγραφέων μαρτυρίας μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀναζητεῖ καὶ μνημονεύει, ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀπὸ Τρώων καταγωγὴν τῶν Ῥωμαίων. Ἡ ἀρχαιοτέρα σωζομένη μαρτυρία περὶ τῆς εἰς Ἰταλίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου εὕρηται ἐν τῷ ἰλιακῷ πίνακι, τῷ ἐν τῷ Καπιτωλίνῳ μουσείῳ[2]), ἐν ᾧ ἡ τελευταία σκηνὴ ἀπεικονίζει τὸν Αἰνείαν, τὸν πατέρα καὶ παῖδα αὐτοῦ καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ πλοῖα, εἰς ἃ ἐμβαίνουσιν οὗτοι ὅπως ἀποπλεύσωσι καὶ σωθῶσιν· ἄνωθεν δὲ τῆς σκηνῆς ταύτης ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ «Αἰνείας σὺν τοῖς ἰδίοις ἀπαίρων εἰς τὴν Ἑσπερίαν» καὶ ἑτέρα ἐπιγραφὴ παρ' αὐτῇ «Ἰλίου πέρσις κατὰ Στησίχορον».

Ὁ πίναξ οὗτος ἐχαράχθη κατὰ τὰς γνώμας τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς χρόνους τῶν πρώτων ἐκ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης, ὅτε ἤδη ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἡ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς ἰδίως ἀπὸ Αἰνείου καὶ Ἀφροδίτης ἐπιστεύετο ὡς ἀναμφισβήτητος ἀλήθεια[3]). Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ ἐκδότας βάσις τῶν ἐν αὐτῷ εἰκόνων καὶ ἐπιγραφῶν εἰσὶν οἱ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενοι ἐπικοὶ ποιηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Στησίχορος. Οὗτος, ἀκμάσας περὶ τὰ 600 π. Χ., φαίνεται ὅτι ἐν τῇ αὐτοῦ Ἰλίου Πέρσει ἐνέβαλε πρῶτος τὸν περὶ τῆς εἰς Ἑσπερίαν φυγῆς τοῦ Αἰνείου μῦθον, ὅπως κοσμήσῃ ποιητικῶς τὴν πατρίδα του Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν[4]), διὰ τῆς ἀντιθέσεως Ἑλλήνων καὶ

1) Σοφοκλ. ἀπόσπασμα ἐκ Λαοκόωντος 342 ἐκδ. Dind. καὶ Διονύσ. 1, 48.

2) Βλ. πανομοιότυπον τούτου ἐν τῇ Βοικχίου συλλογῇ τῶν ἑλλ. ἐπιγραφῶν ἐν ἐπιγρ. 6125, σελ. 845 τοῦ γ' τόμου καὶ τὰς περὶ αὐτῆς μακρὰς παρεκβολὰς τοῦ ἐκδότου.

3) Βλ. Βοίκχιον ἐν ἀν. σελ. 850.

4) Mommsen 1, 471 καὶ Schwegler 1, 298. Ὁ πρῶτος δέχεται ἀνενδοιάστως ὅτι πατὴρ τῆς παραδόσεως ταύτης εἶναι ὁ Στησίχορος, ὅπως δι' αὐτῆς τιμήσῃ τὸν ἐν Σικελίᾳ τῆς γεννήσεώς του καὶ τὸν ἐν Ἰταλίᾳ τῆς διαμονῆς του τόπον. Ὁ δὲ δεύτερος εἰκάζει μᾶλλον ὅτι ὁ Στησίχορος

Τρώων ἡρώων πρὸς τοὺς βαρβάρους. Αὐτὸς πιθανῶς πρῶτος ἐποίησεν ὅτι ὁ Αἰνείας ἔφυγεν ἐκ τῆς καιομένης Τροίας μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀσκανίου, τοῦ πατρός του Ἀγχίσου καὶ τῶν πατρῴων ἱερῶν, ἃ φέρει οὗτος ἐν κιβωτίῳ ἐπὶ τοῦ πίνακος, καὶ τοῦ σαλπιγκτοῦ Μισηνοῦ, ἀφ' οὗ ὠνομάσθη τὸ ὁμώνυμον αὐτῷ ἀκρωτήριον τὸ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐν Καμπανίᾳ Κύμης. Αὐτὸς πρῶτος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ὕστερον νὰ πιστεύσωσιν ὅτι πολλαὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ πόλεις ἐκτίσθησαν ὑπὸ Τρώων, ὡς ἡ πόλις Σίρις παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ ποταμῷ ἐν Λευκανίᾳ[1]), καὶ ἄλλαι ἐν Σικελίᾳ, ἃς ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Σκύλαξ ὡς τρωϊκὰς ἀποικίας, ὅπως οὕτως οἱ κάτοικοι αὐτῶν διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν βαρβάρων ὡς Ἕλληνες καὶ Τρῶες.

Ἀλλ' ἆρά γε ἔπλασεν αὐτὸς πρῶτος ἀληθῶς τὴν εἰς Ἑσπερίαν ἔλευσιν τοῦ Αἰνείου καὶ τῶν Τρώων, ἢ ὑπῆρχε καὶ πρὸ αὐτοῦ τοιαύτη παράδοσις ἐν Ἰταλίᾳ, αὐτὸς δὲ πρῶτος εἰςήγαγε ταύτην εἰς τὴν ποίησιν; Τὸ δεύτερον φαίνεται μᾶλλον πιθανόν. Ἐν Κύμῃ τῇ ἀρχαιοτάτῃ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἧς ἡ πρώτη κτίσις ἀνέρχεται κατά τινας τῶν ἀρχαίων εἰς τὸν ιβ'. π. Χ. αἰῶνα, κατ' ἄλλους δὲ εἰς τὸν ι'[2]), ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐν τῷ διαστήματι τῶν τριῶν τούτων αἰώνων πολλάκις ἀπὸ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν ἦλθον εἰς αὐτὴν Ἕλληνες ἄποικοι· διὸ ἄλλοτε μὲν λέγεται τῆς ἐν Ἀσίᾳ αἰολικῆς Κύμης ἀποικία, ἄλλοτε δὲ τῆς εὐβοϊκῆς Χαλκίδος ὑπὸ ἄλλον ἑκάστοτε κτίστην. Ἐν τῇ Κύμῃ ὑπῆρχον πολλαὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν Τρῶας. Τὸ πλησίον ταύτης ἀκρωτήριον Μισηνὸν ἦτο ὁμώνυμον τοῦ ἐν τῷ πίνακι ἀπεικονιζομένου σαλπιγκτοῦ τοῦ Αἰνείου Μισηνοῦ[3]). Ἡ νῆσος Λευκασία παρὰ τὰς

ἀπεδέχθη παράδοσιν σωζομένην ἐν Κύμῃ τῆς Καμπανίας, καθ' ἣν αὕτη ἦτο τοῦ Αἰνείου κτίσμα, ὑπὲρ τῆς εἰκασίας του ἔχων καὶ ἄλλους.

1) Στράβων. 6, 264.
2) Βλ. τὴν πραγματείαν μου περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλ. πρὸς τοὺς Ἰταλούς, σελ. 8 καὶ σημ. 21.
3) Διονυσ. 1, 53. Virg. Aen. 6, 234.

Καπρέας ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀνεψιὰν Αἰνείου, ἀποθανοῦσαν ἐνταῦθα· ἡ νῆσος Προχύτη πρὸ τοῦ Κυμαίου κόλπου κατ' ἄλλον συγγενῆ τούτου· ἡ νῆσος Αἰναρία[1]) ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὅστις ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον προσωρμίσθη· ἡ πόλις Καπύη ἀπὸ Κάπυος τοῦ πάππου ἢ συγγενοῦς του[2])· τὸ ἐν Λευκανίᾳ ἀκρωτήριον Παλίνουρος ἀπὸ τοῦ πηδαλιούχου αὐτοῦ[3])· ὁ κόλπος Καιήτας ἢ Καιήτης ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου τροφοῦ τοῦ αὐτοῦ Αἰνείου[4]).

Ἐν τῇ Κύμῃ λοιπὸν ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὑπῆρχε παράδοσις ὅτι κτίστης ταύτης ἀρχαιότατος ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, καθ' ἣν ἀνωτέρω εἴπομεν ἔννοιαν[5]), ὁ Αἰνείας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Τρῶες· καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἔλαβε ταῦτα ὁ Στησίχορος. Ἀπὸ Κύμης δὲ ἔτι εἰςῆλθεν ἡ αὐτὴ παράδοσις καὶ εἰς Ῥώμην ἕνεκα τῶν πολλῶν ταύτης σχέσεων ἀπὸ τοῦ ζ' πρὸ πάντων αἰῶνος πρὸς τοὺς Κυμαίους, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, κοσμηθεῖσα, ὡς εἰκός, διὰ νέων προςθηκῶν. Ἀλλὰ πρῶτος ἕλλην συγγραφεύς, ὅστις ποιεῖται μνείαν τῆς εἰς Λάτιον ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς ἐνταῦθα κτίσεως τῆς Ῥώμης, ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων γυναικῶν Ῥώμης ὀνομαζομένης, εἶναι κατὰ Διονύσιον[6]) ὁ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Ἑλλάνικος, περὶ τὰ 400 π. Χ. ἀκμάσας. Μετ' αὐτὸν δὲ καὶ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι πολλοὶ διαφόρως ἐξέθηκαν τὰ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης[7]). Ὁ συμπληρώσας ὅμως τοὺς περὶ Αἰνείου μύθους

1) Paulus Diac. ἐν λ. Aenaria. σελ. 20. καὶ Plin. 3, 12, 82.
2) Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Καπύα καὶ Διον. 1, 73.
3) Διον. 1, 53. Virg. Aen. 6, 381.
4) Virg. Aen. 7, 1. Στρ. 5, 233. Solin. 2, 13.
5) Βλέπε ἀνωτέρω ἐν σημ. 6 σελ. 299.
6) 1, 72.
7) Τούτους πάντας ὀνομάζει ὁ Διονύσιος 1, 72, φέρων καὶ τὰς τούτων διαφόρους παραδόσεις περὶ Αἰνείου καὶ κτίσεως τῆς Ῥώμης· «Ἀμφισβητήσεως δὲ πολλῆς οὔσης καὶ περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως καὶ περὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, οὐδὲ αὐτὸς ᾤμην δεῖν ὥσπερ ὁμολογούμενα πρὸς ἁπάντων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπελθεῖν. Κεφάλων μὲν γὰρ ὁ Γερ-

κατὰ τὴν ὕστερον ἐπικρατήσασαν ἔννοιαν φαίνεται ὅτι εἶναι Τίμαιος ὁ ἀπὸ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας, σύγχρονος Πύῤῥου, παρατείνας τὴν ἱστορίαν του μέχρι τοῦ ἔτους 262 π. Χ. Οὗτος εἶπε

γίθιος συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰνείᾳ· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον, τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου παίδων ἕνα· τέτταρας δέ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. Εἴρηται δὲ καὶ Δημαγόρᾳ καὶ Ἀγαθύλλῳ καὶ ἄλλοις συχνοῖς ὅ,τε χρόνος καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἡγεμὼν ὁ αὐτός. Ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ' ἑκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Αἰνείαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσέως οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. Ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρῳάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. Ὁμολογεῖ δ' αὐτῷ καὶ Δαμάστης ὁ Σιγεὺς καὶ ἄλλοι τινές. Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινας ἱστορεῖ τῶν ἀπὸ Τροίας ἀνακομισαμένων περιπλέοντας Μαλέαν· ἔπειτα χειμῶνι βιαίῳ καταληφθέντας τέως μὲν ὑπὸ τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῇ τοῦ πελάγους πλανᾶσθαι, τελευτῶντας δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς Ὀπικῆς, ὃς καλεῖται Λάτιον, ἐπὶ τῷ Τυῤῥηνικῷ πελάγει κείμενος. Ἀσμένους δὲ τὴν γῆν ἰδόντας ἀνελκῦσαί τε τὰς ναῦς αὐτόθι καὶ διατρίψαι τὴν χειμερινὴν ὥραν παρασκευαζομένους ἔαρος ἀρχομένου πλεῖν. Ἐμπρησθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα τῶν νηῶν οὐκ ἔχοντας ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν, ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίους ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρίῳ ἱδρύσασθαι. Συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο διὰ γυναῖκας αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον ἄγοντες ἐξ Ἰλίου. Ταύτας δὲ κατακαῦσαι τὰ πλοῖα φοβουμένας τὴν οἴκαδε τῶν Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, ὡς εἰς δουλείαν ἀφιξομένας. Καλλίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας Ῥώμην τινὰ Τρῳάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννῆσαι τρεῖς παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον καὶ Τηλέγονον.......οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῇ θέσθαι τοὔνομα. Ξεναγόρας δὲ ὁ συγγραφεὺς Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης υἱοὺς γενέσθαι τρεῖς, Ῥῶμον, Ἀντείαν, Ἀρδείαν. οἰκίσαντας δὲ τρεῖς πόλεις ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομασίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀποφαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον· τοῦτον δὲ λέγει κατὰ μέν τινα Ἀσκανίου, κατὰ δέ τινας Ἠμαθίωνος εἶναι παῖδα. Εἰσὶ δέ τινες οἳ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν ὑπὸ Ῥώμου τοῦ Ἰταλοῦ, μητρὸς δὲ Λευκαρίας τῆς Λατίνου θυγατρός».

κατὰ Διονύσιον[1]), ἀκούσας παρὰ τῶν ἐγχωρίων, τίνα ἦσαν τὰ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουϊνίῳ τὰ ἀπὸ Τροίας κομισθέντα ἱερὰ ὑπὸ τοῦ Αἰνείου· ἀλλ' ὁ Διονύσιος διστάζει ν' ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τούτων τοῦ Τιμαίου[2]). Ὁ αὐτὸς πιθανὸν Τίμαιος συνῆψε μὲ τοὺς τοῦ Αἰνείου μύθους καὶ τοὺς τῆς Διδοῦς· ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν κτίζει αὕτη τὴν Καρχηδόνα καθ' ὃ ἔτος ἐκτίσθη καὶ ἡ Ῥώμη. Περὶ τούτους τοὺς χρόνους ἐπλάσθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων ἢ τοὐλάχιστον ἐκοσμήθησαν καὶ ἄλλοι μῦθοι περὶ ἄλλων πόλεων τοῦ Λατίου καὶ τῆς Ἰταλίας, καθ' οὓς αὗται ἐκτίσθησαν ἢ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῶν τέκνων τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἄλλων ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου[3]). Οἱ δὲ μετὰ τοῦτον ἀναφανέντες ἱστορικοὶ Ῥωμαῖοι καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες ἐξέτειναν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον, ὅπως ἀποδείξωσι τοὺς Ῥωμαίους ἧττον βαρβάρους καὶ συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω παραμυθήσωσι τοὺς συγχρόνους, ὡς ποιεῖ πρὸ πάντων ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος πολλαχοῦ τοῦ περὶ ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας συγγράμματος, οὗ σκοπὸς εἶναι νὰ δείξῃ τοὺς Ῥωμαίους ὁμοφύλους τῶν Ἑλλήνων, ὡς ῥητῶς λέγει τοῦτο ἐν βιβλίῳ α'. κεφ. 5· «Περὶ τῶν οἰκησάντων τὴν Ῥώμην, οἵτινες ἦσαν, καὶ κατὰ τίνας ἕκαστος καιροὺς συνῆλθον, καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὰς πατρίους οἰκήσεις ἐξέλιπον, ἐν ταύτῃ δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς *Ἕλληνάς τε αὐτοὺς ὄντας ἐπιδείξειν ὑπισχνοῦμαι*....μήτε *ἄχθεσθαι τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἰκὸς γενομένῃ*· φύσεως γὰρ δὴ νόμος ἅπασι κοινὸς ἄρχειν ἐπὶ τῶν ἡττόνων τοὺς κρείττονας, ... μαθοῦσι παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν (ἡ Ῥώμη), ὧν οὔτε εὐσεβεστέρους, οὔτε δικαιοτέρους, οὔτε σωφροσύνῃ πλείονι παρὰ πάντα τὸν βίον χρησαμένους, οὐδέ γε τὰ πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς οὐδεμία πόλις ἤνεγκεν οὔτε

1) 1, 67.

2) Τὴν ἀκρισίαν καὶ ψευδολογίαν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐξελέγχει ὁ Πολύβιος διὰ πολλῶν ἐν βιβλ. 12, 3—15 καὶ 23—28 κ. ἑ. Πρβ. καὶ Mommsen ἔ. ἀ. 1, 472.

3) Διον. 1, 72 καὶ πλείω παρὰ Schwegler 1, 310 κ. ἑ.

ἑλλὰς οὔτε βάρβαρος . . . . οἱ δὲ σύμπαντες, οἱ τοσοῦτον περιθέντες αὐτῷ δυναστείας μέγεθος, ἀγνοοῦνται πρὸς Ἑλλήνων, οὐ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. Οὐδεμία γὰρ ἀκριβὴς ἐξελήλυθε περὶ αὐτῶν ἑλληνὶς ἱστορία μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ἐπιτομαὶ πάνυ βραχεῖαι». Ὁ Διονύσιος ἦλθεν εἰς Ῥώμην τὸ 30 π. Χ., ὅπου διαμείνας 22 ἔτη, ὡς αὐτὸς λέγει (1, 7.), προήγαγε τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν του μέχρι τοῦ 8 π. Χ. ἔτους, ἀποβιώσας μετ' οὐ πολύ.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος τῶν Ἑλλήνων φαντασία, ἐνεργὸς οὖσα καὶ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις, ἀπεπειράθη νὰ δείξῃ τὴν ἐξ Ἑλλάδος καὶ Τροίας καταγωγὴν τῶν Ῥωμαίων, νὰ παραμυθήσῃ οὕτω τοὺς δουλεύοντας ἤδη τούτοις Ἕλληνας καὶ νὰ κολακεύσῃ τοὺς Ῥωμαίους. Οὗτοι δὲ πάλιν, ἀρεσκόμενοι εἰς τοιαύτην καταγωγήν, ἐπίστευσαν αὐτὴν ὡς ἀληθῆ, καὶ ἐν τῇ πράξει ἐδήλωσαν ὅτι ἐπιδοκιμάζουσιν ἐν χρόνοις μάλιστα, καθ' οὓς ἐγνώρισαν τὴν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις μεγάλην τῶν Ἑλλήνων ὑπεροχήν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἰδίως τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ποιοῦσι χρῆσιν οἱ Ῥωμαῖοι τῆς ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγῆς των ἐπισήμως καὶ δημοσίᾳ.

Ὅτε οἱ Ἀκαρνᾶνες, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, ἐζήτησαντο τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων περὶ τὰ 240 π. Χ., ἔφερον εἰς δικαιολογίαν τῆς αἰτήσεώς των, ὅτι μόνοι αὐτοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Τρώων [1]). Μετὰ τοῦ βασιλέως Σελεύκου τοῦ Καλλινίκου συνῆψαν οἱ Ῥωμαῖοι φιλίαν καὶ συμμαχίαν ἐπὶ τῷ ὅρῳ ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοῦ φόρου τοὺς Ἰλιεῖς ὡς συγγενεῖς

1) Justin. 28, 1, 6. Acarnanes qvoqve diffisi Epirotis adversus Aetoles auxilium Romanorum implorantes obtinuerunt a Romano senatu, ut legati mitterentur, qvi denuntiarent Aetolis praesidia ab urbibus Acarnaniae deducerent paterenturqve liberos esse, qvi soli qvondam adversus Troianos, auctores originis suae, auxilia Graecis non miserint. Πρβ. Διονύσ. 1, 51 ἄλλως φέροντα τὸ ἱστόρημα καὶ Niebuhr ἐν τοῖς μαθ. τῆς ἀρχ. ἱστορ. 3, 371.

ἑαυτῶν[1]). Ὅτε πάλιν ἤθελον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ 204 π. Χ. νὰ μετακομίσωσιν εἰς Ῥώμην τὸ τῆς Ἰδαίας μητρὸς Κυβέλης ἄγαλμα ἐκ Πεσσινοῦντος τῆς Φρυγίας, προεβάλοντο εἰς ὑποστήριξιν τῆς αἰτήσεώς των τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἀπὸ Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχήν[2]). Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενομένῃ συνθήκῃ εἰρήνης τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον περιέλαβον οὗτοι καὶ τοὺς Ἰλιεῖς [3]). Καὶ ὁ ῥωμαῖος στρατηγὸς Τ. Φλαμινῖνος, νικήσας τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον καὶ ἀνακηρύξας ἐν τοῖς Ἰσθμίοις τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους τὸ 196 π.Χ., ἀνέθηκεν εἰς Δελφοὺς ἀσπίδας ἀργυρᾶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ θυρεόν, ἐπιγράψας ἐν αὐτοῖς ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα, ἐν οἷς καλεῖ ἑαυτὸν *Αἰνειαδῶν ταγόν*[4]). Ἄλλος ῥωμαῖος στρατηγός, ὁ Σκιπίων, διαβαίνων τὸν Ἑλλήσποντον, κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου τὸ 190 π. Χ. πορευόμενος, καὶ ἀναβὰς εἰς τὴν Ἰλίου ἀκρόπολιν, ἔθυσε τοῖς θεοῖς, ἀγαλλομένων αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἰλιέων ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ αὐτῶν[5])· Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀντίοχον εἰ-

1) Sveton. Claud. 25. Iliensibus, qvasi Romanae gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit, recitata vetere epistula graeca senatus populiqve Romani, Seleuco regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consagvineos suos Ilienses ab omni onere immunes perstitisset.

2) «Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίων ηὔξετο τὰ πράγματα, φασὶν αὐτοῖς χρησθῆναι μενεῖν τε τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς μέγα προχωρήσειν, εἰ τὴν Πεσσινουντίαν θεὸν μεταγάγοιεν ὡς αὐτούς. Πέμψαντες δὲ πρέσβεις εἰς Φρύγας, τὸ ἄγαλμα ᾔτουν· ἔτυχον δὲ ῥᾳδίως, συγγένειαν προβαλλόμενοι καὶ τὴν ἀπ' Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχὴν καταλέγοντες.» Ἡρωδ. ἱστ. τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας 1, 11. Πρβ. Liv. 29, 11, 7.

3) Liv. 29, 12, 14, ἔνθα παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης Weissemborn ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη μετὰ τὴν ἀνωτέρω (29, 11, 7) εἶναι δευτέρα, βεβαιοῦσα ὅτι ἡ περὶ Αἰνείου παράδοσις ἐπιστεύετο ἤδη ὡς ἀληθὴς παρὰ τῶν Ῥωμαίων. Πρβ. 37, 37 καὶ 38, 39.

4) Πλούταρχ. ἐν βίῳ τούτου 12.

5) Liv. 37, 37 καὶ Justin. 31, 8, 1. tantaqve laetitia omnium fuit, qvanta esse post longum tempus inter parentes et liberos solet.

ρήνῃ ἐγένετο λόγος περὶ παραχωρήσεως εἰς τοὺς Ἰλιεῖς χώρας οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον ἢ χάριν τῆς ἀπ' αὐτῶν καταγωγῆς τῶν Ῥωμαίων[1]). Καὶ ἄλλοι ὕστερον στρατηγοὶ ἐτίμησαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τοὺς Ἰλιεῖς[2]). Ἀλλὰ πλείονα ἐπισημότητα λαμβάνει ἡ ἀπὸ τῶν Τρώων καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τῶν τῆς Ἰουλίας γενεᾶς αὐτοκρατόρων μέχρι Νέρωνος τοῦ τελευταίου *τῶν Αἰνειαδῶν μοναρχήσαντος* κατὰ Κάσσιον, διότι οἱ ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς Ἴουλον τὸν Ἀσκάνιον, παῖδα τοῦ Αἰνείου, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ Βιργιλίου Αἰνειάδι, ἥτις ἐποιήθη πρὸς δόξαν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου[3]).

Οὐ μόνον δὲ οἱ τῆς Ἰουλίας γενεᾶς, καὶ μάλιστα ὁ Καῖσαρ καὶ Αὔγουστος, ἐνίσχυον τὴν δόξαν τῆς ἀπὸ Αἰνείου καταγωγῆς των, ὡς συμφέρουσαν αὐτοῖς θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς, διότι

1) Liv. 38, 39. Et Iliensibus Rhoetium et Gergithum addiderunt non tam ob recentia ulla merita, qvam originum memoria.

2) Ὡς ὁ Σύλλας ἐπὶ τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου κατὰ Ἀππ. ἐν Μιθριδατ. 61. Ὁ Καῖσαρ μετ' αὐτὸν ἀπέδωκε τοῖς Ἰλιεῦσι πολλὰς τιμὰς καὶ φόρων ἀτέλειαν κατὰ Στραβ. 13, 595· «Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὸν Αἰνείαν ἀρχηγέτην ἡγοῦνται, ἔπειτα ὅτι Ἰούλιος ἀπὸ Ἰούλου τινὸς τῶν προγόνων. Ἐκεῖνος δ' ἀπὸ Ἰούλου τὴν προσωνυμίαν ἔσχε ταύτην, τῶν ἀπογόνων εἷς ὢν τῶν ἀπὸ Αἰνείου. Χώραν τε δὴ προσένειμεν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε καὶ μέχρι νῦν συμμένουσιν ἐν τούτοις.» Οὐχ ἧττον καὶ ἄλλαι πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς κτισθεῖσαι δῆθεν ὑπὸ Τρώων, εἶχον ἀπαιτήσεις ὁμοίων τιμῶν καὶ προνομίων παρὰ Ῥωμαίοις ὕστερον, ὅτε οὗτοι ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἀπὸ Τρώων καταγωγήν των. Βλ. περὶ τούτου Schwegler 1, 307, 14.

3) Ἐντεῦθεν ἡ κολακεία τῶν συγχρόνων οὐδὲν ὅριον ἐγίνωσκεν ἐν τοῖς ἐπαίνοις τῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἠρέσκοντο εἰς ταύτας, ὡς βλέπομεν παρὰ Sveton. Jul. 6. ἐν τῷ ἐπιταφίῳ τῆς τοῦ πατρὸς ἀδελφῆς Ἰουλίας, ἔνθα αὐτὸς ὁ Καῖσαρ λέγει· Amitae meae Juliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus conjunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcii reges, qvo nomine fuit mater, a Venere Julii, cujus gentis familia est nostra. Πρβλ. Δίωνα Κάσσ. 41, 34, 62, 18, 63, 29, καὶ Ἀππιαν. ἐν ἐμφ. ῥωμ. 2, 68.

ἀνῆγον τὸ γένος των εἰς Ἀφροδίτην διὰ τοῦ Ἀγχίσου καὶ εἰς τὸν παῖδα τούτων Αἰνείαν τὸν κτίστην τῆς Ῥώμης, οὕτω δὲ ἦσαν αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα των οἱ νόμιμοι διάδοχοι τῆς ὑπάτης ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ οἶκοι πατρικίων συμφέρον εἶχον νὰ δίδωσι κῦρος εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, διότι καὶ οὗτοι γενάρχας των ἔλεγον ἑταίρους τοῦ Αἰνείου· ὡς τὸ γένος τῶν Καικιλίων, τὸ Κλοιλίων, Γεγανίων, Μεμμίων, Σεργίων, Κλυεντίων, Ἰουνίων, Ναυτίων, γενάρχας αὐτῶν ἔλεγον τὸν Καίκαν ἢ Καικάδην[1]), τὸν Κλόλιον[2]), Γύαν[3]), Μέμμιον, Σέργεστον, Κλόανθον[4]), Ἰούνιον[5]), Ναύτιον[6]), πάντας ἀκολούθους τοῦ Αἰνείου.

Πλὴν τούτων λέγει ὁ Διονύσιος[7]) ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐσώζοντο ἐν Ῥώμῃ περὶ τὰ 50 γένη, ἃ γενάρχας ἔλεγον ἀκολούθους τοῦ Αἰνείου. Βεβαίως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο μέγας καὶ ἡ καταγωγή των ἀφιλονείκητος παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· διὸ καὶ γραμματικοὶ ἐκ τῶν πρώτων, ὡς ὁ πολυμαθὴς ἀρχαιολόγος Βάῤῥων καὶ ὁ Ὑγῖνος, συνέταξαν πραγματείας περὶ τούτων[8])· καὶ ὁ σατυρικὸς Ἰουβενάλιος εἰρωνευόμενος καλεῖ αὐτοὺς Trojugenas[9]).

Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτοι μῦθοι συνεδέθησαν μὲ τὴν ῥωμαϊκὴν ἰσο-

1) Paul. Diac. p. 44. Caeculus. Caecilii appellati a Caecade Trojano, Aeneae comite.

2) Αὐτόθ. p. 55. Cloelia familia a Clolio, Aeneae comite, appellata.

3) Virg. Aen. 1, 612 καὶ 5, 119, ἔνθα ὁ Servius σημειοῖ, ὅτι ἀπὸ τούτου ἐκλήθη τὸ τῶν Γεγανίων γένος.

4) Virg. Aen. 5, 118 κ. ἑ. ἔνθα καὶ τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα φέρονται, καὶ οἱ Σχολιασταὶ λέγουσιν αὐτοὺς γενάρχας ὁμωνύμων γενῶν.

5) Διον. 4, 68· «εἷς τῶν σὺν Αἰνείᾳ τὴν ἀποικίαν στειλάντων, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ῥωμαίων ἀριθμούμενος».

6) Διον. 6, 69· «Ναύτιος ἀπὸ τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων τὴν ἀποικίαν, ἣν Ἀθηνᾶς ἱερεὺς Παλλάδος καὶ τὸ ξόανον ἀπηνέγκατο τῆς θεᾶς μετανιστάμενος, ὃ διεφύλαττον οἱ τοῦ γένους τῶν Ναυτίων.» καὶ Serv. εἰς Aen. 2, 168.

7) Αὐτ. βιβλ. I, 82.

8) De familiis Trojanis κατὰ Serv. ἐν Aen. 5, 704 καὶ 389.

9) Ἐν Sat. 1, 100. 8, 181 καὶ ἀλλαχοῦ.

ρίαν καὶ συνετέλουν εἰς δόξαν πολλῶν εὐγενῶν καὶ ἰσχυρῶν οἴκων ἐν Ῥώμῃ, ἡ ἐξέλεγξις τοῦ ψεύδους αὐτῶν οὔτε εὔκολος, οὔτε δυνατὴ ἦτο ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐντεῦθεν βλέπομεν ὅτι καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνι, ὅτε ἀνεφάνησαν ἐν Ῥώμῃ ἐπίσημοι ἱστορικοὶ καὶ γραμματικοὶ ἄριστοι, οἷοι ὁ Σαλούστιος, Λίβιος, Βάῤῥων καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οὐδεὶς τούτων ἀπεπειράθη νὰ ἐξετάσῃ τὸ κῦρος τῶν τοιούτων μύθων, οὓς ἀβασανίστως καὶ ἀδεῶς παρεδέχθησαν ὡς ἱστορικὰς ἀληθείας οἱ πρῶτοι τῆς Ῥώμης ἱστορικοὶ Φάβιος Πίκτωρ, Κάτων καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτούς· διότι, καὶ ἂν μεταξὺ τούτων ἀνεφαίνετό τις ἱκανὸς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ κῦρος αὐτῶν, θὰ ἐνομίζετο παράτολμος καὶ ἄφρων νεωτεριστὴς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἐθνικῆς δόξης.

Τοιαῦτα καὶ τοσοῦτον ἀρχαῖα τὰ περὶ τῆς μυθικῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης περὶ τῆς ἀπὸ Τρώων καταγωγῆς τῶν Ῥωμαίων. Τῆς συγχρόνου ὅμως ἱστορίας αὐτῆς μόλις γίνεται μνεία παρ' Ἕλλησιν ἀπὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, πρότερον δὲ οὐδεμία[1]). Ἄπορον δὲ πῶς ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ Ἡρόδοτος, ὅςτις, περὶ πλείστων καὶ χωρῶν καὶ λαῶν πραγματευόμενος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, οὔτε Ῥώμην οὔτε Ῥωμαίους ὀνομάζει, εἰ καὶ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη διήγαγεν ἀπὸ τοῦ 444 π. Χ. ἐν Θουρίοις τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐνταῦθα συνέταξε τὴν ἱστορίαν του[2]). Ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς Ῥώμης μνεία παρ' Ἕλλησιν εἶναι ἡ τοῦ Ἑλλανίκου ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἐν Ἄργει ἱερειῶν, καθ' ἣν ὁ Αἰνείας λέγεται τῆς Ῥώμης κτίστης[3]), ὀνομασθείσης ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰλι-

1) Historicorum Romanorum reliqviae ὑπὸ Peter 1870 ἐν προλεγομένοις ά τόμ. σελ. 43 κ. ἑ.

2) Βλ. Bähr ἐν τῇ ἐκδόσει Ἡροδότου τόμ. δ' σελ. 431 κ. ἑ. καὶ Ἰώσηπον κατὰ Ἀππίωνος 1, 12· «Τῆς Ῥωμαίων πόλεως, τοιαύτην ἐκ μικροῦ δύναμιν κεκτημένης καὶ τοιαύτας πράξεις κατορθούσης πολεμικὰς οὔτε ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε ὁ Θουκυδίδης, οὔτε τῶν ἅμα τούτοις γενομένων οὐδὲ εἷς ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ὀψέ ποτε καὶ μόλις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ γνῶσις διεξῆλθεν». Πρβλ. καὶ Πολυβ. 1, 3. καὶ Διον. 1, 4.

3) Διονύσιος ἔ. ά. 1, 72. καὶ ἐνταῦθα ἀνωτέρω σελ. 309.

άδων. Μετὰ τὸν Ἑλλάνικον καὶ ὁ τοῦ Ἡροδότου σύγχρονος Δαμάστης ὁ Σιγεὺς[1]) εἶπε τὰ αὐτά. Ἔτι δὲ καὶ Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, σύγχρονος Θουκυδίδου[2]), καὶ ὁ Σκύλαξ ἐν ἀρχῇ τοῦ περίπλου ὀνομάζουσι τὴν Ῥώμην.

Κατὰ τὸν Πλίνιον[3]) ὅμως πρῶτος ὁ Θεόπομπος (περὶ τὰ 360 π. Χ.) ἐμνήσθη τῆς Ῥώμης καὶ ἰδίως τῆς ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἁλώσεως ταύτης τὸ 389 π. Χ. Τοῦ γεγονότος τούτου ἡ φήμη ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, προκαλέσασα ἔκτοτε τὴν τῶν Ἑλλήνων προσοχὴν εἰς τὰ τῆς Ῥώμης· διότι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ μικρόν τι νεώτερος τούτου Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐποίησαν λόγον περὶ τοῦ γεγονότος τούτου[4]). Μετὰ τούτους ἐμνήσθη τῶν Ῥωμαίων καὶ ὁ ἱστορικὸς Κλείταρχος[5]), σύγχρονος Ἀλεξάνδρου, ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτοῦ, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῆς πρὸς

1) Αὐτόθι καὶ Müller ἐν τοῖς frag. hist. Graecorum 2, 64.

2) Διον. 1, 73 καὶ Müller ἐν προλεγ. XLV.

3) Ἐν 3, 5, § 57. Theophrastus, qvi primus externorum aliqva de Romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus, ante qvem nemo mentionem habuit, urbem dumtaxat a Gallis captam dixit; Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam. Πρβλ. Müller ἔ. ά. 1, 303 καὶ Θεοπόμπου ἀποσπάσματα 144.

4) Πλουτ. Κάμιλλ. 22. «Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἁλώσεως ἔοικεν ἀμυδρά τις εὐθὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικὸς, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματί φησιν ἀπὸ τῆς Ἑσπερίας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατὸς ἐξ ὑπερβορέων ἐλθὼν ἔξωθεν ᾑρήκει πόλιν ἑλληνίδα Ῥώμην, ἐκεῖ που κατῳκημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ ἂν οὖν θαυμάσαιμι μυθώδη καὶ πλασματίαν ὄντα τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λόγῳ τὸ περὶ ἁλώσεως ἐπικομπάσαι τοὺς ὑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν ἁλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν ἀκριβῶς δῆλός ἐστιν ἀκηκοώς». Πρβλ. Διον. 1, 72 καὶ Πλούτ. ἐν ῥωμ. κεφαλαίοις 6, φέροντας ἄλλην τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίαν περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης. Πιθανὸν δὲ νὰ ἐλήφθησαν αὗται ἐκ τοῦ ἀπολεσθέντος περὶ βαρβαρικῶν νομίμων συγγράμματος τοῦ φιλοσόφου τούτου.

5) Plinius ἔ. ά. Καὶ ὁ Στράβων 5, 232 ποιεῖται λόγον περὶ ἐπιστολῆς, σταλείσης δῆθεν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τῶν ἐξ Ἀντίου καὶ Τυῤῥηνῶν λῃστῶν. «Διόπερ καὶ Ἀλέξανδρος πρότερον ἐγκαλῶν ἐπέστειλε, καὶ Δημήτριος ὕστερον τοὺς ἁλόντας τῶν λῃστῶν ἀνα-

τὸν Ἀλέξανδρον πρεσβείας τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἔτι ἐκτενέστερον ὁ Θεόφραστος.

Ἐπειδὴ ἡ πρὸς Ἀλέξανδρον σταλεῖσα αὕτη πρεσβεία ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐπειδὴ πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ὀνομασθέντων Ἑλλήνων συγγραφέων τὰ συγγράμματα ἀπωλέσθησαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ γνωρίζωμεν νῦν πόθεν ἀφορμὴν λαβὼν ἕκαστος αὐτῶν ἐμνήσθη τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἂν εἶχον περὶ τούτων ἀκριβεῖς γνώσεις, καὶ πόθεν ἐπορίσθησαν ταύτας, καὶ ἄν τις συνέταξε ἰδίαν ἱστορίαν τῆς Ῥώμης, ἢ ἂν τοὐλάχιστον περιέλαβε καὶ τὴν ταύτης ἱστορίαν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων. Πιθανὸν δ' εἶναι ὅτι οὐδεὶς τούτων ἐπραγματεύθη ἰδίως τὴν ἱστο-

πέμπων τοῖς Ῥωμαίοις, χαρίζεσθαι μὲν αὐτοῖς ἔφη τὰ σώματα διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγένειαν, οὐκ ἀξιοῦν δὲ τοὺς αὐτοὺς ἄνδρας στρατηγεῖν τε ἅμα τῆς Ἰταλίας καὶ ληστήρια ἐκπέμπειν· καὶ ἐν μὲν τῇ ἀγορᾷ Διοσκούρων ἱερὸν ἱδρυμένους τιμᾶν, οὓς πάντες σωτῆρας ὀνομάζουσιν, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα πέμπειν τὴν ἐκείνων πατρίδα τοὺς λεηλατήσοντας».

Ἄδηλον τίς ὁ ἐπιστείλας τοῖς Ῥωμαίοις Ἀλέξανδρος οὗτος, ὁ μέγας ἢ ὁ τούτου ἀπὸ τῆς μητρὸς Ὀλυμπιάδος θεῖος, Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μολοσσῶν βασιλεὺς, ὅστις, ἐν οἷς χρόνοις ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐπολέμει ἐν Ἀσίᾳ, μετέβη εἰς Ἰταλίαν κατὰ Λευκανῶν καὶ Σαμνιτῶν, καὶ τούτους νικήσας συνῆψε πρὸς τοὺς Ῥωμαίους εἰρήνης συνθήκην τὸ 329 π. Χ. εἶτα δὲ πολεμῶν κατὰ Βρεττίων καὶ Μεσσαπίων ὑπὲρ τῶν Ταραντίνων ἔπεσε θῦμα τῆς τῶν βαρβάρων ἀπιστίας τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐτελεύτησεν ἐν Βαβυλῶνι. (Liv. 8, 3, 6 καὶ 17, 10. Gell. 17, 21, 33· Alexander, cui cognomentum fuit Molosso, in Italiam venit, bellum populo Romano facturus—jam enim fama virtutis felicitatisqve Romanae apud exteras gentes enitescere inceptabat, sed priusqvam bellum faceret, vita decessit.

Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ἡ ὑπὸ Στράβωνος μνημονευομένη ἐπιστολὴ ἀνήκει εἰς τὸν Μολοσσὸν τοῦτον Ἀλέξανδρον, σταλεῖσα καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἐξ Ἠπείρου· διότι οὗτος εἶχεν ἀφορμὰς νὰ γινώσκῃ τοὺς Ῥωμαίους, ὡς καὶ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ὕστερον κατὰ τὸν αὐτὸν Στράβωνα, οὐχὶ δὲ ὁ ἐν Ἀσίᾳ πολεμῶν Ἀλέξανδρος. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ ὑπὸ Ἀῤῥιανοῦ ἱστορούμενον (ἐν ἀναβ. Ἀλεξ. 7, 15), καθ' ὃ, μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα ἐπάνοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ 323 π. Χ. ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν πρέσβεων ἐξ ἁπάσης σχεδὸν τῆς τότε

ρίαν τῆς Ῥώμης, διότι, ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθὲς, ἔπρεπε νὰ σωθῇ ὁπωσδήποτε ἐν τοῖς συγγραφεῦσι μαρτυρία τις περὶ τούτου. Ἡ ἀπὸ τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος ὑπεροχὴ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἰσχὺς καὶ δόξα αὐτῶν κατέστησαν βεβαίως τὸ ὄνομα αὐτῶν γνωστὸν τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας λαοῖς, ὡς ὁ Γέλλιος λέγει (17, 21, 33), καὶ ἐπίφοβον τοῖς γείτοσιν αὐτῶν Ἕλλησι τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς οὓς ἔρχονται ἀπὸ τοῦδε εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία μόλις ἀπὸ τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος ἐπιλαμβάνεται σπουδαιότερον καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης[1]), ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν πολέμων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων καὶ τοῦ Πύῤῥου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

οἰκουμένης, μόνοι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἔπεμψαν τοιούτους, εἴτε διότι ἦσαν μακρὰν, εἴτε διότι οὐδένα λόγον φόβου ἢ ὠφελείας ἢ μίσους εἶχον πρὸς τοῦτον, ὡς ὁ Ἀῤῥιανὸς ἀρέσκεται νὰ πιστεύῃ, προστιθέμενος τοῖς ἱστορικοῖς ἐκείνοις μᾶλλον, οἳ ἔγραψαν τὰ Ἀλεξάνδρου καὶ σιωπῶσι περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, Πτολεμαίῳ τῷ Λάγου καὶ Ἀριστοβούλῳ, οὐχὶ δὲ Ἀρίστῳ καὶ Ἀσκληπιάδῃ, λέγουσιν ὅτι ἐπρέσβευσαν καὶ Ῥωμαῖοι εἰς Ἀλέξανδρον.

Δεχόμενοι λοιπὸν κατὰ τὰ εἰρημένα ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ Ἀλεξάνδρου σταλεῖσα ἐπιστολὴ ἦτο ἡ τοῦ βασιλέως τῶν Μολοσσῶν, καὶ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον ἀφορμὰς, καθὼς ὁ Ἀῤῥιανὸς παρατηρεῖ, νὰ πέμψωσι πρεσβείαν πρὸς τὸν ἐν Βαβυλῶνι Ἀλέξανδρον, ἀποκρούομεν ὡς μὴ πιθανὴν τὴν Λιβίου (9, 18, 6) δόξαν ὅτι τοῖς Ῥωμαίοις ne fama qvidem notum fuisse nomen majestatis Alexandri· διότι αἱ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μέχρι τοῦδε σχέσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ οἱ πρὸς τοὺς Σαμνίτας πόλεμοι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσοῦ, καὶ μάλιστα ἡ τούτου πρὸς αὐτοὺς φιλίας συνθήκη, πιθανοποιεῖ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα καὶ αἱ ἐν Ἀσίᾳ πράξεις τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦσαν αὐτοῖς γνωσταί. Ἀλλ' ὁ Λίβιος, γράφων μετὰ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας τὴν ἱστορίαν του ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν καιρῷ τῆς παντοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων, ἀρέσκεται νὰ διϊσχυρίζηται ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγίνωσκον, ὅπως ἀρέσκεται νὰ πιστεύῃ ὅτι ἤθελεν ἡττηθῇ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἂν ἐτόλμα νὰ στρέψῃ τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὅπλα κατ' αὐτῶν, ἀποπειρώμενος μάλιστα νὰ φέρῃ καὶ τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης αὐτοῦ δοξασίας.

1) Mommsen 1, 473. Πρβ. Πολύβιον 1, 3.

Κατὰ Διονύσιον[1]) πρῶτος τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος ὁ ἀπὸ Καρδίας Ἱερώνυμος περιέλαβεν ἐν συνόψει καὶ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ῥώμης ἱστορίαν ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ, ἔνθα ἐξέθηκε τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων τοῦ Πύῤῥου πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Μετὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ ἀπὸ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας Τίμαιος ἐπραγματεύθη ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας περί τε κτίσεως καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Ῥώμης· ὡςαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν πολέμων τοῦ Πύῤῥου· ἔτι δὲ καὶ Ἀντίγονος καὶ Σειληνὸς καὶ ἄλλοι κατὰ τὸν αὐτὸν Διονύσιον. Ἀλλὰ πάντων τούτων τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν αἱ ἱστορίαι ἀπωλέσθησαν· σώζεται δὲ πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη ἡ τοῦ Μεγαλοπολίτου Πολυβίου, καὶ αὕτη οὐχὶ ὁλόκληρος· ἐν ᾗ περιγράφονται ἐκτενῶς καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τῶν λοιπῶν λαῶν, πρὸς οὓς οὗτοι ἦλθον ἐπ' αὐτοῦ εἰς φιλικὰς ἢ πολεμίας σχέσεις, καθισταμένης οὕτω τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καθολικῆς, ὁποίαν οὐδεὶς τῶν συγχρόνων τοῦ Πολυβίου ἐπεχείρησε[2]).

---

1) Ἐν βιβλ. 1, 6· «Πρῶτον μὲν, ὅσα κἀμὲ εἰδέναι, τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἐπιδραμόντος Ἱερωνύμου τοῦ Καρδιανοῦ συγγραφέως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ· ἔπειτα Τιμαίου τοῦ Σικελιώτου, τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησαμένου, τοὺς δὲ πρὸς Πύῤῥον τὸν Ἠπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ τούτοις Ἀντιγόνου τε καὶ Πολυβίου καὶ Σειληνοῦ καὶ μυρίων ἄλλων τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν οὐχ ὁμοίως ἐπιβαλόντων· ὧν ἕκαστος ὀλίγα καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσπουδασμένως, οὐδὲ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων συνθεὶς, ἀνέγραψεν. Ὁμοίας δὲ τούτοις καὶ οὐδὲν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας καὶ Ῥωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως ἑλληνικῇ διαλέκτῳ συνέγραψαν· ὧν εἰσι πρεσβύτατοι (περὶ τὰ 200 π. Χ.) Κόϊντος Φάβιος, Λεύκιος Κίγκιος, ἀμφότεροι κατὰ τοὺς φοινικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους». Τούτων ὁ Ἱερώνυμος ἔγραψε περὶ τὰ 270 π. Χ., ὁ δὲ Τίμαιος ἐν 8 βιβλίοις Ἰταλικὰ καὶ Σικελικά· ὁ Σειληνὸς ἦτο ἀκόλουθος καὶ ἱστοριογράφος τοῦ Ἀννίβα· ὁ Ἀντίγονος ἦτο μικρόν τι προγενέστερος τοῦ Πολυβίου. Πάντων τούτων τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα συνήγαγεν ὁ Müller ἐν τοῖς hist. græc. fragmentis.

2) Πολυβ. 1, 3· «Τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον καὶ τὸ θαυμάσιον τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν τοῦτό ἐστιν ὅτι, καθάπερ ἡ τύχη σχεδὸν ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμένης πράγματα πρὸς ἓν ἔκλινε μέρος (τὸ τῶν

Τὰς τῶν Ἑλλήνων περὶ Ῥώμης ἱστορίας καὶ μυθολογίας ἐπαναλαμβάνουσι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ. ἀναφανέντες ἱστορικοὶ ῥωμαῖοι, ἀναμίξαντες ἐν αὐταῖς καὶ ὅσα ἐξ ἐγχωρίων μνημείων ἠδυνήθησαν ν' ἀνεύρωσι καὶ συλλέξωσιν· ἀφ' ὧν λαβὼν ἀβασανίστως τὰ πλεῖστα ὁ ἐπὶ Αὐγούστου ἱστορικὸς Λίβιος διέσωσεν ἐν τοῖς πρώτοις τῆς ῥωμαϊκῆς του ἱστορίας βιβλίοις.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ἰανουαρίου 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ῥωμαίων ἔννοεῖ) καὶ πάντα νεύειν ἠνάγκασε πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, οὕτω καὶ διὰ τῆς ἱστορίας ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἀγαγεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς τύχης, ᾧ κέχρηται πρὸς τὴν τῶν ὅλων πραγμάτων συντέλειαν».

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστασίᾳ *Κ. Ν. Σάθα*, τόμ. Δ', καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρὶς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. CXIX καὶ 299. Ἐν τέλει: τοῦ αὐτοῦ *Λόγοι ἐπιτάφιοι* εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κηρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχούδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον (1043—1076) σελ. 303—462.

Β'.

Ἔν τινι προλαβούσῃ διατριβῇ πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (*) περὶ τῆς ἐπιστασίᾳ τοῦ κ. Κ. Ν. Σάθα γενομένης ἐκδόσεως τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψελλοῦ, θέλοντες νὰ δώσωμεν δεῖγμα τῆς κριτικῆς ἐργασίας τοῦ ἐκδότου, ἐξητάσαμεν μετὰ τῆς προσηκούσης λεπτομερείας καὶ ἀκριβείας τὰς 23 πρώτας σελίδας καὶ διωρθώσαμεν τὰ ἐν αὐταῖς ἀπαντώμενα σφάλματα κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν καὶ δύναμιν. Τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν δυνάμεθα καὶ ἐνταῦθα νὰ τηρήσωμεν καὶ δι' οὓς λόγους εἴπομεν ἐν τέλει τῆς προλαβούσης διατριβῆς καὶ διότι οὐδὲ ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶνε πλέον ὁ αὐτός. Νῦν προτιθέμεθα οὐχὶ τόσον τοῦ ἐκδότου τὴν ἐργασίαν νὰ κρίνωμεν, ὅσον εἰς τοῦ χειρογράφου τὰ σφάλματα νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ὅσα κατέλιπεν ἀδιόρθωτα ὁ κ. Σάθας, καὶ ταῦτα δὲ οὐχὶ πάντα, διότι πολλὰ τούτων εἶνε παντὶ εὐδιόρθωτα, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον, ὅσα ἐθεωρήσαμεν ἀξιολογώτερα, ὡς διαστρέφοντα ἢ παντελῶς σκοτίζοντα τὴν ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως, καὶ ὅσα ἐνομίσαμεν ὅτι δύνανται ὁπωσοῦν *ἐναργῶς* νὰ διορθωθῶσι. Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν θέμα, ὀφείλομεν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης ἡμῶν διατριβῆς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Journal des Savants, Janvier 1875, περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδόσεως

(*) Ἰδὲ Ἀθηναίου τόμ. Γ' σελ. 668.

τοῦ Ψελλοῦ κρίσιν ἐμβριθῆ τοῦ κ. E. Miller. Ἐκ ταύτης θέλομεν μεταδώσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὸ προκείμενον θέμα, τὴν ὀρθὴν δηλ. ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου τοῦ Ψελλοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηρεῖ ὁ κ. E. Miller ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ χειρογράφου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα οὐχὶ μετὰ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐπιστασίας καὶ προσοχῆς, καὶ παραθέτει ὁ σοφὸς ἀκαδημαϊκὸς οὐκ ὀλίγα χωρία τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψελλοῦ, ἐν οἷς αὐτός, παρατηρήσας ἀκριβέστερον, εὗρεν ἄλλας ὀρθοτέρας γραφὰς παρὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδεδομένας· ἀλλαχοῦ δὲ συμπληροῖ ἐκ τοῦ χειρογράφου χάσματα τῆς ἐκδόσεως τοῦ κ. Σάθα, τὰ μὲν ἄλλως δυσαπόδεικτα, τὰ δὲ προφανῆ. Μετὰ δὲ τὴν χρησιμωτάτην ταύτην παρατήρησιν ὁ κ. Miller ἐπισυνάπτει ἐν τέλει καί τινας διορθώσεις, ὧν αἱ πολλαὶ εἶνε λίαν εὔστοχοι. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Σελ. 23, στίχ. 23.

«ἤθους δὲ μαλακωτάτου τυχὼν καὶ ψυχῆς πρὸς πᾶσαν *ῥεούσης* ἀπόλαυσιν,» κτλ.

Τί εἶνε ἡ ψυχὴ ἡ *ῥέουσα* πρὸς πᾶσαν ἀπόλαυσιν καὶ τίς ὁ *ῥοῦς* ἐν γένει τῆς ψυχῆς, οὐδείς, νομίζω, δύναται ν' ἀποδείξῃ. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε βεβαίως *ῥεπούσης*.

Σελ. 26 ἐν τέλ. καὶ 27 ἐν ἀρχῇ χαρακτηρίζων τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Η' λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς·

«Γράμματα μὲν γὰρ οὐ πολλὰ μεμαθήκει, ἀλλὰ βραχύ τι καὶ ὅσον ἐς παῖδας ἀνήκει τῆς ἑλληνικῆς μετέσχε παιδείας· φύσεως δὲ περιδεξίου τετυχηκὼς καὶ *χαρᾶς* καὶ γλῶτταν εὐτυχήσας ἀβρὰν περὶ τοὺς λόγους καὶ καλλιῤῥήμονα, οὓς ἀπὸ ψυχῆς ἐγέννα λογισμοὺς λαμπρᾷ τῇ γλώττῃ ἐμαίευεν.»

Πάντα τὰ ἄλλα, χαρακτηρίζοντα τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν τοῦ ἀνδρός, ἔχουσι καλῶς καὶ εἶνε εὐνόητα· τὸ δὲ «φύσεως περιδεξίου τετυχηκὼς καὶ *χαρᾶς*» μοὶ φαίνεται ἄτοπον· διότι ἡ μὲν περιδέξιος φύσις συντελεῖ τῷ ὄντι εἰς εὐγλωττίαν καὶ εἶνέ τι σταθερὸν γνώρισμα· ἀλλ' ἡ *χαρά*; ἀδύνατον νὰ συνδυα-

σθῇ μετὰ τῆς περιδεξίου φύσεως. Νομίζω ὅτι ἐν τῇ ἠκρωτηριασμένῃ ταύτῃ λέξει κρύπτεται ἄλλο τι ἐπίθετον ἀνάλογον πρὸς τὸ «περιδεξίου», καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ *χαρᾶς* ἔγραψεν ὁ Ψελλὸς *χαριεστάτης*. Καὶ τῷ ὄντι ἡ περιδέξιος καὶ χαριεστάτη φύσις, ὅταν εὐτυχήσῃ καὶ γλῶσσαν ἁβρὰν καὶ καλλιῤῥήμονα, ὡς λέγει ὁ Ψελλός, παράγει τὸ θεῖον δῶρον τῆς φυσικῆς εὐγλωττίας. Ὁ δὲ ἀκρωτηριασμὸς οὗτος προῆλθεν, ὑποπτεύω, ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀντιγραφέων τοῦ νὰ γράφωσι συντετμημένα τὰ ὑπερθετικά, οἷον *χαριες*, ὅπερ δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ *χαρᾶς*.

Σελ. 29 ἐν τέλει καὶ 30 ἐν ἀρχῇ, εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ Γ', λέγει μεταξὺ ἄλλων ἐν προοιμίοις καὶ τὰ ἑξῆς·

«Ἡ δὲ ἐντεῦθεν τῆς ἱστορίας γραφὴ ἀκριβέστερον τῆς προλαβούσης *γεννήσεως*· ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς Βασίλειος *ἐπὶ* νηπίῳ μοι τετελεύτηκε κτλ.»

Τίς ἡ προλαβοῦσα *γέννησις*, ἧς ἀκριβεστέρα εἶνε ἡ ἀπὸ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς γραφὴ τῆς ἱστορίας; Τοῦτο εἶνε ἄδηλον, ἀλλὰ καὶ ἄλλως εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς ἡ ἀπὸ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς συγγραφὴ τῆς ἱστορίας δύναται νὰ παραβληθῇ κατὰ τὴν ἀκρίβειαν πρὸς τὴν προλαβοῦσαν γέννησιν. Διότι κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλὸς ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς Βασίλειος ἐτελεύτησεν ἔτι νηπιάζοντος αὐτοῦ (ὅθεν γραπτέον οὐχὶ *ἐπὶ* νηπίῳ μοι, ἀλλ' *ἔτι* νηπίῳ μοι)· ὁ δὲ μετ' αὐτ' αὐτὸν βασιλεύσας Κωνσταντῖνος «ἄρτι τὰ πρῶτα τελουμένῳ μαθήματα» ὅ ἐ. ἐπὶ τῆς παιδικῆς τοῦ Ψελλοῦ ἡλικίας· τὸν δὲ Ῥωμανὸν καὶ εἶδεν ὁ Ψελλὸς καὶ προσωμίλησεν ἅπαξ. Ἐκ τούτων λοιπὸν εἶνε φανερὸν ὅτι τὰ μὲν περὶ τῶν ἄλλων τῶν προλαβόντων βασιλέων διηγεῖται ὅπως παρ' ἄλλων ἤκουσε, τὰ δὲ περὶ τοῦ Ῥωμανοῦ «αὐτὸς ὑπογράφει, οὐ *παρ' ἑτέρων* (οὕτω διορθωτέον τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ κ. Σάθα *παρ' ἑτέρῳ*) μεμαθηκώς». Διὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἐφεξῆς ἱστορία θὰ εἶνε, λέγει, ἀκριβεστέρα τῆς προλαβούσης. Ἡ μόνη ὀρθὴ αὕτη ἔννοια προκύπτει ὅταν διορθωθῇ τὸ ἀκατανόητον *γεννήσεως* εἰς τὸ μόνον ὀρθὸν *γενήσεται*. Τὸ σφάλμα προέκυψεν ἐκ τῆς ἠλιθιότητος τοῦ ἀντιγραφέως, ὅστις τὸ συγκεκομμένον *γενήσεται* ἐνόμισε γενικὴν *γεννήσεως*, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἀμέσως προηγουμένης γενικῆς *προλαβούσης*.

Σελ. 36, 24. Μετὰ τὴν ἧτταν, ἣν ἔπαθε Ῥωμανὸς ὁ Γ', ἀπερισκέπτως ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐν Συρίᾳ Σαρακηνῶν, εἰς δεινὴν περιελθὼν ἀμηχανίαν, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀνέζευξεν, ἵνα ἐνταῦθα διασκεφθῇ ἀνετώτερον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς βασιλείας. Ταῦτα λοιπὸν διηγούμενος λέγει ὁ Ψελλός,

«Ἐντεῦθεν πλεῖστα *εὐθύς τε* ἐπεποιήκει μεταμελόμενος καὶ ἐφ' οἷς ἐπεπόνθει τὴν ψυχὴν ἀλγυνόμενος καθάπαξ ἠλλοίωτο καὶ πρὸς ἀσυνηθέστερον βίον μετέστραπτο.»

Νομίζω ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται πολὺς λόγος οὐδὲ πολλὴ σκέψις ἵν' ἀποδειχθῇ τὸ ἡμαρτημένον τῆς γραφῆς ἐκείνου τοῦ *εὐθύς*· διότι πλὴν ἄλλων ἀτοπημάτων τῶν περὶ τὴν σύνδεσιν καὶ ἁρμονίαν τοῦ λόγου, ἀγνοεῖται τίνα τὰ πλεῖστα ἐκεῖνα, ἃ εὐθὺς ἐπεποιήκει μεταμελόμενος. Ἀλλὰ πρὸς τί τὰ πολλά; ἡ μόνη ὀρθὴ γραφὴ εἶνε *ἐφ' οἷς τε*, πρὸς ὃ ἀντιστοιχεῖ τὸ μετ' ὀλίγον ἑπόμενον *καὶ ἐφ' οἷς*. Τώρα τὰ πάντα εἶνε σαφῆ καὶ καλλιεπῆ. Τὸ δὲ *πλεῖστα* ἐκεῖνο ἀποδοτέον εἰς τὸ *μεταμελόμενος* καὶ *ἀλγυνόμενος*=πλείστην μεταμέλειαν καὶ ἀλγηδόνα συναισθανόμενος. Τὸ δὲ ἁμάρτημα προέκυψεν ἴσως μᾶλλον ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς προφορᾶς ἢ ἐκ τῆς παρεμφερείας τῆς γραφῆς τοῦ *εὐθὺς* καὶ *ἐφ' οἷς*.

Σελ. 37, 10.

«Ὅτι δὲ τοῦτό ἐστιν, ὁ λόγος δηλώσει σαφέστερον.»

Ὑποπτεύω χάσμα τι, ὅπερ ἴσως καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀντιγράφῳ ὑπάρχει. Ἡ ἔννοια δὲν εὐοδοῦται ἄλλως, εἰμὴ ἂν μετὰ τὸ *τοῦτο* προστεθῇ τὸ ὁπωσδήποτε ἐκπεσὸν *τοιοῦτον*.

Αὐτόθι, στίχ. 17. Θέλων ὁ Ψελλὸς νὰ ἐλέγξῃ τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν τὸν Γ' διότι πολὺ μὲν τῷ ὄντι περὶ τὰ θεῖα ἐσπούδαζεν, «ἀλλ' ἡ προσποίησις αὐτῷ πλείων τῆς ἀληθείας οὖσα ἐτύγχανε καὶ τὸ δοκεῖν τοῦ εἶναι κρεῖττον ἐφαίνετο» λέγει

«Διὰ ταῦτα πρῶτον περιττότερος περὶ τὰ θειότερα τῶν

ζητημάτων *ἐγένετο* (γρ. *ἐγίνετο*), αἰτίας καὶ λόγους ἀνερευνώμενος, οὓς οὐκ ἄν τις ἐξ ἐπιστήμης εὕροι, εἰ μὴ στραφείη πρὸς *νοῦν*, κἀκεῖθεν ἀμέσως *τὴν κεκρυμμένων* δήλωσιν δέξαιτο.»

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ οὕτως γραφομένῳ, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, δύω τινὰ ὑπάρχουσι τὰ ἀπορώτατα· *ά*) πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ λέγηταί τις περιττὸς περὶ τὰ θειότερα τῶν ζητημάτων, ὅταν ἀνερευνᾷ αἰτίας καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναταί τις ἐξ ἐπιστήμης νὰ εὕρῃ, ἀλλ' ἐὰν στραφῇ *πρὸς νοῦν* καὶ ἐκεῖθεν (ἐκ τοῦ νοῦ) ἀμέσως ζητήσῃ νὰ λάβῃ τὴν δήλωσιν τῶν κεκρυμμένων. Ὅταν τις στραφῇ πρὸς τὸν νοῦν, τότε γίνεται περιττότερος περὶ τὰ θειότερα τῶν ζητημάτων; ἢ τοὐναντίον ὅσον περισσότερον στρέφεται εἰς τὸν νοῦν, καὶ εἰς τούτου τὴν κριτικὴν ἔρευναν ὑποβάλλει τὰ τοιαῦτα ζητήματα, τοσοῦτον ὀλιγώτερον προσποιεῖται τὴν δόξαν τῆς εὐσεβείας; β') τί διαφέρει *νοῦς* καὶ *ἐπιστήμη*, ἅπερ ἐνταῦθα ὡς ἀντίθετα παριστῶνται; Νοῦς ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἄλλο τι εἰμὴ τὴν θεωρίαν· θεωρία δὲ καὶ ἐπιστήμη εἶνε ὁπωσοῦν ἀλλήλων ἀχώριστα. Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀνηρεύνα αἰτίας καὶ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ εὕρῃ τις ἐξ ἐπιστήμης, ἀλλ' ὅταν στραφῇ πρὸς τὸν νοῦν, δηλ. τὴν ἐπιστήμην; Ταῦτα λογικὰ δὲν εἶνε, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὰ περὶ τούτων δόγματα τοῦ Ψελλοῦ σύμφωνα, ὡς φαίνεται ἐξ ὧν ἀλλαχοῦ λέγει, οἷον σελ. 122, 16 ἑξ. «ἐπειδὴ δὲ ἔστι τις καὶ *ὑπὲρ ταύτην* ἑτέρα φιλοσοφία, ἣν *τὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου μυστήριον* συμπληροῖ, ...περὶ ταύτην μᾶλλον ἢ περὶ τὴν ἑτέραν ἐσπούδασα, τὰ μὲν....τοῖς μεγάλοις πατράσιν ἑπόμενος, τὰ δὲ καὶ αὐτός τι τῷ θείῳ συνεισφέρων πληρώματι» καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ὁ ὑπέρτατος τῶν φιλοσόφων τὴν θεολογίαν ὑπὲρ τὴν φιλοσοφίαν τάσσει. Νομίζω λοιπὸν τὸ χωρίον ἡμαρτημένον· τὸ δὲ ἁμάρτημα ἔγκειται εἰς τὴν λέξιν ἐκείνην *νοῦν*, ἥτις κακῶς ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἀντὶ τοῦ *θεόν*. Διὰ ταύτης τῆς διορθώσεως τῷ ὄντι τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς παρέχει τὴν ὑπόληψιν εὐσεβοῦς ἀνθρώπου, ὅταν σπουδάζῃ περὶ ζητήματα λυόμενα οὐχὶ ἐξ ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ ἐπεμβάσεως. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τὸ ὀλίγον κατωτέρω ἐν ς. 20

«περὶ τῶν βαθυτέρων καὶ *νῷ μόνῳ ληπτῶν*, ὥς τις τῶν καθ' ἡμᾶς εἶπε σοφῶν.»

διορθωτέον *θεῷ μόνῳ ληπτῶν*· καὶ περὶ ταύτης μόνον τῆς φράσεως ἐδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μαρτυρίαν συγχρόνου τινὸς θεοσόφου συγγραφέως ὁ Ψελλός· διότι περὶ τῶν *νῷ μόνῳ ληπτῶν* οὐδενὸς οὐδεμία μαρτυρία ζητεῖται.

Τὸ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ στίχ. 17 ἐν τῷ χειρογράφῳ φερόμενον «τὴν κεκρυμμένων δήλωσιν», ὅπερ ὁ κ. Σάθας διώρθωσεν *τὴν κεκρυμμένην δήλωσιν*, ὅπερ περιέχει ἀλλόκοτόν τινα ἀντίφασιν, διορθωτέον μᾶλλον *τὴν τῶν κεκρυμμένων δήλωσιν*, δηλ. διὰ συμπληρώσεως μικροῦ χάσματος, ὁποῖα πλεῖστα ἀσχημίζουσι τὸ τοῦ Ψελλοῦ ἀντίγραφον.

Αὐτόθι ς. 22.

«Πρῶτος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς εὐσεβείας τρόπος ἐπενοήθη.»

Τίς δὲν βλέπει καὶ ἐνταῦθα νέον πάλιν χάσμα; Συμπλήρωσον ὡς ἑξῆς: Πρῶτος....τῆς εὐσεβείας τρόπος *οὗτος* ἐπενοήθη.

Αὐτόθι ς. 26.

«*ἀναντοικοδομεῖν* ὥσπερ καὶ ἀνθιδρύειν ναὸν τῇ θεομήτορι ἐπεχείρησεν.»

γράφε τάχιστα *ἀνταναοικοδομεῖν*, ἂν τῷ ὄντι τὸ χειρόγραφον παρέχῃ καὶ τὰς δύω προθέσεις· διότι ὀρθότερον ἐκφράζεται τὸ σκοπούμενον καὶ διὰ μόνου τοῦ *ἀντοικοδομεῖν*.

Σελ. 42, 12.

«πάντες ἐγνώκεισαν καὶ τῶν γιγνομένων *οὐδέ τις* ἦν ἀνεπαίσθητος»

Ταῦτα δὲν εἶνε οὔτε ἑλληνικὰ οὔτε βυζαντινά. Διορθωτέον τὸ *οὐδέ τις* εἰς τὸ *οὐδὲ εἷς*.

Σελ. 44, 5. Περιγράφων τὸ (ἐπιληπτικὸν) νόσημα τοῦ Μιχαὴλ τοῦ μετὰ τὸν Ῥωμανὸν βασιλεύσαντος, λέγει

«εἶτ' εἰσαῦθις ἑαυτοῦ τε ἐγίγνετο *καὶ τὸ βραχὺ* πρὸς τὸ σύνηθες βλέμμα ἀποκαθίστατο.»

τὰ ὁποῖα εἶνε ἀκατανόητα, ὅπως ὁ κ. Σάθας ἐξέδωκεν αὐτά· τὸ δὲ χειρόγραφον παρέχει γραφὴν ὡσαύτως μὲν ἢ καὶ πλέον ἀνόητον, *καὶ τὰ βραχὺ*, ὁδηγοῦσαν δὲ εἰς τὴν μόνην ὀρθήν, ἥτις εἶνε: *καὶ κατὰ βραχύ*. Ἡ ἔννοια εἶνε πλέον φανερά: πάλιν συνήρχετο εἰς ἑαυτὸν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποκαθίστατο εἰς (ἀνελάμβανε) τὸ σύνηθες αὐτοῦ βλέμμα. Περὶ δὲ τοῦ «κατὰ βραχὺ» ἴδε Ψελλ. σελ. 52, 11.

Σελ. 51, 1.

«Καὶ κρείττων ἦν καὶ *σφιγῶν τοῦ σώματος* καὶ ἀνθούσης νεότητος.»

Οὐδὲ ταῦτα εἶνε ἑλληνικά. Γράφε: καὶ *σφριγῶντος σώματος*.

Σελ. 52, 28.

«Καὶ πολλάκις μὲν ἐπισχεῖν τούτους ὁ ἀδελφὸς ἐπεχείρησεν, οὐχ *οἷον νομοθετῶν*, ἀλλὰ καὶ πικρῶς ἐπιτιμῶν καὶ δριμύτερον καθαπτόμενος» κτλ.

Ὁ λόγος περὶ τῶν μοχθηρῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δ', οὓς οὗτος ἤθελε ν' ἀποτρέψῃ τῶν κακῶν διαθέσεων. Ἀλλ' εἶνε ἀνόητον νὰ λέγῃ ὅτι τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ κατορθώσῃ ὁ βασιλεὺς *νομοθετῶν*. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τοῦτο εἶνε κακὴ γραφὴ ἀντὶ τοῦ *νουθετῶν*· διότι τοῦτο εἶνε τὸ ἀντίθετον τοῦ *πικρῶς ἐπιτιμῶν* καὶ *δριμύτερον καθαπτόμενος*. Τὴν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σύγχυσιν τοῦ *νουθετῶ* καὶ *νομοθετῶ* παρετήρησεν ἤδη ὁ Κόβετος (Var. Lect. σελ. 515). Νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὸ *οἷον* εἶνε ἡμαρτημένον. Γράφε ἀντ' αὐτοῦ *ὅσον*.

Σελ. 53, 7.

«Περὶ δὲ τούτου (Ἰωάννου, τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος) καὶ πλέον τι ὁ λόγος διελθεῖν βούλεται, ἐρεῖ δὲ οὔτε τι *καινόν*, οὔτε διεψευσμένον· *οὐ γάρ τοι γενειῶν αὐτὸν* καὶ τεθέαμαι τὸν ἄνδρα, καὶ λέγοντος ἤκουσα, καὶ πράττοντι συνεγενόμην, καὶ ἐχαρακτήρισα ἀκριβῶς, καὶ τὰ μὲν αὐτῷ τῶν ἐπαινουμένων ἐπίσταμαι, τὰ δὲ οὐ πάνυ οἶδα σπουδαῖα.»

Πρῶτον ἁμάρτημα φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ *καινόν*· ἀπίθανον φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε νὰ εἴπῃ τι *νέον* ὁ Ψελλὸς περὶ ἀνδρός, ὃν διὰ πλειοτέρων μέλλει νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ ἐν ἡλικίᾳ ἤδη ὢν καὶ εἶδε καὶ ἤκουσε καὶ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ. Ὅ,τι ὁ Ψελλὸς διαβεβαιοῖ εἶνε ὅτι δὲν θέλει εἴπῃ τι *κενὸν* οὐδὲ ψευδές, ὁποῖα ἴσως διηγήθη περὶ τῶν προλαβόντων βασιλέων, ὧν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως δὲν ἐγνώρισε τὰς πράξεις. Καὶ τοῦτο μὲν εὐνόητον ὅτι τὸ *καινὸν* πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ *κενόν*· τὰ δ' ἑπόμενα *οὐ γάρ τοι γενειῶν αὐτὸν* τὸ μὲν χειρόγραφον φέρει ἔτι μᾶλλον ἡμαρτημένα: *οὐ γάρ τι γεννῶν αὐτόν*, ἅπερ ἀνόητα. Ὅθεν ὁ κ. Σάθας ὀρθῶς ποιῶν ἐξέδωκεν ἀντὶ τοῦ *γεννῶν* τὸ *γενειῶν*· περὶ δὲ τὴν τῶν λοιπῶν διόρθωσιν δὲν ηὐστόχησεν ἐπίσης, προτείνων τὴν γραφήν: *καὶ γάρ τοι γενειῶν αὐτόν*. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἐνταῦθα θέλει νὰ ὑποδείξῃ οὐ μόνον ὅτι ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Ἰωάννην τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν, καθ' ἣν ἐγνώρισε τὸν ἄνδρα· τὸ δὲ *γενειῶν* ἁπλῶς τεκμηριοῖ μὲν τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ δὲν παρέχει ἐκείνην τὴν ἀκρίβειαν, ἣν ἀγαπᾷ ὁ Ψελλὸς ὅταν περιαυτολογῇ, οἷον ἀνωτέρω σελ. 30. 1 «ἔτι νηπίῳ μοι», «ἄρτι τὰ πρῶτα τελουμένῳ μαθήματα» καὶ ἐφεξῆς. Τὴν ἀκρίβειαν ταύτην θέλομεν ἔχῃ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ καὶ πρὸς τὴν τοῦ χειρογράφου παράδοσιν θέλομεν μᾶλλον προσεγγίσῃ, ἐὰν γράψωμεν: *εἶγ' ἄρτι γενειῶν αὐτός*. Τὸ δ' ὅλον γραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἑξῆς: Περὶ δὲ τούτου καὶ πλέον τι ὁ λόγος διελθεῖν βούλεται· ἐρεῖ δὲ οὔτε τι *κενὸν* οὔτε διεψευσμένον, *εἶγ' ἄρτι γενειῶν αὐτὸς* καὶ τεθέαμαι τὸν ἄνδρα....καὶ ἐχαρακτήρισα ἀκριβῶς. Καὶ τὰ μὲν αὐτῷ» κτλ. Ἡ ἔννοια εἶνε: δὲν θὰ εἴπω τι κενὸν οὐδὲ ψευδές, *ἀφ' οὗ* ἄρτι γενειῶν αὐτὸς καὶ τὸν εἶδον κτλ. κτλ. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι *ἄρτι* ἐγενεία ὁ Ψελλὸς τότε, ἐξάγεται ἐξ ὅσων πάλιν περὶ ἑαυτοῦ ἀκριβέστατα λέγει, ὅτε εἶδε τὴν ἐξόδιον πομπὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, «οὔπω μὲν γενειάσκων, ἄρτι δὲ παραγγείλας εἰς τοὺς ποιητικοὺς λόγους.» Ἂν λοιπὸν τότε οὔπω ἐγενείασκε, μετὰ 3 ἢ 4 ἔτη, ὅτε πιθανώτατα εἶδε τὸν Ἰωάννην τοῦτον, *ἄρτι ἐγενεία*.

Σελ. 53, 15. Ὁ λόγος εἶνε περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ

πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, ὃν χαρακτηρίζει ἐνταῦθα ὁ Ψελλός.

«ἐπιμελῶς δὲ τῶν πραγμάτων ἁπτόμενος (ὁ Ἰωάννης) καὶ περὶ τὸ *μέλος* τοῦτο φιλοπονώτατα διακείμενος.»

Τὸ *μέλος* τοῦτο οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὰ τὰ πράγματα τῆς βασιλείας, ὧν ἥπτετο. Ἀλλὰ ταῦτα πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ λέγωνται *μέλος*; Ὅστις ὀλίγον ἀνέγνωσε τὸν Ψελλὸν ὑπονοεῖ εὐκόλως ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν ἡμαρτημένην ἀνάγνωσιν ἀντὶ τοῦ *μέρος*. Περὶ τὸ μέρος τοῦτο (τὸ πολιτικὸν δηλ. τὸ ἀποβλέπον εἰς τὰ πράγματα τῆς βασιλείας) φιλοπονώτατα διέκειτο ὁ Ἰωάννης. Περὶ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως ταύτης πρβλ. σ. **54, 18** «διὰ ταῦτα ἅπαξ εἰς πόσιν κατενεχθεὶς (ἥττητο γὰρ *τοῦτο τὸ μέρος*, ἤγουν ὡς πρὸς τοῦτο, τὴν φιλοποσίαν)· σελ. **119, 25** «οὐδέ τινα ἕξιν κτησάμενος λογιότητος, ἀλλ' ὅμως ἐζήλου τοῦτο τὸ μέρος», τὴν λογιότητα δηλ., ὡσαύτως καὶ σελ. **143, 12** «εἰς τὴν οἰκείαν αὖθις μετριοφροσύνην ἐπανελήλυθε. Λαμπρὸν γὰρ δή τι *τοῦτο τὸ μέρος*», ἤγουν ἡ μετριοφροσύνη· καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ.

Αὐτόθι, στίχ. **29.**

«ἀωρὶ γὰρ τῶν νυκτῶν ἀθρόον *ἐξυπταζόμενος*»

ἐξυπτάζομαι λέξις ἑλληνικὴ δὲν ὑπάρχει. Πιστεύω ὅτι εἶνε τυπογραφικὸν ἁμάρτημα, ἐξ ἀπροσεξίας καταλειφθὲν ἀδιόρθωτον ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ *ἐξιππαζόμενος*=ἔφιππος ἐξερχόμενος, ἔφιππος τρέχων.

Σελ. **54, 17.**

«Ἐβούλετο μὲν οὖν μεγαλοπρεπέστερον διαζῆν καὶ βασιλικώτερον τῶν πραγμάτων ἀντέχεσθαι, ἀντεῖχε δ' ὅμως πρὸς τοῦτο τὸ ἔμφυτον ἦθος, καὶ ἡ φύσις, ἵν' οὕτως εἴπω, τὴν πρώτην οὐκ *ἀπεῤῥίπτει* λιχνείαν.»

Παραλείπομεν ὅτι τὸ ῥῆμα *ἀποῤῥίπτω*, περὶ τῆς φύσεως λεγόμενον τῆς ἀποβαλλούσης παλαιὰς κακὰς ἕξεις, δὲν εἶνε πολὺ κυριολεκτικόν· οὐδὲν ὡσαύτως λέγομεν περὶ τοῦ τύπου, *ἀπεῤῥίπτει*, ὅστις ποιητικώτερος ὤν, δὲν ἁρμόζει εἰς τοὺς πεζογράφους, ἂν καὶ δὲν εἶνε πολὺ βέβαια τὰ περὶ τούτου λεγόμενα·

διότι οἱ συγγραφεῖς τῶν χρόνων τούτων δὲν ἀκριβοῦσι πολὺ περὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ αὐτὸς ὁ Ψελλὸς μετεχειρίσθη αὐτὸν ἐν σελ. **178, 26** «ἐῤῥίπτει τὰ ὄμματα» καὶ σελ. **146, 14** «οἱ μὲν ἐπὶ τὸ πέλαγος ἐῤῥίπτοῦντο». Ἀλλὰ τὸ προηγούμενον *ἵν' οὕτως εἴπω* ἀποδεικνύει προφανῶς ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται μεταφορική τις χρῆσις, οἵα ἐν σελ. **51, 18** «βραχὺν μέν τινα χρόνον τὴν βασιλείαν, ἵν' οὕτως εἴπω, διέπαιξε.» Καὶ τῷ ὄντι μεταχειρίζεται ὁ Ψελλὸς ῥῆμά τι λίαν ἐνταῦθα προσαρμοζόμενον τὸ *ἀποῤῥύπτω*, ὅπερ σημαίνει *ἀποτρίβω* τὸν ῥύπον, ἀποπλύνω, ὅπερ κάλλιστα δύναται νὰ ῥηθῇ μεταφορικῶς περὶ τῶν κακιῶν τῆς ψυχῆς. Κυριολεκτικῶς μετεχειρίσθη τὸ *ἀποῤῥύπτω* ἐν σελ. **66, 12** «ἀποῤῥύπτων μὲν αὐτῶν τὼ πόδε κεκονιαμένω»· ἴσως δέ που καὶ μεταφορικῶς κείμενον εὑρίσκεται. Ἀλλὰ τίς ὁ τύπος τοῦ ῥήματος τούτου ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ἡμαρτημένον *ἀπεῤῥίπτει*; Νομίζω ἀδιστάκτως ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε «τὴν πρώτην *οὐκ ἀπέῤῥυπτο* λιχνείαν», ὅ ἐ. (ἡ φύσις) *δὲν εἶχεν ἀποπλύνῃ τὴν πρώτην αὐτῆς λιχνείαν.*

Αὐτόθι ς. **20.**

«κεχάλαστο δ' ὅμως τὸ βλοσυρὸν τῷ θηρὶ καὶ τὸ *ἐπισκήνιον* οὐδαμοῦ.»

Λέγει περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκτομίου ὅτι καὶ ἐν κραιπάλαις καὶ ἀσχημοσύναις, ἐν αἷς ἐκυλίετο, δὲν ἐπελανθάνετο μὲν τῶν περὶ τὴν βασιλείαν φροντίδων, ἀλλ' ἡ πρώην βλοσυρότης τοῦ λέοντος (πρὸς ὃν παραβάλλει τὸν Ἰωάννην) εἶχε πλέον χαλαρωθῇ καὶ—μετὰ ταῦτα ἕπεται καθ' ἃ ἐξέδωκεν ὁ **κ. Σάθας**: «τὸ *ἐπισκήνιον* οὐδαμοῦ». Ἐνόμισα ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη προῆλθεν ἐκ λάθους τυπογραφικοῦ· ἀλλὰ παρετήρησα δυστυχῶς ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ ἐν σελ. **138, 6** «τὸ δὲ ὅρμημα τούτῳ ὁποῖον λέοντος καὶ τὸ *ἐπισκήνιον* βλοσυρὸν» εὑρίσκεται τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα· καὶ εἰκάζω ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς μὴ ἐννοῶν τὸ πρᾶγμα παρεμόρφωσε τὴν γραφήν. Ἀναντιῤῥήτως ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις *ἐπισκύνιον*, λέξιν ὁμηρικήν, ἥτις σημαίνει τὸ δέρμα τοῦ μετώπου τὸ κατὰ τὰς ὀφρῦς, ὅπερ κατὰ τὰς διαφόρους ψυχικὰς διαθέσεις διαφόρως

κινεῖται· κεῖται δὲ κυρίως παρὰ τῷ ποιητῇ ἐπὶ παρωργισμένου λέοντος, μεταφορικῶς δὲ δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ σκυθρωποῦ βλέμματος, καὶ οὕτως μετεχειρίσθη αὐτὴν ὁ Ψελλός. Τὴν αὐτὴν ἀναντίῤῥητον διόρθωσιν ἐξήνεγκε καὶ ὁ κ. E. Miller.

Αὐτόθι ς. 26.

«καὶ τῶν πραχθέντων παρὰ *τόπον* ἢ λεχθέντων ἀνέκρινε.»

Ὀλίγη προσοχὴ εἰς τὴν ἔννοιαν ἤθελε διδάξῃ πάντα τινὰ ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *πότον* καὶ οὐχὶ *τόπον*.

Αὐτόθι ἐν τέλει·

«τῆς μὲν περὶ τοῦτο (τὸ μοναδικὸν σχῆμα) εὐσχημοσύνης οὐδ' ἐν ὀνείρασιν ἐπεμέλετο, *ὑπέκρινε* δὲ ὅμως εἴ τι καθῆκον τῷ σχήματι νενομοθέτητο ἄνωθεν.»

Τὸ ἐνεργητικὸν *ὑπέκρινε* ὅλως ἀνοίκειον ἐνταῦθα. Βεβαίως ἐξέπεσε τὸ τέλος τῆς λέξεως, καὶ ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ὑπεκρίνετο*.

Σελ. 60, 8.

«Ἐπεὶ δὲ τοῦτον *ὑπεξῆλθεν* ὁ θάνατος.»

ὑπεξέρχεται ὁ θάνατος σημαίνει τὸ ὅτι *κρυφίως ἐξέρχεται*· τὸ δὲ *ὑπεξέρχεταί τινα* ὁ θ. ἤθελε σημαίνῃ, ἂν ἐλέγετο, ὅτι λεληθότως ἀποφεύγει τινὰ ὁ θάνατος. Ἀλλὰ πῶς συμβιβάζεται τοιαύτη ἔννοια πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου, ἥτις ἀπαιτεῖ πᾶν τοὐναντίον, ὅτι τοῦτον (τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν) ἀφήρεσεν, ἀνήρπασεν ὁ θάνατος; — Βεβαίως ὁ ἀντιγραφεὺς κακῶς ἀνέγνω ὅ,τι ὀρθῶς ὁ Ψελλὸς εἶχε γράψῃ: *ὑπεξεῖλεν*. Τὸ αὐτὸ ῥῆμα μετεχειρίσθη καὶ ἐν σελ. 275, 5· «εἰ μὴ τὸ τῆς βασιλίδος φιλάνθρωπον *ὑπεξεῖλε* τοῦτον τῆς κατακρίσεως.»

Αὐτόθι, ὀλίγον κατωτέρω, ς. 13, λέγει περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ὅτι ἦτο πολὺ ταπεινόφρων ἄνθρωπος:

«ἐν ἀργυρωνήτου προσιὼν μέρει καὶ τὴν ἐσχάτην τάξιν *πραττόμενος*.»

Οὐδόλως ἑλληνικὸν εἶνε οὐδὲ σημασίαν οὐδεμίαν ἔχει τὸ *πράττομαι τὴν ἐσχάτην τάξιν*. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἐκφράζῃ τὴν ταπεινότητα τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἤθελεν εἶνε παράλληλον πρὸς τὸ *ἐν ἀργυρωνήτου μέρει προσέρχομαι* εἶνε τὸ *τάττομαι τὴν ἐσχάτην τάξιν*, ὅ ἐ. λαμβάνω τὴν ἐσχάτην τάξιν. Γράφε λοιπὸν ἀδιστάκτως *ταττόμενος*.

Σελ. 65, 13.

«ἀλλ' *ἦγε* πλέον οὐδὲν (ὁ βασιλεύς), τοῦ μέτρου τῆς ζωῆς αὐτῷ πληρωθέντος.»

Φράσις ἑλληνικὴ *πλέον ἄγω*, καὶ *οὐδὲν πλέον ἄγω* δὲν ὑπάρχει γνωστὴ εἰς ἄλλην σημασίαν εἰ μὴ τὴν τοῦ *μεταφέρω ἐν τῷ πλοίῳ ἢ ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων*, οἷον σῖτον κττ. Ἀλλὰ περὶ τοιούτου οὐδ' ἐν ὀνείρασιν, ὡς αὐτὸς λέγει, διενοήθη νὰ γράψῃ ὁ Ψελλός. Ὁ λόγος αὐτοῦ εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τιμῶν τῶν εἰς τὸ θεῖον ἀπονεμομένων καὶ τῶν ἐξιλεώσεων τῶν πρὸς τοὺς ἐκείνου θεράποντας *οὐδὲν ὠφελεῖτο*. Τοῦτο δὲ λέγεται ἑλληνιστὶ *πλέον ἔχω*. Ὅθεν ἀναμφιβόλως γραπτέον *εἶχε* ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου *ἦγε*.

Αὐτόθ. ς. 23.

«τοῦτο γοῦν αὐτὸν *στροφοῦσθαί* φασι καὶ διακυμαίνειν καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους κινεῖν ἐξιλασμούς.»

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτου γραφῆς *στροφούς τε*. Καὶ καλῶς μὲν ἔπραξε μετατρέψας τὸ παράτονον ὄνομα εἰς ἀπαρέμφατον, ὅπερ καὶ μόνον ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς συντάξεως· ἀλλ' ὤφειλεν ἀντὶ τοῦ παθητικοῦ, ὅπερ ὅλως ἄτοπον, τὸ ἐνεργητικὸν ἀπαρέμφατον νὰ παραλάβῃ, καθ' ἃ σχεδὸν ὑποδεικνύεται ὑπὸ τῆς τοῦ χειρογράφου γραφῆς, καὶ νὰ γράψῃ *στροφοῦν τε*· διότι τὸ ἐνεργητικὸν *στροφοῦν* εἶνε τὸ σημαῖνον βασανίζω τινὰ δι' ὀξέων κοιλιακῶν πόνων (τῶν λεγομένων *στρόφων* ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ καθομιλουμένῃ). Τούτους τοὺς πόνους ὠνόμασεν Ἀλέξανδρος ὁ Τραλλιανός, παρ' ᾧ καὶ μόνῳ εὑρίσκετο μέχρι τοῦδε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος, ἂν καὶ δὲν σημειοῦται τοῦτο ἐν τῷ τοῦ Ἑρ. Στεφάνου Θησαυρῷ, *στροφοῦντας* (Η', σελ. 447 τῆς ἐν Βασιλ. ἐκδ.). Εἶνε φανερὸν ὅτι ἐνταῦθα κεῖται μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ: βασανίζω, πιέζω, στενοχωρῶ.

Σελ. 67, 1.

«ἀμέλει οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν *εἰς πᾶσαν ἐδωρήσατο ἤπειρον*, τὰ μὲν μοναστῶν, τὰ δὲ καὶ μοναζουσῶν καταγώγια.»

Οὕτως ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας ἐξ ἰδίας διορθώσεως· τὸ δὲ χειρόγραφον τὰ μὲν ἄλλα ὡσαύτως ἀκατανόητα καὶ κακοσύντακτα, ἀντὶ δὲ τοῦ *ἐδωρήσατο* φέρει *ἠδρύσατο*, ὅπερ ἂν καὶ ἡμαρτημένον δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς λογικήν τινα διόρθωσιν. Εἶνε προφανὲς ὅτι εἴτε *ἱδρύσατο* γράψωμεν εἴτε *ἐδωρήσατο* κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα, τὸ χωρίον δὲν εἶνε ὑγιές· διότι εἰς μὲν τὸ πρῶτον ῥῆμα ἀποδίδεται καλῶς τὸ ἀντικείμενον τὰ *καταγώγια*, μένει δὲ μετέωρον τὸ προηγούμενον *οὐκ ἐλάχιστον μέρος τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν*· εἰς δὲ τὸ δεύτερον συμβαίνει τὸ ἀνάπαλιν, ἀποδίδεται μὲν τὸ *οὐκ ἐλάχιστον μέρος*, μένει δὲ μετέωρον τὸ ἑπόμενον *τὰ καταγώγια*. Τὸ ἁμάρτημα λοιπὸν δὲν ἔγκειται μόνον ἐν τῷ ῥήματι, ἀλλὰ ζητητέον καὶ ἀλλαχοῦ· καὶ νομίζω ὅτι νοσεῖ τὸ *εἰς πᾶσαν ἤπειρον* οὐ μόνον διὰ τὴν σύνταξιν ὡς μὴ ὀρθῶς συναπτόμενον μήτε πρὸς τὸ *ἱδρύσατο* μήτε πρὸς τὸ *ἐδωρήσατο*, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔννοιαν. Ὑποπτεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *δαπανήσας ἱδρύσατο ἄπειρα τὰ μὲν* κτλ.

Σελ. 70, 11.

Ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ ὑπάρχουσι χάσματα δύω. Δὲν εἶνε δὲ μόνον ἡμετέρα παρατήρησις, ἀλλὰ καὶ τοῦ κ. Μιλλέρου, ὅτι πολλαχοῦ μὲν αὐτὸ τὸ χειρόγραφον περιέχει μικρά τινα χάσματα, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὁ ἐκδότης κατέλιπε τοιαῦτα. Ἀλλ' ἀδιάφορον ἐκ τίνος προῆλθον· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Δ' περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας καὶ ζωῆς αὐτοῦ, ὅτε κακῶς ἐνόσει, ἤκουσε τὴν ἀποστασίαν τῶν Βουλγάρων· καὶ ἐβουλήθη μὲν εὐθὺς νὰ κινήσῃ πόλεμον κατ' ἐκείνων· ἀλλὰ τοῦ σώματος ἡ ἀσθένεια καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συμβούλων καὶ συγγενῶν ἡ γνώμη ἠναντιοῦντο·

«Ὁ δὲ ἀθύμως τε εἶχε καὶ μόνον πρὸς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐσφάδαζε πόλεμον· δεινὸν γὰρ ἐποιεῖτο, καὶ

ὥσπερ ἐκεῖνος εἰώθει λέγειν *, εἰ μηδέν τι *προσθείη* τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, μέρος τι ταύτης ἀφαιρεθείη.»

Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ τὸ χάσμα εἶνε φανερὸν ὅτι ὑπάρχει ὅπου ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν τὸν ἀστερίσκον· τὸ δὲ ἐλλεῖπον εἶνε φράσις τις, ἣν συνήθιζε νὰ λέγῃ ὁ βασιλεύς, ἰσοδύναμος πρὸς τὴν γνωστὴν ἄλλως, ἣν ὁ Ψελλὸς μετεχειρίσθη ἐνταῦθα, *δεινὸν ἐποιεῖτο*. Ποία εἶνε ἡ φράσις αὕτη εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον ἄδηλον· ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς εὐόδωσιν τῆς συντάξεως νὰ καταδειχθῇ ὅτι ἐξέλιπέ τι. Τὸ δ' ἑπόμενον *προσθείη* εἶνε ἀναντιῤῥήτως ἡμαρτημένον ἀντὶ τῆς μετοχῆς *προσθείς*, ἥτις μόνη αἴρει τὸ ἀνόητον ἀσύνδετον τοῦ λόγου. Τὸ δ' ἕτερον τῶν χασμάτων εἶνε μικρὸν καὶ εὐσυμπλήρωτον. Ἐν ς. 24 ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας·

«τὸ δ' ἐπὶ τοῖς *βεβηκόσιν* ἀλγεῖν.»

Τί σημαίνει τὸ *ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς βεβηκόσι*; Γραπτέον τάχιστα *ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν*.

Σελ. 71, 14.

Ὁ βασιλεὺς ἐν τούτοις ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον,

«πρᾶγμα τῶν πάνυ ἀπιστουμένων, καὶ περὶ οὗ καὶ αὐτοὶ δὴ οἱ προστυχόντες ἀμφιβόλους εἶχον τὰς γνώμας· νυκτὸς γὰρ νοσοκομούμενος καὶ *παρ' ἐνίους ἀναπνοαῖς ζῶν, ἐπεὶ δὲ ἡ ἡμέρα* ἐπέφαινεν ἀνίστατό τε ἀθρόον ὥσπερ τινὸς ἐπιῤῥωνύντος, ἀνέβαινέ τε τὸν ἵππον καὶ τῆς ἕδρας εἴχετο καρτερῶς καὶ τῷ χαλινῷ τοῦτον ἐῤῥύθμιζε δεξιῶς, τὰ δὲ εἵπετο συνδέων τὰ τμήματα, καὶ θαῦμα τοῖς ὁρῶσι *γενόμενος*.»

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα, οὔτε ὑγιᾶ παρέχει ἔννοιαν (διότι τί σημαίνει τὸ *παρ' ἐνίους ἀναπνοαῖς ζῶν*;) οὔτε σύνταξιν ὀρθήν· διότι αἱ μετοχαὶ νοσοκομούμενος καὶ ζῶν, οὐδαμόθεν ἐξαρτώμεναι, μένουσι μετέωροι καὶ ἀπόλυτοι, ὅπερ ἀδύνατον. Εἶνε λοιπὸν ἐξ ἅπαντος ἡμαρτημένον. Διορθωτέον δέ, νομίζω, ὡς ἑξῆς: *παρ' ἐνίας ἀναπνοὰς ζῶν, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐπέφαινεν, ἀνίστατό τε* κτλ. τουτέστιν οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἀμφιβόλους τὰς γνώμας, διότι, ἐν ᾧ τὴν νύκτα ἐνοσηλεύετο καὶ *παρ' ὀλίγας ἀναπνοὰς ἔζη* (ὅ ἐ. μόλις καὶ μετὰ

βίας ἔζη, ἐφαίνετο ὅτι ὀλίγας ἀκόμη ἀναπνοὰς ἢ στιγμὰς εἶχεν), εὐθὺς ὡς ἐξημέρωνεν, ἀνίστατο κτλ. Οὕτως καὶ ἡ ἔννοια ἀπέβη εὔληπτος καὶ φυσική, καὶ ἡ σύνταξις, εἴπερ τις καὶ ἄλλη, ἑλληνικὴ καὶ χαρίεσσα. — Τὸ δὲ τελευταῖον *γενόμενος* τίς δὲν βλέπει ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ *γινόμενος* ;

Σελ. **73, 17.**

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν δύω ἡγεμόνων τῶν ἀποστατησάντων Βουλγάρων, τοῦ πανούργου καὶ κιβδήλου βασιλόπαιδος Δολιάνου καὶ τοῦ Ἀλουσιάνου, τοῦ γνησίου υἱοῦ τοῦ πρώην βασιλεύσαντος Ἀαρών, οἵτινες, διεστῶτες πρότερον, τέλος πρὸς ἀλλήλους σπένδονται καὶ διαλλάττονται,

«κἀντεῦθεν *ὁμοδιαιτώμενοι ἵστησιν*, ἀλλήλοιν δὲ διελεγέσθην, πλὴν ἅτερος τὸν ἄλλον ὑπώπτευεν.»

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, εἶνε προφανῶς τερατῶδες, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς ὅπου ἔβλεπεν ἀσυνήθη τινὰ λέξιν ἢ φράσιν, καὶ μάλιστα ὁπωσοῦν δυσανάγνωστον, ἀδιστάκτως μετέτρεπεν αὐτὴν εἰς ἄλλην συνηθεστέραν, ἀδιαφορῶν ἂν ἐκ τούτου διεφθείρετο ἡ ἔννοια ἢ ἡ σύνταξις. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψεν *ὁμοδίαιτοι μὲν ἤστην*· ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς ὑφ' ἓν ἀναγνοὺς τὸ *ὁμοδιαιτοιμεν*, μὴ ἐννοήσας δὲ τὸ *ἤστην* μετέτρεψε τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ *ὁμοδιαιτώμενοι*, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ *ἵστησιν*.

Ὀλίγον κατωτέρω διὰ τὸν αὐτόν, πιστεύω, λόγον περιέχει τὸ χειρόγραφον τοῦ Ψελλοῦ ἄλλο τι χωρίον πολὺ τοῦ προλαβόντος τερατωδέστερον καὶ βλακωδέστερον:

«Ἀλλὰ φθάνει τὴν τοῦ Δολιάνου ὁ Ἀλουσιάνος ἐπιβουλήν, καὶ συλλαβὼν ἀθρόον τῆς τε ῥινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφαιρεῖται, *μαγαρικῇ σφραγίδι* ἄμφω συνεξελών.»

Τί εἶνε αὐτὴ ἡ ΜΑΓΑΡΙΚΗ *σφραγίς*; καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν δι' οἵας δήποτε *σφραγῖδος* (ἔστω καὶ *μαγαρικῆς*, ὅπερ ἀνύπαρκτον) νὰ ἐξαιρέσῃ τις τοὺς ὀφθαλμούς τινος; Ὁ Ψελλὸς θέλων νὰ καταδείξῃ τὸ ὠμὸν τῆς ἀποτυφλώσεως ἔγραψεν ὀρθῶς: *μαγειρικῇ σφαγίδι*· ἀλλ' ὁ ἀντιγραφεὺς μὴ ἐννοήσας τὴν *σφαγίδα* ἔγραψεν ἀντ' αὐτῆς *σφραγίδα*, καὶ ταύτην ἔπειτα (ἂν εἶνε ὀρθὴ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κ. Σάθα) ἀπὸ *μαγειρικῆς* μετέτρεψεν εἰς *μαγαρικήν*, ὡς μὴ ἁρμόζοντος πλέον τοῦ ἐπιθέτου ἐκείνου εἰς τὴν σφραγίδα.

Σελ. **76, 14.**

Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Δ', πρὶν ἀποθάνῃ, ἀποκείρεται καὶ μεταβαίνει εἰς μοναστήριον· ἐνταῦθα δὲ καί περ πολὺ πάσχων ὅμως ἐξετέλει τὰ μοναχικὰ καθήκοντα μετὰ πολλῆς ἀκριβείας·

«καὶ μέλλων ἤδη τοὺς πόδας *ὑποδεδέσθαι* (ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν ναόν), ἐπειδὴ μὴ παρεσκεύαστο τούτῳ τὰ συνήθη τοῖς μοναχοῖς τῶν ὑποδημάτων σκύτη, ἀλλ' ἀμετάλλακτα ἦν τὰ τῆς προτέρας *σκηνῆς* . . . γυμνοῖς τοῖς ποσὶ βαδίζει» κτλ.

Τί σημαίνει τὸ «ἀμετάλλακτα ἦν τὰ τῆς προτέρας *σκηνῆς*;» Ἡ προτέρα σκηνὴ θὰ ἦσαν τὰ ἀνάκτορα καὶ ὅλος ὁ βίος ὁ βασιλικός. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ καταλιπὼν ταῦτα πάντα κατεκλείσθη χάριν μετανοίας ἐν μοναστηρίῳ. Πῶς λοιπὸν δὲν μετηλλάγη ἡ σκηνή; Ἡ *σκηνὴ* βεβαίως μετηλλάγη· ἀλλ' ὅ,τι ἔμεινεν ἀμετάλλακτον διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου, διότι μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον, ἦτο ἡ *σκευὴ* ἡ προτέρα, δηλ. ἡ ἐνδυμασία ἡ βασιλική, ἑπομένως καὶ τὰ ὑποδήματα. Γνωστὸν ὅτι *σκευὴ* λέγεται καὶ ἡ ἐνδυμασία ὡρισμένων τάξεων ἀνθρώπων, οἷοι οἱ βασιλεῖς, οἱ στρατιῶται κλ. Καὶ αὕτη μὲν ἡ διόρθωσις ἦν ἀναγκαία πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς ἐννοίας· τὸ δὲ ἐν ἀρχῇ *ὑποδεδέσθαι* εἶνε γλωσσικὸν ἁμάρτημα, ὅπερ ἀμφίβολον ἂν ὁ Ψελλός, ὅστις δὲν εἶνε ἀμαθὴς τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς, ἡμάρτησεν, ἢ ὁ ἀντιγραφεύς. Ὁ Ψελλὸς ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς ὅτι μετὰ τὸ *μέλλω* δὲν τίθεται ἄλλου χρόνου ἀπαρέμφατον, εἰ μὴ μέλλοντος ἢ καὶ ἐνεστῶτος, οὐδέποτε δὲ ἐν τῇ καλῶς γραφομένῃ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἀορίστου ἢ παρακειμένου, καὶ οὕτως τῷ ὄντι ἔγραψεν ἐν σελ **29, 22** «ὁ δ' ἔμελλεν ἄρα . . . *περιγράψειν*», σελ. **84, 24** «*προσορμήσειν* ἔμελλε», σελ. **87, 9** «*πράξειν* μὲν οὐδ' ὁ,τιοῦν ἔμελλε», σελ. **110, 15** «ἔμελλε δ' ἄρα τῶν σκήπτρων ἐγκρατὴς *ἔσεσθαι*», σελ. **139, 15** «καταστήσειν . . . ἔμελλε»· ἔτι δὲ καὶ μετὰ

ἐνεστῶτος, σελ. 121, 1: «μέλλων ἀναβαίνειν καὶ . . . . μυεῖσθαι». Τὸ δ' ἐν σελ. 14, 2 «ἔμελλε *κατεργάσασθαι*» ὑποπτεύω ὅτι εἶνε ἡμαρτημένον ἀντὶ τοῦ *κατεργάσεσθαι*· ὡσαύτως καὶ τὸ ἐν σελ. 147, 9 «μέλλει *ἐπαναστήσασθαι*» γραπτέον *ἐπαναστήσεσθαι*, ἐπειδὴ καὶ μετ' ὀλίγον ἕπεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ *μέλλει* ἐξαρτώμενον τὸ *γενήσεσθαι*. Μετὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ παραδείγματα, ἅπερ δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσι, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε κατὰ παρακείμενον *ὑποδεδέσθαι*, ἀλλὰ κατὰ μέλλοντα *ὑποδήσεσθαι*, ὅπερ ἴσως ὑπεμφαίνει καὶ ὁ ἐν τῷ χειρογράφῳ τονισμὸς *ὑποδέδεσθαι*.

Σελ. 77, 20.

«ὅθεν οὐδὲν ἢ *ὅτι μὴ* συνῆσαν ἐκείνῳ εὔνοιαν παραδεικνύντες συγγενικήν.»

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν θείων τοῦ νέου αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Ε', οἵτινες μόλις ἀποθανόντος τοῦ πρώην αὐτοκράτορος, «τῷ Καίσαρι ἀνεψιῷ εἰς τὰ βασίλεια συναπαίρουσι, τὸ μὲν ὡς φυλάξοντες ἐκεῖνον καὶ θεραπεύσοντες, τὸ δὲ ὡς πλείονα κτησόμενοι τὴν παρ' ἐκείνου εὐμένειαν.» Πῶς λοιπὸν εἶνε δυνατὸν μετ' ὀλίγον νὰ εἴπῃ ὁ Ψελλὸς ὅτι οὗτοι οἱ θεῖοι *οὐδὲν ἢ ὅτι μὴ συνῆσαν ἐκείνῳ*, ὅπερ ἡμαρτημένως μὲν πάντως, ἀλλ' ἤθελε σημαίνῃ ὅτι *δὲν* συνδιέτριβον μετ' ἐκείνου; Ἵνα ἐκφρασθῇ τοῦ συγγραφέως ἡ ἔννοια, ἀνάγκη νὰ γράψωμεν *οὐδὲν εἰμὴ ὅτι* ἢ νὰ διαγράψωμεν τὸ *μή*. Ἡ δὲ ἔννοια εἶνε ὅτι αὐτοὶ *οὐδὲν ἄλλο ἔπραττον, εἰ μὴ ὅτι συνδιέτριβον* μετ' αὐτοῦ· τὰ δὲ γενναῖα πάντα ἐνηργοῦντο διὰ τοῦ συνετωτέρου ἀδελφοῦ.

Σελ. 78, 5.

«καὶ ἐπεὶ *ἄλλως* τὰ τῆς κολακείας ἔδοξε.»

Οὐδὲν ὑγιὲς σημαίνει τὸ *ἄλλως* ἐνταῦθα οὐδὲ συμφωνεῖ πρὸς τοῦ λόγου τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' εἶνε ἢ παρόραμα ἢ παραδιόρθωσις τοῦ ἀντιγραφέως ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ *ἅλις*· διότι ἡ ἔννοια εἶνε: ἀφ' οὗ ἐνόμισεν ὅτι *ἱκανῶς* ἐκολάκευσαν τὸν βασιλέα, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταστήσωσιν ὑποχείριον αὐτοῖς τὴν βασιλείαν. (Ὁ λόγος εἶνε

περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Δ')·

Σελ. 79, 25.

«Γέγονε δὲ τούτῳ προσθήκη πρὸς τὴν τοῦ θείου διαβολὴν καὶ ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος, ὃς δὴ πρὸ πολλοῦ *ἦν* τῷ Ἰωάννῃ βασκαίνων, ὅτι δὴ μόνος παρὰ τοὺς ἀδελφοὺς τῶν πραγμάτων εἶχε (πρόσθες τὸ ἄρθρ. *τὴν*) διοίκησιν, καὶ οἷον δεσπότης αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὁμογενὴς ἦν, τότε μὲν οὐχ οἷός τε ἦν τὸ μῖσος εἰς προὖπτον ἐξενεγκεῖν.»

Οὐδείς, πιστεύω, ὑπάρχει ὅστις δὲν ἐννοεῖ τὸ χαλαρὸν καὶ ἀσύνδετον τῆς περιόδου ταύτης, ἣν ὁ μὲν Ψελλὸς λίαν καλὴν κατεσκεύασεν, ὁ δὲ ἀντιγραφεὺς διέφθειρε δι' ἀκαίρου τινὸς προσθήκης ἢ παραλείψεως ἀναγκαίου συνδέσμου. Ὅπως ἔχει, ἀνάγκη νὰ λάβῃ τέλος ἡ περίοδος ἐν τῷ *ὁμογενὴς ἦν*· τότε δὲ μένουσι τὰ ἑπόμενα ἀσύνδετα πρὸς τὰ προηγούμενα, οὐδενὸς ὑπάρχοντος λόγου ἀποχρῶντος πρὸς παραδοχὴν τοῦ ἀσυνδέτου σχήματος. Πρὸς θεραπείαν τῆς κακοσυνδέτου ταύτης περιόδου, ἀνάγκη δυοῖν θάτερον: ἢ νὰ στίξωμεν τελείαν μετὰ τὸ *ὁμογενὴς ἦν* καὶ νὰ προσθέσωμεν ὡς ὁπωσδήποτε ἐκπεσόντα τὸν σύνδεσμον *ἀλλά*· ἤ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον μοὶ φαίνεται, νὰ διαγράψωμεν τὸ *ἦν* τὸ πρὸ τοῦ *τῷ Ἰωάννῃ βασκαίνων*· καὶ τότε ἀποκαθίσταται πλήρης καὶ κανονικὴ ἡ ἐν τῇ περιόδῳ σύνδεσις.

Σελ. 81, 24.

«Ἐντεῦθεν μῖσος αὐτῷ κατὰ τοῦ γένους παντὸς ὑπετύφετο· *διαλύειν* δὲ αὐτοὺς εὐθὺς οὐκ ἐπεχείρησεν, ἔτι δεδιὼς τὸν θεῖον.»

Τί σημαίνει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπεχείρησε νὰ *διαλύσῃ* τοὺς συγγενεῖς; πῶς *διαλύει* τις ἀνθρώπους, ἐὰν δὲν ἀποτελῶσιν ὁμάδα τινὰ συνηθροισμένην ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως εἶνε συνδεδεμένοι; Περὶ τῶν αὐτῶν εἶπεν ἀνωτέρω «καὶ οὐδὲν αὐτῷ πρᾶγμα εἰ πάντας ἓν κῦμα ἐκάλυψε κατασχόν». Τούτους λοιπόν, οὓς ἐὰν ἔβλεπε διὰ μιᾶς καταποντιζομένους δὲν θὰ ἐλυπεῖτο, δὲν εἶνε παντάπασι πιθανὸν ὅτι θὰ ἤθελεν ἁπλῶς νὰ *διαλύσῃ*,

δηλ. νὰ ἀποπέμψῃ, νὰ διασκορπίσῃ τῇδε κἀκεῖσε, ἢ ὅ,τι ἄλλο σημαίνει τὸ ῥῆμα *διαλύω*. Ἀδιστάκτως πιστεύω ὅτι εἶνε ἡμαρτημένη ἡ ἀνάγνωσις ἢ μᾶλλον ἡ διόρθωσις τοῦ κ. Σάθα· τοῦ δὲ χειρογράφου ἡ ἔτι μᾶλλον ἐσφαλμένη γραφὴ *δι' αλλύειν* ὁδηγεῖ, νομίζω, εἰς εὕρεσιν τῆς ἀληθοῦς: *διολλύναι*. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθύμει, ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων φαίνεται, νὰ καταστρέψῃ τοὺς συγγενεῖς, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησεν εὐθὺς νὰ *διολέσῃ* αὐτούς, φοβούμενος τὸν θεῖον Ἰωάννην, «ὃν ᾔδει πατρὸς λόγον πρὸς τὸ συγγενὲς ἐπέχοντα.» — Προέτεινα τὸν τύπον *διολλύναι*, ὡς τὸν ἀττικώτερον· ἀλλ' ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται καὶ τοὺς βαρυτόνους τύπους τῶν τοιούτων ῥημάτων, οἷον ἐν σελ. **153** *διεζώννυεν*, σελ. **154** *περιζωννύων*, σελ. **161** *δεικνύειν*. Ὥστε εἶνε πιθανώτερον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἔγραψε *διολλύειν*, ὅπερ πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ χειρογράφου.

Σελ. 82, 4.

Ὁ ἄλλος θεῖος τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Ε', ὁ Κωνσταντῖνος, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ μεγάλην ἰσχύν, πολλαχῶς κατεῤῥαδιούργει καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐπειρᾶτο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὕποπτον εἰς τὸν ἡγεμόνα, διὸ καὶ

> «τῷ βασιλεῖ πολλάκις τὸ πρὸς ἐκεῖνον *ὑποπεπτωκὸς* κατωνείδιζε καὶ τὴν γνώμην αὐτῷ διεσάλευε.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ *ὑποπεπτωκὸς* (τὸ χειρόγραφον ἔχει *ὑπεπεπτωκός*) τοῦ βασιλέως τὸ *πρὸς ἐκεῖνον*, τὸν Ἰωάννην, ὅπερ ὁ Κωνσταντῖνος κατωνείδιζε; Εἰς ἐμὲ μὲν ὅλως ἀσαφὲς ἢ μᾶλλον ἀκατανόητον. Ὅστις ἀνέγνωσε τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐνθυμεῖται ὁποῖος ἦτο τοῦ βασιλέως καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ὁ τρόπος πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὃν ἐθεώρουν πάντες, πλὴν ἴσως τοῦ φθονεροῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου, ὡς πατέρα, ἰδίως δὲ ὁ Μιχαήλ, ὁ δι' αὐτὸν γενόμενος βασιλεύς, καθ' ὑπερβολὴν ἐσέβετο καὶ οὐδὲν ἔπραττε παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἰδιότητός τινος τοῦ βασιλέως, ἣν ὁ Κωνσταντῖνος ἐδύνατο νὰ κατονειδίζῃ ὡς δειλίαν, ὡς φόβον, ὡς συστολήν.

Ἐξάγεται δὲ ἡ ἔννοια αὕτη, ἐὰν ἀντὶ τοῦ *ὑποπεπτωκός*, ὅπερ οὐδὲν σημαίνει προσῆκον ἐνταῦθα, γράψωμεν *ὑπεπτηχός*, ἐκ τοῦ *ὑποπτήσσω*, ὅπερ σημαίνει τὸ *ἐκ φόβου ἢ δειλίας συστέλλομαι*, »*ζαρώνω*«. Τὸ ῥῆμα τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ μετεχειρίσθη ὁ Ψελλός, οὐχὶ ὅμως καὶ πανταχοῦ ἀλώβητον ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων· οἷον ἐν μὲν σελ. **147, 27** φέρεται ἀδιάφθορον «πεφόβηνταί τε περὶ τοῦ τέλους καὶ πρὸς πᾶσαν ἀκοὴν δύσκολον *κατεπτήχασι*», ἐν δὲ σελ. **148, 16** αἴσχιστα παρεφθάρη εἰς ἀνύπαρκτον ὅλως ῥῆμα καὶ τύπον, καὶ δυστυχῶς οὕτως ἐξεδόθη: «Ἀλλ' ὅγε αὐτοκράτωρ τὸ *καταπεπτυχηκέναι* αὐτὸν πολλάκις τὰ πράγματα», ὅπερ διορθωτέον εἰς τό: *μὴ κατεπτηχέναι*, καθ' ἃ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ, ὡς θέλομεν ἴδῃ ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὸ καὶ ἄλλως διεφθαρμένον τοῦτο χωρίον. Ἐν δὲ σελ. **140** δὶς φέρεται ἀνορθογράφητον, στίχ. **7** «ὑποπτυξάντων» (γρ. ὑποπτηξάντων) καὶ στίχ. **22** «ὑποπτύσσει» (γρ. ὑποπτήσσει).

Σελ. 83, 11.

> «Τοιγαροῦν ἐντεῦθεν οὐ μόνον οὐδὲν τῆς προσηκούσης αὐτῷ τιμῆς *ἕνεκεν*, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρακτέων διημφισβήτει.»

Ὁ λόγος εἶνε περὶ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ὅστις μετά τι γεγονός, ὅπερ προλαβὼν διηγήθη ὁ Ψελλός, μετέβαλε τὴν πρὸς τὸν θεῖον Ἰωάννην διαγωγὴν καὶ τοῦ λοιποῦ οὐ μόνον τὰς προσηκούσας τιμὰς δὲν ἀπένεμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρακτέων, ἐν ᾧ πρότερον ἀδιστάκτως ἐπείθετο, τώρα διημφισβήτει. Ἀλλ' ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον τοῦτο οὐ μόνον ταύτην, ἀλλ' οὐδεμίαν ὑγιᾶ ἔννοιαν παρέχει· διότι εἶνε φανερὸν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ κώλῳ ἐλλείπει μὲν τὸ ῥῆμα, προσετέθη δὲ τὸ ὅλως περιττὸν *ἕνεκεν*. Ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος: ἀντὶ τοῦ *ἕνεκεν* ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀναντιῤῥήτως *ἔνεμεν*.

Ἐνταῦθα ἐπισυνάπτομεν τὴν διόρθωσιν καὶ δύω ἄλλων σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ τυπογραφικὰ ἂν ὑποτεθῶσιν, εἶνε λίαν ἐπικίνδυνα ὡς διαστρέφοντα τὴν ἔννοιαν.

Σελ. **83** ἐν τέλει γράφεται *ἔφοδον*· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ *ἔξο-*

δον. Σελ. 84, 14 γράφεται «ὁ τῆς φιλίας *θεσμός*» διορθωτέον *δεσμός*.

Σελ. 85, 10.

«Ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, *ὡς τοῖς ὤμοις αὐτῷ* μοναρχίαν κατεσκευάκει, οὐδὲν τῶν μετρίων περὶ τὴν πολιτείαν διενοεῖτο, ἀλλ' εὐθὺς ἐπεβάλλετο μεταθήσειν πάντα καὶ μεταστήσειν πρὸς ἅπερ αὐτὸς ἐβούλετο, οὐδενὶ γοῦν τῶν ἐν τέλει εὔνουν ἐδίδου τὸ βλέμμα ἢ τὴν ψυχήν, ἀλλ' ἐξεδειμάτου πάντας τυραννικοῖς ὁμοῦ καὶ λόγοις καὶ νεύμασι.»

Ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Ε', ὅστις μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ πανισχύρου καὶ συνετωτάτου θείου αὐτοῦ Ἰωάννου μετετράπη, καθ' ἃ ἐνταῦθα διηγεῖται ὁ Ψελλός, ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε οὕτω διεφθαρμένον καὶ κακῶς διεστιγμένον, ὥστε δὲν ἐννοεῖ τις τί θέλει νὰ εἴπῃ ὁ ἱστορικός· καὶ πρῶτον μὲν εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον τὸ «*ὡς τοῖς ὤμοις αὐτῷ* μοναρχίαν κατεσκευάκει»· ἔπειτα δὲ ἡ ἀπόδοσις τοῦ χρονικοῦ λόγου «ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς κτλ.» ἥτις, ὅπως ἔχει τὸ χωρίον, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ «οὐδενὶ γοῦν τῶν ἐν τῇ πόλει», δὲν εἶνε οὔτε λογικῶς οὔτε γραμματικῶς ὀρθή. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀπόλυτος ἀνάγκη διορθώσεως· καὶ διορθοῦται, νομίζω, τὸ χωρίον κάλλιστα, ἐὰν γράψωμεν ὡς ἑξῆς: «ἐπεὶ δὲ ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ *κατὰ γνώμην αὐτῷ* μοναρχίαν κατεσκευάκει, οὐδὲν τῶν μετρίων....αὐτὸς ἐβούλετο. Οὐδενὶ γοῦν κτλ.» Πῶς τὸ γνήσιον *κατὰ γνώμην* ἀνεγνώσθη *ὡς τοῖς ὤμοις* δὲν θέλει θαυμάσῃ ὅστις ἔλαβε πεῖράν τινα τῶν νεωτέρων χειρογράφων, ἐν οἷς αἱ προθέσεις καὶ αἱ καταλήξεις τῶν ἄρθρων καὶ ὀνομάτων βραχυγραφικῶς γραφόμεναι παρέχουσι πολλάκις ἀφορμὰς παρεννοήσεων καὶ κακῶν ἀναγνώσεων.

Σελ. 87, 26.

Διηγηθεὶς ὁ Ψελλὸς τὴν πρὸς τοὺς ἀστρολόγους πίστιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐλέγξας συντόμως τὰς ἐκ τῶν κινήσεων τῶν ἄστρων προῤῥήσεις τῶν μελλόντων, ἐπὶ τέλους διακόπτει τὸν περὶ τούτου λόγον διὰ τῶν ἑξῆς:

«ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς πλείους τὰς ἀντιῤῥήσεις ἔχον, ἐξ ἑκατέρου *ἀνακινεῖσθαι* εἰς ἕτερον ἔλεγχον.»

Καὶ οὕτως μὲν ἐξέδωκεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, ἐν δὲ τοῖς παροράμασι διώρθωσεν *ἀνακινείσθω*. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην τὴν διόρθωσιν τὸ χωρίον δὲν εἶνε ὑγιές· διότι εἶνε ἀκατανόητον τό: *ἀνακινεῖταί τι ἐξ ἑκατέρου* εἰς ἕτερον ἔλεγχον. Εὐτυχῶς τὸ χειρόγραφον, ἂν καὶ περιέχει ἡμαρτημένην γραφὴν *ἀνακιεῖσθαι*, δύναται ὅμως νὰ ὁδηγήσῃ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην εἰς εὕρεσιν τοῦ ὀρθοῦ. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε καὶ ἔστιξε τὸ παρὸν χωρίον ὡς ἑξῆς: «Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς πλείους τὰς ἀντιῤῥήσεις ἔχον ἐξ ἑκατέρου, *ἀνακείσθω* εἰς ἕτερον ἔλεγχον», ὅ ἐ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν (εἰ δηλονότι ἄγεται τὰ ἡμέτερα ταῖς τῶν ἄστρων κινήσεσι) ὡς πλείους ἔχον τὰς ἀντιῤῥήσεις ἐξ ἑκατέρου (τουτέστι ἔκ τε τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων), ἂς *ἀναβληθῇ* εἰς ἄλλον ἔλεγχον. Ὅτι τὸ *ἀνατίθημι*, εἰς ὃ ὑπάγεται, ὡς γνωστόν, τὸ *ἀνακείσθω*, ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν, τοῦ ἀναβάλλω, καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὀλίγον κατωτέρω (σελ. 88, 5) χωρίου τοῦ Ψελλοῦ «καὶ οἵ γε δεινότεροι τούτων εἰς ἕτερον καιρὸν τὸ ἔργον ἀνατιθέασιν». Τί δὲ σημαίνει τὸ *ἐξ ἑκατέρου*, ὅπερ βεβαίως πρὸς τὰ προηγούμενα πρέπει νὰ συναφθῇ, ὑπεμφαίνεται, νομίζω, ἔκ τινος προηγουμένου χωρίου (σελ. 87, 15) «οὔτε γὰρ γεωμετρικαῖς (προσθετέον τὸ *ἀνάγκαις* ἐκ τοῦ χειρογράφου, καθ' ἃ βεβαιοῖ ὁ κ. E. Miller ἐν τῷ Journal des Savants) τὴν περὶ ταῦτα ἀπόδειξιν προειλήφεισαν, οὔτε μὴν προέγνωσαν», ὅ ἐ. οὔτε θεωρητικῶς προέλαβον τὴν περὶ ταῦτα ἀπόδειξιν (ἐκ τῶν προτέρων ἀπέδειξαν), οὔτε ἐπηλήθευσαν αἱ προγνώσεις αὐτῶν (ἐκ τῶν ὑστέρων).

Σελ. 88, 1. Τὸ ἐσφαλμένον τῷ *μεγάλῳ τολμήσαντι* διορθωτέον τῷ *μεγάλα τολμήσαντι*. Καὶ κατωτέρω ἐν στίχῳ 17. τὸ «οἷς *προὐτέτραπτο* τὰ ἐπ' ἐκείνῃ τολμηθησόμενα» γραπτέον «οἷς *προὐπιπέτραπτο* τὰ ἐπ' ἐκείνῃ τολμηθησόμενα».

Σελ. 89, 2.

«Ἀλλὰ καὶ σύ με ὡς *ἤδη γε* καταφιλῶν καὶ ἀγκαλιζόμενος, σώζοιο, ἔλεγες, παιδίον» κτλ.

Αἱ τρεῖς λέξεις ὡς *ἤδη γε* οὐδεμίαν προσήκουσαν ἔννοιαν ἔχουσιν ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις καὶ παραφθορὰ τῆς γνησίας γραφῆς: *ὡς ἥδιστα*.

Αὐτόθι σελ. **10.**

«δέδοικα γὰρ μὴ καὶ θηρσὶ βρῶμα προθήσουσιν ἢ *κύματα θαλασσίων* καλύψουσιν.»

Τὴν ἀνόητον ταύτην γραφὴν τοῦ χειρογράφου διορθώνει ὁ κ. Σάθας ἐν τῇ ὑποσημειώσει *κύματα θαλάσσια*. Παρεσύρθη κατὰ τὴν διόρθωσιν ὑπὸ τῆς νεοελληνικῆς συντάξεως καὶ δὲν παρετήρησεν ὅτι ὁ Ψελλός, ἂν ἤθελε τοῦτο νὰ ἐκφράσῃ, θὰ ἔγραφε κατὰ τὴν Ἀττικὴν σύνταξιν *κύματα θαλάσσια καλύψει*. Ὅθεν γραπτέον ἀναντιῤῥήτως *κύματι θαλασσίῳ*.

Σελ. **90, 20.**

Εἰπὼν προλαβόντως ὁ Ψελλὸς ὅτι «τὰ ἐντεῦθεν καὶ ὁ λόγος ἐλάττων πρὸς τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν» καὶ ὅτι οὔτε ποιητὴς οὔτε ῥήτωρ οὔτε φιλόσοφος «εἰπεῖν τι μετρίως τῶν τηνικαῦτα πραχθέντων ἰσχύσειαν», ἐπάγει χαρακτηριστικά τινα τῆς ἐνεργείας ἑκάστου αὐτῶν· ὅθεν καὶ περὶ τοῦ ῥήτορος λέγει

«ὁ δὲ μεγαλοφυέστερον τοὺς λόγους *πράττων* καὶ ἁρμονικῶς συντιθεὶς *καί περ ἰσάζων* τῷ μεγέθει τῆς πράξεως.»

Εὐνόητον εἶνε ὅτι ὁ ῥήτωρ δὲν *πράττει*, ἀλλὰ *λέγει* κυρίως, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον *τοὺς λόγους πράττει*· εἶνε λοιπόν, πιστεύω, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Ψελλὸς δὲν ἔγραψε τὸ ἄτοπον *πράττων*, ἀλλὰ τὸ *πλάττων*, ὅπερ δὲν λέγεται περὶ τῶν μύθων μόνον καὶ τῶν τοιούτων πλασμάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων συνθέσεων ἐξ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ὕλης, ὅταν αἱ συνθέσεις αὗται γίνωνται μετά τινος τέχνης· ἰδίως δὲ περὶ τῶν λόγων τῶν κεκαλλιεπημένων καὶ ῥητορικοῖς σχήμασι κεκοσμημένων λέγεται τὸ ῥῆμα *πλάττω*, οἷον παρὰ Πλάτωνι, Ἀπολ. Σωκρ. **17** «ὥσπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι». Ὅτι δὲ τὸ *πλάττω* εὐκολώτατα συγχέεται πρὸς τὸ *πράττω*, ἀποδεικνύουσι καὶ ἄλλα χωρία τῆς χρονογραφίας τὸ Ψελλοῦ, οἷον τὸ ἐν σελ. **114, 10**, ἐν ᾧ ὡσαύτως κακῶς γράφεται *πράττων*

ἀντὶ τοῦ *πλάττων*, «οὐχ ἱστορίαν ποιῶν, ἀλλὰ *πράττων* ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς πράγματα». Τὰ ἐπὶ σκηνῆς πράγματα δὲν *πράττονται* ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ *πλάττονται*· καὶ τὸ ἐν σελ. **141** ἐν τέλει, «καὶ πολλῶν οὕτω *πραττομένων* λόγων», ἔνθα ὡσαύτως γραπτέον *πλαττομένων*. Τὸ δ' εὐθὺς ἑπόμενον «*καί περ ἰσάζων* τῷ μεγέθει τῆς πράξεως» τίνα λόγον ἔχει ἐναντιώσεως; Οὐδένα βεβαίως καὶ ἀνάγκη ὡς τάχιστα νὰ διορθωθῇ εἰς τὸ μόνον ἀληθὲς *καὶ παρισάζων*. Τὸ ῥῆμα *παρισάζω* εἶνε τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ.

Σελ. **93, 23.**

«Ἐπεὶ δὲ λαμπρὰ ἡ ἀποστασία ἐγένετο, καὶ ὁ δῆμος κατὰ λόχους συνήεσαν, καὶ ἀξιόλογος ἡ *παραβολὴ* ἐγένετο» κλ.

Οὐδεμίαν ἔχει ἐνταῦθα προσήκουσαν ἔννοιαν ἡ *παραβολή*· ὁ λόγος εἶνε περὶ τῆς εἰς μάχην παρασκευῆς καὶ παρατάξεως. Τοῦτο δὲ γνωστὸν ὅτι λέγεται *παρεμβολή*, καὶ οὕτως ἐνταῦθα γραπτέον. Αὐτὸς οὗτος ὁ δῆμος ὁ ἀποστατήσας καὶ κατὰ λόχους συνελθὼν λέγεται κατωτέρω, σελ. **94, 18** «παρεμβάλλοντες».

Σελ. **95, 27.**

Ἡ σελὶς αὕτη πολλὰ περιέχει ἁμαρτήματα εὐκόλως διορθούμενα· ἡμεῖς θέλομεν διορθώσῃ τὸ τελευταῖον, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς Θεοδώρας, ἀδελφῆς τῆς βασιλίσσης, ἣν αὕτη ἐξεδίωξε τῶν ἀνακτόρων, τὸ μὲν αὐτὴ βασκαίνουσα,

«ἅμα δὲ καί τινων λογοποιῶν ἐπ' αὐτὴν *διαυχώντων* τὸ στόμα.»

Τὸ χειρόγραφον φέρει τὴν γραφὴν *διαυχόντων*· ὁ δὲ κ. Σάθας ἔγραψεν ὡς ὀρθότερον δῆθεν τὸ *διαυχώντων*· ἀλλ' ὅπως δὲν ὑπάρχει τὸ *διαύχω*, οὕτως οὐδὲ τὸ *διαυχάω*· *διαυχέω* μόνον εὑρίσκεται ἐν τοῖς λεξικοῖς. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶνε παντάπασιν ἐνταῦθα ἀνάρμοστον· τοῦ δὲ χειρογράφου ἡ ἡμαρτημένη γραφὴ ὁδηγεῖ, νομίζω, ἀσφαλῶς εἰς τὴν ὀρθὴν *διανοιγόντων*. «Διανοίγω τὸ στόμα ἐπί τινα» εἶνε φράσις ὅλως ἑλληνικὴ καὶ ἁρμοδιωτάτη εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν.

Σελ. 99, 8.

«πρῶτα μὲν κατητιώμην ἠρέμα τὸν νωβελίσσιμον ἐπ' ἄλλοις τε δὴ καὶ ὅτι συγκοινωνεῖν τῷ βασιλεῖ εἵλετο *ἐπὶ τῆς βασιλίδι κακώσεως.*»

Τίς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰ τελευταῖα ἢ ἑλληνικῆς συντάξεως μετέχοντα νὰ θεωρήσῃ; Ἡ ἀσάφεια τῶν καταλήξεων διὰ σημείων γραφομένων καὶ ἡ παράλειψις ἑνὸς ἄρθρου κατέστησαν οὕτω τερατῶδες τὸ χωρίον. Ὁ Ψελλὸς βεβαίως ἔγραψεν *ἐπὶ τῇ τῆς βασιλίδος κακώσει.* (ἀκολουθεῖ)

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΟΓΔΟΟΝ.

§ 1. *ὑποκαταβάς — ἐπικαταβάς.*

Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Ι', γ', 19 «οἷς ἑξῆς *ἐπικαταβὰς* αὖθις πένητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ὀνομάζει».

Ἀνενδοιάστως ἀποφαινόμεθα ὅτι οὐχὶ *ἘΠΙκαταβάς* ἀλλ' *ὙΠΟκαταβὰς* ἔγραψεν ὁ Εὐσέβιος, ὡς ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Προπαρασκευῇ ΙΑ', ι', 9 «εἶθ' *ὑποκαταβὰς* ἐπιλέγει» καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ Ε', η', 6 «καὶ *ὑποκαταβὰς* περὶ τοῦ αὐτοῦ φάσκει» καὶ Ε', ιζ', 2 «*ὑποκαταβὰς* δὲ ἐν ταὐτῷ τοὺς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην προπεφητευκότας καταλέγει» καὶ Ε', ιη', 3 «καὶ περὶ προφητίδων δὲ αὐτοῦ *ὑποκαταβὰς* οὕτω γράφει» καὶ Ε', ιη', 5 «αὖθις δὲ *ὑποκαταβὰς* περί τινος τῶν κατ' αὐτοὺς ὁμολογητῶν ταῦτά φησιν».

Ποιεῖται δὲ χρῆσιν ὁ Εὐσέβιος καὶ τῆς ἄνευ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ μετοχῆς, οἷον Εὐαγγ. Προπ. Θ', δ', 6 «ταῦτα εἰπὼν *ὑποβὰς* ὅτι καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ συνεστρατεύσαντο καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ μεμαρτύρηκεν». Θ', ζ', 4 «ἔτι

πρὸς τούτοις ἑξῆς *ὑποβὰς* τάδε φησί». Θ', κβ', 7 «εἶτα *ὑποβὰς* περὶ τῆς περιτομῆς». Θ', λ', 16 «εἶτα *ὑποβὰς* περὶ τοῦ φανέντος ὀρνέου διεξέρχεται». Ι', δ', 22 «καὶ *ὑποβὰς* ἑξῆς ἐπιλέγει». ΙΑ', ι', 12 «εἶτα *ὑποβάς* φησιν». Πρβ. καὶ ΙΑ', ιη', 3. 19, κτλ.

Ἐξ ἄλλων συγγραφέων παραδείγματα τῶν μετοχῶν *ὑποκαταβάς* καὶ *ὑποβάς* κατελέξαμεν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν ἔτ. ΚΕ', σελ. 325.

§ 2. *ὑποκρίνεσθαι — ἀποκρίνεσθαι.*

Σχολ. Ἰλ. σελ. 37, 25 Βεκκ. «Ὁ δ' ὀνειροπόλος ἔμπειρός ἐστιν *ἀποκρίνεσθαι* ὀνείρατα, ὥσπερ Πηνελόπη τὸν Ὀδυσσέα— ἐπερωτᾷ ἐνύπνια διελέσθαι καὶ σαφηνίσαι».

Τὴν αὐτὴν γραφὴν εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ τοῦ Δινδορφίου ἐκδόσει τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Γ', σελ. 68, 27.

Ἀλλ' εὐκόλως τις πείθεται ὅτι τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε «ὁ δ' ὀνειροπόλος ἔμπειρός ἐστιν *ὙΠΟκρίνεσθαι* ὀνείρατα» ἐνθυμούμενος ὅτι τὸ διαιρεῖσθαι καὶ σαφηνίζειν ἤτοι τὸ ἐξηγεῖσθαι ὀνείρατα ἢ ὀνείρους λέγεται ἑλληνιστὶ *ὑποκρίνεσθαι ὀνείρατα* ἢ *ὀνείρους*, οὐχὶ *ἀποκρίνεσθαι*, οἷον Ἀριστοφ. Σφ. 52:

> εἶτ' οὐκ ἐγὼ δοὺς δύ' ὀβολὼ μισθώσομαι
> οὕτω σ' ὑποκρινόμενον σοφῶς ὀνείρατα;

Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Γ', νθ', 1 «παρ' ἕνα τινὰ τῶν τὰ πινάκια παρὰ τὸ Ἰακχεῖον προτιθέντων καὶ τοὺς ὀνείρους *ὑποκρίνεσθαι* ὑπισχνουμένων βούλομαι ἐλθὼν τὰς δύο ταύτας δραχμὰς — καταβαλὼν τὴν φανεῖσάν μοι ὄψιν κατὰ τοὺς ὕπνους διηγήσασθαι». Ἀρτεμίδ. Ὀνειρ. Α', 9 «ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον τῷ τ' ἰδόντι τὸν ὄνειρον καὶ τῷ *ὑποκρινομένῳ*» (Πρβ. καὶ Δ', 22 καὶ 65 καὶ 72). Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 583 «ἐγὼ μὲν οὖν ἀναστὰς *ὑπεκρινάμην* ἐμαυτῷ τὸ ὄναρ» καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ σελ. 89 «οἱ γοῦν ἐξηγηταὶ τῶν ὄψεων, οὓς ὀνειροπόλους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, οὐκ ἂν *ὑποκρίνοιντο* ὄψιν οὐδεμίαν μὴ πρότερον ἐρόμενοι τὸν καιρόν, ἐν ᾧ εἶδεν». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 35 «πρῶτον μὲν *ὑποκριναμένου* καλῶς τὸν *χρησμόν*».

Ὡς δὲ τὸ ῥῆμα *ὑποκρίνεσθαι* παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν

Ἑλλήνων ἀντὶ τοῦ *ἐξηγεῖσθαι*, οὕτω καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ παρηγμένον ὄνομα *ὑποκριτὴς* ἀντὶ τοῦ *ἐξηγητής*, οἷον Λουκ. Ἀληθ. Ἱς. Β', 33 «οὗ προειστήκει προφητεύων Ἀντιφῶν *ὁ τῶν ὀνείρων ὑποκριτής*» καὶ Ἐνυπν. 17 «*μὴ ὀνείρων ὑποκριτάς* τινας ἡμᾶς ὑπείληφεν;». Ἐν τῷ Ὀνομαςικῷ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Ζ', 188 καὶ 189 μνημονεύεται οὐ μόνον τὸ *ὀνειράτων ὑποκριταὶ* ἀλλὰ καὶ τὸ *τερῶν ὑποκριταί*. Πρβ. καὶ Πλάτ. Τιμ. σελ. 72, β' «ὅτι τῆς δι' αἰνιγμῶν οὗτοι φήμης καὶ φαντάσεως ὑποκριταί». Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται καὶ «Ὑποκριτής: μάντις».

Ἐν Ὀδυσσείας Τ ἀναγινώσκεται στίχ. 535:

ἀλλ' ἄγε μοι τὸν ὄνειρον ὑ π ό κ ρ ι ν α ι καὶ ἄκουσον.

καὶ στίχ. 555:

ὦ γύναι, οὔ πως ἔστιν ὑ π ο κ ρ ί ν α σ θ α ι ὄνειρον.

ἐν δὲ Ἰλιάδος Ε φέρεται στίχ. 150:

τοῖς οὐκ ἐρχομένοις ὁ γέρων ἐ κ ρ ί ν α τ' ὀνείρους.

Εὐστάθ. σελ. 532, 39 «Καὶ σημείωσαι ὅτι τὸ ἐκρίνατ' ὀνείρους συντίθησι τὸν παρὰ τοῖς ὕστερον ὀνειροκρίτην, ὡς εἶναι ταὐτὸν τὸ ὀνειροπόλος καὶ τὸ ὀνειροκρίτης, καὶ ὅτι παθητικῶς εἶπεν ἐκρίνατο ἀντὶ τοῦ ἔκρινεν, ὃ καὶ αὐτὸ διάκρισίν τινα δηλοῖ τῆς κατὰ τὸ ὄναρ συγχύσεως διευκρινουμένης τῷ ὀνειροπόλῳ, ὃς καὶ λύειν ὄνειρον λέγεται οἷα συνδεδεμένον καὶ οὕτω καμπύλον καὶ ἀδιευκρίνητον». Πρβ. καὶ σελ. 1877, 3 «Τὸ δὲ ὑποκρίνασθαι ὄνειρον τὸν ὀνειροκρίτην συντίθησι».

Ὡς δ' ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις κεῖται πλημμελῶς *ἈΠΟκρίνεσθαι* ἀντὶ τοῦ *ὙΠΟκρίνεσθαι*, οὕτως ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου «Ὑποκρίνοιτο: ἀποκρίνοιτο. Ἔνθεν καὶ *ἈΠΟκριτής*, ὁ ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν χορόν» ἀντὶ τοῦ *ὙΠΟκριτής*.

§ 3. *ἀπ' αὐτοῦ — ὑπ' αὐτοῦ.*

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 510 «Ἀριστοτέλους μὲν καὶ *τῶν ὑπ' αὐτοῦ* θερμὸν ὑπολαμβανόντων εἶναι τὸν ἀέρα, τῶν δ' ἀπὸ τῆς στοᾶς ψυχρόν» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ 258 «οὕτω Πλάτων ἅμα *τοῖς ὑπ' αὐτοῦ* πᾶσιν, οὕτως Ἀριστοτέλης ἅμα τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου, οὕτω Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἅμα τοῖς ἄλλοις στωϊκοῖς ἐγίνωσκον».

Παντί, νομίζομεν, φανερὸν ὑπάρχει ὅτι πλημμελῶς καὶ ἀδιανοήτως ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς προκειμένοις χωρίοις *τῶν ὙΠ' αὐτοῦ* καὶ *τοῖς ὙΠ' αὐτοῦ*, οὐδαμῶς δὲ δύσκολον εἶνε νὰ εὕρῃ τις τὴν ἀληθῆ γραφὴν, οὖσαν *τῶν ἈΠ' αὐτοῦ* καὶ *τοῖς ἈΠ' αὐτοῦ*.

Οὐκ ὀλίγα δ' ἀπαντῶσι παρὰ τῷ Γαληνῷ παραδείγματα τῆς κατὰ τρόπον ἐχούσης ἐκφορᾶς, οἷον Τόμ. Β', σελ. 88 «καὶ ταῦτ' Ἐρασίστρατος οὐκ οἶδεν, ὃν οὐδὲν λανθάνει, εἴπερ ὅλως ἀληθεύουσιν *οἱ ἀπ' αὐτοῦ* φάσκοντες ὡμιληκέναι τοῖς ἐκ τοῦ περιπάτου φιλοσόφοις αὐτόν» καὶ Τόμ. Ε', σελ. 638 «οὐ μὴν ὅπως γε τὴν θέσιν ἢ τὸ μέγεθος ἢ τὸ διάστημα γνωρίζομεν ἑκάστου τῶν αἰσθητῶν εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης· ἀλλὰ καὶ συλλογιζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ *τῶν ἀπ' αὐτοῦ* κατάφωροι γίγνονται ψευδόμενοι» καὶ Τόμ. Η', σελ. 319 «ὅπως δὲ ἀναπτύεται τὸ πύον τοῦτο τὴν ἀρχὴν οὐδ' ἐπεχείρησεν εἰπεῖν, ὥσπερ οὐδὲ *τῶν ἀπ' αὐτοῦ* τις» (Πρβ. καὶ σελ. 653 καὶ σελ. 660 καὶ σελ. 724 καὶ σελ. 726) καὶ Τόμ. Ι', σελ. 52 «*οἱ δ' ἀπ' αὐτοῦ* πάντες ἄνω καὶ κάτω στρέφονται» καὶ σελ. 273 «ἀλλὰ μὴν οὐδ' αὐτὸς ὁ Θεσσαλὸς οὐδὲ *τῶν ἀπ' αὐτοῦ* τις τολμήσειεν ἂν εἰπεῖν κτέ.» καὶ σελ. 379 «καὶ νῦν ὁρῶμεν σχεδὸν ἅπαντας *τοὺς ἀπ' αὐτοῦ* φλεβοτομοῦντας» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 742 «Θεσσαλὸς δὲ καὶ *οἱ ἀπ' αὐτοῦ* σχεδὸν ἅπαντες—συγχέουσι καὶ τὰς προσηγορίας καὶ τὰ πράγματα» καὶ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 271 «μήτ' αὐτοῦ τοῦ γεννήσαντος τὰς κοινότητας Θεμίσωνος μήτε *τῶν ἀπ' αὐτοῦ* μηδενός». Πρβ. καὶ Τόμ. Ε', σελ. 652 «ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν ἦν γεγραμμένα καὶ *οἱ ἀπ' ἐκείνου* εἶπον ὡς ἐν ἐκείνοις ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, κτέ.».

Λέγεται δ' ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ καὶ *οἱ ἀπ' Ἀθηναίου* (Τόμ. Α', σελ. 459 καὶ Τόμ. Η', σελ. 755), *τῶν ἀπ' Ἀθηναίου* (Τόμ. Α', σελ. 522 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 929), *τοῖς ἀπ' Ἀθηναίου* (Τόμ. Η', σελ. 749), *οἱ ἀπ' Ἀσκληπιάδου* (Τόμ. Β', σελ. 44), *τοῖς*

ἀπ' Ἀσκληπιάδου (Τόμ. Η', σελ. 757), *οἱ ἀπ' Ἐρασιστράτου* (Τόμ. Β', σελ. 128 καὶ Τόμ. ΙϚ', σελ. 41), *οἱ ἀπὸ Θεσσαλοῦ* (Τόμ. Ι', σελ. 352), *τῶν ἀπὸ Θεσσαλοῦ* (Τόμ. Ϛ', σελ. 228 καὶ Τόμ. ΙϚ', σελ. 624), *οἱ ἀπὸ Θεσσαλοῦ καὶ Θεμίσωνος* (Τόμ. Ι', σελ. 76), *τοὺς ἀπὸ Χρυσίππου* (Τόμ. Ε', σελ. 473), *τοὺς ἀπὸ Μωϋσοῦ καὶ Χριστοῦ* (Τόμ. Η', σελ. 657) καὶ *οἱ ἀπὸ ΤΟΥ Θεσσαλοῦ* (Τόμ. Ι', σελ. 262 καὶ 349 καὶ 410 καὶ 932), *τοῖς ἀπὸ ΤΟΥ Θεσσαλοῦ* (Τόμ. Ι', σελ. 305), *οἱ ἀπὸ ΤΟΥ Χρυσίππου* (Τόμ. ΙΑ', σελ. 197). Ἔτι δὲ *ὁ τῶν ἀπ' Ἀθηναίου χορός* (Τόμ. Ζ', σελ. 295).

Καὶ οἱ ἄκρῳ δὲ δακτύλῳ γραμμάτων γεγευμένοι νοοῦσιν εὐκόλως ὅτι *οἱ ἀπ' Ἀσκληπιάδου*, *οἱ ἀπ' Ἐρασιστράτου*, κτλ. εἶνε οἱ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ ἢ θιασῶται τοῦ Ἀσκληπιάδου, τοῦ Ἐρασιστράτου, κτλ. οἱ ἀκολουθοῦντες τοῖς δόγμασιν ἢ τῇ αἱρέσει τοῦ Ἀσκληπιάδου, τοῦ Ἐρασιστράτου, κτλ., οἱ ἄλλως προσαγορευόμενοι *Ἀσκληπιάδειοι* καὶ *Ἐρασιστράτειοι*. Πρβ. Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 67 «τῶν δὲ νεωτέρων ὅσοι τοῖς τούτων ὀνόμασιν ἑαυτοὺς ἐσέμνυναν *Ἐρασιστρατείους* τε καὶ *Ἀσκληπιαδείους* ἐπονομάσαντες—κατὰ πολλὴν σχολὴν ἀναίσχυντα σοφίσματα συνέθεσαν» καὶ Τόμ. Η', σελ. 744 «ὁ Ἡρόφιλος αὐτός φησι καὶ πάντες *οἱ ἀπ' αὐτοῦ κληθέντες Ἡροφίλειοι*» καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 13 «ἀκούσας δ' ὅτι δούλους ὀνομάζω τοὺς ἑαυτοὺς ἀναγορεύσαντας *Ἱπποκρατείους* ἢ *Πραξαγορείους* ἢ ὅλως ἀπό τινος ἀνδρὸς—δεύτερον ἤρετο».

Ὡς ποικίλης χρήσεως παράδειγμα μνημονεύομεν τὸ ἐν Τόμ. Η', σελ. 787 κείμενον «εὑρίσκοντες οὖν *τοὺς μὲν Ἡροφιλείους* σχεδὸν ἅπαντας αἰσθητὴν εἶναι λέγοντας, *τοῦ δὲ περὶ τὸν Ἐρασίστρατον χοροῦ* τοὺς μὲν ὁμολογοῦντας τοὺς δ' ἀρνουμένους, καὶ τρίτους *τοὺς ἀπ' Ἀθηναίου* τοῦ Ἀτταλέως, ὧν εἷς ἦν καὶ Ἀγαθῖνος, ὡσαύτως πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους, κτέ.». Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 522 «πρὸς δὴ τοὺς τοιούτους λόγους ἀπομαχόμενοί τινες *τῶν ἀπ' Ἀθηναίου* τοῦ Ἀτταλέως ὁμόσε χωροῦσιν οὔτε κατάστασιν ὑγρὰν καὶ θερμὴν μέμφεσθαι λέγοντες οὔθ' εὑρεθῆναί τι νόσημα φάσκοντες ὑγρὸν καὶ θερμόν» καὶ σελ. 523

«οἱ μὲν δὴ *τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀθήναιον* λόγοι τοιοίδε». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγει καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς σελ. 433 «ἐνταῦθα φυσικὴν ἡγοῦνται τὴν πίστιν *οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην*» καὶ σελ. 434 «*οἱ* δὲ *ἀπὸ Οὐαλεντίνου* τὴν μὲν πίστιν τοῖς ἁπλοῖς ἀπονείμαντες ἡμῖν, κτέ.» καὶ «ἔτι φασὶν *οἱ ἀπὸ Βασιλείδου* πίστιν ἅμα καὶ ἐκλογὴν οἰκείαν εἶναι καθ' ἕκαστον διάστημα». Παρατηρητέον δ' ὅτι *οἱ ἀπὸ Βασιλείδου* καὶ *οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου* ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος καὶ *Βασιλειδιανοί* (*οἱ Βασιλειδιανοί*) καὶ *Οὐαλεντιανοί* (*οἱ Οὐαλεντιανοί*) σελ. 510 καὶ σελ. 972-5. Πρβ. καὶ *Καρποκρατιανοί*, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Καὶ διὰ μὲν τῆς προθέσεως ἈΜΦΙ ἢ ΠΕΡΙ παρίστανται οἱ μαθηταὶ ἢ ὀπαδοὶ ὡς κύκλον τινὰ καὶ χορὸν ἀποτελοῦντες περὶ τὸν διδάσκαλον ἢ ἀρχηγὸν τῆς αἱρέσεως, διὰ δὲ τῆς ἈΠΟ ὡς προερχόμενοι τρόπον τινὰ ἢ ὁρμώμενοι ἀπ' αὐτοῦ, καθάπερ ἀποβλαστήματα ἐκ στελέχους ἢ ῥύακες ἐκ ποταμοῦ. Γνωστὸν δ' ἄλλως ὑπάρχει ὅτι οἱ μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ θεωροῦνται πολλάκις ὡς παῖδες καὶ θρέμματα τῶν διδασκάλων καὶ αἱρεσιαρχῶν. Ἀναγινώσκεται δὲ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Η', σελ. 757 «αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Ἀσκληπιάδης τὸν μὲν σφυγμὸν εἶναι συστολὴν καὶ διαστολὴν καρδίας τε καὶ ἀρτηριῶν, οὐκ ὀλίγοι δὲ *τῶν ἀπ' αὐτοῦ ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ* προστιθέασιν οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις γιγνομένην κατὰ μίαν εἰσπνοήν», οὗ ὀρθότερον ἴσως τὸ ἐν σελ. 759 φερόμενον «τὸ γάρ τοι θαυμάσιον τοῦτ' ἔστιν, ὅτι μὴ μόνον (οἱ) ἀπὸ διαφερουσῶν αἱρέσεων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν *ἀφ' ἑνὸς ἀνδρὸς ἈΝΑΓΟΜΕΝΩΝ* οἱ πλεῖστοι διεφώνησαν, ἔνιοι δὲ καὶ δύο καὶ τρεῖς ὅρους ἔγραψαν, ὥσπερ Ἀπολλώνιος ὁ ἀπὸ Στράτωνος». Πρβ. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 592, έ «τί δ', εἶπεν, Ἐπαμεινώνδας οὐ συμβάλλεται γνώμην *ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀναγόμενος* ἡμῖν;» καὶ Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 259, 1 «πάλιν ἐπεὶ οἱ σφᾶς αὐτοὺς κριτήριον λέγοντες τῆς ἀληθείας *ἀπὸ διαφόρων αἱρέσεων ἀνάγονται* καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο διαφωνοῦσιν ἀλλήλοις, δεῖ κτέ.»

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι σπανίως γίνεται χρῆσις τῆς ἘΚ προθέσεως, οἷον Γαλ. Τόμ. ΙΘ', σελ. 254 «ὡς Ζήνων καὶ *οἱ ἘΞ*

αὐτοῦ». Σημειώσεως δ' ἄξιον εἶνε τὸ ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 306 γεγραμμένον «ἅπαντες ὀλίγου δεῖν τὴν φύσιν ὡς τεχνικὴν ὑμνοῦσι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου καὶ οἱ ΚΑΤΑ Ἱπποκράτην· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐρασίστρατον οὐκ ἀεὶ τοῦτο λέγουσιν». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙϚ', σελ. 367 «ὃν ὑαλώδη ἐκάλουν οἱ ΚΑΤΑ Πραξαγόραν».

§ 4. *καλλίαν—κάλλιστον* ἢ *καλιάν*.

Τρύφ. περὶ Τρόπ. Β', 15 «ὡς ὅταν τὴν χολὴν ἡδεῖαν λέγωμεν καὶ τὰς Ἐρινύας Εὐμενίδας καὶ Χάρωνα τὸν λύπης ποιητικὸν καὶ τὸν δυσειδῆ πίθηκον *κάλλιστον* καὶ τὴν σκαιὰν εὐώνυμον καὶ τοὺς ἅλας ἡδυντῆρας» καὶ Κοκόνδρ. περὶ Τρόπ. 6 «καθάπερ εἰώθαμεν τὰς Ἐρινύας (Εὐμενίδας) καλεῖν καὶ σεμνὰς θεὰς καὶ Μελιτώνην (Γρ. *Μελιτώδη*) τὴν Περσεφόνην καὶ *καλιὰν* τὸν πίθηκον καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια».

Μετατυποῦμεν τὸ *κάλλιστον* καὶ *καλιάν* εἰς τὸ *καλλίαν* θαυμάζοντες ὅτι ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑλλήνων Ῥητόρων Τόμ. Γ', σελ. 204, 17 καὶ σελ. 233, 19 δὲν ἐπηνώρθωσε τὰς προφανῶς ἡμαρτημένας ἀναγνώσεις, ἄλλως τε καὶ σωζομένης ἐν ἑνὶ τῶν τοῦ Τρύφωνος κωδίκων τῆς ὀρθῆς γραφῆς *καλλίαν* (Ἴδε Οὐάλζιον *Ῥητ. Ἑλλ.* Τόμ. Η', σελ. 756).

Οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν παλαιῶν παρετήρησαν ὅτι ὁ πίθηκος ὠνομάζετο κατ' εὐφημισμὸν ἢ κατ' ἀντίφρασιν *καλλίας*, οἷον

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 236 «εὐήθεις ἄνθρωποι λέγονται μὲν καὶ οἱ κακοήθεις ἐν ὑποκρίσει τινί, καθάπερ καὶ ὁ πίθηκος *καλλίας*, λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐπαινετὸν ἔχοντες τὸ ἦθος» καὶ σελ. 611 «εὐηθέστερον δὲ εἶπεν οὐ κατὰ τὸ κύριον τοῦ εὐήθους σημαινόμενον, ἐν ᾧ δηλοῦται τὸ εὖ ἔχον ἦθος· εἰ γὰρ ἠλίθιος εὐήθης ὁμοίως λέγεται τῇ τε γλυκείᾳ καὶ τῷ *καλλίᾳ*, γλυκεῖαν μὲν τὴν σὺν ὀνομαζόντων τῶν ἀνθρώπων, ὅταν εὐήθη τοῖς θεοῖς, εὐφημίας ἕνεκα, *καλλίαν* δὲ τὸν πίθηκον, ἐπειδὴ καὶ τούτου τὴν προσηγορίαν φυλάττοντες λέγουσιν, ὥσπερ καὶ Καλλίμαχος ἔφη· πρὸ μιῆς ὥρας θηρίον οὐ λέγεται». Ἀντὶ τοῦ *ἐν ὑποκρίσει τινὶ* ἀναγνωστέον ἴσως *ἐν ὑποκορίσει τινί*, τουτέστιν *ἐν ὑποκορισμῷ τινι* ἤτοι *κατά τινα εὐφημισμόν*, τρεπτέον δὲ πάντως τὸ «*ΕΙ* γὰρ ἠλίθιος εὐήθης ὁμοίως λέγεται» εἰς τὸ «*Ὁ* γὰρ ἠλίθιος εὐήθης ὁμοίως λέγεται», ἐξαλειπτέον δ' ἀνενδοιάστως ἐκ τοῦ «εὐηθέστερον δὲ εἶπεν *ΟΥ* κατὰ τὸ κύριον τοῦ εὐήθους σημαινόμενον» τὴν *ΟΥ* ἀπόφασιν, ἣν παρενέθεσαν ἀμαθεῖς καὶ ἀναίσθητοι βιβλιογράφοι. Τὸ *ὅταν εὐήθη τοῖς θεοῖς* ὁ μὲν Λοβέκκιος μετέβαλεν εἰς τὸ *ὅταν θύηται τοῖς θεοῖς* (*Ἀγλαοφ.* σελ. 878), ὁ δὲ Κόβητος εἰς τὸ *ὅταν τυθῇ τοῖς θεοῖς* (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 297). Νομίζομεν δ' ὅτι καὶ τὸ «ἐπειδὴ καὶ τούτου τὴν προσηγορίαν *φυλάττοντες λέγουσιν*» ἀναγκαίως ἔχει νὰ μεταγραφῇ *φυλάττοντΑΙ λέγΕΙΝ*. Περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Καλλιμάχου (*θ*) *πρὸ μιῆς ὥρας* (Γρ. *ὥρης*) *θηρίον οὐ λέγεται* ἴδε Ὀθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 639.

Φώτ. Βιβλ. σελ. 535, 9 «οἱ δὲ γραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν· οἶδα δέ τινας, φησί, τῶν φιλολόγων καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας *καλλίαν*».

Ἀνέκδ. Βεκκ. σελ. 275, 6 «*Καλλίας*: ὁ πίθηκος κατ' εὐφημισμόν». Πρβ. καὶ σελ. 190, 20.

Σουΐδ. «Καλλίας πτερορρυεῖ:—Καὶ *καλλίου*: πιθήκου· τὰ δυσχερῆ γὰρ τῶν ὀνομάτων εὐφημότερον εἰώθασιν οἱ Ἀττικοὶ προφέρεσθαι· καὶ τὸν πίθηκον οὖν *καλλίαν* προσηγόρευσαν. Δείναρχος ἐν τῷ κατὰ Πυθέου· ἀλλ' οἶμαι ὥσπερ οἱ τοὺς *καλλίας* ἐν τοῖς οἴκοις τρέφοντες· τουτέστι πιθήκους».

Παρ' Ἡσυχίῳ μνημονεύεται καὶ Λακωνικὸς τύπος *καλλίαρ*, οἷον «*Καλλίαρ*: πίθηκος παρὰ Λάκωσι». Φέρεται δ' ἐν τῷ κώδικι αὐτοῦ καὶ «*Δημοκαλλίκας*: τοὺς περὶ τὰ δημόσια ἀναστρέφοντας», ὅπερ ὁ μὲν Βόσσιος μετετύπωσεν εἰς τὸ *δημοκόλακας*, ὁ δὲ Σμιδίτιος εἰς τὸ *δημοκαλλίας* ἐκλαμβάνων αὐτὸ ἰσοδύναμον τῷ *δημοπιθήκους*.

Ὡς ἐθρυλεῖτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἡ ἀναίδεια τοῦ κυνὸς καὶ ἡ δειλία τῆς ἐλάφου καὶ τοῦ λαγωοῦ, οὕτω καὶ ἡ δυσμορφία τοῦ πιθήκου. Ἐν τῷ διαλόγῳ, ὅστις εἰς τὸν Πλάτωνα κοινῶς ἀναφερόμενος ἐπιγράφεται Ἱππίας Μείζων, ἀναγινώσκεται σελ. 289, ά «ὦ ἄνθρωπε, ἀγνοεῖς ὅτι τὸ τοῦ Ἡρακλείτου εὖ ἔχει, ὡς ἄρα πιθήκων ὁ κάλλιστος αἰσχρὸς ἀνθρώπων γένει συμβάλλειν» καὶ

μετ' ὀλίγα «ἢ οὐ καὶ Ἡράκλειτος ταὐτὸν τοῦτο λέγει—ὅτι ἀνθρώπων ὁ σοφώτατος πρὸς θεὸν πίθηκος φανεῖται καὶ σοφίᾳ καὶ κάλλει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν;», παρὰ δὲ Σιμωνίδῃ τῷ Ἀμοργίνῳ κεῖται Η', 71:

Τὴν δ' ἐκ πιθήκου· τοῦτο δὴ διακριδὸν
Ζεὺς ἀνδράσιν μέγιστον ὤπασεν κακόν.
Αἴσχιστα μὲν πρόσωπα· τοιαύτη γυνὴ
εἶσιν δι' ἄστεος πᾶσιν ἀνθρώποις γέλως.
Ἐπ' αὐχένα βραχεῖα, κινεῖται μόγις,
ἄπυγος, αὐτόκωλος· ἆ τάλας ἀνήρ,
ὅστις κακὸν τοιοῦτον ἀγκαλίζεται.

Πρβ. καὶ Λόγγ. Ποιμεν. Γ', 26 «καὶ βούλεται συγκαθεύδειν πένητι καλῷ μᾶλλον ἢ πιθήκῳ πλουσίῳ» καὶ Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Α', λγ', 5 «ἀρέσκειν γὰρ τοῖς ἐρασταῖς, οὐχὶ Μεγάρᾳ καὶ Εὐξίππῃ βούλομαι ταῖς πιθήκοις», κτλ. (Ἴδε Σειλῆρον *Λόγγ.* σελ. 290 καὶ *Ἀλκίφρ.* σελ. 233). Ὁ Γαληνὸς γράφων Τόμ. Γ', σελ. 80 «Καὶ μήν, εἴπερ ἐθεάσασθε, βραχὺς ὑμῖν ἐφάνη καὶ λεπτὸς δήπου καὶ κολοβὸς καὶ πάντῃ γελοῖος, ὥσπερ καὶ τὸ ὅλον ζῷον ὁ πίθηκος. *Καλός τοι πίθηκος παρὰ παισὶν αἰεί*, φησί τις τῶν παλαιῶν ἀναμιμνήσκων ἡμᾶς ὡς ἔστιν ἄθυρμα γελοῖον παιζόντων παίδων τοῦτο τὸ ζῷον» ἀποβλέπει πάντως εἰς τὸ τοῦ Πινδάρου Πυθ. Β', 72 «καλός τοι *πίθων* παρὰ παισίν, αἰεὶ καλός» (Πρβ. καὶ Δαρεμβέργην *Γαλην.* Τόμ. Α', σελ. 162).

§ 5. *οὐκ ὄν—οὐκοῦν.*

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 849 «Ἐξ ἐκείνων οὖν ἐγένετο δῆλον ἡμῖν καὶ τὸ νῦν εἰρημένον, *οὐκοῦν* αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δῆλον· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει Ἠ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνήν, ὡς διαζευκτικὸν εἰρῆσθαι σύνδεσμον, ἀλλ' ἐκεῖνον ἐνοήσαμεν ἀντ' ἀποφάσεως αὐτὴν τετάχθαι· βούλεται γὰρ ἅπαντι τῷ σκέλει οὕτως ἡμᾶς τὸν σωλῆνα χωρὶς βλάβης ὑποβάλλεσθαι, καθάπερ Ὅμηρος ἔφη

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ὁ Θουκυδίδης δέ· κρύσταλλός τε γὰρ ἐπερέου».

Μεταβάλλοντες τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον *οὐκοῦν* εἰς τὸ *οὐκ* *ὄν*, ἐπανορθοῦντες δὲ καὶ τἆλλα σφάλματα, ἐξ ὧν ἀδιανόητος ἡ ῥῆσις ἀπέβη, ἀναγινώσκομεν: «Ἐξ ἐκείνων οὖν ἐγένετο δῆλον ἡμῖν καὶ τὸ νῦν εἰρημένον *οὐκ ὂν* αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δῆλον· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει Ἠ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν ὡς διαζευκτικὸν εἰρῆσθαι σύνδεσμον, ἀλλ' *ἐξ ἐκείνων* ἐνοήσαμεν ἀντ' ἀποφάσεως αὐτὴν τετάχθαι· βούλεται γὰρ ἅπαντι τῷ σκέλει, *οὐ τῷ ἡμίσει* τὸν σωλῆνα χωρὶς βλάβης ὑποβάλλεσθαι, καθάπερ Ὅμηρος ἔφη·

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ὁ Θουκυδίδης δέ· κρύσταλλός τε γὰρ *ἐπε(πήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὥστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οἷος ἀπηλιώτου ἢ βο)ρέου*».

Παρατηρήσεως ἀξία εἶνε ἡ μετ' ἀπαρεμφάτου σύνταξις τοῦ ῥήματος *ἀκοῦσαι*, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησίας ἐννοίας παρειλημμένου τῷ *νοῆσαι*, ἐν τῷ «ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει Ἠ δυνατὸν καὶ ἀκοῦσαι τὴν φωνὴν ὡς διαζευκτικὸν εἰρῆσθαι σύνδεσμον», τουτέστι «δυνατὸν καὶ νὰ νοήσῃ τις ὅτι ἡ φωνὴ αὕτη (ἤτοι ἡ λέξις αὕτη) εἶνε εἰρημένη ὡς διαζευκτικὸς σύνδεσμος». Τῆς συντάξεως δὲ ταύτης παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνὸς καὶ ἄλλα παραδείγματα, οἷον Τόμ. ΙΖ', ά, σελ. 225 «ὅπως δ' ἂν *ἀκούῃς εἰρῆσθαι* τὸν συνεχῆ πυρετόν, ἀληθής ἐστιν ὁ λόγος» καὶ «ἐὰν οὖν *ἀκούσῃ* τις περὶ μόνων τῶν συνόχων *εἰρῆσθαι* τὸν λόγον, ἐξαιρεῖσθαι δόξει τοὺς ἄλλους συνεχεῖς» καὶ σελ. 227 «καὶ νῦν δ' *ἄκουε* περὶ ὧν διαλέγεται πυρετῶν οὕτως *εἰρῆσθαι* τὸν λόγον» καὶ σελ. 834 «ἐὰν τὸ πυῤῥὸν *ἀκούσῃς* τοιοῦτον *εἶναι* τὴν χρόαν, ὁποία καὶ ἡ σανδαράχη καλουμένη» καὶ σελ. 881 «ἵνα πεμφιγώδεις *ἀκούσωμεν εἰρῆσθαι* τοὺς οἷον σπινθήρων ἐξαλλομένων καὶ ἀπαντώντων τῇ χειρὶ φαντασίαν ἀποστέλλοντας» καὶ Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 746 «εἰ δὲ καὶ τὴν πυκνὴν καὶ ταχεῖαν κίνησιν τῆς καρδίας—*ἀκούοι* τις *εἰρῆσθαι* καρδιωγμόν, ἔσχατον ἤδη τοῦτο κακόν ἐστι».

Περὶ τοῦ συνδέσμου Ἠ τοῦ κειμένου ἐν τῷ Ὁμηρικῷ στίχῳ (Ἰλ. Α, 117):

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ποιούμενος λόγον ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συνδέσμων (σελ.

489, 16) ἀποφαίνεται ὅτι εἶνε *διασαφητικός*, τοῦ μὲν προτέρου ὕπαρξιν διασαφῶν, τοῦ δὲ ἐπιφερομένου ἀναίρεσιν (σελ. **487, 24**), ὡς ἐν τῷ *βούλομαι πλουτεῖν ἢ πένεσθαι*, τεθειμένου μὲν τοῦ *πλουτεῖν βούλομαι*, ἀνῃρημένου δὲ τοῦ *πένεσθαι* (σελ. **489, 6**). Λέγει δ' ὁ Ἀπολλώνιος ὅτι καὶ μετὰ τοῦ μορίου ΠΕΡ ποιεῖται τὴν σύνταξιν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνδεσμος (σελ. **489, 27**). Ὅθεν καὶ προφέρεται ἐν τῷ περὶ Συντάξεως τὰς ἑξῆς ῥήσεις, ὑπ' αὐτοῦ πιθανῶς κατεσκευασμένας· *περιπατεῖν ἐθέλω ἤπερ ἑστάναι* (σελ. 30, 27), *τὸ φιλολογεῖν βούλομαι ἤπερ τὸ πλουτεῖν* (σελ. 32, 16), *περιπατεῖν ἐθέλω ἤπερ γράφειν καὶ ἐθέλω κοιμᾶσθαι ἢ περιπατεῖν* (σελ. **241**, 9 κἑξ.). Πρβ. καὶ *ᾧ καὶ πιστευτέον, ὥς φασιν οἱ παλαιοί, ἤπερ τοῖς Ἐπιμερισμοῖς* καὶ *αἱ δὲ ἀμφίπολοι σεμνὴ λέξις ἤπερ τὸ δμωαὶ καὶ δμωΐδες κτέ.* (Εὐστάθ. σελ. **445, 32** καὶ σελ. **1560, 12**) καὶ *ὅροις δεῖ κεχρῆσθαι ἤπερ ὑπογραφαῖς* (Βεκκ. Ἀν. σελ. 660, 7) καὶ *οἱ δὲ νεώτεροι περισώζονται ἤπερ ἀπόλλυνται* (Σχολ. Ἱπποκρ. καὶ Γαλ. Τόμ. Α', σελ. **195**), κτλ.

Ὅμοια τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου διδασκομένοις ἀναγινώσκονται ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ, οἷον σελ. **415, 52** «Τὸ δὲ *βούλομαι πλουτεῖν ἢ πένεσθαι* τοῦ διασαφητικοῦ ἐστιν. Ἔθος δὲ τοῖς διασαφητικοῖς συνδέσμοις δύο πραγμάτων προκειμένων τοῦ μὲν ἑνὸς ποιεῖσθαι αἵρεσιν, τοῦ δὲ ἑτέρου ἀποβολήν. καὶ ἀποβολὴ μέν, ὡς τὸ

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

αἵρεσις δέ, ὡς τὸ

ῥανὶς φρενῶν μοι μᾶλλον ἢ βυθὸς τύχης».

Εἶνε δὲ ταῦτα εἰλημμένα ἐκ τῶν τοῦ Ἡρωδιανοῦ (Πρβ. σελ. **415, 44** καὶ Λέντζιον *Ἡρωδιαν.* Τόμ. Α', σελ. **517**).

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ὁμήρου Ἐπιμερισμοῖς τοῖς ἐκδεδομένοις ἐν τοῖς Κραμήρου Ὀξων. Ἀνεκδότοις Τόμ. Α', σελ. **189, 21** «Ἔστι δὲ καὶ διασαφητικὸς ὁ ἐλεγκτικὸς καλούμενος παρὰ τοῖς στωϊκοῖς. Οὕτω λύσεις

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

ἔστι γὰρ *ἤπερ ἀπολέσθαι*—Τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ πάλιν λύσεις

πάντες κ' ἀρησαίατ' ἐλαφρότεροι πόδας εἶναι
ἢ ἀφνειότεροι χρυσοῖό τε ἐσθῆτός τε.

οὐκ ἔστι γὰρ ἐκεῖ διαζευκτικός· εἰσὶ γὰρ οἳ ἀπρεπῶς ἐκδέχονται τὴν διάνοιαν, εὔξονται οἱ μνηστῆρες ἢ ταχεῖς εἶναι, ἵνα φύγωσιν, ἢ πλούσιοι, ἵνα πείσωσιν. Οὐ παραληπτέον οὖν οὕτως ἀλλὰ ἐλεγκτικὸν καὶ διασαφητικόν». Πρβ. καὶ Ἀν. Παρ. Τόμ. Γ', σελ. **302, 25** καὶ σελ. **352, 7**. Ἔτι δὲ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 33, 6 «Κοιμιστέον τὸν Ἤ· διασαφητικὸς γάρ ἐστιν ἀντὶ τοῦ ἬΠΕΡ, οὐ διαζευκτικός. Εὔξονται μᾶλλον ταχεῖς εἶναι ἤπερ πλούσιοι» καὶ σελ. **371, 17**.

Δύναται δὲ κατὰ τὸν Γαζῆν ὁ διασαφητικὸς ἢ ἐλεγκτικὸς σύνδεσμος Ἢ νὰ ὀνομάζηται καὶ *ἀναιρετικός*. Ἡ ῥῆσις τοῦ Γαζῆ, παρατεθειμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀσωπίου ἐν τῇ δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. **684** ἐκ β', ἔχει οὕτω: «Διαζευγνύων μὲν τοίνυν ὁ Ἢ ἀορίστως οὐκ ἄνευ ἑτέρου Ἢ λέγεται ἤτοι προσκειμένου ἢ νοουμένου· ὡρισμένως δὲ εἴτ' οὖν διασαφητικῶς μόνος κεῖται·

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

σημαίνει γὰρ τὸ *οὐκ ἀπολέσθαι*· ὅθεν ἴσως καὶ *ἀναιρετικὸς* ἂν οἰκείως προσαγορεύοιτο». Πρβ. καὶ Εὐγέν. Βούλγαριν Σχολ. εἰς τὸ Τέταρτ. Βιβλ. τῆς Θεοδ. τοῦ Γαζῆ Γραμματικῆς σελ. **244** «Διασαφητικός. Ὅτι θάτερον τῶν ἐν τῷ συνημμένῳ τίθησιν ὡρισμένως. Σημαίνων δὲ καὶ τὸ οὔ, ἀναιρετικὸς, ἤτοι ἀποφατικὸς ἂν λέγοιτο».

Ὑπάρχει δὲ καὶ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος κείμενος σύνδεσμος εἶνε παρειλημμένος ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. **415, 33** ἀναγινώσκεται «Δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ΚΑΙ, ὡς τὸ

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι».

Γράφει δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ Θείρσχιος ἐν τῷ περὶ Ἀναλογίας Μέρ. Α', σελ. 437 «Miro errore ad hunc versum notat E. M.: δηλοῖ δὲ (nempe ἢ) καὶ τὸν (nempe σύνδεσμον) *καί*, ὡς τὸ

βούλομαι κ.τ.λ., ut ἤ ἀπολέσθαι sit καὶ ἀπολέσθαι ἐμέ, nisi voluerit ἤ esse pro εἰ καὶ haecque lectio ei restituenda sit». Ἀτόπως ὁ Θείρσχιος ὑπώπτευσε τὴν παραδεδομένην ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ γραφήν, ἧς τὸ ὑγιὲς τρανότατ' ἀποδείκνυται ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίων Τόμ. Α', σελ. 24, 6 «Ὁ δὲ λόγος τοιοῦτος· θέλω, φησίν, ἐγὼ τὸν ὄχλον μᾶλλον σώζεσθαι καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι· ὁ γὰρ Ἢ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ παρείληπται τῷ ποιητῇ» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 31, 1 «Ὁ δὲ Ἢ διασαφητικός ἐστιν ἀντὶ τοῦ ἬΠΕΡ, ὡς τὸ *ἢ ἀφνειότεροι*— Πορφύριος δὲ παραδιαζευκτικὸν ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ, οἷον καὶ αὐτὸς ἀπολέσθαι». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 62, 18 «Ἐνταῦθα δέ φασιν οἱ παλαιοὶ ὡς, εἰ μὲν νοηθείη τὸ *ἢ ἀπολέσθαι* ἀντὶ τοῦ ἬΠΕΡ, διασαφητικός ἐστιν ὁ Ἢ σύνδεσμος· ἐὰν δὲ ἀντὶ τοῦ καὶ ἀπολέσθαι ἐμέ, παραδιαζευκτικὸς κατὰ τὸν Πορφύριον» καὶ μετ' ὀλίγα «Ἔτι δὲ ὅρα καὶ αὐτὸ τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν ὂν τοῦ, ὡς ἐρρέθη, διασαφητικοῦ τοῦ ἢ ἀπολέσθαι· ἔστι γάρ, φασί, διασαφητικὸς τοιοῦτος σύνδεσμος ὁ μεταξὺ δύο λόγων τιθέμενος καὶ ἐκλεγόμενος τὸ ἕτερον, εἰς ἐπίτασιν δέ ποτε προσλαμβάνων τὸ μᾶλλον ἐπίρρημα κατὰ τὸ ῥηθὲν τοῦ Φωκίωνος νόημα ἢ τὸν ΠΕΡ σύνδεσμον, ὡς ἀνωτέρω γέγραπται· παραδιαζευκτικὸς μέντοι ὁ μὴ τῶν δύο λέξεων τὸ ἓν δεχόμενος» καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 485, 29 «Οὐ διστάζει, ἀλλ' ὁ Ἢ ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ».

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἄλλα παραδείγματα εὑρίσκονται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι τῆς μετὰ τοῦ Ἢ ἢ ἨΠΕΡ συντάξεως τοῦ ῥήματος *βούλομαι* ἢ *βόλομαι*, οἷον Ἰλ. Α, 319:

Τρωσὶν δὴ βόλεται δόμεναι κράτος ἠέπερ ἡμῖν.

Ρ, 331:

ἡμῖν δὲ Ζεὺς μὲν πολὺ βούλεται ἢ Δαναοῖσι
νίκην.

Ψ, 593:

ἄφαρ κέ τοι αὐτίκα δοῦναι
βουλοίμην ἤ σοί γε, διοτρεφές, ἤματα πάντα
ἐκ θυμοῦ πεσέειν καὶ δαίμοσιν εἶναι ἀλιτρός.

Ὀδυσσ. Γ, 232:

βουλοίμην δ' ἂν ἐγώ γε καὶ ἄλγεα πολλὰ μογήσας
οἴκαδέ τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἦμαρ ἰδέσθαι
ἢ ἐλθὼν ἀπολέσθαι ἐφέστιος.

Λ, 489:

βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ
ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη,
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισι ἀνάσσειν.

Μ, 350:

βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι
ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ.

Π, 106:

βουλοίμην κ' ἐν ἐμοῖσι κατακτάμενος μεγάροισι
τεθνάμεν ἢ τάδε γ' αἰὲν ἀεικέα ἔργ' ὁράασθαι.

Ρ, 81:

αὐτὸν ἔχοντα σὲ βούλομ' ἐπαυρέμεν ἤ τινα τῶνδε.

Ρ, 404:

αὐτὸς γὰρ φαγέμεν πολὺ βούλεαι ἢ δόμεν ἄλλῳ.

Φαίνεται δ' ἡμῖν φυσικωτάτη οὖσα ἡ σύνταξις αὕτη, διότι τὸ ῥῆμα *βούλομαι* ἢ *βόλομαι* εἶνε οὕτως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ παρειλημμένον ἐν τοῖς καταλεχθεῖσι χωρίοις, ὥστε περιέχει μὲν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔννοιαν τῆς συγκρίσεως, ἰσοδυναμεῖ δέ πως τῷ *βούλομαι μᾶλλον, προαιροῦμαι*, κτλ. (λατ. *malo*). Πρβ. καὶ Ἰλ. Α, 112 «ἐπεὶ πολὺ βούλομαι αὐτὴν οἴκοι ἔχειν», τουτέστιν: ἐπειδὴ πολὺ προαιροῦμαι αὐτὴν οἴκοι ἔχειν ἢ τὰ λύτρα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκλαμβάνεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα καὶ ἐν Ἰλ. Γ, 41 καὶ ἐν Ὀδ. Ι, 96 καὶ Λ, 358 καὶ Ο, 88 (καὶ Ρ, 228 καὶ Σ, 364) (*)

Ἔχομεν δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ποιητῶν νὰ μνημονεύσωμεν παραδείγματα τῆς προκειμένης ἐν τῷ λόγῳ χρήσεως, οἷον Θέογν. 145:

βούλεο δ' εὐσεβέων ὀλίγοις σὺν χρήμασιν οἰκεῖν
ἢ πλουτεῖν ἀδίκως χρήματα πασάμενος.

(*) Πρβ. καὶ Ἔντζιον Anh. zu Hom. Ilias Μέρ. Γ', σελ. 13.

καὶ Εὐριπίδ. Ἀνδρομ. 350:

πόσας ἂν εὐνὰς θυγατέρ' ἠδικημένην
βούλοι' ἂν εὑρεῖν ἢ παθεῖν ἀγὼ λέγω;

Πρβ. καὶ Ἀνθολ. Παλ. Ε', 141:

ναὶ τὸν Ἔρωτα, θέλω τὸ παρ' οὔασιν Ἡλιοδώρας
φθέγμα κλύειν ἢ τᾶς Λατοΐδεω κιθάρας.

καὶ Ε', 292:

ἀλλὰ τί μοι τῶν ἦδος; ἐπεὶ σέο μῦθον ἀκούειν
ἤθελον ἢ κιθάρης κρούσματα Δηλιάδος.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Σέξτῳ τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 557, 22 ἀναγινώσκεται:

μίκρ' ἂν θέλοιμι καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
ἄλυπον οἰκεῖν βίοτον ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

Ἀλλὰ προκριτωτέρα εἶνε ἡ γραφὴ «ἄλυποΣ οἰκεῖν *μᾶλλον* ἢ πλουτῶν νοσεῖν».

Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἡροδότῳ βιβλ. Γ', 40 «καί κως βούλομαι καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἂν κήδωμαι τὸ μέν τι εὐτυχέειν τῶν πρηγμάτων τὸ δὲ προσπταίειν — ἢ εὐτυχέειν τὰ πάντα» (Πρβ. καὶ Γ', 124) καὶ παρ' Αἰλιανῷ π. Ζῴ. Ἐπιλ. (σελ. 435, 1 Τεϋβν.) «βουλοίμην γὰρ ἂν μάθημα ἓν γοῦν πεπαιδευμένων περιγενέσθαι μοι ἢ τὰ ᾀδόμενα τῶν πάνυ πλουσίων χρήματά τε ἅμα καὶ κτήματα» καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ Ἀλεξ. 7 «ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν». Πρβ. καὶ Πολύβ. σελ. 864, 13 «πᾶν γὰρ (ἂν) βουληθῆναι τὸν Φίλιππον ἀναδέξασθαι ἢ καταφανῆ γενέσθαι Ῥοδίοις τὴν ἐν τούτοις αὐτοῦ προαίρεσιν» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', α', 41 «δοκεῖς γάρ μοι πάντα θέλειν ἀκοῦσαι ἢ τοῦτο». Κοραῆς *Ἐπικτ. Διατρ.* σελ. 368 «Ἡ σύνταξις κατὰ τὸ (Ἰλιάδ. α', 117),

Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι».

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὑρίσκεται ἐνίοτε καὶ τὸ *αἱροῦμαι* συντεταγμένον, ἔτι δὲ καὶ τὸ *δέχομαι*, οἷον Πίνδαρ. Νεμεον. Ι', 58 «ἐπεὶ τοῦτον ἢ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι οἰκεῖν τ' ἐν οὐρανῷ εἵ-

λετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ». Ξενοφ. Ἀγησ. Δ', 5 «ὅστις δ' ᾑρεῖτο καὶ σὺν τῷ γενναίῳ μειονεκτεῖν ἢ σὺν τῷ ἀδίκῳ πλέον ἔχειν, κτέ.». Λυσ. ἢ Ψευδολυσ. Ἐπιτ. 62 «θάνατον μετ' ἐλευθερίας αἱρούμενοι ἢ βίον μετὰ δουλείας». Δημοσθέν. σελ. 24, 22 «τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἑλοίμην—ἢ τὴν ἐκείνου». Πλάτ. Φιλ. σελ. 63, β' «μῶν οὐκ ἂν δέξαισθε οἰκεῖν μετὰ φρονήσεως πάσης ἢ χωρὶς τοῦ φρονεῖν;»(*). Λυσ. κ. Θεομν. 21 «ἐγὼ γοῦν δεξαίμην ἂν πάσας τὰς ἀσπίδας ἐρριφέναι ἢ τοιαύτην γνώμην ἔχειν περὶ τὸν πατέρα» (Πρβ. Φροβεργῆρον *Λυσ.* Τόμ. Β', σελ. 72).

Συνήθως προσυπακούεται ἔξωθεν τὸ συγκριτικὸν ἐπίρρημα *μᾶλλον*, οἷον *βούλομαι (μᾶλλον) ἤ*, *ᾑρεῖτο (μᾶλλον) ἤ*, κτλ. (Ἴδε Βιγῆρον *π. Ἰδιωτ.* σελ. 409 ἐκδ. δ' Ἑρμ. καὶ Βόσιον *Ἐλλειψ.* σελ. 769 Σχ. καὶ Βαίριον *Ἡροδ.* Τόμ. Β', σελ. 84 ἐκδ. β', κλπ. Πρβ. καὶ Ἑρμαννὸν *Opusc.* Τόμ. Α', σελ. 208 καὶ 210). Ὁ Θείρσχιος (*περὶ Ἀναλογ.* Μέρ. Α', σελ. 439) ἐκλαμβάνει τὸ *βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι* ἰσοδύναμον τῷ *βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἈΝΤΙ ΤΟΥ ἀπολέσθαι*.

Ὁ Οὐελκῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεόγνιδος (σελ. 93) σημειοῦται: «βούλεο, subaudito μᾶλλον, ut *Iliad.* I, 117 βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι, quem locum nostro confert *L. Bos.* p. 769 Schaef. *Aesch. Sept.* 619 φιλεῖ δὲ σιγᾶν ἢ λέγειν τὰ καίρια. Cf. *Valcken. Sel. ad N. T.* ed. Wassenb. I, 224 s.». Ἀλλ' ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ χωρίῳ ἔχει προφανῶς ὁ σύνδεσμος Ἢ διαζευκτικὴν δύναμιν, γελοιοτάτη δ' αὐτοῦ παρεκδοχὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Οὐελκήρου.

Περὶ ἄλλων τινῶν χρήσεων, ἐν αἷς ἐξυπακούεται τὸ ἐπίρρημα *μᾶλλον* ἢ ἐκλαμβάνεται τὸ ἀπόλυτον ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ, θὰ διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐν ἑτέρῳ τόπῳ. Ἴδε Βόσιον *Ἐλλειψ.* σελ. 770 καὶ Βυττεμβάχιον *Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. Ϛ',

(*) Ἀλλ' ὁ Βάδαμος (Μνημοσ. 1879, σελ. 25) ἀναγινώσκει «μῶν ἂν δέξαισθε οἰκεῖν φρονήσεως πάσης χωρίς;».

σελ. 949 καὶ Οὐάλζιον *Ῥητ. Ἑλλ.* Τόμ. Α', σελ. 563 καὶ Κ. Φ. Ἑρμαννὸν *Λουκ. πῶς δεῖ κτέ.* σελ. 124 καὶ Βοιμέλιον *Δημοσθ. πρὸς Λεπτίν.* σελ. 64 καὶ Φροβεργῆρον *Λυσ.* Τόμ. Β', σελ. 161. Πρβ. καὶ Κυννῆρον *Διεξοδ. Γραμμ.* Τόμ. Β', σελ. 841 ἐκδ. β' καὶ Οὐϊνῆρον *Γραμματ. τῆς Καιν. Διαθ.* σελ. 215 ἐκδ. ς'.

Τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου τὸ μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ κεῖται ἐν βιβλίῳ Γ', κεφ. 23 «κρύσταλλός τε γὰρ ἐπεπήγει οὐ βέβαιος ἐν αὐτῇ ὥστ' ἐπελθεῖν, ἀλλ' οἷος ἀπηλιώτου ἢ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον». Σχολ. «Ἢ βορέου: ὁ Ἢ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ ἬΠΕΡ κεῖται· βορέας γὰρ βέβαιον ποιεῖ κρύσταλλον, ἀπηλιώτης δὲ ὑδατώδη». Ὁ Δοβραῖος (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ 55) ἐξήλειψε τὸ *ἢ βορέου*, ὁ δὲ Κρυγῆρος (*Θουκυδ.* Τόμ. Α', β', σελ. 19 ἐκδ. β') εἴκασεν *ἢ εὔρου* (Πρβ. καὶ Κλασσήνιον *Θουκυδ.* Τόμ. Γ', σελ. 187).

§ 6. *ἀφ' ἑτέρας—ἀμφοτέρας* καὶ *ὡσπερεὶ—χρησμούς—ὥσπερ οἱ χρησμοί.*

Ψελλὸς *Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλ.* 1877, σελ. 128, 2 «ὡς ἡ Λύκειος καὶ Στωϊκὴ καὶ Ἀκαδημαϊκή, ἢ εἴ τις *ἀμφοτέρας* αἰτίας τὴν προσωνυμίαν εἴληχεν, ὡς ἡ Περιπατητικὴ καὶ Ἐφεκτικὴ ἥ τε Δογματικὴ καὶ Ἐξεταστική» καὶ σελ. 128, 8 «Ἧς διαιρεθείσης δόξαις ἑτερογνώμοσι, προστάται τῶν παρ' ἑκάστοις δοξῶν ἄλλοι ἄλλως (Γρ. *ἄλλωΝ*) ἐπέστησαν, ὧν πάντων ἐπισημότερος Πυθαγόρας ἐγένετο, Θαλῇ μὲν συνακμάσας τῷ Μιλησίῳ, *πολὺ δὲ τὴν ἐκείνου σοφίαν διενεγκών* — Οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὐ πάντων ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δέ, *ὥσπερ οἱ χρησμοί*, ἐκ τῶν στηθῶν ἀναπνεῖν, καὶ τῶν αἰτίων οἱ πλείους τῶν ἐκείνου λόγων ἐστέρηνται».

Ἀτοπώτατα ὁ ἐκδότης ἔγραψεν «ἢ εἴ τις *ΔΙ' ἀμφοτέρας* αἰτίας τὴν προσωνυμίαν εἴληχεν», προχειροτάτης οὔσης τῆς ἀληθοῦς ἀναγνώσεως «ἢ εἴ τις *ἀφ' ἑτέρας* αἰτίας τὴν προσωνυμίαν εἴληχεν».

Προφανὴς δ' εἶνε, νομίζομεν, ἡ πλημμέλεια τοῦ τε «πολὺ δὲ τὴν ἐκείνου σοφίαν διενεγκών», ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον «πολύ δέ *ΤΙ* ἐκείνου *σοφίΑ* διενεγκών», καὶ τοῦ «οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὐ πάντων ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δέ, ὥσπερ οἱ χρησμοί, ἐκ τῶν στηθῶν ἀναπνεῖν», ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ «οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὐ *πάντΑ* ἀποδεικνύειν εἴωθε, τὰ πλείω δὲ *ὡσπερΕΙ χρησμΟΥΣ* ἐκ τῶν στηθῶν *ἀναπνεῖ*».

Τοῦ *χρησμοὺς ἀναπνεῖν* παρέχει ἡμῖν παράδειγμα καὶ ὁ Φιλόστρατος λέγων σελ. 509 «ἀπ' Αἰσχίνου δ' ἤρξατο θεοφορήτῳ ὁρμῇ ἀποσχεδιάζοντος, ὥσπερ οἱ τοὺς χρησμοὺς ἀναπνέοντες».

Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι οἱ λόγοι ἢ τὰ διδάγματα τοῦ Πυθαγόρου εἶχον ὁμοιότητα πρὸς τοὺς χρησμοὺς ἢ ἦσαν *οἱονεὶ χρησμοί, πυθόχρηστα παραγγέλματα*. Ἰάμβλιχ. περὶ τοῦ Πυθαγ. βίου § 105 «Καὶ εἰ μή τις αὐτὰ τὰ σύμβολα ἐκλέξας διαπτύξειε καὶ ἀμώκῳ ἐξηγήσει περιλάβοι, γελοῖα ἂν καὶ γραώδη δόξειε τοῖς ἐντυγχάνουσι λήρου τε μεστὰ καὶ ἀδολεσχίας· ἐπειδὰν μέντοι κατὰ τὸν τῶν συμβόλων τούτων τρόπον διαπτυχθῇ καὶ φανερὰ καὶ εὐαυγῆ ἀντὶ σκοτεινῶν τοῖς πολλοῖς γένηται, *θεοπροπίᾳ καὶ χρησμοῖς τισι τοῦ Πυθίου ἀναλογεῖ* καὶ θαυμαστὴν διάνοιαν δαιμονίαν τε ἐπίπνοιαν ἐμποιεῖ τοῖς νενοηκόσι τῶν φιλολόγων». Πρβ. καὶ § 161 «Καὶ τὰς κοινὰς δὴ ἐπιστήμας, ὥσπερ τὴν ἀποδεικτικὴν καὶ τὴν ὁριστικὴν καὶ τὴν διαιρετικήν, παρέδωκε τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἔστιν ἀπὸ τῶν Πυθαγορικῶν ὑπομνημάτων εἰδέναι. Εἰώθει δὲ καὶ διὰ κομιδῇ βραχυτάτων φωνῶν μυρίαν καὶ πολυσχιδῆ ἔμφασιν συμβολικῷ τρόπῳ τοῖς γνωρίμοις ἀποφοιβάζειν, ὥσπερ διὰ χειροχρήστων (*) τινῶν λόγων ἢ μικρῶν τοῖς ὄγκοις σπερμάτων ὁ Πύθιός τε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις πλήθη ἀνήνυτα καὶ δυσεπινόητα ἐννοιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων ὑποφαίνουσι» καὶ Θεοδώρητ. Λόγ. Α' «Πυθαγόρας—νόμον ἐτεθείκει τοῖς φοι-

(*) Ἀντὶ τοῦ χειροχρήστων ὁ μὲν Τούπιος ἀνέγνω ἱεροχρήστων μεταβαλὼν καὶ τὸ λόγων εἰς τὸ λογίων, ὁ δὲ Κουστῆρος πυθοχρήστων. Πρβ. καὶ Βυττεμβάχιον Πλουτ. Ἠθικ. Τόμ. Ϛ', σελ. 772.

τηταῖς πενταετῆ χρόνον σιγὴν ἄγειν καὶ μόνον ἐπέχειν τῷ λόγῳ τὰς ἀκοάς, ἵνα ἀναμφισβητήτως καὶ ἀμαχήτως δέχωνται τὰ λεγόμενα πιστεύοντες οὕτως ἔχειν καὶ μὴ πολυπραγμονοῦντες ὡς ἐνδοιάζοντες. Τῷ τοι καὶ οἱ ἐκεῖνον διαδεξάμενοι, εἴ τις ἐπήτησε (Γρ. *ἈΠήτησε*) τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν, αὐτὸς ἔφα λέγειν εἰώθεσαν πάσης ἀποδείξεως ἰσχυροτέραν καὶ εἶναι νομίζοντες καὶ ἔχειν κελεύοντες τὴν Πυθαγόρου φωνήν», κτλ. (*)

Τὸ *ὡσπερεί*, ᾧ φέρονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὅμοια τὸ *ὡσεί* καὶ *ὡσανεί* καὶ *ὡσπερανεί* καὶ *καθαπερανεί* καὶ *οἱονεί*, μετέπεσε κατ' ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν εἰς τὸ *ὥσπερ οἱ* καὶ παρὰ Θεοφράστῳ π. Φυτ. Ἱστορ. Ε', δ', 5 «ἐντίκτει γὰρ ὥσπερ καὶ τοῖς δένδροις ὁ κεράστης καλούμενος, ὅταν τιτράνῃ (Γρ. *τΕτράνῃ*) καὶ κοιλάνῃ περιστραφείς, *ὥσπερ οἱ* μυόχοδοι». Γραπτέον *ὡσπερεὶ μυόχοδα*. Ὁ Οὐΐμμηρος ἐξέδωκεν «ὅταν τιτράνῃ καὶ κοιλάνῃ περιστραφεὶς ὡσπερεὶ *μυοδόχον*».

Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας σελίδι, ἐν ᾗ κεῖνται αἱ παρατεθεῖσαι ῥήσεις, ἀναγινώσκεται καὶ (στίχ. 28) «Ἀλλ' Ἕλληνες μὲν διττὸν γένος τῶν ὄντων ὑποστησάμενοι, ὑπερφυές τε καὶ φυσικόν, τὴν μὲν περὶ τὸ πρῶτον στρεφομένην παιδείαν τελευταίαν καὶ φυσικήν, τὰ δ' ἐναντία μεσότητι καταδεῖν εἰωθότες ἀεὶ τὴν μαθηματικὴν οὐσίαν μεταξὺ τούτων τιθέασι», ὅπερ οὐδεὶς δύναται νὰ νοήσῃ, ἂν μὴ ἀναπληρωθῇ οὕτω πως· «τὴν μὲν περὶ τὸ πρῶτον στρεφομένην παιδείαν (πρώτην καὶ ὑπερφυῆ καλοῦσι φιλοσοφίαν, τὴν δὲ περὶ τὸ δεύτερον) τελευταίαν καὶ φυσικήν».

§ 7. *ἔχεις—ἔχειν*.

Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 21 «Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐπειθόμην—οἰηθέντες οἱ βάσκανοι *ἔχειν* ἐξελεγχθῆναί με φοβούμενον, οὐ καταφρονοῦντα τῆς φλυαρίας αὐτῶν, προσποιεῖσθαι μεγαλοφροσύνην οὐδὲ τοῦ σκώπτειν ἀπείχοντο καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸ τῆς Εἰρήνης τέμενος ἀφικνούμενοι».

(*) Ἴδε Ποττῆρον Κλήμ. Ἀλέξ. Τόμ. Δ', σελ. 239 Δινδ.

Τὸ παντελῶς ἀνάρμοστον ἀπαρέμφατον *ἔχειΝ* μετατυπωτέον εἰς τὸ ὄνομα *ἔχειΣ*· «οἰηθέντες οἱ βάσκανοι *ἔχεις* ἐξελεγχθῆναί με φοβούμενον, κτέ.».

Οἱ λίαν πονηροὶ καὶ μοχθηροὶ καὶ κακεντρεχεῖς ἄνθρωποι, οἵτινες κακὰ ἀεὶ τοῖς ἄλλοις μηχανῶνται καὶ παρασκευάζουσιν ἢ ἐπιβουλεύουσι καὶ ἐπηρεάζουσι, προσφυέστατα παραβάλλονται πρὸς τοὺς ἔχεις ἢ καὶ ὀνομάζονται ἔχεις, οἷον Δημοσθέν. (ἢ Ὑπερείδ.) σελ. 786, 52 «ἀλλὰ πορεύεται διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὥσπερ *ἔχις* ἢ σκορπίος, ἠρκὼς τὸ κέντρον, ᾄττων δεῦρο κἀκεῖσε, σκοπῶν τίνι συμφορὰν ἢ βλασφημίαν ἢ κακόν τι προστριψάμενος καὶ καταστήσας εἰς φόβον ἀργύριον εἰσπράξεται» καὶ σελ. 799, 96 «τὸν αὐτὸν τοίνυν τρόπον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ὅταν συκοφάντην καὶ πικρὸν καὶ *ἔχιν* τὴν φύσιν ἄνθρωπον ἴδητε, μὴ πόθ' ἕκαστον ὑμῶν δήξεται περιμένετε, ἀλλ' ὁ προστυχὼν ἀεὶ τιμωρησάσθω». Πρβ. καὶ Ἁρποκρατ. «Ἀργᾶς:—Τιμαχίδας δὲ ὁ Ῥόδιος οὐ κατὰ γλῶτταν καλεῖσθαι τὸν ὄφιν ἀργᾶν φησιν, ἀλλὰ γένος τι εἶναι ὄφεως τοὺς ἀργᾶς. Λέγεσθαι οὖν εἰκὸς τὸν Δημοσθένην, ἐπιτροπῆς τοῖς ἐπιτρόποις δίκας λαγχάνοντα, ὄφιν διὰ τὸ θηριῶδες. Καὶ αὐτὸς τοὺς τοιούτους ὄφεσιν εἰκάζει ἐν τῷ κατ' Ἀριστογείτονος» (*) καὶ «Παρεῖαι ὄφεις:—Ὁ δὲ Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημάδου γράφει ταυτί· εἶναι δὲ τοὺς ῥήτορας ὁμοίους τοῖς ὄφεσι· τούς τε γὰρ ὄφεις μισητοὺς μὲν εἶναι πάντας, τῶν δὲ ὄφεων αὐτῶν τοὺς μὲν ἔχεις τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ παρείας αὐτοὺς τοὺς ἔχεις κατεσθίειν». Ἔτι δὲ Θεόφραστ. Χαρακτ. Α' «τὰ δὴ τῶν ἠθῶν μὴ ἁπλᾶ ἀλλ' ἐπίβουλα φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ ἢ τοὺς ἔχεις».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Α', κη', 9 «τί οὖν χαλεπαίνεις αὐτῇ ὅτι πεπλάνηται ἡ ταλαίπωρος περὶ τῶν μεγίστων καὶ *ἔχις* ἀντὶ ἀνθρώπου γέγονεν;» καὶ Δ', α', 127 «ἐκεῖνος δὲ βλαπτόμενός ἐστιν, ὁ τὰ οἰκτρότατα πάσχων καὶ αἴσχιστα, ὁ ἀντὶ ἀνθρώπου λύκος γινόμενος ἢ *ἔχις* ἢ σφήξ;»

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον παραλαμβάνεται καὶ τὸ *ἔχιδνα*,

(*) Ἴδε Δινδόρφιον Ἁρποκρατ. Τόμ. Α', σελ. 54.

οἷον Αἰσχύλ. Χοηφ. 248 «θανόντος ἐν πλεκταῖσι καὶ σπειράμασι δεινῆς ἐχίδνης» καὶ Εὐριπίδ. Ἴων. 1262 «οἵαν ἔχιδναν τήνδ' ἔφυσας». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Ἀντιγ. 523 «ἣ κατ' οἶκον ὡς ἔχιδν' ὑφειμένη λήθουσά μ' ἐξέπινες». Οὐδενὶ δ' ἄγνωστον ὑπάρχει τὸ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἀπαντῶν *γεννήματα ἐχιδνῶν* (Ματθ. Γ', 7. ΙΒ', 34. ΚΓ', 33. Λουκ. Γ', 7).

Ὡς δ' ὁ Γαληνὸς εἶπεν *οἱ βάσκανοι ἔχεις*, οὕτως ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος *ἡ βάσκανος Ἐρινύς*, οἷον Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 1868 «ἕως ἂν ἥδε ἡ βάσκανος Ἐρινὺς καὶ φαγέδαινα ἐγκαθημένη πάντα σήπῃ καὶ διαφθείρῃ τὰ καλά».

§ 8. *ἀλλ' ἄττα εἴδη—ἄλλα τὰ εἴδη* καὶ *ἀνωφελῆ ἄττα—ἀνωφελῆ καὶ ἄγῃ.*

Φίλων Τόμ. Β', σελ. 288 «ὥσπερ ἂν εἴ τις σωρὸν ποιήσει κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ ὀρόβους καὶ *ἄλλα τὰ εἴδη* τῶν σπαρτῶν εἰς τὸ αὐτὸ εἰσενεγκών» καὶ Θεμίστ. σελ. 391, 23 «οὐδὲ γὰρ τοῖς αὐληταῖς ὅτι ἐν κοινῷ ᾄδουσιν ἐπιτιμῶμεν οὐδὲ τοῖς ῥήτορσιν ὅτι ἐν κοινῷ ῥητορεύουσιν, ἀλλ' ὅτι *ἀνωφελῆ καὶ ἄγῃ* πρὸς ἀρετὴν οἱ μὲν ᾄδουσιν οἱ δὲ λέγουσιν».

Ὁ Φίλων ἔγραψεν ἀναμφιλόγως «καὶ *ἀλλ' ἄττα* εἴδη τῶν σπαρτῶν», ὡς ἐν Τόμ. Δ', σελ. 303 «καὶ μυρία *ἀλλ' ἄττα* παρατηρήσαντες». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 100 «ἑκάστη *μικρὰ ἄττα* τῶν ἐν τῇ φύσει παρεσπάσατο» καὶ Τόμ. Ε', σελ. 163 «καὶ *ἕτερα ἄττα* ἐν ποσὶ τιθέντες» καὶ σελ. 305 «καὶ *ἄλλα ἄττα* τῶν ἀτιμοτέρων» καὶ σελ. 312 «καὶ ἀποτρώγουσι ῥῖνας, ὦτα, δακτύλους, *ἕτερ' ἄττα* μέρη τοῦ σώματος». Κακῶς ἐν Τόμ. Γ', σελ. 117 φέρεται «ὁποῖα *ἅττα* τὴν φύσιν ἐστίν» ἀντὶ τοῦ *ἄττα*, ὡς ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 459 «ὁκοῖα *ἅσσα* ἐργάζεται ἐν τῷ σώματι» ἀντὶ τοῦ *ἄσσα*. Πρβ. Ὀδ. Τ, 218:

εἰπέ μοι ὁπποῖ' ἄσσα περὶ χροῒ εἵματα ἕστο.

Παρὰ τῷ Θεμιστίῳ ὁ μὲν Πετάβιος εἴκασεν «ἀλλ' ὅτι *ἃ μὴ ὠφελῇ μηδ' ἄγῃ* πρὸς ἀρετήν», ὁ δὲ Ἰακώψιος «ἀλλ' ὅτι ἀνωφελῆ καὶ *ἀχρεῖα* πρὸς ἀρετήν». Δύναταί δέ τις νὰ τοπάσῃ καὶ «ἀλλ' ὅτι ἀνωφελῆ καὶ *ἀργὰ* πρὸς ἀρετήν».

Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀποκαθίσταται ἡ γνησία γραφή, ἂν μεταβληθῇ τὸ ῥῆμα *ἄγῃ* εἰς τὴν ἀντωνυμίαν *ἄττα*, ἐκβληθῇ δ' ὁ σύνδεσμος ΚΑΙ ὡς ὑπὸ ξένης χειρὸς παρεγκείμενος· «ἀλλ' ὅτι *ἀνωφελῆ ἄττα* πρὸς ἀρετὴν οἱ μὲν ᾄδουσιν οἱ δὲ λέγουσιν». Πρβ. Ἀριστοτ. Ζῴ. Ἱστορ. Δ', α', 12 «ἔχουσι δὲ καὶ *τριχώδη ἄττα* ἐν τῷ σώματι» καὶ δ', 15 «ὑποκάτω δὲ τούτων τὸ στόμα καὶ περὶ αὐτὸ καθαπερεὶ *τριχώδη ἄττα* πλείω» καὶ Ε', η', 1 «οἷον τῶν τ' ἐνύδρων *γένη ἄττα* καὶ τῶν πτηνῶν», κτλ.

Ποιεῖται δ' ὁ Θεμίστιος πολλάκις χρῆσιν τῆς ἀντωνυμίας *ἄττα* λέγων σελ. 2, 4 «*σμικρὰ ἄττα* δύναται». σελ. 285, 25 «ἐπαπειλεῖ *δεινὰ ἄττα* με ἐργάσεσθαι καὶ ἀνήκεστα». σελ. 301, 9 «καὶ *τὰ τοιαῦτα ἄττα* ἀτεχνῶς σκοτεινὰ—ῥήματα τῆς Ἀριστοτέλους διαλεκτικῆς». σελ. 303, 6 «εἰς *δουλικὰ ἄττα* διακονήματα». σελ. 306, 19 «ἀπέδειξας δὲ καὶ *φαρμάκια ἄττα* συγκείμενα κτέ.». σελ. 307, 7 «*συγγράμματα ἄττα* σοι πεποίηται σμικρὰ ἢ μεγάλα κτέ.;». σελ. 308, 21 «καὶ *τοιαῦτα ἄττα* μορμολυκεῖα». σελ. 325, 11 «συνελεξάμην ἐμαυτῷ *πολλὰ ἄττα* βασανιστήρια». σελ. 326, 26 «ὅσα τέ ἐστι καὶ *ὁποῖα ἄττα* γνωρίσματα». σελ. 330, 24 «θηρία μὲν γὰρ καὶ ἰχθῦς *ἄλλα ἄττα* δελεάσματα προδεικνύντες αἱροῦσιν». σελ. 330, 34 «τὰ δὲ καθ' ἕκαστα ἄγκιστρα τῆς θήρας *ὁποῖα ἄττα* ἔσται λέγωμεν ἐφεξῆς». σελ. 335, 32 «προστιθέμενοι δὲ *φάρμακα ἄττα* οὐ ξὺν ἀλγηδόνι τὸ πάθος ἰῶνται». σελ. 355, 26 «ἐμοὶ νέῳ ὄντι *συγγράμματα ἄττα* πεποίηται». σελ. 395, 31 «ὡς *μικρὰ ἄττα* καὶ ὀλίγου ἄξια εἰς τὴν τέχνην πορισαμένους».

Ὁ Κόβητος ἀποδοκιμάζων τὴν ἄνευ ἐκθλίψεως ἐκφορὰν τῆς πρὸ τοῦ ἄττα κειμένης λέξεως γράφει (*Μνημοσ.* 1862, σελ. 222) «Delectat eum imprimis Atticum et Platonicum ἄττα, sed in eo usu peccant librarii elisam more Attico vocalem ingrate supplentes, veluti p. 2 A. *σμικρὰ* ἄττα, p. 249 A. *δουλικὰ* ἄττα, p. 266 C. *πολλὰ* ἄττα, p.

267 Δ. *ὁποῖα ἄττα*, p. 271 C. *ἄλλα ἄττα*, et passim alibi, quum perpetua fuerit in talibus elisio πόλλ' ἄττα, ὀλίγ' ἄττα, ἄλλ' ἄττα cet. Nonnumquam scribae peccant etiam in Platone, sed in Themistii libris perpetuus is error est nusquam tolerandus».

Εὑρίσκεται δ' ὅμως παρὰ τῷ Θεμιστίῳ καὶ τὸ κατ' ἔκθλιψιν προενηνεγμένον *ἄλλ' ἄττα* ἐν σελ. 416, 15 καὶ 417, 6 καὶ 442, 18 καὶ 443, 10. Ἀκριβέστατα περὶ τῆς προκειμένης χρήσεως θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ὀλίγοι δ' ἴσως ἀγνοοῦσιν ὅτι ἡ ἀντωνυμία *ἄττα* εἶνε μία τῶν Ἀττικωτάτων ἐκείνων λέξεων, αἷς λίαν ἠσμένιζον οἱ Ἀττικισταὶ κοσμοῦντες ἑκάστοτε καὶ καλλωπίζοντες τὸν λόγον δι' αὐτῶν. Λουκιαν. Ῥητ. Διδασκ. 16 «ἔπειτα δὲ πεντεκαίδεκά που ἢ οὐ πλείω γε τῶν εἴκοσιν Ἀττικὰ ὀνόματα ἐκλέξας ποθὲν καὶ ταῦτα ἀκριβῶς ἐκμελετήσας πρόχειρα ἐπ' ἄκρας τῆς γλώττης ἔχε, τὸ *ἄττα* καὶ κᾆτα καὶ μῶν καὶ ἀμηγέπη καὶ λῷστε καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐν ἅπαντι λόγῳ καθάπερ τι ἥδυσμα ἐπίπαττε αὐτῶν» καὶ 18 «καὶ ἐπὶ πᾶσι τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ὀνόματα ἐπιπολαζέτω καὶ ἐπανθείτω καὶ συνεχὲς (ἔστω) τὸ *ἄττα* καὶ τὸ δήπουθεν, κἂν μηδὲν αὐτῶν δέῃ· καλὰ γάρ ἐστι καὶ εἰκῇ λεγόμενα» καὶ 20 «οἱ πολλοὶ δὲ τὸ σχῆμα καὶ φωνὴν καὶ βάδισμα καὶ περίπατον καὶ μέλος καὶ κρηπῖδα καὶ τὸ *ἄττα* σου ἐκεῖνο τεθήπασιν» καὶ Λεξιφάν. 21 «Ἄρξαι δὴ ἐμεῖν. Βαβαί. Πρῶτον τουτὶ τὸ μῶν, εἶτα μετ' αὐτὸ ἐξελήλυθε τὸ κᾆτα, εἶτα ἐπ' αὐτοῖς τὸ ἦ δ' ὅς καὶ ἀμηγέπη καὶ λῷστε καὶ δήπουθεν καὶ συνεχὲς τὸ *ἄττα*». Πρβ. καὶ Θεμίστ. σελ. 308, 27 «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυκλήσας τὸ δήπουθεν καὶ τὸ κἄπειτα καὶ τὼ Διοσκόρω οἰχήσεται ἀποτρέχων καταγελάσας σου πλατὺ τῆς ἀμαθίας καὶ νωθείας».

Πολλάκις δὲ παρεφθάρη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων ἡ ἀντωνυμία ΑΤΤΑ καὶ κατ' ἔκθλιψιν ΑΤΤ' μεταβληθεῖσα εἰς τὸ ΑΤΕ, ΑΓΕ, ΑΤΙ, ΑΤ', ΑΓ', καθὰ παρετήρησεν ὁ πολὺς Κόβητος *Nov. Lect.* σελ. 153 καὶ 279 (Πρβ. καὶ Πόρσωνος *Tracts and Miscellaneous Criticisms* σελ. 390 καὶ Δαβησίου *Miscellanea Critica* σελ. 550 Κιδδ.).

Ὡς δὲ μετέπεσε τὸ ΑΤΤΑ εἰς τὸ ΑΓΕ, οὕτως ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ καὶ εἰς τὸ ΑΓΗ. Συχνοτάτη εἶνε ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ἡ σύγχυσις τοῦ Τ καὶ Γ (Πρβ. Μέρ. Τέταρτ. § 5), εὑρίσκεται δ' ἐνίοτε καὶ ἡ τοῦ ΤΤ καὶ Γ καὶ ἡ τοῦ ΓΓ καὶ Τ, οἷον

προστάΤΤειν—προσάΓειν. Ἔφορ. ἀποσπ. 27 «σχεδὸν γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς *προσάγειν* ὁ θεὸς εἴωθεν Ἀχελῴῳ θύειν». Ἵν' ἀποβῇ καταληπτὴ ἡ ῥῆσις αὕτη, ἀναγκαίως ἔχει νὰ μετατυπωθῇ τὸ *προσάΓειν* εἰς τὸ *προσΤάΤΤειν*.

ἄΓωσιν—ἄΤΤωσιν—ΤάΤΤωσιν. Ἰάμβλιχ. περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου § 2 «παρακαλέσαντες τοὺς θεοὺς ἡγεμόνας καὶ ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς ἑαυτοὺς καὶ τὸν λόγον ἑπώμεθα ᾗ ἂν *τάττωσιν*». Ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ κῶδιξ ἔχει *ἄττωσιν*. Ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶνε «ἑπώμεθα ᾗ ἂν *ἄγωσιν*», ὡς ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 237, δ' «ἡμῶν ἐν ἑκάστῳ δύο τινέ ἐστον ἰδέα ἄρχοντε καὶ ἄγοντε, οἷν *ἑπόμεθα ᾗ ἂν ἄγητον*». Φέρεται δ' ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι τοῦ Ἰαμβλίχου § 15 καὶ «κατὰ τὸν πλοῦν ἐγκρατῶς αὐτοῦ καὶ σεμνῶς ἀκολούθως τε τῇ συντρόφῳ ἐπιτηδεύσει *διατάττοντος*», ὅπερ ὀρθῶς ὁ Κουστῆρος μετέγραψε *διάγοντος* (Ἴδε Κόβητον *Collect. Crit.* σελ. 307 καὶ 310).

στραΓΓεύομαι—στραΤεύομαι, *στραΓΓεύεσθαι—στραΤεύεσθαι*, κτλ. Ἴδε Βαλκενάριον *Παρατηρ. εἰς Ἀμμών*. σελ. 130 κἑξ. Ἄλβερτον *Ἡσύχ*. Τόμ. Α', σελ. 1169 καὶ Τόμ. Β', σελ. 260 καὶ 407 καὶ 1276 καὶ Βεκκῆρον *Ἀριστοφ*. Τόμ. Γ', σελ. 13 καὶ 285.

ἀΤελείην—ἀΓΓελίην. Ἡρόδ. Α', 54 «Δελφοὶ δὲ ἀντὶ τούτων ἔδοσαν Κροίσῳ καὶ Λυδοῖσι προμαντηίην καὶ *ἀτελείην* καὶ προεδρίην». Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται καὶ *ἀΓελείην* καὶ *ἀΓΓελίην*.

§ 9. *σκορδινᾶσθαι—σκοτοδινᾶσθαι*.

Γαλην. Τόμ. ΙΙΙ', ά, σελ. 168 «Ἀλλὰ καὶ τὸ χασμᾶσθαι, καθάπερ καὶ *σκοτοδινᾶσθαι*, περιεχομένης τινὸς ἐν τοῖς μυσί, δι' ὧν καὶ αἱ κατὰ προαίρεσιν γίνονται κινήσεις, ἤτοι ὑγρότητος πνευματώδους ἢ πνεύματος ἀτμώδους, γίνεσθαι δέδεικται».

Οὔτε ὁ τύπος *σκοτοδινᾶσθαι* ἀντὶ τοῦ *σκοτοδινιᾶν* (ἢ *σκοτοδινεῖν*) εἶνε Ἑλληνικὸς οὔτε ἁρμόζει τὸ παράπαν ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἡ ἔννοια τῆς σκοτοδινίας. Ὁ Γαληνὸς ἔγραψεν ἀναμφηρίστως «καθάπερ καὶ τὸ *σκορδινᾶσθαι*», οὗπερ καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖται χρῆσιν συνεκφέρων αὐτὸ μετὰ τοῦ *χασμᾶσθαι*, οἷον Τόμ. Ζ', σελ. 59 «καθάπερ ἐπὶ τοῦ *σκορδινᾶσθαι* καὶ χασμᾶσθαι καὶ πτάρνυσθαι καὶ βήττειν» καὶ σελ. 940 «χασμῶνται γὰρ καὶ *σκορδινῶνται* συνεχῶς, ἀτμώδους τινὸς καὶ παχέος πνεύματος ἐν τῷ μυώδει γένει κατειλημμένου» (Πρβ. καὶ σελ. 941) καὶ Τόμ. ΙΖ', ά, σελ. 417 «ἀτμώδους τινὸς καὶ παχέος πνεύματος ἐν τῷ μυώδει γένει κατειλημμένου, χασμῶνται οἱ ἄνθρωποι καὶ *σκορδινῶνται* καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐκπνέουσι». Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 130 «*Σκορδινᾶσθαι*: διατείνεσθαι καὶ μάλιστα μετὰ χάσμης».

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Β', σελ. 805 «καὶ βρυγμὸς ἔχῃ καὶ *σκορδινέηται* καὶ χασμᾶται» καὶ ἐν ἀποσπάσμασι τοῦ Ῥούφου παρ' Ὀρειβασ. Τόμ. Γ', σελ. 87 «εἰκὸς δὲ καὶ εἰλιγγιάσαι (Γρ. *ἰλιγγιᾶσαι*) καὶ πᾶν τὸ σῶμα *σκορδινηθῆναι* καὶ φρικῶδες καὶ κοπῶδες γενέσθαι». Σχολ. σελ. 682, 7 «*Σκορδινᾶσθαί* ἐστι τὸ διατείνεσθαι τὸ σῶμα καὶ μάλιστα μετὰ χάσμης».

Ἐκ τῶν Ἀττικῶν μόνος ὁ Ἀριστοφάνης παρέχει ἡμῖν παραδείγματα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος λέγων Ἀχαρν. 30 «στένω, κέχηνα, *σκορδινῶμαι*, πέρδομαι» καὶ Σφηξ. 641 «ὡς οὗτος ἤδη *σκορδινᾶται* κἄστιν οὐκ ἐν αὑτοῦ» καὶ Βατρ. 922 «τί *σκορδινᾷ* καὶ δυσφορεῖς;». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Λεξιφάν. 21 «οὔπω τὸ ἴκταρ ἐμήμεκας οὐδὲ τὸ *σκορδινᾶσθαι* οὐδὲ τὸ τευτάζεσθαι οὐδὲ τὸ σκύλλεσθαι».

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους ἀναγινώσκεται Ε', 168 «τὸ δὲ μετὰ χάσμης ἀποτείνειν ἑαυτὸν *σκορδινᾶσθαι* λέγουσιν», παρὰ δὲ τῷ Μοίριδι σελ. 342 «*Σκορδινᾶσθαι* Ἀττικῶς, διατείνεσθαι Ἑλληνικῶς». Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. 524, 21 «*Σκορδινᾶσθαι*: τὸ παρὰ φύσιν ἀποτείνειν τὰ μέλη μετὰ τοῦ χασμᾶσθαι διακλώμενον» καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχανρ. 30 «*Σκορδινᾶσθαί* φασι κυρίως ἐπὶ τῶν κυνῶν τῶν ἐξ ὕπνου ἀνισταμένων· ὅταν τὰ μέλη καὶ ὅλους αὐτοὺς διατείνωσι. *Σκορδινᾶσθαι* οὖν ἐστι τὸ ἀνακλᾶσθαι μετὰ χάσμης, γίνεται δὲ ἀπὸ ἀλογίας τὸ τοιοῦτον» καὶ Σφ. 642 καὶ Βατρ. 922 «Οὕτως ἔλεγον τὸ παρὰ φύσιν τὰ μέλη ἐκτείνειν, *σκορδινᾶσθαι*. Γίνεται δὲ περὶ τοὺς ἐγειρομένους ἐξ ὕπνου, ὅταν χασμώδεις ὄντες ἐκτείνωσι τὰ μέλη· ὅπερ συμβαίνει καὶ περὶ τοὺς ἄλλως πως βασανιζομένους καὶ διαστρεφομένους τὰ μέλη». Ἔτι δὲ Ἡσύχ. λ. *σκορδινᾶσθαι* καὶ Σουΐδ. λ. *σκορδινᾶσθαι* καὶ λ. *σκορδινῶμαι* καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 719, 10.

Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται καὶ «*Ἐσκορδινήθη*: ἐχασμήσατο». Ἀναγινώσκεται δ' ἐν τῷ κώδικι αὐτοῦ καὶ «*Ἀσκορδίνωτος*: ἀσάλευτος, μὴ κινῶν τὰ μέλη· σκορδινᾶσθαι γὰρ λέγουσι τὸ παρὰ φύσιν (τὰ μέλη) ἐκτείνειν, ὅπερ γίνεται παρὰ τοῖς ἐγειρομένοις ἐξ ὕπνου», ὡς καὶ ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 452, 25. Ἀλλὰ μεταγραπτέον πάντως *ἀσκορδίνητος*· διότι τοῦ ῥήματος ὄντος *σκορδινάομαι-ῶμαι*, ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ ὑπάρχῃ ἐπίθετον *ἀσκορδίνωτος*. Ὁ Πειρσὼν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοίριδος σελ. 343 μετέβαλε καὶ τὸ *παρὰ τοῖς ἐγειρομένοις* εἰς τὸ *περὶ τοὺς ἐγειρομένους*.

Ὀνόματα ἐκ τοῦ *σκορδινῶμαι* παρηγμένα εἶνε τὸ *σκορδίνημα* καὶ *σκορδινησμός*, ὧν ἀμφοτέρων γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις, οἷον Τόμ. Α', σελ. 484 «βήξ, πταρμός, *σκορδίνημα*, ἔρευξις, φῦσα» καὶ σελ. 589 «ἱδρῶτες, κνησμοί, *σκορδινησμοὶ* καὶ ὅσα τοιαῦτα». Ἐρωτιαν. σελ. 82, 1 «*Κορδίνημα*: γράφεται καὶ *σκορδίνημα*· καρηβαρίαν δὲ σημαίνει παρὰ τὸ τὸ κάρα δινεῖσθαι, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρνεῦσι» καὶ σελ. 114, 13 «*Σκορδίνημα*: γράφεται καὶ *κορδίνημα*· οὕτω δὲ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὸ καρηβαρεῖν, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης» Πρβ. καὶ Γρηγόρ. Κορ. σελ. 553 Σχ.

Ἡ κοινῶς φερομένη ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις γραφὴ *σκορδινιασμοὶ* εἶνε ἀτοπωτάτη. Ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ Τόμ. ΙΖ', β', σελ. 241 ἀναγινώσκεται «ἱδρῶτες, κνησμοί, *σκορδινισμοὶ* καὶ ὅσα τοιαῦτα», ὡς καὶ ἐν σελ. 242 «εἶτ' ἐφεξῆς ἱδρώτων τε καὶ κνη-

σμῶν καὶ *σκορδινΙσμῶν*» καὶ ἐν σελ. 244 «περί τε τὴν τῶν ἱδρώτων ἔκκρισιν καὶ κνησμοὺς καὶ *σκορδινΙσμούς*» καὶ ἐν σελ. 245 «ὁ δὲ *σκορδινΙσμὸς* τοιοῦτον μέν ἐστι σύμπτωμα κατὰ πάντας οἶμαι τοὺς μῦς, οἷόνπερ ἐπὶ τῆς χάσμης γίνεται μόνοις τοῖς τὴν κάτω γένυν» καὶ ἐν σελ. 240 «καθάπερ γε καὶ ὁ λυγμὸς καὶ χάσμη καὶ *σκορδινΙσμός*». Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῶν τοῦ Γαληνοῦ συγγραμμάτων διὰ τοῦ Ι εὑρίσκεται προενηνεγμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα. Ἴδε Τόμ. Ζ', σελ. 147 καὶ 148 καὶ 196 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 476 καὶ Τόμ. ΙΖ', ά, σελ. 396 καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 514. Πρβ. καὶ Ὀρειβάσ. Τόμ. Γ', σελ. 208, 2 καὶ 9.

Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε *σκορδινΗσμός* καὶ *σκορδινΗσμοί* διὰ τοῦ Η· διότι τὰ εἰς ΣΜΟΣ περατούμενα ὀνόματα, ἐὰν παράγωνται ἐκ ῥημάτων τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συζυγίας τῶν περισπωμένων, γράφονται ἐν τῇ παραληγούσῃ διὰ τοῦ Η, οὐχὶ διὰ τοῦ Ι, οἷον

ἀγαπησμός ἐκ τοῦ *ἀγαπῶ*,
κροτησμός ἐκ τοῦ *κροτῶ*,
λοιδορησμός ἐκ τοῦ *λοιδορῶ*,
νουθετησμός ἐκ τοῦ *νουθετῶ*,
ὀρχησμός ἐκ τοῦ *ὀρχοῦμαι* (Πρβ. καὶ *ὀρχηστής*),
πατησμός ἐκ τοῦ *πατῶ*,
σκαριφησμός ἐκ τοῦ *σκαριφῶμαι*,
χρησμός ἐκ τοῦ *χρῶ*.

Ὅμοια τούτοις εἶνε τὸ *ὀδαξησμός* καὶ τὸ *μελλησμός* καὶ τὸ *μαχησμός*, οὗ ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 1702, 9 «καθὰ καὶ ὁ βρυχησμός, ὡς *μαχησμός*, καὶ τροπῇ ὁμοίᾳ βρυχηθμός». Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 447, 19 φέρεται καὶ «*Ἀρτησμός*: ἀνακρεμασμός». Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ Ἑρμαννὸς ἔγραψε *βλαστηΣμὸν* παρ' Αἰσχύλῳ Ἑπτ. 12 παραβάλλων τὸν τύπον *βλαστησμός* πρὸς τὸν *ὀρχησμός*, *πατησμός*, κτλ. (Τόμ. Β', σελ. 269).

Πλημμελῶς ἔχει ἡ γραφὴ *ἀγαπΙσμός*, *νουθετΙσμός*, *ὀδαξΙσμός*, *σκαριφΙσμός*, κτλ. (Πρβ. Βεργλῆρον *Ἀλκίφρ.* σελ. 209 Σειλ. καὶ Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 510 κἑξ. καὶ Μεινέκιον *Μεν. καὶ Φιλ. Λειψ.* σελ. 157). Λέγεται δ' οὐ μόνον *σκαριφησμός* ἀλλὰ καὶ *σκαριφηθμός*, οἷον Νουμήν. παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΔ', ἑ, 4 «αὐτοὶ γὰρ οὗτοι τοὺς ἑτέρους ὑπερβαλλόμενοι τῇ τε πολυπραγμοσύνῃ τοῖς τε *σκαριφηθμοῖς* ἐπετίμων θᾶττον». Πρβ. *ὀρχησμός* καὶ *ὀρχηθμός*, κτλ. Ἔτι δὲ *βληχηθμός*, *βρυχηθμός*, *ἰνηθμός*, *κηληθμός*, *κνυζηθμός*, *κυκηθμός*, *μηκηθμός*, *μυκηθμός*, *ὀγκηθμός*, *πηδηθμός*, κτλ. (Πρβ. Βαλκενάριον *Ἐπιστ. πρὸς Ῥοιδῆρον* σελ. 43 καὶ Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 511 καὶ *Παραλειπ.* σελ. 397).

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 444, 52 ἀναγινώσκεται «Ἐκ τοῦ θελήσω γίνεται θελησμός καὶ ἀποβολῇ τοῦ Σ θελημός, ὡς μελήσω *μελησμός* καὶ μελημός». Ἀλλὰ παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν οὔτε τὸ *μελησμός* εὑρέθη οὔτε τὸ *ναυαγησμός* καὶ *ξυρησμός* καὶ *αὐλησμός*, ἅτινα μνημονεύει ὁ Ψευδηρῳδιανὸς ἐν τοῖς Ἐπιμερισμοῖς γράφων σελ. 179 «Τὰ διὰ τοῦ ΙΣΜΟΣ ὀξύτονα διὰ τοῦ ἰῶτα γράφονται, ὅσα ἀπὸ τῶν διὰ τοῦ ΙΖΩ ῥημάτων γίνονται—Εἰ δὲ ἀπὸ περισπωμένων ῥημάτων γίνονται, διὰ τοῦ ἦτα γράφονται, οἷον ναυαγῶ ναυαγήσω *ναυαγησμός*, λοιδορῶ λοιδορήσω λοιδορησμός, ξυρῶ ξυρήσω *ξυρησμός*, μαχῶ μαχήσω μαχησμός· τεμαχισμὸς δὲ ἰῶτα· ὀρχῶ ὀρχήσω ὀρχησμός· ἐμπρησμὸς ἐκ τοῦ πρήθω, κνησμὸς ἐκ τοῦ κνήθω· χρησμὸς ἡ μαντεία ἐκ τοῦ χρῶ· αὐλῶ αὐλήσω *αὐλησμός* ὁ τοῦ ὀργάνου, αὐλισμὸς δὲ ἡ κατασκήνωσις ἰῶτα· μέλω τὸ φροντίζω καὶ μελησμὸς ἡ φροντὶς διὰ τοῦ ἦτα γράφεται, μελισμὸς δὲ ἡ τραγῳδία καὶ ἡ τῶν κρεῶν κατακοπὴ ἰῶτα». Πρβ. καὶ σελ. 264 «Φημισμὸς δὲ ἦτα καὶ ἰῶτα, εὐφημησμὸς δὲ δύο Η, χρησμὸς Η, τεμαχισμὸς δὲ ἰῶτα» καὶ «Λογισμὸς Ι, ἀπολογησμὸς δὲ ἡ ἀπολογία ἦτα» καὶ «Μελησμὸς ἡ φροντὶς Η, μελισμὸς δὲ ἡ κατακοπὴ τῶν κρεῶν καὶ τὸ ᾆσμα Ι». Ἐν σελ. 81 εἶνε γεγραμμένον «μελισμὸς ἡ τραγῳδία, μέλω τὸ φροντίζω *μελΗσμὸς* ἡ φροντίς». Πρβ. καὶ σελ. 80 «πλὴν τοῦ λοιδορῶ *λοιδορΙσμὸς* καὶ λοιδορία».

Τὸ *εὐφημΗσμὸς* καὶ *ἀπολογΗσμὸς* εἶνε πλασματώδη καὶ ἀνάληθη.

Τὸν τύπον *σκορδινιασμός* οὐδαμῶς ὑπώπτευσεν ὁ ἀοίδιμος

Κοραῆς ἐν Ἀτάκτ. Τόμ. Β', σελ. 59 ἀπειρότερος ὢν περὶ τὰ τοιαῦτα. Ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐλέγετο *pandiculari* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *σκορδινᾶσθαι* (Πρβ. Λοβέκκιον *Προλεγομ*. σελ. 225).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ἰανουαρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 233, 9 γραπτέον: κατάρροντας. σελ. 233, 16 γραπτέον: καταΙροντας—κατάΡροντας. σελ. 235, 2 γραπτέον: γράμμα (Γρ. γάμμα). σελ. 245, 21 γραπτέον: ἱεροσκοπίαν—ἀεροσκοπίαν. σελ. 256, 10 γραπτέον: εἰκασίᾳ.

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΑΡΘΡΩΝ ΠΕΝΤΕ ΕΚ ΤΗΣ ΩΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ.

1.

Ἐκ τῆς Ὥρας (φύλ. τῆς 6 Ἰανουαρίου 1879.)

«*Περὶ τῶν φημιζομένων Σλαυϊκῶν κτισμάτων τῆς Ὀλυμπίας.*

Ὁ συνάδελφος καὶ φίλος Στέφανος Α. Κουμανούδης εἶχεν ἐκδηλώσει τῇ 18 Ἀπριλίου 1878, διὰ τῆς Παλιγγενεσίας, τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἀξίωσις, ἣν ἔφερον εἰς μέσον οἱ ἐνεργοῦντες τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφὰς λόγιοι Γερμανοί, ὅτι ἀνεκάλυψαν αὐτόθι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ *σλαυϊκὰ* κτίσματα. Ἀπελθὼν μετ' ὀλίγας τότε ἡμέρας εἰς ἀλλοδαπήν, δὲν ηὐκαίρησα ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀπαντήσω, καθ' ὃ εἶχον καθῆκον, εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην· νῦν δὲ ἰδὼν αὐτὴν ἐπαναληφθεῖσαν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, δημοσιεύω ὅσα νομίζω, ὅτι δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς ἀξιώσεως ἐκείνης.

Βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ κυρίως Ἠλείᾳ, ἐν τῇ Πισάτιδι καὶ

ἐν τῇ Τριφυλίᾳ πολλοὶ κατῴκησαν Σλαῦοι μεταξὺ τῆς 6 καὶ τῆς 8 ἑκατονταετηρίδος, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ ὀγδόῃ ἢ πρότερον· τοῦτο μαρτυροῦσιν αἱ χρηστομάθειαι ἐκ τῶν Στράβωνος Γεωγραφικῶν (1) καὶ ἡ ἐν ἔτει 807 μεγάλη τῶν Σλαύων τούτων ἐπανάστασις, ἧς τὰς περιπετείας διέσωσεν ἡμῖν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (2). Ἀλλ' οἱ ἐπήλυδες οὗτοι κατέσχον τὴν ὕπαιθρον μόνον χώραν· τοὐλάχιστον ἐνῷ πολλὰ ὀνόματα ὀρέων, ποταμῶν, χωρίων καὶ κωμῶν διετήρησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ τὸ ξενικὸν ἰδίωμα, πόλις οὐδεμία ἀξιόλογος, εἴτε ἐν τῇ μεσογαίᾳ εἴτε ἐν τῇ παραλίᾳ, φέρει ὄνομα σλαυϊκόν. Διῆγον δὲ οἱ ἔποικοι ἐκεῖνοι βίον γεωργικὸν καὶ ποιμενικόν, ἰδίως δὲ ποιμενικὸν κατὰ τὰ πάτρια ἤθη· αἱ ὀλίγισται σλαυϊκαὶ λέξεις, ὅσας κατέλιπον ἐν Ἑλλάδι, ἀνάγονται πᾶσαι εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον. Δύο δὲ μάλιστα εἶναι χαρακτηριστικώταται τῆς τοιαύτης αὐτῶν διαίτης. *Ζουπάνης* ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς ὁ ἄρχων τῆς κοινότητος· *τσομπάνης* δὲ καλεῖται σήμερον ὁ ποιμήν. *Στάνι* ἢ *στάνιτζα* ἐσήμαινε τὴν ἕδραν τῆς κοινότητος· *στάνι* δὲ ὀνομάζεται τὰ νῦν τὸ ποιμνιοστάσιον. Ὥστε συνέβη ἐν τῇ μεταπτώσει ταύτῃ τῆς σημασίας ἐξελιγμός τις ἀντίθετος τῶν δαρβινείων, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι ἐνταῦθα μετεβλήθησαν εἰς πρόβατα.

Ὁπωσδήποτε οἱ ἐν Πελοποννήσῳ Σλαῦοι εἶχον ἀναμφιβόλως καὶ οἰκήματα· περὶ τῆς ἰδιαζούσης ὅμως αὐτοῖς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης, ἰδοὺ τί γράφει ὁ Καραμζίν· «οὐ μόνον ἐν τῇ 6 ἑκατονταετηρίδι, ἀλλὰ καὶ πολὺ βραδύτερον, ᾤκουν ἐν οἰκίαις ἐκ πλέγματος κλάδων καὶ χώματος, αἵτινες μόλις συνεφύλαττον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν βροχῶν· αὐταὶ αἱ σλαυϊκαὶ πόλεις ἦσαν

---

(1) «Νῦν δὲ οὐδὲ ὄνομά ἐστι Πισατῶν καὶ Καυκώνων καὶ Πυλίων· ἅπαντα γὰρ ταῦτα Σκύθαι νέμονται». Ἐκδ. Κοραῆ, τόμου 3 σελ. 386. Αἱ Χρηστομάθειαι αὗται συνετάχθησαν ἐν τῇ 10 ἑκατονταετηρίδι. Κοραῆ, αὐτόθι, πρὸς τὸν ἀναγνώστην, σελ. δ'.

(2) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν (de administrando imperio) ἐκδ. Βόννης σελ. 217 καὶ ἑπ. Ἴδε καὶ τὴν ἐν τῇ ἐμῇ ἱστορίᾳ (τόμου 3 σελ. 630) γενομένην ἑρμηνείαν τῆς ἐκθέσεως ταύτης τοῦ βασιλέως.

σωρὸς καλυβῶν, οἱ δὲ ναοί, μεγάλα ξύλινα παραπήγματα» (1). Τοιαῦτα κτίσματα δύσκολον μὲ φαίνεται ν' ἀνθέξωσιν εἰς χιλιετεῖς ἀνατροπὰς καὶ καταστροφάς.

Ἐπέχω ἐν τούτοις νὰ ὀμόσω, ὅτι δὲν εὑρέθησαν ἢ δὲν δύνανται νὰ εὑρεθῶσι κτίσματα σλαυϊκὰ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ γῆ αὕτη καλύπτει τόσα καὶ τόσα, ὥστε δὲν εἶναι ἄπορον νὰ κρύπτῃ καὶ τοιοῦτον θησαυρόν. Ὑποθέσατε ὅτι εὔπορός τις σλαυϊκὴ κοινότης, θέλουσα νὰ ἐγείρῃ στερεώτερον οἰκοδόμημα, ἔφερεν ἐπὶ τούτῳ ἀρχιτέκτονα ἐκ Πατρῶν, ὅςτις ἐκτελέσας τὸ ἔργον διαιώνισε τὸ ὄνομα τοῦ Σλαύου κτήτορος δι' ἐπιγραφῆς (2). Τὸ μόνον ἐλάττωμα τοῦ σλαυϊκοῦ τούτου κτίσματος ἤθελεν εἶναι ὅτι δὲν ἤθελεν εἶναι σλαυϊκόν, ἀλλὰ ἑλληνικόν, ἢ γραικικόν, ἢ βυζαντινόν, ὅπως θέλετε.

Ἐν γένει δὲ τὸ σπουδαῖον δι' ἐμέ, ὁμολογῶ, εἶναι ὄχι ἂν ἐπῆλθον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας πολλοὶ ἢ ὀλίγοι Σλαῦοι καὶ τίνα ἐν αὐταῖς κατεσκεύασαν κτίσματα· τὸ σπουδαῖον εἶναι ἂν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τέλους κατίσχυσεν αὐτῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ξένων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ἤδη εὐτυχῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἔν τε Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Πέποιθα δὲ ὅτι τὴν αὐτὴν αἰσίαν λύσιν θέλει λάβει καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, ἐὰν φανῶμεν ὁπωςοῦν ἄξιοι τῶν προγόνων, οὐχὶ τῶν πάλαι περὶ Θεμιστοκλέα καὶ Περικλέα ἀκμασάντων, ἀλλὰ τῶν προςεχεστέρων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἢ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, διὰ τοσούτων ταλαιπωριῶν ἤγειρον τὸ ἥμισυ τοῦ οἰκοδομήματος, μὴ καταλιπόντες εἰς τὰς παρούσας γενεὰς εἰμὴ τὸ ἔργον τοῦ νὰ συμπληρώσωσιν αὐτό.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.»

(1) Τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τόμος 1, σελ. 56.

(2) Ἑλληνικῆς ἐννοεῖται· διότι οἱ Σλαῦοι ὅτε μὲν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, γραφὴν ἰδίαν δὲν εἶχον, ὅτε δὲ βραδύτερον κατεσκευάσθη εἰς τὰς βορείους χώρας τὸ ἀλφάβητον αὐτῶν, οἱ ἐνταῦθα κατασταθέντες εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐξελληνίζωνται.

2.

Ἐκ τῆς Ὥρας (φύλ. τῆς 9 Ἰανουαρίου 1879.)

«Περὶ τῶν φημιζομένων σλαυϊκῶν κτισμάτων ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἀναγνοὺς ἐν τῇ χθεσινῇ Ὥρᾳ τὸ μὲ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν δημοσιευθὲν ἄρθρον τοῦ φίλου καὶ συναδέλφου Κωνσταντίνου Παπαῤῥηγοπούλου, μεγάλως ἠπόρησα ἐπὶ τῇ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ λαβούσῃ χώραν παρανοήσει. Ἐγὼ δι' ἑνὸς ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῆς 18 Ἀπριλίου 1878 ἄρθρου μου, τοῦ μετατυπωθέντος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ καὶ ἔχοντος ἐπιγραφήν· «μία γνῶσις νέα ἱστορική», εἶχα ἰσχυρισθῆ τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ποιοῦντες τὰς ἀνασκαφὰς Γερμανοὶ ὅλως ἀναποδείκτως ὀνομάζουσιν ἐρείπιά τινα ἐν τῇ Ἄλτει τῆς Ὀλυμπίας εὑρεθέντα, *Σλαβικά*, καὶ τοῦτο πανταχοῦ ἐν βιβλίοις καὶ ἐφημερίσι διαθρυλλοῦσιν, ἐζήτησα δὲ νὰ προσαγάγωσι τούτου ἀποδείξεις, ἵνα ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ τὰ ἀποκαλῶσιν οὕτως. Ὁ δὲ κ. Παπαῤῥηγόπουλος, δὲν ἠξεύρω πῶς, νομίσας ὅτι ἐγὼ ἀρνοῦμαι καὶ τὴν ποτὲ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Ἠλείᾳ, Πισάτιδι καὶ Τριφυλίᾳ ἐνοίκησιν τῶν Σλάβων, ἐπιχειρεῖ διὰ παραθέσεως ἀρχαίων μαρτυριῶν νὰ πληροφορήσῃ περὶ τούτου ἐμέ τε καὶ τοὺς ἄλλους τῆς Ὥρας ἀναγνώστας. Καὶ πῶς μὲν οἱ ἄλλοι ἀναγνῶσται τῆς Ὥρας ἀπεδέχθησαν τὰς ἐκ τῆς Χρηστομαθείας τοῦ Στράβωνος μαρτυρίας καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου, αὐτοὶ οἴδασιν· ἐγὼ ὅμως ὅστις ταύτας πρὸ δεκαετηρίδων τεσσάρων ἐγνώριζα (εἶμαι δὲ 61 ἐτῶν), δὲν ἐνόμισα, ὅτι πρέπει νὰ εὐγνωμονήσω τώρα ὑπὲρ τῆς γενομένης μοι ἀνακοινώσεως αὐτῶν ἐν ἄρθρῳ, ὅπερ ὡς *ἀπάντησις* εἰς ἐμὲ χαρακτηρίζεται. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἀπαντῶν εἶπέ τινα ἔτι περὶ τσομπάνων καὶ στάνης φιλολογικά, τὰ ὁποῖα κ' ἐκεῖνα ὄχι ὡς νέα προσέπεσαν ἐμοί, οὐδ' ἐζητήθησάν ποτε διὰ τοῦ ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ ἄρθρου μου, (διότι καὶ ὅλως δὲν εἶχα ζητήσει ἐγὼ παρὰ τοῦ ὁμογενοῦς μοι κ. Παπαῤῥηγοπούλου ἀπάντησιν, οὔτε εἶχα διόλου δυσφορήσει ἐπὶ τῷ ὅτι ἀναχωρῶν ὁ ἀνὴρ τότε εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἔμελλεν ἐκ τούτου

βραδέως νὰ ἀπαντήσῃ) ἀφοῦ λέγω ταῦτα εἶπεν, ἔθιξε μικρὸν ἐν μέσῳ τῷ ἄρθρῳ (κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν τρόπον «κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσε») καὶ τὸ περὶ οὗ κυρίως καὶ μόνως ἐγὼ ἔγραψα ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, τὸ περὶ κτισμάτων δηλ. Σλαβικῶν ζήτημα.

Ἐμνήσθη λοιπὸν πρὸς λύσιν δῆθεν τούτου, κατὰ Καραμζῖνον, τῶν ἰδιαζουσῶν τοῖς Σλάβοις καλυβῶν ἐκ πλέγματος κλάδων καὶ χώματος, ὁποίας πιθανόν, λέγει, νὰ εἶχον καὶ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατασταθέντες, ὁποῖαι ὅμως βεβαίως δὲν εἶναι αἱ ἐν τῇ Ἄλτει φανεῖσαι οἰκήσεις, εἰκοτολόγησε δέ, οἷον ἐν πολλῇ ἀνάγκῃ εὑρεθείς, καὶ περὶ προσκλήσεως τυχὸν ἐκ Πατρῶν κτίστου τινὸς Ἕλληνος, ὅστις νὰ ἔκτισέ ποτε καὶ στερεώτερα κτίσματα ἐν Ὀλυμπίᾳ χάριν τῶν Σλάβων, καὶ προσθείς, ὅτι ἐπέχει αὐτὸς νὰ ὀμόσῃ, ὅτι δὲν εὑρέθησαν ἢ δὲν δύνανται νὰ εὑρεθῶσι κτίσματα Σλαβικὰ ἐν Ἑλλάδι, τέλος διά τινος ἀξιοσημειώτου εὐφυολογίας, στρεφομένης περὶ τὴν ἐπιγραφήν, ἣν ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ κτίσμα τι τῶν Σλάβων στερεόν, ἠπιώτατα ἐκ ποδῶν ἐποιήσατο τὸ κακὸν ζήτημα, οὔτε τοὺς Γερμανοὺς οὔτε ἐμὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας θελήσας πολὺ νὰ δυσαρεστήσῃ, καὶ οὕτως ἔφθασεν εἰς τὸν ἐπίλογον.

Ἐκεῖ δὲ ἐβεβαίωσε τοὺς ἀναγνώστας, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τέλους κατίσχυσε τῶν Σλάβων, διότι *τοῦτο*, λέγει, εἶναι τὸ σπουδαῖον ζήτημα, ὄχι ἂν πολλοὶ ἢ ὀλίγοι Σλάβοι ἐπῆλθον, ἢ τίνα ἐνταῦθα κατεσκεύασαν κτίσματα. Συμφωνῶ. Ἀλλὰ πταίω ἐγώ, ἂν οἱ Γερμανοὶ ἔθεσαν καὶ τὸ ἄλλο, τὸ μικρὸν μὲν καθ' ἡμᾶς, κατ' αὐτοὺς δέ, ὡς φαίνεται, μέγα; Ἀφοῦ δὲ τὸ ζήτημα τὸ κατὰ τὸν κ. Παπαῤῥηγόπουλον σπουδαῖον, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐν τῷ ἄρθρῳ βεβαίωσιν, ἤδη ἐλύθη εὐτυχῶς ὑπὲρ ἡμῶν ἔν τε Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ, μέλλει δὲ οὕτω καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θρᾴκῃ νὰ λυθῇ, τίς ἡ χρεία, παρακαλῶ, ἦτο νὰ γίνῃ τώρα λόγος περὶ αὐτοῦ ἐν ἐφημερίδι πολιτικῇ, ὡσανεὶ ἐγὼ εἶχα τὸ ἀμφισβητήσει, πρεσβεύων τἀναντία τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει; Θὰ εἴπῃ ἴσως ὁ κ. Παπαῤῥηγόπουλος, ὅτι τὰ καλὰ καλὸν εἶναι πολλάκις νὰ λέγωνται, ἵνα ἐνωτιζόμενοι αὐτὰ συχνάκις οἱ

πολλοί, τὰ ἀποδέχωνται εὐκολώτερον. Ἀλλὰ τοῦτο ἂς γίνεται ἐν παραδόσεσιν ἀκαδημαϊκαῖς ἢ ἐν βιβλίοις χάριν τῶν πολλῶν γραφομένοις, ἢ καὶ ἐν περιοδικοῖς ἔτι καὶ ἐφημερίσι πολιτικαῖς δι' ἄρθρων κυρίων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰς τὸ καλὸν διευθύνσεως τῶν πνευμάτων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὄχι δὲ ἐν ἄρθρῳ ἀπαντητικῷ περὶ ζητήματος ἰδιαιτάτου, ἀκριβέστατα ὡρισμένου.

Τοῦτο τὸ ζήτημα, ὡς ἐγὼ κατὰ δυστυχίαν τὸ εὗρον τεθειμένον, ἔστω καὶ μὴ σπουδαῖον, ἔμεινε καὶ μετὰ τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου Παπαῤῥηγοπούλου ἄλυτον, ὅστις ὑποκαταστήσας τεχνηέντως εἰς ἐκεῖνο τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ζήτημα, δίδει ἔπειτα πρὸς λύσιν τούτου τελειοτέραν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ καὶ μίαν παραίνεσιν πρὸς τὸ ἔθνος ῥητήν, νὰ φανῇ ἄξιον τῶν προγόνων του, ὄχι τῶν πάλαι περὶ Θεμιστοκλέα καὶ Περικλῆ ἀκμασάντων (;), ἀλλὰ τῶν προσεχεστέρων ἐκείνων, τῶν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, οἵτινες κτλ. Ἐν τούτοις ἡ τοῦ ἄλλου ζητηματίου λύσις οὐδαμῶς τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἀξιότητα ἀπῄτει, ἀλλ' ὅλως ἀλλοίαν τινὰ καὶ ἀλλοτρίαν τῶν χρόνων τοῦ τε Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Μεσαιῶνος, τέχνην φιλολογικήν, ταπεινὴν μὲν ὅσον θέλετε, χρησίμην δὲ ὄχι ὀλίγον εἰς παρασκευὴν ἀληθοῦς ὕλης, ἣν ἐπωφελεῖται ἡ μεγάτιμος ἱστοριογραφία. Ἐρείπιον τοῦτο ἄφωνον ἐδῶ ἐφάνη. Ἐν ποίῳ στρώματι γῆς κεῖται; Τὰ στρώματα γῆς ἔχουν ἆρά γε ἤδη ὁρισθῇ κατὰ ἐνιαυτοὺς ἢ αἰῶνας, καθὼς οἱ ὁμόκεντροι κύκλοι τῶν δενδρικῶν κορμῶν; Τί ὑπεράνωθεν αὐτοῦ καὶ τί ὑποκάτωθεν εὑρέθη; Ἐκ ποίας ὕλης σύγκειται καὶ ποῖα σχήματα ἀρχιτεκτονικὰ ἢ κοσμήματα δεικνύει; Ὁμοιάζει ἡ καθόλου μορφή του τὰ ἐν Νοβγορόδῳ καὶ Κιέβῳ ποτὲ ὄντα κατά τι; Ἐμνημόνευσέ τις αὐτοῦ Νέστωρ ἢ Ἀβουλφαράγιος ἢ Βενιαμὶν Τουδέλας ἢ ἢ...; Ἰδοὺ τί ἐγὼ ἐνόμισα φροντιστέον. Ἀλλὰ εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου Παπαῤῥηγοπούλου ἄλλην καὶ βαλβῖδα καὶ νύσσαν ἔχει· τὰ δὲ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ του (σχεδὸν τὸ ὑποπτεύομαι) ἐγράφησαν ἴσως ὡς νουθεσία πρὸς ἐμέ, ὅστις ἐτόλμησα νὰ εἴπω ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ καὶ ἐξαναεῖπα ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, ὅτι δὲν θέλω νὰ μᾶς θάπτωσι ζωντανοὺς καὶ ἀφώνους οἱ μεγάλοι καὶ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἂν λοιπὸν τοῦτο, διακη-

ρύττω, ὅτι παντάπασι δὲν μετανοῶ ἐπὶ τῷ ὅτι ἔγραψα ὡς ἔγραψα τὸ οἱονδήποτε ἐκεῖνο ἄρθρον μου, διότι ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας τῶν κλασικῶν λεγομένων χρόνων τὰ διδάγματα ἐνστερνισθείς, καμμίαν κλίσιν δὲν ᾐσθάνθην πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τῆς Τουρκοκρατίας τῆς μέχρι τοῦ Ῥήγα καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἀνήκων εἰς τὴν παλαιὰν σχολὴν τῆς φιλολογίας, ὅπως ἤδη ἐν ἔτει 1853 τὸ εἶπα κάπου δημοσίᾳ, εἶμαι δυσκαμπτότερος οὐδὲ τόσον ἐνδοτικὸς καὶ ἐλεήμων, ὥστε ἐν δέοντι καιρῷ νὰ σιγῶ ἢ γινόμενος ἀμνὸς νὰ αἴρω τὰς ἁμαρτίας ἄλλων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Ἰανουαρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.»

3.

Ἐκ τῆς Ὥρας (φύλ. τῆς 10 Ἰανουαρίου 1879).

«*Πρὸς τὸν κ. ἐκδότην τῆς Ὥρας.*

Ἐν τῷ μακρῷ ἱστοριογραφικῷ βίῳ μου σπανίως κατῆλθον εἰς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως τοσοῦτον εὐχαρίστως, ὅσῳ σήμερον, ἀποκρινόμενος εἰς τὸν συνάδελφον καὶ φίλον Στέφανον Α. Κουμανούδην· διότι ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον πολυμαθὴς εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰλικρινής. Εἰς τὴν εἰλικρίνειαν λοιπὸν αὐτοῦ ἀπευθυνόμενος, τὸν ἐρωτῶ, ἐὰν ἐγώ, ἀναγνοὺς ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ Ἀθηναίου τεύχει, ὅτι τὸ διὰ τῆς Παλιγγενεσίας δημοσιευθὲν ἄρθρον «ἐγράφη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ προκαλέσῃ συζήτησιν» περὶ τῶν φημιζομένων σλαυϊκῶν κτισμάτων ἐν Ὀλυμπίᾳ· καὶ κατωτέρω ὅτι τὸ ἄρθρον ἀνατυποῦται ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, διότι «συζήτησις οὐδεμία ἐγένετο παρὰ τῶν ἁρμοδίων», δὲν ἠδυνάμην εὐλόγως νὰ συμπεράνω, ὅτι ὁ συνάδελφος ἐπεθύμει νὰ συζητηθῇ τὸ θρύλημα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παντὸς λογίου, πάσης ἐθνικότητος, καὶ δὴ καὶ τῆς ἑλληνικῆς, ὅστις ἔτυχε ν' ἀσχοληθῇ εἰς τὸ περὶ τῶν σλαυϊκῶν ἐν Ἑλλάδι ἐποικήσεων ζήτημα;

Ἀλλ' ἐὰν παρενόησα τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ, φοβοῦμαι, ὅτι καὶ τὸ ἐμὸν ἄρθρον ἐν πολλοῖς παρενοήθη. Ποτὲ δὲν ἐφαντάσθην νὰ καταστήσω γνωστὰς τῷ Στεφάνῳ Α. Κουμανούδῃ τὰς περὶ τῶν σλαυϊκῶν ἐποικήσεων μαρτυρίας· γινομένης ὅμως περὶ τοιούτου

θέματος δημοσίας συζητήσεως, εἰς ἣν δὲν ἐνδιαφέρονται μόνον οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος λόγιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν, ἐνόμισα ἀπαραίτητον, χάριν τούτων, νὰ βεβαιώσω πρὸ πάντων, ὅτι Σλαῦοι κατεστάθησαν τῷ ὄντι ποτὲ ἐν Πισάτιδι. Τόσῳ δὲ μᾶλλον ὑπέλαβον ἀναγκαῖον, τοῦτό τε νὰ πιστώσω, καὶ προσέτι τὴν βοήθειαν τοῦ τσομπάνη καὶ τῆς στάνις νὰ ζητήσω, ὅσῳ, ἢ ἀπατῶμαι πολύ, ἢ καὶ οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἦλθον οἱ Σλαῦοι, καὶ ὁ βίος ὃν διῆγον, ἦσαν γεγονότα ἐπιτήδεια νὰ παρασκευάσωσι τὴν λύσιν τοῦ κυρίου ζητήματος, τοῦ περὶ τῶν κτισμάτων αὐτῶν.

Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὸ περὶ τῶν κτισμάτων τούτων μέρος. Ἐνταῦθα εἶπον, ὅτι κατὰ τὸν Ῥῶσον ἱστοριογράφον οὐ μόνον ἐν τῇ 6 ἑκατονταετηρίδι, ἀλλὰ καὶ πολὺ βραδύτερον, οἱ Σλαῦοι δὲν κατεσκεύαζον εἰμὴ ἢ καλύβας ἐκ πλέγματος κλάδων καὶ χώματος ἢ τὸ πολὺ ξύλινα οἰκοδομήματα· καὶ ἐσυμπέρανα, ὅτι τοιαῦτα ἔργα δὲν ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσιν εἰς χιλιετεῖς καταστροφὰν καὶ ἀνατροπάς. Τοιαύτην δὲ ἐκ τῶν λόγων ἁρμοδιωτάτου ἀνδρὸς σχηματίσας πεποίθησιν, πῶς ἤθελον ἐπιχειρήσει νὰ ἐξετάσω ἐν ποίῳ στρώματι γῆς κεῖνται τὰ θεμέλια τοιούτων κτισμάτων, καὶ τί ὑπεράνωθεν αὐτῶν καὶ τί ὑποκάτωθεν εὑρέθη, καὶ ἐκ ποίας ὕλης σύγκεινται καὶ ποῖα σχήματα ἀρχιτεκτονικὰ ἢ κοσμήματα δεικνύουσι; Τὰ δὲ ἐν Κιέβῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ῥωσίας στερεώτερα καὶ τεχνικώτερα οἰκοδομήματα κατεσκευάσθησαν ὡς πασίγνωστον ὑπὸ βυζαντίνων ἀρχιτεκτόνων ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀφ' ἧς δηλαδὴ εἰσήχθη αὐτόθι ὁ χριστιανισμός. Τούτων παρεμφερῆ ἔργα δὲν εἶναι ἴσως ἀδύνατον νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, δέον ὅμως τὰ τοιαῦτα νὰ λογισθῶσιν ὡς βυζαντιακὰ καὶ οὐχὶ ὡς σλαυϊκά.

Ἐν τῷ τέλει ὁ φίλος Στέφανος Κουμανούδης λέγει, ὅτι ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, τῶν κλασικῶν καλουμένων χρόνων τὰ διδάγματα ἐνστερνισθεὶς «καμμίαν κλίσιν δὲν ᾐσθάνθη πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τῆς Τουρκοκρατίας τῆς μέχρι τοῦ Ῥήγα καὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.» Τοῦτο εἶναι ζήτημα ψυχικῆς διαθέσεως. Τὸ κατ' ἐμέ, καίτοι εἴπερ τις καὶ ἄλλος θαυμάσας καὶ ὑμνήσας τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ μὴν

αἰσθανθῶ πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τὰς γενεὰς ἐκείνας, αἵτινες, διὰ τῶν πολεμικῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν διοικητικῶν αὐτῶν ἀγώνων, ἂν ὄχι ἄλλο, διέσωσαν τὸν Ἑλληνισμὸν ἐπὶ δισχίλια ἔτη, καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν ἐμὴν πεποίθησιν, οὔτε Ῥήγας, οὔτε Φιλικὴ Ἑταιρία ἤθελον ὑπάρξει.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.»

4.

Ἐκ τῆς «Ἐφημερίδος» (φύλ. τῆς 14 Φεβρ. 1879).

«*Κύριε συντάκτα τῆς Ἐφημερίδος.*

Περιῆλθον κατὰ τύχην εἰς χεῖράς μου φύλλα τινὰ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος Ὥρας, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀπὸ 9 καὶ 10 Ἰανουαρίου 1879, φέροντα ἄρθρα τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου κ. κ. Σ. Κουμανούδη καὶ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. Ἐν τοῖς ἄρθροις τούτοις γίνεται λόγος περὶ κτισμάτων ἀποκαλυφθέντων κατὰ τὰς ἐν Πισάτιδι ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, ἅτινα χαρακτηρίζοντα ὡς σλαυϊκά. Δυστυχῶς ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ἄρθρων τῆς Ὥρας οὐδὲν ἔτυχε νὰ ἀναγνώσω ἀναφερόμενον εἰς τὸ περὶ τῶν κτισμάτων τούτων ζήτημα, ὅπερ, καθὼς φαίνεται, προεκάλεσεν ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ *τσομπάνη* καὶ τῆς *στάνης* ὡς λέξεων σλαυϊκῶν.

Ἀγνοῶ ποῦ στηριζόμενος ἐκήρυξεν ὡς σλαυϊκὰς τὰς δύο ταύτας λέξεις, ὅστις ποτὲ καὶ τὰς ἐκήρυξε, καὶ ἂν τὰς ἐκήρυξεν ὅλως, διότι, καθὼς προεῖπα, δὲν εἶμαι ἐνήμερος εἰς τὸ ζήτημα. Ἀλλ' ἂν ἀγνοῶ τοῦτο, γνωρίζω ὅμως κάλλιστα πόσον ἔβλαψαν τὸν ἑλληνισμὸν αἱ γελοῖαι μὲν ἀλλὰ πιστευθεῖσαι, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον παρὰ πολλῶν πιστευόμεναι, ἐτυμολογίαι τοῦ Φαλλμεράϋερ καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἰδοὺ διὰ τί, φοβηθεὶς μὴ πιστευθῇ καὶ κρατυνθῇ ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐτυμολογία τοῦ αὐτοῦ φυράματος, οὐδενὸς ἀντιλέγοντος, ἀπεφάσισα νὰ γράψω τὴν περὶ τῶν δύο τούτων λέξεων ἑπομένην σημείωσίν μου, τὴν ὁποίαν καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσητε.

Ἡ λέξις *στάνη* σημαίνουσα μάνδραν ζῴων, ἐπιχωριάζουσα δὲ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶνε αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ

λέξις *στάλη*, εὑρισκομένη παρ' Ἡσυχίῳ, παρ' ᾧ ἰδοὺ τί ἀναγινώσκομεν: «στάλη, ταμεῖον κτηνῶν, ὁ σταλός». Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ τελευταῖος γερμανὸς ἐκδότης τοῦ Ἡσυχίου (τούτου δὲ μόνον τὴν μικρὰν ἔκδοσιν ἔχω) ἐξοβελίζει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ κειμένου. Ἀλλ' οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ τελευταία φορὰ εἶνε, ὅπου θὰ ἴδωμεν τοὺς κριτικοὺς ἀθετοῦντας ὅ,τι ἀγνοοῦσι, καί, τὸ χειρότερον, διορθόνοντας ἤτοι διαστρέφοντας αὐτό. Ἔπαθε δὲ ὑπὸ τῆς ὑπερκριτικῆς ταύτης σοφίας οὐχ ἥκιστα ὁ Ἡσύχιος. Καὶ ὅμως σώζεται εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐ μόνον ἡ λέξις αὐτὴ *στάνη* (=*στάλη*), καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ ταὐτόσημον *σταλός*, ὅπερ παρετέθη ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ τὰ συγγενῆ *στάλος*, *στάλα*, *σταλίζω*, *σταλιάζω*, *ξεροσταλίζω* κλπ., οὐδεμίαν ἄλλην σημασίαν κυριολεκτικὴν ἔχοντα, εἰμὴ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐκ τῆς *στάνης* πηγάζουσαν.

Ἀλλ' ὁ Ἡσύχιος λέγει *στάλη*, θὰ εἴπῃ τις ὑπολαβών, καὶ πρόκειται περὶ *στάνης*. Δὲν ἐπιχειρῶ ν' ἀποδείξω πόσον συνήθης εἶνε ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ *λ* καὶ *ν* παρὰ τοῖς Ἕλλησι, τοῖς τε ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις, διότι εὐτυχῶς ὁ αὐτὸς Ἡσύχιος μὲ ἀπαλλάττει τοῦ κόπου παρεκβάσεως γραμματικῆς, ἥτις ἀμφιβάλλω καὶ ἂν θὰ ἔπειθε τοὺς ἀδαεστέρους περὶ τὰ τοιαῦτα. Παρ' Ἡσυχίῳ λοιπὸν κεῖνται καὶ τὰ ἑξῆς: «*βουστάνη*, βοοστασία, ἡ τῶν βοῶν στάσις», ἤτοι: *στάνη βοῶν*. Τὸ ὅτι καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἐξοβελίζεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐκδότου τοῦ Ἡσυχίου, δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν· διότι, καθὼς προεῖπα, οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες συνηθέστατα ἐξοβελίζουσιν ὅ,τι δὲν ἐννοοῦσι, φιλοδωροῦντες ἐνίοτε καὶ μὲ δύο τρία κοσμητικὰ ἐπίθετα τὸν συγγραφέα ἢ τοὺς ἀντιγραφεῖς.

Ὅλα ταῦτα ἠδύνατο νὰ ἴδῃ προχειρότατα ὁ βουλόμενος ἐν τῷ πασιχρήστῳ λεξικῷ τῆς καθομιλουμένης τοῦ μακαρίτου Βυζαντίου, ἐν τῇ λέξει *στάνη*. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶνε πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, ἐὰν οὕτως εἰκῇ καὶ ἀβασανίστως ἐκηρύχθη ὡς ὀθνεία καὶ σλαυϊκὴ λέξις, οὕτως ἀπεριόριστον φέρουσα τὴν σφραγῖδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ἐὰν μὲν ἡ λέξις ἀπεκηρύττετο ὡς ῥωμανικὴ τυχὸν ἢ τευ-

τονική, τὸ λᾶθος θὰ ἦτο εὐεξήγητον· διότι ἐν τοῖς τοιούτοις ζητήμασι εὐκόλως καὶ πολλάκις παρεξηγήθη ὡς μεταγενέστερον καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐμφιλοχωρῆσαν δάνειον, ὅ,τι ἐκ παναρχαίων καὶ προϊστορικῶν χρόνων ἀπέκειτο ἐν τῷ ἰδίῳ ἑκάστης τῶν συγγενῶν γλωσσῶν θησαυρῷ, ὡς κοινὸν τῆς ἰνδευρωπαϊκῆς αὐτῶν μητρὸς κληρονόμημα. Ἀλλ' ἐὰν ἡ λέξις, περὶ ἧς ὁ λόγος, εὑρίσκεται μὲ τὸ λάμβδα εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς ῥωμανικὰς καὶ τευτονικὰς γλώσσας, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς *στάνης* ἢ παραπλησίᾳ, ὅλως, οὐδεμίαν, ἐγὼ τοὐλάχιστον, γνωρίζω σλαυϊκὴν λέξιν, εἴτε μὲ τὸ λάμβδα εἴτε μὲ τὸ νῦ, *κυριολεκτουμένην* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας.

Ἔρχομαι τώρα εἰς τὸν *τσομπάνην*. Εὐτυχῶς ὁ περὶ τῆς λέξεως ταύτης λόγος εἶνε ἁπλούστατος. Τὸ *τσομπὰν* ἢ *τσουμπὰν* ἢ *σιουμπὰν* εἶνε γνησία περσικὴ λέξις, ἥτις ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐπέρασεν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπὸ τούτους εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μόλις δ' εἶνε, νομίζω, ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέῃ τις τὴν τουρκοπερσικὴν ταύτην λέξιν μὲ τὴν παρὰ Πορφυρογεννήτῳ (πρὸς τὸν ἴδιον υἱόν, σελ. 128 ἔκδ. Βόννας) καὶ Κιννάμῳ (σελ. αὐτ.) σλαυϊκὴν λέξιν *ζούπανος* (=κύριος, κριτής, ἄρχων· ὅθεν *ζουπανία* [Πορφ. αὐτ. 145, 146]: ἡ ὑπὸ τὸν ζούπανον χώρα καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ· ἐντεῦθεν δὲ καὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ μέσου λατινισμοῦ τά: zupa=ζουπανία, καὶ zupanus=ζούπανος). Ἡ λέξις αὕτη, ἧς τὸ ἁπλοῦν *πὰν* καὶ *μπὰν* (*πάνος*, *μπάνος*) ἐσήμαινε καὶ τοὺς παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῆς Βλαχίας γνωστοὺς ἄρχοντας, οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ τουρκοπερσικὸν *τσομπὰν* οὔτε κατὰ τὸ σημαινόμενον οὔτε ἐτυμολογικῶς [ἴδ. Meninski, Bianchi καὶ Zenker].

Suum cuique! Ἱκανὰ ἔχουσιν οἱ Σλαῦοι, ἱκανὰ δὲ καὶ ἥρπασαν ἐσχάτως, καὶ θὰ ἁρπάσωσιν ἀκόμη. Ἂς ἀποδοθῇ τοὐλάχιστον ὁ *τσομπάνης* εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἡ *στάνη* εἰς τοὺς πέπονας ἡμᾶς Ἀχαιούς.

Ἐν Μυτιλήνῃ, τῇ 2 Φεβρουαρίου 1879.

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.»

5.

Ἐκ τῆς Ὥρας (φύλ. τῆς 16 Φεβρουαρ. 1879).

Πρὸς τὸν κ. συντάκτην τῆς ἐφημερίδος ἡ Ὥρα.

Ἀναγνοὺς τὴν διὰ τῆς χθεσινῆς Ἐφημερίδος δημοσιευθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχαίου συναδέλφου κ. Δ. Ν. Βερναρδάκη περὶ τῶν λέξεων *στάνη* καὶ *τσομπάνης*, οὐδόλως, ἐννοεῖται, θέλω ἐπιμείνει ἐγὼ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἑλληνική. Περὶ τῆς δευτέρας ὅμως, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ Τούρκων καὶ Σλαύων, θέλω παρατηρήσει δύο τινά.

Ὁ Ἀρνόλδος Passow, ἐν τῷ λεξικῷ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων δημωδῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων (Τραγούδια Ῥωμαΐικα) λέγει «Τσοπάνης, alb. τσοβάνι (tosk), pastor. (t. tchoban, *dalmat. shupa* cfr. Talvj 1, 4). Συνέβη λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς Σλαύοις ἡ μετάπτωσις τῆς σημασίας τοῦ *ζουπὰν* ἀπὸ ἄρχοντος ἀνθρώπων εἰς ποιμένα βοσκημάτων.

Πλὴν τούτου, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἐν βιβλίῳ Γ' τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ (τόμῳ 2, σελ. 256 τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως) μνημονεύει περὶ Θεσσαλονίκην νομάδος τινὸς *τζιμπάνη*, τοῦ ὁποίου ἡ περιουσία συνίστατο εἰς βοσκήματα· ἔνθα ὁ ἐκδότης γράφει Zimpanus Triballus pecuarius. Ἐκ τούτου δὲ ὑπεμφαίνεται ὅτι ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *τσομπάνης*, δηλούσης τὸν ποιμένα, εἶναι προγενεστέρα τῶν χρόνων, καθ' οὓς οἱ Τοῦρκοι ἐκυριάρχησαν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῶν χωρῶν.

Πάντα ταῦτα θέλουσιν ἴσως φανῆ εἰς πολλοὺς ψυχρὰ καὶ ἀκαίρως ὁπωσοῦν παρεισαγόμενα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐν Πρεβέζῃ παιζομένης κωμῳδίας καὶ τῆς τραγῳδίας τῆς ἐν Θράκῃ διεξαγομένης· ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν θέλουσι καταλάβει πολὺν χῶρον ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἐφημερίδι.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 15 Φεβρουαρίου 1879.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Ἐν ταῖς πρὸς νότον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εὑρέθη πρό τινος χρόνου τμῆμα κίονος δωρικοῦ, λίθου πωρίνου, μικρῶν διαστάσεων, ἔχον ἐντὸς τῶν διαξεσμάτων τὰ ἑξῆς γράμματα χαράγματος ἐπιμελεστάτου·

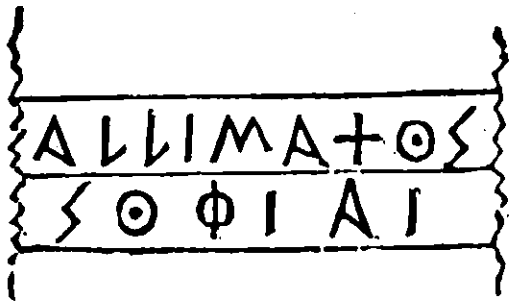

Ὑποθέτομεν ὅτι ὁ κίων, οὗ τὸ σωζόμενον τοῦτο τμῆμα ἔχει διάμετρον 0,37, θὰ ἐβάσταζέ ποτε ἀνάθημά τι, καὶ ἡ ἐπιγραφή, εἰς αὐτὸ ἀναφερομένη, θὰ ἦτο ἔμμετρος, καὶ δὴ δίστιχον ἡρωελεγεῖον, διότι τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν παράλληλα διαξέσματα εἶναι κενὰ γραμμάτων. Ἔχομεν δέ, ὡς φαίνεται, τὸ τέλος τοῦ ἐπιγράμματος ἐν τῇ λέξει *σοφίᾳ*, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅτι (Κ)αλλίμαχός τις, ἢ ὁ ἀναθεὶς ἢ ὁ ποιήσας τεχνίτης, ἀνέθηκεν ἢ ἔτευξε καλὸν σοφίᾳ ἄγαλμα εἰς θεόν τινα. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὁ Καλλίμαχος οὗτος νὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ πάνυ, ὁ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος πολέμαρχος. Ὀλιγώτερον δὲ πιθανόν, νὰ εἶναι ὁ τεχνίτης Καλλίμαχος, οὗ ἡ ἀκμὴ τίθεται περὶ τὴν ϟβ'. Ὀλυμπιάδα (412 πρ. Χρ.), διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων παλαιοτέρους χρόνους ἐμφαίνει.

Ἑτέρα ἐπιγραφή, ὡσαύτως ἐπὶ πωρίνου λίθου, εὑρέθη ἐν Πειραιεῖ πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων πλησίον εἰς τοῦ Βάβουλα τὴν γνωστὴν μάνδραν, ἐν ἀριστερᾷ εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν ὁδοῦ. Σχῆμα τοῦ λίθου, εἰ καὶ κολοβοῦ τὰ νῦν πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι καὶ τὰ κάτω, φαίνεται ὅμως τὸ σύνηθες τετραγωνικὸν τῶν *ὅρων*. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0,06 καὶ εἶναι καλοῦ καὶ βαθέος χαράγματος, εἰ καὶ αἱ γραμμαὶ τῶν στίχων δὲν εἶναι ἐντελῶς εὐθεῖαι.

Ὕψος τοῦ λίθου, ὅσον σώζεται, 0,26, πλάτος 0,20, πάχος 0,24.

Ἡ κατ' εἰκασίαν ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις ἐφαίνετο ἔχουσα δυσκολίας, ἀδήλου ὄντος τοῦ πόσον ἀκριβῶς ἦτο τὸ ἀπ' ἀρχῆς πλάτος τοῦ λίθου τὸ ἐπιγεγραμμένον, καὶ πόσοι στίχοι κάτω ἐξέλιπον μετὰ τὴν ἀνώμαλον γραμμὴν τῆς θραύσεως, ὅτε αἴφνης χθὲς ἐπαρουσιάσθη εἰς ὄψιν μου ἄλλη στήλη ὁμοία ὅρου, ἐκ Πειραιῶςκαὶ αὐτή, εὑρεθεῖσα ἔν τινι οἰκίᾳ τῆς ὁδοῦ «μακρᾶς στοᾶς» σῶα δὲ ἐντελῶς σχεδὸν καὶ ἔχουσα ὁμοίοις γράμμασι τάδε·

Ἄχρι τε͂(ς
Ηοδõ τε͂-
ς δε τὸ ἄ-
στυ τεῖ-
δε νενέ-
μεται.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων περιττὸν ἐθεωρήσαμεν ν' ἀποδώσωμεν διὰ ξυλογραφίας, ἀφοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τοῦ ἀνωτέρου ὅρου, πλὴν ὅτι τὸ ῥῶ δὲν φαίνεται ἐδῶ ἔχον τὴν μικρὰν οὐράν, τὸ δὲ νῦ εἶναι ὀλίγον τι κεκλιμένον, τὸ δὲ μῦ ἔχει τὸ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι σκέλος βραχύτερον τοῦ ἑτέρου, τὸ δὲ ὖψιλον εἶναι ὅλως ὅμοιον τῷ μετ' Εὐκλείδην ἄρχοντα κανονικῷ καταστάντι Υ.

Ὕψος τοῦ λίθου 1,20, πλάτος 0,38, πάχος 0,22. Πιθανώτατον, ὅτι καὶ ὁ νῦν κολοβὸς ὅρος τὰ αὐτά ποτε ἔλεγε. Πρέπει δὲ πάντως οἱ ὅροι οὗτοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην κανονικὴν ῥυμοτομίαν τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ Ἱπποδάμου τοῦ Μιλησίου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Ἔχομεν δὲ καὶ ἄλλα δύο ζεύγη Πειραϊκῶν ὅρων, οὓς ἴδε ἐκδεδομένους ἐν C. I. A. I, ἀριθ. 517—8 καὶ 520—21, ἐξ ὧν

τὸ ἓν λέγει «πορθμείων ὅρμου ὅρος», τὸ δὲ «Ἐλευσινίων τριττὺς τελευτᾷ, Πειραιῶν δὲ τριττὺς ἄρχεται». Ἦτο δηλ. ἀνάγκη εἰς δύο (ἢ καὶ πλείονα) διάφορα μέρη, τὰ ἀκρότατα, νὰ εἶναι γεγραμμένος ὁ αὐτὸς ὅρος. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν ἐγένετο καὶ διὰ τούτων τῶν δύο, τῶν νῦν ἐκδιδομένων.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ τοιαῦται· τώρα δὲ μεταβαίνων εἰς ὅλως ἀλλοίας, πρῶτον δημοσιεύω μίαν ἀναθηματικὴν τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, εὑρεθεῖσαν ἐν Πειραιεῖ πρὸς τῷ μύλῳ κατὰ τὸ ἄκρον τῆς χερσονήσου.

Ἀπολλοφάνη(ς).......ν(ο)ς,
Ἰάσων Σωχάρου αἱρε(θέ)ντες
ἐπὶ τοῦ ἱε(ρο)ῦ ἀνέθη(κ)αν θεοῖς.

Ὁ λίθος ὁ ἔχων τὰ γράμματα εἶναι ὑμήττιος, ἔχων σχῆμα βάθρου ἁπλοῦ τετραγώνου, μὲ κοίλωμα ἄνω ἐλλειψοειδές. Ὕψος αὐτοῦ 0,20, πλάτος 0,41, πάχος 0,33.

Αὐτόθι εὑρέθη καὶ ἡ ἑξῆς ἀναθηματικὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Στ)ρατηγοὶ οἱ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ ἐπὶ Ἡ-
ρακλείτου ἄρχοντος στεφανωθέντες
ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Εὐπόλεμος
Ζωΐλου Παιανιεύς, Ζήνων Μνηνίσκου
Ἐρχιεύς, Ἀρισταγόρας Τρωΐλου Πειραιεὺς
Ἑρμεῖ ἡγεμονίῳ ἀνέθηκαν.

Βάθρον λίθου Πεντελησίου τετράγωνον ἁπλοῦν μὲ κοίλωμα ἄνω τετράγωνον (καὶ ὑποκάτωθεν δὲ ἄλλο ὅμοιον μικρότερον) ἔχει τὰ ἀνωτέρω ὄχι καλοῦ χαράγματος γράμματα. Ὁ Ἡράκλειτος ἄρχων θὰ εἶναι ὁ τιθέμενος τῷ 111 πρ. Χρ., ὄχι ὁ παλαιότερος ὁμώνυμος, ὁ τοῦ 245. Στρατηγοὶ ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ ἀναφέρονται καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, Ἑρμοῦ δὲ ἡγεμονίου μνεία γίνεται ἤδη παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Πλούτῳ, στίχ. 1159.

Ἀμφότερα τὰ βάθρα ταῦτα, ὡς καὶ οἱ ὅροι, ἀφοῦ ἰδιῶται τὰ ἐκόμισαν εἰς Ἀθήνας, ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας. Τοὺς τόπους τῆς εὑρέσεως ἐσημειώσαμεν, ὡς μᾶς τοὺς εἶπεν ὁ πωλητής, ὅστις δὲν ἦτο καὶ ὁ ἀνασκάψας.

Τώρα μεταβαίνομεν εἰς ἐπιγραφὰς ἐφηβικὰς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 καὶ ἑξῆς ἐξεδόθησαν παρὰ διαφόρων Ἑλλήνων καὶ ἀλλογενῶν πολλαὶ ἐφηβικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Ἀθηνῶν, προελθοῦσαι ἐκ τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφῶν τῶν παρὰ τὴν Ἀττάλου στοὰν καὶ παρὰ τὸν ἅγ. Δημήτριον Κατηφόρη. Καὶ αἱ μὲν τῆς Ἀττάλου στοᾶς ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ψηφίσματα, αἱ δὲ τοῦ Κατηφόρη ἀναγραφαὶ ἤτοι κατάλογοι καὶ ἀλλοῖαι τιμητικαί. Ἀμφότερα τὰ εἴδη παρέσχον ἡμῖν πολλὰς καὶ περιέργους εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἀθήνησι βίου τῶν ἐφήβων καὶ τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν ὡς καὶ περὶ τῶν κοσμητῶν αὐτῶν καὶ διδασκάλων ἐν τοῖς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, ἔτι δὲ καὶ περὶ ἑορτῶν, ἀγώνων καὶ ἄλλων τινῶν ἀγνώστων ἡμῖν ἄλλοθεν πραγμάτων. Πᾶσαι δὲ αὗται αἱ ἐπιγραφαὶ ἐκδοθεῖσαι κατὰ καιροὺς ἐν περιοδικοῖς ἢ βιβλίοις συμπεριελήφθησαν τελευταῖον μετὰ καὶ ἄλλων ἀνεκδότων ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum, τὰ μὲν ψηφίσματα ὡς παλαιότερα ἐν τῷ β'. τόμῳ, αἱ δὲ ἀναγραφαὶ καὶ αἱ ἄλλαι τιμητικαὶ ἐν τῷ γ'. τόμῳ καὶ ἐτακτοποιήθησαν κατὰ τὸ δυνατὸν χρονολογικῶς. Ἀλλὰ δὲν προσεδόκων ἐγώ, ὅτι ἀκόμη καὶ ἐν ἔτει 1879 ἤθελον μένει τεμάχια πολλὰ καὶ στῆλαι ὅλαι ἐφηβικῶν ἀναγραφῶν ἀνέκδοτοι. Οὕτως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Τὰ ὑπόγεια τοῦ Βαρβακείου μουσείου τῆς Ἑταιρίας, ἔνθα ἀπὸ ἐτῶν εἶναι ἀποτεθειμένοι οἱ ἐκ τοῦ Κατηφόρη ἐνεπίγραφοι λίθοι, διατελοῦσι μὲν προσιτὰ εἰς πάντας τοὺς ἀρχαιολόγους, ἡμεδαπούς τε καὶ ἀλλοδαπούς, τὸ ἔργον ὅμως τῆς ἀντιγραφῆς ἔχει μεγάλας τὰς δυσκολίας, διότι εἰς πολλὰ δωμάτια, ὄχι ἀρκούντως φωτεινά, κατάκεινται συμπεπυκνωμένα καὶ σχεδὸν ἐπάλληλα τὰ πολυπληθῆ τεμάχια τῶν ἀνέκαθεν συντετριμμένων στηλῶν. Δι' ἔλλειψιν δὲ εὐρυχωρίας βραδέως γίνεται ἡ διαλογὴ καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν ἀνεκδότων ἀπὸ τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἡ εὔτακτος πάντων τοποθέτησις, ὥστε νὰ εὐκολύνωνται οἱ ἀντιγράφοντες. Οὕτως ἐξηγεῖται, πῶς μέχρι τοῦδε ἔμειναν πολλαὶ ἀναγραφαὶ εἴτε ὅλως εἴτ' ἐν μέρει ἀνέκδοτοι, ἐξ ὧν εἶναι καὶ αἱ ἑξῆς. Εἰς τούτων δὲ τὴν συναρμογὴν καὶ τὴν ἀντιγραφὴν ἐβοηθήθην πολλαχῶς παρὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἀθανασίου.

1.

....ἀντι-;
κοσμη'τ...... . . . . . .
Σφηττίου, πα(ιδοτριβοῦντος.......... γραμματεύ-
οντος διὰ βίου Στράτων(ος τοῦ Κιθαιρωνος Ἀχαρνέως, ἀνέγραψαν
τοὺς ὑπ' αὐτοῖς ἐφήβους...
Σωφρονισταὶ
ἱερεὺς Ἰσίδωρος Σωστράτου Μαρ-
Εὐτυχίδης Διοδώρου Μελι-
Πρεῖμος Ζωσίμου Σκαμβ-
Ἡρακλείδης Σωτέλους Ἑστια-
Φαῦστος Πειρα-
Στάτιος Δῶρος Παι..
Ὑποσωφρονισταί
Σέμνος Ζωσίμου Ῥαμ(νού)σιος
Εὐτυχίδης, Φλ(υεύ)ς
Ἐλπίνικος Ἱέρωνος Ἀμ(αξ)αντεύς
Ἡρακλέων Ἡρακλείδου Ἑσ(τια)ι-
Ἐπάγαθος, Ἀγρυλῆ-
Ὑγεῖνος ὁ καὶ Λάμπος Ἀθμ-
ἡγεμὼν διὰ βίου
Τιμαγένης
ὁπλομάχος διὰ βίου
Διονύσιος
ὑποπαιδοτρίβης διὰ βίου
Εὐτυχιανὸς Ὑακίνθου
διδάσκαλος διὰ βίου
Εὔπορος Ἐπιγένους Ἀχαρ-
ὑπογραμματεὺς
Μηνόδωρος Ἀγαθοκλέους
κεστροφύλαξ
Διονύσιος Ἡρακλείδου Επ(;)ι-
γυμνασίαρχος δι' ὅλου (ἔ)τους
Μουνάτιος Θεμίσων
ἄρχων
Μουνάτιος Θεμίσων
στρατηγὸς
Κασσιανὸς Βάσσο(ς)
κῆρυξ
Κασσιανὸς Μουσώνιος

Σωτηρι...
Εὐκαρπίδ(ης..
Μητρόδω(ρος..
Ὀνήσιμος..
Ἐπίκτητος Χ...
Φλβ. Τρύφων
Φλβ. Μηνόφιλος
Ἱέρων Ἀφροδεισί(ου

Υ

βασιλεὺς
Εὐκαρπίδης Βερν-
πολέμαρχος
Εὐτυχίδης, Με..
θεσμοθέτα(ι
Σωσίστρατος Εἰσιδώρου Μα-
Θάλλος Εὐτυχίδου Μελ-
Ἀσκληπιάδης Πρείμου
Φιλόσεσος Ἡρακλείδου Ἑστ-
Φαῦστος, Πει(ρ)-
Στάτιος Μαρκιανὸς Παιο-
Γ
Ἀγωνοθέται
Ἀντινοείων ἐν ἄστει
Εὐκαρπίδης, Βερεν-
Ἀντινοείων ἐν Ἐλευσῖνι
Κασσιανὸς Μουσώνιος
Ἀδριανείων
Κασσιανὸς Βάσσος
Θησείων
Θεόπομπος Τρύφωνος
Ἀθηναίων
Φλ. Βερενικιανὸς
Ἀντωνείων
Κασσιανὸς Μουσώνιος
Σεβηρείων
Κασσιανὸς Βάσσος
Φιλαδελφείων
Γάϊος, Διο(μ)εεὺς
Ἐπινικίων
Δομέτιος Πυθαγόρας
Γερμανικείων
Μουνάτιος Θεμίσων
Κομοδείων
Ἀριστόβουλος, Μαρ-
Ἀμφιαρείων
Εὐτυχίδης, Μελιτ-
συνστρεμματάρχαι
Μουνάτιος Θεμίσων
Κασσιανὸς Μουσώνιος

(κενὸν)
Πλώτιος Ἀσκληπιάδου
Βησεεὺς
(κενόν)
Ἀτταλίδος
Π. Αἴλ. Ἑρμείας Ἀθμο
(κενόν)

Κασσιανὸς Βάσσος
Εὐκαρπίδης, Βερ- . . . . Ἀριστόβου(λος
Δομέτιος Πυθαγόρας
Φλάβιος Λὺγξ
Γάϊος, Δημεεύς
Ἰστλήϊος Νηρεύ(ς . . . . ος, Φιλάδης
Φλάβιος Τρύφ(ων . . . . ..-ας ὑστέρας
Φίλητος Π;.. . . . . ..υ
Κλύμεν(ος..
(κενὸν ἑνὸς στίχου)

Ἡ τὰ ἀνωτέρω ἔχουσα στήλη εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους 1,09, πάχους 0,11, συντετριμμένη εἰς ἑπτὰ τεμάχια, κολοβὴ δὲ τὰ ἄνω καὶ πρὸς δεξιὰν τῷ ὁρῶντι καὶ κάτω. Ἐκ τῶν ἑπτὰ τεμαχίων τὰ ἓξ ἀκριβῶς συναρμόζονται πρὸς ἄλληλα, τὸ δὲ ἕβδομον ὄχι, ἔχει δ' ἐκεῖνο τὰ τελευταῖα πρὸς δεξιὰ καὶ κατωτάτω τεθέντα δύο στιχίδια: ..ος, Φιλάδης κτλ., ἅπερ ἐμοὶ ἀκατάληπτα. Οἱ χρόνοι τῆς στήλης, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων ἀγώνων Σεβηρείων καὶ Φιλαδελφείων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γραμματέως Στράτωνος, τοῦ καὶ ἀλλαχόθεν γνωστοῦ, εἶναι αἱ ἀρχαὶ τοῦ γ'. μετὰ Χρ. αἰῶνος. Ἴδε C. I. A. III, 1, ἀριθ. 1139 μὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Dittenberger.

2.

Ἀγαθῆι) τύχ(ηι
Ὁ κοσμητ(ὴς τῶν ἐφήβων) . . . . Τιμ. . . . . . (Φυ-
λάσιος τοὺς (συνάρ)χο(ντας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ ἐφηβεύσαντ-
ας) ἐπὶ ἄρχον(το)ς Κασ(ιανοῦ Ἱεροκήρυκος Στειριέως (;) ἀνέγ-
ρ)αψε, ἀντικοσμητε(ύοντος . . . .
ου τοῦ Διονυσίου Μελ(ιτέως, παιδοτριβ(οῦν(τος Αὐρ.
Σεραπίωνος τοῦ κ(αὶ Κράτωνος Παια)νιέως ἔτ(ος...
προστατοῦντ(ος Τιβ. Κλαυδίου Λε)ωσθένους (Μελι-
τέως ἔτος.., (ὁπλομαχ).......ου Αὐρ. Ἀπολλο(φά-
νους Ἁγνου(σίου ἔτος.., γραμ)ματεύοντος διὰ βί-
ου ἱερέως (Συντρόφου τοῦ Εὐκαρπίδου) ἐκ Κοίλης ἔτος κβ'.
Σωφρονιστα(ί . . . . Ἀγωνοθέται
Βά;)σσος Φυλάσ(ιος . . . . Ἀντινοείων ἐν Ἐλευσεῖνι
Ῥέδ;)εμπτος... . . . . Οὐεντίδιος Νεικοκράτης
...αγόρα(ς.. . . . . Ἀντινοείων ἐν ἄστει . . . . Ἐπέγγραφοι

. . . . ΝΛ
. . . .

Αὐρ. Διονύσιος
καὶ Αὐρ. Τελεσφόρος
Ἀδριανείων
Ἑρέννιος Μουσώνιος
Γορδιανείων
Αὐρ. Θεσπιάδης
καὶ Αὐρ. Καλλίστρατος
Γερμανικείων
Καρπούννιος Ἀπολλώνιος
Ἀθηναίων
Αὐρ. Ἀλέξανδρος
Ἐπινεικίων
Αὐρ. Ἐπιτύγχανος
καὶ Ὀνωρατιανὸς Ἀθηνίων
Ἀμφιερείων . . .
Οὐεντίδιος Ζωίλος . . .

(κενόν)

Κλα. Ἀράσπας
Αὐρ. Σκέπτος,
Αὐρ. Διονυσόδωρος,
Αὐρ. Ζωίλος Ἐπι-
Αὐρ. Λάμυρος Θοοκλή-
Ἑρέννιος Τούρβων
Κλα. Τερτιανός
Φιλεύρωστος Θησέ-
Ἀφροδείσιος Ἀρτεμ-
Ἐλευσείνιος
Σωσικράτης Εἰσι-
Πάμφιλος Εὐτ-
Ζώσιμος Λυκα-
Νεικίας Λυκα-
Ἀφροδείσ(ιος
Εὐκαρπίδ(ης
Εὐτύχη(ς
Ἐπικτ...
ΦΛ....
. . . . . .

Ταύτης τῆς στήλης ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ Corp. Inscr. Att. III, 1, ὑπ' ἀρ. 1198 μόνον δύο τεμάχια, τώρα δὲ προσετέθησαν ἐδῶ δύο ἄλλα μικρότερα μέν, σημαντικὰ δέ, ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τῆς στήλης, καὶ ἓν τρίτον δέ, τὸ ἔχον τὰ ΤΥΧ, ΤΙΜ? ὅπερ ἔθεσα ἀνωτάτω, φαίνεταί πως τῆς αὐτῆς στήλης ὄν. Ἑνωθέντων οὕτω τῶν πέντε τεμαχίων, ἡ κεφαλὶς τῆς ὅλης ἀναγραφῆς γίνεται πληρεστέρα, καί τινες τῶν ἐν αὐτῇ συμπληρώσεων τοῦ Dittenberger ἀναγκαίως μεταβάλλονται.

Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἐγράφη, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μνημονευομένων ἀγώνων Γορδιανείων ἀναγκαίως συμπεραίνεται, εἶναι οἱ μετὰ τὸ 237 ἔτ. μ. Χριστόν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

La Grèce à l'exposition, par Mme la Marquise Blanche de Saffray.—Vire. Imprimerie Rivet-Barbot. 1878. Εἰς 8^ον^, σελ. **12**.

Ἐν τῷ ἀγγελλομένῳ τούτῳ τεύχει περιέχεται ποίημα στίχων **248**, ποιηθὲν ὑπὸ εὐγενοῦς Γαλλίδος καὶ τυπωθὲν ἐν Βιρίᾳ, μικρᾷ πόλει τῆς Νορμανδίας, ἔνθα, ὡς φαίνεται, ἐπίσης ἔχει φίλους ἡ Ἑλλὰς καθὼς καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ εὐρυχώρῳ Γαλλίᾳ. Ὁ ἀναγινώσκων τοὺς στίχους τούτους Ἕλλην διατίθεται ἡδέως ἅμα καὶ εὐγνωμόνως, διότι, καὶ ἂν δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ αἰσθανθῇ ἐντελῶς τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν, ἐννοεῖ ὅμως πάντως τὰς ἐκλεκτὰς ἰδέας καὶ ἐκτιμᾷ τὰ γενναῖα αἰσθήματα τὰ κινήσαντα τὴν ποιήτριαν εἰς τὸ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ οἱαδήποτε ἐκθέματα τῆς ἡμετέρας πατρίδος, τὰ σταλέντα εἰς τὴν τελευταίαν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων, μὲ ὅλας τὰς περιστοιχούσας ἡμᾶς δυσχερείας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἐπέστησε δὲ ἰδίως τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἡ κ. Saffray εἰς τὰ τέσσαρα γλυπτικῆς ἔργα τοῦ ἐν Ἀθήναις Γ. Βρούτου καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ατὸ δαιμόνιον τοῦ Κοπερνίκου». Ἀναφερομένη δὲ ποιητικῶς εἰς τὴν τῆς πάλαι Ἑλλάδος δόξαν ἐπὶ γλυπτικῇ καὶ ἐν γένει ἐπὶ καλλιτεχνίᾳ, οἰωνίζεται ἐκ τῶν δοθέντων νῦν ἐν τῇ ἐκθέσει δειγμάτων τὰ βέλτιστα καὶ περὶ τῆς προκοπῆς τῆς νέας Ἑλλάδος εἰς πάντα τὰ καλὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ φιλελεύθερον τοῦ Ἕλληνος καὶ ἡ φιλομάθεια εἶναι διὰ τὴν ποιήτριαν ἐχέγγυα τῆς μελλούσης δόξης του ἐν τῇ χορείᾳ τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν. Προσκαλεῖ δ' ἐπὶ τέλους τὰ κράτιστα τῶν ἐθνῶν τούτων ὀνομαστὶ νὰ προσφέρωσι τὸ ἅγιον φίλημα τῆς ἀγάπης εἰς τὴν πρεσβυτέραν αὐτῶν ἀδελφὴν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ ἀρύωνται τὰς ἐμπνεύσεις τῆς τέχνης, λέγουσα οὕτως·

Que la coupe sacrée entre chaque main passe!
Buvez, enivrez-vous de l'esprit immortel!
Mais quelques soient vos monts, c'est toujours du Parnasse
que votre vol devra vous élever au ciel.

Τὴν παρακέλευσιν δὲ τὴν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις, ἥτις μᾶς ἐνθυμίζει τὰ τοῦ Ὁρατίου ἐκεῖνα

Vos exemplaria Græca
nocturna versate manu, versate diurna,

δικαιότατον εἶναι οἱ ἡμέτεροι μάλιστα τεχνῖται καλῶς νὰ ἐνστερνισθῶσιν, ἂν ἐπιθυμῶσιν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἔργα των. Σ. Α. Κ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

ἀτρυγέτοιο θαλάσσης.
αἰθέρος ἀτρυγέτοιο.

Μελετῶντες οἱ διδάσκαλοι, οἱ σχολιασταί, οἱ λεξικογράφοι τὴν λέξιν *ἀτρύγετος*, ἀποφαίνονται οἱ μὲν ὅτι σημαίνει ἄκαρπος, ἔρημος, οἱ δὲ ἀκαταπόνητος, ἀδάμαστος, οἱ δὲ ξηρός· ἀλλ' οὐχ οὕτως.

Λέγοντες ἀτρύγητος οἱ πορθηταὶ τῆς Τροίας, ἐννοοῦσιν οὐχὶ ἄκαρπος, ἔρημος, οὐδ' ἀκαταπόνητος, ἀδάμαστος, οὐδὲ ξηρός, ἀλλ' ὅ,τι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐννοεῖ ἡ λέξις ἀτρύγητος (ἀτρύγητος ἔτι), καὶ τὸ τρυγῶ τι ἀτρύγητον ἀποβαίνει ἐκ τῆς εὐτυχίας ἣν ἔχει.

Καὶ ὅτι τοῦτο ἐννοεῖ τὸ ἀτρύγητος, ἄκουσον τὸν κτηματικόν, ὅστις ἐρωτώμενος τὰς ἡμέρας τοῦ τρύγους, ἂν ἢ εὐτυχὴς ἢ οὐ ἡ ἄμπελος ἢ ἡ μέλισσ' αὐτοῦ, ἀποκρίνεται *Τρυγημοὺς δὲν ἔχει, τρυγάω, τρυγάω καὶ ἀτρύγητ' εἶνε*, τουτέστι πλουσία, δαψιλής, ἀσάλευτος ἐκ τοῦ πλήθους ὅπερ ἔχει.

Οὕτω δὴ καὶ τὸ *ἀτρυγέτοιο θαλάσσης*—δηλαδὴ *τρυγῶμεν, τρυγῶμεν* τὴν θάλασσαν καὶ οὐδέποτε εὑρίσκομεν τέρμα τοῦ τρυγητοῦ αὐτῆς. Ἄρα ἀτρύγητος (ἄφθονος, πλουσιοπάροχος) ἰχθύων κλπ. ἡ θάλασσα, καίτοι ἀενάως καὶ διαρκῶς τρυγωμένη, ὡς ἡ μέλισσα καὶ ἡ ἄμπελος ἐν ὥρᾳ τρύγης.

Ἔστω περὶ θαλάσσης· ἀλλὰ περὶ *αἰθέρος ἀτρυγέτοιο*;

Δύο τινά.

Ἡ ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ φαινόμενα σώματα μένουσιν ἀείποτε καὶ πάντοτε τὰ αὐτὰ, ἤγουν ἀτρύγητα (ἄψαυστα, ἀσάλευτα, πλούσια) πράγματα, ἐξ ὧν καὶ ὁ ποιητὴς εἶπεν *ἀτρύγετον αἰθέρα*, μὴ τρυγώμενόν ποτε δηλονότι ὑπ' οὐδενὸς, οὔτε ὑπὸ τοῦ χρόνου οὔτε ὑπ' ἄλλης ἰσχύος, ἢ ἀντικατέστη λέξις ἄλλη διὰ τῆς λέξεως ἀτρύγετος ὑπὸ τῶν γραφέων ἢ τῶν γραμματικῶν συγκρινόντων τὸν αἰθέρα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἧς τὸ ἐπίθετον ἀποδίδοντες καὶ εἰς τοῦτον ἑρμηνεύουσιν ἄγριον κλπ. *Ἄγριος ὁ αἰθὴρ ὁ κατὰ Πίνδαρον λαμπετόεις; ὁ κατ' αὐτὸν ἔρημος μὲν, ἄγριος δ' οὔ;*

Περὶ τούτου δὲ (τοῦ ἀγρίου) ἄκουσον καὶ τὸν κ. Ι. Πανταζίδην, ὅστις, εἰ καὶ καταλέγει ἐν τῷ διασκευασθέντι ὑπ' αὐτοῦ Ὁμηρικῷ λεξικῷ *ἀπίθανος ἡ ἐτυμολογία*, ἀποδέχεται ὅμως τοῦτο σημειούμενος *Ἐπίθετον χαρακτηριστικώτατον τῆς ἀγριότητος τῆς θαλάσσης, τοῦ αἰθέρος* κλπ. μεθ' ὃ ἐπιφέρει καὶ τὴν τοῦ Δοιδερλείνου παραγωγὴν, ἥτις οὐκ ὀλίγον τὸ ἄτοπον ἔχει. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐτυμολόγοις καὶ ἐξηγηταῖς τοῦ *ἀτρύγετος* ἀκολουθεῖ ἅπας ὁ εὐπαίδευτος κόσμος οὐδαμῶς ἐξετάζων ἢ βασανίζων τὸν νοῦν τῆς λέξεως, οὐδ' ἐγκύπτων εἰς τοῦ λαοῦ τὴν γλῶσσαν, ὅστις καὶ ἥτις καὶ τότε καὶ νῦν ὁ αὐτὸς καὶ ἡ αὐτὴ, λαός τε καὶ γλῶσσα, ἐξακολουθοῦσιν ὄντ' ἀμφότερα καὶ πρυτανεύοντα, μηδαμῶς μήδ' ὑπὸ τοῦ χρόνου, μήδ' ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεταβληθέντα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων, περὶ δ' ἄλλων παραπλησίων ἄλλοτ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

ΜΙΧΑΗΛ ΛΕΛΕΚΟΣ.

ΣΗΜ. ΕΚΔ. Ἡ τῶν νεωτέρων ἐτυμολογία (Curtius Grundzüge der. gr. Etymol. σελ. 548 τῆς γ' ἐκδ.) φαίνεται ἀποδοκιμάζουσα τὴν ἀπὸ τοῦ τρυγάω παραγωγὴν τῆς λέξεως ἀτρύγετος, προτιμᾷ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ῥίζης τρύω· ὅθεν ἄτρυτος, ἀτρύϜετος καὶ ἀτρύγετος· ἣν παραγωγὴν οἱ ἀρχαῖοι ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἐν λ. ἀτρύγετος ἀπέδιδον εἰς τὸν γραμματικὸν Ἡρωδιανόν· «Οἱ δὲ, παρὰ τὸ τρύειν, πλεονασμῷ· ἄτρυτος γὰρ ἀτρύετος καὶ πλεονασμῷ τοῦ γ ἀτρύγετος· οὕτως Ἡρωδιανός».

Ἐντεῦθεν νομίζομεν ὅτι ὁ λαὸς ὀρθῶς ποιῶν καλεῖ πολύκαρπον ἄμπελον ἀτρύγΗτον, μὴ εὐκόλως δηλαδὴ τρυγωμένην διὰ τὸ πλῆθος τῶν σταφυλῶν· ἀλλὰ τὸ Ὁμηρικὸν ἀτρύγΕτος, ἀναφερόμενον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν αἰθέρα, ἔχει ἄλλην καὶ σημασίαν καὶ παραγωγήν.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Goethe.—Παθήματα τοῦ νέου Βερθέρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Παν. Σπ. Παμπούκη, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον, σ. IX καὶ 190, μετὰ 6 εἰκόνων].

* Συλλογὴ ἀποφάσεων τοῦ Ἀκυρωτικοῦ καὶ τῶν ἐφετείων τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874 καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ διαφόρων νομικῶν ζητημάτων, ἤτοι τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, ἐμπορικῶν, ποινικῶν, δικονομικῶν κλπ. σχετικῶν πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν νόμους ὑπὸ Ξενοφῶντος Βαρβαρέσου, δικηγόρου παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις δικαστηρίοις. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων, 1879. Τιμᾶται διὰ μὲν τοὺς κκ. συνδρομητὰς φρ. 8, πληρωτέων ἀνὰ 2 φρ. κατὰ τριμηνίαν, ἤτοι ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ φυλλαδίου, διὰ δὲ τοὺς μὴ συνδρομητὰς δραχ. 10 [8ον, σ. γ' καὶ 63. Φυλλάδιον Α'.].

* Δραματικὸν Μουσεῖον.—Ἀριθ. 1 καὶ 2. Φυλλάδιον Α'.—Ὄχι, ὄχι· εὐχαριστῶ, κωμῳδία μονόπρακτος.—Γροθιαῖς καὶ χωρὶς πανταλόνια, μονόπρακτον ἀστειολόγημα, μετενεχθέντα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Δημ. Π. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Μέντορος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς νέας καὶ πωλεῖται παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις Νάκῃ καὶ Κουσολίνῳ. [16ον, σ. 64].

* Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν τσακωνικὴν ὁ μῦθος τῆς Παρασκευῆς ὑπὸ ***. Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Ῥαδαμάνθυος», 1878. [8ον, σ. 13].

* Περὶ ἀντιστάσεως τῆς ὕλης πρὸς χρῆσιν τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν ὑπὸ Ἀναστασίου Ι. Σούλη, πτυχιούχου τῆς ἐν Παρισίοις σχολῆς τῶν γεφυροποιῶν, νομομηχανικοῦ καὶ καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς

Φιλοκαλίας, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 12. [8ον, σελ. ή καὶ 359].

Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν εὐεργετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ Α. Διομήδους Κυριακοῦ. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879. [8ον, σ. 31].

Οἱ Πελασγοὶ ἐν τῷ ἑλληνισμῷ σὺν παραρτήματι περὶ Βλάχων καὶ Βουλγάρων, ὑπὸ Θ. Α. Πασχίδου. Ἐν πόλει τῇ Παλλάδος, τυπογραφεῖον Ἐθν. Πνεύματος 1879. [4ον σελ. 48].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Ἀντωνίου Φ. Παπαδάκη ὑπὸ Ν. Μ. Δαμαλᾶ πρυτάνεως τοῦ ἐθν. Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. 1879 [8ον, σ.].

L' Iliade et sa Topographie, remarques sur trois articles contenus dans le tome X du Syllogue Hellénique philologique de Constantinople, par G. Nicolaïdes. Athènes, Typographie de Pierre Perris. 1879 [8ον σελ. 23].

* Αἱματουρία ἢ αἱμοσφαιρινουρία ἐκ κινίνης, ὑπὸ Καραμήτσα. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Βαρβαρρήγων. 1878 [8ον, σ. 19].

* Ἄνθη Παρνάσσια ἤτοι ὕμνοι καὶ ἄλλα τινὰ μελύδρια τῇ ἀρχαίᾳ δωρίδι διαλέκτῳ καὶ μέλει ποικίλῳ, ὑπὸ τοῦ ἱερέως Νικολάου Περπινιάνη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1878 [8ον, σ. δ' καὶ 108].

* Εὐγενίου Λάντς πτήσεις. Λυρικὴ συλλογή. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1878 [8ον, σελ. 20].

* Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλλην. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν ἑλλ. σχολείων ἐκ πολλῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Α. Χριστοδούλου, σχολάρχου Θηβῶν. Ἐν Ἀθήναις, 1878. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2.

* H. Beaunis Ἐμβρυολογία μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ. Ἰ. Κανέλλη, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς, μετὰ 18 εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 4. [8ον, σ. ς' καὶ 160].

* Ἀποκαλυφθήτω ἀλήθεια. Ἀπάντησις Λεωνίδα Α. Βούλγαρη πρὸς τὸν κ. Θ. Δηλιγιάννην, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰ ἐν τῷ ἑλλ. κοινοβουλίῳ λεχθέντα τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1878. Ἀθήνησι 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [8ον, σελ. 295].

* Ἐγχειρίδιον συστηματικῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Παύλου Ἰωάννου, ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. Τιμᾶται δρ. 20. [8ον, σ. δ' καὶ 872].

* Λεξικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης κατὰ τὸ ἑλλ. λεξικὸν τοῦ Γ. Πάπε τῇ συμπράξει πολλῶν λογίων συνταχθὲν καὶ συμπληρωθὲν ἐκ τῶν ἑλλ. λεξικῶν Ε. Στεφάνου καὶ Φ. Πάσσοβ, ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ Α. Α. Σακελλαρίου. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Γ. Σακελλαρίου, 1879. [8ον, τόμ. 4 τιμώμενοι δρ. ν. 42]. Τόμος ά Α—Κ. τεῦχος ά σελ. ιή καὶ 1074· τεῦχος β' σ. 1075—2052. [Παράρτημα· προσθήκη λέξεων εἰς τὸ Α, μὴ ὑπαρχουσῶν ἐν τοῖς λεξικοῖς τοῦ Πάπε καὶ Πάσσοβ, σελ. 74] τόμος Β'. Λ—Ω, τεῦχος α' σελ. 1104 τεῦχος β' σελ. 1105—2155.

* Κλεομένης ὁ τελευταῖος Ἡρακλείδης, τραγῳδία εἰς πράξεις 4, ὑπὸ Κ. Χ. Βερσῆ. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [8ον, σελ. 125].

* Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1879 ὑπὸ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, εὐνοϊκῇ συμπράξει φιλοκάλων λογίων. Ἔτος ιγ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίννης, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 376].

* Συλλογὴ κρητικῶν ἐπιστολῶν εἰς τὴν ἐγχώριον διάλεκτον, ἢ τὸ κάτοπτρον τοῦ δημοσίου φρονήματος τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1868—1878. Ἐν Ἀθήναις, 1879, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Συζητήσεων.

* A. Debay Ὑγιεινὴ καὶ φυσιολογία τοῦ γάμου, ἤτοι φυσικὴ καὶ ἰατρικὴ ἱστορία τῶν συζύγων, μετάφρασις ἐκ τῆς 102 γαλλικῆς ἐκδόσεως ὑπὸ Τιμολ. Καρδαρᾶ, διδάκτ. τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγου, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 3 [8ον, σελ. 280].

* Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἐπιστολαὶ ρ'. Ἐκδίδονται ἐπιστασίᾳ Θ. Λιβαδᾶ. Τεργέστῃ, τύποις τοῦ αὐστροουγγρικοῦ Λόϋδ, 1879. [8ον, σελ. ριέ καὶ 185].

* Βιογραφία Γεωργίου Κ. Τυπάλδου Κεφαλλῆνος ὑπὸ Π. Τυπάλδου Φορέστη· μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ Ν. Καλογέρου, μοναχοῦ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, τυπογρ. ἡ Ἠχώ, 1879. [8ον σ. 40].

* H. Taine Φιλοσοφία τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι, δαπάνῃ Σπ. Α. Κουσουλίνου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σπ. Κουσουλίνου, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [8ον, σ. 16 καὶ 160].

Der Aberglaube bei den heutigen Griechen (seinem Ursprunge nach). Ein Sendschreiben an Karl Foy in Leipzig von Nicolaus Dossius aus Epirus. Freiburg i. B. 1878. [8ον, σ. 16.]

Μ. Τ. Κικέρωνος Λαίλιος ἢ διάλογος περὶ Φιλίας, ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν μετενεχθεὶς ὑπὸ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, τροφίμου τῆς ἐν Χάλκῃ Σχολῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας, 1879. [8ον, σελ. ιγ' καὶ 125].

* Ὀρθόδοξος χριστιανικὴ κατήχησις διὰ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, συνταχθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντίνου Νεστορίδου, καθηγητοῦ, ἐκδίδοται δαπάνῃ Θρασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, ἐγκρίσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀδείᾳ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔκδοσις δευτέρα βελτιωθεῖσα καὶ ἐπιδιορθωθεῖσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν 1,60. [8ον, σ. 98]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Ἰανουάριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση	θλῖψις	753,57 χμ.	
Μεγίστη	»	766,02	(τὴν 23ην)
Ἐλαχίστη	»	738,57	(τὴν 7ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	10,09	
Μεγίστη	»	18,1	(τὴν 13ην)
Ἐλαχίστη	»	2,3	(τὴν 29ην)

Ἡμέραι βροχῆς 12 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 140,09 χμ). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 18 ΒΑ, 4 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλῖψις	750,45 χμ.	
Μεγίστη	»	756,33	(τὴν 2αν)
Ἐλαχίστη	»	739,82	(τὴν 18ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	13,36	
Μεγίστη	»	20,9	(τὴν 25ην)
Ἐλαχίστη	»	6,3	(τὴν 4ην)

Ἡμέραι βροχῆς 11 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,81 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 2 ΒΔ, 2 ΒΑ, 2 ΝΑ, 10 Ν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΔΙΑΝ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ.

I.

Ἡ φύσις τοῦ ῥυθμοῦ, τῆς ἁρμονίας, τοῦ καλοῦ καθόλου.

Ῥυθμὸς εἶνε καθόλου ἡ ἁρμονία τῶν διαστημάτων ἐν τῇ κινήσει· ἁρμονία δὲ εἶνε ἡ ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἑνότης, ἡ ἐν τῇ διαφωνίᾳ, οὕτως εἰπεῖν, συμφωνία· τὸ αἴσθημα ἄρα, τὸ ὁποῖον παράγει εἰς τὴν ψυχὴν ἡ ἁρμονία, εἶνε ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἰσθανόμεθα, ὅταν ἐκεῖ ὅπου προσεδοκῶμέν τι κακόν, ἢ ἐθεωροῦμέν τι ἀδιάφορον καὶ ξένον πρὸς ἡμᾶς, προσβλέπομεν προσμειδιῶσαν ἡμῖν τὴν ὄψιν ἀγαθοῦ καὶ προσφιλοῦς ὄντος· ποῖον δὲ εἶνε ἐνταῦθα τὸ κακὸν ἢ τὸ ἀλλότριον καὶ ποῖον τὸ ἀγαθὸν καὶ οἰκεῖον; κακὸν μὲν ἢ ἀδιάφορον πρὸς ἡμᾶς εἶνε τὸ διάφορον καὶ πολλαπλοῦν, ἀγαθὸν δὲ καὶ τερπνὸν τὸ ἓν καὶ τὸ ἁπλοῦν· διὰ τί δὲ ἄλλο ἀποστρεφόμεθα μὲν ἐκεῖνο, ἀγαπῶμεν δὲ τοῦτο, παρὰ διότι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε ἁπλοῦν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀσμένως μὲν δέχεται τὸ οἰκεῖον πρὸς τὴν φύσιν της, ἀπωθεῖται δὲ τὸ ἀλλότριον; Τὸ ἡδὺ ἄρα τῆς ἁρμονίας αἴσθημα εἶνε ἡ συμπαθὴς καὶ ἐρωτικὴ ἕλξις πρὸς πᾶν ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὸ ἐνδότατον βάθος τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως· ἂν δὲ ἡ ἁρμονία εἶνε κυριωτάτη τοῦ καλοῦ ἰδέα, εὐκόλως, νομίζομεν, ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου δύναταί τις ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν καθολικὴν τοῦ καλοῦ ἔννοιαν, ὅτι καλὸν εἶνε τὸ εἶδος (ἡ μορφὴ) τὸ συμφωνοῦν πρὸς τὰς ἰδανικάς, τουτέστι τὰς ἀνεξαρτήτους παντὸς ὑλικοῦ σκοποῦ τάσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· διὸ ὀνομάζομεν ὡραῖον ὄχι μόνον πᾶν τὸ σύμμετρον καὶ ἐναρμόνιον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι καθ' ἑαυτὸ ὂν ἐκφαίνει δύναμιν, λάμψιν, ὕψος τι καθόλου ἰδεῶδες· καὶ εἰκόνα ζωγράφου, φαῦλόν τι παριστῶσαν, ὅπερ ἐν τῇ φύσει καταφρονοῦμεν, θαυμάζομεν ἐν τῇ τέχνῃ, ἂν ὁ καλλιτέχνης ἔχει κατορθώσει ν' ἀποτυπώσῃ πιστῶς καὶ ζωηρῶς· διότι δὲν ἀποβλέπομεν πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον, ἀλλ' ἐν τῷ ἀπεικάσματι τὸ ὕψος θαυμάζομεν τῆς καλλιτεχνικῆς

δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου· εἰς τοιαύτην δὲ τελειότητα καὶ ἔξαρσιν τείνει μὲν καὶ πᾶς ἄνθρωπος, πολὺ δὲ μᾶλλον ψυχὴ εὐγενὴς καὶ ἔμμουσος· διὸ αἱ εὐγενέστεραι καὶ ὑψηλότεραι φύσεις βαθύτερον αἰσθάνονται ἐν πᾶσι πράγμασι τὸ καλόν. Ἡ δὲ διαφορὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε μόνον κατὰ παράστασιν· διότι τὸ μὲν καλὸν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐκτὸς καὶ τὴν μορφὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐναργεστέραν καὶ λαμπροτέραν παρέχει τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν αἴσθησιν· τὸ δὲ ἀγαθὸν καὶ αἱ ὅμοιαι ἰδέαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔνδον· εὐστόχως τοῦτο ἐσήμαινον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐν τῇ φράσει «καλὸς κἀγαθός»· ἐκ τούτου συμβαίνει, ὥστε ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατὰ διάφορον ὄψιν, ὁτὲ μὲν νὰ καλῆται καλὸν (ὡραῖον), ὁτὲ δὲ ἀγαθὸν (τὸ κοινῶς καλόν)· προσέτι τὸ ἔνδον καὶ ἔσω εἶνε σχετικά, καὶ παντὸς πράγματος οἱουδήποτε δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν ἢ νὰ φαντασθῶμεν τὴν μορφήν· ἕνεκα τούτου ποιητικώτεροι ὄντες καὶ εὐφανταστότεροι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἐσωτερικῶν καὶ νοητῶν καὶ αἰθεριωδῶν οὕτως εἰπεῖν πραγμάτων συνελάμβανον τὸ εἶδος, ὅπερ ἐμφανιζόμενον εἰς αὐτοὺς μετὰ λάμψεως καὶ *κηλοῦν* καλὸν ἐκάλουν, οἱ δὲ νεώτεροι ἧττονος φαντασίαν καὶ ὕψους ὀνομάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγαθὰ (bon, gut) τὰ τοιαῦτα· καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις καλὸς ἐξέπεσεν ὅλως εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Ταῦτα ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ ῥηθῶσι διὰ τὴν πολλὴν σύγχυσιν καὶ διαφωνίαν μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἰδίᾳ περὶ τοῦ καλοῦ, ὧν τινες καὶ ἐμέμφθησαν τοὺς ἀρχαίους ὡς συγχέοντας τὸ καλὸν μὲ τὸ ἀγαθόν· φιλόσοφοι δὲ καὶ φυσιολόγοι ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἐζήτησαν νὰ εὕρωσι στερεὰς καὶ ἀκινήτους φυσικὰς αἰτίας, λίαν ὑλικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ μαθηματικὰς ἀναλογίας τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας, ὡς ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ἦτο μηχανὴ στερεὰ καὶ ἀμετάβλητος.

Ἀλλὰ τὸ κάλλος, ὁ ῥυθμός, ἡ ἁρμονία, δὲν εἶνε μόνον ὑποκειμενικόν τι αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σύμπαντι, ὅπερ τόσον ἐμμελῶς οἱ Πυθαγόρειοι ὠνόμασαν κόσμον, ὑπάρχει πανταχοῦ ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως ἡμῶν ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἁρμονίας· τῶν οὐρανίων σωμάτων αἱ κινήσεις, αἱ ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων, αἱ μίξεις τῶν ἀτόμων, αἱ γενέσεις οἱ σχηματισμοὶ αἱ

σχέσεις τῶν ὄντων, πάντα καθόλου τελοῦνται δι' ἁρμονίας καὶ τάξεως· καὶ ἔχει μὲν ἐκ προτέρων ἐν ἑαυτῷ ὁ ἄνθρωπος τὴν εἰκόνα τούτων, χαίρει δὲ καὶ γοητεύεται ἀνευρίσκων καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ φύσει τὴν ἰδέαν τῆς ἐν τῷ βάθει αὐτοῦ ἐνοικούσης ἁρμονίας· ἡ δὲ συμφωνία αὕτη ἀποδεικνύει ἰσχυρῶς, ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ εἶνε συγγενὴς πρὸς τὴν μεγάλην ψυχήν, τὴν διέπουσαν ὁπωσδήποτε τὸν κόσμον. Δικαίως ἄρα ὁ Λογγῖνος ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς Ἡφαιστίωνα ἀποφαίνεται ὅτι «προῆλθε τὸ μέτρον ἐκ θεοῦ, μέτρῳ τά τε οὐράνια καὶ ἐπίγεια κεκοσμηκότος· ἁρμονία γάρ τίς ἐστι τοῖς ἐπουρανίοις καὶ ἐπιγείοις· ἢ πῶς ἂν ἄλλως συνέστη τόδε τὸ πᾶν, εἰ μὴ ῥυθμῷ τινι καὶ τάξει διεκεκόσμητο». Τῆς ἁρμονίας ἄρα καὶ τοῦ καλοῦ ἡ αἴσθησις εἶνε ἡ τελειοτάτη ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, εἰς ἰδεώδη ἀνυψοῦσα αὐτὸν καὶ ὑψηλότερον κόσμον· καὶ ἐκεῖνα τὰ ἔθνη εἰς μέγιστον ἐξευγενισμοῦ ὕψος προήχθησαν, ἅτινα πλείστην περὶ τὸ καλὸν ἔδειξαν ἐπιμέλειαν· τίς λαὸς παρὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ᾐσθάνθη καὶ ἐλάτρευσε τὸ ὡραῖον μετὰ τοσούτου ἐνθουσιασμοῦ, οἵτινες τὸ ἀγαθὸν δὲν ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ καλοῦ, ὧν πᾶσαι αἱ πράξεις, πᾶσαι αἱ τέχναι, ἅπαντα τὰ ἐπιτηδεύματα ἦσαν κόσμος, ἁρμονία, κάλλος, καὶ παρ' ὧν ὅλη ἡ ἀνθρωπότης παρέλαβε τὰ αἴδια τοῦ κάλλους πρότυπα καὶ ὅλον τὸν πολιτισμόν της; Καὶ πόσον ἡ τοῦ καλοῦ αἴσθησις συμβαδίζει μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπτυξιν, ἀπόδειξις ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὴν ὑψηλοτάτην ἔφθασαν ἀκμὴν ἡ μουσική, ἡ ποίησις, αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι, ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἠθικῶς τε καὶ πολιτικῶς μάλιστα ἐπήνθει· καὶ δὲν ἐξέπνευσεν ὁ τελευταῖος ἐπιφανέστατος ῥήτωρ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς δόξης τῆς πόλεως, ἧς τὸ κάλλος τόσον ἐπάρεστον εἶχε καταστήσει ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς; Πόσον ταχέως μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπεμαραίνετο ὁ ζῆλος τοῦ καλοῦ, μέχρις οὗ ἅπας ὁ περικαλλὴς ἐκεῖνος κόσμος κατέρρευσε καὶ ἠφανίσθη εἰς τὸν ὠκεανὸν τῶν αἰώνων! Τίς λαὸς δύναται σήμερον νὰ καυχᾶται ὅτι ἔχει τόσον βαθεῖαν αἴσθησιν τῆς ἁρμονίας, τοῦ ῥυθμοῦ, τοῦ καλοῦ, ὅσον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες; Ἀπόδειξις δὲ ὅτι καθόλου τὰ ἔργα τῶν νεωτέρων τεχνῶν φέρουσι μᾶλλον πο-

λυτέλειαν καὶ ὄγκον, παρὰ κάλλος ἁγνὸν καὶ φυσικὴν ἁρμονίαν· ἡ ἐναρμόνιος συνάφεια τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον, τὸ χρυσοῦν μέτρον καὶ πρέπον, εἶνε ὀλίγον αἰσθητὰ εἰς τοὺς νεωτέρους· καὶ εἰς τὰ ποιήματα δὲ αὐτῶν οὐχὶ σπανίως βλέπει τις σωρὸν ἀτάκτως διακεχυμένων ἐννοιῶν καὶ εἰκόνων ἄνευ πρέποντος, ἁρμονίας καὶ καιροῦ· ὀλίγον δὲ αἰσθάνονται, ὅτι τὸ τέλειον ὡραῖον, ὡς ἀποφαίνεται ὁ δαιμόνιος Göthe, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συμφωνίας τῆς μορφῆς μετὰ τοῦ περιεχομένου· ἡ ἐνδόμυχος τῶν δύο τούτων συναρμογὴ διακρίνει τὸν μεγαλοφυῆ τεχνίτην. Καὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἡ αἴσθησις, οὔτε ἐν τῇ μουσικῇ, ὡς ὁμολογεῖται, ὑπάρχει ἱκανῶς, ἥτις δὲν γνωρίζει ἐντέχνους ῥυθμικὰς συνθέσεις καὶ ποικιλίας, οὔτε ἐν τῇ ποιήσει τῶν νεωτέρων.

Δὲν εἶνε ἄρα παράδοξον, ἂν οἱ νεώτεροι οὔτε τῆς ἀρχαίας προσῳδίας καὶ μετρικῆς τὴν φύσιν ἐναργῶς ᾐσθάνθησαν, καὶ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν τὴν μετρικὴν συγχέαντες καὶ παραρμόσαντες πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἔπλασαν ῥυθμικὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι ἥκιστα συνᾴδουσι μὲ τὴν φύσιν τῆς σημερινῆς στιχουργίας. Ἀνάγκη ἄρα πρότερον νὰ ἐξετασθῇ, ὁποία εἶνε ἡ τὸ ῥυθμικὸν σχῆμα δεχομένη ὕλη τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ὁποῖαι περὶ αὐτῆς ἐπικρατοῦσι θεωρίαι.

II.

Τὸ ῥυθμιζόμενον τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ἡ ἀρχαία προσῳδία.

Γνωστὸν ὅτι ἡ ἀρχαία μετρικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων· ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἐνόμισαν ὅτι ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ σημερινῇ στιχουργίᾳ· πλὴν μόνον ὅτι ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις ἡ μακρὰ συλλαβὴ συνοδεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ τόνου, ἐν ᾧ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τεχνικήν τινα ἄδειαν, ὡς συνήθως λέγεται, ἠδιαφόρουν περὶ τοῦ τόνου· ὥστε ὁ μετὰ τόνου ῥυθμὸς λέγει ὁ Heyse (deutsche gramm. s. 463) εἶνε μουσικώτερος. Θεωρεῖται δὲ ὑπ' αὐτῶν ἡ μὲν τονιζομένη ὡς μακρὰ καὶ μάλιστα δύο χρόνων, ἡ δὲ ἀτόνιστος ὡς βραχεῖα καὶ ἑνὸς χρόνου. Ἡ γνώμη αὕτη καθόλου ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ Γερμανοῖς καὶ πα-

ρ' Ἄγγλοις· καὶ παρ' ἡμῖν αὐτὴν εἰσήγαγε κατ' ἐξοχὴν ὁ κ. Α. Ῥαγκαβῆς ἐν ἐμμέτρῳ μεταφράσει ἀρχαίων δραμάτων[1]) διὰ πολλῶν ἀναπτύξας ἐν προοιμίῳ τὴν ταὐτότητα τῶν ἀρχαίων μέτρων μὲ τὰ ἡμέτερα. Καὶ νεωστὶ ἐν Παρνασσῷ (Τόμ. Β'. τεῦχ. Η', Αὐγ. 1878) ἀνακεφαλαιοῖ τὴν περὶ τούτου γνώμην του οὕτω: «Ὑπελήφθη ὅτι τὸν τότε ἐπικρατοῦντα χρόνον ἀντεκατέστησεν ἔκτοτε ὁ τόνος καὶ ἡ παρεξήγησις δ' αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν παρετηρήθη, ὅτι ὁ τόνος, οὗ τὰ σημεῖα μεταχειριζόμεθα (ὀξεῖαν βαρεῖαν καὶ περισπωμένην) σήμερον οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ ἐκφράζῃ ἐν τῇ προφορᾷ ἢ αὐτὸν τὸν χρόνον μεταπεσόντα διὰ τῶν αἰώνων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀπὸ *ἄλλων εἰς ἄλλας συλλαβάς*, μακροτέρως δηλ. προφερομένων ἐκείνων, αἵτινες ἐν τῇ ἀρχῇ διεκρίνοντο μουσικῶς οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῶν ἄλλων καὶ ἦσαν ὀξύτεραι. Τούτων ἀπόδειξις ἔστω καὶ τὸ ὅτι μόνη, ὡς εἴπομεν, ἡ τοῦ χρόνου διαφορὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις μετρικὴ καὶ ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν χρήσει εἴδη τῶν στίχων εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν εὔχρηστα».

Ὅτι μὲν ὁ ῥυθμὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ χρόνου, τοῦτο οὐδεὶς ποτε ἠρνήθη· λέγοντες δὲ οἱ Γερμανοί, ὅτι ὁ ῥυθμὸς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τόνου, δὲν ἐννοοῦσι τὸν τόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν σημασίαν του, ἀλλ' ὁποῖος κατέστη, ῥυθμικὴ δηλονότι κροῦσις[2]) (percussio, ictus), δι' ὧν διαιρεῖται ὁ χρόνος εἰς ἴσα ἢ εὐτάκτως ποικιλλόμενα διαστήματα, ἃ καλοῦσι πόδας, καὶ δι' ὧν τὸν ὅλον ῥυθμὸν καταλαμβάνομεν. Καὶ ἡ μὲν προσῳδία τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ῥυθμοποιὸν νὰ ἐπικρούσῃ ἐφ' ὁποιασδήποτε τῶν συλλαβῶν ἤθελε τὴν ἰσχυροτέραν ἔντασιν τῆς φωνῆς, εἴτε μακρᾶς εἴτε βραχείας· ὡς ἐπὶ τοῦ *σπένδω* ἐν μὲν τῷ δακτυλικῷ ῥυθμῷ ἡ πρώτη συλλαβὴ ἐντείνεται καὶ ἀποτελεῖ τὴν θέσιν, ἐν δὲ τῷ

---

1) Πρβλ. νέαν ἀνατύπωσιν αὐτῶν ἐν τῷ ε' τόμῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ.

2) Λαμβάνω τὴν λέξιν παρὰ τοῦ μουσικοῦ Ἀριστείδου, Περὶ Μουσ. 97: «Τῶν δὲ ῥυθμῶν ἡσυχαίτεροι μὲν ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι.

ἰαμβικῷ ἡ δευτέρα· καὶ ἐν πολλαῖς μακραῖς, ὡς *εὐγνώμων*, εἶχε τὴν ἄδειαν ὁ ῥυθμοποιὸς ὁποιανδήποτε τῶν συλλαβῶν ἤθελε νὰ *τονίζῃ*, κατὰ τὴν συνήθη ἔκφρασιν· καὶ οὐ μόνον ἡ μακρά, ἀλλὰ καὶ ἡ βραχεῖα συλλαβὴ ἠδύνατο νὰ δέχεται τὸν ῥυθμικὸν τόνον, ὡς ἐπὶ τῶν τριβράχεων, τῶν δακτύλων, τῶν ἀναπαίστων ἐν τῷ ἰαμβικῷ μέτρῳ· τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶνε βεβαιωμένον καὶ ἐκ παραδείγματος ἀρχαίου ἀνωνύμου μουσικοῦ, ἔνθα ἡ στιγμή, δι' ἧς ἐσήμαινον τὴν κροῦσιν, κεῖται ἐπὶ βραχέος χρόνου: – ⏑̇ [1]). Ὥστε τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ λεγόμενον, ὅτι ἡ μακρὰ συλλαβὴ διακρίνεται διὰ τοῦ τόνου (καὶ ἐκ τούτου ἔγεινε μεταπόπισις τῶν μακρῶν παρ' ἡμῖν), οὔτε ἐν τῇ μουσικῇ εἶνε ἀληθές, οὔτε ἐν τῇ προφορᾷ ἦτο, διότι μία ἐν πολλαῖς μακραῖς συλλαβαῖς θὰ εἶχε τὸν δυναμικὸν ἢ τὸν ῥυθμικὸν λεγόμενον τόνον, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ αἱ ἄλλαι ἔμενον μακραί· καὶ βραχεῖα συλλαβὴ ἔτι δεχομένη πλείονα τῆς μακρᾶς ἔντασιν ὑπῆρχε. Ἡ μὲν ἀρχαία λοιπὸν μετρικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, ὁ δὲ ῥυθμικὸς τόνος ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιητοῦ· παρ' ἡμῖν ὅμως, *χρόνου μὲν διαφορά*, ὡς ὁ κλεινὸς ἀνὴρ διατείνεται, *δὲν ὑπάρχει· διότι πάσας τὰς συλλαβὰς τάς τε τονιζομένας καὶ τὰς ἀτονίστους ἰσοχρόνως ἐκφωνοῦμεν καθόλου*· ἡ δὲ ἁρμονία τῶν στίχων ἡμῶν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰσότητος ἐν γένει τῶν συλλαβῶν, μεριζομένων ῥυθμικῶς διὰ τοῦ *δεδεσμευμένου ἐπὶ τῶν λέξεων πιεστικοῦ τόνου*· ἡ δὲ ἀρχαία τοὐναντίον ἐπὶ τῆς ἰσότητος καθόλου τῶν χρόνων, οὐχὶ τῶν συλλαβῶν, διαιρουμένων διὰ ῥυθμικῆς κατακρούσεως, ἀνεξαρτήτου τῶν λέξεων· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν μὲν ἀρχαίαν μετρικὴν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν χρονομετρικήν· τὴν δὲ νεωτέραν συλλαβομετρικὴν καὶ λεξιτονιστικήν· καταχρηστικῶς δὲ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ μὲν καλεῖται προσῳδιακή· καίτοι ἐν τῇ προσῳδίᾳ περιλαμβάνονται καὶ οἱ τόνοι, οἵτινες ἰδίᾳ προσῳδίαι ἐλέγοντο, ὡς ᾠδικοὶ ὄντες· τὴν δὲ νεωτέραν καλοῦσι τονιστικήν· ἐνῷ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ῥυθμοὶ καὶ πόδες διὰ

1) Ἰδὲ Westphal. Metr. s. 739.

τῶν ἐμφαντικῶν τόνων καθίσταντο ἐναργεῖς τῇ αἰσθήσει. Ἀλλὰ δυνάμεθα καὶ νὰ τηρήσωμεν τοὺς συνήθεις ὅρους, μεταποιοῦντες μόνον τὴν σημασίαν των καὶ καλοῦντες τὴν μὲν ἀρχαίαν μετρικὴν προσῳδιακήν, ὡς κατ' ἐξοχὴν συγγενῆ τῇ ᾠδικῇ μούσῃ, τὴν δὲ νεωτέραν τονικήν, ὡς διὰ τῶν πιεστικῶν τόνων τῶν λέξεων σχηματίζουσαν τὸν ῥυθμόν. Ἐξαιρετέα ἡ γαλλική, ἥτις μόνον ἐπὶ τῆς συλλαβομετρίας στηρίζεται.

Ἀλλ' ὅμως τὴν σημαντικὴν ταύτην διαφορὰν τῆς ἀρχαίας μετρικῆς ἀπὸ τῆς νεωτέρας δὲν ἠθέλησαν νὰ αἰσθανθῶσι· διδάσκουσι δὲ καὶ μουσικῶς πεπαιδευμένοι ἄνδρες, ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν μακρὰν τῶν ἀρχαίων, ἑπομένως δύο χρόνων, ἡ δὲ ἀτόνιστος μὲ τὴν βραχεῖαν, καὶ ἑνὸς χρόνου. Ὀλίγη προσοχὴ χρειάζεται, ὅπως ἐννοήσῃ τις τὸ ἀπερίσκεπτον τῆς διαδεδομένης ταύτης γνώμης. Τίς δύναται καὶ ὀλίγον τι αἰσθανόμενος ῥυθμὸν καὶ χρόνον νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ τοῦ *καταστρέφω* λ. χ. εἶνε μακροτέρα τῶν ἀτονίστων; δὲν εἶνε ἐνταῦθα μᾶλλον μακροτέρα κατά τι ἡ πρὸ τοῦ τόνου, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ *καταλείπω*; Ὅστις λέγει τὴν τονιζομένην συλλαβὴν μακράν, συγχέει δύο διάφορα ἐν τῇ μουσικῇ πράγματα, δύναμιν ἢ ἔντασιν καὶ χρόνον· ὅτι συλλαβή τις μετ' ἐντάσεως λεγομένη δύναται νὰ ἦναι καὶ ἰσόχρονος καὶ βραχυτέρα ἄλλης ἀσθενῶς ἐκφερομένης. Ἀλλ' οὐ μόνον παρ' ἡμῖν ἡ τονιζομένη συλλαβὴ καθόλου εἶνε ἰσόχρονος τῇ ἀτονίστῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ Γερμανοῖς οὐ μόνον αἱ βραχεῖαι, ὡς lăchen, essen, Săche, εἶνε κατὰ τὸν Westphal ἰσόχρονοι μὲ τὰς ἀτονίστους, ἀλλὰ καὶ αἱ φύσει μακραί, lēgen, sāgen, Vāter ἱκανῶς ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε διπλάσιαι τῶν βραχειῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν ῥυθμικόν[1]) εἶνε πολὺ ἐσφαλμένη ἡ γνώμη αὕτη· ναὶ μὲν ἐν τούτοις ἡ μακρὰ συλλαβὴ εἶνε μακροτέρα τῆς βραχείας, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἢ ὡς 2 πρὸς 1 χρόνον. Καὶ ὁ Brücke[2]) ἐπὶ βάσει ἀκριβῶν κα-

1) Rossbach und Westph. Rhythmik, 2 Aufl. s. 521.

2) Die physiologische Grundlage der neuhochdeutschen Verskunst. s. 70, κατὰ τὴν παραπομπὴν τοῦ Christ.

ταμετρήσεων διὰ τοῦ *κυμογραφείου* του ἀποκρούει ἐντελῶς τὴν γνώμην περὶ τοῦ διπλασίου χρόνου τῆς μακρᾶς. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἵτινες σπανίως προφέρομεν οὕτως ἐκτεταμένως τὰς τονιζομένας συλλαβάς, ὡς οἱ Γερμανοὶ τὰς μακρὰς αὐτῶν, πῶς δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ ἡμῶν εἶνε μακροτέρα τῶν ἀτονίστων καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἰσόχρονος; διότι, ἂν ἐνίοτε ἐκ πάθους τινὸς συμβαίνῃ νὰ ἐκτείνεται ὀλίγον τι, τοῦτο εἶνε κοινὸν καὶ εἰς τὰς ἀτονίστους καὶ ἕνεκα τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν μακρότητα ἐξαιρετικὴν εἰς τὰς τονιζομένας. Ἀλλ' ὁ Westphal καὶ ὁ Christ προβαίνουσι λίαν, ἀποφαινόμενοι ὅτι καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ φύσει μακρὰ συλλαβὴ εἶνε ἐλάσσων ἢ διπλασία τῆς βραχείας, ἐπαγόμενοι τὸν Ἀριστόξενον[1]), λέγοντα, ὅτι δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς μέτρον ῥυθμικὸν ἡ συλλαβή, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ῥυθμικοὶ ἐλάμβανον, ἀλλ' ὡς τοιοῦτον αὐτὸς δέχεται πρῶτον τινὰ χρόνον, ἐλάχιστον καὶ ἀδιαίρετον· «ἡ γὰρ συλλαβὴ οὐκ ἀεὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέχει, τὸ δὲ μέτρον ἠρεμεῖν δεῖ κατὰ τὸ ποσὸν καθ' ὃ μέτρον ἐστί, καὶ τοῦ χρόνου ὡσαύτως κατὰ τὸ ἐν τῷ χρόνῳ ποσόν· ἡ δὲ συλλαβὴ χρόνου τινὸς μέτρον οὖσα οὐκ ἠρεμεῖ κατὰ τὸν χρόνον· μεγέθη μὲν γὰρ χρόνων οὐκ ἀεὶ ταὐτὰ κατέχουσι συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν τῶν μεγεθῶν· ἥμισυ μὲν γὰρ κατέχειν τὴν βραχεῖαν, διπλάσιον δὲ τὴν μακρὰν καὶ οἱ παῖδες ἴσασι». Ὁ Westphal καὶ ὁ Christ προσθέτουσι τὸ παραπλήρωμα, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ὑπῆρχε μόνον ἐν τῇ ῥυθμικῇ καὶ μουσικῇ οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ πεζῇ λέξει· καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπικαλεῖται ὁ Westphal ἐπὶ πολλῶν ῥυθμικῶν ζητημάτων, ὅτι καὶ ἐν τοῖς διὰ μελῶν ῥυθμοῖς ἡ μακρὰ συλλαβὴ ἀνάγκη κατὰ τὸν Ἀριστόξενον νὰ ἦτο διπλασία τῆς παρακειμένης βραχείας· τοῦτο ὅμως οὔτε ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀριστοξένου ὑπάρχει, ὅστις οὐδαμῶς προσθέτει ὅτι οἱ ῥυθμικοὶ μόνον δέχονται τὴν μακρὰν διπλασίαν τῆς βραχείας, ἀλλὰ καὶ οἱ παῖδες λέγει τοῦτο γνωρίζουσι[2]), οὔτε ἡ μουσικὴ θὰ ἦτο τοσοῦτον

1) Παρὰ Ψελλῷ § 9.

2) Ὁ Westphal ἴσως ἐπίτηδες ἐν τῷ παραρτήματι τῆς Ῥυθμικῆς του παραλείπει τὸ «καὶ οἱ παῖδες ἴσασι».

ὑπόδουλος τῇ λέξει, ὥστε νὰ μὴ δέχεται καὶ τριπλάσιον καὶ πλείονα ἔτι χρόνον τῆς παρακειμένης ἡ μακρά· τοὐναντίον μαρτυρεῖ ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς[2]): «Ἡ μὲν γὰρ πεζὴ λέξις οὐδενὸς οὔτε ὀνόματος οὔτε ῥήματος βιάζεται τοὺς χρόνους, οὐδὲ μετατίθησιν, ἀλλ' οἵας παρείληφε τῇ φύσει τὰς συλλαβάς, τάς τε μακρὰς καὶ τὰς βραχείας, τοιαύτας φυλάττει· ἡ δὲ ῥυθμικὴ καὶ μουσικὴ μεταβάλλουσιν αὐτὰς μειοῦσαι καὶ αὔξουσαι, ὥστε πολλάκις εἰς τἀναντία μεταχωρεῖν· οὐ γὰρ ταῖς συλλαβαῖς ἀπευθύνουσι τοὺς χρόνους, ἀλλὰ τοῖς χρόνοις τὰς συλλαβάς.»

Ἡ γνώμη ἄρα ἐκείνη τοῦ Ἀριστοξένου δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν μουσικήν, ἀλλ' εἰς τὴν ψιλὴν λέξιν. Ὁμοίως καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ συνθέσεως, ἀποδείξας, ὅτι οὔτε αἱ βραχεῖαι πᾶσαι εἶνε ἐντελῶς ἴσαι, ὡς ἐπὶ τῶν «ὁδός, Ῥόδος, τρόπος, στρόφος», οὔτε αἱ μακραί, διότι τὸ μακρὸν φωνῆεν προσλήψει συμφώνων αὐξάνεται, ἐπιλέγει «αἰτία δὲ ἥτις ἐστὶ τοῦ μήτε τὰς μακρὰς ἐκβαίνειν τὴν ἑαυτῶν φύσιν, μήτε τὰς βραχείας, εἰς ἕνα ἀπὸ πολλῶν γραμμάτων συστελλομένας ἐκπίπτειν τῆς βραχύτητος, ἀλλὰ κἀκείνας ἐν διπλασίῳ λόγῳ θεωρεῖσθαι τῶν βραχειῶν καὶ ταύτας ἐν ἡμίσει τῶν μακρῶν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν» Καὶ κατὰ τὸν Διονύσιον ἄρα ἡ μακρὰ πρὸς τὴν παρακειμένην θὰ εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἐν διπλασίῳ λόγῳ. Ἀλλὰ τίς εἶνε ἡ αἰτία τούτου εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν ἁρμόζει νὰ ἐξετάσωμεν. Πᾶν σύμφωνον εἶνε παραδεδομένον ὅτι ἔχει ἥμισυν χρόνον· ἡ βραχεῖα ἄρα ἡ πρώτη τοῦ «ὁδός» θὰ ἦτο μικροτέρα κατὰ ἥμισύν τινα χρόνον τῆς τοῦ «ποδός»· καὶ ὅμως δὲν εἶνε ἀκριβῶς· διότι ἡ προσθήκη τοῦ συμφώνου συστέλλει τὸ πνεῦμα εἴτε ψιλόν, εἴτε δασύ, μεθ' οὗ θὰ ἐξεφωνεῖτο μονῆρες τὸ φωνῆεν ἐν ἀρχῇ (καὶ ἐν τέλει)· τοῦτο βλέπει τις καταφανῶς καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ρ (καὶ τὸ λ) καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ τῆς λέξεως ἀποτελεῖ θέσει μακρὰν πολλάκις διὰ τὸ πνευματῶδες· ἀλλ' ὅμως, ὅταν δέχεται πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον θραύεταί πως ἡ δύναμίς του· ἂς παραβάλῃ τις τὴν ἐκφώνησιν τοῦ «ῥέπω» καὶ «τρέπω»·

2) Περὶ Συνθ. 50.

ὅτι δὲ καὶ μικρότατόν τι πνεῦμα πλεονάζον δὲν διέφευγε τὴν λεπτὴν αἴσθησιν τῶν ἀρχαίων, μαρτυρεῖ ὁ Κικέρων: (Orat. III, 48) «quos (poetas) necessitas cogit et ipsi numeri ac modi sic verba versu includere, ut nihil sit *ne spiritu quidem minimo* brevius aut longius, quam necesse est». Διὰ τί δὲ τοῦ μὲν «στρέφω» ἡ πρώτη εἶνε βραχεῖα, τοῦ δὲ ἔστρεφον θέσει μακρά; διότι, ἐπειδὴ οὐδεμία φωνὴ ἄνευ φωνήεντος παράγεται τὰ τρία γράμματα θεωροῦνται ὡς προπαρασκευὴ καὶ προανάκρουσις καὶ δὲν δύνανται νὰ λογισθῶσιν εἰς τὸ ἑπόμενον φωνῆεν, ἀλλὰ μόνον ἐν συνεχείᾳ ὄντα βραδύνουσι τοῦ προηγουμένου φωνήεντος τὸν χρόνον. Διὰ ταῦτα ἄρα τὰ βραχέα ἐκεῖνα δὲν ἐκβαίνουσι τῆς ἑαυτῶν φύσεως, καίπερ μικρόν τι διαφέροντα. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ «πρᾶγμα», ὅπερ φαίνεται καὶ φύσει καὶ θέσει ἅμα μακρόν, ἂν διαιρέσωμεν οὕτως, ὥστε ἡ μὲν *πρᾶν*' ἀποτελῇ τὴν θέσιν, ἡ δὲ *γμα* τὴν ἄρσιν, ὁ αὐτὸς λόγος τοῦ 2 πρὸς 1 θεωρεῖται. Οὕτως ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοξένου πανταχοῦ ἐφαρμόζεται, ὅτι «μεγέθη μὲν χρόνων οὐκ ἀεὶ ταὐτὰ κατέχουσι συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν τῶν μεγεθῶν». Ἐπὶ δὲ ἀκριβεῖ ῥυθμικῇ ἀπαγγελίᾳ ἀπῃτεῖτο μόνον μικρά τις ἐπιτήδευσις, ὅπως καὶ τὰ μεγέθη ἐξισωθῶσι. Ἕνεκα ἄρα τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν συλλαβῶν, ὧν πᾶσαι αἱ μακραὶ καὶ πᾶσαι αἱ βραχεῖαι δὲν εἶνε ἴσαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς[1]) ἐκφωνούμεναι, παρεκινήθη ὁ Ἀριστόξενος νὰ μὴ δεχθῇ ὡς μέτρον τὴν συλλαβήν, ἀλλὰ τὸν πρῶτον χρόνον· διότι διαφέρουσι μὲν καὶ οἱ πρῶτοι χρόνοι, ἀλλὰ μόνον ὅταν μεταβάλλεται ἡ ἀγωγή· ὥστε δὲν εἶχε δίκαιον ὁ Böckh νομίζων ὅτι τῶν συλλαβῶν αἱ διαφοραὶ προέρχονται μόνον διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ἀγωγῆς.

Ἐκ τῆς γερμανικῆς ἄρα προφορᾶς, καθ' ἣν ἡ μακρὰ δὲν εἶνε διπλασία τῆς βραχείας, δὲν εἶνε δίκαιον νὰ συμπεράνῃ τις περὶ τῶν κλασικῶν γλωσσῶν· τοῦτο καὶ εἰς χείρονα προήγαγε πλά-

1) Ἀριστ. p. 42: «ἀγωγὴ δέ ἐστι ῥυθμικὴ χρόνων τάχος ἢ βραδύτης· οἷον ὅταν τῶν λόγων σωζομένων, οὓς αἱ θέσεις ποιοῦνται πρὸς τὰς ἄρσεις, διαφόρως ἑκάστου χρόνου τὰ μεγέθη προφερώμεθα».

νην· ὁ Westphal[1]) καὶ τοῦτον ἀκολουθῶν ὁ Christ[2]) ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν γλώσσης παραγόμενοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ θέσει μακρὰ λεγομένη σημαίνει οὐχὶ τὴν διὰ τῆς θέσεως γινομένην μακράν, ἀλλ' ὑπολήψει μακρὰν κατ' αὐθαίρετον δηλονότι συμφωνίαν τῶν ποιητῶν· ἀλλ' οὔτε ἐκεῖ οὔτε ἐνταῦθα ἡ αὐθαιρεσία τῶν ποιητῶν παραβιαζόντων τὴν κοινὴν συνήθειαν θὰ ἦτο ἀνεκτή· ἀλλ' οὐδὲ ἔχει ἡ *θέσει μακρὰ* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν σημασίαν, ἣν θέλουσι νὰ προσάψωσι· διαρρήδην ὁ Ἀριστείδης διδάσκει: «Γίνονται δέ τινες καὶ κατὰ *πρόσθεσιν* τῶν συμφώνων μακραὶ συλλαβαί, ἤτοι διὰ *τὴν ἰδίαν θέσιν* προσλαβοῦσαι μῆκος ὡς ἡ εἰς δύο σύμφωνα λήγουσα, ἢ εἰς διπλοῦν....» καὶ κατωτέρω: «τῆς μὲν μακρᾶς ἡμίσεια ἡ βραχεῖα· τῆς δὲ βραχείας ἁπλοῦν σύμφωνον· δῆλον δὲ ἐκ τοῦ τὴν βραχεῖαν ἢ διπλοῦ συμφώνου *παρατεθέντος* ἢ ἑνὸς φωνήεντος *γενέσθαι μακράν*»· ἡ θέσις ἄρα καθίστα τὸ βραχὺ φωνῆεν μακρόν, οὐχὶ δὲ ἡ ὑπόληψις τῶν ποιητῶν μετέβαλλε τὴν φύσιν· καίτοι ἐν τῇ γερμανικῇ τὸ πρὸ δύο συμφώνων κείμενον βραχὺ φωνῆεν οὐδέν τι μᾶλλον καθίσταται μακρότερον τῶν ἀτονίστων καὶ βραχέων· ὡς Mutter, Vetter, essen. Ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ δὲν δυνάμεθα πάντοτε τὴν θέσει μακρὰν νὰ ἐξισῶμεν ἐντελῶς μὲ τὴν φύσει· διότι, ἂν δύο σύμφωνα μετὰ βραχέος φωνήεντος ἐξισοῦντο μὲ ἓν μακρὸν φωνῆεν, ἓν μακρὸν φωνῆεν μετὰ συμφώνου θὰ ὑπερέβαινε σμικρόν τι τὴν θέσει μακράν· ἐπίσης δὲν θὰ καθίστατο ἡ θέσει μακρὰ πάντοτε διπλασία τῆς παρακειμένης βραχείας ἀκριβῶς, ἂν αὕτη παρηκολουθεῖτο ὑπὸ ἁπλοῦ συμφώνου· ἀλλὰ τίνα σημασίαν θὰ εἶχεν ἥμισυ ἢ μόριόν τι τοῦ πρώτου χρόνου ἐν τῇ συνεχεῖ καὶ ταχείᾳ κινήσει τῆς διαλέκτου, ἂν ἐν τῇ διαστηματικῇ φωνῇ τῆς μουσικῆς ὁ πρῶτος χρόνος ἦτο ἐλάχιστος καὶ ἄτομος; μικρὰ δέ τις καὶ ἀνεπαίσθητος ἐπιτήδευσις εἰς ἀκριβῆ ῥυθμικὴν ἀπαγγελίαν ἐχρειάζετο, ὅπως καὶ τὰς λεπτοτάτας ταύτας παραλλαγὰς ἐπικαλύπτῃ καὶ ἐπισκιάζῃ. Ἀλλὰ καὶ ἀτέχνως ὅλως ἔτι καὶ ἀφελῶς ἐκφωνούμενα τὰ ἀρχαῖα

1) Griech. Metrik, s. 74.
2) Metr. s. 7.

μέτρα τοσαύτην εὐρυθμίαν καὶ ἁρμονίαν ἔχουσι, πρὸς ἣν οὐδὲ νὰ παραβάλλωνται οἱ στίχοι τῶν νεωτέρων ποιητῶν, ὥστε εἶνε ἄξιοι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων παραλλαγῶν, εἰς ἃς καὶ αἱ ἐκ τοῦ τρόπου καὶ πάθους τῆς ἐκφορᾶς δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσιν, οὐδεμία μὲν διάπτωσις ἐπιγίνεται τοῦ ῥυθμοῦ, προστίθενται δὲ ποικιλίαι καὶ ἡδεῖαι μεταβολαί, ἃς ἐθήρευον καὶ ἐφιλοτέχνουν κατὰ τὸν ἐμμελῆ κριτικὸν Διονύσιον οἱ χαριέστατοι ποιητῶν τε καὶ συγγραφέων[1]).

Ὅτι δὲ καὶ ἄλογοι συλλαβαὶ ὑπῆρχον μακραὶ καὶ βραχεῖαι παραλλάττουσαι τὸ σύνηθες μέγεθος ἐπὶ τὸ μεῖζον καὶ ἔλαττον, οὐδεμία ἀμφιβολία· αἱ μὲν κατὰ τὴν φύσιν τῶν γραμμάτων, ὡς ἐπὶ τοῦ «ὀργή», ἔνθα ἡ θέσει μακρὰ ἔχει πρὸς τὴν φύσει, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη, ἀλόγως[2]). Εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἀνάγονται, ὅπερ διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν μετρικῶν, τὰ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου φερόμενα παραδείγματα τοῦ τε κυκλίου δακτύλου:

αὖθις ἔπειτα πέδονδε κυλίετο λᾶας ἀναιδής,

ὅστις σύγκειται ἐξ ἀσθενῶς θέσει μακρῶν καὶ ἐκ διφθόγγων μὴ τελείως μακρῶν τῆς τε *αι*, καὶ τῆς *ει* διὰ τὴν μικροφωνίαν (ὡς μεταξὺ τοῦ *η* καὶ *ι* μέσον ἦχον ἀποτελούσης, διαφόρως τῆς γερμανικῆς προφορᾶς), ὡς καὶ τοῦ λᾶας, ὅπου τὸ μακρὸν πρὸ φωνήεντος ἑτέρου συστέλλεταί πως, καὶ τοῦ κυκλίου ἀναπαίστου

κέχυται πόλις ὑψίπυλος κατὰ γᾶν·

ἄλλαι δὲ καὶ ἕνεκα τῆς γοργότητος τῆς ἀγωγῆς ὡς οἱ δάκτυλοι, οἱ σπονδεῖοι, οἱ ἀνάπαιστοι ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς μέτροις.

Ἀλλὰ πῶς, θὰ ἐρωτήσῃ τις, καὶ παρὰ Γερμανοῖς ἡ μακρὰ συλλαβὴ δὲν εἶνε διπλασία τῆς βραχείας; πῶς θέσει μακρὰ συλλαβὴ νὰ μὴ γίνεται καὶ παρ' ἐκείνοις; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκφωνῶνται, ὥστε νὰ κατορθῶνται αἱ ἀρχαῖαι ῥυθμικαὶ σχέσεις; διότι τί ὠφελεῖ κενὴ θεωρία περὶ πράγματος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο

1) Περὶ Συνθ. p. 110, ἔνθα πολλὰ παραδείγματα περὶ τούτων.
2) Βακχεῖος p. 25 Meib. «ὄρθιος (ῥυθμός ἐστι ὁ) ἐξ ἀλόγου ἄρσεως καὶ μακρᾶς θέσεως, οἷον ὀργή».

εἶνε ἡ πρᾶξις; Δὲν εἶνε ποθητὸν ἆρά γε νὰ εὑρεθῇ πρακτικὴ ἐξήγησις τῆς ἀρχαίας προσῳδίας καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῆς ἀπὸ τῆς γερμανικῆς; λέγω τῆς γερμανικῆς, διότι αὕτη κατ' ἐξοχὴν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν διασῴζει μακρότητα καὶ βραχύτητα συλλαβῶν. Αἰτία, φρονῶ, τῆς μὴ ὀρθῆς κατὰ προσῳδίαν ἀπαγγελίας τῶν ἀρχαίων εἶνε ὁ διάστροφος τονισμός· ὅπως καὶ ὁ λεκτικός, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμικὸς τόνος συνηθίζεται καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς Γερμανοῖς νὰ προφέρεται διὰ περικεκλασμένης ἐντάσεως, ἥτις ἐν ταὐτῷ σφοδρύνεται ἅμα καὶ ὑφίεται, καὶ καλεῖται ἐν τῇ μουσικῇ marcato. Οὕτω καὶ ὁ Westphal διδάσκει[1]), ὅτι ὁ ῥυθμικὸς τόνος παρ' Ἕλλησιν ἦτο ἐπίσης μαλακὸν marcato· ἐκ τούτου, ἐν ᾧ ἡ μακρὰ λ. χ. τοῦ legen πιέζεται καὶ ὑφίεται ἅμα ἡ αὐτή, οὐδεμία πλέον ἔντασις τῇ φωνῇ ὑπολείπεται, οὔτε ὥστε τὴν ἑπομένην βραχεῖαν νὰ συσφίξῃ καὶ *συστείλῃ* (τοῦτο σημαίνει καὶ τὸ contrahere), ἀλλ' ἀνέτως ἐκλυομένη καθίσταται μεῖζον ἡ βραχεῖα ἢ ἡμίσεια τῆς προηγουμένης μακρᾶς, οὔτε δύναται νὰ ὀξύνῃ αὐτὴν ἂν φέρῃ τόνον μουσικόν, ὅπως ἦσαν ἀναντιρρήτως οἱ ἀρχαῖοι τόνοι· οὕτω συνέβη, ὥστε οὐδεὶς μέχρι τοῦδε καὶ τῶν διαπρεπεστάτων ῥυθμικῶν ἐθεώρησεν εὔκολον καὶ δυνατὴν τὴν ἐκφώνησιν τῶν χρόνων καὶ τῶν τόνων ὁμοῦ. Ὁμοίως ὁ Westphal[2]) καὶ ὁ Christ[3]), ἐκ τῶν κρατίστων νεωτέρων μετρικῶν, θεωροῦσι δυσκολωτάτην καὶ ἐν πολλοῖς ἀδύνατον τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἀρχαίων τόνων· ὅσοι δὲ δοκιμάζουσι τοῦτο, παρὰ τὴν φύσιν των προφέρουσι τὰς προσῳδίας ἐκείνας. Καὶ ὅμως διαλανθάνουσιν οὐ μόνον τοὺς τόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς χρόνους διαφθείροντες· διότι δικαίως ὁμολογεῖ ὁ Westphal, ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀναγινώσκοντες τοὺς ἰάμβους καὶ τοὺς τροχαίους τῶν ἀρχαίων ἐκφέρουσιν αὐτοὺς ὡς σπονδείους, ἐξίσου καὶ τοὺς δύο ἐκφωνοῦντες χρόνους· ἀλλὰ πῶς εἶνε δυνατὸν ἄλλως νὰ ἐκφωνῶνται, καὶ αὐτὸς σιωπᾷ. Πολλοὶ δὲ συγχέουσι τρία διάφορα πάθη τοῦ

1) Metr. s. 23.
2) Metrik s. 23.
3) Ἐν τῇ ἑαυτοῦ μετρικῇ σ. 4.

ἤχου· μῆκος, ὀξύτητα, ἔντασιν· καὶ νομίζουσιν ὅτι αἱ τονιζόμεναι συλλαβαὶ εἶνε καθόλου μακραὶ ἢ ὀξεῖαι· τῆς κατηγορίας ταύτης δὲν ἐξαιροῦνται καὶ ἄνδρες ἐν μουσικῇ ἀνεστραμμένοι, ὁποῖος ὁ Westphal[1]) καὶ ἄλλοι. Ἐν ᾧ τοῦ νεωτέρου χαρακτηριστικὸν τόνου εἶνε οὐχὶ ἡ ὀξύτης ἀλλ' ἡ ἔντασις· διότι ἄτονοι συλλαβαὶ πολλάκις γίνονται ὀξύτεραι τῶν τετονισμένων, ὡς ἐπὶ τῶν *φάσις* καὶ Vetter αἱ ἀτόνιστοι κατὰ ἡμιτόνιον ὀξύτεραι εἶνε τῶν τετονισμένων· καὶ ἐπὶ τῶν ἐρωτήσεων αἱ λήγουσαι καὶ ἄτονοι οὖσαι μᾶλλον ὀξύνονται τῶν τονιζομένων· ἂν δὲ τοῦ Nēbel λ. χ. ἡ τονιζομένη κατὰ ἡμιτόνιον ὀξυτέρα εἶνε, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ μακροῦ φωνήεντος. Οἱ Γερμανοὶ μόνον διακρίνουσιν ὀξυτέρους καὶ βαρυτέρους τόνους ἐν ταῖς συνθέτοις λέξεσιν, ὡς ún-stèrblich, ἡ πρώτη εἶνε ὀξυτέρα ἀλλὰ μόνον κατὰ ἡμιτόνιον. Ἀλλὰ παρ' ἀρχαίοις ὁ τόνος κατὰ σαφεστάτας μαρτυρίας ἦτο μουσικός· διὸ κατ' ἐξοχὴν ἐλέγετο προσῳδία καὶ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακὸς οὕτω: «Τόνος ἐστὶ φωνῆς ἀπήχησις ἐναρμονίου ἢ κατὰ ἀνάτασιν ἐν τῇ ὀξείᾳ ἢ κατὰ ὁμαλισμὸν ἐν τῇ βαρείᾳ, ἢ κατὰ περίκλασιν ἐν τῇ περισπωμένῃ»· τὴν δὲ περίκλασιν ἑρμηνεύει ὁ σχολιαστὴς οὕτω: «περίκλασις φωνῆς λέγεται ἡ ἐν τῷ αὐτῷ ἀνένεξις καὶ κατένεξις, μὴ ἐπιμενούσης τῆς φωνῆς ἐν τῇ ἀνατάσει, ἀλλὰ μετὰ τὸ διατεθῆναι καταφερομένης». Καὶ ὅτι μὲν οἱ τόνοι ἦσαν μουσικοί, τοῦτο πρὸ πολλοῦ παρὰ τῶν Γερμανῶν εἶνε διεγνωσμένον· ἀλλ' ἕνεκα τῆς τῆς μὴ ὀρθῆς, ὡς εἴπομεν, διαμερίσεως τῆς ἐντάσεως τῆς φωνῆς ἔχει καταστῇ ἀδύνατος αὐτῶν ἡ ἐκφώνησις· διὸ ἔχουσι γεννηθῇ πολλαὶ ἀμφισβητήσεις· ὁ δὲ Göttling καὶ ὁ Krüger καὶ ἄλλοι γραμματικοὶ συνέχεαν πάλιν τοὺς ἀρχαίους τόνους μὲ τοὺς γερμανικούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνομολογοῦντες τὸ μελικὸν τῶν ἀρχαίων τόνων εὑρίσκονται εἰς πολλὴν ἀσάφειαν περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὀξύτητος αὐτῶν. Ὁ Matthiä (§ 17) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ὀξεῖα εἶχε τοιοῦτον ὕψος, ὁποῖον ἡ τελευταία τοῦ unsterblich, ἢ τοῦ νεοελληνικοῦ *πάλιν* καὶ παριστᾷ τὸν ὀξὺν τόνον δι' ἡμιτονίου· καὶ ὁ

1) Ἐν τῇ ἑαυτοῦ Μετρικῇ c. 21.

Kühner[1]) ὡσαύτως ἀκολουθῶν τῷ Ματθίᾳ· καὶ αὕτη ἡ γνώμη ἐπικρατεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Γερμανίᾳ. Ἀλλὰ τοσαύτη ὀξύτης ὑπάρχει πολλάκις ἐπὶ ἐκτάσεως μάλιστα καὶ ἐπὶ τοῦ νεωτέρου τόνου, ἐνίοτε δὲ καὶ πλειοτέρα ἐπὶ μεγάλου πάθους καὶ ἐμφάσεως· πρὸς δὲ τούτοις ἕνεκα τῶν παρακειμένων πολλάκις ὀξυτέρων γραμμάτων θὰ ἐξισοῦτο καὶ θὰ κατεστρέφετο ἡ ὀξύτης αὕτη τοῦ τόνου. Εἶνε δὲ δυνατὸν ὀξύτης, ἥτις εἶνε ἡ ἐλαχίστη ἐν τῇ διαστηματικῇ φωνῇ τῆς μουσικῆς, νὰ ἦτο ἱκανῶς αἰσθητή, ἄνευ ἐμφάσεως λεγομένη, ἐν τῇ συνεχεῖ κινήσει τῆς διαλέκτου, ὥστε νὰ συνεῖχεν εἰς ἑνότητα τὰς συλλαβάς; Τὴν σανσκριτικὴν δὲν δύναταί τις ἐνταῦθα νὰ ἐπάγεται, ἥτις διαφέρει ἱκανῶς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς κατὰ τοὺς τόνους, εἰς πολλοὺς μάλιςα τόνους κατατέμνουσα ἀτέχνως τὴν λέξιν. Τίς ὅμως δὲν θὰ ἐκπλαγῇ, ἂν ἀκούσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διδάσκει ὁ κ. Ῥαγκαβῆς[2]) «οἱ δύο τόνοι (ὁ ὀξὺς καὶ ὁ βαρὺς) εἶχον ἐλαχίστην τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, καὶ ἐλάσσονα τῆς *διέσεως*, ἥτις τῷ τετάρτῳ τοῦ τόνου ἰσοδυναμοῦσα, ἦν *ἤδη* αἰσθητὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ». Φαντασθῆτε, ἂν τὸ τεταρτημόριον τοῦ τόνου, ἡ ἀρχαία δίεσις μόνον εἰς τὴν λίαν λεπτὴν ἀκοὴν τῶν ἐπιφανεστέρων παλαιῶν μουσικῶν ἦτο αἰσθητόν, ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον πάντων ἐναρμόνιον γένος, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ τῆς παρακμῆς μουσικῶν, ὅπως καὶ οἱ σημερινοί, «ἀπέγνωσαν τὴν κατὰ δίεσιν μελῳδίαν »διὰ τὴν αὐτῶν ἀσθένειαν καὶ παντελῶς ἀμελῴδητον εἶναι τὸ »διάστημα ὑπολαβόντες»[3]), ὁποῖον ἄρα θὰ ἦτο διάστημα ἔλασσον τεταρτημορίου τοῦ τόνου!

Ἀλλὰ περὶ τοῦ διαστήματος τῆς ὀξείας σῴζεται ῥητὴ μαρτυρία τοῦ Διονυσίου[4])· «Διαλέκτου μὲν οὖν μέλος ἑνὶ μετρεῖται διαστήματι, τῷ λεγομένῳ *διὰ πέντε* ὡς ἔγγιστα· καὶ οὔτε ἐπιτείνεται πέραν τῶν τριῶν τόνων καὶ τοῦ ἡμιτονίου ἐπὶ τὸ

1) Ausführl. griech. gram. I, 243.
2) Τόμ. ε΄. σ. ιϐ΄.
3) Ἀριστείδ. Μουσικ. p. 19.
4) Περὶ συνθέσ. ὀνομ. c. 11.

ὀξὺ, οὔτε ἀνίεται ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου πλεῖον ἐπὶ τὸ βαρύ· οὐ μὴν ἅπασά γε ἡ λέξις ἡ καθ' ἓν μόριον λόγου τασσομένη ἐπὶ τῆς αὐτῆς λέγεται τάσεως· ἀλλ' ἡ μὲν ἐπὶ τῆς ὀξείας, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς βαρείας, ἡ δὲ ἐπ' ἀμφοῖν· τῶν δὲ ἀμφοτέρας τὰς τάσεις ἐχουσῶν αἱ μὲν κατὰ μίαν συλλαβὴν συνεφθαρμένον ἔχουσι τῷ ὀξεῖ τὸ βαρὺ, ἃς δὴ περισπωμένας καλοῦμεν, αἱ δὲ ἐν ἑτέρῳ καὶ ἑτέρῳ χωρὶς ἑκάτερον ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν οἰκείαν φυλάττον φύσιν ...Ἡ δὲ ὀργανικὴ τε καὶ ᾠδικὴ μοῦσα, διαστήμασί τε χρῆται πλείοσιν, οὐ τῷ *διὰ πέντε* μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διὰ πασῶν ἀρξαμένη καὶ τὸ διὰ πέντε μελῳδεῖ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων, καὶ τὸ διάτονον καὶ τὸ ἡμιτόνιον, ὡς δέ τινες οἴονται καὶ τὴν δίεσιν[1]) αἰσθητῶς». Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο παρηρμηνεύθη καὶ οἱ πλεῖστοι τὸ ἀναφέρουσιν, ὡς καὶ ὁ Westphal[2]), οὐχὶ εἰς τοὺς τόνους τῶν λέξεων ἑκάστων, ἀλλ' εἰς τὰ διαστήματα τὰ τονικὰ τῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας· καὶ παρατηρεῖται ὅτι συνήθως ὁμιλοῦντες κινούμεθα *μεταξὺ* τοῦ διὰ πέντε διαστήματος· οἱ λέγοντες ἄρα τοῦτο ἐννοοῦσιν ὅτι καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὸ διὰ τριῶν καὶ τὸ διάτονον καὶ τὸ ἡμιτόνιον μεταχειριζόμεθα. Ἀλλ' ὁ Διονύσιος οὐδαμῶς λέγει ὅτι *μεταξὺ* τοῦ διὰ πέντε κινεῖται τὸ μέλος τῆς διαλέκτου, ἀλλ' «ὅτι ἑνὶ μετρεῖται διαστήματι, τῷ λεγομένῳ διὰ πέντε», καὶ ἀντιπαραβάλλει τὴν μουσικὴν, μεταχειριζομένην καὶ τὰ ἄλλα διαστήματα καὶ δὴ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὰ ἑξῆς· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἓν μόνον τοῦτο διάστημα οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς ποικίλας ἐπιτάσεις καὶ ἀνέσεις τῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας, ὑπολείπεται ἄρα μόνον εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ὀξείας καὶ βαρείας ἑκάστης λέξεως διάστημα νὰ ἀναφερθῇ· καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων τοῦτο ἐναργῶς φαίνεται «οὐ μὴν ἅπασά γε ἡ λέξις.. ...», καὶ ὁ Ἀριστόξενος[3]) «λογῶδες μέλος» καλεῖ τὰς προσῳδίας, ἤτοι τοὺς τόνους. Ὥστε ἀναντιρρήτως ἡ ὀξεῖα ὑπερτείνει τῆς βαρείας πάντοτε κατὰ τὸ διὰ πέντε, πολὺ μὲν ἀνώτερον τοῦ

1) Τὸ τεταρτημόριον τοῦ τόνου.
2) Ἁρμον. p. 18 Meib.
3) Metrik, s. 21.

ἡμιτονίου, ὑπέρπολυ δὲ τοῦ δωδεκατημορίου τοῦ τόνου τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ. Ἕνεκα δὲ τῆς τοσαύτης μάλιστα ὀξύνσεως, ἐπὶ τῆς ὀξείας ἐλάχιστον χρόνον διέτριβον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Servius de acc. § 26: Acuta tenuior est quam gravis et brevis adeo, ut non longius quam per unam syllabam, quin immo per *unun tempus* protrahatur. Καὶ ὁ Γλαῦκος ὁ ἐκ Σάμου (Serv. § 22) ἐδίδασκεν ὅτι ἐπὶ τῶν μακρῶν φωνηέντων δὲν ἐξεφωνεῖτο καθαρὰ ὀξεῖα, ἀλλ' ἀνακεκλασμένη προσῳδία, ἐκ βαρείας εἰς ὀξεῖαν ἀνακλωμένη· τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ Γλαύκου ἀπεδέχετο καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Varo καὶ ὁ Servius οὗτος. Καὶ τῷ ὄντι εὐχερέστερον εἶνε οὕτω νὰ ἐκφωνῆται, ἢ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ νὰ ἐμμένῃ τις ἐπὶ τοσούτου ὕψους· ὅτι δὲ Ἀθηνόδωρος καὶ Διονύσιος ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστάρχου (Serv. § 19) τοῦτον τὸν τόνον δὲν ἀπεδέχοντο, σημαίνει ὅτι ἡ μετάβασις ἐκείνη ἀπὸ τῆς βαρείας εἰς ὀξεῖαν ἦτο λίαν ἀμυδρὰ, καὶ πολλάκις ἐκ πάθους καὶ ἐμφάσεως ἠδύνατό τις νὰ ἐκτείνῃ τὴν ὀξεῖαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Τυραννίων ὡς καὶ ὁ Γλαῦκος καὶ ὁ Θεόφραστος ἐδίδασκον καὶ μέσην τινὰ προσῳδίαν, ἧς τὴν θέσιν οὐδαμῶς ὁρίζει ὁ Servius, ἀλλ' ἁπλῶς λέγει: Media autem, quae inter duas quasi limes est, quod gravioris quam acutioris similior est et in inferioris potius quam superioris numerum relegatur. Τοιοῦτόν τι φαίνεται δεχόμενος καὶ ὁ Διονύσιος ἐπάγων αὐτόθι: «καὶ ταῖς μὲν δισυλλάβοις οὐδὲν *τὸ διὰ μέσου χωρίον* βαρύτητος καὶ ὀξύτητος· ταῖς δὲ πολυσυλλάβοις, *οἷαί ποτ' ἂν ὦσι*, ἡ τὸν ὀξὺν τόνον ἔχουσα μία ἐν πολλαῖς βαρείαις ἔνεστι». Εἰς ἐμὲ οὐδὲν ἄλλο φαίνεται τὸ διὰ μέσου τοῦτο χωρίον, ἢ τὸ ἐξ ἐκτάσεως ἢ ἐμφάσεως ἐνίοτε ἢ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ φθόγγου κατὰ ἡμιτόνιον ὡς τὰ πολλὰ ὄξυνσις· ὡς ἐπὶ τοῦ «πρόσωπον» ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ, διότι αἱ βραχεῖαι εἶνε ἀμβλύτεραι, ἢ ἐπὶ τοῦ «προσῳδία» ἡ σω κατέχει μέσον χωρίον μεταξὺ τῆς ὀξείας δι' καὶ τῆς βαρείας τοῦ προ. Τὸ ὅτι δὲ ὁ Böckh de metris Pindari p. 54 καὶ ὁ Kühner (Ausf. griech. gr. I, s. 250), ὁ Κούρτιος καὶ ἄλλοι περιορίζουσι τὸν τόνον τοῦτον ἐπὶ τῶν συνθέσεων, ὡς ἅλι-

πόρφυρα, κατὰ τὸν γερμανικὸν τρόπον, ἢ ἐπ’ ἐκείνων τῶν συλλαβῶν, αἵτινες πρότερον εἶχον τὸν τόνον, ὡς *Ἐφερόμεθα*, δεικνύει πλημμελῆ ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου τονισμοῦ· διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ καὶ λατινικῇ, ἐπειδὴ οἱ τόνοι δὲν ἐλέγοντο μετ’ ἰδίας ἐμφάσεως καὶ ἐπιστηρίξεως, ὡς οἱ νεώτεροι, πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ πρεπόντως ἐξαίρονται· πολλαὶ δὲ δι’ ἐντάσεως καὶ ἐπερείσεως ἐκφαίνονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνατάσεως καὶ ὀξύνσεως· ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἐκείνων παραδειγμάτων ἡ μέση τοὐναντίον φαίνεταί μοι ἐπὶ τῶν συλλαβῶν λι καὶ φερ ἁρμόζουσα. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἡ φύσις αὐτὴ θὰ δείξῃ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐναπομαχθῇ τὴν ἀρχαίαν τῶν προσῳδιῶν ἁρμονίαν. Πρέπει δὲ, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ παρέδωσαν τοὺς τόνους, οὕτω καὶ πανταχοῦ νὰ φυλάττωνται, οὐδὲ νὰ προφασίζεταί τις, ὡς ὁ Kühner καὶ ὁ Κούρτιος καὶ ἄλλοι ποιοῦσι, ὅτι ἄλλως θὰ εἶχον κατὰ πολλὰ οἱ τόνοι ἐν τῇ συνεχείᾳ καὶ τῇ φορᾷ τοῦ λόγου· τοῦτο προέρχεται ἐξ ἀδυναμίας· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς μέχρι τοῦδε, καὶ εἰς μουσικοὺς θὰ φανῇ δυσχερὴς καὶ ἄπελπις ἴσως ἡ ἐκφώνησις τῶν ἀρχαίων τόνων. Ἀλλ’ ὅμως εἶνε πολὺ δυνατὴ καὶ εὔκολος, ἂν διαιρέσῃ τις τὰς ἐντάσεις τῆς φωνῆς συμμέτρως καὶ ἐναρμονίως, ὡς ἐν τῇ ᾠδῇ.

Τρεῖς ἐντάσεις μάλιστα δύναταί τις νὰ διακρίνῃ ἐν τῇ ἐκφωνήσει τῶν φθόγγων, τὴν *σύντονον*, ἥτις ἢ ἴση μέχρι τέλους ἢ ἐξ ἀσθενοῦς σφοδρὰ λήγει, ὅτε ἐν τῇ μουσικῇ ἐπὶ πλείονος ποσοῦ σημειοῦται <, τὴν *ὑφιεμένην*, ἥτις ἐν τέλει χαλαροῦται, καὶ σφοδρὰ ἀρχομένη, ὅτε σημειοῦται >, καὶ τρίτην τινὰ μέχρι μέν τινος σφοδρυνομένην, ἔπειτα δὲ ὑφιεμένην <>, ἣν καλῶ περικεκλασμένην ἢ πεπιεσμένην, καὶ αὕτη τὸν ἡμέτερον ἀποτελεῖ τόνον. Ὅπως δὲ ἐκφωνῶνται οἱ ἀρχαῖοι τόνοι, ἁρμόζει μέχρι μὲν τῆς ὀξείας καὶ ἐπ’ αὐτῆς ἔτι ἡ φωνὴ νὰ βαίνῃ σύντονος, ἐν δὲ ταῖς ἑπομέναις βαρείαις νὰ ὑφίεται· τοῦτο διδάσκει προσέτι ὁ Πρισκιανὸς (de acc. p. 521 k.) διὰ τῶν ἑξῆς, ἅτινα ἐπίσης δὲν ἐνοήθησαν καλῶς: Ipsa vox, quae per dictiones formatur, donec accentus perficitur, in arsim deputatur· quae autem post accentum sequitur in thesim». Διότι μετὰ τὴν ὀξεῖαν μόνον ἀποτίθεται καὶ ἀνίεται ἡ σύντασις τῆς φωνῆς. Ὁ

δὲ πεπιεσμένος τόνος, οἷος ὁ ἡμέτερος, πανταχοῦ πρέπει νὰ λείψῃ ἐκ τῆς ἀρχαίας ὡς καὶ αὐτὸς ὢν βαρὺς καὶ νωθρὸς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συλλαβὰς ἀτονίαν ἐπιφέρων. Κατὰ τὴν μουσικότητα καὶ συμμετρίαν τῶν ἐντάσεων μόνη ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰς ἀρχαίας, στερουμένη μὲν τοῦ πιεστικοῦ τόνου, διὰ τῆς συντόνου δὲ ἢ ὑφιεμένης ἐντάσεως μάλιστα ἐπὶ τῶν ῥιζικῶν συλλαβῶν ἐξαίρουσα τὰς λέξεις, τὴν δὲ λήγουσαν ὀξύνει συνήθως ἢ περισπᾷ, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον τῶν ἀρχαίων· πρὸς δὲ καὶ ἄλλας συλλαβὰς ὀξύνει ἐνίοτε· ἔχει δὲ τὴν αὐτὴν εὐκαμψίαν, ὁποίαν αἱ ἀρχαῖαι τῶν δυναμικῶν τόνων· διότι ἐπὶ τοῦ naturel λ. χ. δύναται οἱανδήποτε τῶν συλλαβῶν θέλει κατὰ τὸ πάθος νὰ ἐντείνῃ μᾶλλον· διὰ τοῦτο ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἕνεκα τῆς ὑγρότητος τῶν τόνων της, ἐπιτρεπόντων ἐλευθερωτέρας ὀξύνσεις καὶ βαρύνσεις, ὑπολείπεται μὲν τῆς ἁρμονίας τῶν ἀρχαίων, ἐξέχει δὲ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν κατὰ τὴν ἐμμέλειαν καὶ ἡδύτητα, ἀλλ’ οὐχὶ καὶ εὐρυθμίαν· διότι ἡ στιχουργία της ἕνεκα τῆς ἐλευθερίας τῶν τόνων στηρίζεται μόνον εἰς τὴν συλλαβομετρίαν καὶ ὁμοιοκαταληξίαν. Ἀλλὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ γαλλικοῦ τονισμοῦ οὐδεὶς ᾐσθάνθη μέχρι τοῦδε· καὶ ὁ μὲν Westphal, ἐκ τῆς κακῆς τῶν ξένων προφορᾶς, τὸν συγχέει μὲ τὸν τῶν ἄλλων γλωσσῶν· ὁ δὲ κ. Ῥαγκαβῆς ἐναντίον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδένα τόνον ἔχει ἡ γαλλική.

Πλείονα ἔντασιν καὶ ἰσχὺν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δύναται νὰ λάβῃ πᾶσά τις συλλαβὴ, κατὰ τὴν σημασίαν, τὸ πάθος καὶ τὸν ῥυθμὸν, οὐχὶ μόνον καὶ σπανιώτερον μάλιστα ἡ ὀξυνομένη, πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀνατάσεως· συνήθως δὲ αἱ μακραὶ πλεῖον ἐκφαίνονται δι’ ἐντάσεως ἢ ἐπερείσεως, αἱ δὲ βραχεῖαι διὰ ταχείας ἐκκρούσεως, ἣν ὁ Διονύσιος ἀποκοπὴν ἀποκαλεῖ· ἰδίᾳ δὲ αὗται ἐξαίρονται, ὅταν αἱ μακραὶ ὦσι λίαν ἀφεστῶσαι καὶ ἐν τέλει· ὅτι δὲ εἰς τὰ «πολλὰ» καὶ «κακὰ» ἡ πρώτη συλλαβὴ ἰσχυρώτερον ἐλέγετο, δῆλον ἐκ τῆς ἐκθλίψεως, ἐν ᾧ παντελῶς ἀσύμφωνον μὲ τὸν τονισμὸν τῆς ἡμετέρας γλώσσης εἶνε νὰ λέγεται «π’ λ’ εἶπα, κάκ’ ἔπαθον»· καὶ τοσαύτην διαστροφὴν ἐπήνεγκε τῆς ἀρχαίας προσῳδίας ἡ ἀπώλεια εἰς τὴν νεοελληνικήν, ὥστε σημαντικαὶ καὶ

ῥιζικαὶ συλλαβαὶ ἀποκόπτονται καὶ ἐξαφανίζονται ὡς πάγω, λάφι, στρεῖδι, φτεύω». Ἐν τέλει πρέπει ν' ἀποτρέψωμεν παρανόησίν τινα, εἰς ἣν ἤθελέ τις περιπέσει ἐξ ἐκείνων, οἵτινες πανταχοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς βλέπουσιν ἴχνη ἀρχαιότητος, τὸν πολλαχοῦ ἐν ταῖς νήσοις τῆς Ἑλλάδος ᾀσματικὸν διασυρμὸν τῶν ἐν τέλει συλλαβῶν, ὃν ὁ Μαυροφρύδης[1]) ἀπειροκάλως ὡς λείψανον τῆς ἀρχαίας τῶν μακρῶν προφορᾶς ἐθεώρει, συγχέων μὲ τὰς ἀρχαίας προσῳδίας, ἐν ᾧ πολὺ ἀπέχει· πρῶτον μὲν τὸ διάστημα τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ εἶνε τὸ διὰ τεσσάρων, ὅπερ εἶνε ὕπτιον καὶ οὐχὶ εὔηχον καὶ ἐναρμόνιον ὡς τὸ διὰ πέντε τῶν ἀρχαίων. Ἔπειτα ἀηδῶς καὶ μονοτόνως διασύρουσι καὶ παραμηκύνουσι τὰς ἐν τέλει συλλαβὰς πάντοτε· διὰ ταῦτα τούτων μὲν ἡ προσῳδία εἶνε ἀηδής, ἡ δὲ ἀρχαία τόσην ἐμμέλειαν ἔχει καὶ ἁρμονίαν καὶ ἡδύτητα. Καὶ ἐν ᾧ ἡμεῖς μεταξὺ τοῦ διὰ πέντε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιοριζόμεθα, διότι ἡ πίεσις τῶν νεωτέρων τόνων ἐμποδίζει τὴν πλείονα ἔξαρσιν, ἡ ἀρχαία προσῳδία ἔχει τὴν αὐτὴν εἰκαμψίαν, ὁποίαν ἡ ᾠδὴ καὶ μάλιστα πλέον δύναται νὰ ὀξύνεται ἐνταῦθα ἡ φωνή, διὰ τὴν ταχύτητα καὶ ὑγρότητα τῶν τόνων. Cic. Orat. III, 61: Haec varietas et hic per omnes sonos vocis cursus et se tuebitur et actioni affert suavitatem». Καὶ ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ λέξεις δὲν ἐκφωνοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, ἐπειδὴ ὅμως τὸ μεταξὺ τῆς ὀξείας καὶ βαρείας ἑκάστης λέξεως διάστημα μένει πάντοτε τὸ αὐτό, τὸ ἐναρμόνιον διὰ πέντε, ἕνεκα τῆς ἐν τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ συμφωνίας ὅλος ὁ ἀρχαῖος λόγος συμπλέκεται διὰ καλλίστης καὶ ἡδυτάτης ἁρμονίας, παντελῶς ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἀμουσίαν καὶ σκαιότητα τοῦ νεωτέρου. Ἀλλὰ τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν οὐχὶ ἐμμελῶς θὰ ἐφήρμοζέ τις εἰς τὴν ἡμετέραν προφοράν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἰσχνότητος τῆς ἐκφωνήσεως τῶν τε φωνηέντων καὶ διφθόγγων, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μαλθακότητος καὶ παχύτητος τῶν μέσων καὶ δασέων συμφώνων παντελῶς ἐναντίως πρὸς τὰ ἀρχαῖα· ἡ δὲ γερμανικὴ προφορὰ κατὰ πλεῖστα μὲν εἶνε ὀρθοτέρα, πλημμελὴς δὲ διὰ τὴν κατὰ διέξοδον καὶ χασμώδη

---

1) Ἐν Φιλίστορι Τόμ. α'. σ. 177.

ἐκφορὰν τῶν διφθόγγων μάλιστα ὡς καί τινων συμφώνων, ἕνεκα δὲ τοῦ πιεστικοῦ τονισμοῦ νωθρὰ καὶ ἄχαρις, καὶ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ νὰ φυλάττῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν χρόνων καὶ ῥυθμῶν.

Περὶ τῆς ἀρχαίας προφορᾶς καὶ προσῳδίας ὕστερόν ποτε, ἂν Θεὸς δώσῃ, μέλλομεν νὰ πραγματευθῶμεν ἀκριβῶς καὶ σαφῶς. Τοσοῦτον κάλλος καὶ δύναμιν ἔχουσιν οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ φθόγγοι καὶ οἱ ῥυθμοὶ καὶ τὰ μέλη, ὅσον οὐδὲ ἡ καλλίστη μουσική. Καὶ ἀληθὲς εἶνε ὅπερ λέγει ὁ Κικέρων· (Orat. II, 8) Quid enim cantus moderata orationis pronuntiatione dulcior inveniri potest? quod carmen artificiosa verborum conclusione aptius? Ὅσον δὲ αἰσθάνεταί τις τὴν ἰδέαν μουσικῆς συνθέσεως ἀφαιρέσας τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰ μέλη, καὶ τὰς ξηρὰς μόνον λέξεις καταλιπών, τόσον δύναταί τις νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἁρμονίαν καὶ καλλονὴν καὶ τὴν ἐνδόμυχον ψυχὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν διὰ σκαιᾶς καὶ βαρβάρου προφορᾶς. Διότι οἱ σημερινοὶ μὲν διὰ τῆς ἐκλογῆς μόνον λέξεων ἐχουσῶν χροιάν τινα ποιητικὴν καὶ θέλγητρον προσπαθοῦσι νὰ δίδωσιν εἰς τὸν λόγον ἡδύτητα καὶ παράστασιν, τῶν δὲ ἀρχαίων καὶ αἱ κοιναὶ λέξεις τοσαύτην γοητείαν περιέχουσι ἐν τοῖς φθόγγοις καὶ τῇ μουσικῇ κατασκευῇ των, ὥστε πᾶν ἄλλο κόσμημα ἦτο περιττόν, ἡ δὲ σύνθεσις μόνον τῶν λέξεων ἤρκει νὰ παρέχῃ τὴν καλλίστην καὶ ἡδίστην παράστασιν καὶ τὴν βαθυτάτην συγκίνησιν. Ἐὰν δὲ δοκιμάσῃ τις καὶ ἴδῃ πόσον τὸ μὲν αἱ ἄλογοι ἡμῶν ἐξορμήσεις, τὸ δὲ αἱ τάσεις πρὸς νωθρότητα καὶ ἄνεσιν ἐναντιοῦνται πρὸς τὴν ἔμμουσον ἱλαρότητα καὶ συντονίαν ἅμα τῆς ἀρχαίας προσῳδίας, πόσην λεπτότητα καὶ ἄσκησιν ἀπαιτεῖ, πόσην δυσκολίαν καὶ εἰς μουσικοὺς παρέχει, θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὅπως φθάσῃ εἰς τοιοῦτον ὕψος ἓν ἔθνος, ὥστε ἐν ταῖς παραφοραῖς τῆς φύσεως νὰ μὴ λησμονῇ ῥυθμόν, ἐμμέλειαν, καὶ οὐρανίαν εὐφωνίαν, ἀπῃτεῖτο διαυγεστάτη καὶ ὀξυτάτη διάνοια, βαθυτάτη καὶ ποιητικὴ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς φύσεως αἴσθησις, καὶ πᾶσαι αἱ ὑψηλότεραι τάσεις καὶ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς νὰ ἐπεκράτουν τῶν ἀλόγων ταπεινῶν ὁρμῶν καὶ διαθέσεων, καὶ ὅτι αἱ φύσεις τῶν νεωτέρων ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαίους διατελοῦσι κατὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα

βάρβαροι. Τὴν μὲν ἀρχαιότητα, κατ' ἐξοχὴν τὴν ὡραίαν ἑλληνικήν, δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ ὡς τὴν νεαρὰν καὶ ἀνθοῦσαν τῆς ἀνθρωπότητος ἡλικίαν· πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἦσαν σφριγῶσαι, στενῶς μὲ τὴν φύσιν ἦτο ὁ ἄνθρωπος συνδεδεμένος· πᾶν ὡραῖον καὶ ὑψηλὸν ἐν τῷ κόσμῳ συνεκίνει καὶ προσήρμοζε τὰς εὐγενεῖς ψυχάς· μαραίνεται ἔπειτα καὶ πρὸς τὸ γῆρας ἤδη κλίνει· πᾶν ὅ,τι τὴν νεότητα ἔτερπε καὶ ἐγοήτευε μετὰ ψυχρότητος προσβλέπει ὁ πολύπειρος ἀλλὰ μεμαραμμένος καὶ ἀπηυδηκὼς γέρων· τὸν διακαῆ ἐναγώνιον ἔρωτα περὶ τὸ ἰδανικὸν διαδέχεται νωθρότης ἀμέριμνος καὶ ἀδιαφορία. Τοῦτο αἰσθανόμενος ὁ εὐγενὴς Schiller ἀνεφώνει:

Schöne Welt, wo bist du? Kehre wieder
Holdes Blüthenalter der Natur!
Ὡραῖε κόσμε, ποῦ εἶσαι; — Ἐλθὲ πάλιν
Ὦ ἐρασμία τῆς φύσεως νεότης!

Ἐκ τούτων ἤδη ἱκανῶς, νομίζομεν, ἀπεδείχθη, ὅτι οὐδεμίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν ὁμοιότητα ἔχει ὁ τονισμὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης· ὅτι πλάνη εἶνε τὸ νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ τονιζομένη συλλαβὴ παρ' ἡμῖν εἶνε μακροτέρα τῆς ἀτονίστου ἢ ὀξυτέρα· ἀλλ' ἅπασαι αἱ συλλαβαὶ εἶνε ἰσόχρονοι καὶ ὁμότονοι καθόλου μουσικῶς· διὰ τὴν ἔντασιν δὲ καὶ δύναμιν διακρίνεται ἡ τονιζομένη τῆς ἀτονίστου, οὐχὶ διὰ τὸ μῆκος ἢ τὴν ὀξύτητα. Ἀλλ' ἵνα ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν φύσιν τοῦ ἡμετέρου ῥυθμοῦ καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχαῖον, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἂν μὲ μακρὰν ἢ μὲ βραχεῖαν τῶν ἀρχαίων ἰσοδυναμεῖ πᾶσα ἡμῶν συλλαβή. Παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ γνώμη, ὅτι αἱ μακραὶ τῶν ἀρχαίων εἶχον ἔκτακτόν τι μῆκος. Ἀλλ' ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ βραχεῖα συλλαβὴ παρίστα ἐν τῇ μουσικῇ τὸν πρῶτον χρόνον, τὸν ἐλάχιστον καὶ ἄτομον, ὅτι ὁ Διονύσιος[1]) λέγει ὅτι «τὰ βραχέα ἐξ ἀποκοπῆς τε καὶ μιᾷ πληγῇ πνεύματος ἐκφέρεται, ... μικρόφωνά τ' ἐστι καὶ σπαδονίζει τὸν ἦχον», ἐν ᾧ ἡμεῖς οὐδεμίαν ἀποκοπὴν καὶ κατασπασμὸν τῶν φθόγγων ἡμῶν αἰσθανόμεθα, ἀλλ' ἀνέτως ἁπάσας τὰς συλλαβὰς ἐξ ἴσου προφέρομεν,

1) Περὶ συνθέσεως, XI.

καὶ βραδύνεται μὲν ἡ φωνὴ ἰσχυρῶς πιεζομένη διὰ τοῦ τόνου, βραδύνεται δὲ ἔκλυτος ἐν ταῖς ἀτόνοις συλλαβαῖς συρομένη, ταῦτα σκεφθείς τις θὰ πεισθῇ ὅτι οὐχὶ μὲ τὰς βραχείας ὡς συνήθως νομίζεται, ἀλλὰ μὲ τὰς μακρὰς μᾶλλον τῶν ἀρχαίων ἰσοδυναμοῦσιν αἱ ἡμέτεραι συλλαβαί, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν· (διότι καὶ κατὰ τὴν ἐκφώνησιν διέφερον οἱ μακροὶ φθόγγοι τῶν βραχέων). Ὅπως δὲ λάβῃ τις τούτου αἴσθησιν, ἂς συγκρίνει τὸ ἡμέτερον ἃ ἐν τῷ *πάλιν* μὲ τὸ γερμανικὸν ἐπὶ τοῦ hatte, ὅπερ περίπου ἰσοδυναμεῖ μὲ βραχὺ τῶν ἀρχαίων· καὶ ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν ἡ πρώτη τοῦ *πάντα* εἶνε ἰσόχρονος τῇ δευτέρᾳ, παρ' ἀρχαίοις ἦτο διπλασία. Ἑπομένως ἦτο ἡ ἀρχαία οὐ μόνον σεμνοτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα, ἀλλὰ καὶ γοργωτέρα ἅμα καὶ εὐκινητοτέρα· μαρτύρια δὲ τὰ πλεῖστα ὑπερβατὰ τῶν λέξεων, αἱ ἐκτεταμέναι περίοδοι, αἵτινες μόνον ταχέως καὶ ἀπνευστὶ λεγόμεναι ἠδύναντο νὰ λάβωσι χώραν.

Ἤδη ἐξηγεῖται τὸ ὑψηλὸν τοῦτο κατὰ τὸν Westphal[1]) αἴνιγμα, πῶς ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων διάφοροι λαοὶ Γερμανικοί, Ῥωμαϊκοί, Ἕλληνες κατήντησαν ἀπὸ τῆς προσῳδιακῆς ποιήσεως εἰς τὴν τονικήν· καὶ ἴσως ἔχει τινὰ σημασίαν, λέγει, ἡ πρόβασις αὕτη. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔγεινεν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἀλλ' ἐπὶ τὸ χεῖρον· διότι ἐκεῖ μὲν διὰ τῆς διαδοχῆς μακρῶν καὶ βραχέων ἀπετελεῖτο μουσικὸς ὅλως ῥυθμός· ἐνταῦθα δὲ διὰ τῆς διαδοχῆς ἰσοχρόνων συλλαβῶν οὔτε ἀνάλυσις μακρῶν εἰς βραχέα εἶνε δυνατή, οὔτε σύμπτυξις βραχέων εἰς μακρά, ἅπερ ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ῥυθμικῇ εἶνε τόσον ἀναγκαῖα· καὶ ἐκεῖ μὲν ὁ ῥυθμικὸς τόνος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ῥυθμοποιοῦ, ἐνταῦθα δὲ εἶνε οἱ τόνοι στερεοὶ καὶ ἀκίνητοι ἐπὶ τινων συλλαβῶν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτᾶται τό τε ἦθος καὶ ἡ ποιότης τοῦ στιχουργικοῦ ῥυθμοῦ.

Ἀμβλύτης ἄρα καὶ νωθρότης ὑπῆρξαν αἴτια τῆς διαφθορᾶς ταύτης καὶ οὐχὶ ἀνάγκη ταχυτέρας ἐκφάνσεως τοῦ νοήματος, ὡς ἐφρόνει ὁ μακαρίτης Μαυροφρύδης, ἀλλὰ μᾶλλον βραδυτέρας καὶ νωχελεστέρας. Πρῶτον πρὸς τὴν διαστοφὴν βῆμα ὑπῆρξεν ἡ

1) Metr. σ. 53.

ἀνειμένη προφορὰ τῶν πρὸ τοῦ τόνου συλλαβῶν, ὥστε τῆς φωνῆς ἡ δύναμις ἀντὶ νὰ διαμερίζεται συμμέτρως ἐπεσωρεύετο καὶ ἀνεπαύετο ἐπὶ τῆς ὀξείας ἢ περισπωμένης, καὶ συνέβη, ὥστε αἱ τονιζόμεναι συλλαβαὶ νὰ προφέρωνται μετ' ἐπερείσεως, ἐνῷ γοργὴ ἐπ' αὐτῶν πρότερον διωλίσθαινεν ἡ φωνή· ταῦτα μαρτυροῦσι δύο ἀντίθετοι παραδόσεις: Ὁ μὲν σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς Πορφύριος (περὶ τὰ 270 μ. Χ.) διδάσκει[1]· τῶν τόνων γνήσιοι μέν εἰσι δύο, ὅ τε ὀξὺς καὶ περισπώμενος...ὁ δὲ *ἕτερος τόνος νωθὴς καὶ βραδύς*· καὶ ὁ Servius[2]): Acuta *tenuior* est quam gravis et *brevis*»· ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος[3]) τοὐναντίον: «Ἰστέον ὅτι παρὰ τοῖς μετρικοῖς ἡ ὀξυτονουμένη συλλαβὴ μείζων ἐστὶ τῆς βαρυνομένης· γίνεται γὰρ *βραδύτης τοῦ χρόνου*». Πόσον αἱ μαρτυρίαι αὗται ἀντιμάχονται, ἡ μὲν παλαιοτέρα καὶ δοκιμωτέρα, ἡ δὲ τῆς διαφθειρομένης προφορᾶς! Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χωλιάμβοις τοῦ Βαβρία, ἀκμάσαντος πιθανῶς κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, εὑρίσκομεν ὅτι, ἐν ᾧ κατ' ἄλλα τηρεῖ τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν, φροντίζει ὅμως πάντοτε ἐν τέλει νὰ τονίζῃ τὴν παραλήγουσαν· ἐπὶ τέλους δὲ ἐπέρχεται καὶ σύγχυσις τῶν μακρῶν καὶ βραχέων, ὡς βλέπομεν ἤδη καὶ εἰς τὰ ψευδώνυμα Ἀνακρεόντεια[4]), ὅπου τὰ βραχέα ἐξίσου λαμβάνονται μὲ τὰ μακρά· διότι τῶν βραχέων μάλιστα ἡ ἐκφώνησις ἀπῄτει συντονίαν καὶ φιλοτεχνίαν. Οὕτως ἡ ὡραία ἀρχαία προσῳδία καὶ ἡ λοιπὴ περικαλλὴς προφορά, ἡ τοσαύτην ἐμμέλειαν, τοσαύτην καλλονήν, τοσαύτην εὐρυθμίαν περιέχουσα, ἡ τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις τῆς φύσεως, τῆς σκέψεως, τοῦ αἰσθήματος, τοσοῦτον εὐγενῶς, τοσοῦτον ζωηρῶς καὶ ἐναρμονίως ἐκφράζουσα, ὑπέκυψεν εἰς βεβαρβαρωμένην προφορὰν καὶ σκαιὸν καὶ βαρὺν τονισμόν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον στοιχεῖον ἔχοντα τῆς μούσης καὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ἀρχαίας προσῳδίας. Ἀλλ' οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ

1) Ἐν Beck. Anecd. II. 269.
2) De acc. §. 25.
3) 78.
4) Ἰδὲ Westphal, Metrik, s. 56.

εὐρυθμία τῶν ἡμετέρων στίχων, πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα καὶ νὰ διακρίνωμεν καλῶς. Ἀφ' οὗ δὲ ἱκανῶς ἤδη ὑπεδείξαμεν ὁποῖα εἶνε τὰ ῥυθμιζόμενα τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ῥυθμοῦ τῆς στιχουργίας. (ἀκολουθεῖ)

Χρυσοσθενης Βαλασσιδης.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Α'.

Ὁ ἐπιμελῶς καὶ δεόντως ἐξετάζων τὰ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, καὶ τῆς ὑπὸ τούτων καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, θέλει, νομίζομεν, συνομολογήσει, ὅτι πρώτη καὶ ἀληθὴς αἰτία αὐτῶν ἦν οὐχὶ ἡ γενναία προαίρεσις τῶν σταυροφόρων, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ' ἐξ αὐτῆς ἐκπεσὼν καὶ τυφλωθεὶς Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, ὁ πατὴρ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἱκέτου Ἀλεξίου, οὐδ' ἄλλο τι φιλάνθρωπον, ὡς κοινῶς παραδέδοται(1), ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία τῶν τῆς Δύσεως ἐθνῶν νὰ γένωνται κύριοι τῆς ἀξιολόγου χώρας τῶν Βυζαντινῶν, ἧς τὸ πάμφορον, τὸν λαμπρὸν καὶ γλυκὺν οὐρανόν, τὴν θαυμαστὴν παραλίαν καὶ τὸ πρὸς ἐμπορίαν καὶ κράτος ἐπίκαιρον ἔγνωσαν αὐτοὶ ἐκ τῶν σταυροφοριῶν, ἅστινας ὁμολογουμένως μετεχειρίσθησαν οἱ δυνατοὶ αὐτῶν εἰς διαφθορὰν τῶν ἠθῶν

(1) Ὡς διϊσχυρίζονται ἄλλοι τε καὶ ὁ N. de Vailly ἐν ᾗ ἀνέγνω διατριβῇ ἐν ἔτει 1872 ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων λέγων· «Parmi les acteurs qui prirent part à la conquête de Constantinople, il n'y avait ni dupes ni traîtres».

τῶν Βυζαντινῶν καὶ εἰς κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὡς καλῶς ἄλλοι τε τῶν ἱστορικῶν ὑπολαμβάνουσι καὶ ὁ Κίνναμος, ὅστις οὐδὲν ἕτερον ἐνορᾷ ἐν ταῖς τῶν σταυροφόρων ἐπιδρομαῖς εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἢ τὴν διαρπαγὴν αὐτῆς καὶ τὴν κατάλυσιν(1). Τὴν εἰρημένην προαίρεσιν καὶ τὸ ἐθέλεχθρον τῶν Δυτικῶν πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐξέκαιεν ἰδίᾳ καὶ δεινὴν ἀπειργάζετο τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν· ἐξ οὗ παροτρυνόμενοι οἱ Πάπαι, οἵτινες ἔχαιρον ἀθέως καλούμενοι *ἀναμάρτητοι*, ὡς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οὗτινος ἐπίτροποι ἐπὶ τῆς γῆς διϊσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν, ἐκίνουν πάντα λίθον νὰ κρατήσωσι τῆς ὡραίας χώρας τῶν Βυζαντινῶν, καὶ δουλώσαντες ν' ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς ἢ νὰ δεχθῶσι τὸ δόγμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἢ τελέως νὰ ἐξαφανισθῶσιν. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι μέγα χάσμα ἐγένετο μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Δυτικῶν· οἱ μὲν γὰρ ἐκίνουν πάντα λίθον εἰς τὴν τῆς χώρας διαρπαγὴν καὶ κατάκτησιν, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ πάντα, ὡς εἰκός, ἐμηχανῶντο εἰς βλάβην ἐκείνων τῶν ἀλαζόνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων, οἵτινες τὰς χώρας αὐτῶν δεινῶς ἐλυμαίνοντο καὶ κατέκτων, μάλιστα δὲ αἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἐμπορικαὶ πόλεις, ὧν ἡ δυνατωτέρα, ἡ Ἑνετία, ἦν ἡ μεσιτεύουσα δύναμις μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, Ῥώμης τε καὶ Βυζαντίου, Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ. Τὸ τότε πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἄφιλον καὶ ἀστεργὲς τῶν Φράγκων αἰτιολογοῦντές τινες τῶν ἱστορησάντων τὰ κατὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, ἀπεφήναντο, αὐτοσχεδιάζοντες ὅμως ὑπ' ἀγνοίας τῆς ἱστορίας, ὅτι οἱ μὲν ἱππόται τῶν σταυροφόρων ἦσαν ἀπόγονοι τῶν αἰχμητῶν Τρώων τοῦ Πριάμου, οἱ δὲ Ἑνετοὶ τοῦ Αἰνείου ἢ Ἀντήνορος(2).

Μέλλοντες δὲ νῦν διὰ βραχέων νὰ διαγράψωμεν τὰ περὶ τῆς

(1) Ὡς τήν τε χώραν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου καθέξοντες καὶ τὰ ἐν ποσὶ καταστρέψοντες.

(2) Ἰδὲ Zarncke S. B. d. Sächs. Ges. 1866. 257. καὶ Gesta. Hung. Παράβαλε τὴν τοῦ Λουδοβίκου Στρεΐτη ἐπιμελῶς γεγραμμένην διατριβήν: Lundvig Streit. Venedig und die Wendung des vierten kreuzzuges gegen Konstantinopel.

ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, θέλομεν ὑποδεικνύει ἀεὶ ἐν δέοντι τὴν ἀληθῆ αἰτίαν αὐτῆς καὶ τὰ κυρίως δρῶντα πρόσωπα. Πρὸς δὲ ἐκρίναμεν καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν καί τινων κατὰ τὴν ἅλωσιν περιπετειῶν πρὸς νουθεσίαν καὶ χάριν παντὸς ἀναγινώσκοντος, ἰδίᾳ δὲ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, ἥτις χρεωστεῖ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ βάλῃ εἰς κόρακας τὰς ἀκόσμους καὶ πλαστὰς ἱστορίας (Roman), ἅστινας ὁμολογουμένως γεννᾷ φαντασία οἰστρουμένη ὑπὸ τρυφῆς, καὶ τύφου ματαίου, καὶ ἠθῶν ἀκόσμων, ἐξ ὧν φοβερά, ὡς εἰκός, λύμη καὶ διαφθορὰ προσγίνεται τοῖς ἐπ' αὐτοῖς τερπομένοις καὶ χαίρουσι, νὰ ὀρέγηται δὲ ἀεὶ νὰ διέρχηται ἔργα ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, καὶ ἱστορίας πράξεων μεγάλων, μάλιστα δὲ ἑλληνικῶν καὶ οἰκείων, ἐξ ὧν καὶ φρόνησιν καὶ πεῖραν πολλὴν τῶν ἀνθρωπίνων λαμβάνουσι, καὶ πρὸς γενναῖα καὶ ἔνδοξα θαυμαστῶς πτεροῦνται ἔργα, ὡς πάνυ καλῶς καὶ ὁ φιλόπατρις Δημοσθένης νουθετῶν τοὺς Ἀθηναίους λέγει· «οὐ γὰρ ἀλλοτρίοις ὑμῖν χρωμένοις παραδείγμασιν, ἀλλ' οἰκείοις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εὐδαίμοσιν ἔξεστι γενέσθαι». Πρὸς χάριν δὲ τῶν ἐντευξομένων ἐνεγράψαμεν εἰς τὴν διατριβὴν καὶ τρεῖς εἰκόνας δηλωτικὰς τῶν ἱστορουμένων, ἅστινας ἐλάβομεν ἔκ τινος ἐν Πρωσσίᾳ ὑπὸ Καρόλου Κουρθίου ἐκδοθέντος τῷ 1809 χρονικοῦ, ἐν ᾧ διὰ βραχέων ἱστοροῦνται τὰ περὶ τῆς δ' σταυροφορίας.

Β'.

§ 1. Πορφυρᾶ ἦσαν ἔτι τὰ πεδία τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος μυριάδων σταυροφόρων. Ἐν μεγάλῳ πένθει ἦσαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἐπίσημοι οἴκοι ἐξεθρήνουν τοὺς κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν ἐπὶ τοὺς ἀπίστους ἐκστρατεύσαντας φιλτάτους, καὶ οἰκτρὸν θάνατον θανόντας, ὅτε πάλιν ἑτέρα, ἡ τετάρτη, παρεσκευάζετο σταυροφορία προτροπῇ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. Ὁ φιλόδοξος οὗτος ἀνήρ, σφόδρα ἐπιθυμῶν τὴν ἔξαρσιν καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῆς παπικῆς δυνάμεως οὐ μόνον ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ

Ἀνατολῇ, νέαν ἐτεκταίνετο σταυροφορίαν, ἐφ' ᾗ πολλοὺς ἀπέστειλεν ἀποστόλους πρὸς τοὺς δυνατοὺς τῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπως παρορμήσῃ αὐτοὺς εἰς ἑτέραν σταυροφορίαν. Ἐπισημότερος τῶν ἀπεσταλμένων ἦν ὁ Φοῦλκος τῆς Νευλλῆ. Ὁ θερμουργὸς οὗτος ἱερεύς, πολλὰς περιπορευθεὶς πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς Παρισίους, καὶ μετὰ πάθους καὶ εὐγλωττίας ἐκδηλώσας τὴν θέλησιν τοῦ ποντίφηκος, ἐπύρωσε πολλοὺς τῶν δυνατῶν νὰ σταυροφορήσωσι· τούτων ὀνομαστότεροι ἦσαν ὁ κόμης τῆς Καμπανίας Θεοβάλδος, ὁ κόμης Βλεσσῶν Λουδοβίκος, ὁ στρατάρχης τῆς Καμπανίας Γοδοφρέδος ὁ Βιλλεαρδοῦϊνος, οὗτινος σώζεται διατριβὴ περὶ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας, ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφεῤῥάτης, ὁ κόμης Φλανδρίας Βαλδουῖνος, ὁ κόμης τοῦ ἁγίου Παύλου Οὔγων, ὁ Ὄθων Λαρόσης καὶ ἄλλοι ἱππόται ὀνομαστοί· πρὸς δὲ καὶ πολλοὶ γνώριμοι ἐπίσκοποι προσετέθησαν αὐτοῖς. Οἱ ἐξοχώτεροι τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν συνῆλθον τὸ πρῶτον, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἐκστρατείας, ἐν Σουεσσιόνοις (Soisson) ἐν ἔτει 1199. Εἶτα δ' ἐν Κομπιένῃ (Kompentium). Αὐτοῦ ἐξελέχθη ἡγεμὼν τῆς σταυροφορίας ὁ κόμης τῆς Καμπανίας· ἦν δ' οὗτος ἀνὴρ ἐπίσημος τῆς Γαλλίας καὶ ζηλωτός· συνεξελέχθησαν δὲ καὶ ἓξ ἕτεροι ἄρχοντες τῶν σταυροφόρων, ὅπως βουλεύωνται μετὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐπιμελῶνται περὶ τῶν τῆς ἐκστρατείας.

§ 2. Ἅπαντες οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες συνελθόντες ἐσκέψαντο περὶ τῆς εἰς Παλαιστίνην ὁδοῦ. Ἐνθυμούμενοι δ' οὗτοι οὓς ὑπέμειναν κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας οἱ κατὰ γῆν πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν ἁγίαν χώραν μεταβάντες, ἔκριναν διὰ θαλάσσης νὰ περάσωσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐκεῖθεν νὰ πολεμήσωσι τὸν πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς ἱερὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ναυτικὸν τῆς Γαλλίας ἦν τότε ἄσημον καὶ ἀσθενές, ἔδοξαν νὰ αἰτήσωσι παρὰ τῆς δημοκρατίας τῆς Ἐνετίας, ἥτις τότε αὐτὴ καὶ ἡ αὐτόνομος Πίσα καὶ Γενούα ἦσαν δυναταὶ κατὰ θάλασσαν, τὰ εἰς τὸν πλοῦν χρήσιμα πλοῖα. Οἱ ἓξ λοιπὸν ἐκλεχθέντες ἱππόται, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ μαρκίων τῆς Μοντφεῤῥάτης καὶ

ὁ Βιλλεαρδουῖνος, ἐλθόντες εἰς Ἐνετίαν, ἐδέοντο ἐπ' ὀνόματι τῶν συμμάχων νὰ τοῖς δοθῶσι τὰ εἰς τὸν ἀπόπλουν πλοῖα. Δοὺξ ἢ Δόγης τῆς δημοκρατίας, ὡς ἐλέγετο παρ' Ἐνετοῖς, ἦν τότε Ἐῤῥῖκος ὁ Δάνδολος ἐπικαλούμενος, ἀνὴρ πανουργότατος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ πολυπειρότατος, ἐφ' οὗ ἄρχοντος ἐγένετο ὁμολογουμένως ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἐπιφανεστάτη καὶ δυνατωτάτη.

§ 3. Ἰδὼν οὖν ὁ Δόγης τοὺς ἄρχοντας τῶν σταυροφόρων ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν καὶ δεομένους, ὑπερφυῶς ἐχάρη, διότι ὑπέλαβεν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα ὑπὲρ τῆς ἐκπληρώσεως ὧν οὗτος ἐβουλεύετο καὶ διενοεῖτο, περὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐπικρατείας τῆς Ἐνετίας καὶ τῆς καταλύσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὀρθῶς ἔκρινε· διότι καὶ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε σφόδρα ἐταράσσοντο ἐκ τῶν φονικῶν ἐρίδων περὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς, καὶ τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἐκ τῆς μάχης καὶ ἔριδος τῶν Οὐενσταουφιδῶν πρὸς τοὺς Οὐελφίους, καὶ ἡ Ἀγγλία πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐπολέμει, καὶ ἡ Γενούα καὶ ἡ Πίσα φονικῶς πρὸς ἀλλήλας ἤριζον καὶ ἐμάχοντο. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν φιλοφρόνως προσενεχθείς, συνέθετο τάδε. Ἡ μὲν δημοκρατία ὑπισχνεῖτο δι' ἰδίων πλοίων νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὴν ἁγίαν γῆν τὸν τῶν σταυροφόρων στρατόν, ἀποτελούμενον ἐκ 4500 ἱπποτῶν μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν καὶ 9000 ἀκολούθων, καὶ 20000 πεζῶν· νὰ παρέχῃ δ' αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια ἐπὶ ἓν ἔτος, ἅμα καὶ ὑπισχνεῖτο νὰ συναποστείλῃ καὶ ἡ δημοκρατία ἰδίαις δαπάναις 50 ναῦς εἰς βοήθειαν. Ἀντὶ δὲ τούτων οἱ σταυροφόροι ὑπεχρεοῦντο νὰ δώσωσι 85000 ἀργυρῶν μαρκῶν, αἵτινες ἠδύναντο τότε περὶ τὰ ἓξ ἑκατομμύρια δραχμῶν (1), καὶ νὰ διανέμωνται ἴσα πρὸς τοὺς

(1) Ὡς λέγει ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ὁ φιλόπονος καθηγητὴς κ. Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, ὅστις πλὴν ἄλλων ἐπεμελήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περὶ τῆς διασαφήσεως τῶν ἐπὶ φραγκοκρατίας διαφόρων νομισμάτων, προσλαβὼν κάλλιστον σύμβουλον καὶ γνώμονα τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως αὐτῶν τὸν πολυτιμότατον ἐν τοῖς νομισματολόγοις καὶ χρηστότατον φίλον κ. Παῦλον Λάμπρου, ὃν δικαίως ἐπὶ τῇ ἐπιστήμῃ εὐλογεῖ.

Ἐνετοὺς ὧντινων ἔμελλον οὗτοι νὰ κυριεύσωσι χωρῶν. Τὴν εἰρημένην σύμβασιν ὤμοσαν οἵ τε σταυροφόροι καὶ ὁ Δόγας μετὰ χιλίων ἐπισήμων πολιτῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἐπεδοκίμασε δὲ καὶ ὁ πάπας ὁ Ἰννοκέντιος, πρὸς ὃν εἰς κύρωσιν ἀπεστάλη αὐτή. Οὗτος ἀπηγόρευσεν, ὥς τινες τῶν ἱστορικῶν διϊσχυρίζονται, νὰ πολεμήσωσι πρὸς ἡγεμόνα χριστιανόν, ἐκτὸς εἴ τις χρεία ἦν νὰ ἀποσοβήσωσι ἀπ' αὐτῶν κινδύνους καὶ ἄλλα κακά, ἀλλὰ καὶ τότε συναινέσει αὐτοῦ. Εἶτα κυρωθείσης τῆς συνθήκης, ἀπῆλθον ἐκ τῆς Ἐνετίας οἱ πρεσβευταὶ οἱ μὲν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ δὲ εἰς Γενούαν, καὶ ἄλλοι εἰς Πίσαν, ὅπως τύχωσι καὶ παρὰ τῶν δύο αὐτονόμων τούτων πόλεων βοηθείας τινός.

§ 4. Ἐν τούτοις αἴφνης ἀπέθανεν ἀκμαῖος ὁ τῶν σταυροφόρων ἡγεμών, ὁ κόμης τῆς Καμπανίας. Ἐκ τούτου συνελθόντες αὖθις αὖ πάλιν οἱ ἄρχοντες, ἐξέλεξαν ἡγεμόνα τὸν Βονιφάτιον, τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφεῤῥάτης, ἄνδρα συνετὸν καὶ εἰδήμονα τῶν πολεμικῶν, οὗτινος ὁ ἀδελφός, Κοῤῥάδος ὀνόματι, ἐδολοφονήθη ποτὲ ἐν Τύρῳ.

§ 5. Ἐν ἔτει δὲ 1200 ἀποχαιρετήσαντες οἱ ἱππόται Γάλλοι τοὺς οἰκείους καὶ φίλους ἐπορεύθησαν, ὑπερβάντες τὰς Ἄλπεις, διὰ τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Λομβαρδίας εἰς Ἐνετίαν, ἔνθα προσῆλθον αὐτοῖς ὁ τῆς Φλανδρίας κόμης Ἑῤῥίκος, ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Κοῤῥάδος μετὰ πολλῶν ἐκ Γερμανίας μαχητῶν. Τὰ πάντα ἦσαν ἤδη ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐπέβησαν τῶν νεῶν καὶ περιέμενον νὰ ἐπιβῶσι καὶ οἱ Γάλλοι, ὅπως ἀποπλεύσωσιν, ἀλλ' οὗτοι ἀποροῦντες χρημάτων δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποδώσωσιν, εἰ μὴ μέρος τῶν συμπεφωνημένων, περὶ τὰς 24000 μαρκῶν. Ὁ δὲ Δόγης Δάνδολος ἀπήτει ἅπαντα τὰ χρήματα, λέγων ὅτι ἄνευ αὐτῶν ἀθετεῖται ἡ συνθήκη. Διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ ἐκ Φλανδρίας ἀπόπλου οὗ ἡτοίμασε στόλου ὁ Βαλδουῖνος, ἐγένετο ἀναβολή, ἐξ ἧς εἰς ὄκνον πολὺν καὶ ἀθυμίαν περιέπεσον οἱ σταυροφόροι, ὧν τινες ἐπορεύθησαν κατὰ γῆν εἰς Παλαιστίνην. Βλέποντες οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων κινδυνεύουσαν τὴν ἐκστρατείαν νὰ παρα-

λυθῇ, ἐδανείσθησαν χρήματα παρὰ τῶν Γενουαίων καὶ Πισαίων
καὶ παρὰ πλουσίων Ἐνετῶν, πρὸς δὲ συνεισήνεγκον καὶ αὐτὸς
ὁ Βαλδουῖνος καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι τῶν ἀρχόντων, πωλήσαντες
πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εἶχον, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὄφελος, διότι καὶ
διὰ τῶν συλλεγέντων καθ' ὃν εἴρηται τρόπον χρημάτων δὲν
συνεπληροῦτο τὸ συμπεφωνημένον χρῆμα. Τότε τὸ ἐπίτριπτον
ἐκεῖνο κίναδος, ὁ Δόγης Δάνδολος, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ προέβλε-
πεν εἰς ἣν ἔμελλον νὰ ἐμπέσωσιν οἱ σταυροφόροι ἀθυμίαν ἐξ
ἀπορίας τοσούτου πλήθους χρημάτων, ὡς πρὸς ἐκείνους τοὺς
χρόνους, ὅπερ ἐπίτηδες αὐτὸς ἔταξεν, ὅπως καταστήσῃ αὐτοὺς
προθύμους ὑπηρέτας τῶν βουλῶν του, ὧν κοινωνὸς ἦν καὶ ὁ Βονι-
φάτιος, ὑπενόει δ' αὐτὰς καὶ ὁ Πάπας, ὅςτις ὑπέχαιρε βλέπων
αὐτοὺς προθυμουμένους νὰ στρέψωσι τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου
σταυροφορίαν κατὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπερ σφό-
δρα ἐπεθύμει, προὔβαλε τότε εἰς τοὺς ἡγεμόνας, συναινεσάσης
καὶ τῆς γερουσίας τῶν εὐγενῶν, ἥτις signoria κατὰ τὴν τῶν
Ἐνετῶν φωνὴν ἐκαλεῖτο, νὰ βοηθήσωσι τὴν δημοκρατίαν εἰς
ἀνάκτησιν τῆς παρὰ τὸν Ἀδρίαν κειμένης δυνατῆς πόλεως
Ζάρας, ἥτις διὰ τὴν ἐπίκαιρον πρὸς ἐμπορίαν θέσιν δυνατὴ καὶ
εὐδαίμων γενομένη, ἀπέστη ἀπὸ τῆς Ἐνετίας, καὶ ὑπετάγη τῷ
βοηθήσαντι αὐτῇ κατὰ τῶν Ἐνετῶν βασιλεῖ τῆς Οὐγγαρίας
Βέλα. Ὁ πρὸς ἀλλήλας πόλεμος τῶν εἰρημένων πόλεων ἐπολε·
μήθη ἐπὶ μακρόν, ἐλώφησε δὲ μικρὸν ἐκ τῆς ἐμπεσούσης σταυ-
ροφορίας· ἀντὶ δὲ τῆς εἰρημένης βοηθείας ἀνεβάλλετο ἐπὶ μα-
κρότερον ὁ χρόνος τῆς ἀποτίσεως τῶν χρημάτων, καὶ ἐπετρέ-
πετο τοῖς σταυροφόροις νὰ διαρπάσωσι τὴν πόλιν ἑλόντες, καὶ
ἐκ τῆς λείας ν' ἀποτίσωσι τὰ χρήματα. Ἡ πρότασις αὐτὴ ἐνέ-
βαλεν εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν σταυροφόρων ἔριν πρὸς ἀλλήλους
καὶ φιλονεικίαν, διότι τούτων οἱ μὲν ἀπεδέξαντο τὴν συμβου-
λὴν ἐξ ἐπιθυμίας ἀργυρίων, οἱ δ' οὔ, ὡς φέροντες πόλεμον πρὸς
τοὺς ἀπίστους, οὐχὶ δὲ πρὸς χριστιανούς· τούτοις συνεφώνει
καὶ ὁ τοῦ Ἰννοκεντίου ἀπεσταλμένος, ἐκδηλῶν τὴν διαταγὴν
αὐτοῦ, οὗτινος ὅμως ἠγνόει τὴν προαίρεσιν, πρὸς μηδένα
τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων νὰ πολεμήσωσι. Πρὸς τοῦτον ὅμως

ἀπεκρίνατο ὁ πονηρὸς Δάνδολος, ὅτι οὐδαμῶς δέονται αὐτοῦ, καὶ ὅτι παρ' αὐτῷ κεῖται ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων. Ὁ ἐπίτροπος χολιάσας ἀπῆλθεν εἰς τὸν Πάπαν, ὅπως ἀγγείλῃ αὐτῷ περὶ τῶν γενομένων, καὶ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸν κατ' αὐτῶν ἐκ τοῦ Βατικανοῦ ἀφορισμόν.

§ 6. Γενομένου λοιπὸν ἑτοίμου τοῦ στόλου εἰς ἀπόπλουν, αἴφνης εἰσέρχεται ὁ Δάνδολος εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Μάρκου, καὶ ἐζήτησε νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ στρατηγήσῃ τῶν ἐξ Ἑνετίας

Ο ΔΟΓΗΣ
ΕΡΡΙΚΟΣ ΔΑΝΔΟΛΟΣ.

δυνάμεων. Ἦν δ' ὁ Ἐρρῖκος Δάνδολος ἐξ ἐπιφανεστάτου τῆς Ἑνετίας οἴκου, ὅστις μεγάλως εὐηργέτησεν, ἐπὶ μακρὸν διοικήσας, τὴν δημοκρατίαν. Ἦγε δὲ τότε οὗτος, ὡς εἰκάζουσι τῶν ἱστορικῶν τινες, τὸ 84 ἔτος· ἦν δὲ πυρὸς τὰς ὄψεις, καὶ ἐκ τοῦ γήρως ἀσθενής, ἀλλ' ἀγχίνους, μεγαλεπήβολος, δραστήριος καὶ πολλὰ ὁμιλητικός, πανουργότατος ὅμως καὶ δολιώτατος ἀνήρ. Ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν τόλμαν τοῦ ἀνδρὸς ἅπαντες οἱ παραγενόμενοι συνήνεσαν· τότε ὁ γέρων προσπεσὼν πρὸς τὸν βωμὸν ηὔξατο. Εἶτα ἀναστάς, καὶ παθητικὸν λόγον εἰπὼν

πρὸς τοὺς παρόντας προσήλωσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν πῖλον τὸν σταυρὸν καὶ ἐξῆλθεν· ἀναθεὶς δὲ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων εἰς τὸν υἱὸν Ῥενίερον καλούμενον συναπέπλευσεν.

§ 7. Ὁ στόλος παραπλέων παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Δαλματίας ἠγκυροβόλησε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1202 εἰς τὴν Ζάραν. Οἱ τῆς πόλεως κάτοικοι ἐκπλαγέντες πρὸς τὸν ἀπροσδόκητον ἐπίπλουν τῶν σταυροφόρων ἐζήτησαν νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ φιλανθρώπῳ συνθήκῃ. Τότε ὁ παρακολουθῶν ἱερεύς, μεθ' οὗ ὡμογνωμόνουν καὶ τῶν Γάλλων τινὲς ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Ἐρρῖκον Δάνδολον, ἐνουθέτουν τοῦτον νὰ σεβασθῶσι τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα, καὶ νὰ μὴ βλάψωσι πόλιν χριστιανικήν· ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ πλεονεξίας ἐζήτουν εὐθέως νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς ἀποστάτου Ζάρας, καὶ ἑλόντες νὰ διαρπάσωσιν αὐτήν. Ἐκνικήσαντος λοιπὸν τοῦ Δόγου ἐπῆλθον ἐπὶ τὴν πόλιν οἱ σταυροφόροι, ἣν ἐπὶ πέντε ἡμέρας προσβαλόντες εἷλον καὶ ἀπανθρώπως διήρπασαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1202. Πολλοὶ τότε τῶν χριστιανῶν ἤλγησαν ἀκούσαντες τὴν ἀπάνθρωπον ἐκπόρθησιν καὶ λεηλασίαν καὶ διαφθορὰν πόλεως χριστιανικῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ σταυροφόροι κατεθορυβήθησαν ὑπὸ τοῦ συνάμα καθ' ὑπόκρισιν γενομένου ἀφορισμοῦ παρὰ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου· ἀλλὰ ταχέως καθησύχασε πάντας ὁ Βονιφάτιος, ὅστις δι' ἀπορρήτων ἵλεων καὶ εὐμενῆ πρὸς τοὺς σταυροφόρους ἐποίησε τὸν Πάπαν, ὅστις ἐκάκιζε μὲν τὴν κατὰ χριστιανῶν κάκωσιν, ἀλλ' ἐνέβλεπεν ἐν τῇ καταστροφῇ τῆς Ζάρας τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες σχισθέντες ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπέμενον ἀρνούμενοι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης, καὶ κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Ἐκ τῶν ἀμφιλόγων ῥημάτων τοῦ Πάπα ἔγνωσαν ὅ,τε Δάνδολος καὶ ὁ Βονιφάτιος, ὅτι ὁ Ἰννοκέντιος πᾶσαν ἀνομίαν καὶ κάκωσιν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν θέλει προθύμως εὐλογήσει, εἰ ἐξ αὐτῶν προήρχετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν διακαῶν πόθων τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, νὰ ἴδῃ τοὺς Γραικοὺς ὑποτασσομένους ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς.

§ 8. Ἤδη ἐπεθύμουν οἱ σταυροφόροι εὐθὺς ν' ἀποπλεύσωσιν εἰς

Παλαιστίνην, ἀλλ' ὁ πανοῦργος Δάνδολος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ ἄλλα ἄνομα βουλευόμενοι ἔπεισαν αὐτοὺς νὰ διαχειμάσωσιν ἕως τοῦ Πάσχα παρὰ τὴν Ζάραν, εἶτα δὲ ἀποπλεύσαντες εἰς Αἴγυπτον νὰ πολεμήσωσι πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς χώρας, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἄπιστοι ἔμελλον νὰ πολεμηθῶσιν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, οἵτινες προαπέπλευσαν ἐκ τῆς Μασσαλίας καὶ τῶν λιμένων τῆς Ἀπουλίας.

§ 9. Ἐν τούτοις ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης μεταβαίνει εἰς Λομβαρδίαν, καὶ βραχὺ ἐκεῖ διατρίψας ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μικρὸν δὲ μετ' αὐτὸν ἦλθον εἰς Ζάραν πρεσβευταὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου, τοῦ ἐξ οἴκου τῶν Ὁενσταουφιδῶν, καὶ ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τῆς ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Γραικῶν Εἰρήνης, ἥτις καὶ Μαρία ἐκαλεῖτο, παρ' ἄλλων δὲ καὶ Καικιλία. Αὐτὴ ἐγένετο γυνὴ τοῦ Ῥογήρου τοῦ Ταγκρέδου, τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας(1). Ὅτε δ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρίκος ὁ Ϛ' ἐγένετο κύριος τῆς Σικελίας ἐν ἔτει **1195**, καὶ ἐκπορθήσας τὸν Πάνορμον ἐνέτυχε τὴν εἰρημένην Εἰρήνην, ἐμνήστευσε αὐτὴν χήραν οὖσαν πρὸς τὸν υἱὸν Φίλιππον, ὅπως ἰσχυροτέρας ποιήσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῶν Βυζαντινῶν ἀντιποιήσεις του, καὶ ὅπως ἴδῃ πληρούμενον ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ διενοεῖτο ποθητὸν διανόημα, ν' ἀποτελέσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ἐξ ἁπάντων τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον τόπων καὶ τοῦ Βυζαντίου αὐτοῦ ἓν κράτος, *imperium orbis*. Οἱ πρέσβεις λοιπὸν προὔτειναν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν σταυροφόρων προτάσεις πλείστου λόγου ἀξίας, ἅστινας βεβαίως προεγίνωσκον καὶ ὁ Δάνδολος, καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ ὁ τούτου πιστὸς φίλος Βονιφάτιος, καὶ ὁ Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. περὶ ὧν ἐροῦμεν ὕστερον, καὶ ἐξ ὧν μετεπείσθησαν οἱ σταυροφόροι νὰ ἐπιχειρήσωσι, καταλιπόντες τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐκστρατείαν, ἣν ἀπὸ πολλοῦ οἱ Φράγκοι λίαν ἐπεθύμουν καὶ ὠρέγοντο ἐπιχείρησιν, τὴν ἐξ ἐπιβουλῆς ἅλωσιν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαν-

(1) Ἴδε τόμ. β' σελ. 392 τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» τοῦ ἀξιολόγου ἔργου τοῦ μακαρίτου Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου.

τινῆς αὐτοκρατορίας, περὶ ἧς ἐρχόμεθα νῦν βραχέα τινὰ νὰ εἴπωμεν.

Γ'.

§ 10. Ἡ βυζαντινὴ ἢ ἡ γραικικὴ καλουμένη αὐτοκρατορία φοβερὸν ὁμολογουμένως παρείχετο τότε παράδειγμα τῆς ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν προερχομένης ἐξαχρειώσεως ἔθνους καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀδοξίας καὶ ταπεινώσεως αὐτοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ χριστόφρονος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ἱδρυθεῖσα λαμπρὰ αὐτοκρατορία ἠμαυρώθη καὶ τελέως ἐσβέσθη, ἐξ οὗ αἱ τιμιώτεραι ἀρχαὶ αὐτῆς περιήρχοντο εἰς χεῖρας ἀδίκων καὶ ἀνόμων ἀρχόντων, ἐφ' ὧν πᾶν ἀφελὲς καὶ σεμνὸν καὶ γενναῖον ἐξώσθη ἐκ τῆς χώρας, ἀντ' αὐτῶν δὲ εἰσεχώρησε ταχέως ἡ ἡδυπάθεια, ἡ τρυφή, ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀσέβεια, ἡ μήτηρ πάσης πονηρίας. Δι' αὐτῶν ἀνεβιβάζοντο εἰς μὲν τὴν σεμνοτάτην καὶ τιμιωτάτην ἕδραν τῶν πάσῃ ἀρετῇ καὶ δικαιοσύνῃ κεκοσμημένων πατριαρχῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ φιλοθέου καὶ θεόφρονος Χρυσοστόμου, ἀνάξιοι καὶ ἀσεβεῖς πατριάρχαι, οἷς ἡ θεία καὶ ἐθνοσωτήριος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία ἐγίνετο πρόσχημα ἀντιχριστιανικῶν ἔργων· διότι οὗτοι διὰ στόματος ἀεὶ εἶχον τὸν Θεὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν διελογίζοντο ἄδικα καὶ πονηρά, ἐν ὑποκρίσει ἐλάτρευον τὸν λυτρωτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν ᾧ εἴδωλον τῆς λατρείας αὐτῶν ἦσαν τὰ πρόσκαιρα ἀγαθά. Ἐκ παντὸς δὲ τρόπου ἐδίωκον οἱ ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι ποιμενάρχαι πάντα ἐργάτην τῆς ἀρετῆς, ὅστις σφόδρα προὐθυμεῖτο εἰς ἐξάπλωσιν τῆς ἀνθρωποσωτηρίου διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου· διότι ἐφοβοῦντο μὴ δι' αὐτοῦ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἔργα τοῦ σκότους ὄντα, ἔλθωσιν εἰς φῶς· «ἐπιφιμίζει ἡμῖν, ἔλεγον, ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν, ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν». Ἐπὶ τοιούτων ἀσεβῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ ἐπῆλθεν ἡ τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἄφευκτον ταπείνωσιν καὶ δουλείαν φέρουσα ὀλιγωρία καὶ ἀσέβεια περὶ τὰ θεῖα. Εἰς δὲ τὰς τιμίας ἕδρας τῶν ὀνομαστῶν σχολῶν τοῦ κράτους, ἀφ' ὧν

ἄλλοτε ἄλλοι ἐλλογιμώτατοι καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένοι ἄνδρες ἐπιμελῶς καὶ ἐπισταμένως ἡρμήνευον τὰ σοφὰ ἔργα τῶν ἀθανάτων Ἑλλήνων, καὶ δι' αὐτῶν ἐράσμια καὶ γενναῖα ἀπειργάζοντο τὰ ἤθη τῶν νέων, ἀνεπήδων διὰ κολακείας καὶ χαμερπείας ἀνθρωπάρια ἡμιμαθῆ καὶ δοκησίσοφα, καθόλου δὲ κακοήθη, ὧν ἡ ἀμαθὴς καὶ ἄχαρις διδασκαλία, τῶν ἑλληνικῶν μάλιστα, ἐπεσκότιζε τὰς κεφαλὰς τῶν διδασκομένων καὶ τελευταῖον διέφθειρε καὶ τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Ἐκ τῆς κακοήθους διδασκαλίας τῶν τε λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γραμματικῶν, οὕστινας ἀμφοτέρους διδασκάλους κοινῷ ὀνόματι πάνυ καλῶς μέχρι δεῦρο καλοῦσιν οἱ Γραικοί, ὡς ἀμφοτέρων ἀδελφὰ ἔργα ἐπαγγελλομένων, τὴν τῶν χρηστῶν ἠθῶν ἐπίδοσιν καὶ προκοπήν, διεφθάρη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ νεότης, ὥστε ἀσυστόλως διέσυρεν αὕτη πᾶν τίμιον καὶ σεμνόν· ἐχλεύαζε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ εὐρυΐαν ὑπελάμβανον νὰ λαλῶσι κατ' αὐτῆς ἔν τε ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίαις καὶ καὶ ἐν συλλόγοις, «μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται»· ἠρνοῦντο τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἔχαιρον οἱ ἄφρονες καταβιβάζοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἀγγέλων, εἰς ἣν ἀνεβίβασεν ὁ πλάστης τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τὴν τάξιν τῶν τετραπόδων, διϊσχυριζόμενοι ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὐδὲν ἢ μικρὸν διαφέρουσι τοῦ πιθήκος· ὄντως παρασυνεβλήθησαν οἱ μωροὶ κτήνεσιν ἀνοήτοις. Εἰς τὴν τούτων ἀποκτήνωσιν πολλὰ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν πλαστῶν ἱστοριῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρομοίων διεφθαρμένων βιβλίων, δι' ὧν ἐκοσμοῦντο αἱ αἴθουσαι τῶν ἀβροδιαίτων Βυζαντινῶν. Ὑπὸ τοιούτων δὲ πρὸς ἀσέβειαν καὶ πᾶσαν κακίαν παιδευομένων νέων κατεσχέθησαν ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους. Εἴς τινας μὲν τούτων περιῆλθον αἱ ἕδραι τῆς σεπτῆς δικαιοσύνης· οὗτοι δικάζοντες ἐδίκαζον, εἴτε χρήμασι διαφθειρόμενοι, εἴτε πρὸς φιλίαν καὶ ἔχθραν ἀποβλέποντες, ὑπὲρ τοῦ ἀδικοῦντος· ἐντεῦθεν δ' ἐγεννήθησαν ἐπίορκοι, ὑποκριταί, ὕπουλοι τῶν φίλων καὶ ἐπίβουλοι τῶν τιμιωτάτων καὶ φιλτάτων αὐτῶν, ἅρπαγες τῆς περιουσίας τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἄλλοι ἀλάστορες καὶ

μιαροὶ ἄνθρωποι, καθόλου δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων ἀνόμων δικαστῶν ὑπερεπλήθυνεν ἡ τὰ ἔθνη σμικρύνουσα καὶ ἀφανίζουσα ἀνομία· καθάπερ καὶ ὁ σοφὸς Σολομῶν σοφῶς λέγει· «Δικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος, ἐλασσονοῦσι δὲ φυλὰς ἁμαρτίαι». Εἰς ἄλλους δὲ τῶν νέων περιῆλθον τὰ περιφανῆ στρατιωτικὰ τοῦ κράτους ἀξιώματα, ἅτινα οὗτοι ἐζήτουν νὰ τιμήσωσιν οὐχὶ διὰ τῆς ἀρετῆς, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἀληθὴς τιμὴ καὶ ἡ ἀνδρία, ἀλλὰ διὰ λαμπρᾶς ἀσπίδος καὶ κράνους χρυσοῦ, καὶ ξίφους χρυσοήλου, καθόλου δὲ δι' ἀστραπτούσης πανοπλίας, ἥτις ἀπειργάζετο τοὺς διεφθαρμένους Βυζαντινοὺς πρὸς μὲν τοὺς ὁμοεθνεῖς ὑπερφιάλους καὶ ὑβριστάς, στασιαστὰς δὲ καὶ ἀνατροπεῖς τῶν ἄλλοτε τιμιωτάτων θρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, εἰς οὓς ἀνεβίβαζον οὗτοι ἐκείνους, παρ' ὧν ἤλπιζον πολλά, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους τῆς πατρίδος ἀνάνδρους καὶ ῥιψάσπιδας καὶ λειποτάκτας. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς κατέλαβον οἱ, ὡς εἴρηται, ἀνατραφέντες νέοι, ἐξ ὧν ἡ αὐτοκρατορία ἐπλήσθη, ὡς εἰκός, καὶ ἐμεστώθη παντοίων κακῶν· ἔριδες θρησκευτικαὶ ἀνεφύησαν, ὑφ' ὧν κατεξεσχίζετο ἡ δύσμοιρος χώρα· φατρίαι πολιτικαὶ ἐπλάσθησαν, ὑφ' ὧν φρικταὶ ἐγεννήθησαν ταραχαὶ καὶ ἀναρχίαι, ἐξ ὧν καὶ φόνοι πολλοὶ ἐγίνοντο καὶ χύσις αἵματος ἀδελφικοῦ. Ἐν ᾧ δὲ πανταχόθεν ἐκλύζετο ἡ μοναρχία ὑπὸ βαρβάρων λαῶν, οἵτινες βιαίως ἀπέκοπτον καὶ ἀφήρουν ἀπ' αὐτῆς τὰς ὡραιοτέρας χώρας, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει χιλιάδες πολλαὶ κατεσφάζοντο ἕνεκα τῶν ἐκ τῶν ἱπποδρομίων διασκεδάσεων καὶ τέρψεων. Ἐν ᾧ δὲ οἱ νέοι ὤφειλον προθύμως νὰ γυμνάζωνται ἐν ταῖς παλαίστραις, καὶ φιλοτίμως πᾶσαν πολεμικὴν ἄσκησιν νὰ ἀσκῶνται, ὅπως ἐξ αὐτῶν καταστήσωσι καὶ τὰ σώματα εὔρωστα καὶ τὰς ψυχὰς γενναίας καὶ δυνηθῶσι, μετὰ θάρρους ἐπελθόντες, νὰ ἀπώσωσι τοὺς πολεμίους μακρὰν τῶν ὁρίων τῆς χώρας, ἐφοίτων ἄσμενοι εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, εἰς οὓς αὐλητρίδες καὶ ψάλτριαι καὶ καλὰ γυναικάρια ᾖδον, ὠρχοῦντο καὶ ἀσέμνως ἐσχηματίζοντο, εἰς ὧν τὰ ἐρωτοπαίγνια οἱ ἄφρονες νέοι τῶν Βυζαντινῶν ἀφειδῶς ἐδαπάνων καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ τὰ σώματα· τὸ δὲ αἴσχρότατον

ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν πατέρων καὶ πρεσβυτέρων ἔχαιρον κυλινδούμενοι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀπρεπέσι καταγωγίοις. Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος διηγούμενον τὰ ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν κακά, ἅτινα κατέκλυσαν τὴν δύσμοιρον γραικικὴν αὐτοκρατορίαν, ὑφ' ὧν αὕτη ἁρπαγεῖσα βιαίως ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον, διότι «ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος».

§ 11. Ἐν ταῖς εἰρημέναις λοιπὸν συχναῖς κινήσεσι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθεστώτων, ὧν συνεργοὶ ἐγίνοντο καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται, ἐξεθρονίζοντο οἱ αὐτοκράτορες, ἐτυφλοῦντο καὶ ἐφονεύοντο. Ἐκ τῶν δολοφονηθέντων ἦν καὶ ὁ ἐκ τοῦ ὀνομαστοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος, ἀνθ' οὗ ἐγένετο αὐτοκράτωρ ἐν ἔτει 1185 Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος. Ἦν δ' οὗτος ἀδρανὴς καὶ ἀνόητος ἄρχων καὶ τελέως δοῦλος τῶν ἡδονῶν, ὡς τεκμηριοῖ τὸ πλῆθος τῶν περὶ αὐτὸν θεραπόντων καὶ εὐνούχων, ὅπερ ἦν, ὡς λέγεται, περὶ τὰς 2000, ἐφ' οὓς ἐδαπάνα ἀμύθητα, ὡς εἰκός, χρήματα, ἅτινα προσεπορίζετο ἐκ τῶν καταπιέσεων καὶ τῶν ἀφορήτων φόρων, οὓς ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς ὑπηκόους. Ἐκ τῶν κακῶν τούτων καὶ ἐξ ἐπιδρομῶν φοβερῶν πολεμίων ἀγανακτήσας ὁ λαὸς ἐπανέστη, καὶ παρορμώμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξεθρόνισε τὸν Ἰσαάκιον ἐν ἔτει 1195, ἀνθ' οὗ κατέστησεν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτόν. Ὁ δὲ πολλὰ ἀπάνθρωπος ἐγένετο πρὸς τὸν δύσμοιρον Ἰσαάκιον, καὶ ἀγνωμονέστατος πάντων πρὸς ἀδελφόν, ὑφ' οὗ πρὸ μικροῦ εἶχε λυτρωθῆ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Τούρκων· διότι οὐ μόνον ἐξεθρόνισεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐξώρυξε καὶ καθεῖρξεν ἐν τῇ εἱρκτῇ. Αὐτοκράτωρ δὲ γενόμενος ὠνομάσθη Ἀλέξιος ὁ Γ'., πρὸς δὲ καὶ Κομνηνὸν παραδόξως ἑαυτὸν μετωνόμασεν, αὐτὸς ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀγγέλων ὤν. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀφρόνως ἦρξε καὶ σφόδρα τυραννικὸς ἦν, ἐφ' ᾧ καὶ αὖθις ἐδυσφόρει ὁ ταλαίπωρος λαός.

§ 12. Ἀλέξιος δ' ὁ νεώτερος ὁ υἱὸς τοῦ πεπτωκότος καὶ τυφλωθέντος αὐτοκράτορος, ἑνδεκαετὴς ἔτι ὤν, ἐξεσώθη τύχῃ καλῇ ἐκ τῶν ἀγρίων διωγμῶν τοῦ τυράννου εἰς Ἀγκῶνα ὑπὸ ἐμπόρου ἐκ Πίσης, ὅστις ἐνδύσας αὐτὸν τὴν τοῦ ναύτου στολὴν παρέλαβεν ὡς ναύτην τοῦ πλοίου του. Ἐξ Ἀγκῶνος δὲ μετέβη ὁ Ἀλέξιος ἐκ διδασκαλίας ἄλλων εἰς Ῥώμην πρὸς Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἀπὸ δὲ τῆς Ῥώμης ἦλθε πρὸς Φίλιππον τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν, οὗτινος ἡ γυνὴ Εἰρήνη ὀνομαζομένη ἦν ἀδελφή, ὡς προείρηται, τοῦ Ἀλεξίου. Ἐλθὼν δὲ παρεκάλει εἰς βοήθειαν τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τιμωρίαν τοῦ ἅρπαγος θείου. Ἡ ἱκεσία καὶ παράκλησις τοῦ Ἀλεξίου ἔτυχε νὰ γίγνηται ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Πάπας ἐκήρυττεν ἧς ἐμνήσθημεν σταυροφορίας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πολλὰ ἐχάρη ὁ φθονερὸς καὶ ἐπίβουλος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Δάνδολος, διότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ πάντα συναγωνίζονται εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ κατάλυσιν τοῦ κράτους αὐτῶν, οἵτινες πολλάκις ἐπίκραναν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συμπολίτας αὐτοῦ· διότι, ἐνῷ οἱ Βυζαντινοὶ περιφρονητικῶς καὶ δυσμενῶς προσεφέροντο πρὸς τοὺς Ἐνετούς, ηὐνόουν τοὐναντίον τοὺς ἀντιζήλους αὐτῶν Πισαίους καὶ πολλὰ ὠφέλουν αὐτούς· λέγεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸν τοῦτον πρεσβεύσαντά ποτε ἠτίμασεν ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔβλαψε, διατάξας νὰ στήσωσι αἴφνης πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ πεπυρακτωμένον μεταλλικὸν δίσκον, ἵνα φοβηθῇ ὁ παρρησιαζόμενος δημοκρατικὸς πρεσβευτής· ὁ μῦθος ὅμως οὗτος ἐπλάσθη ὑπό τινων ἱστορικῶν ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Βυζαντινούς. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐμίσει τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος, καὶ προθύμως ἐζήτει πῶς νὰ ἐκδικηθῇ αὐτούς. Τὰ βδελυρὰ ἤθη τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες καὶ ταραχαί, ἡ σταυροφορία, ἡ εἰς τὴν Δύσιν φυγὴ τοῦ νέου Ἀλεξίου παρεῖχοντο αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοκράτορι Φιλίππῳ καὶ τῷ πάπᾳ Ἰννοκεντίῳ θαυμαστὴν πρόφασιν πρὸς ἐκπλήρωσιν ὧν ἕκαστος ἐπεθύμει καὶ ἐβουλεύετο. Ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φίλιππος, οὗτινος πιστὸς σύμβουλος καὶ φίλος ἦν ὁ ἀρχηγὸς τῆς σταυροφορίας ἀναδειχθεὶς Βονιφάτιος, προὐθυμεῖτο νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐκπεσόντα καὶ τυφλωθέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ πενθερὸν Ἰσαάκιον, ὅπως ὁ οἶκος αὐτοῦ μὴ ἀπολέσῃ τὰ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου δικαιώματα, ἅτινα εἶχεν ὡς

γαμβρὸς τοῦ τυφλοῦ Ἰσαακίου (1). Ὁ δὲ πάπας Ἰννοκέντιος ἐγλίχετο νὰ ἴδῃ τὴν γραικικὴν ἐκκλησίαν ὑποτασσομένην εἰς τὴν ῥωμαϊκήν, καὶ δούλην γινομένην τῆς φιλοδοξίας τῶν παπῶν, πρὸς ὃ καὶ οὗτος καὶ ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ πάπαι ἀπὸ τοῦ πολυπράγμονος Γρηγορίου τοῦ Ζ' μυρία ἐμηχανήσαντο. Ὁ δὲ ἐπίβουλος καὶ τῶν κακῶν ἁπάντων μηχανοῤῥάφος δοὺξ τῆς Ἑνετίας Ἐῤῥίκος ὁ Δάνδολος ἐκθύμως συνήργει αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐπιβουλήν, διότι σφόδρα ἐπεθύμει νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς μισητοὺς Βυζαντινοὺς καὶ νὰ κρατήσῃ ἡ Ἑνετία τῶν ἐπικαίρων λιμένων καὶ νήσων αὐτῶν, πρὸς ὃ ἀπὸ πολλοῦ παρεσκευάζετο πάντα μηχανώμενος, καὶ νῦν πάντα ἐκίνησε τὰ ἀκίνητα, ὅπως πείσῃ τοὺς δυνατωτέρους ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων νὰ συμβοηθήσωσι καὶ νὰ συναγωνισθῶσιν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ ἧς ἔμελλον νὰ γένωνται αὐτοῖς καὶ πλούτη ἀμύθητα, καὶ δύναμις πολλή, καὶ τιμὴ ἀξιόλογος, ὡς καλῶς καὶ Νικήτας ὁ Χωνιάτης λέγει· «Καὶ τούτοις κοινωνῆσαι τῶν ἀποῤῥήτων, οὓς ᾔδει πρὸς Ῥωμαίους ἄσπονδον μῖσος τρέφοντας καὶ τοῖς τούτων καλοῖς βάσκανον καὶ λίχνον ἐνατενίζοντας.» Τὰ εἰρημένα μοι πιστοῦνται πολλοὶ τῶν γνωρίμων ἱστορικῶν, οἵτινες ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν τὴν σταυροφορίαν ἀπροσδοκήτων περιπετειῶν ὀρθῶς τεκμαιρόμενοι, ἀποφαίνονται ὅτι ὑπὸ τῶν προειρημένων τριῶν δυνατῶν ἡγεμόνων Φιλίππου τε Ἰννοκεντίου καὶ Δανδόλου ἰδίᾳ ἐσκευωρήθη νὰ τραπῇ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ κατὰ τῆς Αἰγύπτου σταυροφορία. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἱστορικῶν ἐστι καὶ ὁ Βίγκελμαν, ὅστις ἐκ πολλῶν γερμανικῶν παραδόσεων εἰκάζων συμπεραίνει ὅτι πρῶτον παρὰ τῷ βασιλεῖ Φιλίππῳ ἀνέτειλεν ἡ ἔννοια νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἤδη ἑτοίμην σταυροφορίαν πρὸς ὠφέλειαν τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων, καὶ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ἐπιδε-

(1) Caecus imperator desperatis rebus ipsum Philippum cum filia heredem regni a patre ablati adoptauerat. Cont. Sanblas 328. Παράβαλε Ludwig Streit. 25.

ξιώτατον ὁ Φίλιππος ὑπέλαβε τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφεῤῥάτης Βονιφάτιον (1). Παρόμοια εἰκάζει καὶ ὁ Παῦλος Ῥίαντ (2).

§ 13. Αἱ μνημονευθεῖσαι λοιπὸν παρακλήσεις καὶ προτάσεις τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς ἐν Ζάρᾳ σταυροφόρους ἦσαν νὰ προστατήσωσιν οἱ σταυροφόροι τοῦ νεανίου Ἀλεξίου, καὶ νὰ καταγάγωσιν αὐτὸν αὖθις εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πατρῴαν, ἀνθ' ὧν ὑπισχνεῖτο ὁ νέος Ἀλέξιος *200000 ἀργυρῶν μαρκῶν, ἕνωσιν τῆς τῶν Γραικῶν ἐκκλησίας μετὰ τῆς τῶν Λατίνων, ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν ἱκανὴν εἰς βοήθειαν τῶν σταυροφόρων καὶ νὰ παρέχηται αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὴν σταυροφορίαν*· τῶν δ' ὑποσχέσεων ἐγγυητὴς ἐγίνετο ὁ αὐτοκράτωρ Φίλιππος. Αἱ εἰρημέναι ὑποσχέσεις τοῦ ἄνου Ἀλεξίου ἐγένοντο βέβαια ἐκ διδασκαλίας τῶν δυνατῶν τῶν σταυροφόρων, ἰδίᾳ τοῦ Δανδόλου ἐπίτηδες, ἵνα μηδέποτε ἐκπληρωθῶσι, διότι καὶ τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων ἦν ὑπερβάλλον, καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν παπικὴν ἦν τελέως ἀδύνατος, ὡς καλῶς καὶ ὁ Χωνιάτης λέγει· «τὸν τοίνυν Ἀλέξιον οὐ μᾶλλον τὴν ἡλικίαν ἢ τὰς φρένας νεάζοντα πανοῦργοι πάντες καὶ πράγμασιν ἐντακέντες ἄνδρες παραλαβόντες ἐκείνοις ἐν ὅρκοις συνθέσθαι παρέπεισαν ἃ μηδαμῶς ἐπεφύκει πέρας λαβεῖν· οὐ γὰρ μόνον θαλάσσας χρημάτων αἰτησαμένοις κατένευσε τὸ μειράκιον, ἀλλὰ καὶ σύναρσιν κατὰ Σαρβακηνῶν μεθ' ὁπλομάχων Ῥωμαίων καὶ τρικρότων νηῶν πεντήκοντα, τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ἀτοπώτατον, παρεκτροπὴν πίστεως, ὁποία τοῖς Λατίνοις ἀσπάζεται, καὶ τῶν τοῦ Πάπα

(1) Koenig Philipp von Schwaben. dass am hofe Philipps der Gedanke aufgetaucht sei, den beforstehenden Kreuzzug im interesse der Dynastie der Angeloi zu verwerthen.

(2) Innocent III, Philippe de Souabe et Boniface de Montferrat, examen des causes qui modifièrent au détriment de l' empire Grec, le plan primitif de la quatrième croisade. Ἰδὲ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν τοῦ Ludwig Streit, ἐν ᾗ πολλαὶ φέρονται ἀξιολόγων ἱστορικῶν διατριβαί, ἃς διὰ τὴν παρ' ἡμῖν δυσχέρειαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐντύχωμεν.

προνομίων καινισμόν, μετάθεσίν τε καὶ μεταποίησιν τῶν παλαιῶν Ῥωμαίοις ἐθῶν συγκατέθετο».

§ 14. Αἱ ἐκ τῆς εἰρημένης ἐπιχειρήσεως χρυσαῖ ἐλπίδες ἐθάμβωσαν τοὺς σταυροφόρους καὶ προθυμοτάτους εἰς αὐτὴν κατέστησαν, πλὴν ὀλίγων, οἵτινες, ἀγνοοῦντες τὰς δι' ἀποῤῥήτων πρὸς ἀλλήλους γενομένας ὁμολογίας τῶν εἰρημένων ἡγεμόνων, ἀπέτρεπον τοὺς σταυροφόρους ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης. Ἀλλ' οἱ λαμπροὶ καὶ οἱ αἱμύλιοι λόγοι τοῦ Δανδόλου, τοῦ Βαλδουίνου καὶ τοῦ Βονιφατίου περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὠφελειῶν καὶ τῆς δόξης τῶν σταυροφόρων κατέπεισαν καὶ αὐτοὺς νὰ γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεία. Οὕτως οὖν ἀπεδέξαντο τὰ τοῦ Ἀλεξίου καὶ συνέθεντο πρὸς αὐτὸν συνθήκην, ἣν οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι ἱππόται ὑπέγραψαν καὶ ὤμοσαν νὰ τηρήσωσιν.

§ 15. Τούτων γενομένων ἀπεστάλη πρεσβεία πρὸς τὸν Πάπαν, ἥτις οὕτω μετέωρον ἐκ τῶν τῆς ἐπιχειρήσεως προσδοκιῶν κατέστησεν αὐτόν, ὥστε προθύμως ἐπήνεσε τὴν βουλὴν τῶν σταυροφόρων, καὶ εὐμενῆ ἐπιστολὴν ἔγραψε πρὸς πάντας αὐτούς, δι' ἧς ἐπήνει καὶ ηὐλόγει τὴν ἐπιχείρησιν, παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς ἐπίσκοπον νὰ εὐλογῇ αὐτοὺς καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν· ὥστε καὶ ἐκ τούτου κατάδηλον γίγνεται, ὅτι προθυμότατος συνεργάτης τῆς ἀνόμου κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταυροφορίας ἐγένετο ὁ Πάπας (1).

§ 16. Χαίροντες λοιπὸν οἱ σταυροφόροι ἀνήχθησαν μετὰ τοῦ νέου Ἀλεξίου ἐν ἔτει 1203. Πολὺς δὲ καὶ δυνατὸς ἀπέπλει στόλος, οἷον οὔπω εἶχεν ἰδεῖ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος· διότι ἦσαν, κατὰ τὸν Χωνιάτην, δρόμωνες μὲν ἱππαγωγοὶ ἑκατὸν δέκα, ναῦς δὲ μακραὶ ἑξήκοντα, ἔτι δὲ πλοῖα στρογγύλα μέγιστα ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα, καὶ ἓν Κόσμος ὀνομαζόμενον, ὅπερ ὑπερέβαινε τὰ ἄλλα εἰς τὸ μέγεθος. Καὶ πρῶτον προσωρ-

(1) Navigio tendunt in Greciam quod multi asserebant de consilio et auctoritate domni papae factum fuisse. Chroni. Ursperg 369.

μίσθησαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον, ἣν ὕστερον οἱ Ῥωμαῖοι Δυῤῥάχιον ἐξ εὐφημίας ἐκάλεσαν, νῦν δὲ Durazzo ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν λέγεται. Οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐκπλαγέντες πρὸς τὸν ἐπίπλουν τηλικούτων δυνάμεων προσήνεγκον ἐξελθόντες τῆς πόλεως τῷ ἡγεμόνι Ἀλεξίῳ τὰς κλεῖς αὐτῆς, καὶ αὐτοκράτορα αὐτὸν προσηγόρευσαν. Ἐκ δὲ τῆς Ἐπιδάμνου ἔπλευσαν εἰς Κέρκυραν. Οἱ Κερκυραῖοι ταραχθέντες καὶ τρομάξαντες ἐκ τῆς ἐφορμῆς τοσούτου ληστρικοῦ πλήθους Λατίνων ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅθεν γενναίως αὐτοὺς ἠμύνοντο (1). Εἶτα δὲ ἐνδόντες εἰς τὰς ἀπειλὰς παρέδωκαν τήν τε νῆσον καὶ ἑαυτοὺς τῷ ἡγεμόνι Ἀλεξίῳ. Περὶ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας διέτριψαν οἱ σταυροφόροι ἐν Κερκύρᾳ, ἐκ δὲ τῆς διατριβῆς αὐτῆς ἀνενεώθη ἡ προτέρα τῶν Γάλλων ἔρις πρὸς τοὺς Ἐνετούς, ἐξ ἧς πολλοὶ

(1) Διότι καὶ ἄλλοτε πολλὰ καὶ κακὰ ἔπαθον οἱ κακόμοιροι οὗτοι
καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἐκ τῆς ἀνόμου ἐπιδρομῆς τῶν ἐκ τῆς
Ἑσπερίας ἐθνῶν· οἷον ὅτε—ἵνα εἴπω βραχέα τινὰ εἰς δήλωσιν τῆς
προαιρέσεως τῶν σταυροφόρων—ὁ φιλοπόλεμος τῶν Νορμαννῶν ἡγεμὼν
Ῥοβέρτος, ὁ διὰ τὸ δόλιον καὶ πανοῦργον αὐτοῦ Γυσκάρδος ἐπικλη-
θείς, ἐπέπλευσε τῷ 1081 μετὰ τοῦ υἱοῦ Βοημόνδου κατὰ τῆς βυζαν-
τινῆς χώρας, τότε τινὰς μὲν τῶν νήσων αὐτῆς διήρπασε, τινὰς δ' ἀπαν-
θρώπως ἐξεπόρθησεν, ἄλλας δ' ἐρήμους ἀνθρώπων κατέστησε· τὸ δὲ φρι-
κτότερον, ὅτι τὰς ἀντιχρίστους αὐτὰς δηώσεις καὶ ἐρημώσεις χριστια-
νικῶν πόλεων ηὐλόγει καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ', ὅστις ἀπὸ πολλοῦ
ἐκ φιλοδοξίας πολλῆς διενοεῖτο καὶ ἐβουλεύετο νὰ βλάψῃ τὴν γραικι-
κὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν τὴν ἀνατολικὴν ἐκ-
κλησίαν. Ἄλλοτε δ' αὖ οἱ Πισαῖοι πλέοντες κατὰ τὴν πρώτην σταυροφο-
ρίαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν διήρπασαν ἀποβάντες τὴν Λευκάδα καὶ Κεφαλ-
ληνίαν, ἀσεβεῖς προφάσεις προφασισθέντες, quoniam Hierosolymita-
num iter impedire cousueverant. (Ἰδὲ Bern. Marang. Annal. Pis
(p. XIX) 239. καὶ Gesta triumph. Pisan. (Murat ss. VI) 99. καὶ
Kugler, Boemund und Tankred, 12). Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Γενουαῖοι
ἐλεηλάτησαν τὴν Ἰθάκην (Ἰδὲ Ἄνναν Κομν. I, 358). Καὶ ἄλλαι νῆσοι
τῶν Γραικῶν ἀπανθρώπως ἡρπάγησαν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, ἰδίᾳ ἡ Χίος,
ἡ Ῥόδος, ἡ Λέσβος καὶ ἄλλαι πόλεις πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον ὑπὸ τῶν
Ἐνετῶν, «Οἵτινες τὴν ἐν θαλάσσῃ μετιόντες, κατὰ Κίνναμον, ληστείαν,

αὐτῶν ἐδήλωσαν ὅτι οὐκέτι θέλουσι νὰ ἦνε δοῦλοι τοῦ Δόγου καὶ τοῦ Βονιφατίου, καὶ παρεκάλεσαν τὸν μαρκίωνα τῆς Βριέννης Βαλθῆρον νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Κερκύρας εἰς Καλαβρίαν, ὅθεν ν' ἀποπλεύσωσιν εὐθὺ εἰς Συρίαν. Μάτην ἐπειράθησαν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν σταυροφόρων νὰ μεταπείσωσιν αὐτούς, καταδεικνύοντες ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς κατὰ τῶν ἀπίστων ἐκστρατείας κρέμαται ἐκ τῆς βοηθείας, ἣν ὑπέσχετο αὐτοῖς ὁ νέος 'Αλέξιος. Βλέπων δὲ ὁ παμπόνηρος Δάνδολος ὅτι ἐκ τῆς ἐπιμονῆς πολλῶν ἐκ τῶν γενναίων Γάλλων ἐκινδύνευον νὰ ἀφανισθῶσιν αἱ βουλαὶ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν 'Αλέξιον καὶ τοὺς δυνατωτέρους ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ ἐπισκόπων μετέβη πρὸς τοὺς παρωργισμένους Γάλλους, καὶ διὰ ψευδῶν δεήσεων καὶ ὑποσχέσεων παρέπεισεν αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι πρῶτον εἰς τὸ Βυζάντιον.

οὐδεμίαν οἱ κακοδαίμονες ἀνθρώπων ἐλάμβανον φειδώ. Εἶτα δὲ πάλιν, ὅτε οἱ σταυροφόροι κατὰ τὴν δευτέραν σταυροφορίαν ἐκακοποίουν καὶ ἐλυμαίνοντο διελαύνοντες τὰς βορείους χώρας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γυσκάρδου 'Ρογῆρος ὁ Β'. ἐπάγων πολλὴν πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ἐγένετο κύριος τῆς Κερκύρας, καὶ διὰ στρατηγῶν προδοτῶν διήρπασε τὰς Θήβας καὶ τὴν πλουσίαν Κόρινθον· ἐκ δὲ τῶν πόλεων τούτων, ἃς πρῶτον ἀθέως ἐγύμνωσε πάντων τῶν πολυτίμων, ἀπήγαγεν ἄνδρας μεταξουργοὺς καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας εἰς Πάνορμον, ὅπου ἵδρυσε μεταξουργεῖα, ἐξ ὧν πολλὰ ὠφελεῖτο ἡ Σικελία. Πάλιν δ' ἐν ἔτει 1185 φοβεραὶ δυνάμεις τῶν ἐπιβούλων Νορμαννῶν ἐξεστράτευσαν εἰς ἁρπαγὴν πόλεων γραικικῶν καὶ εἰς φθορὰν τοῦ κράτους τῶν Βυζαντινῶν, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ὁ Γουλιέλμος ὁ Β.', ὅστις πολιορκήσας τὴν εὐδαίμονα πόλιν τῶν Θεσσαλονικέων ἐξεπόρθησεν αὐτὴν δι' ἀνανδρίαν καὶ μαλακίαν τοῦ φρουράρχου αὐτῆς, καὶ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ ἐποίησεν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὥστε φρίσσει καὶ ὁ ἀγριώτατος τῶν ἀνθρώπων ἀκούων αὐτά. Περὶ τῶν φρικτῶν κακῶν τῶν Θεσσαλονικέων ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων Νορμαννῶν πολλὰ παθητικῶς γράφει ὁ τῆς Θεσσαλονίκης τότε ἀρχιερεύς, ὁ πολλὰ χρηστὸς καὶ πεπαιδευμένος Εὐστάθιος. Καὶ ἄλλοι τῶν σταυροφόρων ἄλλοτε ἄλλας πόλεις καὶ νήσους τῶν Γραικῶν ἐδῄωσαν, προτρεπόμενοι μάλιστα πρὸς τοῦτο καὶ παρὰ τῶν παπῶν, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος νὰ λέγωμεν.

§ 17. 'Απάρας οὖν αὖθις ὁ στόλος ἦλθε περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον εἰς τὴν Εὔβοιαν, ἣν ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα 'Αλέξιον. 'Εκ δὲ τῆς Εὐβοίας μοῖρα μὲν τοῦ στόλου, ἧς ἐπέβαινε ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης καὶ ὁ 'Αλέξιος, ἀποπλεύσαντες εἰς τὴν Ἄνδρον διήρπασαν αὐτὴν ἀπειθοῦσαν καὶ καθυπέταξαν, ἡ δὲ ἑτέρα μοῖρα τοῦ στόλου προπλεύσασα ἐγένετο κυρία τῆς 'Αβύδου. Ὅτε δ' ἅπας ὁ στόλος συνηνώθη, εἰσέπλευσεν εἰς τὴν Προποντίδα, ἣν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ νῦν καλοῦσι. Οὐ πόρρω τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλησίον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἀπέβη μοῖρα τῶν σταυροφόρων, ὅθεν δὴ καθεώρων οὗτοι θαυμάζοντες τὴν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἧς ἡ ὡραία καὶ θαυμαστὴ θέα ἐξέπληττεν αὐτούς· ἡ δὲ λαμπρότης καὶ μεγαλοπρέπεια αὐτῆς, ἐξ ἧς ἐτεκμαίροντο τὰ ἐν αὐτῇ ἀμύθητα πλοῦτη, ἐκέντριζε τὸ σφόδρα φιλοχρήματον αὐτῶν. Τὸ μέγεθος ὅμως τῆς πόλεως καὶ τὸ ὀχυρὸν αὐτῆς ὁρῶντες ἠγωνίων μὴ πρὸ αὐτῶν συντριβῶσι καὶ προδιαφθαρῶσιν, ἀλλ' ὁ Δάνδολος, γνωρίζων καλῶς τὴν ἔκλυσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῶν Βυζαντινῶν, ἧς πρῶτοι αἴτιοι ἐγένοντο τὰ τῆς Δύσεως ἔθνη, ἐνεθάῤῥυνε πολλὰ αὐτοὺς καὶ ἔπεισεν ὁμοῦ πάντες νὰ πολεμῶσι. Διὸ ἅπας ὁ στόλος εἰσέπλευσεν ἐκ τῆς Μαρμαρικῆς θαλάσσης εἰς τὸν λιμένα τῆς Χαλκηδόνος, ἔνθα ἀπεβιβάσθησαν, ὡς λέγουσιν οἱ ἱστορικοί, περὶ τὰς 40000 μαχητῶν. Τούτων οἱ μὲν παρέμειναν ἐν τῇ Χαλκηδόνι, ἔνθα οἱ στρατηγοὶ κατῴκησαν ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς μεγάροις, οἱ δ' ἄλλοι κατέσχον τὴν χώραν τοῦ Σκούταρι, ἔνθα περὶ τὰς ἐννέα ἡμέρας διέτριψαν ζῶντες ἀπὸ τῶν αὐτοῦ ἀφθόνως εὑρισκομένων ἐπιτηδείων.

§ 18. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξεπλάγησαν ὁρῶντες αἴφνης τὸ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἱστάμενον πολὺ ἐκεῖνο καὶ φοβερὸν πλῆθος τῶν ἐκ τῆς 'Εσπερίας ὡς λύκων πειναλέων ἐπ' αὐτοὺς ἐκχυθέντων σταυροφόρων. Αὐτὸς δ' ὁ αὐτοκράτωρ 'Αλέξιος ὁ Γ', ὅστις ἀπεκάλει τοὺς σταυροφόρους ἀπονενοημένους, ὅτε ἤκουσε περὶ τῶν προπαρασκευῶν καὶ τῶν βουλῶν αὐτῶν, ἐγένετο νῦν σύννους καὶ ἔμφροντις· διότι τὰ τοῦ κράτους ἦσαν

τελέως παραλελυμένα ἐκ τῆς ἀβουλίας καὶ κακίας τῶν ἀρχόντων. Νῦν δ' ἤρξαντο οἱ κακόβουλοι καὶ ἐπιμηθέστατοι ἄρχοντες τῶν Βυζαντινῶν τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ τὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως, ἔκλεισαν δ' ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ἀκροπόλεως ἕως τοῦ Πέρα δι' ἀλύσεως ἰσχυρᾶς τὸν λιμένα, οὗ εἰς φυλακὴν εἴκοσι μόναι ἦσαν ναῦς, καὶ αὗται κακῶς κατηρτισμέναι, διότι ὁ ἄθλιος ναύαρχος Μιχαὴλ Στρυφνός, ὅστις εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτὸ κατέστη οὐχὶ δι' ἀνδρίαν ψυχῆς ἢ δι' ἄλλας ἀρετάς, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα συγγένειαν καὶ κηδεστίαν, λέγεται ὅτι, ἀντὶ φιλοτίμως νὰ ἐπιμελῆται τῶν ναυτικῶν, ἐξ ὧν ἐκρέματο ἡ σωτηρία τοῦ κράτους, ἀπληστότατα κατέστρεψεν αὐτὰ πωλήσας καὶ τὰς ἀγκύρας, καὶ τοὺς γόμφους καὶ τὰ πρότονα αὐτὰ τῶν πλοίων· ὁ δὲ στρατός, οὗτινος ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἦν ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Γαλατᾶ.

§ 19. Ἤρξαντο δ' ἤδη αἱ προσβολαί· μοῖρά τις τῶν σταυροφόρων ἐπιπεσοῦσα ἔτρεψεν εἰς φυγὴν 500 Γραικούς. Ἡ μικρὰ αὕτη μάχη συνετέλεσε σφόδρα εἰς τὴν ἐγκαρδίωσιν τῶν Λατίνων. Ἐν τούτοις πρὶν γένηται ἀρχὴ τοῦ πρὸς ἀλλήλους φονικοῦ πολέμου, ἐπειράθησαν ἀμφότεροι εἰρηνικῶς νὰ καταλύσωσι τὴν φιλονεικίαν. Πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε πιστὸν Ἰταλὸν ὀνόματι Νικολὸν Ῥόσσην πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, ὅστις ἐλθὼν ἔλεγε πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει μὲν δύναμιν ἱκανὴν νὰ ἐξώσῃ τὸν πολέμιον, ἀλλ' ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς θέλει νὰ μεταχειρισθῇ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀπίστων· ἐπομένως γίνεται αὐτοῖς φίλος καὶ σύμμαχος, καὶ ὑπόσχεται δι' ἐπιτηδείων καὶ τροφῶν νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν σταυροφορίαν, ἂν οὗτοι ἀποπλεύσωσιν εὐθὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τὰς εἰρημένας ὅμως προτάσεις οἱ σταυροφόροι πολλὰ ὑπερηφάνως ἀπεκρίθησαν· Εἰπὲ τῷ Ἀλεξίῳ, ὅτι ἡμεῖς οὐχὶ ὡς αὐτοκράτορα οὐδὲ ὡς χριστιανὸν αὐτὸν γνωρίζομεν, ἀλλ' ὡς ἅρπαγα τοῦ θρόνου καὶ ἐπίορκον· ἐπομένως, ἂν ἐπιθυμῇ τὴν σωτηρίαν του, ἀποδότω τὸν θρόνον πρὸς τὸν νέον Ἀλέξιον, ἀνθ' οὗ θέλει ἔχει αὐτὸς καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ ἱκανὸν ἐνιαύσιον μισθόν· ἂν δ' ἀρνηθῇ ταῦτα, μὴ τολμήσῃς καὶ

δεύτερον νὰ προσέλθῃς πρὸς τοὺς προστάτας καὶ βοηθοὺς τοῦ ἀληθοῦς διαδόχου τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἠρνήσατο, ὡς εἰκός, αὐτά· τότε ὁ Δάνδολος, ὁ Βονιφάτιος καὶ ἄλλοι τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων ἀναβάντες μετὰ τοῦ νέου Ἀλεξίου εἰς ναῦν, καὶ παραπλέοντες παρὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐδείκνυον τὸν Ἀλέξιον πρὸς τὸ μετ' ἀπορίας καθορῶν πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὡς τὸν ἀληθῆ ἡγεμόνα καὶ δεσπότην αὐτῶν, καὶ διὰ κήρυκος ἐκήρυσσον ὅτι θέλουσι καταπολεμηθῆ, ἂν δὲν δεχθῶσιν αὐτόν· ἀλλ' ὁ λαός, εἴτε διότι ἀπεστρέφοντο ἣν ὑπέσχετο ὑπόσχεσιν ὁ παρὰ τοῖς σταυροφόροις νέος Ἀλέξιος νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα, εἴτε ἐκ φόβου τοῦ τυράννου, σιγῇ προσέβλεπε πρὸς τὸν παράπλουν τῶν ἐπισήμων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες οὐδὲν ἀνύσαντες ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς Σκούταρι. Ἐκ τοῦ πολέμου λοιπὸν ἐκρέματο ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τοῦ τίς ἔμελλε νὰ κρατήσῃ τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας. Συμβουλίου δὲ γενομένου τῶν ἡγεμόνων, ὅπου καὶ οἱ ἄλλοι τῶν σταυροφόρων συνῆλθον ἔφιπποι, ἔκριναν ὁμόσε νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς πόλεως. Ἑτοίμων δ' ἁπασῶν τῶν δυνάμεων ναυτικῶν καὶ πεζικῶν γενομένων διῃρέθησαν οἱ μαχηταὶ εἰς ἓξ μοίρας. Τῆς μὲν πρώτης, ἣν ἀπετέλουν οἱ τοξόται, ἡγεῖτο ὁ μαρκίων τῆς Φλάνδρας Βαλδουΐνος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ Ἐρρῖκος, ὁ τοῦ Βαλδουΐνου ἀδελφός, τῆς δὲ τρίτης ὁ μαρκίων Οὖγος, τῆς δὲ τετάρτης ὁ Λουδοβῖκος Βλεσῶν, τῆς δὲ πέμπτης ὁ Ματθαῖος ὁ ἐκ Μοντμορενσῆ, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν κρειττόνων ἱππέων Γάλλων, τῆς δὲ ἕκτης μοίρας, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἀνδρῶν ἐκ τῆς Σαβαυδίας καὶ Λομπαρδίας, Τοσκάνης καὶ πολλῶν Γερμανῶν ἐστρατήγει ὁ ἀνδρεῖος μαρκίων τῆς Μοντφερράτης. Οὕτω δὴ διεκρίθησαν καὶ διετάχθησαν οἱ σταυροφόροι, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς διάγραμμα καὶ τῶν περὶ αὐτὴν τόπων, ἐν οἷς ἐγένοντο τὰ ἱστορούμενα, παρατιθέμεθα ὧδε.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

§ 20. Μηνὶ δ' Ἰουλίῳ τοῦ ἔτους 1203 οἱ σταυροφόροι ἦλθον ἀναχθέντες ἐκ τοῦ Σκουτάρεως εἰς τὴν ἔναντι ἀκτήν, ὅπου ὁ στρατὸς τῶν Γραικῶν στρατηγούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος περιέμενε τοὺς πολεμίους. Πλησίον δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἀπέβησαν τῶν νεῶν πρῶτοι οἱ τοξόται τοῦ Βαλδουίνου, οἵτινες γενναίως ἐπροστάτευον τὴν ἀπόβασιν καὶ τῶν ἄλλων. Ὁ Ἀλέξιος ἐκπλαγεὶς τὴν ἀγρίαν ὄψιν καὶ ἐφορμὴν τῶν πολεμίων ἐτράπη, ὀλίγον ἀντιστάς, εἰς φυγήν. Ὁ δὲ Δάνδολος ἐκ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ὠφεληθεὶς διακόπτει διὰ τεχνητῆς κοπίδος τὴν φράττουσαν τὸ στενὸν ἰσχυρὰν ἅλυσιν, καὶ εἰσπλεύσας εἰς τὸν λιμένα ἁλίσκει τὰς ἐν αὐτῷ ἀνετοίμους ναῦς. (ἀκολουθεῖ)

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

Σελ. 432, στίχ. 12 γραπτέον πηρὸς

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟΝ.

§ 1. *εὐλόγχων—εὐλόγων.*

Κραμ. Ἀνέκδ. Ὀξων. Τόμ. Γ', σελ. 166, 21 «Ὁ μὲν Δημόκριτος *εὐλόγων* ὀνείρων ἐδεῖτο τυγχάνειν· ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν προτιμησαίμην, κἂν ἐγρηγορότι μοι διδότω τις πλοῦτον (Γρ. *διδῷ τις τὸν πλοῦτον*) τοῦ Κροίσου ἢ τὸ ῥεῦμα τοῦ Πακτωλοῦ, τῶν σῶν χρυσέων ἐπιστολῶν».

Ὅτι ἡ γνησία γραφὴ εἶνε «*εὐλόγχων* ὀνείρων ἐδεῖτο τυγχάνειν» διδάσκει σαφέστατα ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν μὲν τοῖς Ἠθικοῖς σελ. 419, α' «ἔτι δὲ Δημόκριτος εὐχόμενος *εὐλόγχων* εἰδώλων τυγχάνειν δῆλος ἦν ἕτερα δυστράπελα καὶ μοχθηρὰς γινώσκων ἔχοντα προαιρέσεις τινὰς καὶ ὁρμάς», ἐν δὲ τοῖς Παραλλήλοις σελ. 255, δ' «Δημόκριτος μὲν γὰρ εὔχεσθαί φησι δεῖν ὅπως *εὐλόγχων* εἰδώλων τυγχάνωμεν καὶ τὰ σύμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχοντος ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκαιὰ συμφέρηται». Κοραῆς *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Β', σελ. 400 «Εὐλόγχων εἰδώλων: Ὁ νοῦς, ὅπως προσπίπτωσιν ἡμῖν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος (τουτέστι τοῦ περικυκλοῦντος ἡμᾶς ἀέρος) φαντασίαι εἰδώλων εὐτυχῶν· οὕτω γὰρ ἐξηγήσαντο τὸ Εὐλόγχων, παρὰ τὸ Λόγχη τὸ σημαῖνον, κλῆρον, λῆξιν, μερίδα. Τὸ δὲ δόγμα, οὗ καὶ ἀλλαχοῦ (Περὶ τῶν ἐκλελοιπ. χρηστηρ. § 17) ἐμνημόνευσε, τῆς Δημοκρίτου καὶ Ἐπικούρου φιλοσοφίας ἐστίν, εἰκότως ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου».

Τὴν ἡμαρτημένην γραφὴν *εὐλόγων* βλέπει τις καὶ παρὰ Σέξτῳ, τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 394, 28 «Δημόκριτος δὲ εἴδωλα τινά φησιν ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιά· ὅθεν καὶ εὔχεται *εὐλόγων* τυχεῖν εἰδώλων». Παράδοξον δ' ἡμῖν φαίνεται τὸ παρὰ Θεμιστίῳ φερόμενον Παραφρ. Τόμ. Β', σελ. 295, 15 Τεῦβν. «ὅθεν καὶ *εὐλόΧων* τυχεῖν εἰδώλων ἐπεύχεται».

Ὡς δὲ τὸ ἐπίθετον *εὐλόγχων* μετέπεσεν εἰς τὸ *εὐλόγων*

οὕτω καὶ τὸ ῥῆμα *εὐλογχεῖν* πλημμελῶς ἀναγνωσθὲν ἐγένετο *εὐλογεῖν*. Ἡσύχ. «*Εὐλογεῖν*: εὐμοιρεῖν». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησεν ὁ Κουστῆρος.

Ὑπῆρχε δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ὄνομα *μοιρόλογχος* καὶ ῥῆμα ἐξ αὐτοῦ παρηγμένον *μοιρολογχῶ*, ὧν ἀμφοτέρων ποιεῖται μνείαν ὁ Πολυδεύκης λέγων βιβλ. Η', 135 «καὶ τὸ μερίσασθαι εὐτελέστερον, κρεῖσσον δὲ τὸ *μοιρολογχεῖν*» καὶ 136 «καὶ οἱ μὲν διανεμόμενοι νεμηταὶ καὶ μερῖται καὶ *μοιρόλογχοι*, οἱ δὲ διανέμοντες δατηταί—ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ οἱ *μοιρόλογχοι* καὶ τὸ *μοιρολογχεῖν* ἐλέγετο ἐπὶ τῶν μετεχόντων κακουργήματος».

Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται «*Μοιρίλογχοι*: οἱ τὰ κοινὰ διαιροῦντες» ἀντὶ τοῦ *μοιρόλογχοι*] καὶ «*Μοιρολαλεῖν*: τὸ μερίδα λαγχάνειν, τινὲς δὲ διαιρεῖσθαι» ἀντὶ τοῦ *μοιρολογχεῖν*, παρὰ δ' Ἁρποκρατίωνι «*Μοιροδικῆσαι*: ἀντὶ τοῦ μέρους μεταλαβεῖν. Ἀντιφῶν ἐν τῇ πρὸς Καλλίου ἔνδειξιν ἀπολογίᾳ» ἀντὶ τοῦ *μοιρολογχῆσαι*. Πρβ. Πολυδεύκ. Δ', 176 «*μοιρολογχῆσαι*, ὡς Ἀντιφῶν», ὅπερ ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε γεγραμμένον *μοιρολοχῆσαι* ἢ *μοιρολαχῆσαι*. Παρὰ Σουΐδᾳ κεῖται «*Μοιροδοκῆσαι*: ἀντὶ τοῦ μέρους μεταλαβεῖν. Ἀντιφῶν κτέ.» (Ἴδε Βαλκενάριον *Ἡροδ.* σελ. 812 Γαισφ. καὶ Δινδόρφιον *Ἁρποκρατ.* Τόμ. Α', σελ. 206).

Σημαίνει δ' ἐτύμως τὸ μὲν *μοιρόλογχος* τὸν μοῖραν λελογχότα ἤτοι εἰληχότα, τὸ δ' *εὔλογχος* τὸν εὔκληρον ἢ εὐτυχῆ ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος *εὖ* συγκείμενον καὶ τοῦ ὀνόματος *λόγχη* (τουτέστι λῆξις ἢ κλῆρος), ὅπερ εἶνε παράγωγον τοῦ ῥήματος *λαγχάνω*—*λέλογχα*. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 569, 34 «*Λόγχας*: Λόγχας τὰς μερίδας Ἴωνες λέγουσιν. Ἴων ἐν Χίου κτίσει· ἐκ τῆς Τέω λόγχης λόγχας ποιεῖ πεντήκοντα» (Πρβ. Βάστιον *Append. ad Epist. Crit.* σελ. 54). Ἡσύχ. «*Λόγχαι*: ἀπολαύσεις» καὶ «*Λόγχη*: λῆξις, μερίς». Πρβ. καὶ «Δίλογχον:—ἤτοι ὅτι δύο τιμὰς ἐκληρώσατο, οὐρανίαν τε καὶ χθονίαν· *λόγχας γὰρ ἐκάλουν τοὺς κλήρους*· ἢ ὅτι δύο λόγχας φέρει».

§ 2. *διήρηκα*—*διείρηκα*.

Ἀρτεμίδωρ. Ὀνειροκριτ. σελ. 95, 21 Ἑρχ. «περὶ ὧν ἀκριβῶς καὶ ἀνενδεῶς ἐν τῷ περὶ σώματος λόγῳ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ *διείρηκα*» καὶ σελ. 245, 7 «ὅτι οὔτε οἱ θεοὶ οὔτε ἄλλοι ἀξιόπιστοι ψεύδονται, ἀλλ' οἷα ἂν λέγωσιν ἀληθῆ λέγουσιν, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ *διείρηκα*».

Ὁ παρακείμενος *διείρηκα*, οὗ ὁ ἐνεστὼς εἶνε *διαγορεύω*, τὴν αὐτὴν ἔχων δύναμιν τῷ *διαρρήδην εἴρηκα* φαίνεται παντελῶς ἀλλότριος ὢν τῶν προκειμένων χωρίων· τοὐναντίον δὲ θαυμασίως αὐτοῖς εὐαρμοστεῖ ὁ ἐκ τοῦ *διαιρῶ* ἐσχηματισμένος παρακείμενος *διήρηκα* σημαίνων *διείληφα*. Οὐδεμία λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἀρτεμίδωρος ἔγραψεν «ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ *διήρηκα*» καὶ «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ *διήρηκα*», ὡς ἐν σελ. 54, 3 «περὶ δὲ πυρρίχης καὶ ὀρχήσεως μετὰ στροφῆς ἐν τοῖς περὶ στεφάνων ἐροῦμεν, ἔνθα καὶ περὶ ᾀσμάτων καλῶς ἔχει *διαλαβεῖν*· νυνὶ δὲ περὶ τῶν ἱππικῶν καὶ γυναικῶν ἑξῆς *διελοῦμεν*». Πρβ. καὶ σελ. 59, 19 «περὶ τροφῆς διαλαμβάνοντας ἀναγκαῖόν ἐστι *διελεῖν* ὑπὲρ εὐσήμου διδασκαλίας καὶ μὴ συγχεῖν τὰ ξηρὰ τοῖς ὑγροῖς· ἔτι καὶ τῆς ξηρᾶς τὸ ποιὸν ἅμα καὶ τῆς ὑγρᾶς ἰδίᾳ ἕκαστον *διαληψόμεθα*».

Καὶ ἐν σελ. 212, 1 φέρουσι τἀντίγραφα «ἐν τῷ περὶ ἀλλοιώσεως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐπιμελῶς *διείρηται*» ἀντὶ τοῦ *διήρηται*. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν σελ. 245, 8 διττὴ εἶνε ἡ τῶν κωδίκων γραφή, «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ *διείρηκα*» καὶ «ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ *διήρηται*» ἤτοι *διήρηται*. Τοῦ *διήρηται* παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλοι παραδείγματα, οἷον Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 572 «ὅτι μὲν δὴ τῶν πολλαχῶς λεγομένων ἐστὶν ὑγρόν τε καὶ ξηρὸν σῶμα καὶ θερμὸν καὶ ψυχρόν, ἐν τῷ πρὸ τοῦδε λόγῳ *διήρηται*» καὶ Πλούταρχ. Καμίλλ. 19 «ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ περὶ αἰτιῶν (Γρ. *αἰτίων*) Ῥωμαϊκῶν ἐπιμελέστερον *διήρηται*». Κοραῆς *Πλουτ. Παραλλ.* Μέρ. Α', σελ. 449 «Διήρηται: Διακεκριμένως ἱστόρηται καὶ ἡρμήνευται. Δ. Γ. Διείρηται».

Καὶ παρ' Ἀριστείδῃ ἀνεγινώσκετο κοινῶς Τόμ. Α', σελ. 83

«ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῶν ἱερῶν αὐτῶν καὶ τῶν τελουμένων θυσιῶν λόγῳ πεζῷ *διειρήκαμεν* ἃ χρὴ ποιεῖν νόμους γράψαντες», ἀλλ' ὁ Δινδόρφιος ἀποκατέστησεν ἐξ ἀντιγράφου τὸ ὑγιῶς ἔχον *διῃρήκαμεν*.

Πᾶς δέ τις νοεῖ ὅτι εὐκόλως τὸ ῥῆμα *διαιρῶ* παραλαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ καθ' ἓν προχειριζόμενος ἀκριβῶς ἐπεξέρχομαι καὶ ἐξετάζω ἀποβαίνει ἰσοδύναμον τῷ διευκρινῶ καὶ σαφηνίζω ἢ διαπτύσσω καὶ ἐξηγοῦμαι. Παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ βλέπομεν συνημμένα τὸ *διαιρῶ* ἢ *διαιροῦμαι* καὶ τὸ *διορίζω*, οἷον Ἠθικ. σελ. **970**, ε' «βουλομένοις διαιρεῖν καὶ διορίζειν καθ' ἕκαστον» καὶ σελ. **1128**, δ' «μᾶλλον δὲ διελοῦ καὶ διόρισον τίνι τοῦτο προστάττεις». Ἐν δὲ τοῖς εἰς Ὅμηρον Σχολίοις Τόμ. Γ', σελ. **68**, **28** φέρεται «ἐπερωτᾷ ἐνύπνια *διελέσθαι καὶ σαφηνίσαι*». Πρβ. καὶ Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχαιολ. σελ. **785** «τὸ μὲν τέρας ὑμῖν ὁ πατὴρ *διελεῖται* καὶ οὐδὲν ψεύσεται» καὶ σελ. **786**. Ἐφ' ὁμοίας τῷ διαιρῶ ἐννοίας εὑρίσκεται τὸ *διαλύω* κείμενον ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Γ', κα', **7** «καὶ μὴν ἐγὼ ὑμῖν *ἐξηγήσομαι* τὰ Χρυσίππεια, ὡς οὐδείς· τὴν λέξιν *διαλύσω* καθαρώτατα». Λέγεται δὲ καὶ *ἀναπτύσσω* καὶ *ἀναπλῶ* καὶ *ἐξαπλῶ* ἀντὶ τοῦ διασαφῶ ἢ ἐξηγοῦμαι. Ὁ Ὀλυμπιόδωρος ἐν τοῖς εἰς τὰ Μετεωρολογικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήμασι σελ. **32** εἰπὼν πρῶτον «ἡμεῖς δὲ τοῦτο καὶ ἠθικῶς καὶ φυσικῶς *ἀνεπτύξαμεν*» λέγει ἔπειτα «ὅθεν οὐ μόνον ἠθικῶς τὸν Τάρταρον *ἐξηγησάμεθα* ἀλλὰ καὶ φυσικῶς». Περὶ τοῦ *ἀναπλῶ* καὶ *ἐξαπλῶ* ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας **1877**, σελ. **61** κἑξ. Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. Ζ', σελ. **825** «ἔστι μὲν οὖν ἡ *ἐξήγησις*, ὥς πού τις τῶν παλαιῶν εἶπεν, ἀσαφοῦς ἑρμηνείας *ἐξάπλωσις*».

Ὡς δὲ μεταπίπτει ὑπὸ κακῆς ἀναγνώσεως τὸ *διῄρηκα* εἰς τὸ *διείρηκα*, οὕτω καὶ τοὐναντίον τὸ *διείρηκα* (*διείρηκε*, κτλ.) εἰς τὸ *διῄρηκα* (*διῄρηκε*, κτλ.). Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ*. **1862**, σελ. **130** καὶ **1875**, σελ. **146** καὶ *Συμμ. Κριτ*. σελ. **494**. Ἔτι δὲ Ἰ. Γ. Μυλλῆρον *Ἰωσ. κατ' Ἀπίων*. σελ. **317**. Ἀκριβῶς περὶ τοῦ *διαγορεύω—διείρηκα* καὶ τοῦ *διαιρῶ—διῄρηκα* μέλλομεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ νὰ διαλάβωμεν.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκεται «*Ἡρήκασιν*: εἶπον, πεπορθήκασιν» ἀντὶ τοῦ «*Εἰρήκασιν*: εἶπον» καὶ «*Ἡρήκασιν*: πεπορθήκασιν». Πρβ. καὶ «*Ἡρηκότων*: πεπορθηκότων, εἰπόντων» καὶ «*Ἡρηκώς*: νενικηκώς, εἰπών».

§ 3. *ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις—ἄλλαις πολλαῖς*.

Λιβάν. Τόμ. Α', σελ. **226**, **20** «ἔλαφοί τε εὐθέως ἐφαίνοντο (παρὰ τῆς γῆς οἶμαι καὶ τοῦτο) καὶ ἐβάλλοντο *ἄλλαις πολλαῖς* μελέτης εἵνεκα τῆς περὶ τὴν τοξικήν».

Οὐδείς ποτε θὰ δυνηθῇ νὰ νοήσῃ τὴν προκειμένην ῥῆσιν, ἂν μὴ ἐπανορθώσῃ τὸ ἀτόπως γεγραμμένον *ἄλλαιC πΟλλαῖς* τρέπων εἰς τὸ προσφυέστατα τῷ λόγῳ ἔχον *ἄλλαι Ἐπ' Ἄλλαις*· καὶ» ἐβάλλοντο *ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις* μελέτης εἵνεκα τῆς περὶ τὴν τοξικήν». Πρβ. Διον. Ἁλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. **457** «παίων τε καὶ παιόμενος *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* πληγάς» καὶ Πλούταρχ. Ἀριστ. **18** «*ἄλλα* τοῦ μάντεως *ἐπ' ἄλλοις* ἱερεῖα καταβάλλοντος» καὶ Δημητρ. **17** «*ἄλλους* δ' *ἐπ' ἄλλοις* ἔπεμπεν ὑπηρέτας καὶ φίλους» καὶ Δίων. **45** «*ἄλλων ἐπ' ἄλλοις* ἀντιαζόντων καὶ δεομένων ἐπείγεσθαι» καὶ Ἀρτοξ. **6** «*ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* ποιούμενος προφάσεις τῆς στρατείας» καὶ Στράβ. σελ. **246** «συνῳκοδομημένων βασιλείων *ἄλλων ἐπ' ἄλλοις*» καὶ σελ. **738** «ἐπὶ πεττῶν ἱδρυμένοις κυβοειδῶν *ἄλλοις ἐπ' ἄλλοις*» καὶ σελ. **831** «εἶτ' *ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις* συνέστησαν πόλεμοι» καὶ Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. **53** «γεγραφὼς εἰσαγωγὰς *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις*» καὶ Λογγῖν. π. Ὕψ. ΚΒ', **4** «*ἄλλ' ἐπ' ἄλλοις* διὰ μέσου καὶ ἔξωθέν ποθεν ἐπεισκυκλῶν». Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ σοφιστῇ Λεξ. Ὁμηρ. σελ. **134**, **20** *ἄλλας ἐπ' ἄλλαις* καὶ σελ. **134**, **22** *ἄλλα ἐπ' ἄλλοις*. Κακῶς ἐν σελ. **135**, **26** εἶνε κατ' αἰτιατικὴν πτῶσιν γεγραμμένον «Προκρόσσας: ἄλλας ἐπ' *ἄλΛΑς*», ὀρθῶς δὲ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. **965**, **39** κατὰ δοτικὴν «προκρόσσας ἄλλας ἐπ' *ἄλΛΑΙς*».

Παραβάλλων τις τὴν παραδεδομένην γραφὴν *ἄλλαιC πΟλλαῖς* πρὸς ἣν ἡμεῖς ἀποκατεστήσαμεν *ἄλλαι Ἐπ' Ἄλλαις* εὐ-

ρίσκει ὅτι πρῶτον μὲν τὸ Ε τῆς προθέσεως μεταπεσὸν εἰς τὸ Σ προσεκολλήθη τῇ προηγουμένῃ λέξει, ἔπειτα δὲ τὸ περιλειφθὲν σύμφωνον τῆς προθέσεως μετὰ τῆς ἑπομένης λέξεως συναφθὲν ἀπετέλεσε τὸ *παλλαις*, ὅπερ παράδοξον, ὡς εἰκός, φανὲν ἐτράπη εἰς τὸ *πολλαῖς*. Τὸ Ε μετετυπώθη εἰς τὸ Σ καὶ ἡνώθη μετὰ τῆς προτεταγμένης λέξεως καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Α', σελ. **591**, **5** «οὐδὲ *τούτοις ὦσιν* οἱ νόμοι μὴ κατ' ἀξίαν ὑποσχεῖν τὰς δίκας». Γραπτέον «οὐδὲ *τοῦτον ἐῶσιν* οἱ νόμοι κτέ.».

Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ στοιχεῖον Ͼ εἰς τὸ ἐμφερὲς τὸ σχῆμα ἔχον C, οἷον

πρὸ ἕω—*πρόσω*. Θουκυδ. Δ', **103** «καὶ ἀποστάντες τῶν Ἀθηναίων ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ κατέστησαν τὸν στρατὸν *πρόσω* ἐπὶ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ». Ἐν τῷ μετωπίῳ ἑνὸς τῶν κωδίκων φέρεται «γρ. καὶ *πρὸ ἕω*», αὕτη δ' ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ ἀληθὴς γραφή (Πρβ. καὶ Βαλκενάριον *Ἡροδ.* σελ. **1001** Γαισφ.).

διὰ τοῦ Ε—*διὰ τοῦ Σ*. Σχολ. Ἰλ. σελ. **592**, **16** Βεκκ. «Ἀρίσταρχος ἀποδάσσεσθαι *διὰ τοῦ Ε*» καὶ «μέλλοντός ἐστι· διὸ *διὰ τοῦ Σ*». Προφανὲς ὑπάρχει ὅτι ἦτο κατ' ἀρχὰς γεγραμμένον «διὸ *διὰ τοῦ Ε*». Καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν Σχολίοις σελ. **567**, **3** ἀναγινώσκεται «Ἀγάσασθαι—*διὰ τοῦ Σ* ἀγάσασθαι» ἀντὶ τοῦ «*διὰ τοῦ Ε* ἀγάσΕσθαι». Τὸ Ὁμηρικὸν χωρίον (Ὀδ. Ν, **173**) ἔχει οὕτω·

πατρὸς ἐμοῦ, ὃς ἔφασκε Ποσειδάων' ἀ γ ά σ Α σ θ α ι.

ἀλλ' ἡ ὀρθὴ αὐτοῦ ἐκφορὰ εἶνε:

ὃς ἔφασκε Ποσειδάων' ἀ γ ά σ Ε σ θ α ι.

(Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημ.* **1873**, σελ. **18** καὶ **1875**, σελ. **269**). Καὶ ἐν τῷ περὶ Ἀντωνυμίας τοῦ Ἀπολλωνίου σελ. **126**, γ' ἔκειτο ἄλλοτε «οὔτε Ἀττικοὶ τὸ Σ καὶ τὸ Α συναιροῦσιν, ὅτε μὴ καθαρεύοι τὸ Ε, ὡς ἐπὶ τοῦ ἰέασιν ἴᾱσιν», ὅπερ ἐπηνώρθωσεν ὁ Κοίνιος (*Γρηγ. Κορ.* σελ. **164** Σχ.) μεταγράψας «οὔτε Ἀττικοὶ τὸ Ε καὶ τὸ Α συναιροῦσιν».

εἰσαεὶ—*ἴσασι*. Ἰώσηπ. κατ' Ἀπίων. Β', **15** «τήν τε κατασκευὴν—ἔπεισε παραδέξασθαι καὶ βεβαιοτάτην *ἴσασι* φυλαχθῆναι παρεσκεύασεν». Εὐστόχως ὁ Βεκκῆρος μετέγραψε «καὶ βεβαιοτάτην *εἰσαεὶ* φυλαχθῆναι παρεσκεύασεν».

κατεσείετο—*κατέσειστο*. Φίλων Τόμ. Ϛ', σελ. **72** «πολλάκις δὲ ἐδειματοῦτο καὶ διεπτόητο, καὶ φρίκῃ μὲν τὰ μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος *κατέσειστο*, φόβῳ δὲ ὑπότρομον εἶχε τὴν ψυχήν». Μεταγραπτέον *κατεσείετο*.

ἀτεχνῶς—*ἰσχνῶς*. Ἴδε Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλογρ. **1878**, σελ. **229**.

θύειν—*οὖσιν*. Εὐριπίδ. παρὰ Πλουτ. Ἠθικ. σελ. **20**, δ':

τί δῆτα ο ὖ σ ι ν δεῖ σε κατθανούμενον;

Ὀρθῶς ὁ Κόβητος (*Orat.* σελ. **80** καὶ *Nov. Lect.* σελ. **227**) ἀνέγνω:

τί δῆτα θ ύ ε ι ν δεῖ σε κατθανούμενον;

Ͼ=C καὶ **Θ=Ο**. Συχνὴ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εἶνε ἡ σύγχυσις τῶν στοιχείων Θ καὶ Ο, οἷον *θύραι*—*οὐραί*, κτλ.

Παρὰ Λουκιανῷ πρὸς τὸν Ἀπαίδ. **15** ἔχουσιν οἱ κώδικες «οἷον κἀκεῖνο τὸ *Δωρικόν*, ἧκεν ἡ Διονυσίου γυνή». Ἐπιτυχῶς ὁ Κ. Φ. Ἑρμαννὸς (*Σημειώσ. εἰς Λουκ. πῶς δεῖ ἱστ. συγγρ.* σελ. **54**) μετέγραψεν «οἷον κἀκεῖνο τὸ *Δωρὶς τέθνηκεν* ἡ Διονυσίου γυνή». Τὸ ΔΩΡΙϹΤΕΘΝΗΚΕΝ κακῶς ἀναγνωσθὲν ἐγένετο ΔΩΡΙ:ΚΟΝΗΚΕΝ ἤτοι ΔΩΡΙΚΟΝ ΗΚΕΝ (Ἴδε Κόβητον *Var. Lect.* σελ. **125**).

Πολλῷ δὲ πλείονα παραδείγματα ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν τῆς τοῦ C εἰς τὸ Ͼ μεταπτώσεως, οἷον

σχελίδας—*ἐχελίδας*. Βεκκ. Ἀν. σελ. **65**, **3** «Τεμάχη: μόνον ἐπὶ ἰχθύων, τόμους δὲ ἐπὶ κρεῶν καὶ *ἐχελίδας*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν βλέπει τις ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. **562**, **1** «*Σχελίδες*: τὰ πλευριαῖα κρέα» καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου «*Σχελίδες*: κρέα ἐπιμήκη τετμημένα, οἱ δὲ πλευρίδες». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Ϛ', **33** «*σχελίδες* λαγωῶν, τεμάχια κρεῶν» καὶ

Σχολ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 362 «*Σχελίδες*: βοὸς πλευρὰ ἢ ἁπλῶς τὰ πλευρικὰ τῶν βοῶν, ὡς Αἰσχύλος», κτλ.

σχινοκέφαλον—*ἐχινοκέφαλον*. Πολυδεύκ. Β', 43 «*ἐχινοκέφαλον* δὲ Κρατῖνος τὸν Περικλέα εἶπεν». Οὐχὶ *ἐχινοκέφαλον* ἀλλὰ *σχινοκέφαλον* εἶπε τὸν Περικλέα ὁ Κρατῖνος, οὗ τὴν ῥῆσιν παρατίθεται ὁ Πλούταρχος ἐν Περικλεῖ κεφ. 13. Πρβ. καὶ κεφ. 3 «οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ *σχινοκέφαλον* αὐτὸν ἐκάλουν· τὴν γὰρ σκίλλαν ἔστιν ὅτε καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι». Εὑρίσκεται δὲ καὶ *ὁλοέχινος* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *ὁλόσχοινος* καὶ *ἐχίνου* ἀντὶ τοῦ *σχίνου* καὶ ἀντὶ τοῦ *σχοίνου* (Ἴδε Δινδόρφιον *Ἁρποκρατ*. Τόμ. Α', σελ. 221 καὶ Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 178).

σπαιρόντων—*ἐπαιρόντων*. Διόδ. Σικελ. Γ', κβ', 3 «διὸ καὶ παρὰ τὸν Ὠκεανὸν ἐνίοτε σωροὺς ἰχθύων *ἐπαιρόντων* ὁρᾶν ἔστι γινομένους».

σφαλλόμενος—*ἐφαλλόμενος*. Ἰοῦγκ. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΡΙϚ', 49 «βλέπων τε οὐκ ἀκριβὲς καὶ βοώντων οὐκ ἀκροώμενος καὶ πειρώμενος ἑαυτὸν διακομίζειν καταπίπτων *ἐφαλλόμενος*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν *σφαλλόμενος* ἀποκατέστησεν ὁ Βαλκενάριος *Ἡροδ*. σελ. 939 Γαισφ.

σπωδᾶς—*ἐπωδάς*. Κρίτων παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Γ', 75 «*ἐπωδὰς* καὶ παιδείας ποτὶ λόγον ἐς τὸ αὐτὸ συνδραμοίσας». Ὁ Βαλκενάριος (*Ἡροδ*. σελ. 940 Γαισφ.) μετέγραψε *σπουδὰς καὶ παιδιάς* (seria et iocos), κάλλιον δ' ὁ Ἰρσχίγιος «*σπωδᾶς* καὶ παιδιᾶς—συνδραμοίσας» (Ἴδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 178).

Συηνῖται—*Εὐηνῖται*. Κλήμ. σελ. 34 «σέβουσι δὲ αὐτῶν (Αἰγυπτίων) *Εὐηνῖται* φάγρον τὸν ἰχθύν». Ὡς δ' ἐνταῦθα μετετυπώθη ὑπὸ τῶν γραφέων τὸ *Συηνῖται* εἰς τὸ *Εὐηνῖται*, οὕτως ἐν σελ. 42 τὸ *Σκύλλις* εἰς τὸ *Ἐκύλης*.

Σμῖλις—*Ἔμιλις*. Παυσαν. Ε', ιζ', 1 «τὰς δὲ ἐφεξῆς τούτων καθημένας ἐπὶ θρόνων Ὥρας ἐποίησεν Αἰγινήτης *Ἔμιλις*» ἢ *Ἔμιλος*. Ἴδε Βαλκενάριον *Διατρ*. σελ. 215. Πρβ. καὶ Ὀθ. Σνειδῆρον *Καλλιμ*. Τόμ. Β', σελ. 368.

Σύρε—*εὗρε*. Ἡγήσιππ. παρ' Ἀθην. σελ. 290, β':

οὐκ ἀλλὰ τὸ πέρας τῆς μαγειρικῆς εὗρε
εὑρηκέναι πάντων νόμιζε μόνον ἐμέ.

Πρβ. σελ. 290, δ':

ὅπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν Σειρήνων, Σύρε,
ἐγένετο, καὶ νῦν ταὐτὸ τοῦτ' ὄψει πάλιν.

Τὸ *εὗρε* μετεβλήθη εἰς τὸ *Σύρε* ὑπὸ τοῦ Πετίτου (Ἴδε Μεινέκιον *Ἀποσπ. Κωμ.* Τόμ. Δ', σελ. 480). Σημειωτέον δ' ὅτι, καθὰ ὁ Βάδαμος ἰσχυρίζεται (*Πλάτ. Εὐθυδ. καὶ Λάχ.* σελ. VI), τὸ ἐν ταῖς Ἱκέτισι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 871 *εὐρείαις εἰν αὔραις* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ *Συρίαισιν αὔραις* κακῶς ἀνεγνωσμένον.

σύστομα—*εὔστομα*. Λουκιαν. Λεξιφ. 7 «εὐρυχανδῆ τε (ποτήρια) καὶ ἄλλα *εὔστομα*». Οὐχὶ *εὔστομα* ἀλλὰ *σύστομα* ἔγραψεν ὁ Λουκιανός, ὡς παρετήρησεν ὁ Κόβητος *Var. Lect.* σελ. 148. Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον *Γρηγ. Κορ.* σελ. 295.

Ὀρσιλοχίαν—*Ὀρειλοχίαν*. Πρβ. καὶ *ὀρσιγύναικα*—*ὀρειγύναικα* (Ἴδε Βάστιον *Ἐπιστ. Κριτ.* σελ. 169 καὶ *Διατρ. Παλαιογρ.* σελ. 713). Εὑρίσκεται δὲ καὶ *ὀρεοδάκναι* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *ὀρσοδάκναι* (Ἴδε Σνειδῆρον *Ἀριστοτ. π. Ζῴ. Ἱστορ.* Τόμ. Γ', σελ. 354).

πολυσκαρίστου—*πολὺ ἐκαρίστου*. Ἀπολλών. Σοφ. Λεξ. Ὁμ. σελ. 374 Βιλλ. «ἐπὶ δὲ τοῦ πολυσκάρθμοιο Μυρίνης τῆς *πολὺ ἐκαρίστου* ἢ πολυκινήτου» (Πρβ. Βάστιον *Διατρ. Παλαιογρ.* σελ. 713).

σφῶν—*ἐφ' ὧν*. Λυσ. Κακολ. 11 «καίτοι γε *ἐφ' ὧν* γε αὐτῶν κατηγόρουν». Ὁ Δοβραῖος (*Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 208) ἐξαλείψας τὸ πρῶτον ΓΕ ἀνέγνω «καίτοι *σφῶν* γε αὐτῶν κατηγόρουν». Πρβ. καὶ Κόβητον *Var. Lect.* σελ. 60.

σφετέροισι—*ἐφ' ἑτέροισι*. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Η', σελ. 777 «*ἐφ' ἑτέροισι* τέκεσσι, τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις». Πρβ. Ἐπικ. Ἀποσπ. Τόμ. Α', σελ. 148 Κιγκηλ.

σύ—*εὖ*. Παρὰ Πλάτωνι Ἀπολογ. σελ. 25, δ' ἔχουσιν οἱ κώδικες καὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν «*σὺ* μὲν ἔγνωκας» καὶ τὴν ἡμαρτημένην «*εὖ* μὲν ἔγνωκας». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 181 «*σὺ* γὰρ ἀΐεις» καὶ «*εὖ* γὰρ ἀΐεις», κτλ.

ἦσμεν—*ἤεμεν*. Ἁρποκρατ. «*Ἤεμεν*: ἀντὶ τοῦ ᾔδειμεν. Ἀντιφῶν πρὸς τὴν Καλλίου ἔνδειξιν ἀπολογίᾳ· ἡμεῖς μὲν οὖν οὔτε ναυτικὸν *ἤεμεν* ὁπόσου δέοι». Ἐν ἑνὶ μόνῳ κώδικι σώζεται τὸ ὑγιῶς ἔχον *ἦσμεν*, τουτέστιν *ᾖσμεν*. Διν δόρφιος *Ἁρποκρατ.* Τόμ. Α', σελ. **148** «**Harpocrationem ᾖσμεν scripsisse etiam literarum series docet**». Ἄξια ἀναγνώσεως μάλιστ' εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Κοβήτου διειλημμένα ἐν τῇ Μνημοσύνῃ **1860**, σελ. **403** κέξ.

μῶσο—*μώεο*. Ἐπίχαρμ. παρὰ Ξενοφ. Ἀπομν. Β', α', **20**:

> ὦ πονηρέ, μὴ τὰ μαλακὰ μ ώ ε ο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς.

Ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ εἶνε *μῶσο*. Ἴδε Ἀρήνσιον *π. Διαλ. Δωρ.* σελ. **349** καὶ Διν δόρφιον *Ξενοφ. Ἀπομν.* σελ. **62**.

Λημνίαις πλέομεν—*Λημνίᾳ ἐπλέομεν*. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. **550, 14** «Νικοχάρης *Λημνίᾳ· ἐπλέομεν*, ὦ κόρη, ἐπὶ κῶς». Ἐπιτυχῶς ὁ Πόρσων (*Adversar.* σελ. **39**) μετέγραψε «Νικοχάρης *ΛημνΙΑΙΣ· πλέομεν*, ὦ κόρη, ἐπὶ κῶς».

σαυτοῦ—*ἑαυτοῦ*, *σαυτῆς*—*ἑαυτῆς*, κτλ. Ἀκριβῶς περὶ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὡς καὶ περὶ τοῦ *δυσίν*—*δυεῖν*.

σπηλυγγοειδεῖς — *ἐπεὶ λογγοειδεῖς*. Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. **286, 1** «*ἐπεὶ λογγοειδεῖς* τινες οὖσαι». Ὁ Στρούβιος ἔγραψεν «ἐπεὶ *σπηλυγγοειδεῖς* τινες οὖσαι». Ἀλλ' ὤφειλε νὰ παραλίπῃ τὸν ἘΠΕΙ σύνδεσμον, διότι τὸ *ΣΠΗλυγγοειδεῖς* κακῶς ἀναγνωσθὲν καὶ διασπασθὲν ἐγέννησε τὸ *ἘΠΕΙ λογγοειδεῖς* (Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* **1875**, σελ. **115**).

φασί—*ἀεί*. Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. **364**, δ' «ἥλιον δὲ καὶ σελήνην οὐχ ἅρμασιν ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν *ἀεὶ* αἰνιττόμενοι τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν». Ἄριστ' ἐπηνώρθωσε τὸ προκείμενον χωρίον ὁ Βάδαμος τρέψας τὸ *ἀεὶ* εἰς τὸ *φασί(ν)* (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* **1878**, σελ. **11**).

αἰσίους—*αἰετούς* ἢ *ἀετούς*. Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. **228** «ὄρνιθας μὲν πρῶτον *ἀετοὺς* λαμβάνει». Ὁ Διονύσιος ἔγραψεν «ὄρνιθας μὲν πρῶτον *αἰσίους* λαμβάνει», ὅπερ ἀνοήτως

οἱ βιβλιογράφοι ἐξέλαβον ἀντὶ τοῦ *αἰετούς* (Є=C καὶ I=T) ἢ *ἀετούς*. Πρβ. Πλούτ. Ῥωμ. **9** «συνθεμένων δὲ τὴν ἔριν *ὄρνισιν αἰσίοις* βραβεῦσαι» καὶ Φαβ. Μαξ. **19** «εἶτα χρησάμενος *ὄρνισιν* οὐκ *αἰσίοις* ἀπετράπη» (Ἴδε Μεινέκιον *Καλλιμ.* σελ. **172** καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* **1861**, σελ. **390** καὶ **1878**, σελ. **128**). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι Κύρ. Παιδ. Β', δ', **19** «ἀετὸς δ' ἐπιπτόμενος *αἴσιος*» καὶ Γ', γ', **22** «τότε δὴ *οἰωνοῖς* χρησάμενος *αἰσίοις* ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν» καὶ Ἀναβ. Ϛ', ε', **21** «ἄνδρες, τά τε ἱερὰ ἡμῖν καλὰ οἵ τε *οἰωνοὶ αἴσιοι* τά τε σφάγια κάλλιστα».

σκεῦος—*ἐκτός*. Ἁρποκρατ. σελ. **110, 5** «ὅπερ ἐστὶν *ἐκτὸς* ξύλινον». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος. Πρβ. καὶ σελ. **125, 18**, ἔνθα ἀντὶ τοῦ «ὁ *σακεσφόρος* ἐπικαλούμενος» ἔχουσιν οἱ κώδικες «*ὁ καὶ ἔφορος* ἐπικαλούμενος».

ὅσον—*θεόν*. Τιμοκλ. παρ' Ἀθην. σελ. **570**, ς':

> θ ε ὸ ν τὸ μεταξὺ μετὰ κορίσκης ἢ μετὰ
> χαμαιτύπης τὴν νύκτα κοιμᾶσθαι· βαβαί.

Ὁ Βυττεμβάχιος (*Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. Ϛ', σελ. **94**) κελεύει ν' ἀναγνωσθῇ *θεῖον μεταξύ* ἐπιφέρων «**Divinum intervallum, i. e.** ***infinitum quantum distat, cum puellula, an cum scorto, cubare noctu***». Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς εὗρεν ὁ Ἰακώψιος μεταγράψας *ὅσον τὸ μεταξύ*, τουτέστιν *ὅση ἡ διαφορά* (ἤτοι *πάμπολυ διαφέρει*). Φέρεται δὲ καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Κρατίνου παρ' Ἡφαιστίωνι ΙΕ', **10**:

> χαίρετε πάντες θ ε ο ὶ πολύβωτον ποντίαν Σέριφον.

ἀνθ' οὗ ὁ Δοβραῖος ἀνέγνω «χαίρετε πάντες *ὅσοι*», καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Πορφυρίου παρὰ Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Α', σελ. **195, 30** Μειν. «καὶ *θέα* τούτοις παραπλήσια», ὅπερ ὁ Ἡρένιος μετετύπωσεν εἰς τὸ «καὶ *ὅσα* τούτοις παραπλήσια» (Ἴδε Γαισφόρδον *Ἡφαιστ.* Τόμ. Α', σελ. **94** ἐκδ. β'), καὶ παρὰ Λιβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. **905, 2** «ἀλλ' ὅσον ἀπέσχετο πλείονα ἢ *θεοῖς* προσῆλθεν», οὗ ἡ ὀρθὴ γραφὴ εὑρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοβήτου (*Collect. Crit.*

σελ 304) εἶνε «ἀλλ' ὅσΩΝ ἀπέσχετο πλείονά ἢ *ὅσοις* προσῆλθεν».

ὁσίαν—*θείαν*. Δείναρχ. κατ' Ἀριστογείτ. 20 «καὶ μὴ προέσθαι καὶ μὴ προδοῦναι τὴν *θείαν* καὶ τὴν εὔορκον ψῆφον». Ἄστοχος εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Ῥεισκίου γενομένη μεταβολὴ τοῦ *θείαν* εἰς τὸ *εὐθεῖαν*. Ὁ Δείναρχος ἔγραψε «καὶ μὴ προέσθαι [καὶ μὴ προδοῦναι] τὴν *ὁσίαν* καὶ [τὴν] εὔορκον ψῆφον», ὡς ὁ Δημοσθένης σελ. 441, 311 «τὴν *ὁσίαν* καὶ δικαίαν ψῆφον ὑπὲρ τῆς πατρίδος θέσθαι» καὶ σελ. 587, 227 «τὴν *ὁσίαν* καὶ δικαίαν θέμενοι ψῆφον τιμωρήσασθε τοῦτον» καὶ σελ. 1164, 82 «ἵν' ἐκ τούτων ἁπάντων σκεψάμενοι—*ὁσίαν* καὶ δικαίαν ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν τιθῆσθε τὴν ψῆφον». Εὑρίσκετα δὲ καὶ παρὰ τῷ Δεινάρχῳ ἐν τῷ κατὰ Δημοσθένους λόγῳ § 111 «τὴν δικαίαν καὶ [τὴν] *ὁσίαν* φέρετε ψῆφον» ἢ κατὰ τὴν κοινὴν γραφὴν «τὴν *ὁσίαν* καὶ δικαίαν φέρετε ψῆφον» (Ἴδε Δοβραῖον *Adversar*. Τόμ. Α', σελ. 315 καὶ Μαιτζνῆρον *Δεινάρχ*. σελ. 67. Πρβ. καὶ Vollgraff *Stud. Palaeogr*. σελ. 49). Παρ' Αἰσχίνῃ περὶ Παραπρεσβ. 117 ἀντὶ τοῦ «τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τῆς στρατείας ταύτης *ὁσίαν* καὶ δικαίαν ἀπεφηνάμην εἶναι» εἷς τῶν κωδίκων ἔχει *θείαν*. Παρὰ Θουκυδίδῃ Γ', 82 κεῖται «καὶ τὰς ἐς σφᾶς αὐτοὺς πίστεις οὐ τῷ *θείῳ νόμῳ* ἐκρατύνοντο», ἀνθ' οὗ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ εἶνε γεγραμμένον «οὐ τῷ θείῳ *καὶ* νομίμῳ», τουτέστιν «οὐ τῷ *ὁσίῳ* καὶ νομίμῳ», ὡς παρετήρησεν ὁ Βαλκενάριος καὶ ὁ Δοβραῖος. Περὶ τῆς ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως τοῦ ΟCΙΟC — ΘΕΙΟC, *ὁσία* — *θεία*, *ὁσιότης*—*θειότης*, κτλ. ἐποιήσατο πολλάκις λόγον ὁ ἐπιφανέστατος τῶν κριτικῶν Κόβητος. Ἴδε *Var. Lect*. σελ. 7 καὶ 118 καὶ 357 καὶ σελ. 447 καὶ *Μνημοσ*. 1857, σελ. 112 καὶ 1859, σελ. 418 καὶ 1878, σελ. 32 καὶ 128. Πρβ. καὶ Μεινέκιον *Ἀθην*. Τόμ. Δ', σελ. 137 καὶ Βέργκιον *Griech. Literaturgesch*. Τόμ. Α', σελ. 312.

ΘC οὖσα (=θεὸς οὖσα)—*ΘΕουσα*. Ἴδε Κόβητον *Nov. Lect*. σελ. 579. Πρβ. καὶ *Μνημοσ*. 1860, σελ. 108.

Ἀσίας—*λείας*. Ξενοφ. Ἑλλην. Δ', γ', 21 «καὶ Ἀγησίλαος

μὲν εἰς Δελφοὺς ἀφικόμενος δεκάτην τῶν ἐκ τῆς *λείας* τῷ θεῷ ἀπέθυσεν οὐκ ἐλάττω ἑκατὸν ταλάντων». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἐσώθη ἐν τῷ Ἀγησιλάῳ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. 19 «καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυε τῶν ἐκ τῆς *Ἀσίας* λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομένην». Α=Λ καὶ C=Є.

πασῶν—*πλέον*. Διόδ. Σικελ. ΙΕ', β', 3 «ἐκυρίευε δὲ κατὰ μὲν τὴν Κύπρον τῶν πόλεων σχεδόν τι τὸ *πλέον*». Τὸ ἄρθρον ΤΟ δὲν φέρεται ἐν τῷ ἀρίστῳ τῶν κωδίκων, τὸ δὲ *πλέον* εἶνε ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ *πασῶν*, ὡς παρετήρησεν ὁ Κόβητος *Nov. Lect*. σελ. 460.

ἀστῶν—*δὲ τῶν* (Α=Δ). Τηλεκλείδ. παρὰ Φωτ. Λεξ. σελ. 504, 26:

> ἀλλ' ὡς πάντων δὲ τ ῶ ν λῷστοις 'σεῖσαι καὶ προσκαλέσαντες
> παύσασθαι δικῶν ἀλληλοφάγων.

Κάλλιστα τὴν ῥῆσιν ταύτην ἐπηνώρθωσεν ὁ Πόρσων (*Tracts and Miscell. Crit*. σελ. 287) μεταγράψας.

> ἀλλ', ὦ πάντων ἀ σ τ ῶ ν λῷστοι σεῖσαι καὶ προσκαλέσασθΑΙ,
> παύσασθΕ δικῶν ἀλληλοφάγων.

(Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ*. 1860, σελ. 390).

Βλόσωνος—*Βαθέωνος*. Σχολ. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 498, α' «Ἡράκλειτος *Βαθέωνος* Ἐφέσιος». Τὸ *Βαθέωνος* οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *Βλόσωνος* (Λ=Α, Ο=Θ καὶ C=Є. Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ*. 1873, σελ. 431).

σκιή—*αἰκλη*. Σουΐδ. «Πένταθλος: Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης —Τούτου ἐστὶ καὶ τὸ λόγος Ἑρμοῦ *αἰκλη*». Τὴν ἀληθῆ γραφὴν βλέπει τις παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ Θ', 37 «Καὶ ἦν ὡς ἀληθῶς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ πένταθλος—Τούτου ἐστὶ καὶ τὸ *λόγος ἔργου σκιή*» καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ (ἢ Ψευδοπλουτάρχῳ) Ἠθικ. σελ. 9, ς' «*λόγος γὰρ ἔργου σκιὴ* κατὰ Δημόκριτον». Πρβ. καὶ Φίλων Τόμ. Γ', σελ. 206 «*λόγος* γὰρ *ἔργου*, φασί, *σκιά*, σκιᾶς δὲ βλαπτούσης πῶς οὐ τὸ ἔργον βλαβερώτερον;» καὶ Θεμίστ. σελ. 171, 5 «καὶ ἔστι μὲν δὴ ἀτεχνῶς *λόγος ἔργου σκιή*» καὶ σελ. 246, 1 «λέγεται μὲν οὖν παρὰ πολλῶν ὡς *λόγος* ἐστὶν *ἔργου*

σκιά» καὶ Ψευδοφάλαρ. Ἐπιστ. 92 «ὅτι *λόγος ἔργου σκιὰ* παρὰ τοῖς σωφρονεστέροις πεπίστευται» (Ἴδε Βεντλήϊον *Διατρ. περὶ τῶν Ἐπιστ. τοῦ Φαλάρ.* κτλ. σελ. 227 Καλδ. καὶ Λεννήπιον *Φαλάρ. Ἐπιστ.* σελ. 260 καὶ Μουλλάχιον *Δημοκρ.* σελ. 285). Τὸ *σκιή* κακῶς ἀναγνωσθὲν καὶ μεταπεσὸν εἰς τὸ *ἐκίη* ἐγένετο ἔπειτα *αἰκίη* κατὰ τροπὴν τοῦ Ε εἰς τὸ ΑΙ. Πρβ. Λόγ. Ἑρμ. Τόμ. Ε', σελ. 100.

Παρὰ Πολυβίῳ Α', ια', 6 φέρεται «τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι περὶ τὰς *Σύνεις* καλουμένας», παρὰ δὲ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ ΚΓ', α', 3 «οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῇ πεζῇ στρατιᾷ παρενέβαλον εἰς τὰς καλουμένας *Εὐνεῖς*».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκεται «*Ἀεπάσιον*: ἀσμένως, χαίροντα» ἀντὶ τοῦ *ἀσπάσιον* καὶ «*Ἀναθέης* (*Ἀναθέην*): βασιλίσσης» ἀντὶ τοῦ *ἀνάσσης* (C=Θ) καὶ «*Διαντεθῆναι*: τελειωθῆναι» ἀντὶ τοῦ *διανυσθῆναι* καὶ «*Ἐνεκήψαντα*: ἐνορμήσαντα» ἀντὶ τοῦ *ἐνσκήψαντα*. Εὑρίσκεται δ' ἐν αὐτῷ γεγραμμένον καὶ «*Ἔπιξα*: ὄρνεα. Κύπριοι» καὶ «*Σπίζα*: ὀρνιθάριον στρουθῷ ἐμφερές» καὶ «*Σπιζία*: τὰ ὄρνεα πάντα». Ὅθεν μετατυποῦμεν τὸ *ἔπιξα* εἰς τὸ *σπιζία* ὀλίγον φροντίζοντες τῶν ὑπὸ τοῦ Γοιβελίου γεγραμμένων *Λεξιλ.* Τόμ. Α', σελ. 34 καὶ σελ. 38. Οὐδαμῶς δ' ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι κατ' ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν κεῖται παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ «*Ἀρίσπης*: εὔλαλος, *ἄρτιος τοῖς ἔπεσιν*» ἀντὶ τοῦ *ἀρτιεπής*. Ἄλλοι δύνανται ἴσως νὰ πεισθῶσι τῷ Γοιβελίῳ λέγοντι *Λεξιλ.* Τόμ. Α', σελ. 65 «Wf. σπε=σπα, sprechen, in ἀρί—σπης· εὔλαλος (Hes.), wozu, wie wir zeigen werden, auch ἔ-σπε-τε st. σέ-σπε-τε, ἐνισπεῖν κτλ. gehören». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ εἶνε γεγραμμένον *ἀεπάσιον* ἀντὶ τοῦ *ἀσπάσιον*, οὕτω παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει περὶ Ζῴ. Ἱστ. Ϛ', ς', 1 *ἐπτάετος* (καὶ *ἐπάστος*) ἀντὶ τοῦ *ἄπαστος*.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι οὐχὶ σπανία ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εἶνε ἡ σύγχυσις τοῦ *σχεῖν—ἔχειν*, *σχών—ἔχων*, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Κόβητος *Μνημοσ.* 1862, σελ. 42 καὶ 217 καὶ 1878, σελ. 116 καὶ 130 καὶ ὁ Ναβῆρος *Μνημοσ.* 1857, σελ. 349 καὶ 355 (Πρβ. καὶ Ἑρουερδῆνα *Stud. Thuc.* σελ. 136).

Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως σελ. 1503 φέρεται «ὁ γὰρ Μάρκος ἐκεῖνος—ὁ τὴν ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίαν *ἔχων* καὶ φυγῇ ἀϊδίῳ ἐλαθείς», ἀλλὰ πᾶς τις εὐκόλως νοεῖ ὅτι μόνος ὁ ἀόριστος (*αἰτίαν σχὼν—ἐλαθείς*) ἁρμόζει τῇ προκειμένῃ ῥήσει (Ἴδε Κόβητον *Παρατηρ. εἰς Διονύσ. Ἁλικ.* σελ. 152). Καὶ παρὰ τῷ Ἁρποκρατίωνι εὑρίσκεται γεγραμμένον ἐκ τῆς ἐπιτομῆς «Ῥαΐσας: ἀντὶ τοῦ ῥᾷον *ἔχων* ἐκ τῆς νόσου». Ἀλλὰ τὸ *ῥαΐσας* σημαίνει *ῥᾷον σχών*, οὐχὶ *ῥᾷον ἔχων*. Τοὐναντίον δ' ἐν τοῖς τοῦ Κλήμεντος σελ. 1012 ἀναγινώσκεται «μόνος ἐν ἅπασι γυμνὸς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὅπλον, οὐκ ἔνδυμα συγγεννώμενον *σχών*» ἀντὶ τοῦ *ἔχων*. Παρ' Ἡροδότῳ Ϛ', 75 διττὴν οἱ κώδικες παρέχουσι γραφήν, «αὐτὸ τὸ ἄλσος ἐν ἀλογίῃ *ἔχων* ἐνέπρησε» καὶ *σχών*.

Πιθανώτατον δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἔγραψεν ἐν τοῖς Τοπικοῖς βιβλ. Η', ϐ', 2 (Τόμ. Α', σελ. 264, 48 Διδ.) «ἀπαιτούμενος ἔνστασιν οὐ μὴ *ἔχῃ* ἀποδοῦναι» ἀλλὰ «οὐ μὴ *σχῇ* ἀποδοῦναι». Τοὐναντίον δὲ τὸ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΖ', ϐ', σελ. 535 κείμενον «εἴτε δὲ τὴν ἔξωθεν εἰσφερομένην τροφὴν τῷ σώματι εἴτε τὴν ἐν αὐτῷ *περισχομένην* εἴρηκε μοχθηρίαν (Γρ. *μοχθηράν*), κτέ.» ὀφείλει ἴσως νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ *περιεχομένην*, ἂν μὴ προκρίνῃ τις τὴν ἐκφορὰν *περιϊσχομένην*.

§ 4. *ἠπαιδευσάμην—ἠπαιδησάμην*.

Λεξικ. περὶ Πνευμάτ. σελ. 224 Βαλκ. «καὶ τὰ ἀπὸ κλίσεως, οἷον ἠνόχλησα, *ἠπαιδησάμην*, ἠνιάθην».

Ἐπειδὴ συνηρημένος ἐνεστὼς *ἀπαιδοῦμαι* οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ οὐδ' ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, ἀποφαινόμεθα ἄνευ τινὸς ἐνδοιασμοῦ ὅτι ἀσύστατος καὶ ἔκφυλος εἶνε ὁ ἀόριστος *ἠπαιδησάμην*. Τὸ ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *ἀπαιδής* παρηγμένον ῥῆμα ἔχει τύπον βαρύτονον λήγοντα εἰς ΕΥΟΜΑΙ, οἷον *ἀπαιδεύομαι*, ἐξ αὐτοῦ δὲ σχηματίζεται ἀόριστος *ἠπαιδευσάμην*, ὃν οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν ν' ἀποκαταστήσωμεν ἐν τῷ περὶ Πνευμάτων Λεξικῷ

ἀναγινώσκοντες «καὶ τὰ ἀπὸ κλίσεως, οἷον ἠνόχλησα, *ἠναιδευσάμην*, ἠνιάθην».

Ἔχομεν δ' ἱκανὰ ἐκ συγγραφέων τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ νὰ καταλέξωμεν μαρτύρια τοῦ ῥήματος *ἀναιδεύομαι*, οἷον

Ὠριγέν. Τόμ. ΙΖ', σελ. 279 «ἐὰν μὴ *ἀναιδεύηται* πρὸς τὸν λόγον». Πρβ. καὶ Ἰω. Χρυσόστ. περὶ Ἱερωσ. Γ', 16.

Φώτ. Ἐπιστολ. σελ. 521 «μέχρι τίνος οὐκ ἐνδίκως *ἀναιδευόμενος* κτέ.;». Βιβλ. σελ. 480, 18 «*ἀναιδευομένης* τῆς μαινάδος καὶ τὸν Ἀθανάσιον—φθορέα καλούσης». Πρβ. καὶ σελ. 263, 24 καὶ Λοβέκκιον *Φρυν*. σελ. 67.

Εὐστάθ. σελ. 401, 21 «ὡς *ἀναιδευσαμένην* τὸ ἁρπαγῆναι». σελ. 570, 41 «ὁ καθ' ἡμῶν τῶν παίδων *ἀναιδευσάμενος*». σελ. 1243, 15 «εἰ μὴ τὸ ἀνδράποδον *ἀναιδεύσεται*». σελ. 1311, 50 «τολμηρὸς ἂν εἴη ὁ *ἀναιδευσάμενος* συνθεῖναι ὄνομα». Ποιεῖται δὲ χρῆσιν ὁ Εὐστάθιος καὶ τοῦ συνθέτου *καταναιδεύομαι*, οἷον σελ. 63, 3 «διὰ τὸ τολμῆσαι καὶ αὐτοῦ *καταναιδεύσασθαι* δι' ἀπειλῆς». σελ. 253, 37 «*καταναιδεύονται* τὰ συνήθη». σελ. 1197, 3 «καὶ *καταναιδεύεται* μὲν ὁ μοιχὸς Ἄρης, περιγίνεται δὲ ἡ παρθένος Ἀθηνᾶ». Πρβ. καὶ Μικρ. Συγγρ. σελ. 41, 80 «κατὰ τῶν Σκυθῶν *ἀναιδευσαμένων*» καὶ σελ. 44, 87. σελ. 75, 53. σελ. 81, 94. σελ. 136, 22. σελ. 233, 5. σελ. 252, 8.

Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Β', σελ. 97, 2 «καὶ οὕτως εἰς τὸ γράφειν κατὰ τῆς ἀληθείας ὁ κύων ἐτόλμησεν *ἀναιδεύσασθαι*».

Ἡσύχ. «Λιραίνει: *ἀναιδεύεται*».

Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος λέγει σελ. 21, 10 «Ἀπαναισχυντῶ καὶ *ἀπαναιδεύομαι* Ἀττικοί, οὐ χωρὶς τῆς προθέσεως». Ἀλλ' οὔτε παρ' Ἀττικῷ οὔτε παρ' ἄλλῳ παλαιῷ εὑρέθη τὸ *ἀπαναιδεύομαι* ἴδιον ὂν τοῦ Βυζαντιακοῦ ἑλληνισμοῦ.

Καὶ ὁ Φρύνιχος ἀποδοκιμάζει τὸ *ἀναιδεύομαι* γράφων σελ. 66 «Αὐθαδίζεσθαι λέγε, μὴ *ἀναιδεύεσθαι*».

Ἐν τοῖς Ἱππεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 397 κεῖται «ὡς δὲ πρὸς πᾶν *ἀναιδεύεται*», ἀνθ' οὗ παρὰ Σουΐδᾳ ἐν λέξει *παρεστηκότος* ἀναγινώσκεται «ὁ δὲ πρὸς πᾶν ἀναιδεύεται» καὶ ἐν

λέξει *ἐρύθημα* πλημμελέστερον «*ὁ δὲ προσαναιδεύεται*». Ἐν τοῖς τοῦ Ἀντιαττικιστοῦ σελ. 80, 30 φέρεται «*Ἀναιδίζεσθαι*: Ἀριστοφάνης Ἱππεῦσιν».

Ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ Ἀριστοφάνους δράματι στίχ. 1206 ἔχουσι τἀντίγραφα «οἴμοι κακοδαίμων, *ὑπεραναιδεσθήσομαι*». Σχολ. καὶ Σουΐδ. «*Ὑπεραναιδεσθήσομαι*: τῇ ἀναιδείᾳ νικηθήσομαι, οἷον ἀναιδέστερός μου φανήσεται». Ἀλλὰ βάρβαρος ὢν ὁ τύπος *ὑπεραναιδεσθήσομαι* μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ἐλμσληΐου εἰς τὸν *ὑπεραναιδευθήσομαι*. Ὁ Δινδόρφιος σημειοῦται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους Τόμ. Γ', σελ 315 «ἀναιδεύεται] ἀναιδίζεται in exemplari suo invenisse videtur Antiatticista p. 80, 30. ἀναιδίζεσθαι: Ἀριστοφάνης Ἱππεῦσιν. Nisi haec glossa ad v. 1206. referenda, ubi ὑπεραναιδεσθήσομαι legitur, quod ex ὑπεραναιδισθήσομαι corruptum esse possit». Ὁ Βέργκιος ἐνέκρινε τὴν γραφὴν *ὑπεραναιδευθήσομαι*, ὁ δὲ Μεινέκιος καὶ ὁ Ῥιββέκκιος τὴν *ὑπεραναιδισθήσομαι*.

Παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ βιβλ. Η', 8 φέρεται «αὐτοῦ λέ-
γουσι καὶ τοὺς Σκοπιάδας οὗ ἡ ἀρχή· μὴ *ἀναίδευ* μηδενί». Ἀλ-
λ' ἡ γραφὴ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένη. Ἐν τῇ Κοβητείῳ ἐκδό-
σει σελ. 206, 44 ἀναγινώσκεται «μὴ * *ἀναaίδευ* μηδενί», ὅπερ
οὐδὲν ἧττον πλημμελῶς καὶ ἀδιανοήτως ἔχει. Ἐν τῷ Λεξικῷ
τοῦ Σουΐδα κεῖται «*Ἠναιδηκότες*: ἀναισχυντήσαντες», ἀνθ' οὗ
ὁ Δινδόρφιος ἔγραψεν *ἠναιδΕΥκότες*.

Σημαίνει δὲ τὸ ῥῆμα *ἀναιδεύομαι* κυρίως παρέχω ἢ ἐμφανίζω
ἐμαυτὸν ὅμοιον ἀναιδεῖ, προσφέρομαι μετ' ἀναιδείας ἢ ἀναστρέ-
φομαι ὡς ἀναιδής, πράττω τὰ τῶν ἀναιδῶν ἢ μιμοῦμαι τοὺς ἀ-
ναιδεῖς, κτλ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ
κατὰ τὸν αὐτὸν ἐσχηματισμένα τρόπον, οἷον

ἀκρατής—*ἀκρατεύομαι*. Ἀριστοτέλ. Τόμ. Β', σελ. 77, 8
Διδ. «ἀπορήσειε δ' ἄν τις πῶς ὑπολαμβάνων ὀρθῶς *ἀκρατεύεται*
τις». σελ. 77, 16 «ὅτι γὰρ οὐκ οἴεταί γε ὁ *ἀκρατευόμενος*
πρὶν ἐν τῷ πάθει γενέσθαι φανερόν» (Πρβ. καὶ σελ. 78, 36 καὶ
σελ. 79, 21 καὶ 34 καὶ 53 καὶ σελ. 86, 41. Ἔτι δὲ σελ. 199,
39 καὶ 48 καὶ 50) Ἐγένετο δ' ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χρῆσις

καὶ τοῦ ἐπιθέτου *ἀκρατευτικός* Τόμ. Α', σελ. 367, 1 «καὶ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν οὐ κακουργικά, ἀλλὰ τὰ μὲν ὑβριστικὰ τὰ δὲ *ἀκρατευτικά*». Τὸ ἐνεργητικὸν *ἀκρατεύω* εὑρίσκεται ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Πλουτάρχου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Ϛ', 46 «τί δ' οὐ πάντων ὁρώντων *ἀκρατεύεις*, ἀλλὰ καὶ σαυτὸν αἰδούμενος φεύγεις κτέ.;». Ἀλλ' εὐκόλως δύναται νὰ νομισθῇ κακὴ γραφὴ τοῦ *ἀκρατεύΕΙ* ἢ *ἀκρατεύΗ*.

ἀκριβής—ἀκριβεύομαι. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 615, 4 «ἵνα μηδὲν περὶ τούτων *ἀκριβευώμεθα*». Βαρνάβ. Ἐπιστ. Β', 10 «*ἀκριβεύεσθαι* οὖν ὀφείλομεν, ἀδελφοί, περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν». Ἐν τοῖς εἰς Πίνδαρον Σχολίοις σελ. 450 φέρεται κατ' ἐνεργητικὸν τύπον «οἱ γὰρ μεθ' Ὅμηρον οὐκ *ἀκριβεύουσι* τὴν ἀντωνυμίαν», ὅπερ ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ *ἀκριβοῦσι*.

ἀμαθής—ἀμαθεύομαι. Ἡσύχ. «Ἐρρωπίζομεν:—Τινὲς ῥωπίζειν ἀπέδοσαν τὸ ἀτεχνεύεσθαι καὶ *ἀμαθεύεσθαι* κακῶς».

δαψιλής—δαψιλεύομαι. Συχνότερον εἶνε τὸ σύνθετον *ἐπιδαψιλεύομαι*, ὅπερ καὶ παρὰ τοῖς δοκίμοις ἀπαντᾷ. Ὑπάρχει καὶ ῥῆμα ἐνεργητικὸν *ἐπιδαψιλεύω* σημαῖνον εἰμὶ δαψιλὴς ἢ ἄφθονος, οἷον Ἀθήν. σελ. 650, β' «ἐπεὶ ἀπ' αὐτῶν καὶ ἡ Πελοπόννησος Ἀπία ἐκλήθη διὰ τὸ *ἐπιδαψιλεύειν* ἐν αὐτῇ τὸ φυτόν, φησὶν Ἴστρος ἐν τοῖς Ἀργολικοῖς». Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «Εὐεστώ:—ἡ ἀπὸ τοῦ *δαψιλεῖν* τὰ πρὸς τὸ ἐσθίειν», ὅπερ δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ πλημμελῆ ἀνάγνωσιν τοῦ *δαψιλῆ εἶναι*. Λίαν δ' ἀμφίβολον ἡμῖν φαίνεται τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ Στοβαίου Τόμ. Α', σελ. 7, 17 Μειν. «ἐλευθεριότητος δέ ἐστι τὸ προετικὸν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετὰ καὶ τὸ *ἐπιδαψιλεῖν* ἐπὶ τῷ εἰς δέοντα ἀναλωθῆναι». Τὴν ῥῆσιν εὑρίσκομεν οὕτω προενηνεγμένην ἐν τῇ Διδωτείῳ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοτέλους Τόμ. Β', σελ. 245, 3 «ἐλευθεριότητος δ' ἐστὶ τὸ προετικὸν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετὰ καὶ *δαψιλῆ* ἐπὶ τῷ εἰς *τὰ* δέοντα ἀναλωθῆναι».

ἐγκρατής—ἐγκρατεύομαι. Φρύνιχ. σελ. 442 «*Ἀκρατεύεσθαι*: ἀδοκίμῳ ὄντι οἵ γε πολλοὶ (Γρ. *οἵ ΤΕ πολλοὶ*) χρῶνται τῷ ὀνόματι καὶ Μένανδρος. Λέγε οὖν *οὐκ ἐγκρατεύεσθαι*». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 1, 11 «*Ἀκρατεύεσθαι* μηδαμῶς εἴπῃς, ἀλλ' *οὐκ ἐγκρατεύεσθαι*». Τὸ *ἐγκρατεύομαι* παρ' οὐδενὶ τῶν δοκίμων ἀπαντᾷ, γίνεται δ' αὐτοῦ χρῆσις ὑπὸ μόνων τῶν μεταγενεστέρων, οἷον Ψευδαριστοτέλ. Ἠθικ. Εὐδημ. Β', ζ', 8 (Τόμ. Β', σελ. 200, 3) «*ἐγκρατεύεται* ὅταν πράττῃ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν κατὰ τὸν λογισμόν». Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 424, 15 «*ἐγκρατεύεται* γάρ, φασίν, οὐχ ὁ θανατιώσης γραὸς ἀπεχόμενος ἀλλ' ὁ Λαΐδος καὶ Φρύνης ἤ τινος τοιαύτης δυνάμενος ἀπολαῦσαι εἶτα ἀπεχόμενος». Α' πρὸς Κορ. Ζ', 9 «εἰ δὲ οὐκ *ἐγκρατεύονται*, γαμησάτωσαν». Θ', 25 «πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα *ἐγκρατεύεται*» (Πρβ. Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 558). Ὠριγέν. Τόμ. ΙΓ', σελ. 17 «ὁ κινηθεὶς μὲν—*ἐγκρατευσάμενος* δέ», κτλ. Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτε παρ' Ἰουστίν. Ἀπολ. Α', 29 «παραιτούμενοι τὸ γήμασθαι τέλεον *ἐνεγκρατευόμεθα*» ἀντὶ τοῦ *ἐνεκρατευόμεθα*. Πρβ. Λεξικ. παρ' Ἀλβέρτῳ *Ἡσυχ*. Τόμ. Α', σελ. 855 «ἐν ᾧ χρόνῳ *ἐνεκρατεύετο*» καὶ Γένεσ. ΜΓ', 31 «ἐξελθὼν *ἐνεκρατεύσατο*». Εὑρίσκεται δὲ καὶ σύνθετον *προεγκρατεύομαι* καὶ *κατεγκρατεύομαι*. Ὀνόματα ἐκ τοῦ *ἐγκρατεύομαι* παρηγμένα εἶνε τὸ *ἐγκράτευμα* (Ἰάμβλ. Πυθαγ. 72) καὶ τὸ *ἐγκρατευτής* (Εὐστάθ. σελ. 554, 8 καὶ ἄλλ.). Περὶ τῶν ῥημάτων *ἐγκρατῶ* καὶ *ἀκρατῶ* καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς θὰ διαλάβωμεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

ἐμβριθής—ἐμβριθεύομαι—*κατεμβριθεύομαι*. Γενέσ. σελ. 60, 21 «θεοφιλῶς τοῦ βασιλέως *κατεμβριθεύεται*».

ἐπιεικής—ἐπιεικεύομαι. Ἔσδρ. Β', θ', 8 «καὶ νῦν *ἐπιεικεύσατο* ἡμῖν ὁ θεός». Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 480, 3 «καὶ ἄλλα *ἐπιεικευομένων* κινήματα». Εὐστάθ. σελ. 970, 7 «ὁ μὲν βασιλεὺς—*ἐπιεικεύεται*». σελ. 1013, 15 «εἰ θέλοι *ἐπιεικεύσασθαι*». Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Γ', σελ. 55, 5 «ἤτοι *ἐπιεικευσάσθω* μοι ὁ Ἀχιλλεύς». σελ. 70, 11 «*ἐπιεικεύεσθαι* ποιεῖ».

κακοήθης—κακοηθεύομαι. Γαλ. Τόμ. ΙΒ', σελ. 30 «τῶν μεγάλων τραυμάτων ἐστὶ κολλητικὸς καὶ τῶν *κακοηθευμένων* (Γρ. *κακοηθευΟμένων*) ἰατικός» (Πρβ. καὶ σελ. 95 καὶ 233). Τόμ. ΙΓ', σελ. 461 «ὅσαι τε κολλητικαὶ τουτων ὑπάρχουσι καὶ ὅσαι τῶν *κακοηθευομένων* ἰατρικαί» (Γρ. *ἰατικαί*. Πρβ. καὶ

σελ. 660 καὶ 900). Τόμ. ΙΕ', σελ. 758 «*κακοηθευσαμένου* δὲ τοῦ νοσήματος». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 626 «ἀλλὰ τῶν ἐπιγινομένων *κακοηθευομένῳ* τῷ πάθει». Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 464 «τὰ κακοήθη παθήματα παλίγκοτα καλεῖ καὶ παλιγκοταίνειν τὸ οἷον πάλιν *κακοηθεύεσθαι*». Ἡσύχ. «Ἐγκιλικίζεται: *κακοηθεύεται*, κακοποιεῖ». Βεκκ. Ἀν. σελ. 233, 7 «τὸ τοῖς ὄμμασιν ἐπιμύοντα μυκτηρίζειν καὶ *κακοηθεύεσθαι*». Σχολ. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 313 «*ἐκακοηθεύσατο* γὰρ πρὸς τὸν δῆμον ἐν Σάμῳ στρατηγῶν». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἱπποκρ. καὶ Γαλ. Τόμ. Β', σελ. 168 καὶ 180. Λέγεται δὲ καὶ *κακοήθευμα*, οἷον Πλούταρχ. Πομπ. 37 «ὃ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι *κακοήθευμα* τοῦ Θεοφάνους εἶναι». Ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 404, 8 κεῖται «τὴν ἐκείνου ἠρεμαίαν καὶ *ἀκακοήθευτον*—κίνησιν».

μικροπρεπής—*μικροπρεπεύομαι*. Συνέσ. Ἐπιστ. ΡΛΗ', σελ. 275, α' «καὶ παραιτουμένῳ μὲν τὸ *μικροπρεπεύεσθαι*». Ὁ Ἑρχῆρος (*Ἐπιστολογρ.* σελ. 724 καὶ σελ. LXXVIII) προὔκρινε τὴν γραφὴν *σμικροπρεπεύεσθαι*.

νωχελής—*νωχελεύομαι*. Ἀκύλ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Ϛ', ιδ', 9 «ἰδοὺ *νωχελευομένου*, οὐκ εὐθεῖα ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ» καὶ ἀλλ. Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «*Νωχαλλίζει*: βραδύνει».

πολυτελής—*πολυτελεύομαι*. Διογέν. Λαέρτ. Ι', 11 «πέμψον μοι τυροῦ, φησί (δηλ. ὁ Ἐπίκουρος), Κυθνίου, ἵν' ὅταν βούλωμαι *πολυτελέσασθαι* δύνωμαι». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν *πολυτελεύσασθαι* ἀποκατέστησεν ὁ Λοβέκκιος *Φρυν.* σελ. 67.

προπετής—*προπετεύομαι*. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 7, 18 «πῶς οὐ χρὴ ὑφορᾶσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἀδήλοις, ὥστε μὴ κατακολουθοῦντας αὐτῷ *προπετεύεσθαι*;». σελ. 46, 6 «μή πως—σφαλῇ *προπετευσάμενος*» (Πρβ. καὶ σελ. 55, 6. σελ. 78, 19. σελ. 402, 4). Ὠριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 406 «τάχα δὲ καὶ τῶν ἰδιωτῶν *προπετευσαμένων* περὶ τῆς τῶν τοιούτων διηγήσεως». Ὡραπόλλ. Ἱερογλυφ. Β', 52 «ἄνθρωπον ἀσθενῆ καὶ *προπετευόμενον* βουλόμενοι σημῆναι νυκτερίδα ζωγραφοῦσιν». Εὐστάθ. σελ.

667, 40 «καὶ μὴ ἐθέλειν θρασύτερον *προπετεύεσθαι*». σελ. 738, 42 «τὸ δὲ *προπετεύσασθαι* εἶξαι εἰπών» (Πρβ. καὶ σελ. 970, 9). Ἡσύχ. «Λαβράζει: λάβρος γίνεται, ἀκολασταίνει, *προπετεύεται*». Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Τζέτζης Ἐπιστ. σελ. 525 Κισλ. Τὸ τοῦ Ψευδοδημοκρίτου (σελ. 328 Μουλλ.) «ἀσκέπτως οὐ δεῖ *προπετεῖν* ἐν τῷ κρίνειν» ὀφείλει ἴσως νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ *προπεσεῖν*.

προσηνής—*προσηνεύομαι*. Ἡσύχ. «Σαίνει: κολακεύει, *προσηνεύεται*».

ὑδαρής—*ὑδαρεύομαι*. Ἐπιφάν. Τόμ. Β', σελ. 568, 20 «ἀλλὰ μή τινες πάλιν *ὑδαρευόμενοι* νομίσωσιν». σελ. 571, 2 «παρεκβάλλουσα τοὺς *ὑδαρευομένους* ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ». Πρβ. καὶ σελ. 550, 15 «οὐκ *ἐξυδαρευομένη* οὐδὲ ῥαθύμους τοὺς τὸν δρόμον τελοῦντας παρασκευάζουσα».

Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Μεινέκιος ποιούμενος λόγον (*Vindic. Strabon.* σελ. 151) περὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Στράβωνος σελ. 429 ἀναγινωσκομένου «ὕστερον δὲ πάντων ὑπὸ μίαν ἐξουσίαν ὑπηγμένων, *ἅπαντα τελευτᾷ* πᾶσι καὶ ἀνέῳγε» διττὴν εἰσηγήσατο γραφήν, «*ἅπαντ' ἀτελῆ τε* πᾶσι» καὶ «*ἅπαντ' ἀτελεύεται* πᾶσι», ἣν καὶ κατεχώρισεν εἰς τὸ ἔδαφος (σελ. 604, 29).

Οὐ μόνον δ' ἐκ τῶν εἰς ΗΣ περατουμένων ἐπιθέτων παρήχθησαν ῥήματα διὰ τῆς καταλήξεως ΕΥΟΜΑΙ ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εἰς ΟΣ. Εἶνε δὲ μείζων ὁ ἀριθμὸς τῶν παρὰ τὰ εἰς ΟΣ γενομένων ἢ ὁ τῶν παρὰ τὰ εἰς ΗΣ, οἷον

ἄγροικος—*ἀγροικεύομαι*.

ἀδιανόητος—*ἀδιανοητεύομαι*.

αἰσχρός—*αἰσχρεύομαι*—*καταισχρεύομαι* (Ἴδε Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 67).

ἄκαιρος—*ἀκαιρεύομαι*.

ἄλογος—*ἀλογεύομαι*.

ἀναίσθητος—*ἀναισθητεύομαι*. Φρύνιχ. σελ. 349 «*Ἀναισθητεύομαι*: τὸ μὲν ὄνομα ἀναίσθητος δόκιμον, τὸ δὲ ῥῆμα οὐκέτι. Λέγε οὖν οὐκ αἰσθάνομαι». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 49, 9

«*Ἀναισθητεύομαι* μὴ εἴπῃς ἀλλ' ἀναισθήτως ἔχω καὶ οὐκ αἰσθάνομαι καὶ ἀναισθητῶ. Δημοσθένης· ἐπεπείσμην δὲ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τυχὸν μὲν ἀναισθητῶν». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 102, 5 εἶνε γεγραμμένον «Ἀναισθητῶ: *ἀναισθητεύομαι*» (Ἴδε Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 349).

ἀξιόπιστος—ἀξιοπιστεύομαι—καταξιοπιστεύομαι.

ἀπάνθρωπος—ἀπανθρωπεύομαι. Πολυδεύκ. Β', 5 «προσήκοι δ' ἂν ἀνθρώπῳ φιλάνθρωπος, φιλανθρωπία, φιλανθρώπως, φιλανθρωπεύεσθαι· ἀπάνθρωπος, ἀπανθρωπία, ἀπανθρώπως· οὐ γὰρ καὶ *ἀπανθρωπεύεσθαι*». Ἀλλὰ Η', 14 «παραπείθεσθαι, *ἀπανθρωπεύεσθαι*, ἑτερορρεπεῖν». Ἀνεγνώσθη δ' ὑπό τινων καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 577 «σιγηροί τε γὰρ ἐνίοτέ εἰσι καὶ μονήρεες καὶ φιλέρημοι τυγχάνουσι· *ἀπανθρωπεύονταί* τε ξύμφυλον ὄψιν ἀλλοτρίην νομίζοντες» ἀντὶ τοῦ *ἀπανθρωπέονται*. Πρβ. καὶ Τζέτζ. Χιλ. Ζ', 880 καὶ 885.

ἀπειρόκαλος—ἀπειροκαλεύομαι.

ἄπληστος—ἀπληστεύομαι.

ἀργός—ἀργεύομαι.

ἄρεσκος—ἀρεσκεύομαι—ἐξαρεσκεύομαι. Λέγεται δὲ καὶ *ἀρέσκευμα* καὶ *ἀρεσκευτικός*.

ἀστεῖος—ἀστειεύομαι.

ἄσωτος—ἀσωτεύομαι—κατασωτεύομαι.

ἄτεχνος—ἀτεχνεύομαι. Ἡσύχ. «Ἐρρωπίζομεν: — Τινὲς ῥωπίζειν ἀπέδοσαν τὸ *ἀτεχνεύεσθαι* καὶ ἀμαθεύεσθαι». Φέρεται δ' ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου καὶ «Ἐριωπιζόμην: *ἠ τεχνητευόμην* ἢ σύμμικτα σχήματα εἶχον», ὅπερ ὁ Βεντλήϊος (*Ἐπιστ. πρὸς Μίλλ.* σελ. 55) μετέγραψεν «*Ἐρρωπίζομεν: ἠτεχνιτεύομεν* ἢ σύμμικτα χρώματα *εἴχομεν*». Ἀλλὰ ῥῆμα *ἀτεχνιτεύω* ἢ *ἀτεχνιτεύομαι* δὲν εἶνε δυνατὸν κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ ὑπάρχῃ. Μόνον τὸ *ἀτεχνεύομαι* ἔχει ὀρθῶς.

βδελυρός—βδελυρεύομαι. Σχολ. Δημοσθ. σελ. 254, 15 «μέμφονται καὶ τῇ λέξει δικαίως· τὸ γὰρ νεοπλούτου καὶ τυραννίζοντος καὶ *βδελυρεύσεταί* τις καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐ συνήθη Δημοσθένει» καὶ σελ. 259, 18 «*βδελυρεύσεται*: σημείωσαι τὸ βδελυρεύεται ἀντὶ τοῦ ἀκολασταίνει». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 491, 27 «ὁ δὲ νῦν λόγος ἔχει τι καὶ τῶν οὐ λογάδων φωνῶν, ὥσπερ τὸ νεόπλουτος καὶ τὸ *βδελυρεύεσθαι* καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα» (Ἴδε καὶ Λοβέκκιον *Ῥηματ.* σελ. 198).

βωμολόχος—βωμολοχεύομαι. Πρβ. καὶ *βωμολόχευμα*. Ἀδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος *βωμολοχεύω*, οὗ φέρεται χρῆσις παρ' Ἡσυχίῳ λ. *Λέσβιος ᾠδός* «καὶ πρὸς τὸ *βωμολοχεύειν* τρέπων» καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Αἰλιανοῦ παρὰ Σουΐδᾳ λ. *Διονυσίων σκωμμάτων* «θεοῦ ὄπιν οὐκ ἀλέγων οὐδὲ κατεπτηχὼς Ἀδράστειαν ἄφυκτον, ὁ *βωμολοχεύων* ἀεὶ καὶ πέρπερα γλισχρευόμενος». Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *βωμολοχῶ*.

γλίσχρος—γλισχρεύομαι.

γοργός—γοργεύομαι.

δόλιος—δολιεύομαι. Βεκκ. Ἀν. σελ. 64, 6 «Σισυφίζειν: πανουργεύεσθαι καὶ *δολιεύεσθαι* καὶ δολίως τι πράττειν».

δύστροπος—δυστροπεύομαι. Ὁ Λοβέκκιος *Ῥηματ.* σελ. 199 μνημονεύει τὸ ἐνεργητικὸν *δυστροπεύω*, ἀλλ' ἡμεῖς εὕρομεν παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ σελ. 973, 21 «ὁ ποιητὴς πλάττει αὐτὴν *δυστροπευομένην* συνήθως». Μεγάλως δὲ θαυμάζομεν πῶς ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ὑπέλαβε (*Ῥηματ.* σελ. 198) ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου περὶ Συνδ. σελ. 501, 18 ἐγένετο χρῆσις τοῦ ῥήματος *ἀπαιδευτεύω*. Παρ' Ἀπολλωνίῳ κεῖται «ὅτι *ἠπαιδεύτησας* δαρήσῃ», ὅπερ εἶνε ἀόριστος οὐχὶ τοῦ *ἀπαιδευτεύω* ἀλλὰ τοῦ *ἀπαιδευτῶ* (Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἀν. σελ. 954, 25).

ἐπαρίστερος—ἐπαριστερεύομαι.

ἐπίληπτος—ἐπιληπτεύομαι.

εὐτράπελος—εὐτραπελεύομαι. Πλημμελῶς παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 1053, 19 ἀναγινώσκεται «εἴ γε καὶ θεοὺς αὐτόχρημα τοὺς μεγάλους ἰχθῦς ἐκάλεσαν *εὐτραπεζευόμενοι*» ἀντὶ τοῦ *εὐτραπελευόμενοι*. Πρβ. σελ. 1324, 24 «ἄλλως *εὐτραπελεύσατο*».

ἱλαρός—ἱλαρεύομαι—προσιλαρεύομαι.

ἰσχυρός—ἰσχυρεύομαι—κατισχυρεύομαι.

ἰταμός—ἰταμεύομαι.

κακόσχολος—κακοσχολεύομαι.

κακότροπος—κακοτροπεύομαι.

κομψός—κομψεύομαι.

λάβρος—λαβρεύομαι.

λαμπρόφωνος—λαμπροφωνεύομαι.

λαμυρός—λαμυρεύομαι.

λίχνος—λιχνεύομαι. Πρβ. καὶ *λιμβεύομαι.*

μαλθακός—μαλθακεύομαι.

νωθρός—νωθρεύομαι. Πολυδεύκ. Θ', 137 «ὧν οὐκ ἔστι τὰ ῥήματα ὅτι μὴ παρ' Ὑπερείδῃ τὸ *νωθρεύεσθαι* ἐν τῷ ὑπὲρ Λυκόφρονος, ὅπερ ἔγωγε οὐ πάνυ ἐπαινῶ». Ἐν βιβλ. Α', 159 φέρεται «ῥαθυμεῖν, βλακεύειν, *νωθρεύειν*». Ἐν τοῖς λεξικοῖς μνημονεύεται καὶ ῥῆμα *νωθριῶ* ἐκ τοῦ Διοσκορίδου. Ἡ ῥῆσις τοῦ Διοσκορίδου Τόμ. Β', σελ. 12 ἔχει οὕτω· «πελιοῦσθαί τε καὶ *νωθριᾶν* καὶ καταψύχεσθαι καὶ ναρκᾶν». Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶνε *ὠχριᾶν*. Πρβ. σελ. 11 «καὶ πελιδνοῦσθαι καὶ *ὠχριᾶν*».

πανοῦργος—πανουργεύομαι. Ἐν τῷ μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 29, 23 κεῖται «Αἰγυπτιάζειν: τὸ *πανουργεύειν* καὶ κακοτροπεύεσθαι». Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 475, 2 «τὰ Σισύφου *πεπανούργευκεν*». Ὑπὸ τῶν δοκίμων ἐλέγετο *πανουργῶ*. Ἐν τοῖς τοῦ Γαληνοῦ ἁπαντᾷ Τόμ. Ε', σελ. 72 «λόγοι τινὲς ὄντες ψευδεῖς εἰς ὁμοιότητα τῶν ἀληθῶν *πεπανουργΕΥμένοι*» καὶ σελ. 250 «κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα *πεπανουργΗμένην* ἀμφιβολίαν ἐπεσπάσατο» καὶ Τόμ. Ϛ', σελ. 269 «διττὸν γὰρ ἐνταῦθα *πανουργΕΥΕται* — ὡς δ' ἄν τις μάλιστα γνωρίζῃ τὸ *πεπανουργΗμένον*» καὶ Τόμ. ΙΕ', σελ. 105 «μηδέπω *πεπανουργΕΥμένων* τῶν ἐπιγραφῶν» καὶ Τόμ. ΙΗ', ά, σελ. 277 «οὐκ ἀκόμψως *πεπανουργΗμένους*». Πρβ. καὶ Βεκκ. Ἀν. σελ. 47, 27 «κεκιβδηλευμένον νόμισμα: τὸ ἀδόκιμον καὶ *πεπανουργΕΥμένον*». Ἀλλ' ἀπιθανώτατον ἡμῖν φαίνεται ὅτι παρέλαβεν ὁ Γαληνὸς τὸν ἐνεστῶτα ἐπὶ πάθους· ὅθεν μετατυποῦμεν τὸ *πανουργεύεται* εἰς τὸ *πανουργεῖται*. Δύναται δέ τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι καὶ ἀντὶ τοῦ *πεπανουργευμένοι* καὶ *πεπανουργευμένων* ἔκειτο κατ' ἀρχὰς *πεπανουργημένοι* καὶ *πεπανουργημένων*. Τὸ ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τοῦ Φωτίου σελ. 168 «παραφθείρειν τούτους καὶ ὑποσπᾶν *κατεπανουργΗσατο*» εἶνε πάντως πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *κατεπανουργΕΥσατο*. Πρβ. Ψαλμ. ΠΒ', 4 «ἐπὶ τὸν λαόν σου *κατεπανουργΕΥσαντο* γνώμην».

παράβολος—παραβολεύομαι.

πέρπερος—περπερεύομαι.

πιθανός—πιθανεύομαι. Πρβ. καὶ *διαπιθανεύομαι* καὶ *καταπιθανεύομαι.*

πονηρός—πονηρεύομαι. Λέγεται καὶ *διαπονηρεύομαι* καὶ *συμπονηρεύομαι.* Σφάλλεται ὁ Κυννῆρος *Διεξοδ. Γραμμ.* Τόμ. Β', σελ. 98 ἐκδ. β'.

σοβαρός—σοβαρεύομαι—κατασοβαρεύομαι.

στέριφος—στερίφη—στεριφεύομαι. Ἡσύχ. «*Στεριφευομένη*: παρθενευομένη».

στωμύλος—στωμυλεύομαι. Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Β', β', 3 «καὶ *στωμυλεύεσθαι* θέλει καὶ εἰρωνεύεσθαι». Κλήμ. σελ. 297 «μὴ τοίνυν μηδὲ οἱ ἄνδρες — ἀδολεσχούντων *στωμυλευόμενοι*». Πρβ. καὶ Φώτ. Βιβλ. σελ. 415, 37 καὶ Εὐστάθ. σελ. 786, 28. Τὸ παρὰ τῷ Κλήμεντι *στωμυλευόμενοι* μετέβαλεν ὁ Κόβητος (*Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 236) εἰς τὸ *στωμυλλόμενοι*, ἀπεφήνατο δὲ καὶ περὶ τοῦ παρὰ τῷ Ἀλκίφρονι *στωμυλεύεσθαι* (*Var. Lect.* σελ. 49) ὅτι εἶνε βάρβαρος τύπος ἀντὶ τοῦ *στωμύλλεσθαι*. Ἐν τοῖς εἰς Αἰσχύλον Σχολίοις σελ. 330, 8 εὑρίσκεται γεγραμμένον «παλινστομεῖς: ἤγουν πάλιν *στωμυλεύεις*». Πρὸς τὸ *στωμυλεύομαι* δύναταί τις νὰ παραβάλῃ τὸ *δαιδαλεύομαι*, ὅθεν τὸ *δαιδαλεύτρια*.

τρυφερός—τρυφερεύομαι.

ὑπερήφανος—ὑπερηφανεύομαι. Λέγεται καὶ *ὑπερηφανεύω*. Παλαιότερον τούτων καὶ δοκιμώτερον εἶνε τὸ *ὑπερηφανῶ*. Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 778, 49 φέρεται «Ὑπερηφανέω ὑπερηφανῶ καὶ ὑπερηφανεύω ἐκ τοῦ ὑπερήφανος». Πρβ. Λοβέκκιον *Ῥηματ.* σελ. 199.

φιλάνθρωπος—φιλανθρωπεύομαι. Πολυδεύκ. Β', 5 «προ-

σῆκοι δ' ἂν ἀνθρώπῳ φιλάνθρωπος, φιλανθρωπία, φιλανθρώπως, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Γ', 119 «ῥήματα δὲ λαμπρύνεσθαι, ἐπιδαψιλεύεσθαι, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Δ', 12 «εὐγνωμονεῖν, *φιλανθρωπεύεσθαι*» καὶ Η', 11 «*φιλανθρωπεύεσθαι*, ἐλεεῖν». Πρβ. Δημοσθέν. σελ. 384, 139, κλπ. Λέγεται δὲ καὶ *φιλανθρώπευμα*. Ἐσχηματίσθη δ' ἐκ τοῦ *φιλάνθρωπος* καὶ ῥῆμα *φιλανθρωπῶ*· Πρβ. καὶ *μισανθρωπῶ* καὶ *φυγανθρωπῶ*· ἔτι δὲ *συνανθρωπῶ* (συνανθρωπίζω, συνανθρωπεύομαι).

φιλοδέσποτος—φιλοδεσποτεύομαι. Πρβ. καὶ *φιλοδεσποτῶ*.

φρόνιμος—φρονιμεύομαι. Φρύνιχ. σελ. 386 «*Φρονιμεύεσθαι* μὴ λέγε, φρονεῖν δὲ τὰ ὄντα». Πρβ. καὶ *φρονίμευμα* καὶ *φρονίμευσις*.

χρηστός—χρηστεύομαι.

ψυχρός—ψυχρεύομαι. Πρβ. καὶ *ψύχρευμα*.

Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ σελ. 29, 23 φέρεται καὶ γραφὴ «τὸ πανουργεύειν καὶ *σκυθρωπεύεσθαι*», ἥτις εὐλόγως ἀποδοκιμάζεται. Τὸ ἐν τῷ Ἴωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 877 κείμενον «ψυχὰ δ' ἀλγεῖ *κακοβουλευθεῖσ'*» μετεβλήθη ὑπὸ μὲν τοῦ Ἑρμαννοῦ εἰς τὸ *κακὰ βουλευθεῖσ'*, ὑπὸ δὲ τοῦ Βαρνεσίου καὶ τοῦ Βαδάμου εἰς τὸ *κακοβουληθεῖσ'*, ὅπερ καὶ ὁ Ναύκιος ἐνέκρινε (Πρβ. Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 624 καὶ Ἑρουερδῆνα *Εὐριπ. Ἴων.* σελ. 183).

Καταλέγοντες ὅσα εἴχομεν πρόχειρα ῥήματα παραχθέντα διὰ τῆς καταλήξεως ΕΥΟΜΑΙ ἐξ ἐπιθέτων εἰς ΟΣ περατουμένων παρελίπομεν ἐπίτηδες τὰ γενόμενα ἐξ ἐπιθέτων τελευτώντων εἰς ΙΚΟΣ, ἵν' ἰδίᾳ αὐτὰ ἐπεξέλθωμεν. Εἶνε δὲ τὰ γνωστὰ ἡμῖν ὑπάρχοντα τάδε.

ἁπλοϊκός—ἁπλοϊκεύομαι. Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 118, 18.

γραμματικός—γραμματικεύομαι. Ἀνθολ. Παλ. Θ', 169 «μῆνις Ἀχιλλῆος καὶ ἐμοὶ πρόφασις γεγένηται οὐλομένης πενίης *γραμματικευσαμένῳ*» (Πρβ. καὶ Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 541 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1809, 10). Λέγεται δὲ καὶ *ἀγραμματίκευτος* (Εὐστάθ. σελ. 109, 6 καὶ Βεκκ. Ἀν. σελ. 728, 5).

διαλεκτικός—διαλεκτικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΓ', σελ. 573 «διὰ τοὺς οὐκ ἐν καιρῷ *διαλεκτικευομένους*». Πρβ. καὶ Μάρκ. Ἀντων. Η', 13.

ἑκτικός—ἑκτικεύομαι.

ἠθικός—ἠθικεύομαι. Ζων. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Α', σελ. 3, 1 Δινδ. «ἔστι δ' οὗ γνωμολογεῖν τε καὶ *ἠθικεύεσθαι*». Εὐστάθ. σελ. 930, 40 «τὴν Ἑκάβην *ἠθικευομένην* πλάσας» (Πρβ. καὶ σελ. 602, 33). Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 334, 23 «*ἠθικεύεται* δὲ δοκῶν αὐτοῖς χαρίζεσθαι». Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 135, 16 «*ἠθικεύσαντο* τὰς διωκτρίας προπομποὺς εἰποῦσαι».

κωλικός—κωλικεύομαι. Ἀλέξανδρ. Ἀφροδ. Προβλ. Β', 73 «καί τινες βουλιμιῶντες καὶ *κωλικευόμενοι*».

κωμικός—κωμικεύομαι. Ψευδολουκιαν. Φιλοπ. 22 «ἵν' εἴπω τι *κωμικευσάμενος*». Ἐτυμ. Μεγ. σελ. 92 27 «ὁ δὲ Ἀριστοφάνης *κωμικευόμενος* λέγει». Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 447 «κατὰ τὸν καλῶς αὐτὸν *κωμικευσάμενον* Ἀριστοφάνην» (Πρβ. καὶ σελ. 494.) Εὐστάθ. σελ. 633, 62 «*κωμικευσάμενος* ἐκεῖνος». σελ. 772, 13 «ὃν καὶ τρεσᾶν εἴποι ἄν τις *κωμικευόμενος*». σελ. 824, 49 «ἔχοι δ' ἂν ἐνταῦθά τις *κωμικευόμενος* μνησθῆναι» (Πρβ. καὶ σελ. 1257, 58. σελ. 1286, 7. σελ. 1428, 44. σελ. 1482, 65. σελ. 1563, 13).

λογικός—λογικεύομαι. Ἐπιφάν. Τόμ. Β', σελ. 608, 17 «περὶ τὸ *λογικεύεσθαι* δὲ προέκοψαν καλλωπιζόμενοι». σελ. 651, 1 «ἵνα δὴ καὶ ταῦτα αὐτοῖς ἐπιτρέψωμεν *λογικεύεσθαι*». Πρβ. καὶ Λοβέκκιον *Φρυν.* σελ. 198. Λέγεται δὲ καὶ *συλλογικεύομαι*.

μαθηματικός—μαθηματικεύομαι. Ῥήτορ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 132, 2 «ἢ θεολογεῖ ἢ *μαθηματικεύεται*».

μουσικός—μουσικεύομαι. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 754, 14 «ὁ *μουσικευσάμενος* πλεῖον παρὰ τοὺς ἰδιώτας τέρπεται πρὸς μουσικῶν ἀκροαμάτων» ((Πρβ. καὶ σελ. 755, 14). Ἀθήν. σελ. 510, δ' «περί τινος *μουσικευομένου* λέγων φησί». Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 513, 28 καὶ Σχολ. Πινδ. σελ. 376.

παθικός—παθικεύομαι. Ἀνθ. Παλ. ΙΑ', 73 «κολλᾶται, κνίζει, *παθικεύεται*».

ποιητικός—ποιητικεύομαι. Εὐστάθ. σελ. 79, 13 «ἐκείνη μὲν γὰρ τοῖς *ποιητικευομένοις* δυσχερὴς φαίνεται». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἀράτ. σελ. 62, 36 καὶ σελ. 107, 27 καὶ σελ. 111, 25 Βεκκ.

πολιτικός—πολιτικεύομαι. Βεκκ. Ἀν. σελ. 454, 5 «Ἀστεῖος: — *πολιτικευόμενος*» καὶ σελ. 454, 11 «Ἀστείους: ἀστεϊζομένους, *πολιτικευομένους*». Πρβ. καὶ Πειρσῶνα *Μοίρ*. σελ. 76.

πρακτικός—πρακτικεύομαι. Διονύσ. Ἀρεοπαγ. σελ. 196.

σκηνικός—σκηνικεύομαι. Μέμν. παρὰ Φωτ. Βιβλ. σελ. 237, 15 «ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ταῦτα ὁ Κοννακόρηξ *ἐσκηνικεύετο*».

στωϊκός—στωϊκεύομαι. Νουμήν. παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΔ', ζ', 13 «αὐτὸς μὲν ἂν δήπουθεν *ἐστωϊκεύετο* πρὸς τοὺς παῖδας».

τραγικός—τραγικεύομαι. Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 325, 23 Διδ. «*ἐτραγικεύσατο* τῇ φράσει». σελ. 357, 40 «ταῦτα ἐκ Τηλέφου Εὐριπίδου *τραγικεύεται*». Πρβ. καὶ σελ. 167, 27 «ὀρχούμενος ὁ γέρων *παρατραγικεύεται*». Τοῦ *τραγικεύομαι* ποιεῖται χρῆσιν καὶ ὁ Εὐστάθιος Μικρ. Συγγρ. σελ. 216 95 καὶ σελ. 268, 4.

φθισικός—φθισικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΓ', σελ. 17 «ἢ χρῶμαι πρὸς *φθισικευομένους*». σελ. 62 «ταύτας καὶ τοῖς *φθισικευομένοις* διδόασι» (Πρβ. καὶ σελ. 71 καὶ 94 καὶ 96 καὶ 114).

φορτικός—φορτικεύομαι. Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 275, 24 «ὡς παρ' ἕκαστα ἐν ταῖς κωμῳδίαις *φορτικευομένου*». Πρβ. καὶ Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 321, 24. Εὑρίσκεται καὶ σύνθετον *ἐμφορτικεύομαι*.

φυσικός—φυσικεύομαι. Γαλην. Τόμ. ΙΗ', ά, σελ. 255 «εἰ δὲ ὁ μεθοδικὸς φαίη λεληθότως *φυσικευόμενος*» (Πρβ. καὶ σελ. 256). Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 607, 25 «καὶ φιλοσοφήσεις ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ *φυσικεύσῃ*». Κραμ. Ἀν. Ὀξ. Τόμ. Γ', σελ. 206, 6 «τὸν ἐν Τιμαίῳ *φυσικευσάμενον*». Τζέτζ. Ἐξηγ. εἰς Ἰλ. σελ. 89, 23 Ἑρμ. «ἀλλὰ περίεργον τὸ περὶ τῶν παρέργων τοιαῦτα ἡμᾶς *φυσικεύεσθαι*· ἐργῶδες γὰρ καὶ τῶν δυσχερεστάτων λέγειν ἐστὶ καὶ περὶ μόνων ὧν *φυσικεύεται* Ὅμηρος» (Πρβ. καὶ σελ. 94, 2). Καὶ παρ' ἄλλοις δ' ἀπαντᾷ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα. Τὸ ὄνομα *φυσίκευμα* βλέπει τις παρὰ τῷ Τζέτζῃ Χιλ. ΙΑ' 480.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ῥῆμα *ἀττικεύομαι* ἐκ τοῦ *Ἀττικός* καὶ *θηλυκεύομαι* ἐκ τοῦ *θηλυκός*, οἷον Εὐστάθ. καθ' Ὑσμίν. καὶ Ὑσμιν. ΙΑ', 19 «καὶ τὴν γλῶτταν *ἀττικευομένην* ἔχων ὡς τὰ πολλὰ καὶ κομψευομένην ὑπόσεμνα». Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 570 «ἀπαλλάττονται γὰρ *θηλυκευόμενοι* καὶ ἱμειρόμενοι τοῦ ζῆν».

Παρατηρητέον δ' ὅτι οὐδὲν τῶν ῥημάτων τούτων ἐγινώσκετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Ὅθεν γράφει ὁ Πολυδεύκης Δ', 17 «Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ γραμματικοῦ ῥῆμα οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ λόγῳ τὸ γραμματικὸν εἶναι, ῥητορεύειν δέ. Καὶ πολιτικὸν εἶναι· οὐδὲ γὰρ τούτῳ ῥῆμα ὑπόκειται — Ἀπὸ δὲ τοῦ ποιητικοῦ τὸ ποιεῖν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἐπὶ πολλῶν χρῆσιν ἀμφίβολον, εἰ μή τις αὐτῷ προσθείη τὸ ποιήματα. Παρόμοια δ' ἄν τις καὶ περὶ τοῦ μουσικοῦ φαίη».

Ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 15 ἀπαντᾷ:

> ἱππάζεταί τε καὶ ξ υ ν ω ρ ι κ ε ύ ε τ α ι.

ἐν δὲ τοῖς Ἱππεῦσι στίχ. 270 κεῖται:

> ὡς δ' ἀλαζών, ὡς δὲ μάσθλης· εἶδες οἷ' ὑπέρχεται
> ὡσπερεὶ γέροντας ἡμᾶς καὶ κ ο β α λ ι κ ε ύ ε τ α ι;

Πρβ. καὶ στίχ. 332 «καὶ θράσει καὶ *κοβαλικεύμασιν*». Τὸ ἐπίθετον *κοβαλικός* δὲν εὑρίσκεται ἐν τοῖς σωζομένοις ποιήμασι καὶ συγγράμμασι, τὸ δὲ *συνωρικός* ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκους βιβλ. Ζ', 205 «συνωρίς, *συνωρικὸς* ἢ κῶος» (Πρβ. Λοβέκκιον *Ῥηματ*. σελ. 198), ἀλλὰ κατὰ τὴν Βεκκήρειον ἔκδοσιν σελ. 323 ἀναγινώσκεται «συνωρὶς ἢ κῶος».

Εὑρίσκονται δ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ῥήματα εἰς ΕΥΟΜΑΙ παρηγμένα ἐξ ἐπιθέτων μὴ ληγόντων εἰς ΙΚΟΣ ἢ ΟΣ, οἷον *ἀλαζονεύομαι* ἐκ τοῦ *ἀλαζών* καὶ *εἰρωνεύομαι* ἐκ τοῦ *εἴρων*, κτλ., καὶ ἐκ προσηγορικῶν προσέτι ὀνομάτων, οἷον *ἀνδρεύομαι* ἐκ

τοῦ *ἀνήρ* καὶ *ἀνθρωπεύομαι* ἐκ τοῦ *ἄνθρωπος*, κτλ. Περὶ πάντων τούτων, ὡς καὶ περὶ τοῦ *εὐρυβατεύομαι* καὶ *αἰζωνεύομαι* καὶ *χαλκιδεύομαι*, θὰ διαλάβωμεν μετ' ἀκριβείας ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Μαρτίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 362, 12 γραπτέον: Adversar. σελ. 362, 18 γραπτέον: ω σπερεὶ χρησμούς. σελ. 362, 24 γραπτέον: (Γρ. ἄλλοΣ ἄλλΗς) ἐπέστησαν.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Ἐκδίδοντες ἐν τῷ παρελθόντι τεύχει δύο τρεῖς προευκλειδείους ἐπιγραφὰς ἐλησμονήσαμεν νὰ συνεκδώσωμεν καὶ ἕνα τῶν χρόνων ἐκείνων ὅρον, εὑρεθέντα ἤδη πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις πλησίον τῶν ἀντηρίδων τῆς ὑποδομῆς τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ κοίλου τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου. Καὶ ὁ ὅρος οὗτος εἶναι πωρίνου λίθου, ὡς πάντες οἱ τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ δὲν διεσώθη μὲν ἀβλαβής, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἔλειψαν αὐτοῦ εἰμὴ τρία μόνον γράμματα, καθόσον τὸ ἄνω μέρος καὶ τὸ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι ὡς καὶ τὸ κάτω σώζονται, καὶ μόνον τὸ πρὸς ἀριστερὰ μέρος, ἔνθα ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνέκαθεν δύο καὶ μόνων στίχων, ἐκολοβώθη. Ἔχει δὲ τάδε τὰ γράμματα·

τὰ ὁποῖα εὐκόλως συμπληροῦνται εἰς· Ηο)δõ Ηό[ρ]ο)ος. Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραξενευθῇ τις διὰ τὴν τόσην ἁπλότητα καὶ γενικότητα τῆς ἐπιγραφῆς, διότι εὑρέθησαν ἤδη καὶ ἄλλαι τοιαῦται. Ἴδε CIA. I. 495. 506. 527. Ἡ θέσις ἐν ᾗ ἦσαν ἱδρυμένοι οἱ λίθοι ἐδήλου καὶ μόνη τὸ ἀναγκαῖον νὰ δηλωθῇ ειδικῶς ὅριον.

2.

Ἔτι παραξενώτερος καὶ δυσεξήγητος ἐπιεικῶς εἶναι καὶ ὁ ἑξῆς ὅρος, ὅστις εὑρέθη κατ' αὐτὰς ἐν τῷ βορείῳ μέρει τῆς πόλεως Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Βαρβακείου, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων τῆς ἐκεῖ κτισθησομένης ἀγορᾶς. Εὑρέθη δὲ ὄχι ἱδρυμένος ὀρθός, ἀλλὰ ἐντὸς τῶν χωμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων μεταγενεστέρων κτισμάτων κατακείμενος. Ἔχει δὲ λίαν ἀφανῆ ὄψιν ὤν, ὅπως οἱ ἰδιωτικοὶ ὅροι, πλὰξ ὑμηττίου λίθου μικρά, ὕψους 0,19, πλάτους 0,25, πάχους 0,05, κολοβὴ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι καὶ κάτω, καὶ λέγει γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων τάδε·

Ὅρος εἰς ὁ(δὸν;
τρίποδος . ; . .

Ἕως τώρα ἠξεύραμεν ἐκ τοῦ Παυσανίου (1, 20), ὅτι ἦτό ποτε ἐν Ἀθήναις «ὁδὸς ἀπὸ τοῦ πρυτανείου καλουμένη Τρίποδες» (*), πιθανώτατα ἄγουσα πρὸς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Ἐδῶ δὲ ἐπὶ τῆς νεωστὶ εὑρεθείσης πλακὸς ἀναγινώσκομεν (ἂν ὀρθῶς συνεπλήρωσα ἐγὼ τὸ ὄχι ὁλοκλήρως σωζόμενον τελευταῖον κυκλοτερὲς γράμμα τοῦ ά. στίχου) *ὁδὸν τρίποδος*, καὶ εὑρίσκομεν τὸν λίθον εἰς ἄλλο μέρος τῆς πόλεως, πολὺ ἀπομεμακρυσμένον τοῦ θεάτρου. Ὅθεν δυνατὸν καὶ πιθανὸν μάλιστα εἶναι ἡ ὀνομασία αὕτη νὰ ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν εἰς ἡμᾶς ἄγνωστον. Μετὰ τὴν λέξιν *τρίποδος* φαίνονταί τινα ἐπὶ τοῦ λίθου κρούσματα, ἄδηλον δέ, ἂν εἶναι ταῦτα γραμμάτων ἔτι ἄλλων λείψανα· τρίτον ὅμως

(*) Ἡ νῦν παρ' ἡμῖν ἐν γενικῇ χρήσει ὀνομασία «ὁδὸς τριπόδων» δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαία, ἀλλὰ μετάφρασις τῆς Γερμανικῆς Tripodenstrasse καὶ τῆς Γαλλικῆς rue des trépieds. Οὕτω καὶ ἐν ἄλλο μέρος τῆς πόλεως, ὅπου ἦσαν πολλοὶ Ἑρμαῖ, οἱ Γερμανοὶ καλοῦσιν Hermenstrasse, οἱ δὲ παλαιοὶ ἁπλῶς Ἑρμᾶς.

στίχον βεβαίως δὲν εἶχεν ἡ ἐπιγραφή· διότι ἡ κατωτέρω τοῦ λίθου ἐπιφάνεια, εἰ καὶ ὁπωσοῦν ἀνώμαλος, ὅπως συνήθως ἐν τοῖς τοιούτοις ὅροις, φαίνεται ἱκανῶς καθαρά. Ὡς τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃς ποιήσωσι τὰς μελέτας των οἱ ἀρχαιολόγοι.

3.

....
ΕΝ·ΔΙ... . . . .(κα-
ὶ συμπρόε(δροι... . . . .
ας Αἰσχύλου Σ(......ς εἶπεν· περὶ ὧν ἀπαγ-
γέλλει ὁ ἄρχων (περὶ τῆς θυσίας ἧς ἔθυε τῶ-
ι (Δ)ιονύσωι, τύχει ἀ(γαθεῖ, δεδόχθαι τῶι δή-
μωι, τὰ μὲν ἀγαθὰ δέχεσθ(αι τὸν δῆμον ἃ ἀπα-
γγέλλει ὁ ἄρχων γεγονένα(ι ἐν τοῖς ἱεροῖ-
ς οἷς ἔθυεν ἐφ' ὑγιείαι καὶ σωτη(ρίαι τῆς βο-
υλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων κα(ὶ τῶν κ-
αρπῶν τῶν ἐν τεῖ χώραι· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄρχω(ν τά-
ς τε ἄλλας θυσίας τέθυκεν ὅσας αὐτῶι προσ-
ῆκεν ὑπὲρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καλῶς κ-
αὶ εὐσεβῶς, ἐπιμεμέληται δὲ καὶ τῆς πομπῆ-
ς) τῶι Δ(ι)ονύσωι μετὰ τῶν παρέδρων καὶ τῶν ἐ-
πιμελητῶν, διατελεῖ δὲ καὶ τῶν περὶ τὴν ἀρ-
χὴν ποιούμενος τὴν ἐπιμέλειαν κατὰ τοὺς
νόμους, ἐπαινέσαι τὸν ἄρχοντα Νικίαν Φίλ-
ωνος Ὀτρυνέα καὶ τοὺς παρέδρους αὐτοῦ —
Ἀλκίμαχον Κλεοβούλου Μυῤῥινούσιον, Ἀν-
τιφάνην Πολυκράτου Ὀτρυνέα εὐσεβείας ἕ-
νεκα καὶ φιλοτιμίας ἣν ἔχοντες διατελοῦ-
σιν περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων· ἐπαινέσ-
αι δὲ καὶ τοὺς τῆς πομπῆς ἐπιμελητὰς Ἴσα-
νδρον Ἐχεδήμου Κυδαθηναιέα, Μνησίθεον
Ἐχεδήμου Κυδαθηναιέα, Καλλίθεον Βουλά-
ρχου Φλυέα, Ἀντιφάτην Εὐθυκρίτου Ἀζηνιέα,
Κάλλαισχρον Διοτίμου Παλληνέα, Ἀμεινοκ-
λῆν Ἀντιφάνου Κήττιον, Ἱέρωνα Φειδύλλου
Αἰθαλίδην, Κάλλιππον Ἱπποθέρσου Ἀχαρνέ-
α, Πολύζηλον Εὐηνορίδου Ἁλαιέα, Θεογένη-
ν Ποσειδωνίου Ἀμφιτροπῆθεν· ἐπαινέσαι δ-
ὲ καὶ τὸν πατέρα τῆς κανηφόρου Καλλιφῶντ-

α Καλλιφῶντος Ἀθμονέα· ἀναγράψαι δὲ τόδε
τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τὸν κατὰ πρυτανε-
ίαν ἐν στήλῃ λιθίνῃ καὶ στῆσαι ἐν τῶι τεμ-
ένει τοῦ Διονύσου, εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ
τὴμ ποίησιν μερίσαι τοὺς ἐπὶ τεῖ διοικήσε-
ι) τὸ γενόμενον ἀνάλωμα.

Στήλη λίθου Ὑμηττίου, τὰ ἄνω κολοβή, ὕψους 0,93, πλάτους 0,39, πάχους 0,11, εὑρεθεῖσα πρὸς νότον τῆς σκηνῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα. Ἡ γραφὴ εἶναι μὲν ἡ στοιχηδόν, ἀλλ' οἱ στίχοι δὲν ἔχουσι πάντες τὸ αὐτὸ ποσὸν γραμμάτων, διότι ὁ χαράκτης συνεχώρησεν ἑαυτῷ ὄχι ἄνευ λόγου ἀνωμαλίας τινάς, ἃς εἶναι περιττὸν νὰ καταλέξω μίαν πρὸς μίαν. Καὶ εἶναι μὲν ἡ ὑπόθεσις τοῦ ψηφίσματος ἐν γένει εἰπεῖν πολὺ κοινή, καθόσον πολλὰ τοιαῦτα ψηφίσματα ἐσώθησαν, δι' ὧν δηλ. ἐπαινοῦνται μάλιστα μὲν οἱ πρυτάνεις, ἔπειτα δὲ καὶ ἱερεῖς θεῶν ἄλλοι ἢ ἐπιμεληταὶ ἱερῶν καὶ μυστηρίων, ὡς ἀπαγγείλαντες ὅτι καλὰ τὰ ἱερὰ ἐγένοντο κτλ. ἀλλὰ ὑπάρχουσιν ἐπὶ μέρους ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι καί τινα ἐν ἄλλοις οὐχ εὑρισκόμενα. Καὶ δὴ ἐνῷ ἐν πολλοῖς ψηφίσμασιν ἀναφέρονται γινόμενα τὰ ἱερὰ ἐφ' ὑγιείᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, ἐν ἄλλοις δὲ προστίθεται καὶ τό: καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσοι εἰσὶν εὔνους τῷ δήμῳ, ἢ τό· καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχων· ἢ σπανίως κανὲν ὄνομα δήμου ξένου ἢ ἀνδρὸς βασιλέως, ἐδῶ βλέπομεν προστιθέμενα τά· καὶ τῶν καρπῶν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ. Ὁμοία πως προσθήκη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ψηφισμάτων ἦτο ἡ τοῦ ἐν Ἀθηναίου τόμ. ζ'. σελ. 482 τυπωθέντος, ἔνθα ἀνεγνώσθησαν τά· καὶ τῶν ἄλλων κτημάτων τῶν Ἀθηναίων. Ὁμοιοτέρα δὲ πολὺ εἶναι ἡ ἀπὸ αἰώνων πολλῶν ἐν τῇ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λειτουργίᾳ ἐκφωνουμένη δέησις «ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν». Ἴσως δὲ ἐν Ἀθήναις ἡ χρῆσις τῶν φράσεων τούτων δὲν ἦτο αὐθαίρετος, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφόρους θυσίας ὡρισμένη ἐκ τῶν νόμων ἢ τῶν ἀγράφων ἐθῶν. Τὸ ψήφισμα τοῦτο φαίνεται ἐκδοθὲν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τιμωμένου ἄρχοντος, ὅστις εἶναι ὁ ἐν τῷ στίχῳ ιζ'. ἀναγεγραμμένος Νικίας. Ἦρξε δὲ πιθα-

νῶς τὸ 281 πρ. Χρ., ὡς εἰκοτολόγησαν οἱ ἐκδόντες καὶ ἑρμηνεύσαντες δύο ἄλλα ἤδη πρότερον γνωσθέντα ψηφίσματα, (τὰ ἐν CIA. II, ὑπ' ἀρ. 316 καὶ 317) ἔχοντα τὸ ὄνομά του μετὰ καὶ τοῦ δημοτικοῦ Ὀτρυνεύς, ἐδῶ δὲ ἐμφανίζεται καὶ μὲ τὸ τοῦ πατρός του Φίλωνος. Ὅτι δὲ ὁ ἄρχων ὁ ἐπώνυμος ἐν Ἀθήναις εἶχε μεταξὺ τῶν ἄλλων του καθηκόντων καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν μεγάλων Διονυσίων, ἦτο μὲν γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἴσως ἐδῶ πρῶτον ἐν ψηφίσματι λέγεται διαῤῥήδην. Ὡσαύτως ἴσως ἐδῶ πρῶτον καὶ πάρεδροι αὐτοῦ δύο μνημονεύονται, ὅπως ἤδη ἐκ τοῦ Πολυδεύκους τοῦτο ἐγνωρίζομεν, λέγοντος ἐν βιβλ. η'. § 92: πάρεδροι, οὓς αἱροῦνται ἄρχων καὶ βασιλεὺς καὶ πολέμαρχος, δύο ἕκαστος, οὓς βούλεται· δοκιμασθῆναι δ' αὐτοὺς ἐχρῆν ἐν τοῖς πεντακοσίοις, εἶτ' ἐν δικαστηρίῳ.

Εἶναι δὲ περίεργον καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν στίχῳ λϐ'. ἐπαινεῖται ὁ πατὴρ τῆς κανηφόρου ὀνομαστί, αὐτὴ δὲ ἡ κανηφορήσασα ὄχι· οὕτω καὶ ἐν ἄλλῳ ψηφίσματι μεταγενεστέρῳ κατά τινα ἔτη, τῷ ὑπ' ἀριθ. 420 ἐν τῷ C. I. A. II. ὅπερ ἐγράφη ἰδίως εἰς τιμὴν πατρόςμιᾶς κανηφόρου, ὁ πατὴρ μόνος ἀναφέρεται, προστίθεται ὅμως ἐκεῖ ὅτι πρὸς τῷ πέμψαι τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ Τ... οἴσουσαν τὸ ἱερὸν κανοῦν καὶ θῦμα αὐτὸς ὡς ἠδύνατο κάλλιστον προσήγαγε καὶ ἄλλως ἐπεμελήθη τῶν καθηκόντων ἑαυτῷ εἰς τὴν πομπὴν καλῶς καὶ φιλοτίμως.

Ἐν ὑστέροις ὅμως χρόνοις καὶ αἱ κανηφόροι αὗται ὀνομαστὶ ἐτιμῶντο καὶ ὄχι ἁπλῶς οὕτω διὰ λέξεων ἐν ψηφίσμασιν, ἀλλὰ δι' εἰκόνων λιθίνων, ὡς πολλὰ σωζόμενα βάθρα ἐνεπίγραφα μαρτυροῦσι. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ μικρῶν καὶ μετρίων ἀρχόμενοι εἰς μεγάλα καὶ ὑπερβολικὰ καταντῶσι. Καὶ ἡμεῖς δὲ τώρα οἱ νέοι Ἕλληνες τῶν πάλαι Ἀθηναίων τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ἀμετρίαν ἐζηλώσαμεν, καὶ ἐνῷ ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων οὐδὲ ἕνα ἀγῶνα ὑπὲρ σωτηρίας τῶν ὅλων ἠγωνίσθημεν, ἔχομεν ὅμως πλείστους καὶ νεωτάτους ἀκόμη ὑπαλλήλους ἐκ τῶν τελούντων τὴν συνήθη καὶ τρέχουσαν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους κεκοσμημένους μὲ παράσημα τοῦ Σωτῆρος τῆς Ἑλλάδος θεοῦ.

(Ἰδὲ τὴν 4. ἐπιγραφὴν ἐν ἰδιαιτέρῳ φύλλῳ ἐνταῦθα προσηρτημένῳ.)

...
ΟΝ.
ΣΙΟ.
...Τ...
...ΕΤΕΡΛ
...ΣΙ....Χ ΡΕΣΕΝ
πλαιο(ί)οι τὸμ πόδα ἑκαστ-
(ον.........)μ;ον Θεοδότοι ⁝ (Ἀχ)αρνεῖ ⁝ ε-
...σος ⁝ Φιλοκλέο(ς) ⁝ ενός ⁝ .Ι.
...Η)ερακλείδο ⁝ Ηεν(ός) ⁝ ΔΔ ⁝ ΑΙ
...α ⁝ οἰκ ⁝ Ηενός(⁝) ΔΔ ⁝ ἀριθμός;
... ⁝ κατατομε͂ς τõμ μικρõ(ν
. . . πλ)αισίον ἀργυρίο κεφάλαιον ⁝
. . . . κατατομε͂ς τõμ πλαισ-

. . . .
. . . ΙΣΛ . . .
. . . ΤΕ . . .
. . . ΧΑΡ; . . .
. . . Ρ;Ο . . .
. . . ΙΚ;Ο . . .
. . . ΙC . . .
. . . ΟΣΜ . . .
. . . ταυτ . . .
. . . ΠΘΧ . . .
. . . \ΤΙ . . .
. . . ΙΛ . . .
. . . πα)ραλαβόν(τι . . . .
. . . ΙΕ.Τ;ιαν Ι . . . . .
. . . α;ν κατασκ . . .
. . . τα(ῦτ)α πάντα Ε;.
. . . σαντι κα(ὶ.)σ.ν
. . . Ε)ὐθύδομος . . ΣΕ.ΟΙΙ
. . . ἀργυρίο κ)εφάλα(ιο)ν: Η𐅄Δ
. . . Ι ἐμ Μ(ε⁝)οἰκ: ἐργ-
άζετο. . . . . . ιαν ταύ(τε)ν λει-
. . . κ)α(ὶ ἀ)πο(χ)σύσαντι
. . . πέντε ὄντα εκπο-
. . . τὸν ἀστρ)άγ(α)λον προσγ;ο-
μφόσαντι παραλαβόν)τ(ι) τετορνευμ-
ένον). . . . . . τ . . . ο τε͂ς σελί-
δος) . . . . κ;ο.ρας σ-
. . . ἐπιθέντι
. . . κο)λ; έσα-
ντι). . . . . ε σελίδ-

. . . .
. . . Θ . . .
. . . ΕΡ . . .
. . . Τ . . . . ΝΙ . . .
. . . ΔΥ; . . .
(. . . πρ)ὸς τ(ὸ)γ κανόν(α τὸλ λίθιν-)
(ον Ηεκα . . .) ον τριο͂ν (δρ)αχμο͂(ν⁝ . . . . .)
τὸν ἀστράγ)αλ(ον) ἐπ(ιγ)ομφόσαντ(ι καὶ.)
. . . σαν(τι π)αραλαβόντι τετορ-
(νευμένον . . . Ε)ὐαινέτοι Ἀλωπεκε͂θεν
(. . . τ)ὲν σελίδα κλιμακίδα ε-
. . . . . αι πλαισίο μικρὸ δύο το
. . . Ν . . . ⁝ Δ(Δ)Δ⁝ τὸν ἀστράγαλον
(ἐπιγομφ)όσαντι παραλαβόντι τετορν-
(ευμένον . .)‾Ι τ(α)ύτεν τὲν κλιμακίδα
. . . . ἐ(ρ)γάζετο σελίδος καὶ Φ-
. . . . . ς (κ)αὶ Εὐαίνετος· ἀργυρίο
(κεφάλαιον⁝) . 𐅄ΔΔΔΠ⊢⊢⊢⊢⁝ ———
(. . . . . . ἐμ Με)λί⁝ οἰκ⁝ ἐργάζετο ΤΕ.ΕΣ
(. . . . . . τα)ύτες τὸ πυχσίνο π(λ)αισί-
(ο δύο ὄντε ἀ)ναχσέσαντι καὶ κολλέσ-
α(ντι Ηεκάτε)ρον ἐχς δραχμ(ο͂)ν⁝ Δ⊢⊢⁝ τὸ-
(ν ἀστράγαλ)ον ἐπιγομφόσαντι παρα-
λαβόντι τετ)ορνευμένον⁝ ΔΔΔΠ⊢⊢⁝ κλ-
(ιμακίδο)ιν δυοῖν τὸς ὄνυχας ἐγκολ-
λ(έ)σαν(τι) καὶ ἐχσομαλίσαντι πρὸς τὸγ
κ(α)νό(να τὸλ) λίθινον Ηεκατέρας δέκα
(δρ)αχμ(ο͂ν⁝ Δ)Δ⁝ το͂ν πλαισίον το͂ν τετρα-
(γό)νον (τετ)τάρον ὄντον τὸς ὄνυχας ἐ-
(γκ)ολλ(έσαν)τι καὶ ἐχσομαλίσαντι πρ-
(ὸς) τὸγ (κανό)να τὸλ λίθινον Ηέκαστον
(τ)ριο͂ν (δραχ)μο͂ν⁝ Δ⊢⊢⁝ τὰ κυμάτια τὰ
(μι)κρὰ (δέκ)α ὄντα κολλέσαντι καὶ ἀν-
(αχ)σέ(σαν)τι πρὸς τὸγ κανόνα τὸλ λίθι-
(νο)ν Η(έκασ)τον τριο͂ν δραχμο͂ν⁝ ΔΔΔ⁝ τ-
(ὸν) ἀσ(τράγ)αλον ἐπιγομφοσαντ(ι) παρ-
(αλα)β(όντι τ)ετορνευμένο(ν . . .
. . . .

. . .
ΟΝ.
ΣΙΟ.
. . . Τ . . .
. . . ΕΤΕΡΛ
. . . ΣΙ . . . . Χ ΡΕΣΕΝ
πλαισ(ί)οι τὸμ πόδα ἕκαστ-
(ον . . . .)μ;ον Θεοδότοι⁝ (Ἀχ)αρνεῖ⁝ ε-
. . . σος⁝ Φιλοχλέο(ς)⁝ ἑνός⁝ .Ι.
. . . Η)ερακλείδο⁝ Ηεν(ός)⁝ ΔΔ⁝ ΑΙ
. . . α⁝ οἰκ⁝ Ηενός(⁝)ΔΔ⁝ ἀριθμός;
. . . ⁝ κατατομε͂ς το͂μ μικρο͂(ν
. . . πλ)αισίον ἀργυρίο κεφάλαιον⁝
. . . . . . ——κατατομε͂ς το͂μ πλαισ-
(ίον . . . .) \αν ἀργυρίο κεφάλαιον (⁝) ΧΗ
. . . . . . ⁝ ——— χσυλοργοῖς ἐς τὲν
ἐποροφία)ν Ηιμάντας ἀποχσέσασιν
μῆκο;)ς Ηεπταπ(α)λάστος πλάτος δεκ-
(αδα)κτύλος τρ(ιο͂)ν Ηεμιοβελίον Ηέκα-
στ;)ον⁝ ΔΔΔΔΠ⁝ Κ(ό)μονι ἐκ Με⁝ οἰ⁝ Η𐅄ΔΔΔ
ΔΠ⊢⊢⁝ Τιμομάχοι Ἀχαρν(εῖ⁝) 𐅄ΔΠΙΙΙ (⁝) Δ⊢ΙΙ
ΙΙC⁝ Τλεσίαι Κεττίοι⁝ ΔΔΔΔΠΙΙ⁝ ΔΔ⊢⁝ Μικ-
ίονι⁝ ἐμ Με⁝ οἰκ⁝ 𐅄ΔΔΔΙΙΙΙ⁝ ⊢ . . ⁝ Εὐθυδόμο-
ι Μελιτ⁝ ΠΙΙΙΙ⁝ ἐς τὲν ἐποροφίαν Ηιμάντ-
ον ἐργασίας ἀργυρίο κεφάλαιον⁝ 𐅄ΔΔ
ΔΔΠ⊢⊢⁝ τέκτοσι μισθόματα καὶ καθ-
εμερίσια· κεραμόσαντι Ηυπὲρ τε͂ς ὀ-
ροφε͂ς ἐπὶ το͂ νεὸ Κτέσονι Λακιάδει
ΔΔ⊢⊢⊢⊢⁝ τὸς σφεκίσκος θε͂σι καὶ τὸς ι-
μάντας καθ' ἐμέραν Γέρυι Ηεμερ-
ο͂ν⁝ ΠΙ⁝ Π⊢⁝ Μικίονι Ηεμερο͂ν⁝ ΙΙΙ⁝ ⊢⊢⊢⁝ Κ-
ροίσοι Ηεμερο͂ν⁝ Π⁝ Π⁝ διαφάρχσαν-
τι τὰ μετακιόνια τέτταρα ὄντα τὰ
πρὸς το͂ Πανδροσείο Κόμονι ἐμ Με οἰ
ΔΔΔΔ⁝ πομφόλυγας τορνεύσαντι ἐς
τὰ καλύμματα Μικίον ἐγ Κολλυ⁝ οἰ⁝ ⊢⊢⊢·
πρίστει ἐς τὰ καλύμματα διαπρίσα-
ντι σφεκίσκον Ῥαιδίοι ἐγ Κολλυ⁝ οἰ⁝ Π·
τὸ τειχίον ἐνοικοδομέσαντι το͂ ἐργ-
αστερίο ἐπειδὲ Ηαι σελίδες ἐχσέχ-
θεσαν Μικίονι ἐμ Μελίτει⁝ οἰ⁝ ΠΙΙΙ⁝ τέ-
κτοσι μισθομάτον ἀργυρίο κεφάλαι-
ον⁝ 𐅄⊢ΔΔΔΔΙΙΙΙ⁝ ———γραφεῖ καλ-
ύμματα γράφσαντι⁝ ΔΙΙΙΙ⁝ ἐπὶ τὲν ὀρ-
οφὲν ἐπὶ τὰς σελίδας τὰς ὑπὲρ (το͂
ἀγάλματος⁝ ⊢⊢⊢⊢⁝ δραχ(με͂ς Η)ε(κάσ-
τ(εν . . . .
. . . .

Στήλη λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ ἄνω, κάτω καὶ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι, ὕψους τανῦν 0,73, πλάτους 0,55, πάχους 0,16, ἔχει τὰ ἀνωτέρω εἰς τρεῖς σελίδας γράμμασι προευκλειδείοις, ὄχι δὲ στοιχηδόν. Εὑρέθη ἐνταῦθα εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ καλούμενον Γύφτικα καὶ ἠγοράσθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ὅτι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ἐρεχθείου ἀναφέρεται τὸ περιεχόμενον, εἶναι πρόδηλον ἐκ πολλῶν. Πιθανώτατα δὲ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν βεβαίως εἶναι τὸ τεμάχιον τοῦτο καὶ ἓν ἄλλο πολὺ μικρότερον, τὸ ἐν C. I. A. I, ὑπ' ἀρ. 321 δημοσιευθέν, τεμάχια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς στήλης. Κ' ἐκεῖνο ἐκ τῆς κάτω πόλεως ἦτο, οὐχὶ δ' ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εἶχεν ἀγορασθῆ πρὸ ἐτῶν τινῶν. Κ' ἐκεῖνο δὲν εἶναι στοιχηδὸν γεγραμμένον, εἰς σελίδας δὲ πλείονας τῆς μιᾶς, ἰσοπλατεῖς ταύταις. Ἔτι τὸ πάχος τῶν λίθων εὕρηται ὂν τὸ αὐτό, 0,16, καὶ τὰ γράμματα ὅμοια πολύ, μόνον δ' ἐν ἐκείνῳ πλέον συμπεπυκνωμένα κατά τι καὶ αἱ ἀποκοπαὶ τῶν λέξεων ἐκεῖ ἀνωμαλώτεραι, ἐνῷ ἐνταῦθα πλείων κανονικότης. Τὰ δὲ ἄλλα τεμάχια ἀναγραφῶν τοῦ Ἐρεχθείου τὰ ἐν τῷ C. I. A. I, ὑπ' ἀρ. 322—4 περιειλημμένα ἔχουσι πλείονας τὰς διαφορὰς κατά τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς. Παραδεκτέον δὲ φαίνεται, ὅτι τὸ παρὸν τεμάχιον περιλαμβάνει ἀναγραφὴν ἔργων πλέον προκεχωρημένων ἢ ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 321, ἀλλ' ὄχι πάλιν τόσον, ὅσον τὰ ἔργα τὰ ἐν ἀρ. 324 ἀναγεγραμμένα, τὰ ὁποῖα ὁ Kirchoff ὁ ἐκδότης τοῦ C. I. A. θεωρεῖ ὡς τοῦ ἔτους 408 πρὸ Χρ. (Ὀλυμπ. 93, 1). Πάντως δὲ πλησιόχρονα θὰ εἶναι καὶ ταῦτα τὰ ἐν τῷ νῦν ἐκδιδομένῳ τεμαχίῳ, ἴσως κατὰ ἓν μόνον ἔτος παλαιότερα. Εἰς τοσαῦτα γενικὰ ἐγὼ τόγε νῦν κρίνω εὔλογον νὰ περιορισθῶ, διότι ἐλλείπουσιν ἐδῶ στοιχεῖα πρὸς ἀκριβέστερον χρονολογικὸν ὁρισμόν, οἷα εἶναι ἡ μνεία ἐπωνύμου ἄρχοντος καὶ πρυτανειῶν καθ' ἃς ἐδόθησαν χρήματα διὰ τὰ ἔργα εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς τῆς οἰκοδομίας. Δὲν ἀμφιβάλλω δέ, ὅτι τὸ παρὸν κείμενον ἅτε παρέχον ἄλλως οὐ μικρὰν συμβολὴν εἰς τὰς περὶ τῆς οἰκοδομικῆς ἱστορίας τοῦ πολυθρυλήτου ναοῦ γνώσεις ἡμῶν, θέλει πολὺ ἀπασχολήσει τοὺς φιλολόγους, ὡς καὶ τὰ

πρὸ αὐτοῦ ἐκδοθέντα, καλῶς δ' ἑρμηνευόμενον ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα αὐτοῦ, θέλει διαφωτίσει καὶ ἐκεῖνα.

Μερικῶς δὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐκδοτῶν καὶ ἑρμηνευτῶν τοῦ κειμένου τούτου παρατηρῶ τάδε·

Ὅσα γράμματα ἐκ τῶν ἄνω μερῶν τῶν τριῶν σελίδων ἐξέλιπαν, ἀποτριβείσης ἐκεῖ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου, ταῦτα ἐντελῶς ἐξέλιπαν καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι αὐτῶν σώζεται σαφές, πλὴν τῶν ὅσα ἐδήλωσα διὰ κεφαλαίων. Κατὰ δὲ τὸ πρὸς ἀριστερὰ μέρος, ἔνθα ἡ πρώτη σελίς, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου λείπει κατὰ τὸ ἥμισυ καί τι πλέον τοῦ πλάτους ἀποθραυσθεῖσα πρόπαλαι. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ά. σελίδι, τῇ πλεῖστον βεβλαμμένῃ, ἓν μόνον παρετήρησα ἀφειμένον ἐπίτηδες κενὸν διάστημα, ὑπὸ τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ τελευταίου στίχου, τοιαῦτα δὲ ἄλλα κενὰ διαστήματα ὑπάρχουσιν ἔτι ἓν μὲν ἐν τῇ β'. σελίδι, στίχῳ κθ'., τρία δὲ ἐν τῇ γ'. σελίδι, στίχ. ιγ'. ιε'. καὶ μβ'., ἔνθα ἐγὼ ἔσυρα γραμμὰς ὁριζοντείους.

Ἀνωμαλίαι γραφῆς (ὄχι κυρίως εἰπεῖν σφάλματα) παρετηρήθησαν αἱ ἑξῆς· ἐν σελίδι ά. στίχῳ μ'. τὸ ἀποχ*σύσαντι*, ἐνῷ ἐν σελ. β' στίχ. λβ'. καὶ μέ. ἀναγινώσκομεν ἀναχ*σέσαντι*. Ἐν σελίδι γ'. στίχ. κή. μετὰ τὰ *τὸς* δὲν ἐχαράχθη καὶ ἕτερον Σ, τὸ ἀρκτικὸν τῆς ἐπομένης λέξεως, καὶ ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ στίχου ἴσως δὲν ἐχαράχθη οὐδέποτε τὸ δασὺ Η πρὸ τοῦ ι τῆς λέξεως ἱμάντας, ἐν δὲ στίχ. λγ'. τῆς β'. σελίδος λείπει βεβαίως τὸ δασὺ Η πρὸ τοῦ ἐχς, ὡσαύτως καὶ ἐν σελ. γ'. στίχ. ή. πρὸ τοῦ ενός, (ἐνῷ ἐν τοῖς ἐπομένοις δυσὶ στίχοις δὶς ἡ αὐτὴ λέξις δασύνεται). ὡσαύτως λείπει καὶ ἐν σελ. γ'. στίχ. ς'. ἐν τῷ ἑκαστ, καὶ ἐν στίχ. μδ'. ἐν τῷ υπέρ. Τοιοῦτόν τι εἶναι καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ I ἐν τῷ ὀνόματι Μικίον, τῷ κειμένῳ κατὰ δοτικὴν πτῶσιν ἐν στίχῳ λέ. τῆς γ'. σελίδος.

Ἡ ἐν στίχῳ λβ'. τῆς γ'. σελ. λέξις *μετακιόνια* παρουσιάζεται ὡς νέα, ἀλλὰ σημασίας εὐλήπτου ὡς ἐκ τῆς παρακειμένης μετοχῆς διαφάρξαντι. Ἀσαφεστέρα δὲ εἶναι ἡ σημασία τῆς ἐν στίχ. λδ'. τῆς αὐτῆς σελ. κειμένης πομφόλυγος. Πολλὰ ἄλλα τῶν χρηζόντων διασαφήσεως οὐδὲ θίγω ὅλως. Λέγω δ' ἔτι μόνον δύο τινά, ά.ον ὅτι διατηρήσας παντοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ λίθου ἀρχαϊκὴν τρίστιγμον στίξιν, προσέθηκα ὅμως ἔτι, ὅπου τοιαύτη δὲν ἐχαράχθη ἔκπαλαι, ἐγὼ δ' ἐθεώρησα ἀναγκαῖον, καὶ ἰδικήν μου νεωτερικήν, τὴν διὰ τῆς ἄνω τελείας. β.ον ὅτι ἀριθμοί τινες, ἤτοι ποσὰ πολυψήφια, δὲν ἀνεγνώσθησαν ὑπ' ἐμοῦ μετὰ πάσης βεβαιότητος, ὡς λ. χ. ὁ ἐν σελ. γ'. στίχ. κβ'. δεύτερος ἀριθμός, ὁ ἀμέσως πρὸ τοῦ ὀνόματος Εὐθυδόμο, ὅστις ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ψηφίων σύγκειται, ὁ δὲ ἐν στίχῳ ιθ'. τῆς αὐτῆς σελίδος δεύτερος ἀριθμός, ὁ πρὸς τῷ τέλει, ἴσως πρέπει νὰ διασταλθῇ τοῦ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ πρώτου ἀριθμοῦ, διότι τοῦτο φαίνεται ἀπαιτοῦσα ἡ ἐν ἐκείνοις τοῖς στίχοις ἐπικρατοῦσα διάθεσις τῶν ἀριθμῶν, τὸ νὰ ἀκολουθῶσι δηλ. μετὰ ἕκαστον ὄνομα διπλοῖ ἀριθμοί. Οὐχ οὕτω δὲ ὁ ἐν τέλει τοῦ κ'. στίχου τετραψήφιος ἀριθμός, ἀλλ' ἐκεῖνος ἑνωτέος εἰς ἓν μετὰ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐφεξῆς στίχου γεγραμμένων τριῶν ψηφίων, καθὼς τοιαύτη ἕνωσις προφανῶς ἀπαιτεῖται καὶ ἐν στίχ. κδ'. καὶ κε'. Δὲν θὰ διαλάθει δὲ τοὺς λογιστικοὺς τῶν ἀρχαιολόγων, ὅτι εἰς τὰ ποσὰ τῶν κεφαλαίων δὲν ἐκβαίνει παντοῦ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐκ τῶν μερικῶν κονδυλίων προστιθεμένων περιμενόμενος, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐπιβάλλομαι εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν δυσκολιῶν τούτων, πολὺ δ' ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

5.

Τελευταίαν ἐκδίδομεν σήμερον ἀξιοπερίεργόν τινα ἐπιγραφὴν ἐγκεχαραγμένην ὀξεῖ ὀργάνῳ ἐπὶ ὀστράκου, εὑρεθέντος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας, ταῖς ἐν τῇ νεκροπόλει τῇ ἔξω τοῦ Διπύλου. Τὸ ἔχον αὐτὴν ὄστρακον εἶναι πάτος ἀγγείου μελαμβαφοῦς, ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένος καὶ οὐ σώζων τὸ ὅλον αὐτοῦ κυκλοτερὲς σχῆμα τὸ ἐξ ἀρχῆς, δι' ὃ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας του οὖσα ἐπιγραφὴ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς κολοβή. Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς.

. . . .
τος δὲ τοῦ οἰκήμ(ατος . . . . ἀλ-
λήλων καὶ μὴ ἐξ(έστω . . . .
τα σύνοικον ἕτερ(ον . . . . . .

ἐὰν δὲ βιάσηται . . . . . .
διπλῆν τὴν ὠ;ν(ὴν ; . . .
δὲ Ἀγαθοκλει . . . . . .
Παρμένοντα . . . .
ἐὰν δὲ μὴ η . . . .
τὸ οἴκημ(α . . . .

. . . . ντο

Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τῶν Μακεδονορρωμαϊκῶν περίπου χρόνων. Τὸ ε καὶ τὸ σ εἶναι τοιαῦτα: Є Ϲ, ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ Ε ἀπαντᾷ· τὸ δὲ Τ ἐνιαχοῦ μὲν ἔχει τὸ κανονικὸν τοῦτο σχῆμα, ἀλλαχοῦ δὲ εἶναι τοιοῦτο Ꞁ· τὸ δὲ ο δὶς καὶ τρὶς εἶναι μικρότατον καὶ σχεδὸν ἄμορφον ξέσμα ὡς τὸ σύνηθες ἡμῶν σήμερον κόμμα. Ἄλλως δ' ἐν συνόλῳ τὰ γράμματα ἔχουσι πολλὴν τὴν κανονικότητα καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐχαράχθησαν καὶ οἱ στίχοι εὐθεῖς. Ἐπ' ἀριστερὰ δὲ τῷ ὁρῶντι καὶ κατωτέρω καὶ διαγωνίως πρὸς τοὺς πολλοὺς στίχους ὑπολείπονται κατὰ τὸ ἄκρον τῆς θραύσεως τρία γράμματα, ὡς τὰ ἀπεδώκαμεν, τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν θὰ ἦσάν ποτε εἰς στενὴν πρὸς τοὺς ἀνωτέρω στίχους σχέσιν.

Τώρα δὲ ὁποία ἆρά γε ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐγγράφου τούτου; Ὅτι μὲν εἶναι συγγραφή τις, ὡς οἱ παλαιοὶ ἔλεγον, ἤτοι ὡς οἱ μικρὸν πρὸ ἡμῶν ζῶντες, συμφωνητικόν, ἤ, ὡς οἱ νῦν λέγομεν ἑλληνίζοντες πλειότερον, συμβόλαιον, φαίνεταί μοι παραδεκτόν, ἀλλ' ἀμφιβάλλω πολύ, ἂν περὶ ἐνοικιάσεως ἢ πωλήσεως οἰκίας ἐγράφη, καθὼς ἤθελέ τις ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ μελέτης νομίσει· διότι εἶναί τινες λέξεις ἐναντιούμεναι κάπως εἰς τοιαύτην ἐκδοχήν, ὡς λ. χ. ἡ λέξις οἴκημα καὶ ὄχι οἰκία δίς, ἔπειτα τὸ ἐὰν δὲ βιάσηται· ἔτι δὲ τὸ ἐν στίχῳ ϛ'. κύριον ὄνομα ἄδηλον ἂν εἶναι γυναικὸς ἢ ἀνδρός, Ἀγαθόκλεια δηλ. ἢ Ἀγαθοκλεῖ κατὰ δοτ. πτῶσιν. Ἂν εἶναι γυναικός, πολλά τινα δύναταί τις καὶ ἀλλόκοτα νὰ εἰκοτολογήσῃ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς συμφωνίας· δι' ὃ παυόμεθα τοῦ περαιτέρω λόγου.

Φαίνεται δὲ ἐκ τούτου τοῦ ὀστράκου καὶ ἐξ ἑνὸς ἄλλου ἔχοντος ἐμπορικάς τινας σημειώσεις, ὅπερ διατηρεῖται ἐνταῦθα ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς παιδείας, ἐξέδωκε δὲ τῷ 1867 ὁ Alb. Dumont (ἴδε Πανδώρας φυλλάδιον 418ον) καὶ ἐκ τρίτου τινὸς διατηρουμένου ἐν τῷ Βαρβακείῳ Μουσείῳ, ὅπερ εἶναι συλλαβισματάριον καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Δ. Μαυροφρύδου ἐν τῷ Φιλίστορι, τόμ. δ'. τοῦ 1863, ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἀθηναῖοι συχνὰ εἰς τὸ προχειρότατον ὑλικὸν ἐτρέποντο θέλοντες νὰ γράψωσι, καὶ ἂν ἔτι τὸ μέλλον νὰ γραφῇ εἶχέ τινα εὐχρηστίαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὰ τοῦ βίου (*). Οὕτω καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Αἰθιοπίᾳ εὑρέθησαν πολλαὶ ἀποχαὶ ἤτοι ἀποδείξεις παραλαβῆς χρημάτων καὶ σιτηρεσίων στρατιωτικῶν καὶ ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ὅμοια ἔγγραφα Ἑλληνικά, γεγραμμένα μέλανι ἐπὶ κοινῶν ὀστράκων ἐν τοῖς χρόνοις τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαίων Καισάρων, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἐν τῷ γ'. τόμῳ τοῦ Corp. Inscript. Graecarum, εἶναι δ' ἐκεῖνα τῆς τροχάδην καὶ συμπεπλεγμένης γραφῆς, ὄχι ὡς τοῦτο τὸ ἡμέτερον, ἐν ᾧ πάντα τὰ γράμματα διακριδὸν ἀπ' ἀλλήλων ἐχαράχθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16 Ἀπριλίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Ὁ Dumont ἐν τῇ πραγματείᾳ του περιέλαβε πολλά τινα ἀξιανάγνωστα περὶ τῆς ἐπὶ ὀστράκων γραφῆς παρὰ τοῖς παλαιοῖς «ἀπορίᾳ κερμάτων ὥστε ὠνήσασθαι χαρτία,» ὡς λέγει Διογένης ὁ Λαέρτιος περὶ τοῦ φιλοσόφου Κλεάνθους, πάντες δὲ ἐνθυμοῦνται τὸ ἔθος τοῦ ὀστρακισμοῦ καὶ τὸ περὶ Ἀριστείδου ἀνέκδοτον.

(Ἐκ τῆς «Παλιγγενεσίας» τῆς 5 Ἀπριλίου 1879).

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΗΘΕΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΕΝ ΟΛΥΜΠΙΑ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ.

Ἔτος σχεδὸν παρῆλθεν, ἀφοῦ ἐγράψαμεν ἐν τῇ ἐφημερίδι τὸ ἄρθρον ἡμῶν «Μία νέα ἱστορικὴ γνῶσις», προσβαλόντες δι' αὐ-

τοῦ ὡς ὅλως ἀνυπόστατον τὴν Σλαβικῶν δῆθεν ἐν Ὀλυμπίᾳ κτισμάτων ἀνακάλυψιν, ἣν οἱ ἐκεῖ σκάπτοντες Γερμανοὶ διὰ τῶν ἐπισήμων αὐτῶν ἐκθέσεων διεθρύλησαν εἰς τοῦ κόσμου τὰ πέρατα. Μόλις δὲ κατ' αὐτὰς ἀνέγνωμεν οἷον ἀπάντησιν εἰς τὸ ἄρθρον μας, μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μιᾶς ἀλληλογραφίας ἐξ Ὀλυμπίας, δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κολωνίας, ἧς τὸ περιεχόμενον ἀρχίζον ἀπὸ τῶν λέξεων «Παράδοξοι ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες!» εἶναι αὐτὸ παραδοξότατον ὄντως, καθὸ ἐντελῶς παράλογον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος ἐσυνειθίσαμεν νὰ θεωρῶμεν ὡς τὸν φιλοσοφώτατον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ ὅμως τώρα μᾶς ἀναγκάζουσι ν' ἀλλάξωμεν γνώμην, διότι τῆς λογικῆς, ἥτις εἶναι μέρος τῆς φιλοσοφίας, δὲν βλέπομεν οὐδεμίαν χρῆσιν γινομένην ἐν τῷ ἐξ Ὀλυμπίας Γερμανικῷ ἄρθρῳ· διότι τί λέγει κατ' οὐσίαν; ὅτι, ἂν δὲν θέλωμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ λεγώμεθα παράδοξοι ἄνθρωποι καὶ ἀγνώμονες, πρέπει νὰ μὴ παροργιζώμεθα, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστώμεθα, ὅταν οἱ ἀνασκάπτοντες *ὑπὲρ ἡμῶν* τὴν Ὀλυμπίαν (ὡσὰν νὰ μὴ κατεξοδιαζώμεθα καὶ ἡμεῖς!) μᾶς λέγουσιν ἀναποδείκτως, ὅτι εὗρον ἐκεῖ Σλαβικὰ κτίσματα, ἐνισχύοντες οὕτω οἱ εὐεργέται πάλιν μετὰ 50 ἔτη ἀπὸ τοῦ Φαλλμεράϋερ τὴν ἐκείνου περὶ τελείας ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ἀναπόδεικτον δοξασίαν. Ἀλλὰ ταῦτα πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μετέχωσι καὶ κατ' ἐλάχιστον τῶν κανόνων τῆς εἴτε ἐμφύτου εἴτε ἐν βιβλίοις γεγραμμένης λογικῆς; Ἐπειδὴ σὲ κάμνω ἓν κάποιον καλόν, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἀπολέσω ἄρδην! Ὄχι *παρωργίσθημεν*, κύριοι Γερμανοί, ἀλλ' ἐδακρύσαμεν ἡμεῖς ποτε καὶ βαρέως ὠχθήσαμεν, πολλὰ παθόντες καὶ δυσεπανόρθωτα δεινὰ τότε, ὅτε ἐν ἔτει 1829 ὁ Φαλλμεράϋερ, μετεώρου ἔτι οὔσης τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, ἐξῆλθεν εἰς τὸ μέσον μὲ τὴν καταχθόνιον δοξασίαν του καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστορίας τοῦ Μωρέως ἐπεχείρησε νὰ διδάξῃ τοὺς κραταιοὺς τῆς γῆς, πῶς πρέπει νὰ θεωρήσωσι τοὺς νῦν ἐν Ἑλλάδι λαούς, τοὺς κατ' αὐτὸν ἀπογόνους τῶν θηριωδῶν Σλάβων. Τίς τῶν παρ' ἡμῖν γεραιτέρων δὲν ἐνθυμεῖται, ὁπόσον τότε ἐφαρμακεύθη ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ πολιτισμένου κόσμου ὡς πρὸς ἡμᾶς καὶ δεκαετηρίδας ὅλας ἐπαλαίσαμεν ὄχι πολὺ ἐπιτυχῶς, θέλοντες νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τὸν πρώην διατρανωθέντα εὐγενῆ φιλελληνισμόν; Καὶ τώρα ἐν ἔτει 1879, ὅτε πάλιν ἡ τύχη τοῦ Πανελληνίου διακυβεύεται, θέλουσιν οἱ λόγιοι Γερμανοὶ διὰ ὅμοιον ἐξ Ὀλυμπίας ἀναθρῶσκον σκάνδαλον νὰ μὴ ταραττώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐκλαμβάνωμεν, πιστεύοντες εἰς τὴν εἴρωνα σοφιστείαν των, τὸν περὶ Σλαβικῶν κτισμάτων ἰσχυρισμόν των ὡς ἀθῶον, μάλιστα καὶ ὡς *τιμὴν* δῆθεν φέροντα εἰς ἡμᾶς, καθόσον, λέγουν, τὰς λέξεις «σλαβικοὺς τοίχους» ἐξέλεξαν, ὅπως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀναμφισβητήτως Βυζαντινὰ ἱδρύματα ὑποδείξωσι τὰς ἐλεεινὰς καλύβας μεταγενεστέρου τινὸς πληθυσμοῦ πτωχοῦ καὶ ἀπολιτίστου; Ἀλλὰ εὐλόγως δύναταί τις, καὶ ἂν δὲν εἶναι Ἕλλην, νὰ ἐρωτήσῃ· διὰ τί ἦτο ἀνάγκη ὁ *τὶς* ἐκεῖνος πτωχὸς καὶ ἀπολίτιστος πληθυσμὸς νὰ μὴ μείνῃ ἁπλῶς *τὶς*, ἀλλὰ νὰ ὀνομασθῇ ῥητῶς *Σλαβικός*; Ἆρά γε διὰ νὰ καταισχυνθῶσι καὶ σιγήσωσιν οἱ νῦν Βούλγαροι, οἱ θέλοντες νὰ ἰδιοποιηθῶσι τὰς μέχρι τοῦ Αἰγαίου χώρας, ἀκούοντες τὴν παλαιάν των δυσγένειαν; Ἀμφιβάλλομεν πολύ. Ἔστωσαν δὲ βέβαιοι οἱ Ὀλυμπιοδίφαι, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ᾧ σύντροφος εἶναι ἡ πενία ἀπ' αἰώνων, δὲν εἶναι ἀδαὴς τόσον τῆς ἱστορίας του καὶ ματαιόδοξος, ὥστε νὰ ἤθελεν ἀπαξιώσῃ τοὺς φανέντας ἐν Ὀλυμπίᾳ «ῥυπαροὺς ἐκ πηλοῦ τοίχους», ἂν ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων δυστυχεῖς προγόνους του, ἀφοῦ καὶ τώρα ἀκόμη κτίζει τοιαῦτα πολλαχοῦ κτίσματα καὶ ταῦτα *ἄνευ ἑστίας*, ὅπερ φαίνεται ὅτι νομίζει ὁ εἰς Κολωνίαν γράψας Γερμανὸς ὡς ἔσχατον κακοδαιμονίας καὶ βαρβαρότητος σημεῖον, ἐναντίως δοξάζων τοῖς νῦν Ἕλλησιν, οἵτινες καὶ ἄνευ ἑστίας κτιστῆς δύνανται ὑποφερτὰ νὰ ζῶσιν, ὡς ἄλλοι τοῦ Ὁμήρου *θεοὶ ῥεῖα ζώοντες*, ἢ ὡς πιστεύοντες εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον *οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος*. Πρὸ ἐτῶν τινων ἀνέσκαψεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἑταιρία οἰκίας ἰδιωτικὰς τῶν πάλαι Ἀθηναίων ἐσωτέρω τοῦ Διπύλου, ἀναγνωρισθείσας ὡς τοιαύτας παρὰ πάντων τῶν ἀρχαιολόγων, καὶ ἦσαν ἄνευ ἑστιῶν, ἀλλ' εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν ἐπῆλθε νὰ τὰς ὀνομάσῃ Σλαβικὰς ἕνεκά γε τούτου.

Νόστιμος δὲ πολὺ εἶναι ὁ εἰς Κολωνίαν γράψας Γερμανός, ἀπαιτῶν *παρ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων* ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν εἶναι Σλαβικὰ τὰ οὕτω κληθέντα ἐν Ὀλυμπίᾳ κτίσματα, καὶ τότε, λέγει, δὲν θὰ ἀντείπῃ πλέον. Ποῦ, πρὸς τοῦ Ἀριστοτελείου Ὀργάνου, ἠκούσθη ποτὲ νὰ ζητῆται σπουδαίως τοιοῦτό τι καὶ νὰ μὴ ὑποχρεώνεται μᾶλλον εἰς ἀπόδειξιν ὁ τὸ πρῶτον ἰσχυρισθείς τι; Καὶ ὅμως ὄχι μόνον εἰς τοιαύτην παράλογον ἀπαίτησιν ἐπιμένουσιν οἱ ἐξ Ὀλυμπίας, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ποιοῦσιν. Ἐνῷ διὰ τοῦ εἰς Κολωνίαν σταλέντος ἄρθρου φαίνονται λέγοντες, ὅτι ἁπλῶς οὕτως animi causâ ὠνόμασαν τὰ τειχία ἐκεῖνα Σλαβικά, ἔπειτα ἐκ φιλεριθείας προσπαθοῦσι νὰ ἐφεύρωσι καὶ λόγους ἄλλους παρὰ τὸ κακόκτιστον, δι' οὓς τὰ ὠνόμασαν οὕτως. Ἰδού, ἔν τινι φύλλῳ τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος Deutscher Reichsanzeiger ἀνέγνωμεν πρὸ ἑβδομάδων τινῶν τὴν 31ην ἐπίσημον ἔκθεσιν ἐξ Ὀλυμπίας, ὑπογεγραμμένην ὑφ' ἑνὸς τῶν ἐκεῖ ἐπιστατῶν τῆς ἀνασκαφῆς, τοῦ W. Doerpfeld, ἐν ᾗ, γινομένης μνείας τῶν ἀπασχολούντων ἡμᾶς ἐλεεινῶν ἐκείνων κτισμάτων, ὄχι μόνον τονίζεται σπουδαίως ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἔλλειψις ἑστίας, ἀλλὰ καὶ νέα τις σοφὴ ἀνακάλυψις προστίθεται, ὅτι «*οἱ Σλάβοι ἢ ἄλλαι βόρειαι φυλαὶ (;) ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν* ὄχι ἄνευ λόγου, ἀλλ' *ἵνα ἰδίως τὴν ἄμπελον καλλιεργῶσιν*. Ἐδῶ δὰ πλέον ἄφωνοι μένομεν· διότι τίς δύναται καὶ λέξιν νὰ προφέρῃ συζητῶν πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι κατὰ ὑπερφυσικόν τινα τρόπον λαμβάνουσιν ἐκ τῶν παρῳχημένων αἰώνων τόσον λεπτομερεῖς τὰς πληροφορίας των; Οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος ἡμῶν λόγος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Μαρτίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Οἱ γονεῖς τοῦ Ῥήγα, ἢ περὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Γ. Καρυοφύλλη, 1879. εἰς 16ον σελ. 191.

Τὸ πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων ἐκδοθὲν τοῦτο βιβλίον ἐφιλοπονήθη ὑπ' ἀνδρὸς ὄχι νῦν πρῶτον καὶ ἐξ ὑπογυίου εἰς τοιαύτας ἐρχομένου μελέτας, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν ἤδη δόντος καλὰ δείγματα τῶν γνώσεών του περὶ τὰ παιδαγωγικά. Ἐπελθοῦσα δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ἐμπειρία κατέστησεν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ δωροφορήσῃ τοῖς Ἕλλησιν ἀνάγνωσμα πρόσφορον τὰ μάλιστα εἰς μόρφωσιν ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ὅπερ δὲν κατορθώνει πᾶς ὅστις μαθὼν ἐν σχολαῖς ξέναις τὴν παιδαγωγίαν ἐπιχειρεῖ ταχέως τὴν διὰ τοῦ τύπου μετάδοσιν παρ' ἡμῖν τῶν μεμαθημένων. Ἔχει πᾶν ἔθνος τὰ ἰδιώματά του καλὰ καὶ κακά, καὶ χρῄζει διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρας διδασκαλίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν καλῶν του ἰδιωμάτων καὶ ἀποδίωξιν τῶν κακῶν. Τὰ παρ' ἑνὶ ἔθνει τελεσφόρα διδάγματα δὲν ἐνδεικνύουσι πάντως καὶ παρ' ἄλλῳ τὴν δύναμίν των, ὡς οὐδὲ τὰ αὐτὰ φάρμακα εἶναι διὰ πάντας τοὺς τὴν αὐτὴν νόσον νοσοῦντας ἐπίσης ὠφέλιμα. Ὁ ἐκδότης λοιπὸν τοῦ παρόντος βιβλίου προθέμενος νὰ ἀποδώσῃ Ἑλληνιστί, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, σύγγραμμα γνωστὸν παιδαγωγικωτάτου ἀνδρός, τοῦ περιωνύμου Πεσταλότση, δὲν περιωρίσθη εἰς ἁπλῆν μετάφρασιν, ἀλλὰ μετήνεγκε τὴν οὐσίαν τοῦ Γερμανικοῦ πρωτοτύπου κατὰ τρόπον ἁρμοδιώτερον εἰς τοὺς Ἕλληνας, μεταποιήσας κύρια ὀνόματα δρώντων προσώπων, ἔν τισι δὲ καὶ ἤθη, καὶ μεταθεὶς τόπους καὶ χρόνους τοῦ διηγηματίου. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐξέλεξε τὰ τῆς πρώτης ἀγωγῆς τοῦ ἐθνομάρτυρος Ῥήγα, καλῶς τῇ ἀληθείᾳ ἐμπνευσθείς, διότι οὕτως ἠδυνήθη νὰ συμπεριλάβῃ τὴν ἔκφρασιν τῶν καθολικωτέρων τοῦ ἔθνους ἡμῶν τάσεων, φόβων καὶ ἐλπίδων ὡς πρὸς τὰ περιστοιχοῦντα ἡμᾶς νεαρὰ συμβάματα. Δεξιῶς δὲ ἐνύφανε τῷ διηγηματίῳ τά τε παλαιότερα καὶ τὰ σημερινὰ τοῦ ἡμετέρου βίου πράγματα, πάθη, ὀρέξεις, κλίσεις, ἀρετὰς καὶ κακίας καὶ

ταῦτα μετὰ πολλῆς ποικιλίας τοῦ κατ' ἀγροὺς βίου καὶ τοῦ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἱκανῶς σπουδάσας νὰ ἔχωσι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα τὴν ψυχολογικὴν ἅμα καὶ ἱστορικὴν πιθανότητα μετὰ μετρίου μυθικοῦ πλάσματος, ὥστε οὕτω δελεαζόμενος ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀποδέχεται προθυμότερον τὰ πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἤθους του διδάγματα. Μικρά τινα μόνον μέρη τῆς περιεχομένης ὕλης ἐτήρησαν ἴσως τὴν ἀκράτως πρωτότυπον χροιάν των, τὰ δὲ πλεῖστα μετασχηματισθέντα ἀπέβησαν ἀληθῶς ἐθνικὰ καὶ εὐκατάληπτα διὰ Ἕλληνας. Εὐχόμεθα δὲ νὰ τύχῃ ἀναγνωστῶν πολλῶν τὸ βιβλίον καὶ ὄχι μόνον παίδων καὶ ἐφήβων ἑκατέρου τοῦ φύλου, ἀλλὰ μᾶλλον γονέων, δι' οὓς καὶ πλέον ἁρμόζει, ὡς καὶ ἐν τῷ προλόγῳ ὀρθῶς λέγεται. Βεβαιοῦμεν δὲ αὐτούς, ὅτι θέλουσιν εὑρεῖ ἐν αὐτῷ πολλὰ τὰ πρακτικῶς χρήσιμα, ὁποῖα δὲν εὑρίσκονται συνήθως ἐν τοῖς τοῦ εἴδους τούτου βιβλίοις. Τὸ δὲ γλωσσικὸν αὐτοῦ ὕφος, πλὴν ὀλίγων ἀηθεστέρων λέξεων καὶ ἰδιωμάτων, εἶναι καθόλου καλὸν καὶ κατάλληλον τῇ ὑποθέσει, μετέχει δὲ καὶ φυσικότητος καὶ ζωηρότητος οὐ τῆς τυχούσης.

Σ. Λ. Κ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

*Ἀπάνθισμα ἱστοριῶν καὶ ἀποφθεγμάτων ἐκ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων ὑπὸ Α. Γ. Λαμπίση. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. δ' καὶ 152].

*Βιβλιοθήκη τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων συλλόγου, ἀριθ. 29.—Ἀριθμητικὰ προβλήματα ἐγγράφως λυόμενα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολείων κατὰ τὴν ἐν τῷ Παιδαγωγείῳ μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῆς ἀριθμητικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Μωραΐτου. Μέρος Α'. Αἱ τέσσαρες κύριαι πράξεις τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1878. Τιμᾶται λεπτῶν 50 [16ον, σ. 58].

*Ἀνάγνωσις βαθμιαία τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, βιβλίον ἁπλοποιοῦν βαθμηδὸν τὰς δυσκολίας τῆς ἀναγνώσεως πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Κ. Βαρβάτη, καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1,50 [16ον, σ. δ' καὶ 148].

*Τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἕλληνος σπουδαστοῦ τῆς Γαλλικῆς, ἤτοι διδασκαλία πλήρης τῆς γαλλικῆς ἀναγνώσεως θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ κατὰ μέθοδον ὅλως νέαν καὶ μετὰ τῆς γραφῆς ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη, καθηγητοῦ τῶν γαλλικῶν. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 100].

*Ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου βιβλιοθήκης ἱστορικῆς κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως μετὰ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Α' γυμνασίῳ. Τεῦχος 1. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 1 [16ον, σ. 128].

*Ἀναγνώσματα ἐκ τοῦ Πολυβίου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς δ' τάξεως τοῦ γυμνασίου μετὰ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χαρίση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Α' γυμνασίῳ. Τεῦχος Α', δ' Καρχηδονικὸς πόλεμος. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 1 [16ον, 96].

*Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Δραΐκη κατ' ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως. Ἔκδοσις τρίτη ἐπὶ τὸ διδακτικώτερον καὶ τελειότερον μεταρρυθμισθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχ. ν. 2 [8ον, σελ. 175].

*Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Δραΐκη κατ' ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως. Ἔκδοσις τρίτη ἐπὶ τὸ διδακτικώτερον καὶ τελειότερον μεταρρυθμισθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις, παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ τυπογράφῳ Σ. Κ. Βλαστῷ, 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σ. 68, περιέχουσα μόνον τὸ Α' μέρος, τὸ τυπικόν, διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων].

*Συλλογὴ τῶν ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναΐδος», 1878. Τιμᾶται δραχ. 3 [8ον, σ. 167].

*Ἡ Ῥόζα ἢ τὰ δύο φρούρια ὑπὸ Ἐλίζας Βραδβοῦρν, διήγημα τερπνὸν καὶ διδακτικόν, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Γ. Κωνσταντινίδου, καθηγητοῦ τοῦ Ἀρσακείου, μετὰ εἰκονογραφιῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναΐδος», 1878. Τιμᾶται δραχμῆς [16ον, σ. 120].

*Ἡ κοσμογονία, ἤτοι ἐπιστήμη ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ πρὸς χρῆσιν τῆς νεο-

λαίας ὑπὸ Λ. Γωσσαὶν, μετάφρασις Μ. Δ. Σακκορράφου ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τοῦ αὐτοῦ καὶ Δ. Ῥακοπούλου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναΐδος», 1878. Τιμᾶται φράγκων 2 1/2 καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν φράγκων 3 [16ον, σ. ή καὶ 264].

*Ἑρμηνεία κριτικὴ καὶ πρακτικὴ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων εἰς τόμους δύο μετὰ προλεγομένων περὶ γνησιότητος, αὐθεντίας, θεοπνευστίας, γλώσσης, ἐποχῆς αὐτῶν κτλ. μετ' εἰκονογραφιῶν, γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ πανομοιοτύπων χειρογράφων. Τόμος Α'. Εὐαγγέλια κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον, ὑπὸ Γ. Κωνσταντίνου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναΐδος», 1878. Τιμὴ τοῦ Α' τόμου δραχ. 5 [8ον, σελ. λθ' καὶ 544].

*Ἐγχειρίδιον χειρουργίας εἰδικῆς κατὰ χώρας ὑπὸ Β. Ῥωσήρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαγγίνα. Μέρος Β'. (τεῦχος 6'). Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαῤῥήγου, 1878. Τιμᾶται δραχ. νέων 4 [8ον, σ. 744].

*Ἐγχειρίδιον χειρουργίας εἰδικῆς κατὰ χώρας ὑπὸ Β. Ῥωσήρου, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαγγίνα. Μέρος Β' (τεῦχος ά). Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ἀδελφῶν Βαρβαῤῥήγου, 1878. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 3 1/2 [8ον, σ. 488].

*Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἢ ἡ ἁρπαγὴ ἑνὸς θρόνου, ἱστόρημα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Θεοφράστου Ι. Τυπάλδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαῤῥήγου, 1878. Τιμᾶται νέων δραχ. 2 [8ον, σ. 104].

*Α. Μακράκη νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα κατὰ τὴν προαιώνιον βουλὴν τοῦ Θεοῦ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Μέρος δεύτερον, λεξιμάθεια. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφικοῦ καταστήματος τῶν ἀδελφῶν Βαρβαῤῥήγου, 1878. Τιμᾶται φράγκων 7 [8ον, σ....].

*Μ. Τυλλίου Κικέρωνος λόγος, ὁ ὑπὲρ τοῦ Μανιλείου νόμου καὶ ὁ ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ, μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Μ. Γκιόλμα, διδ. τῆς φιλολογίας. Τεῦχος ά. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «ἡ Ἠχώ», 1878. τιμᾶται δραχ. ν. 3. [8ον, σ. ἑ. καὶ 222].

Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος Λαίλιος ἢ διάλογος περὶ φιλίας, ἐκ τῆς Λατινίδος εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν μετενεχθεὶς ὑπὸ Βασιλείου Ἀντωνιάδου, τροφίμου τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς σχολῆς καὶ ἱεροδιδασκάλου ἐν τῷ Ζαππείῳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας, 1878. [8ον, σ. ιέ. καὶ 125.]

*Ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία τῶν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκομένων Ἑλλήνων συγγραφέων μετὰ σημειώσεων. Ἰσοκράτους οἱ ἐν τῇ ά τάξει τοῦ γυμνασίου διδασκόμενοι λόγοι, Εὐαγόρας, Νικοκλῆς, πρὸς Νικοκλέα, Ἀρεοπαγιτικὸς, Ἀρχίδαμος, Πλαταϊκὸς, περὶ Εἰρήνης, ὑπὸ Εὐαγ. Κ. Κοφινιώτου, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεῖ γυμνασίου. Τόμ. ά. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «ὁ Παλαμήδης», 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σ. 200].

*Παιδαγωγικὸν ἐγκόλπιον τῶν ἑλληνοπαίδων μετὰ 43 εἰκονογραφιῶν ἐξ ἀρχαίων πρωτοτύπων ὑπὸ Λέοντος Μελᾶ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστοῦ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2,50. [16ον. σελ. 216].

Τὰ σωζόμενα Ἰθώμης, Μεσσήνης καὶ τῶν πέριξ μετὰ χάρτου χωρογραφικοῦ ὑπὸ Σταύρου Οἰκονομάκη, δημοδιδασκάλου. Ἐν Καλάμαις, τύποις Μ. Πολυμενάκη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σελ. 76].

Ἡ αἰχμάλωτος Ἑλένη, δρᾶμα πρωτότυπον εἰς 5 πράξεις ὑπὸ Δημητρίου Ν. Λερίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Α. Κτενᾶ, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς νέας. [8ον, σελ. 11].

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ιϐ' καὶ ιγ' ἔτος γενομένων, ἀναγνωσθεῖσα τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1878 ὑπὸ Θρ. Ἀγγελοπούλου Ἀθανάτου, προέδρου 1876—1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879. [8ον, σελ. 176].

Ἡ ἐν Λούβρῳ Σαμοθρᾳκία Νίκη καὶ ἡ σπουδαιότης αὐτῆς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πλαστικῆς. Θέσις ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Π. Καββαδία, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 32].

Ἐπετηρὶς τῆς ἡγεμονίας Σάμου διὰ τὸ ἔτος 1879 ὑπὸ Ἐπαμ. Σταματιάδου, διευθυντοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ διοικητικοῦ γραφείου. Ἐν Σάμῳ, ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 164].

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλην. φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικὸν, τόμος ΙΑ' (1876—1877). Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1878, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σ. [4ον, σελ. κδ' καὶ 236].

Βρυέννιος στρατηγὸς Δαλματίας ὑπὸ Mortmann καὶ περί τινος Κυπριακῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ Paul Schroeder. Μετέφρασε Κ. Περδικίδης. 1879. [4ον, σελ. 16].

*Σκιαύγεια.—Πεζὰ καὶ ἔμμετρα ὑπὸ Ζῆτα Φῖ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰωάννου Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1,50 [8ον, σελ. 88].

*Ἐγχειρίδιον μαιευτικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν μαμῶν καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Μαιευτηρίου ὑπὸ Δ. Κ. Κόνσολα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρασυβούλου Παπαλεξανδρῆ, 1879 [8ον, σ. 148].

*Νόμοι ἐκλογικοὶ, ψηφισθέντες κατὰ τὰς συνόδους γ' καὶ δ' καὶ τὴν ἔκτακτον τῆς Ζ' βουλευτικῆς περιόδου κατὰ τὰ ἔτη 1877 καὶ 1878

μετὰ τῶν σχετικῶν Β. διαταγμάτων καὶ ἐπισήμων ἑρμηνευτικῶν ὁδηγιῶν ὑπὸ Ἀθανασίου Βαλαβάνη καὶ Ἰωάννου Π. Ζέπου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 [8ον, σ. 135].

*Νόμοι μεταβατικῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ γενικῆς στρατολογίας, ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ δημαιρεσιῶν μετὰ τῶν ἐπὶ τούτων ἐκδοθεισῶν ἀναγκαίων ἑρμηνευτικῶν ἐγκυκλίων (ἐκδίδονται ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργείου). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1, 50 [16ον, σελ. 156].

*Γάϊος Γράκχος, τραγῳδία ὑπὸ Βικεντίου Μόντου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐμμέτρου ποιήσεως εἰς πεζὸν ὑπὸ Γεωργίου Δ. Θοιβιδοπούλου, φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879 [16ον, σελ. 111].

Οἱ γονεῖς τοῦ Ῥήγα ἢ περὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς ὑπὸ Βλασίου Γ. Σκορδέλη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Γ. Καρυοφύλλη, 1879 [16ον, 192].

*Ἀτάλα καὶ Ῥενὲ τοῦ Chateaubriand, πόνημα μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς 12 ἐκδόσεως ὑπὸ Ε** Β**. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2 [8ον, σ. 164].

*Περὶ ἐκτοπισμοῦ τῶν νεφρῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ν. Ε. Λαμπαδαρίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 [8ον. σ. 143].

*Ἐπίσημοι ὁδηγίαι περὶ καταμετρήσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Μόρσωνος, ἤτοι συλλογὴ τοῦ περὶ τούτου νόμου τοῦ ἐκτελεστικοῦ Β. διατάγματος τῆς 20 Ἰανουαρίου 1879 μετὰ σχεδιογραμμάτων λιθογράφων καὶ παραδειγμάτων καταμετρήσεως ἀριθμητικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας, 1879 [8ον, σ. 101].

*Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἰδέα ὡς λύσις αὐτοῦ. Διατριβὴ ἐπιστολιμαία ὑπὸ *** ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ Μ. Δέφνερ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1,50 [8ον, σ. 63].

*Πρακτικὴ περιγραφὴ τῆς ἀντισηπτικῆς Λιστερείου μεθόδου ὑπὸ Περικλέους Πατρικίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρρήγου, 1878. Τιμᾶται ἀντὶ νέων δραχμῶν 2 [8ον, σ. 111].

*Διήγημα πρωτότυπον ὁ ἀπροσδόκητος γάμος ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου, ἐκδοθὲν δαπάνῃ ἀδελφῶν Βαρβαρρήγου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδεφῶν Βαρβαρρήγου, 1878. Τιμᾶται λ. 60 [8ον, σ. 29]

*Νύξεις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ συζητήσεις ἐν τῇ Ἀγγλικῇ. Βουλῇ περὶ τῶν ὅρων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας βασιλείας ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ * * *. Ἐν Ἀθήναις, 1878 [μικρὸν 8ον, σ. 52].

Περὶ δασμῶν καὶ περὶ δασμολογίας τοῦ σταφιδοκάρπου, ὑπὸ Ἰωάννου Σ. Ζωγράφου, διδάκτορος τὰ νομικὰ [διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ]. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1878 [8ον, σ. 52].

Ἡ νῆσος Τῆνος, ὑπὸ Ἀλεξίου Δὲ-Βαλὸν, μεταγλωττισθεῖσα ὑπὸ Ἰακώβου Ν. Καγκάδη, φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς. Ἐν Τήνῳ, τύποις Τήνου, 1878.

Διπλωματικὰ ἔγγραφα περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, κατατεθέντα ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου, 1878 [4ον σ. 109].

Κόσμος τῆς Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Π. Βεργωτῆ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίννης 1878 [σ. 12].

Νεοελληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, ἤτοι συλλογὴ τῶν παιδαγωγικωτέρων καὶ ἠθικωτέρων λόγων τῶν ἑλλήνων συγγραφέων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, παραφρασθεῖσα εἰς τὴν καθωμιλημένην πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων καὶ πρὸς ἰδίαν μελέτην παντὸς φιλομαθοῦς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὑποσημειώσεων. Ἐκδόται Ἀλέξανδρος Πέννιος, Ν. Δημητρόπουλος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1878.

Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδστωνος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μ. Ἰδρωμένου. Τεῦχος α΄. Ἐν Κερκύρᾳ, τύποις Ἰωσὴφ Ναχαμούλη [μικρὸν 8ον, σ. η΄ καὶ 220].

Θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ βιβλιοθήκη. — α] Βίος τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, φυλλάδιον Β΄. б] Βίος τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, φυλλάδιον Γ΄. ὑπὸ Δημητρίου Εἰρηνίδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1879 [16ον, σελ. 32 ἕκαστον φυλλάδιον].

Ὁ εὐγενὴς βαστάζος, κωμῳδία εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Θεοκλήτου Δ. Κουρούκλη, φοιτητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «ὁ Παλαμήδης», 1879. Τιμᾶται ν. δραχ. 1 1|2. [16ον σ. ιδ΄ καὶ 70).

Ἀκολουθίαι τῶν ἁγίων παθῶν, ἤτοι τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐκδίδονται ὑπὸ Κ. Κ. Ἀθήνησι, τυπογραφεῖον «ὁ Παλαμήδης», 1879. Τιμᾶται δραχ. 1. [16ον, σ. 8].

Διηγήματα μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γ. Α. Μ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Συζητήσεων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1, 40. [16ον, σ. 610].

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,12 χμ.	
Μεγίστη	»	759,90	(τὴν 16ην)
Ἐλαχίστη	»	743,52	(τὴν 1ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	12,44	
Μεγίστη	»	21,3	(τὴν 26ην)
Ἐλαχίστη	»	1,1	(τὴν 10ην)

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 28,18 χμ), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	749,67 χμ.	
Μεγίστη	»	759,03	(τὴν 1ην)
Ἐλαχίστη	»	739,00	(τὴν 25ην)

Θερμόμετρον ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	17,01	
Μεγίστη	»	26,4	(τὴν 22ην)
Ἐλαχίστη	»	8,1	(τὴν 2αν)

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελίδι 300, στίχῳ 19 ἀντὶ Μακεδονίᾳ γράφε Θράκῃ, καὶ ἐν στίχῳ 20 ἐξάλειψον τὴν λέξιν «Παλλήνης» ὡς περιττεύουσαν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Ζ' ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

—

Σελ.

Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου Δ. Φ. 3

Ἔκθεσις τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος τοῦ ἔτους 1877, ὑπὸ τῶν κριτῶν Ε. Κοκκίνου, Θ. Ὀρφανίδου καὶ Θ. Ἀφεντούλη. 35

Περὶ τῆς οἰκίας τοῦ Σωκράτους, ὑπὸ Σ. Δ. Βάλβη...... 61

Ἡ παρὰ τῇ Θήρᾳ ἔκρηξις τοῦ 1650, ὑπὸ Κ. Στεφάνου.. 66

Ἐπιγραφαὶ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τῶν πέριξ τόπων, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη................ 74

Βιβλιογραφικά, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 97, 394, 491

Κριτικὰ καὶ γραμματικά, ὑπὸ Κωνσταντίνου Σ. Κόντου................100, 145, 232, 346, 449

Περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ἡλίου ἐν τῷ χώρῳ, ὑπὸ Δ. Κ. Κοκκίδου 123

Βιβλία νεοφανῆ..............140, 214, 292, 397, 492

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.........143, 219, 295, 400, 498

Παροράματα.......................144, 219, 498

Περὶ μεταφράσεως ποιητῶν, ὑπὸ Σ. Δ. Βάλβη......... 167

Ἐτυμολογικαὶ παρατηρήσεις, ὑπὸ Δ. Αἰνιᾶνος......... 178

Περὶ τῶν παρὰ τὴν Ναυπλίαν παναρχαίων τάφων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη 183

Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις περὶ Ἐλευσῖνος καὶ Δελφῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.......................... 202

Ἐπιγραφαὶ διαφόρων μερῶν, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 205

Βιβλιογραφία [περὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας Ν. Κοτζᾶ],

ὑπὸ Ἠλία Ν. Στρούμπου, γραμματέως τῆς δημαρχίας Πειραιῶς 221

Περὶ τῶν βυζαντινῶν σταθμῶν τοῦ Μουσείου τῆς Ἀθήνησιν ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς 257

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος τοῦ 1878—79 διδαχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ μαθημάτων 266

Ἐπιγραφαὶ Δελφῶν, ὑπὸ Στεφάνου Ν. Δραγούμη, δικηγόρου 277

Ἀνατύπωσις ἄρθρου ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας [ἐφημερίδος] ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 279

Ἐπιγραφαὶ Θεσπιῶν καὶ Ἀθηνῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 281

Οἱ περὶ ἀποικήσεως Τρώων εἰς Ἰταλίαν μῦθοι καὶ αἱ πρῶται ἱστορικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ Ῥώμης, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη 297

Κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικά, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου 321

Ἀνατύπωσις ἄρθρων πέντε ἐκ τῆς «Ὥρας» καὶ τῆς «Ἐφημερίδος» 374

Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 386, 478

Φιλολογικά, ὑπὸ Μιχαὴλ Δελέκου 395

Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν καὶ μετρικήν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου, φοιτητοῦ τῆς Φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου 401

Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Β. Βενιζέλου 425

Τελευταία ἀντίρρησις περὶ τῶν δῆθεν Σλαβικῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ κτισμάτων, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 487

ίου κειμένων τάφων.

Πίν. Α'

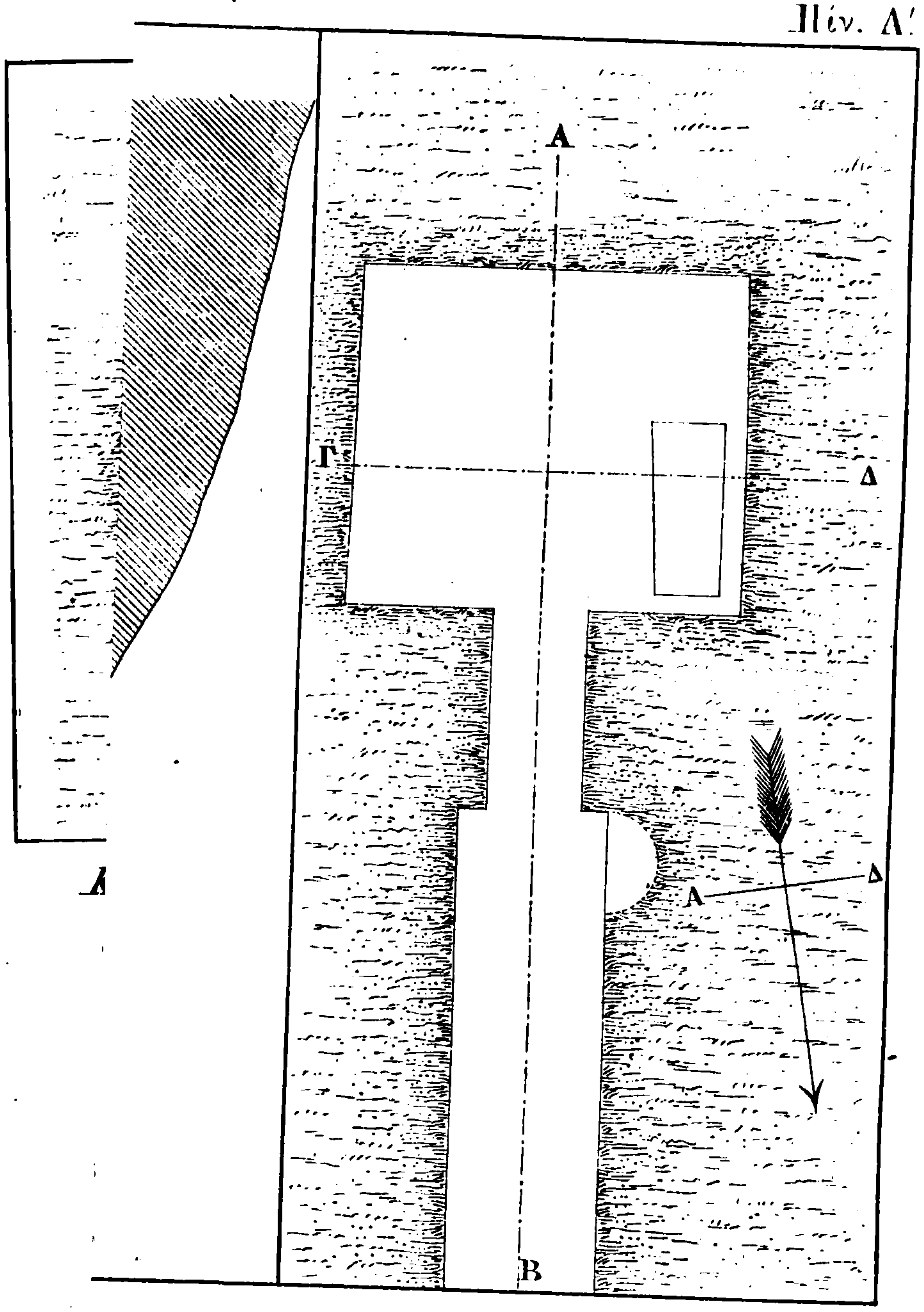

Α Β. *Κάτοψις εἰσόδου καὶ τάφου.*

Δύο τῶν κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Παλαμηδίου κειμένων τάφων.

Πίν. Α'.

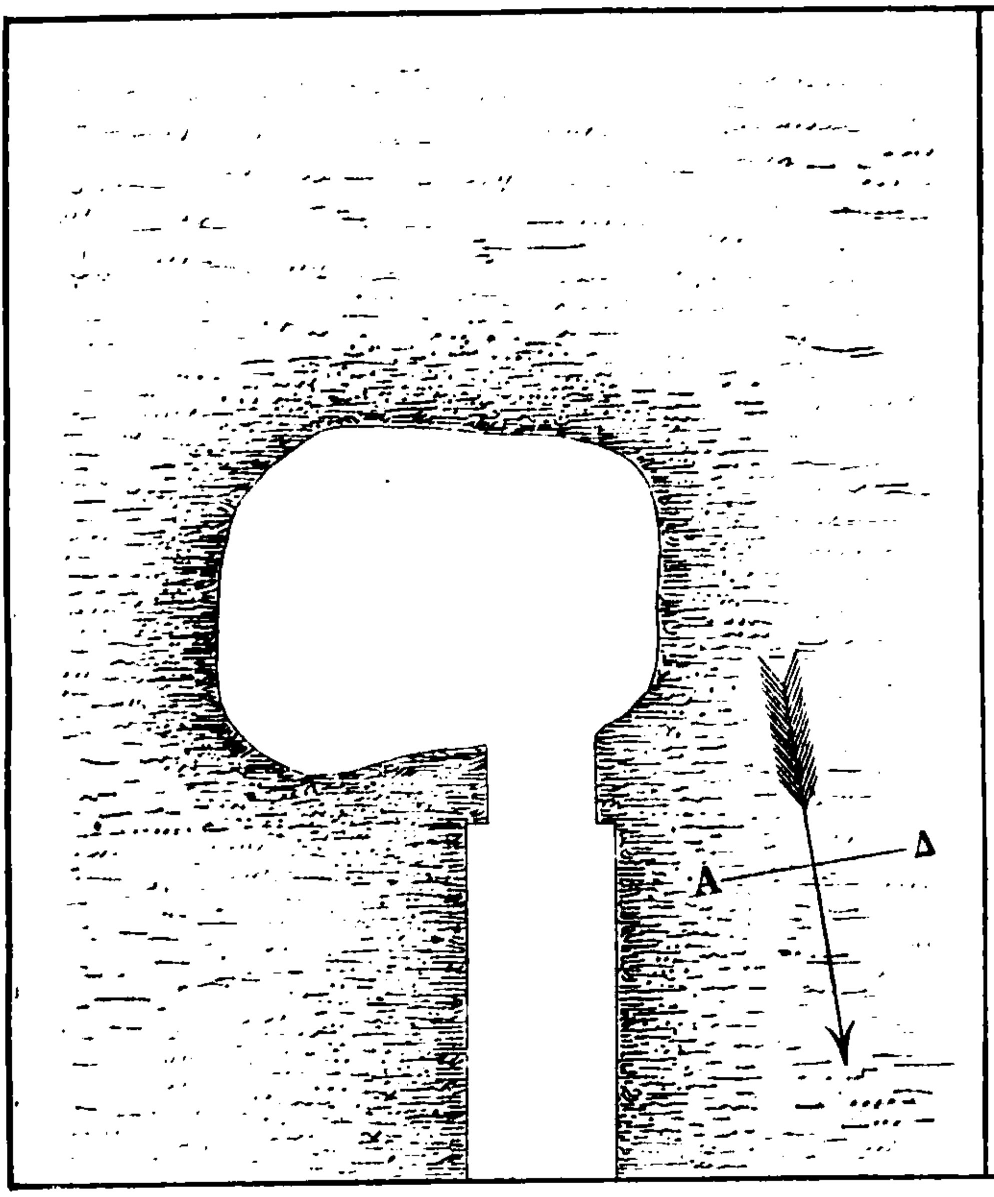

Κάτοψις εἰσόδου καὶ τάφου.

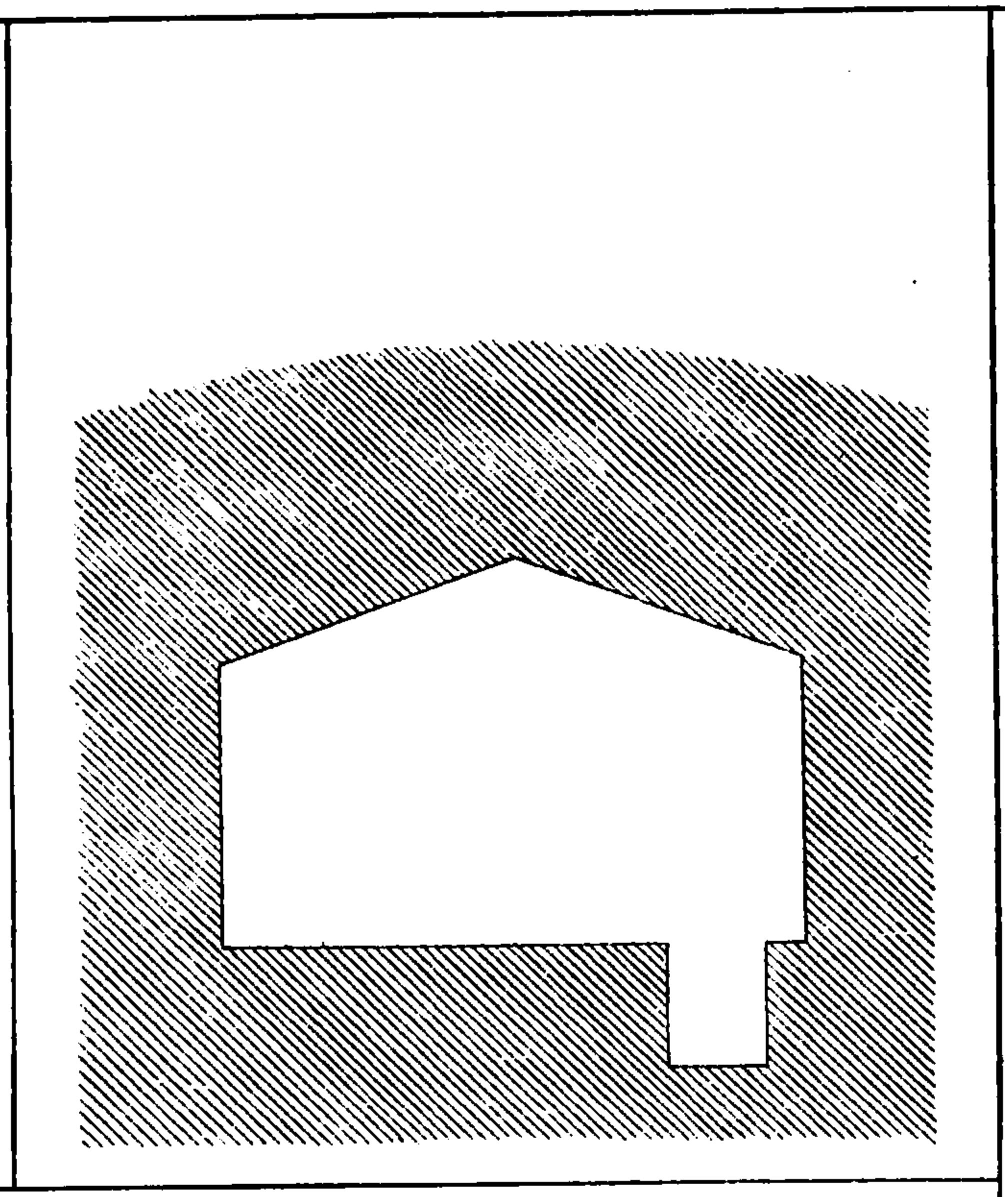

Κατατομὴ κατὰ τὴν Γ-Δ.

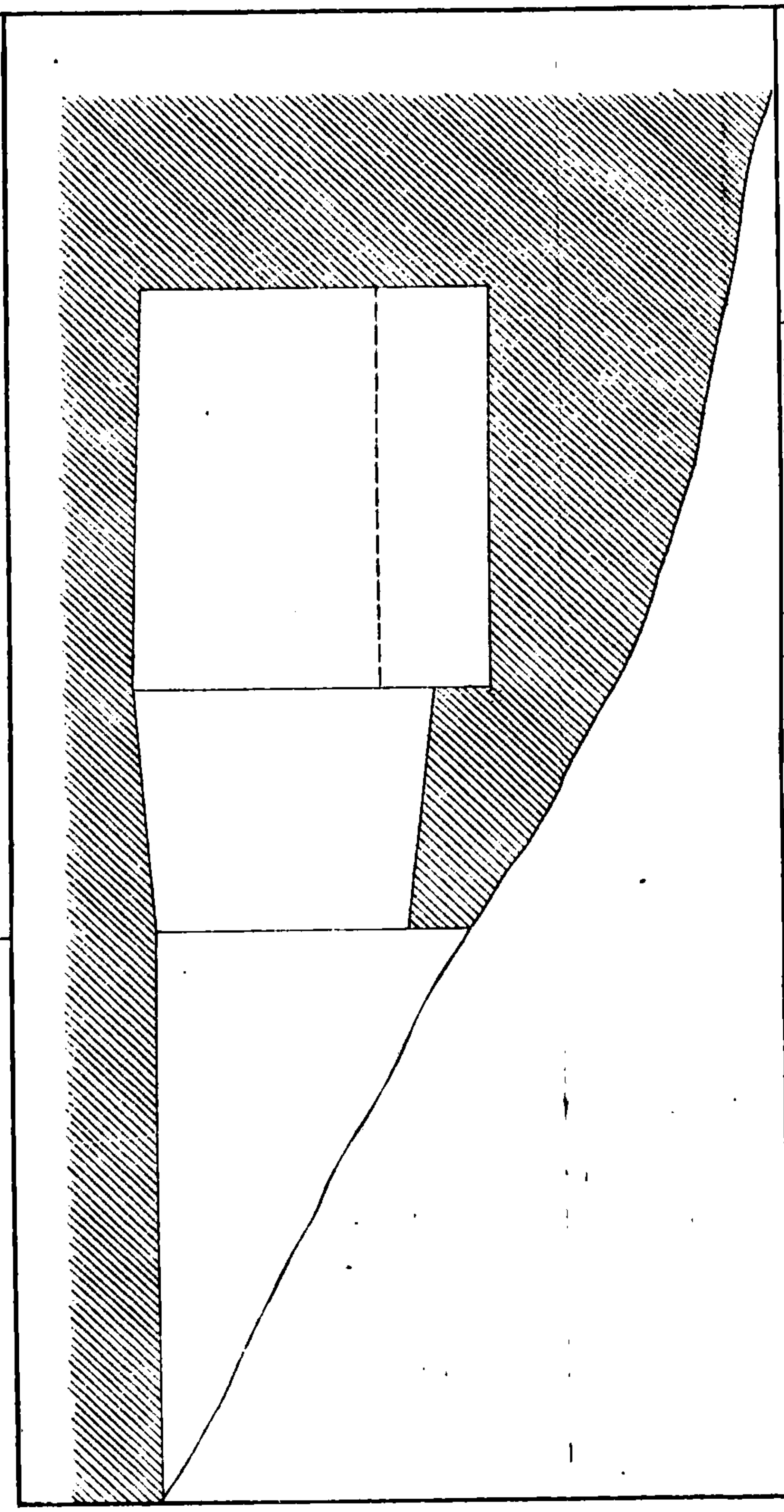

Κατατομὴ κατὰ τὴν Α Β.

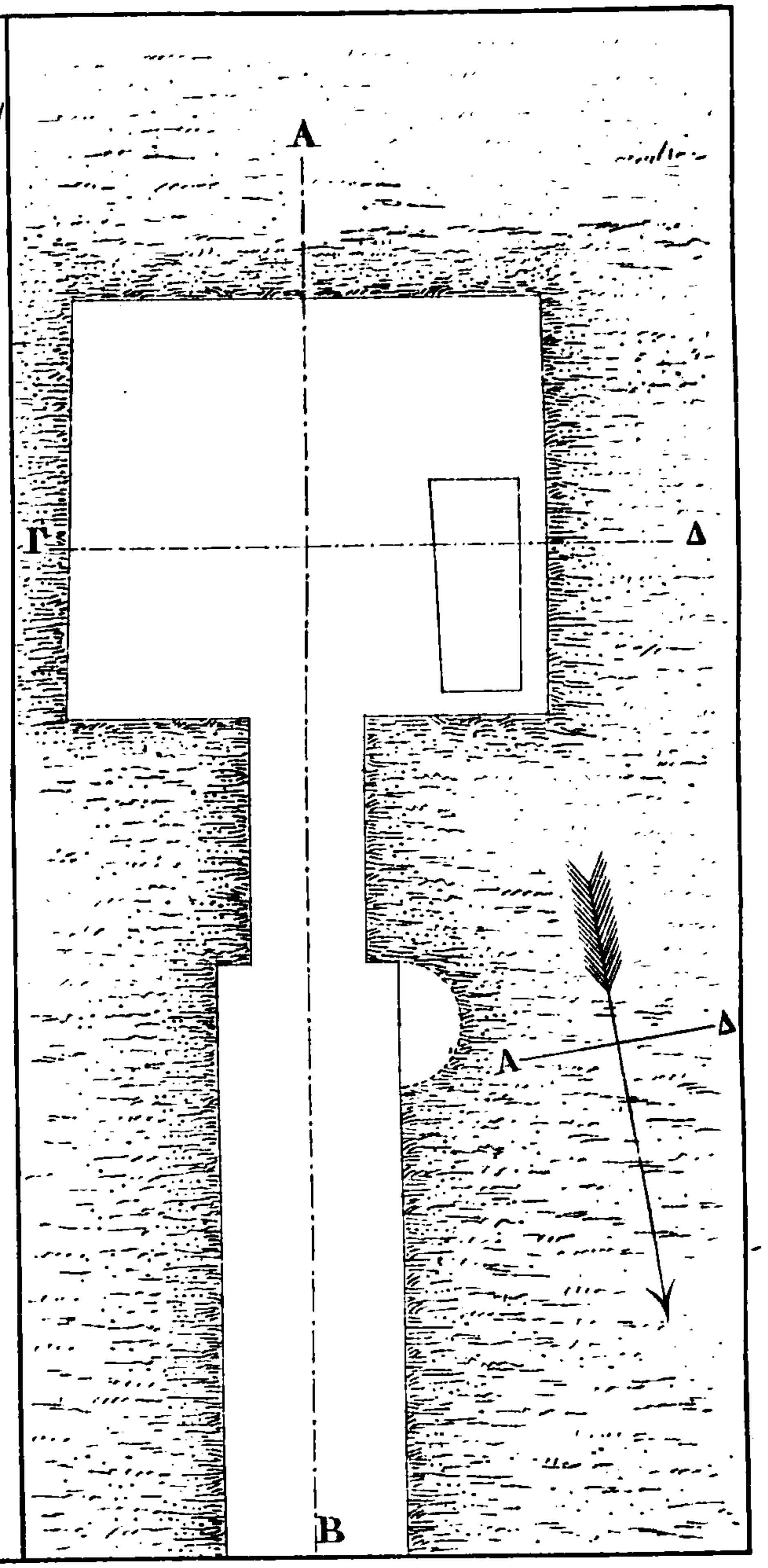

Κάτοψις εἰσόδου καὶ τάφου.

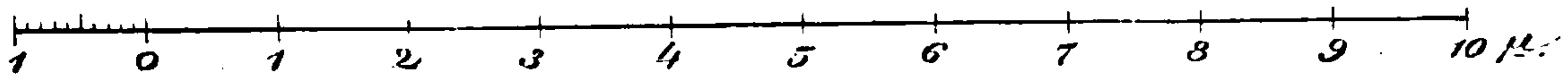

Ἐσχεδιάσθη ἐν Ναυπλίῳ τὴν 10 Σεπτ. 1878 ὑπὸ Β. Δροσινοῦ, Ὑπολοχαγοῦ.

Ὕψος 0,086. Διάμετρος 0,098.

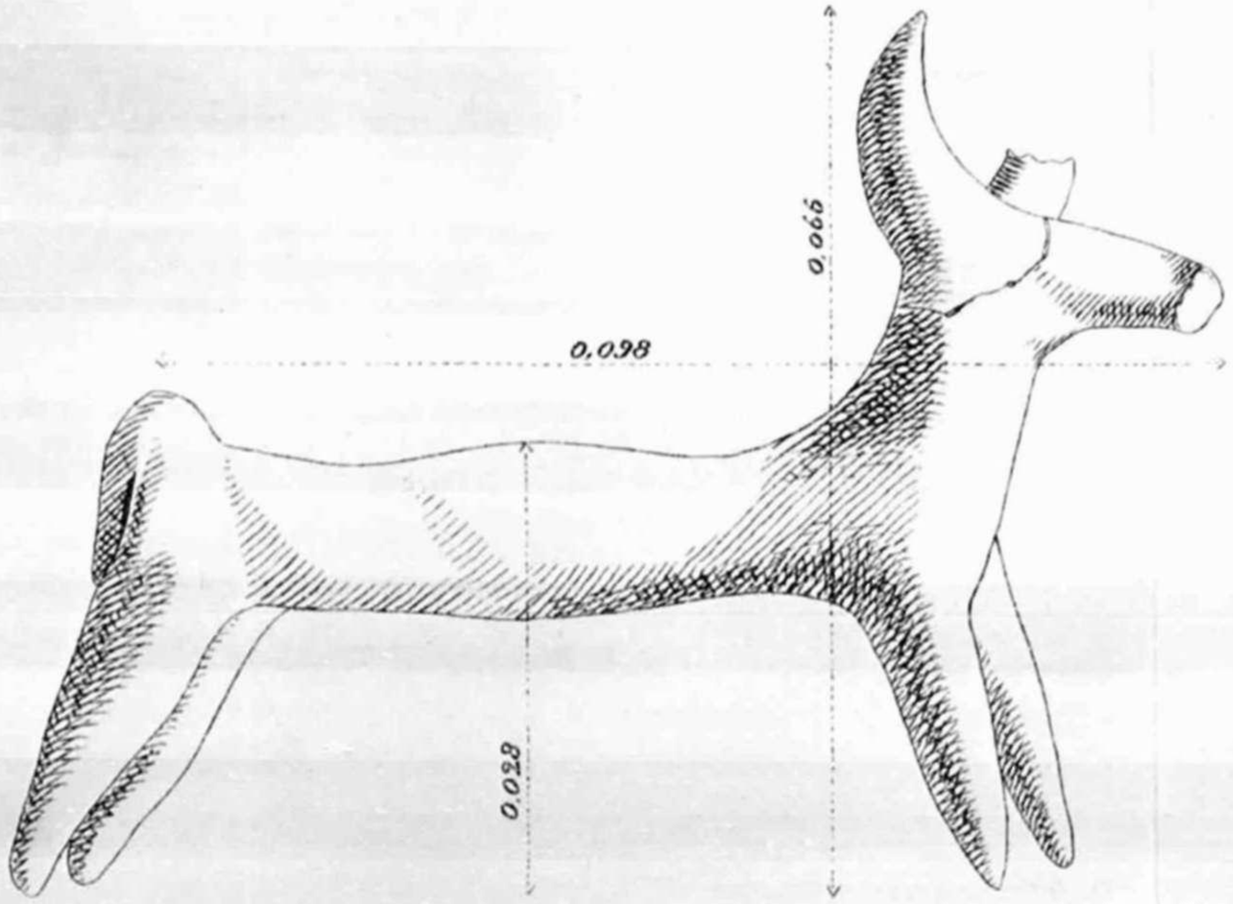

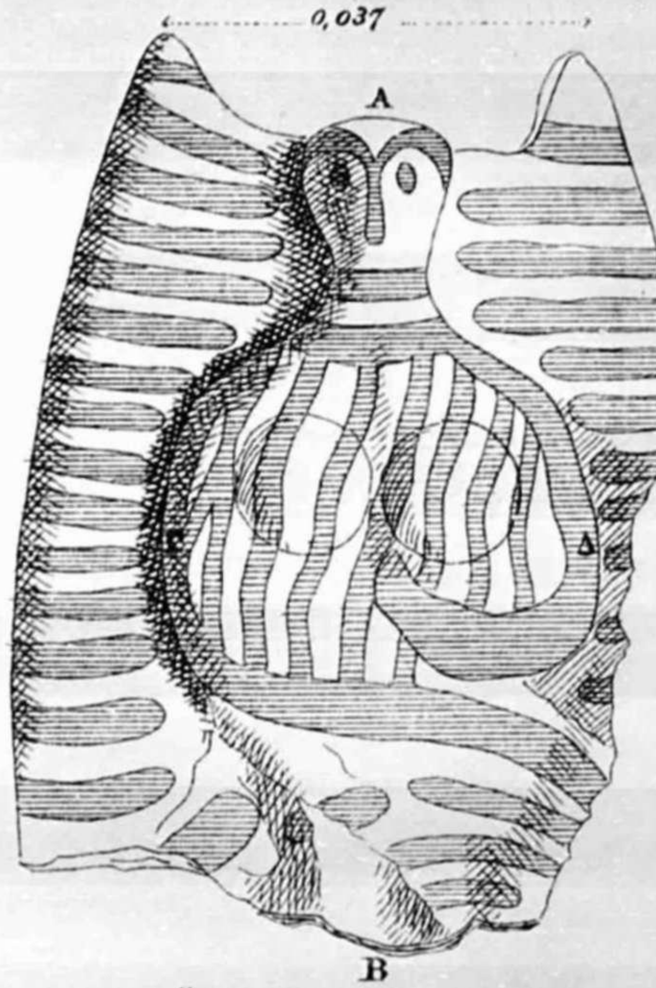

Ὕψος (Α-Β) 0,062. Πλάτος (Γ-Δ) 0,035.

ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΑΣΥΛΗΤΟΥ ΤΑΦΟΥ.

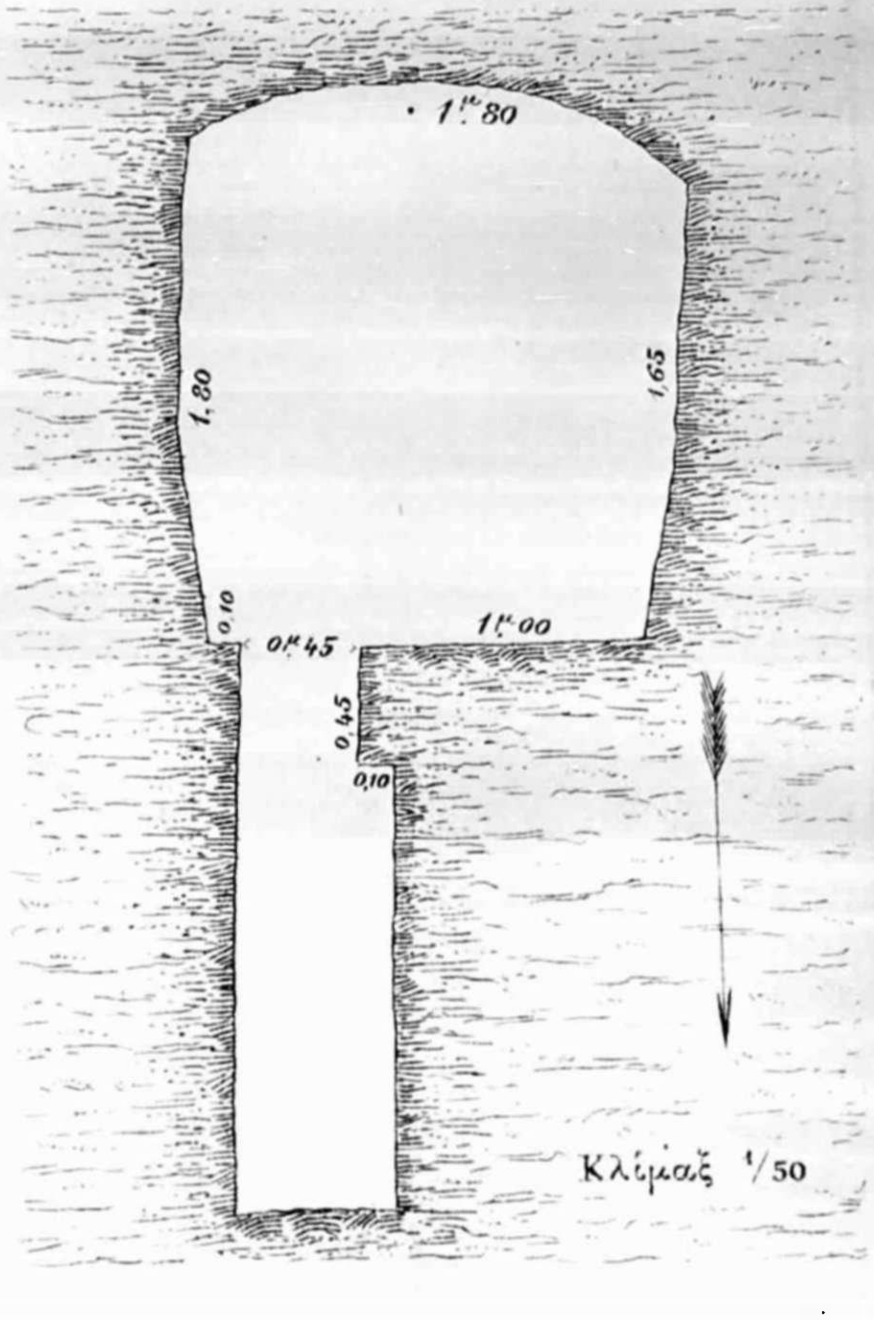

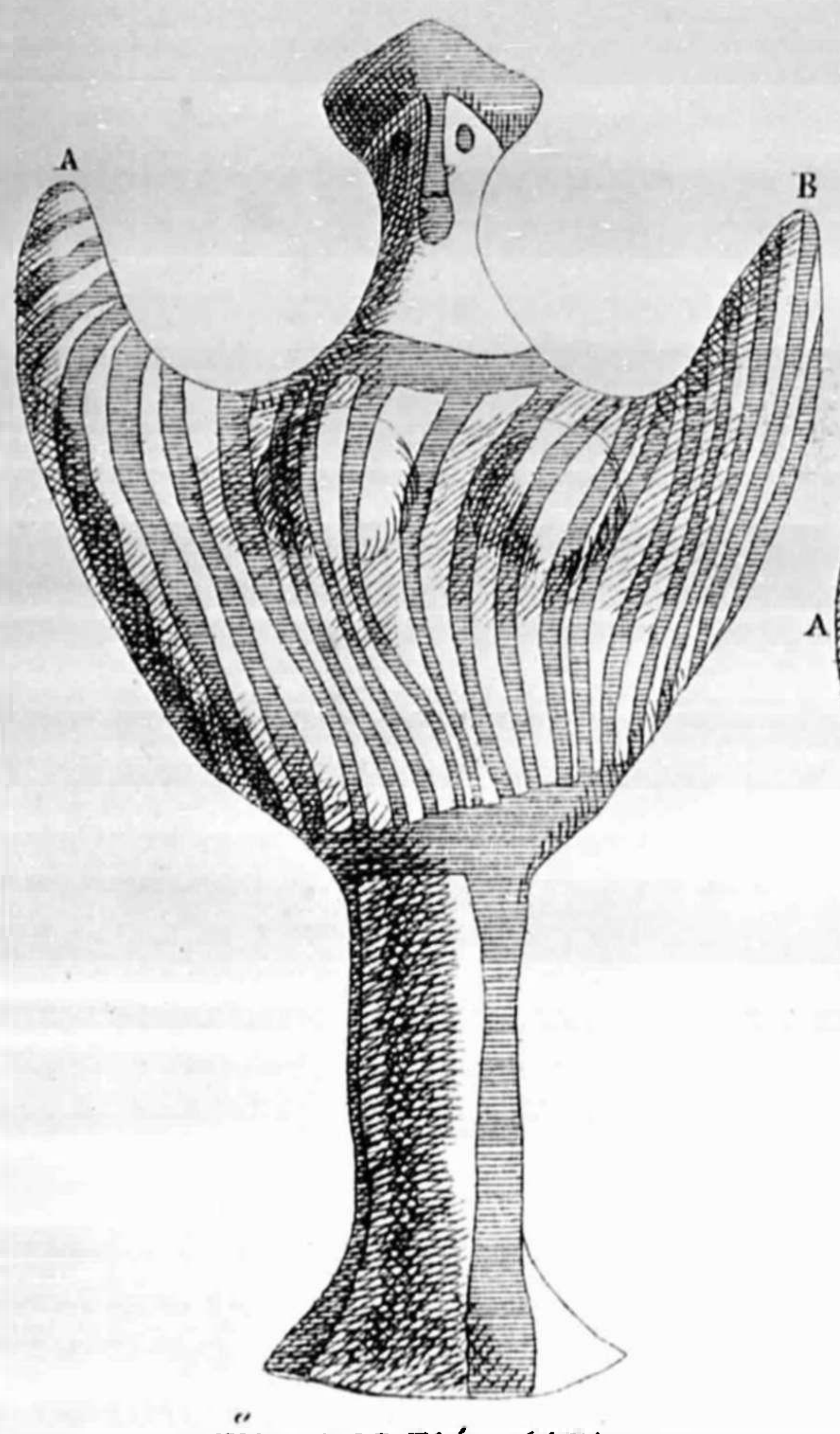

Ὕψος 0,128. Πλάτος (Α Β) 0,070.

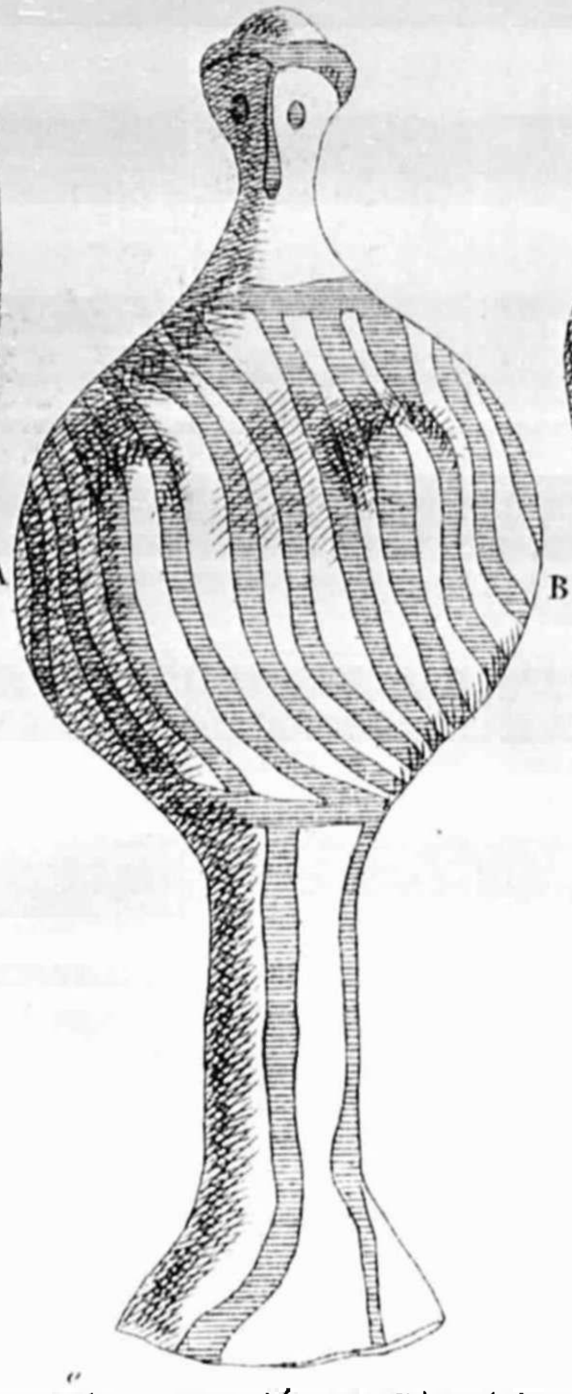

Ὕψος 0,130. Πλάτος (Α Β) 0,046

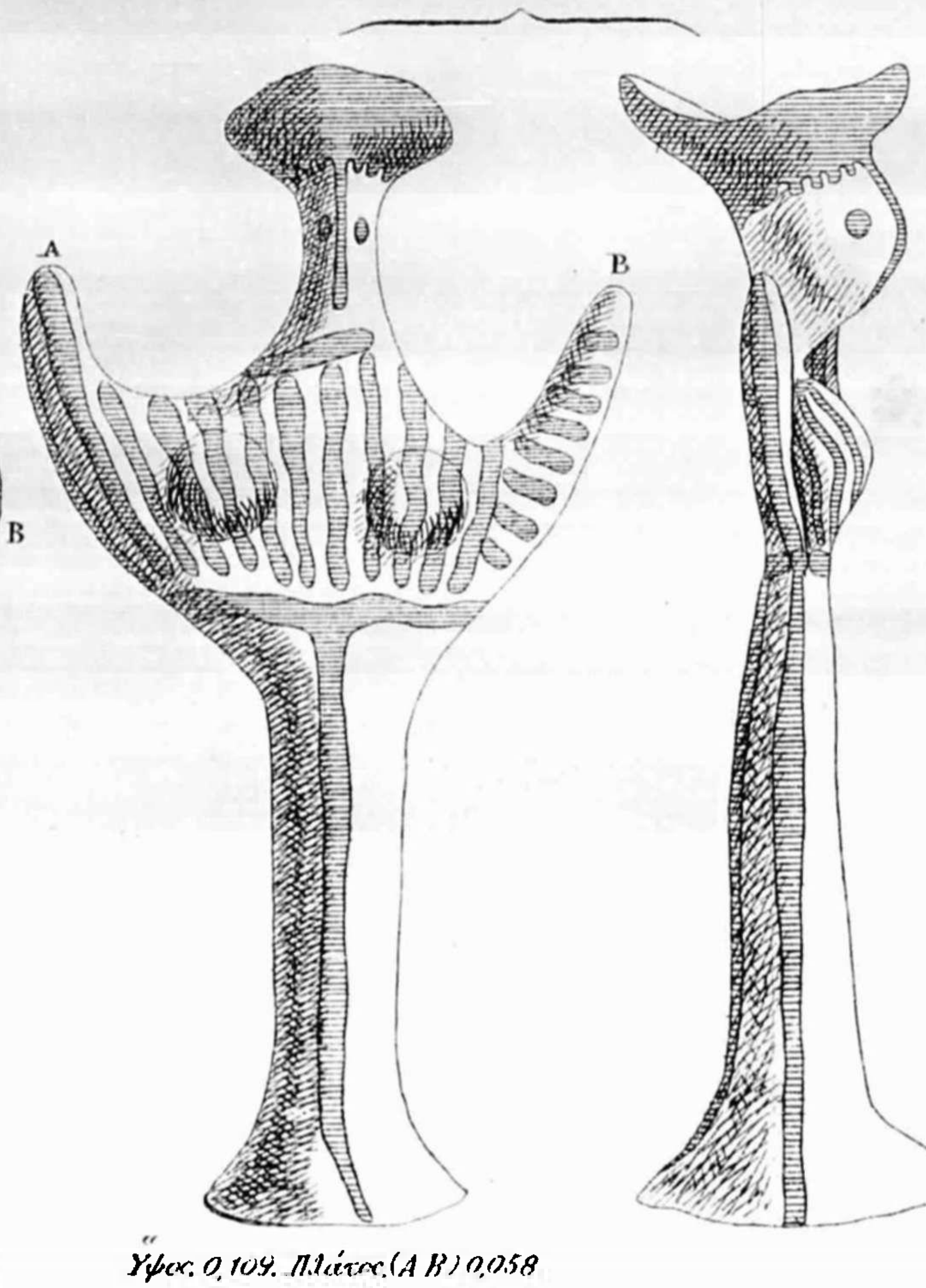

Ὕψος 0,109. Πλάτος (Α Β) 0,058